

International Science Group

ISG-KONF.COM

**THEORY, SCIENCE AND
PRACTICE**

**SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE**

05-08 October

Tokyo, Japan

DOI 10.46299/ISG.2020.II.III

ISBN 978-1-64945-868-1

THEORY, SCIENCE AND PRACTICE

Abstracts of III International Scientific and Practical Conference

Tokyo, Japan
October 05-08, 2020

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

UDC 01.1

The III th International scientific and practical conference «Theory, science and practice» (October 05-08, 2020). Tokyo, Japan 2020. 450 p.

ISBN - 978-1-64945-868-1

DOI - 10.46299/ISG.2020.II.III

EDITORIAL BOARD

<u>Pluzhnik Elena</u>	Professor of the Department of Criminal Law and Criminology Odessa State University of Internal Affairs
Candidate of Law, Associate Professor
Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kharkiv, Ukraine, Scientific secretary of Institute
<u>Liubchych Anna</u>	Department of Accounting and Auditing Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
<u>Liudmyla Polyvana</u>	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Mathematical Disciplines , Informatics and Modeling. <i>Podolsk State Agrarian Technical University</i>
<u>Mushenyk Iryna</u>	Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs Dnipro, Ukraine
<u>Oleksandra Kovalevska</u>	Доцент кафедри криміналістики та психології Одеського державного університету внутрішніх справ.
<u>Prudka Liudmyla</u>	
<u>Slabkyi Hennadii</u>	Doctor of Medical Sciences, specialty 14.02.03 – social medicine.

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES		
1.	Китаєва А., Слюсаренко І., Слюсаренко В. БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ ПОМІСНИХ ЯГНЯТ ПЕРШОГО ПОКОЛІННЯ РІЗНОГО ПОХОДЖЕННЯ	13
ARCHITECTURE, CONSTRUCTION		
2.	Shapoval V., Pashchenko O., Zhilinska S. ISSUE OF NONLINEAR DEPENDENCE OF THE STRENGTH OF LOAMY SOILS ON NORMAL PRESSURE	17
3.	Маковецька О.В. ПОТЕНЦІАЛ АРХІТЕКТУРИ НАДЗЕМНИХ ПЕРЕХОДІВ	23
4.	Чепелевський Ю.Л. РОЛЬ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	29
ART		
5.	Матухно Є.В. РІЗЬБА ПО ДЕРЕВУ ЯК ЕСТЕТИЧНИЙ СПОСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПРИКЛАДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	32
BIOLOGICAL SCIENCES		
6.	Kolesnik D., Pyaskovskaya O., Solyanik G. THE EFFECT OF OXAMATE ON THE SURVIVAL OF LEWIS LUNG CARCINOMA CELLS WITH DIFFERENT METASTATIC POTENTIAL	37
7.	Prysedsky Y., Bohutsky I. CHANGES IN MYTOTIC ACTIVITY OF ALLIUM CEPA L. AND ZEA MAYS L. ROOT MERISTEMS UNDER LASER EXPOSURE OF SEEDS	39
8.	Самохвалова А.І., Онищенко Н.Г. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ АКУСТИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА СТАН СУЧАСНОГО МІСТА	43
CHEMICAL SCIENCES		
9.	Макідо О.Ю., Хованець Г.І. МАГНІТОЧУТЛИВІ ГЕТЕРОГЕННІ КАТАЛІЗАТОРИ ДЛЯ СИСТЕМИ ФЕНТОНА	45
ECONOMIC SCIENCES		
10.	Dovgal O., Dovgal G. INDUSTRY4.0: NEW OPPORTUNITIES AND NEW CHALLENGES	49
11.	Li B., Samoshkina I. THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON HUMAN RESOURCE MANAGEMENT	52

12.	Lytvynenko O., Prymostka L. FINANCIAL DUE DILIGENCE OF A BANK - EFFICIENCY OF APPROACHES	55
13.	Апостолакі(Мітева) А., Метіль Т. ФОРМУВАННЯ ЦІНОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	60
14.	Борисова В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	67
15.	Бочаров М.Г., Федорова Н.Є. ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ БАНКІВ	73
16.	Бут Т.В. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	76
17.	Гордієнко М.І., Індікова М.І. ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ З ОБЛІКУ НЕПОТОЧНИХ АКТИВІВ НА ПРАКТИЦІ	81
18.	Дмитренко Г. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	85
19.	Дорожко В., Пшенична Є. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	87
20.	Зацаріцина Ю., Стоянець Н. ПРОЦЕС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	91
21.	Іванова Н.А., Михайловина С.О. ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ: СТВОРЕННЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ	95
22.	Кіяшко А., Лях С., Стоянець Н. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ	98
23.	Макаренко О., Лось О. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ НА ЦІНИ НА ЖИТЛО	101
24.	Михалюк М.С., Шевчук І.О. ТЕСТУВАННЯ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗСЕРВЕНОЇ ТА КЛАСИЧНОЇ АРХІТЕКТУР В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ БЮДЖЕТУ	104
25.	Родіна О. АНАЛІЗ РИНКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ	107

26.	Славкова О.П., Завора О.І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	111
27.	Славкова О.П., Оношко М.В. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ	114
28.	Соколов М.О., Сташко О.В. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗАКЛАД ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ЙОГО ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ	116
29.	Стахович А.С. ДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІДТВОРЕННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	119
30.	Федорова Н.Є. ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	122
31.	Хмелевський Д.О. СУЧАСНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПАРТНЕРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ У БІЗНЕСІ	125
32.	Яхно Т.П. ВПЛИВ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ НА ВЕДЕННЯ ДІЛОВИХ ПЕРЕГОВОРІВ	127
GEOGRAPHICAL SCIENCE		
33.	Патійчук В.О., Якубович Р.П., Ціпошук С.А. ОСНОВНІ ЧИННИКИ СТРИМАННЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНУ	130
HISTORICAL SCIENCES		
34.	Ескалиев С. КАЗАХСКАЯ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ В КОНТЕКСТЕ ПРОТЕСТНОГО ДВИЖЕНИЯ НАЧАЛА XX ВЕКА	136
35.	Качмар В.М., Швець М.В. АКТУАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ І СТИСЛИХ НАУК У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	141
36.	Трофимченко А.Л. ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В ЯПОНІЇ УПРОДОВЖ XX СТ.	147
LEGAL SCIENCES		
37.	Khobbi Y. INFORMATION RIGHT TO CYBER SECURITY	152
38.	Бірюкова І.Г., Дяконенко В.І. ОСНОВНІ РИСИ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	155

39.	Герасименко О.О. СТАН ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	158
40.	Дудніков А.Л. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБУ ЗЛОЧИНУ У КРИМІНАЛІСТИЦІ	161
41.	Кавин С.Я., Кавин О.М., Кавин В.Я. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	164
42.	Киселевич І.В. ОЗНАКИ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ	166
43.	Колеснік Л.І., Сарана С.В. ЗАКОНОДАВЧЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ОСОБЛИВОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОДАТКОВОГО РЕЖИМУ	169
44.	Моргунова Т.І., Семенов А.О. ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	172
45.	Найда І.В., Зіньова О.С. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВИХ БІРЖ	176
46.	Папко В.Г. ПЕРСПЕКТИВНА СТРУКТУРА СПЕЦІАЛЬНИХ ПОДАТКОВИХ РЕЖИМІВ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	181
47.	Романова А.С. ФІЛОСОФІЯ ПРАВОВОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА	184
48.	Томіна В.Ю. ФАРМАЦЕВТИЧНЕ ПРАВО: ІСТОРІЯ, СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ	186
MANAGEMENT, MARKETING		
49.	Malinoshevska K. EXPERIENCE OF REFORMS IN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX AT THE REGIONAL LEVEL IN UKRAINE	190
MEDICAL SCIENCES		
50.	Barannik S., Barannik A., Shevtsov V. RÉHABILITATION MÉDICALE DES TROUBLES DE LA CIRCULATION SANGUINE PENDANT LA PÉRIODE PÉRIOPÉRATOIRE CHEZ LES PATIENTS PRÉSENTANT DES LÉSIONS PATHOLOGIQUES DU REIN UNIQUE	193
51.	Barannyk S., Barannyk C., Chukhrienko A. PARTICULARITÉS DE DÉVELOPPEMENT ET PROBLÈMES DE PRÉVENTION INFECTIONS DES VOIES URINAIRES CHEZ LES FEMMES	198

52.	Danilevska N. MEDICAL AND SOCIAL CONSEQUENCES SOCIALLY-DISADAPTATIVE POST-COMBAT SYNDROME	202
53.	Klymenko T., Kuzienkova G.A. NEW APPROACHES TO THE MANAGEMENT OF PRE-TERM NEWBORNS WITH OXIDATIVE STRESS DISEASES	205
54.	Korolyuk O. STATIN USE FOR SECONDARY PREVENTION IN METABOLICALLY COMPROMISED PATIENTS WITH CORONARY ARTERY DISEASE: TO BE OR NOT TO BE?	208
55.	Yemchenko Ya., Vasylieva K., Bezeha O. THE EFFECT OF CONCOMITANT ALIMENTARY OBESITY ON THE CLINICAL COURSE OF PSORIASIS	214
56.	Андрияка А.О., Видиборець С.В. ТРОМБОЦИТОЗ ЯК ЛАБОРАТОРНА ОЗНАКА НЕОПЛАСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ	219
57.	Куц Л.В., Сарайрех Анас Аталла Салем, Бочарова В.В. АНГИОПРОТЕКТОРНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК, ХВОРИХ НА РОЗАЦЕА	223
58.	Пелипенко Л.Б., Єрошенко Г.А., Лисаченко О.Д. ІНІЦІАЛЬНІ ШЛЯХИ ВІДТОКУ ВЕНОЗНОЇ КРОВІ ВІД ОСТРІВЦЕВОГО АПАРАТА ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ТА ДОРОСЛОЇ ЛЮДИНИ	226
59.	Попович М.Ю. СВОБОДНОРАДИКАЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ ПРИ ЖЕЛЕЗОДЕФИЦИТНОЙ АНЕМИИ	228
60.	Салдень В.І. ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ПСИХІЧНИХ І ПОВЕДІНКОВИХ ПОРУШЕНЬ У СОМАТИЧНИХ ХВОРИХ, ЯКІ ВЖИВАЛИ АЛКОГОЛЬ ЗІ ШКІДЛИВИМИ НАСЛІДКАМИ	232
PEDAGOGICAL SCIENCES		
61.	Barannyk S., Ekhalov V., Trofimov M. DÉVELOPPEMENT ÉVOLUTIONNAIRE DE LA «CLIP THINKING» CHEZ LES ÉTUDIANTS MÉDICAUX ET LEUR INTÉGRATION DANS L'ENSEIGNEMENT MÉDICAL SUPÉRIEUR	234
62.	Zamsha A. HEARING IMPAIRMENT CHILDREN AS A CATEGORY OF STUDENTS WITH COMMUNICATION DIFFICULTIES	239
63.	Аврамчук О.Є. ІНТЕРГАЦІЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИКА»	242

64.	Боднар О.С., Винничук О.Т., Таблиця 1. ПРОБЛЕМИ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ СІМ'Ї І ШКОЛИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ	245
65.	Бойчук Ю.Д., Казачінер О.С. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КЛАСІ, ДЕ НАВЧАЮТЬСЯ ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	251
66.	Гелеш А.В. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГАРАНТА ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ	255
67.	Кокнова Т.А. ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ	258
68.	Лаппо В.В. ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОНОВЛЕННІ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	260
69.	Левченко Ф.Г. ДІЯЛЬНІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	264
70.	Майданенко С. БУЛІНГ - ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	267
71.	Малькова Я.П., Бабич В.І., Бабич Л. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЮНИХ ПАРАЛІМПІЙЦІВ	269
72.	Мельніков А.В., Шинкарук В.О. ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	271
73.	Покалюк В.М. СОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ АВСТРАЛІЇ	274
74.	Поторій Н.В., Журавльова Є.О. НАВЧАЛЬНА ПЛАТФОРМА H5P У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	278
75.	Рогоза В.В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: РЕАЛІЗАЦІЯ І ДІАГНОСТИКА	281

76.	Романенко Л.В., Бортник Н.М., Сіменик Є.С. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР	286
77.	Руденко Т. СТАН ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ КІРОВОГРАДЩИНИ У ТРЕТЬОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ	291
78.	Ситнік Т.І. РОЛЬ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ – ХХІ СТОЛІТТЯ	295
79.	Скріннік В. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ	299
80.	Чубенко В.А. РОБОТА З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	302
PHARMACEUTICAL SCIENCES		
81.	Nizhenkovska I., Matskevych K. EXPERIMENTAL STUDY OF POSSIBLE MECHANISMS OF 1,3- OXAZOLE-4-YL-PHOSPHONIC ACID DERIVATIVE АНТИГІПЕРТЕНЗИВНІ ВЛАСТИВОСТІ	307
82.	Алмакаева Л.Г., Девиняк О.Т., Снегирева Д.В. ИЗУЧЕНИЕ СОВМЕСТИМОСТИ ФИЛЬТРУЮЩИХ МАТЕРИАЛОВ С ОРАЛЬНЫМ РАСТВОРОМ НА ОСНОВЕ СОЛЕЙ МАГНИЯ	310
83.	Баюрка С.В., Карпушина С.А. ТОКСИКОЛОГІЧНИЙ СКРИНІНГ МОНОЦИКЛІЧНИХ АНТИДЕПРЕСАНТІВ ВЕНЛАФАКСИНУ ТА МІЛНАЦИПРАНУ МЕТОДОМ ТІХ	313
PHILOLOGICAL SCIENCES		
84.	Денисюк В. ЛЮДИНА КРИЗЬ ПРИЗМУ КОНОТАЦІЇ В ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ХVІІІ СТ.	315
85.	Мельниченко Г., Чумаченко І. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗВУКОЗОБРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ЕМІЛІ БРОНТЕ	318
86.	Плотнікова Н.В., Семенова Л.В., Внукова К.В. ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	322
87.	Рябокінь Н.О., Шатковська Д.М., Шатковський Я.М. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ	326

88.	Терехова С.И., Реда А. ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ОФИЦИАЛЬНО-ДЕЛОВЫХ ТЕКСТОВ ООН В СВЕТЕ ТЕОРИИ ПОЛИПАРАДИГМАЛЬНОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО, РУССКОГО И УКРАИНСКОГО ЯЗЫКОВ)	331
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
89.	Dushkin V., Melnik V. SINGULAR INTEGRAL EQUATIONS OF THE PROCESS TM- WAVE PROPAGATION BETWEEN TWO PARALLEL PLANES IN THE PRESENCE OF THICK MEMBRANES	336
90.	Hubal H. MATHEMATICAL MODEL OF BIOCHEMICAL PROCESSES RATES	341
91.	Polishchuk T. THE CALCULATION OF THE INITIAL PRE-FRACTURE ZONE NEAR THE CORNER POINT OF A PIECEWISE- HOMOGENEOUS ELASTIC BODY	347
92.	Кондратенко Петр Алексеевич ПАМЯТЬ И СОЗНАНИЕ В МОДЕЛИ ВСЕЛЕННОЙ С МИНИМАЛЬНОЙ НАЧАЛЬНОЙ ЭНТРОПИЕЙ	349
POLITICAL SCIENCE		
93.	Shapovalova A., Madiar I. LOBBYISM IN THE POLITICS OF UKRAINE	355
PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
94.	Бочелюк В.Й., Гайворонська Т.О. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН	359
95.	Бочелюк В.Й., Погребна В.Л. ОСОБЛИВОСТІ ПОШУКУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ВІДМІННОСТЕЙ В ГРУПАХ З РІЗНИМ НАХИЛОМ ПОЧЕРКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ВАЛІДНОГО ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ	362
96.	Дорожко І., Туріщева Л., Малихіна О. ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ У ЗВО	366
97.	Коренева Ю.П. ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ ТА ФРУСТРАЦІЇ ПІД ЧАС ВАГІТНОСТІ	370
98.	Лазарезь М.В. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ НЕПРИЙНЯТТЯ «ІНШОГО» В СТУДЕНСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ	373

99.	Медвін Ю.О. ЗВ'ЯЗОК МІЖ РІВНЯМИ СПОЖИВАННЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХВОРЮВАНІСТЮ НА ХВОРОБИ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ	376
100.	Нечипоренко В.В., Бочелюк В.Й., Позднякова О.Л. ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ КЕРІВНИКІВ РІЗНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО РІВНЯ	379
101.	Панов М.С., Позднякова-Кирбят'єва Е.Г. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІШЕНИХ ОСІБ	385
102.	Панов М.С., Панова Л.Г. КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ	389
TECHNICAL SCIENCES		
103.	Ivanenko O., Shchukin O., Orel O. MATHEMATICAL MODEL OF MOTION OF A CRANE UNDER THE WIND PRESSURE	394
104.	Vasylyshyn V. DIRECTION OF ARRIVAL ESTIMATION BY MIN-NORM METHOD IN BEAMSPACE IN THE PRESENCE OF OUT-OF-BAND SOURCE	397
105.	Yevsieiev V., Bronnikov A. INFORMATION SYSTEMS DEVELOPMENT METHODOLOGIES APPLICATION ANALYSIS FOR CYBER-PHYSICAL PRODUCTION SYSTEMS DEVELOPMENT	399
106.	Біньковська А.Б., Кудирко О.М., Кудирко С.С. СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ СТАНУ ТРУБОПРОВІДНОГО ТРАНСПОРТУ	403
107.	Глибовець А.М. АЛЬТЕРНАТИВНИЙ МЕТОД КОДУВАННЯ МОВЛЕННЄВОГО СИГНАЛУ ЗГОРТКОВОЮ НЕЙРОННОЮ МЕРЕЖЕЮ З МОДИФІКАЦІЄЮ	407
108.	Кавин Я.М., Кавин Б.Я. ВИКОРИСТАННЯ ГРАНИЧНИХ УМОВ INFLOW (ВХІДНИЙ ПОТІК) І TEMPERATURE (ТЕМПЕРАТУРА) ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ПОШИРЕННЯ ТЕПЛОВОГО ПОТОКУ	410
109.	Королюк А.О. Коршець Олена Антонівна, Королюк Наталія Олександрівна ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СКЛАДНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	412

110.	Корчак М.М. ОБҐРУНТУВАННЯ ДИНАМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДИСКОВОГО РОБОЧОГО ОРГАНУ ДЛЯ РОЗРІЗАННЯ ГРУБОСТЕБЛОВИХ ЗАЛИШКІВ В МІЖРЯДДЯХ	414
111.	Крайнюк О.В., Буц Ю.В., Богатов О.І. ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	422
112.	Тарасов В., Румянцев В., Манідіна Є. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ НА ВИРОБНИЦТВІ	425
113.	Шаленко В.О., Корнійчук Б.В., Маслюк А.А. ПРОЦЕС ВЗАЄМОДІЇ ЕЛЕМЕНТАРНОГО ОБ'ЄМУ МАТЕРІАЛУ ІЗ ПОВЕРХНЕЮ ШНЕКА	429
TOURISM		
114.	Бакало Н.В., Маховка В.М. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВОДНОГО ТУРИЗМУ ЯК ВИДУ ДОЗВІЛЛЯ ТА ВІДПОЧИНКУ	432
115.	Мартинюк У.А. ПРІОРИТЕТУ РОЗВИТКУ ВИННИНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	436
TRANSPORT		
116.	Кунда Н.Т., Кучай Т.В. «ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ВЕЛИКОГАБАРИТНИХ ТА ВЕЛИКОВАГОВИХ ВАНТАЖІВ»	439
117.	Шевчук Д.О., Мединський Д., Маляренко Д. АЕРОПОРТ ЯК СИСТЕМА КЕРУВАННЯ	445

БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ ПОМІСНИХ ЯГНЯТ ПЕРШОГО ПОКОЛІННЯ РІЗНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Китаєва А.П.,
д.с.н. наук, професор
Одеський державний аграрний університет

Слюсаренко І.С.,
асистент кафедри
Одеський державний аграрний університет

Слюсаренко В.С.
аспірантка
Одеський державний аграрний університет

Біохімічні показники крові дають можливість правильно обґрунтувати рівень продуктивності тварин. Тому вивчення біохімічного статусу крові піддослідних тварин має науковий і практичний інтерес. Продуктивні якості тварин обумовлюються біохімічними процесами, що відбуваються в живому організмі. Нормальна діяльність усіх органів і систем тварин забезпечується відносною сталістю фізико-хімічних характеристик внутрішнього середовища організму[6]. Кров в організмі будь-якої тварини є відносно постійним та в одночас рухливим середовищем, яке виконує значну кількість життєво важливих функцій для підтримання фізіологічного статусу організму. Картина крові показує загальний стан організму тварин[3].

Аналіз останніх даних та публікацій. Біохімічні показники змінюються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів[1,2]. Через компоненти крові можна встановити певні закономірності росту і розвитку тварин[4].

Кров - рідка тканина, що здійснює в організмі транспортування хімічних речовин (у тому числі кисню), завдяки чому проходять інтеграція біохімічних процесів, що протікають у різноманітних клітинах і міжклітинних просторах, в єдину систему. Крім того, кров виконує захисну, регуляторну, терморегулюючу та інші функції.

Метою даної роботи було вивчити біохімічний склад крові помісних ягнят першого покоління різного походження.

Матеріал та методи дослідження. Робота проводилася в СТОВ "Роздільнянське" Роздільнянського району Одеської області на поголів'ї помісних ягнят першого покоління, одержаних від схрещування вівцематок цигайської породи з баранами гісарської породи та меріноландшафт

Дослідження крові проводилося на півавтоматичному біохімічному аналізаторі Evolution 3000 в багатопрофільній лабораторії Одеського Державного Аграрного Університету за загальноприйнятими методиками.

Одержаний цифровий матеріал опрацьовували біометрично методом варіаційної статистики за методикою Н.А. Плохинського[5].

Результати досліджень. Склад крові змінюється із віковими, породними, статевими, видовими і сезонними змінами біохімічних показників. На нього впливають також фізіологічний стан, умови годівлі та утримання тварин. Білкові фракції крові помісних ягнят першого покоління при відлученні (в три місячному віці), одержаних від схрещування вівцематок цигайської породи з баранами гісарської та мериноландшафт порід наведена в (таблиці 1).

Таблиця-1
Білкові фракції ягнят 3-ри місячного віку, (n=5)

Показники крові	цигай x мериноландшафт,			Цигай x гісар,		
	X±Sx	±δ	CV,%	X±Sx	±δ	cv,%
Баранці						
Альбумін г/л,	36.68±4.93	9.87	26.9	39.1±3.2	6.51	16.6
Глобулін г/л,	49.26±16.4	32.8	66.6	23.3±2.8	5.6	24
Загальний білок г/л	85.94±11.84	23.68	27.5	61.4±1.5	3.0	4.9
ярочки						
Альбумін г/л	37.34±6.2	12.37	33.2	40.7±3.04	6.09	14.9
Глобулін г/л,	39.15±6.27	12.54	32	26±3.24	6.54	25.1
Загальний білок г/л	78.84±7.58	15.16	19.2	66.76±3.65	7.31	10.9

Аналізуючи дані таблиці можна відмітити, що баранці одержані від баранів породи мериноландшафт мали перевагу за такими показниками як глобулін та загальний білок на 25.9г/л і 24.5г/л або на 114% і 39,9% відповідно, на відміну своїх ровесників. А ярочки також мали перевагу за такими показниками як глобулін та загальний білок на 13.15 і 12.08 або на 50.5% і 18% відповідно, на відміну від своїх ровесниць від баранів гісарської породи.

Ферменти крові помісних ягнят першого покоління при відлученні (в три місячному віці), одержаних від схрещування вівцематок цигайської породи з баранами гісарської та мериноландшафт порід наведена в (таблиці-2).

Таблиця – 2
Ферменти крові ягнят 3-ри місячного віку, (n=5)

Показники крові	цигай x мериноландшафт,			Цигай x гісар,		
	X±Sx	±δ	CV,%	X±Sx	±δ	cv,%
Баранці						
АСТ од/л	105.48±7.24	14.49	13.7	110.7±6.34	12.73	11.5
АЛТ од/л	369.6±137.15	274.3	74.2	158.8±89.3	178.7	112.5

Ярочки						
АСТ од/л	125.6±6.5	13	10.3	177.9±50	100	56.2
АЛТ од/л	95.6±24.28	48.57	50.8	147.2±47.6	95.2	64.7

Аналізуючи дані таблиці можна відмітити, що баранці одержані від баранів породи мериноландшафт мали перевагу за таким показником як АЛТ на 208.1 або на 327. А ярочки одержані від баранів гісарської породи мали перевагу АСТ і АЛТ на 52.3 і 51.6 або на 41,6 % і 53.9% відповідно.

Хімічний склад крові помісних ягнят першого покоління при відлученні (в три місячному віці), одержаних від схрещування вівцематок цигайської породи з баранами гісарської та мериноландшафт порід наведена в (таблиці-3).

Таблиця - 3
Хімічний склад крові ягнят 3-ри місячного віку, (n=5)

Показники крові	цигай x мериноландшафт,			Цигай x гісар,		
	X±Sx	±δ	CV,%	X±Sx	±δ	cv,%
Баранці						
Калій, ммоль/л	4.55±0.54	1.09	21.9	4.96±0.42	0.84	16.9
Натрій, ммоль/л	146.8±6.5	13.17	8.9	152.3±4.57	9.14	6
Кальцій, ммоль/л	2.94±0.54	1.08	36.7	2.9±0.135	0.27	2
Магній, ммоль/л	1.63±0.3	0.62	38	1.32±0.355	0.71	53.8
Фосфор, ммоль/л	2.35±0.17	0.34	14.5	2.87±0.27	0.54	18.8
Ярочки						
Калій, ммоль/л	4.37±0.41	0.82	18.8	4.33±0.85	1.7	39.3
Натрій, ммоль/л	146.58±5.9	11.8	8	143.7±5.15	10.3	7.2
Кальцій, ммоль/л	3.07±0.21	0.42	13.7	3.45±0.41	0.82	23.8
Магній, ммоль/л	1.78±0.3	0.6	33.7	1.51±0.3	0.6	39.7
Фосфор, ммоль/л	2.28±0.1	0.2	8.8	2.86±0.135	0.27	9.4

З даної таблиці видно, що між помісними поколіннями суттєвої різниці не відмичається але все одно є у баранців породи гісарської вона вища за такими показниками як калій на 0,41ммоль/л або на 9%, натрій на 5.5ммоль/л або на 3.7%, фосфор 0,52ммоль/л або на 22%. А ярочки за такими показниками як кальцій на 0,38 ммоль/л або на 12.3%, фосфор на 0,58 ммоль/л або на 25,4%.

Висновки:

1. У ягнят одержаних від баранів гісарської породи краще згортається кров, а також краще переносяться поживні речовини в організм тканини, та у них кров більш в'язка та тягуча.

2. Більший вміст натрія свідчить про те, що у ягнят одержаних від гісарської породи краще проходять нервові імпульси у тканинах, а також у гісарських ягнят більший вміст К свідчить про кращий кровообіг.

Список використаної літератури:

1.Интерер сільськогосподарських тварин / Й.З. Сіратцький, Б.М. Гопка, Є.І. Федорович та ін...-Й.З.Сірацького.-К.: Наук.світ,2000.-75с.

2.Вишне夫斯基 С.Н. Системный анализ компонентов крови телок абедин-агусской породы с отдалённым инбрыдингом/ С.Н.Вишне夫斯基//Вестник ОГУ.-2010.-Вып10(116).-С. 102-105.

3.Петрова Н.А. Влияния пробиотиков на показатели крови кроликов/ Н.А.Петрова ,К.А. Сидорова, К.С. Есебаева, А.А. Бекташева//Вестник Тюменский государственной сельскохозяйственной академии . Вип.1.-Тюмень, 2007.-С.162-163.

4.Федорович Є.І. Морфологічні і біохімічні показники крові та природної резистентності у корів чорно-рябої худоби західного регіону /Є.І. Федорович// Вісник Сумського державного аграрного університету (Серія «Тваринництво»).-2001.-Вип.5.-С.213-218.

5.Плохинський Н.А. Руководство по биометрии для зоотехников / Н.А. Плохинський М : Колос , 1969.- 256 с.

6. Profylaktyka produkcyonnykh narushenyi v yntensyvnom svynovodstve / Odessa: Pechatnyi dom(in Russian)/ Podobed , L.Y, Rudenko ,E.V.Soldatov,E.V.(2011).

ISSUE OF NONLINEAR DEPENDENCE OF THE STRENGTH OF LOAMY SOILS ON NORMAL PRESSURE

Shapoval Volodymyr,

Dr., Professor

National Technical University Dnipro Polytechnic, Dnipro, Ukraine

Pashchenko Oleksandr,

Ph.D., Associate Professor

National Technical University Dnipro Polytechnic, Dnipro, Ukraine

Zhilinska Svitlana

Postgraduate student

National Technical University Dnipro Polytechnic, Dnipro, Ukraine

Researchers have found that the experimental dependences "breaking shear stress - vertical load" have the form of a curved line [1]. According to the data of N.A.Tsytovich, up to a certain value of the vertical pressure, the envelope of the limit stress circles has a curvilinear form that differs from the linear Coulomb – Mohr dependence (Fig. 1). This, in turn, leads to an overestimation of the holding forces when calculating the stability and strength of soil foundations and structures.

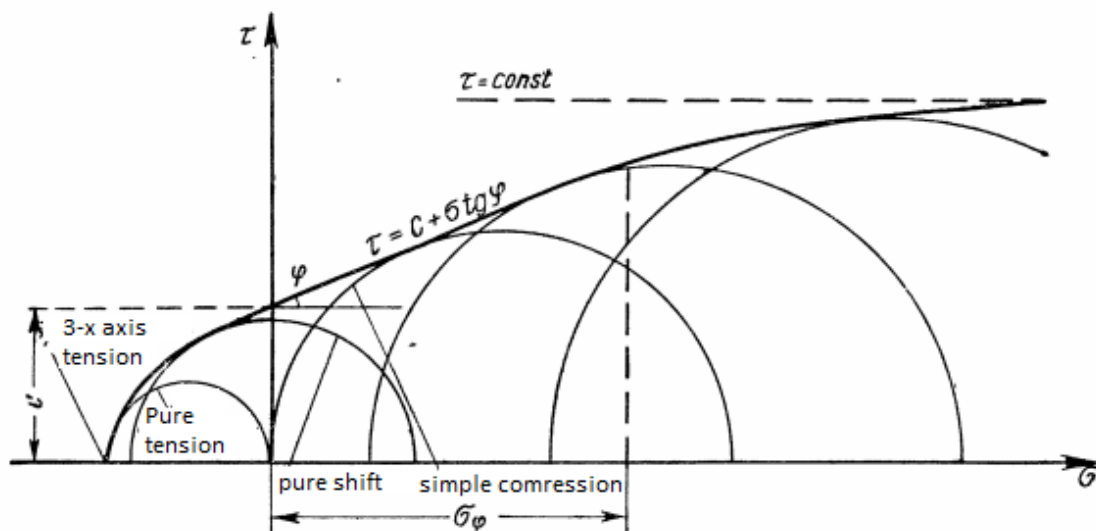

Figure 1. Curves of ultimate shear strengths of cohesive clayey soils in an open system (consolidated - drained; data by N.A.Tsytovich).

As a result of the analysis, it was concluded that the problem of taking into account the physical nonlinearity of the strength properties of clay soils is relevant.

The research task was formulated as follows:

1. Known experimental results of consolidated - drained tests of loamy soil in a single-plane shear device.

2. It is necessary:

2.1. Approximate experimental data using a linear relationship (Coulomb - Mohr strength criterion).

2.2. Approximate experimental data using a nonlinear dependence (more precisely, a polynomial of the second degree).

2.3. Using the root-mean-square error, evaluate the accuracy of the approximation.

2.4. Extrapolate the results of the approximation to the region of low pressures.

To determine the properties of the soil and its classification, we used the recommendations [2, 3]. The physical properties of the loam are presented in Table 1.

The strength was determined in accordance with the recommendations [4].

The results of determining the strength of the soil at its natural moisture content are presented in Table 2.

The test results for completely water-saturated soil are presented in Table 3.

To determine the material constants of the Coulomb - Mohr strength criterion, which has the form:

$$\tau = \sigma \cdot tg(\varphi) + c, \quad (1)$$

we used the generally accepted technique [5]. Here τ - destructive shear stress; σ - vertical load on the soil sample, φ and c - material constants to be determined of the Coulomb - Mohr strength criterion.

At the same time, to determine the material constants of the polynomial strength criterion, we proposed in the vicinity of some point $\sigma = \sigma_0$ on the curve "breaking shear stress - vertical load" expand the dependence $\tau = f(\sigma)$ in the Taylor series [6].

For the first three terms of the series, the analytical dependence of the shear stress on the normal pressure obtained in this way has the form:

$$\left. \begin{aligned} \tau = f(\sigma) &\approx f(\sigma_0) + \frac{\partial f(\sigma_0)}{\partial \sigma_0} \cdot \frac{(\sigma - \sigma_0)}{1!} + \frac{\partial^2 f(\sigma_0)}{\partial^2 \sigma_0} \cdot \frac{(\sigma - \sigma_0)^2}{2!} = \\ &= a_0 + a_1 \cdot \sigma + a_2 \cdot \sigma^2; \\ a_0 &= f(\sigma_0) - \frac{\partial f(\sigma_0)}{\partial \sigma_0} \cdot \sigma_0 + \frac{\partial^2 f(\sigma_0)}{\partial^2 \sigma_0} \cdot \sigma_0^2; \\ a_1 &= \frac{\partial f(\sigma_0)}{\partial \sigma_0} - \frac{\partial^2 f(\sigma_0)}{\partial^2 \sigma_0} \cdot \sigma_0; \quad a_2 = \frac{\partial^2 f(\sigma_0)}{\partial^2 \sigma_0} \cdot \frac{\sigma_0^2}{2}. \end{aligned} \right\}, \quad (2)$$

Here τ - destructive shear stress; σ - vertical load on the soil sample, a_1, a_2 and a_3 - to be determined material constants of the polynomial strength criterion, which should be determined using the method of least squares [6].

Table 1.

Physical properties of soils composing IGE-4-b. Loams are red-brown, in places grayish-yellow with reddish-brown veins, sandy with inclusions of carbonates at the bottom of the layer, hard.

NAME OF CHARACTERISTICS	VALUE OF CHARACTERISTICS					
Laboratory room	19	19	20	21	22	23
Production (well) and its number	bh.2	bh.2	bh.2	bh.2	bh.2	bh.2
Sampling depth, m	21.0	21.5	22.5	23,7	24.7	25.7
Moisture at the fluidity limit, unit fraction	0.39	0.39	0.35	0.34	0.37	0.40
Humidity at the border of rolling, unit fraction	0.24	0.23	0.22	0.21	0.23	0.24
Plasticity number, unit fraction	0.15	0.16	0.13	0.13	0.14	0.16
Natural humidity, unit fraction	0.23	0.21	0.21	0.21	0.22	0.21
Water saturation moisture, unit fraction	0.22	0.20	0.20	0.20	0.21	0.20
Indicator of fluidity, unit fraction	-0.07	-0.13	-0.08	0.00	-0.07	-0.19
Density of soil particles, g/cm ³	2.72	2.73	2.71	2.71	2.72	2.73
Soil density, g/cm ³	2.06	2.10	2.09	2.08	2.07	2.09
Density of dry soil, g/cm ³	1.67	1.74	1.73	1.72	1.70	1.73
Porosity, unit fraction	0.38	0.36	0.36	0.37	0.38	0.37
Porosity coefficient in natural constitution, unit fraction	0.62	0.57	0.57	0.58	0.60	0.58
Moisture degree, unit fraction	1.00	1.00	1.00	0.99	0.99	0.99
Lack of water saturation, unit fraction	-0.00	-0.00	-0.00	-0.01	-0.01	-0.01

It turned out that the dependence of the soil strength on the vertical pressure on the sample within the framework of the Coulomb - Mohr strength criterion has the form:

$$\tau = \sigma \cdot 0,3688 + 0,0495, \quad (3)$$

Where $tg(\varphi) = 0,3688$ from where $\varphi = 20,24$ degrees and $c = 0,0495$ MPa.

It turned out that the dependence of the soil strength on the vertical pressure on the sample within the framework of the polynomial strength criterion has the form:

$$\tau = 0,5749 \cdot \sigma - 0,2018 \cdot \sigma^2, \quad (4)$$

Here: $a_0 = 0.0$; $a_1 = 0.5749$; $a_2 -0.2018$.

The results of approximation of the dependences "breaking load - vertical load on the sample" are shown in Figure 2.

To assess the compliance of strength criteria with experimental data, we use the formulas

$$\varepsilon = \sqrt{\frac{1}{n} \left(\frac{\tau_{\vartheta} - \tau_p}{\tau_{\vartheta}} \right)^2}, \quad (5)$$

Where ε is the relative root mean square error between the experimental ($\tau_{\varepsilon,i}$) and calculated ($\tau_{p,i}$) the values of the breaking shear stresses; i - test number; n - the total number of tests.

Table 2.

The results of tests on the device of a single-plane cut of the constituent IGE-4-b soils in a given (completely water-saturated) state.

Laboratory room	19	19	20	21	22	23
Production (well) and its number	2	2	2	2	2	2
Sampling depth, m	21.0	21.5	22.5	23,7	24.7	25.7
Vertical load σ , MPa	Breaking load τ , MPa					
0.200	0.124	0.127	0.120	0.098	0.127	0.122
0.400	0.209	0.208	0.204	0.189	0.215	0.200
0.600	0.276	0.281	0.284	0.252	0.270	0.240
Partial values of strength characteristics (standard method; Coulomb-Mohr strength criterion)						
Internal friction angle φ , degrees	21	21	22	21	20	sixteen
Specific adhesion c , MPa	0.051	0.051	0.039	0.026	0.061	0.069

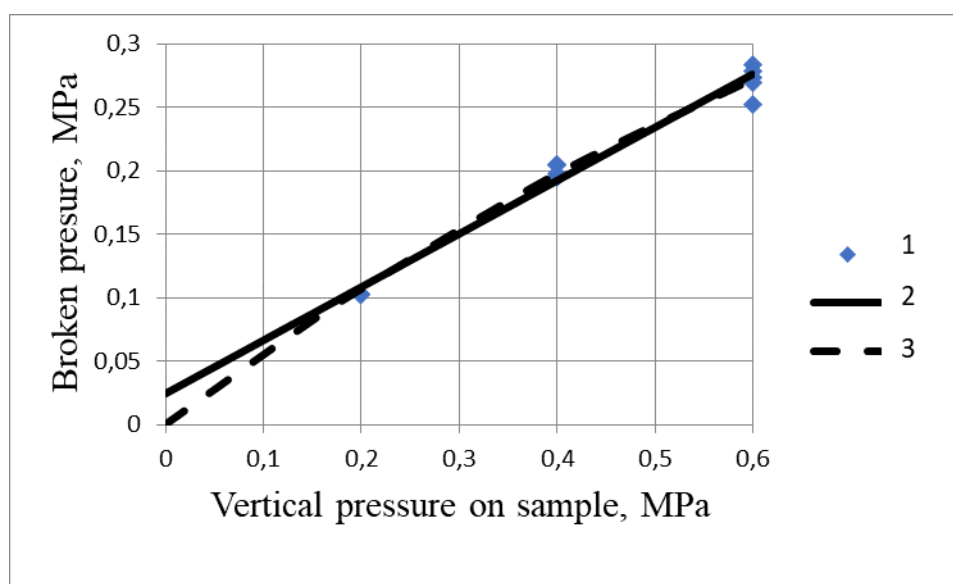

Figure 2. The results of determining the curves "breaking load - vertical pressure on the sample".

Row 1 - experiment; row 2 - criterion of strength of Coulomb - Mohr; row 4 - polynomial strength criterion.

It turned out that in the case of the Coulomb - Mohr strength criterion $\varepsilon = 0.0542$, and in the case of a polynomial strength criterion $\varepsilon = 0.0405$.

On this basis, it was concluded that in the field of changes in experimental data ($\sigma \in \{2,0 \dots 6,0\}$ MPa) the polynomial strength criterion is more accurate.

In the course of further analysis, we compared the dependences of the angle of internal friction (Fig. 3) and specific cohesion (Fig. 4) on the pressure on the ground.

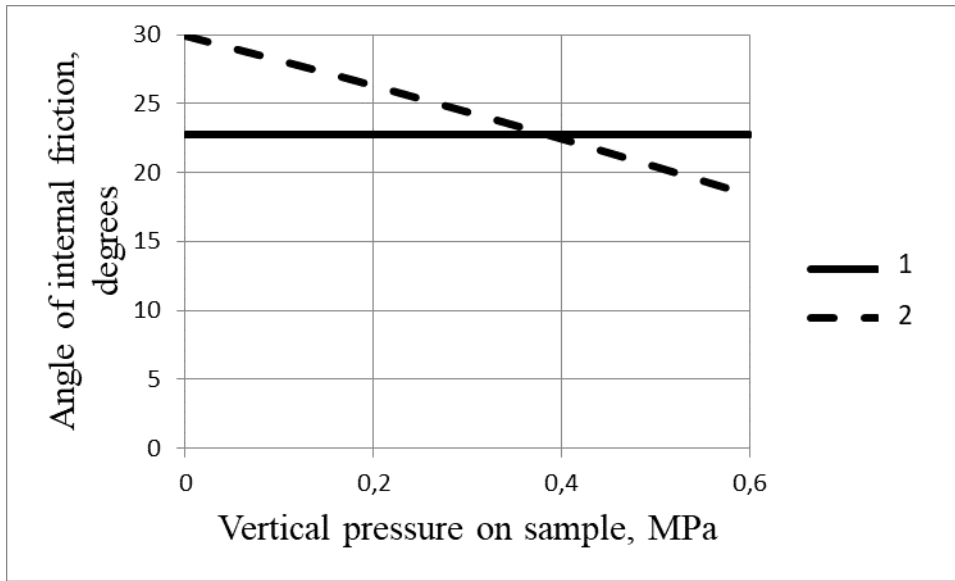

Figure 3. Results of determining the curves "angle of internal friction - vertical pressure on the sample".

Row 1 - Coulomb-Mohr strength criterion; 3 - polynomial strength criterion.

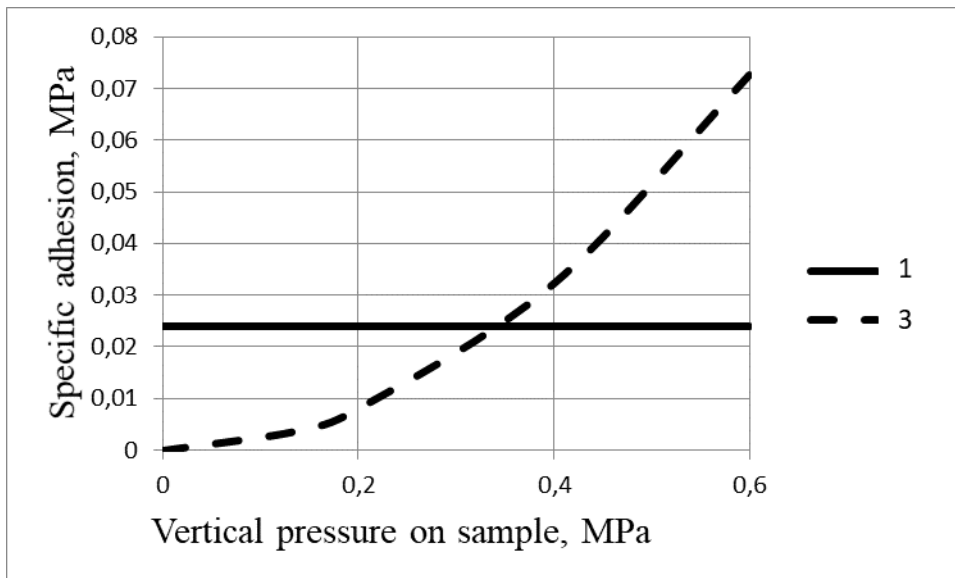

Figure 4. The results of determining the curves "specific adhesion - vertical pressure on the sample".

Row 1 - Coulomb-Mohr strength criterion; 3 - polynomial strength criterion.

To determine the "tangent" angle of internal friction and specific adhesion at a point with the current coordinate " σ ". We used the formulas:

$$\varphi = \arctg \left\{ \frac{\partial \tau}{\partial \sigma} \right\}; \quad c = \tau - \sigma \cdot \frac{\partial \tau}{\partial \sigma}. \quad (6)$$

It follows from Figure 3 that the angle of internal friction established within the framework of the Coulomb - Mohr strength criterion does not depend on the pressure on the ground.

In this case, the "tangential" angle of internal friction calculated within the framework of the polynomial strength criterion depends on the normal pressure on the ground. In this case, there is a clear tendency for the angle of internal friction to decrease with increasing load on the soil, which is in good agreement with modern ideas about the strength properties of clay soil.

It follows from Figure 4 that the specific adhesion established within of the Coulomb - Mohr strength criterion does not depend on the pressure on the ground.

In this case, the "tangential" specific cohesion calculated within the framework of the polynomial strength criterion depends on the normal pressure on the ground. There is a clear tendency for the specific cohesion to increase with increasing soil load.

It should also be noted that in the case under consideration, the results obtained using the polynomial strength criterion are in good agreement with modern concepts of soil failure during shear in the range of experimental data (i.e., at $\sigma \in (2, 0 \dots 6, 0)$ MPa).

The research materials presented in this work made it possible to draw the following conclusions:

1. It was found that the proposed polynomial criterion of soil strength can be used to predict the strength of loamy soils.

2. It is shown that in the range of experimental data variation the "breaking load - vertical pressure on the ground" relationship established within the framework of the polynomial strength criterion has a better agreement with the experiment than the analogous relationship established within the Coulomb-Mohr strength criterion.

In general, it was concluded that the polynomial strength criterion may well be used to predict the strength of loamy soils.

References

1. Shutenko L. N., Rud A. G., Kichaeva O. V. and others; under. ed. L. N. Shutenko; Kharkiv. nat. un-t mountains. households named after A. N. Beketov. - Kharkiv: KhNUGH them. A. N. Beketova, 2015. - 501 p.
2. Shashenko A. N., Pustovoitenko V. P., Sdvizhkova E. A. [Geomechanics](#). - K. : New Druk, 2016
3. Shapoval, V., Shashenko, O., Hapiciev, S., Khalymendyk, O., & Andrieiev, V. (2020). Stability assessment of the slopes and side-hills with account of the excess pressure in the pore liquid. *Mining of Mineral Deposits*, 14 (1), 91-99. <https://doi.org/10.33271/mining14.01.091>
4. DSTU B V.2.1-2-96. Soils. Classification.
5. DSTU B V.2.1-17-2009. Soils. Methods for laboratory measurement of physical powers.
6. Korn G., Korn T. Handbook of mathematics. Electronic resource. <https://www.twirpx.com/file/1900914/>. Added on 03/05/2020.

ПОТЕНЦІАЛ АРХІТЕКТУРИ НАДЗЕМНИХ ПЕРЕХОДІВ

Маковецька Олена Вікторівна,

студент

Національний університет «Львівська політехніка»

В сьогоднішній час мости різних видів є символами технічного прогресу, тому зараз є дуже актуальне питання дизайну мостів у галузі будівництва та архітектури. Будь-які інженерні споруди можна вирішити неймовірним дизайном, які будуть естетично впливати на архітектуру міста і стануть гордістю архітектора-проектувальника і самих мешканців. Будь-які мости являють собою особливий вид конструкції, загальний архітектурний вид яких відрізняється особливою інженерною концепцією конструкцій.

У розвитку технології містобудування зіграло багато чинників, одні з них – впровадження інноваційних рішень у містобудівну індустрію, технічний прогрес в сфері мостобудування, покращення характеристик міцності матеріалів. Але найбільшою перевагою у мостобудуванні стало вдосконалення будівельних матеріалів. Кожен новий доступний матеріал будівельники стараються використати у будівництві мостів. Найосновнішими матеріалами, які використовували і використовують надалі є дерево, бетон, камінь та сталь. Рідше використовують для спорудження мостів полімерні та композиційні матеріали.

У проектування пішохідних переходів досить розповсюдилася тенденція біонічної архітектури. Такий підхід біонічної форми спирається на концепцію ідей природи. Застосування такого підходу дає можливість надати мостовим конструкціям надати іншого значення та вигляду залишаючи потрібну функцію.

Розвивається такий напрям у проектуванні мостів як сталий дизайн. Він полягає в тому, що проектування враховує якомога більше навколишнє середовище. Архітектор-проектант в такому випадку повинен якнайбільше використати всі ресурси, які дає природа, і менше використовувати матеріали з невідновлювальних джерел енергії.

Сьогодні є дуже важливим питанням екології, тому мета архітекторів створення інноваційних, ефективних та енергоощадних конструкцій.

До сучасних тенденцій містобудування пішохідних мостів можна віднести:

- біонічний підхід у формотворенні;
- сучасні методи розрахунку конструкцій, що дають змогу розрахувати конструкції складних форм;
- використання сучасних екологічних та високоміцних матеріалів

Найбільш логічним шляхом трансформації просто пішохідних мостів в багатофункціональні є допуск на них і велосипедного руху, тобто перетворення їх в пішохідно-велосипедні. Це тим більш логічно, що з-за пропонованих останнім часом вимог забезпечення доступності мостів і для людей з обмеженими можливостями, які зазвичай пересуваються на спеціальних візках.

Крім того, відповідно до потреб людей, які користуються мостами, на них стали будуватися магазини та інші функціональні об'єкти.

До них відносять такі типи: міст-вулиця, міст-бульвар, міст-атракціон, міст-місто.

- міст-вулиця – споруда, в якому пішохідна частина являє собою відкритий протяжний простір, а допоміжні об'єкти розташовані по його сторонах;
- міст-бульвар – споруда, в якому пішохідна зона суміщається з відкритим озеленим протяжним простором, а додаткові об'єкти розташовані по його сторонах;
- міст-будівля – споруда, в якому прохода частина і додаткові об'єкти суміщені в одному обмеженому закритому просторі;
- міст-площа – споруда, пішохідна частина якого являє собою відкритий, досить широкий простір, а додаткові об'єкти розташовані або по периметру, або в середині прохідної частини;
- міст-місто – споруда, прохода частина якого являє собою відкритий, досить широкий простір, а додаткові об'єкти, що представляють собою відкриті та закриті простори, організують на прохідній частині мережу комунікаційних проходів;
- міст-атракціон, який крім переміщення пішоходів використовується і для організації різних розваг.

На сьогоднішній день є дуже багато проектів та реалізованих пішохідних та пішохідно-велосипедних надземних мостів таких типів по всьому світу. Всі ці проекти мостів є надзвичайні у формі дизайну та їхньому складному інженерному рішенні, якими можна захоплюватись.

Надземні пішохідні переходи – це переходи для людей, які проходять над дорогою, залізницею, каналами. Вони розраховані для людей та велосипедистів.

Через зростання великих міст з'явилася проблема навантаження вулиць у ХХ столітті як в СРСР, так і в інших країнах Європи та Азії. У зв'язку з цим почали споруджувати підземні та надземні пішохідні переходи.

Перевагу в Європі більше віддавали підземним переходам, тому що вони не порушували архітектуру міста і були безпосередньо зв'язані з виходом зі станцій метрополітену у багатьох містах. Також, вони вважалися більш безпечні та зручні для пішоходів.

Азійські міста будувалися зовсім по-іншому.

У Гонконзі позавуличних пішохідних переходів дуже багато і вони вважаються найбезпечнішим способом перетинати дорогу. Як видно в дослідженні, надземні переходи навіть більш популярні, ніж підземні.

Що цікаво, при цьому 45% пересувань по Гонконгу здійснюється пішки. Крім того, там розвинена система громадського транспорту, а автомобілізація дуже низька – всього 80 автомобілів на 1000 жителів. І всюди наземні пішохідні переходи, які дуже ускладнюють рух.

Є багато недоліків та переваг таких пішохідних переходів. До недоліків відносять:

- важкодоступність маломобільних груп населення;
- значний перепад висот у порівнянні з підземними переходами;
- складність виконання конструкцій

До переваг відносять:

- більший рівень безпеки пішоходів в порівнянні з наземними переходами;
- часткове відділення велосипедистів від автомобільних доріг, що зменшить кількість аварій на дорогах;
- гарний вигляд на місто

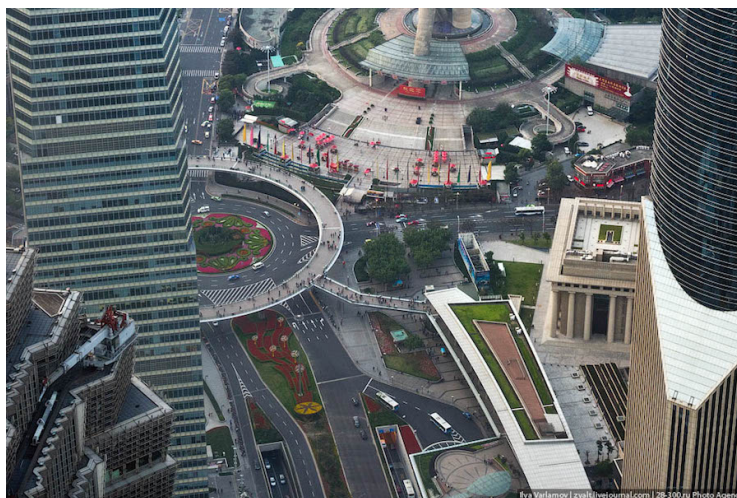

Рис.1 Надземні пішохідні переходи у Шанхаї, Китай

<https://4vlada.com/yak-vygliadaiut-pidzemni-ta-nadzemni-pishohidni-perehody-u-sviti>

Щоб зменшити важкодоступність для людей з обмеженими можливостями на надземні пішохідні переходи, варто зробити по обидва боки моста підйомники або ескалатори, які вирішили б цю проблему.

Одним з яскравих прикладів такого надземного пішохідного моста є «Рослинне місто» архітекторів MVRDV у Сеулі, Південна Корея.

Розташоване в самому серці Сеула автентичне рослинне місто було побудовано на старій дорозі всередині міста, що постійно змінюється, де розміщуються найбільші різноманітні корейські види рослин та перетворюють його на громадський парк.

Сеулло, корейська назва Skygarden можна перекласти як «у напрямку до Сеула» та «вулиці Сеула». Пішохідний міст поруч із головним вокзалом Сеула – це наступний крок, щоб зробити місто та центральний район зеленішими, привітнішими та привабливішими.

З самого початку [архітектори](#) взяли на себе цю потребу змінити забуту існуючу інфраструктуру на зелений символ, який стане каталізатором зеленої кімнати для Сеула. Разом з муніципалітетом місцеві громадські організації, ландшафтні команди та міські радники беруть на себе зобов'язання пристосувати найбільше

різноманіття флори в міських умовах. Нові мости та сходи з'єднують віадук з готелями, магазинами та садами.

Рис.2 Вигляд на «Рослинне місто»

<https://www.revistaestilopropio.com/nota/seoulo-7017-skygarden/>

Рис.3 Вигляд на «Рослинне місто» в Сеулі

<https://www.revistaestilopropio.com/nota/seoulo-7017-skygarden/>

Рис.4 Вигляд зверху на міст «Рослинне місто»

<https://www.revistaestilopropio.com/nota/seoulo-7017-skygarden/>

Яка потреба в надземних переходах?

У великих містах все частіше стає складно пересуватись пішоходам через завантажений трафік на дорогах. Все більше людей користуються власними автомобілями або громадським транспортом чим витісняє пішоходів та велосипедистів. Тому потрібно забезпечити усіх учасників дорожнього руху від взаємного перетинання один з одним. Таким чином частіше проектуються підземні переходи, але де це зробити неможливо – актуальні надземні переходи.

Найбільш потребують у надземних переходах дороги міжнародного значення, завантажені кільця безпосередньо у містах. Також потребують ті точки у місті, де є одночасне скупчення і людей і транспорту. Інколи такі надземні переходи потрібно і у житлових районах. Там вони зумовлені тим, що є небезпека при переході дороги з кварталу або від будинку в кварталі до, безпосередньо, будинку в цьому самому кварталі.

Надземні пішохідні переходи для Львова є актуальними на перехрестях вулиць Наукова – Кульпарківська, Стрийська – Наукова, Володимира Великого–Княгині Ольги, Липинського – Чорновола. Розглянемо деякі з цих перехресть.

Вулиця Кульпарківська – одна з магістральних вулиць Львова. Ця вулиця має важливе значення для міста. Вона забезпечує сполучення головного залізничного вокзалу та приміського вокзалу із Сихівським, Кульпарківським та Скнилівським районами Львова, а також з прилеглими селами поза межами міста.

Вулиця Наукова також одна з магістральних вулиць Львова, яка розташована у Франківському районі. Вулиця сполучає Кульпарківський та Боднарівський райони Львова.

Зараз на перехресті цих вулиць запроектована кругова автомобільна розв'язка, яка дала можливість доступу до торгово-розважального центру Victoria Gardens. Ця розв'язка дозволила зменшити концентрацію ДТП у даному місці.

Однак, на цьому перехресті залишились великі корки в години пік: зранку, ввечері та наприкінці тижня перед вихідними. Для того, щоб зменшити затори, для початку потрібно вирішити проблему з пішохідними наземними переходами. Щоб розвантажити перехрестя та кільцеву дорогу від великої кількості пішоходів, актуальним є проектування надземного пішохідного переходу. Пішоходам буде зручніше потрапляти з одної сторони транспортного кільця в іншу.

Вулиця Стрийська – одна із семи магістральних вулиць Львова. Вона починається від вулиці Івана Франка, 96 і закінчується на окружній дорозі. На цій вулиці розміщені три парки: Стрийський, парк культури та відпочинку ім. Б. Хмельницького та парк «Боднарівка».

На сьогоднішній час на перехресті Стрийська – Наукова немає регульованого транспортного кільця. Воно тільки заплановано для реалізації. Перехрестя, де з'єднуються чотири дороги дуже не зручне як для автомобілів, так і для пішоходів.

Поки ще не реалізувався проект регульованого транспортного кільця, буде вірно розвантажити перехрестя від наземних пішохідних переходів, зробивши надземний перехід. Він буде там неабияк доречним, адже пішоходи також повинні довго стояти на світлофорах, чекаючи поки проїде велика кількість транспорту. Також влаштування надземного переходу дасть можливість проїжджати автомобілям у більшій кількості, ніж зараз.

Отже, враховуючи все вище сказане, надземні переходи актуальні у будь-яких великих містах України. Для того, щоб покращити схеми руху транспорту та пішоходів і забезпечити більшу безпеку для всіх учасників дорожнього руху потрібно зробити так, щоб різні учасники дорожнього руху якомога менше перетинались один з одним, тому надземні переходи – найкращий вихід з таких ситуацій.

Список літератури:

1. http://tvoemisto.tv/blogs/chomu_nadzemni_perehody_ne_zroblyat_misto_kras_hchym_101425.html !
2. <https://www.mvrdv.nl/projects/208/seoulo-7017-skygarden>
3. <https://t-s.today/ovchinnikov-peshehodnie-mosty.pdf>

РОЛЬ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Чепелевський Юрій Леонідович

аспірант кафедри Європейської інтеграції та права
Львівського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

На сучасному етапі містобудування визначається з позиції: діяльності суспільства, галузі науки і техніки, спеціальності. При характеристиці містобудування як діяльності суспільства вказується на її багатогранність, а також спрямованість спрямована на створення матеріально-просторового середовища життєдіяльності людини в поселеннях та районах розселення. Як галузь науки і техніки містобудування веде дослідження інженерно-технічних, соціально-економічних та екологічних проблем формування життєвого середовища, що включає конструювання систем населених місць, їх планування й забудови. В межах спеціальності проводиться: розроблення методології аналізу та синтезу різноманітних типів містобудівних об'єктів (регіонів, міст, сіл та їх структурних елементів), створення теоретичних підстав сучасного містобудування, обґрунтування державної містобудівної політики, інформаційного забезпечення містобудівної діяльності. Результати досліджень мають сприяти забезпеченню процесів управління розвиток населених місць та територій, планування забудови, реконструкції та експлуатації населених місць та регіонів відповідно до потреб населення й виробництва.

Містобудівна діяльність являє собою цілеспрямовану діяльність державних органів, органів місцевого та регіонального самоврядування, підприємств, установ, організацій громадян із створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, яка включає 1, с.25 : - прогнозування розвитку і планування територій; - спорудження інших об'єктів; - проектування, будівництво і реконструкцію об'єктів житлово-цивільного, виробничого призначення; регенерацію історичних поселень; - реставрацію архітектурних комплексів і ансамблів; - створення інженерної і транспортної інфраструктури [].

Найважливіші дії відповідно до містобудівної діяльності повинні належати державі, яка забезпечує аналіз стану містобудування, прогнозування його розвитку; підготовку, затвердження та реалізацію державних, регіональних і місцевих містобудівних програм, містобудівної документації; координацію взаємодії учасників містобудівного процесу; проведення державної експертизи містобудівної документації та проектів конкретних об'єктів; розробку і затвердження державних стандартів, норм і правил; контроль за дотриманням містобудівного законодавства, державних стандартів, норм і правил, затвердженої містобудівної документації та проектів конкретних об'єктів, раціональним використанням територіальних і матеріальних ресурсів при

проектуванні та будівництві; ліцензуванні спеціальних видів робіт у проектуванні та будівництві.

Від професійної та планомірної роботи держави в кінцевому підсумку залежить розвиток міст, поселень, інфраструктури – тих самих елементів, з яких складається країна. Роль і значущість містобудівної діяльності значно зростає в зв'язку з розвитком людства. Це бумовлено підвищенням ділової, соціальної та будівельної активності, ресурсної забезпеченості таких довгострокових напрямів розвитку територій і поселень, як удосконалення інфраструктури, забудова та реконструкція міст, покращення екологічного стану міського середовища, облаштування сільських населених пунктів. Тому підтримання та подальше забезпечення сталого функціонування міст та інших поселень є стратегічною метою державного розвитку.

Сучасна система управління містобудуванням потребує поєднання як планування, так і регулювання [3,с.110]. У процесі планування розвитку міста на рівні містобудівної системи (локальної чи регіональної) регулювання діяльності здійснюється за допомогою традиційного генерального плану населеного пункту, що періодично актуалізується та є інструментом управління держави, а також органів місцевого самоврядування у містобудівній сфері.

Конфлікти навколо будівництва в Україні слугують ознакою кризи моделі управління містобудівним процесом, яка є неповноцінною і як результат – конфлікти навколо проектів забудови пояснюються системними причинами без розв'язання яких використання території України в цілому та її міст зокрема приречене мати хаотичний та непередбачуваний характер.

Створення ефективного нормативно-правового механізму, який відповідає сучасним вимогам містобудування, є неодмінною умовою забезпечення державного регулювання в цій сфері.

Влада та управління у містобудуванні повинні змінюватися у зв'язку з демократичними формами міського розвитку, не втрачаючи при цьому традиційних форм і прийомів міського управління і планування, напрацьованих країною за весь попередній період розвитку в ХХ столітті. Розширення правових форм і звуження дискреційних повноважень управління містобудуванням не означає відмови від влади, навпаки воно дає посилення владних повноважень, але на основі права і демократії. Метою є створення основи самоврядування в містах, вдосконалення публічних форм взаємини влади і міської спільноти, зміцнення міського права. Найважливіша функція влади у містах міститься в організації необхідних інструментальних систем управління, а саме: перспективного планування розвитку міст; інформаційної системи управління містобудуванням; науковій теорії та прикладному знанні як базі.

Отже, створення і впровадження нормативного регулювання містобудівної діяльності відбувається в нерозривному зв'язку з необхідністю перегляду завдань державного регулювання. Подальший розвиток нормативної бази здійснюватиметься на засадах: - врахування державних і громадських вимоги до містобудівної діяльності; - обмеження обсягу і змісту державних норм потребами управління, місцевих умов, економічних, географічних, історико-

культурних та інших особливостей, традицій, вимог населення, тощо, можуть встановлюватися більш детальні вимоги в межах чинного законодавства та без протиріччя державним нормам; - встановлення

Список літератури

1. Криштоф Т. Просторове планування та земельні ресурси територіальної громади. Від ренти до доданої вартості. URL: https://www.csi.org.ua/wpcontent/uploads/2015/05/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB_-4.pdf. державними нормами граничних значень містобудівних параметрів.

3. Криштоп Т., Рись Р., Кошелюк Л. Посібник з питань просторового планування для уповноважених органів містобудування та архітектури об'єднаних територіальних громад. 2018. с.119 URL: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/347/1.pdf>.

1.Якимчук А.Ю. Просторове планування територій у системі державного управління. Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад: мат-ли I Міжнар. наук.-метод. конф. Рівне : Волин. Обереги, 2017. С.138-140.

РІЗЬБА ПО ДЕРЕВУ ЯК ЕСТЕТИЧНИЙ СПОСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПРИКЛАДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Матухно Єлизавета Вікторівна

бакалавр психології

Рівненський державний гуманітарний університет

Історія кожного народу у всіх його проявах протягом існування та розвитку найяскравіше відображається в його мистецтві.

Поняття "народне мистецтво" включає всі види мистецтва звичайних проміжних індивідів: музику, танці, усну поезію, популярні гравюри, витвори декоративно-прикладного мистецтва та архітектуру – усі вони використовуються у їх повсякденному житті, побутовій та робочій діяльності [5].

Створені народом казки, пісні, танці, твори декоративно-прикладного мистецтва та архітектури розкривають специфічні особливості життя кожної групи окремого етносу, мають великий пізнавальний та мистецький інтерес, свідчать про матеріальну та духовну культуру, яка створена.

Народна поезія, музика, танці та художні твори декоративно-ужиткового мистецтва народних майстрів, які проектують і складають повсякденну діяльність, відображають оригінальність, яка властива художній творчості тієї чи іншої етнічної групи. Оригінальність мистецтва кожної нації визначається соціально-економічними умовами її роботи та життя, а також особливостями природних умов, в яких вона живе [6]. Спілкування між народами та торговельно-економічні зв'язки між ними спричиняють взаємодію між мистецькими культурами різних народів. Однак, незважаючи на ці взаємодії, специфічні риси мистецтва кожної нації завжди відрізняють їх творчість від мистецьких здобутків інших народів.

Мистецтво проміжного класу, що відображає їх повсякденне існування та ідеали, було одним із найважливіших факторів, що вплинули на розвиток демократичного професійного мистецтва. Видатні майстри всіх видів мистецтва завжди виходили у своїй роботі від основ народного промислу [1].

Художні твори, створені народом для себе відповідно до своїх смакових та естетичних вимог, виражали демократичну ідеологію, яка завжди базується на гуманістичних ідеалах. У творах народного мистецтва, створених для себе чи свого оточення, безпосередньо виражались думки та почуття осіб, особливості їхньої повсякденності та природного середовища. Саме тому твори народних художників, створені для особистого користування в стилі декоративно-прикладного мистецтва, відрізняються особливою безпосередністю та художньою цілісністю.

Твори на замовлення майже для всіх верств суспільства відображали смаки замовників. Однак, обмежені рамками соціального замовлення, народні майстри внесли своє ставлення до теми та її вираження [2].

Вищезазначене особливо яскраво виражається у творах декоративно-ужиткового мистецтва та в дерев'яній архітектурі, які мають життєво важливе практичне значення. Вони служать індивіду в його утилітарних цілях і водночас художньо прикрашають її простір, домашнє життя та всю життєву діяльність загалом. Тому інтерес до проблеми художньо-естетичного самовираження особистості в найчисленніших формах художньої творчості має, а саме художньо-прикладних роботах, які пов'язані з використанням дерева та його обробкою, включаючи художню різьбу по дереву.

Існують різні підходи до розгляду даної теми, але органічного поєднання теорії та практики, світогляду та творчості, особливо у галузі декоративно-прикладного мистецтва, не виявлено [4].

Всі підходи існують ізольовано. Механізм розгортання основних проявів особистості не знайдений. Перехід від утилітарної діяльності до духовної, і особливо до мистецтва, виглядає недостатньо чітким. Немає чіткого вираження появи духовної цінності з матеріальної, та взаємозв'язку розвитку основних характеристик індивіда в його трудовій діяльності.

Важливим аспектом при вивченні різьби по дереву, як способу самовираження особистості є пошук взаємозв'язку між естетичною свідомістю та естетичною творчістю як вищою формою духовного розвитку, та матеріального виробництва [3]. Це своєрідна спроба пошуку теорії об'єднання матеріального та духовного життя суспільства.

Вивчення розробленості теми може бути представлена в таких напрямках:

Сенс існування мистецтва як соціального явища полягає в тому, щоб зробити його загальнодоступним, тобто передати від одного покоління іншому накопичений духовний досвід оволодіння реальністю в практичному житті. Мистецтво функціонує як специфічний канал спілкування, за допомогою якого відбувається обмін думками, почуттями, прагненнями осіб, здійснюється соціалізація індивідуального, духовного життя. У художньо-естетичній діяльності індивід не лише самостверджується по-особливому, але й споглядає себе, свою життєву діяльність, свою сутність, відтворюючи її всебічно, універсально.

У роботі особистість матеріалізує себе практично, в мистецтві – духовно, художньо-естетично. Ці форми "подвоєння" індивідом себе, своєї сутності, яка має соціально-історичну обумовленість. Кожна форма відображення є об'єктивною, і об'єктивність з'являється не лише в багатстві об'єктивного світу, створеного людиною, але і в багатстві родової сутності, як об'єкта самоствердження, об'єктивного самоствердження необхідних для її проявів [1].

Декоративно-прикладне мистецтво та, зокрема, різьба по дереву – це органічний синтез предметної та духовної діяльності, який формувався протягом історії людства. У кожний створений різьблений предмет індивід вкладає не лише свої фізичні та когнітивні зусилля, але й свою багатогранну соціальну сутність, яка виступає як соціальний статус і соціальна цінність. У

різьбі по дереву реіфікація цієї соціальної цінності є змістом художньо-естетичної діяльності, де об'єктивність, матеріальність є засобом закріплення того, що є соціально значущим, соціально цікавим [6]. Саме це соціально значуще, що цілісно проявляється в структурі художнього образу, реалізованого в художньому мисленні, і представляє те відображення, в якому людина споглядає себе як цілісну особистість, відтворюючи свою родову сутність духовного і практичного [6].

Об'єктивні закони художнього розвитку та естетичної суб'єктивності формуються в рамках цілісного історичного процесу формування художньо-естетичних сутнісних індивідуальних провів особистості, а їх суперечлива єдність зумовлена тим, що і естетична свідомість особистості, і художня свідомість суспільства є відображенням соціальної істоти як реального процесу суспільної діяльності.

Сутнісні особистісні прояви, знаходячи свій загальнолюдський активний вираз у художньо-естетичній діяльності, виявляються у всій їх повноті та різноманітності.

Потреби людини, виступаючи пусковим механізмом для самореалізації та розвитку сутнісних сил людини, відображають предметне становище людини, завжди об'єктивно суб'єктивні і вимагають їх задоволення [2].

Постановка попередніх цілей майбутнього об'єкту виступає як найвищий рівень спонукально-мотиваційних характеристик індивіда, безпосередньо передуює діяльності, визначається конкретними умовами нормативної діяльності, її потребами (об'єктивним фактором), а самі вони виступають як внутрішні стимули діяльності (суб'єктивний фактор).

Потреби, інтереси, цілепокладання, будучи основою переконань, мотивів, ідеалів, складаючи спонукально-мотиваційні характеристики особистості, визначають ступінь активності та життєвої позиції, знаходячи їх задоволення через потенції особи, які являють собою поєднання фізичних і духовних сил, якостей, властивостей і навичок, нахилів, що виражають міру оволодіння індивідом власною родовою сутністю, об'єктивованими відносинами [4].

Здібності особистості забезпечують функціонування та саморегуляцію організму, взаємодію із зовнішнім світом і проявляються у різних формах (спілкування, споживання, почуття, воля, розум тощо).

Відмінною рисою кожного індивіда є відсутність самотійних суто біологічних, розумових, соціальних здібностей; в процесі їх вивчення можна виділити лише один аспект. У будь-якій здатності біологічне, психічне, соціальне постає у своїй нерозривній єдності [1].

Дослідження проблеми формування здібностей були актуальними для багатьох наук протягом декількох десятиліть, і, насамперед, наук психолого-педагогічного циклу, в процесі розвитку яких, була встановлена природня та соціальна обумовленість здібностей. Розкривається формування схильностей до розумової діяльності в процесі антропогенезу через канали генетичної спадковості, а потім через реалізацію задатків у процесі індивідуального розвитку індивіда та формування на їх основі здібностей.

Важливою складовою основних характеристик особистості є її діяльність, яка є способом задоволення спонукальних потреб та засобом об'єктивізації потенційних сутнісних проявів [1].

Різьба по дереву як форма художньо-естетичної діяльності мала суто утилітарний характер і, поступово набуваючи духовно-теоретичного забарвлення, вона стала представляти органічну єдність предметно-практичної та духовно-теоретичної діяльності.

Різьба по дереву як вид мистецтва має свої географічні та національно-етнічні особливості, але можна виділити ряд загальних властивостей:

- наявність зв'язку між художньою формою та технологічними властивостями, способами обробки деревини;
- дотримання єдності художньо-виразної форми та практичного призначення предмета [2];
- єдність матеріальних та художніх благ з духовними потребами осіб, які створюють і для яких створюються різьблені предмети;
- співвіднесення форми різьбленого виробу з іншими предметами, інтер'єром, призначенням, духовними потребами та естетичними уподобаннями [3];
- розкриття художнього образу різьблених виробів на зовнішньому (практичному) рівні (дизайн і форма предмета, матеріал та способи обробки, виразні засоби та принцип побудови орнаменту), а на внутрішньому рівні, що виражає духовний та змістовна сторона об'єкта;
- тісний зв'язок окремого різьбленого елемента з ансамблем в цілому, що дозволяє створити цілісний художній образ, який визначається архітектурним рішенням будівлі чи ансамблю [3];
- зміст, суттєвість декоративної форми (на відміну від інших видів мистецтва), метою якої є органічне злиття з матеріальним середовищем (навколишня архітектура, ландшафт місцевості, інтер'єр кімнати);
- спеціальна зображальна мова, яка обмежує вибір тем та сюжетів (за винятком різьблених панно), керуючи побудовою виду мистецтва відповідно до функціонального призначення, архітектурного середовища, просторового середовища, умов сприйняття тощо [2];
- стилізація в різьбі по дереву виступає головним виразним засобом у створенні художнього образу.

Слід зазначити особливу роль деревини. в процесі розвитку і становлення індивіда. У зв'язку з цим дерево виступало як стартовий майданчик, з якого людина вчилася бути людиною. У дереві особа відпрацьовувала навички та вміння, які згодом були необхідні для розробки нових матеріалів. Саме в дереві вчилися висловлювати свої думки та почуття, створюючи тим самим передумови для народження мистецтва [5].

Основний висновок полягає в тому, що історія різьблення по дереву як одного з найдавніших видів мистецтва подається як об'єктивована історія розгортання основних сил людини у трудовому житті.

Список літератури

1. Александрова Л. А. Житлове будівництво / Л. А. Александрова // Москва: Біле місто. – 2003. – № 47 .

2. Афанасьев А. Ф. Культура і традиції / А. Ф. Афанасьев // Москва: Культура і традиції. – 2000. – 540 с.
3. Гусейнов А. А. Що ж ми таке? / А. А. Гусейнов // Москва: Людина. – 2001. – № 2. – С. 5 – 19.
4. Иляев М. Доторкнувшись до дерева різцем / М. Иляев // Москва: Лукомор'я. – 2000. – 176 с.
5. Каган М. С. І знову про сутність людини / М. С. Каган // Оточення людини в перспективі глобалізації світу. – 2001. – № 1. – С. 48 – 67.
6. Соколова М. С. Художній розпис по дереву: Технологія народних художніх промислів / М. С. Соколова // Москва: Гуманит. – 2002. – 304 с.

BIOLOGICAL SCIENCES

THE EFFECT OF OXAMATE ON THE SURVIVAL OF LEWIS LUNG CARCINOMA CELLS WITH DIFFERENT METASTATIC POTENTIAL

Kolesnik Denis,

Ph.D.,

R.E. Kavetsky Institute of Experimental Pathology, Oncology and Radiobiology,
NAS of Ukraine, Kyiv

Pyaskovskaya Olga,

Ph.D.,

R.E. Kavetsky Institute of Experimental Pathology, Oncology and Radiobiology,
NAS of Ukraine, Kyiv

Solyanik Galina

Dr. Sci, Professor,

R.E. Kavetsky Institute of Experimental Pathology, Oncology and Radiobiology,
NAS of Ukraine, Kyiv

It is known that almost all invasive tumors, regardless of their origin, are characterized by a specific modification of energy metabolism, which is manifested in the dominance of aerobic glycolysis over oxidative phosphorylation, a phenomenon known as the Warburg effect. This metabolic shift provides benefits in the survival of tumor cells and represents a variety of ideal targets for therapeutic intervention aimed at destroying tumor cells without significant manifestations of systemic toxicity. Lactate dehydrogenase (LDH) is considered the most promising therapeutic target, as its inhibition can almost completely block glycolysis, providing a powerful cytostatic effect, and against the background of hypoxia – a cytotoxic one as well.

The aim of the study was to investigate the effect of oxamate (LDH inhibitor) on the survival of Lewis lung carcinoma cells with different metastatic potential. High-metastatic (LLC) and low-metastatic (LLC/R9) variants of Lewis lung carcinoma cells were used. Tumors arising after inoculation of LLC cells (compared to LLC/R9 cells) to C57/Bl6 mice were characterized by slower growth and significantly higher metastatic potential. In particular, on day 24 after inoculation of LLC cells, the volume of the primary tumor was 27% lower ($p < 0.05$) than that of LLC/R9, and the number of lung metastases and their volume were 4.5 and 3.5 times higher compared with LLC/R9. To study the cytotoxic/cytostatic effect of oxamate, LLC and LLC/R9 cells were seeded in wells of 96-well plate (1.5×10^4 cells/well). After preincubation

for 16-18 hours, medium containing oxamate was added to the cells to obtain its final concentration in the range of 0-150 mM, and incubation continued for 24 hours. Each concentration of the test agent was examined in 3 replicates. The cells incubated under the same conditions without the addition of the test agent served as a control. The number of living cells was assessed by crystal violet staining. Mathematical and statistical processing of the results was performed using nonlinear regression analysis, descriptive statistics and the Mann-Whitney test. The study has shown that both LLC and LLC/R9 cells were characterized by heterogeneity in sensitivity to the cytotoxic action of oxamate. Approximately 30% of both cell types were resistant to the inhibitor ($28.9\pm 0.8\%$ and $33.5\pm 1.1\%$ for LLC and LLC/R9, respectively). However, the sensitivity of 70% of LLC/R9 cells was significantly higher compared to that of LLC (Fig. 1a,b). In particular, the death of LLC/R9 cells was observed at oxamate concentrations higher than 4.9 ± 0.7 mM, while the death of LLC cells occurred at concentrations higher than 16.0 ± 0.5 mM. The IC_{50} values differed significantly between the cell variants: IC_{50} value for LLC/R9 cells was 17.5% ($p<0.05$) lower than that for LLC (57.3 ± 1.4 mM versus 74.8 ± 3.8 mM respectively).

Conclusion. The high metastatic potential of Lewis lung carcinoma cells (LLC variant) has been associated with a relatively low sensitivity to the cytotoxic/cytostatic action of oxamate, which may be due to the peculiarities of energy metabolism of these cells.

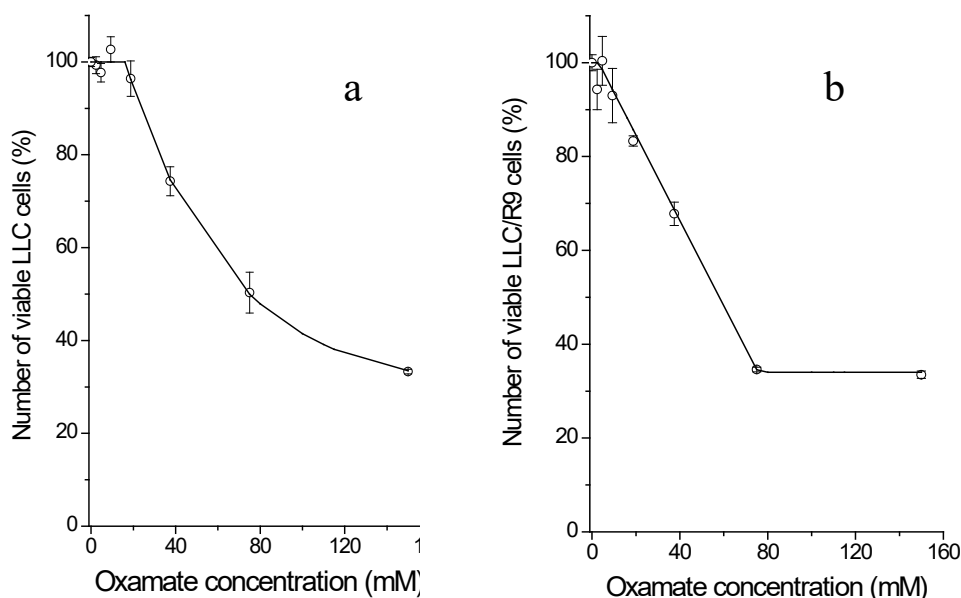

Figure 1. Number of viable LLC (a) and LLC/R9 (b) cells as function of oxamate concentrations. Open symbols – experimental data. Lines – fitting curve.

CHANGES IN MYTOTIC ACTIVITY OF ALLIUM CEPA L. AND ZEA MAYS L. ROOT MERISTEMS UNDER LASER EXPOSURE OF SEEDS

Prysedsky Yuri,

Doctor of science., Associate Professor
Vasyl' Stus Donetsk National University,

Bohutsky Ivan,

Student
Vasyl' Stus Donetsk National University,

Improving plant productivity is one of the urgent problems of modern plant physiology. For this a variety of chemical growth stimulants and mineral fertilizers are used, which causes the accumulation in food of toxic substances that are dangerous to the health of consumers and leads to significant environmental pollution. However, the use of physical factors – microwave and laser radiation, magnetic fields and ultrasonic waves – is an alternative to soil additives and fertilizers [2]. In particular, the probable effect of He-Ne laser irradiation of seeds of experimental plants on germination, modification of the germination process and the initial stages of development [4, 6, 8, 11, 12], growth and accumulation of lipids [15]. The effect of red light irradiation on growth processes, activity of indolylacetic acid, gibberellins and abscisic acid in *Glycine max* L. (Merr.) [13], as well as the effect of red light on the content of various forms of carbohydrates are also shown [14]. He-Ne laser exposure has been shown to improve the repair of wheat nuclear antigen (PCNA) damage in the early stages of growth [7].

Modern technologies can significantly reduce energy consumption, size and simplify work with laser systems. LED laser systems meet these requirements. In addition, compared to optical lasers, they have a wider spectral composition of radiation. In particular, lasers of red, blue, green and yellow coherent radiation are produced. The use of such laser systems revealed activation, stimulating the effect of LED in the initial stages of seed germination and subsequent stages of plant development [1, 3, 5]. The stimulating effect of LEDE laser irradiation with red and blue light on growth processes and pigment content in oilseeds has been established [9].

Based on these data, we investigated the effect of irradiating seeds with red (wavelength 635 nm) and blue (wavelength 405 nm) LED lasers with a power of 100 mW. Irradiation was performed according to the scheme of a complete factorial experiment (table 1). The study was conducted on agricultural plants of two species: *Allium cepa* L. and *Zea mays* L.

Table 1.

Processing time of irradiation of seeds with laser beams

Variant	Irradiation term, sec		Variation	Irradiation term, sec	
	Red laser	Blue laser		Red laser	Blue laser
1	0	0	6	10	5

2	5	0	7	0	10
3	10	0	8	5	10
4	0	5	9	10	10
5	5	5			

After irradiation, the seeds were placed in Petri dishes on filter paper. When the roots reached a length of 1 cm, they cut the growth zone (2-3 mm), which was fixed in acetic acid. Fixed samples were stained with acetocarmine, washed and examined under a microscope at a magnification of $\times 400$. The total number of cells in the field of view and the number of cells that performed mitotic division were counted. Mitotic activity was defined as the ratio of the number of dividing cells to the total number of cells and expressed as a percentage. The calculations were performed in 5 fields of view for each variant. The obtained results were subjected to statistical processing by the method of analysis of variance. The averages were compared by the Dunnett method [10]. All calculations were performed for $\alpha = 0.05$.

The results of determining the dependence of mitotic activity of meristems of the root of *A. cepa* are shown in table 2. Studies indicate a significant increase in mitotic activity in all variants of seed irradiation.

Table 2.

The effect of laser irradiation of seeds on the mitotic activity of *Allium cepa* L.

Variant	Mitotic activity, %			
	M \pm m	D	D ^D	% to control
1	21.66 \pm 0.70	-	-	100.00
2	55.55 \pm 1,37	33.88	3.84	256.46
3	52,33 \pm 0.91	30.66	3.84	241.59
4	42.66 \pm 0.70	21.00	3.84	196.95
5	35.88 \pm 1.21	14.22	3.84	165.65
6	26.55 \pm 1.31	4.88	3.84	122.91
7	43.11 \pm 1.58	21.44	3.84	199.03
8	45.22 \pm 1.30	23.55	3.84	208.77
9	46.33 \pm 1.19	24.66	3.84	213.89

Note: D - the difference between the control and experimental averages; D^D is the minimum significant difference of Dunnett.

The most effective was the irradiation of seeds with red laser (wavelength 635 nm) for 5 sec. Under these conditions, the mitotic activity was 256.5 % compared with the mitotic activity of meristems of plants grown from non-irradiated seeds. Seed irradiation with blue laser and complex irradiation had a less significant effect. In these seed treatment variants, mitotic activity increased by 22.9–113.9 % compared with control plants.

Determination of mitotic activity of meristems of *Z. mays* roots (table. 3) showed that all irradiation variants stimulated mitosis. The largest increase in mitotic activity in this species was observed when the seeds were irradiated with a red laser for 10 seconds and a blue laser for 10 seconds. In these variants, the increase in the number of mitoses was 203.4 and 206.6 %, respectively.

Table 3.

The effect of laser irradiation of seeds on the mitotic activity of *Zea mays* L.

Variant	Mitotic activity,%			
	M ± m	D	D ^D	% to control
1	13.66 ± 2.15	-	-	100.00
2	23.00 ± 2.87	5.99	9.33	168.37
3	41.44 ± 1.32	5.36	27.77	303.36
4	41.88 ± 2.37	5.36	28.22	306.58
5	25.00 ± 1.69	5.36	11.33	183.01
6	39.22 ± 0.84	5.36	25.55	287.11
7	25.88 ± 1.65	5.36	12.22	189.45
8	39.57 ± 0.96	5.73	25.90	289.67
9	40.22 ± 0.78	5.36	26.55	294.43

A significant positive effect was also observed with complex irradiation of *Z. mays* seeds with red and blue laser (options 8 and 9). The increase in the number of mitoses in these variants was 189.7 and 194.4 % compared with the control. In other variants of irradiation there was less significant activation of meristems mitotic activity.

Thus, laser irradiation of seeds with red and blue coherent light allows to significantly increase the mitotic activity of root growth zones. This effect significantly accelerates the growth processes of plants, which can contribute to more efficient use of resources (water, mineral nutrients), which will positively affect plant productivity. A probable mechanism of stimulation is the activation of phytochromes in the case of red laser irradiation and flavin nucleotides with blue laser irradiation, which accelerates the morphogenesis of experimental plants.

References:

1. Abo R.Z.A.M., Khater M. S., Farrag H. M.A. Effect of Red Laser on Growth In Vitro, Chemical Composition and Genome of Date Palm. Research Journal of Agriculture and Biological Sciences. 2013. 9(5): 170-175.
2. Aladjadjian A. The use of physical methods for plant growing stimulation in Bulgaria. Journal of Central European Agriculture. 2007. 8 (3): 369-380.
3. Behzadi H.R., Qaryan M., Shahi S. The Influence of LED Light on Basil Seeds Before Sowing and its Effects on Growing and Germination. International Journal of Plant Research. 2012. 2(4): 108-110.
4. Buchko H.M, Buchko R.M., Khrunyk Yu.Ia., Romaniuk N.D., Terek O.I. Tsytolohichniy analiz rostu koreniv pshenytsi za dii lazernoho oprominennia ta ahrostymulinu Lvivskiy natsionalnyi universytet im. I. Franka.2014.
5. Bukatyi, V. Y. Lazernaia fotoaktyvatsiia semian selskokhoziaistvennykh kultur Altaia / V. Y. Bukatyi, V. P. Karmanchykov // Vestnyk altaiskoi nauky. 2000. 1. P. 98–99.
6. Chen H. and Han Rong He-Ne laser treatment improves the photosynthetic efficiency of wheat exposed to enhanced UV-B radiatio. Laser Physics. 2014. 24: 1–7.

7. Feifeng L., Huize C., Rong H. The Effects of He-Ne Laser and Enhanced Ultraviolet-B Radiation on Proliferating-Cell Nuclear Antigen in Wheat Seedlings. *American Journal of Plant Sciences*. 2015. 6: 1206-1214, Published Online May 2015 in SciRes. <http://www.scirp.org/journal/ajps10>.

8. Podleśna A., Gładyszewska B., Podleśny J., Zgrajka W. Changes in the germination process and growth of pea in effect of laser seed irradiation. *International Agrophysics*. 2015. 29: 485-492.

9. Prysedskyi Yu. H., Hutianska S. S. Vplyv lazernoho oprominennia nasinnia na rostovi protsesy ta vmist pihmentiv u prorostkakh oliinykh kultur. *Naukovi dopovidi NUBiP Ukrainy*. 2017. № 1 (65), Rezhym dostupu: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Dopovidi/article/view/8108/>

10. Prysedskyi Yu.H. () Statystychna obrobka rezultativ biolohichnykh eksperymentiv. 1999 Donetsk: Kassyopeia. 210 p/

11. Skvarko K.O., Kalmuk O.P.; Yu.I. Beno Vplyv lazernoho, uf-s- i chervonoho svitla na prorostannia nasinnia *Arnica montana* L. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2011. 21: 59–65

12. Soliman A.Sh., Harith M.A. Effects of Laser Biostimulation on Germination of *Acacia farnesiana* (L.) Willd. Proc. XIIIth IC on MAP. *Acta Hort.* 854, ISHS 2010. pp. 41–49.

13. Tymoshenko V.F., Zhmurko V.V. Vplyv chervonoho svitla na rist i vmist vuhlevodiv u korotkodennoi ta fotoperiodychno neitralnoi linii soi. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N.Karazina. Serii: biolohiia* 2013. 18 (1079): 186–192.

14. Tymoshenko V.F., Zhmurko V.V. Vplyv chervonoho svitla na rostovi protsesy i aktyvnist auksyniv, hibereliniv ta abstsyzovoi kysloty v lystkakh izohennykh za henamy E linii soi (*Glycine max* (L.) Merr.). *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N.Karazina. Serii: biolohiia*. 2014. 23 (1129): 29–35.

15. Zhang H., Gao Z., Li Z., Du H., Lin B., Cui M., Yin Yo., Lei F., Yu Ch., Meng Ch. Laser Radiation Induces Growth and Lipid Accumulation in the Seawater Microalga *Chlorella pacifica*. *Energies*. 2017. 10, (1671); www.mdpi.com/journal/energies.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ АКУСТИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА СТАН СУЧАСНОГО МІСТА

Самохвалова Анна Ігорівна,

к.т.н., доцент кафедри безпеки життєдіяльності та інженерної екології,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Онищенко Наталія Григоріївна

асистент кафедри безпеки життєдіяльності та інженерної екології,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Людина, що мешкає в мегаполісі, постійно перебуває під впливом акустичного навантаження, до якого вона звикає, і тому його вплив дуже часто стає малопомітним чинником. Але, як показують численні дослідження, міський шум належить до загальнофізіологічних подразників, які за певних обставин можуть впливати на більшість органів та систем організму людини. Шум впливає безпосереднього на орган слуху (при тривалій дії може розвинутися захворювання органів слуху (глухота)), на різні відділи головного мозку, змінюючи при цьому нормальні процеси вищої нервової діяльності. Загальним результатом його впливу є перенапруження нервової системи, виникнення втоми, нервовий та психічний розлади, загальна слабкість, роздратованість, апатія, послаблення пам'яті, погана розумова діяльність, серцево-судинні захворювання, порушення обмінних процесів, із боку органів травлення – зменшення виділення шлункового соку та його кислотності, що сприяє розвитку гастриту та виразки шлунку тощо [1, 2].

Отже, беззаперечно, боротьба з шумом в місті є однією з найбільш актуальних проблем охорони місця існування людини.

Дія шуму різних рівнів наближено характеризується таким чином [3 – 5]: шум до 50 дБА – майже не чинить шкідливого впливу на людину в процесі її трудової діяльності; шум 50 – 60 дБА – може мати психологічний вплив (погіршення розумової діяльності), шум 65 – 90 дБА – можливий його фізіологічний вплив (пульс пришвидшується, тиск крові зростає, судини звужуються, що погіршує постачання органів кров'ю); шум 90 дБА і вище – може призвести до функціональних порушень в органах та системах організму людини (знижується слухова чутливість, погіршується діяльність шлунку та кишківника, з'являється відчуття нудоти, головний біль, шум у вухах); шум 120 дБА та вище – здійснюється механічний вплив на орган слуху, що виявляється у порушенні зв'язків між окремими ділянками внутрішнього вуха, можливий навіть розрив барабанної перетинки, руйнування нервових клітин, розриви дрібних судин тощо.

Ступінь впливу шумового навантаження, переважно, залежить від форми та тривалості його впливу, рівня та характеру шуму, а також індивідуальних особливостей людини (віку, темпераменту, стану здоров'я, оточуючих умов). У

деяких людей погіршення слуху настає через декілька місяців, а в інших воно не настає і через декілька років роботи в шумі.

Крім того, шум має акумулятивний ефект, тобто акустичні подразнення, накопичуючись в організмі людини, все сильніше пригнічують нервову систему.

Джерелами шуму в сучасному місті є [1, 2]: самі мешканці; всі види транспорту; підприємства; залізничні вітки та автостради; місця масового скупчення людей; трансформаторні підстанції; гаражі, стоянки, автозаправні станції та станції техобслуговування; в домашніх умовах – побутові електроприлади, радіо- і телеапаратура, дрібні домашні ремонтні роботи тощо.

Для того, щоб знизити ступінь негативного впливу шуму, насамперед, необхідно суворо дотримуватись чинних нормативів. Крім того, необхідно: удосконалення самої техніки, впровадження малошумних двигунів і застосування транспортних засобів із мінімальним рівнем шуму, правильне планування населених місць, віддалення житлових забудов від вуличних магістралей, будівництво кільцевих автомобільних доріг, які розвантажують центр міста, зменшення кількості перехресть на території населеного пункту, поліпшення дорожнього покриття, перенесення під землю інженерних споруд, створення природних і штучних екранів, застосування зелених насаджень.

Таким чином, хоча повністю ліквідувати міський шум – задача неможлива, але регулювання і обмеження шумового забруднення довкілля – важливий і обов'язковий захід, для реалізації якого необхідний технічно грамотний підхід до вирішення проблеми, до розвитку проектів і заходів якості планування, забудови і реконструкції міст.

Список літератури

1. Безпека життєдіяльності у повсякденних умовах виробництва, побуту та у надзвичайних ситуаціях: Навч. посібник / М. В. Захарченко, М. В. Орлов, А. К. Голубєв та ін.. – К.: ІЗМИ, 1996.

2. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посібник. – 3-є вид. / В. С. Джигирей. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2004. – 309 с.

3. https://pidruchniki.com/1327010838293/bzhd/vpliv_shumu_organizm_lyudini

4.

http://profmed.at.ua/index/shum_u_mistakh_i_zakhodi_shhodo_jogo_znizhennja/0-90

5. Самохвалова А.І., Онищенко Н.Г., Пономарьов К.С., Нестеренко О.В. Дослідження впливу джерел шуму в міському середовищі. Строительство, материаловедение, машиностроение: сб. науч. трудов. Вып.105./ ГВУЗ «Приднепр. гос. академия стр-ва и архитектуры: под общей редакцией В.И.Большакова – Днепро, 2018. – Серия: Безопасность жизнедеятельности. – С. 88 – 94.

МАГНІТОЧУТЛИВІ ГЕТЕРОГЕННІ КАТАЛІЗАТОРИ ДЛЯ СИСТЕМИ ФЕНТОНА

Макідо Олена Юріївна,

Кандидат технічних наук, старший науковий співробітник відділу ХОП
Відділення ФХГК ІнФОВ ім. Л.М. Литвиненка НАН України

Хованець Галина Ігорівна

Кандидат хімічних наук, науковий співробітник відділу ХОП
Відділення ФХГК ІнФОВ ім. Л.М. Литвиненка НАН України

Побічним ефектом від розвитку промисловості та загальної індустріалізації є забруднення оточуючого середовища, що на даний час можна назвати однією з головних кризових ситуацій, з якими зіткнулося людство [1]. Питання чистої води особливо гостро постало через попадання до неї органічних забруднювачів, які характеризуються стійкістю, біоаккумуляцією та високою токсичністю [2-3].

На даний час одними із перспективних методів очищення вод від органічних забруднювачів признані ефективні, економічні та екологічні вдосконалені процеси окиснення (advanced oxidation process – AOP) [4]. Серед методів AOP найбільш поширеним є процес Фентона, в якому використовуються іони заліза та пероксид водню для генерації потужного окиснювача – гідроксильних радикалів у водному розчині, здатних мінералізувати практично всі органічні сполуки до CO_2 , H_2O та невеликих органічних сполук [5-6]. Гомогенна реакція Фентона містить в собі велику кількість солей, що вимагає додаткової стадії процесу – відділення залізовмісного шламу. Обмежують широке використання цього методу також вузькі робочі умови ($\text{pH} < 4$) та неможливість повторного використання каталізатора [7].

Одним із напрямків вирішення цього питання є виготовлення твердих каталізаторів, які характеризуються магнітною чутливістю, що дає можливість легкого вилучення з реакційного середовища за допомогою магнітного поля для повторного їх використання [8-9]. Умовою для цього є висока магнітна чутливість структури з розвинутою поверхнею та активними каталітичними центрами.

Нами запропоновано створення наноструктурованих магніточутливих каталізаторів на основі магнітного ядра, стабілізованого оксидом кремнію з активними каталітичними центрами на його поверхні. Такі пористі каталізатори з магнітними властивостями (типу «ядро-оболонка») мають ряд переваг:

хороша адсорбційна здатність, можливість магнітної сепарації і рециркуляції при кімнатній температурі та термостійкість, а їх розробка є актуальним питанням як для хімічного синтезу, так і для екології та відновлення водних ресурсів.

Синтез одержаних нами каталітичних систем типу «ядро-оболонка» проходить в три етапи (Рисунок 1): формування частинок фериту кобальту (CoFe_2O_4) на попередньо синтезовані частинки поліметилметакрилату (ПММА) для утворення після відпалу магніточутливого ядра композиту; стабілізація частинок проміжним шаром кремнезему золь-гель методом та формування зовнішнього шару оксидів Co та Mn, які проявляють каталітичні властивості.

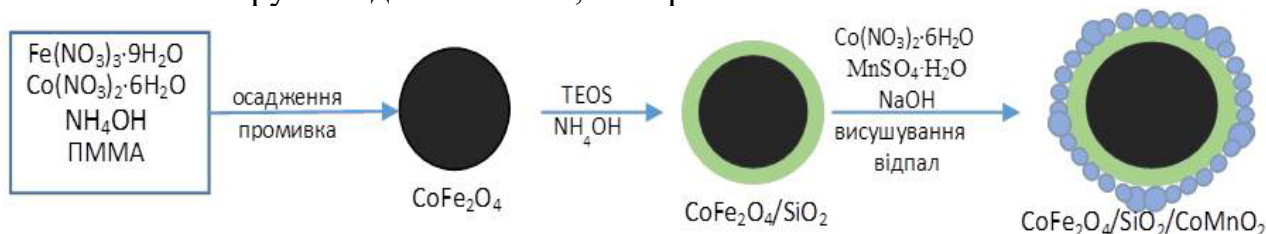

Рисунок 1. Узагальнена технологічна схема одержання частинок $\text{CoFe}_2\text{O}_4/\text{SiO}_2/\text{CoMnO}_2$

Структура нанокompозиту $\text{CoFe}_2\text{O}_4/\text{SiO}_2/\text{CoMnO}_2$ була досліджена методом SEM після кожної стадії синтезу. Проведений мікроаналіз доказав стехіометрію його складу, що свідчить про повне осадження компонентів на кожній стадії синтезу. Проведений комплексний термогравіметричний та диференційний термічний аналіз зразків після першої стадії синтезу підтвердив утворення фази фериту кобальту CoFe_2O_4 , який є основою магнітного ядра композиту.

Каталітичну дію магніточутливого каталізатора на основі подвійного оксиду CoO-MnO визначали у системі Фентона у процесі окиснення метиленового синього (МС) пероксидом водню. Експеримент проводили у статичному реакторі за кімнатних температур без примусового перемішування. Каталітичну активність композиту оцінювали за ступенем каталітичної деструкції метиленового синього. Концентрацію барвника у реакційній системі визначали спектрофотометричним методом при довжині хвилі 620 нм.

Проведені дослідження впливу кількості активних центрів каталізатора на повноту окиснення барвника показали, що збільшення кількості осаджених на поверхні частинок оксидів Co та Mn приводить до зростання каталітичної активності композиту. Однак ця залежність не носить лінійного характеру, тобто, не всі атоми осаджених оксидів можуть слугувати активними центрами.

Таблиця

Ступінь каталітичної деструкції (P) метиленового синього на каталізаторі $\text{CoFe}_2\text{O}_4/\text{SiO}_2/\text{CoMnO}_2$, %

Кількість каталізатора в перерахунку на $\text{CoO}+\text{MnO}$, моль	$2,3 \cdot 10^{-5}$	$4,3 \cdot 10^{-5}$	$6 \cdot 10^{-5}$
--	---------------------	---------------------	-------------------

Тривалість процесу, хв	60	66	57	76
	120	72	67	82
	600	82	89	96

Одночасно отримані значення повноти перетворення для зразка із більшою кількістю каталізатора ($6 \cdot 10^{-5}$ моль $\text{CoO} + \text{MnO}$ на 10 г композиту) можна назвати якісною роботою каталізатора.

При збільшенні кількості барвника метиленового синього у вихідному розчині зменшення швидкості окиснення спостерігається при зростанні концентрації МС від $2 \cdot 10^{-5}$ моль/л до $4 \cdot 10^{-5}$ моль/л. Ступінь перетворення при цьому зменшується від 98% до 86%. Це може бути пов'язано із екрануванням каталітичних центрів композиту молекулами барвника за рахунок їх адсорбції. При цьому основною лімітуючою стадією стає процес дифузії барвника до активних центрів, що суттєво впливає на загальну швидкість процесу та ступінь окиснення барвника.

Перевірка каталітичної активності зразків $\text{CoFe}_2\text{O}_4/\text{SiO}_2/\text{CoMnO}_2$ у циклічному режимі показала, що при трикратному використанні композиту без термічної обробки зменшення його активності практично не спостерігається, а ступінь перетворення залишається в межах 94-96% (Рисунок 2).

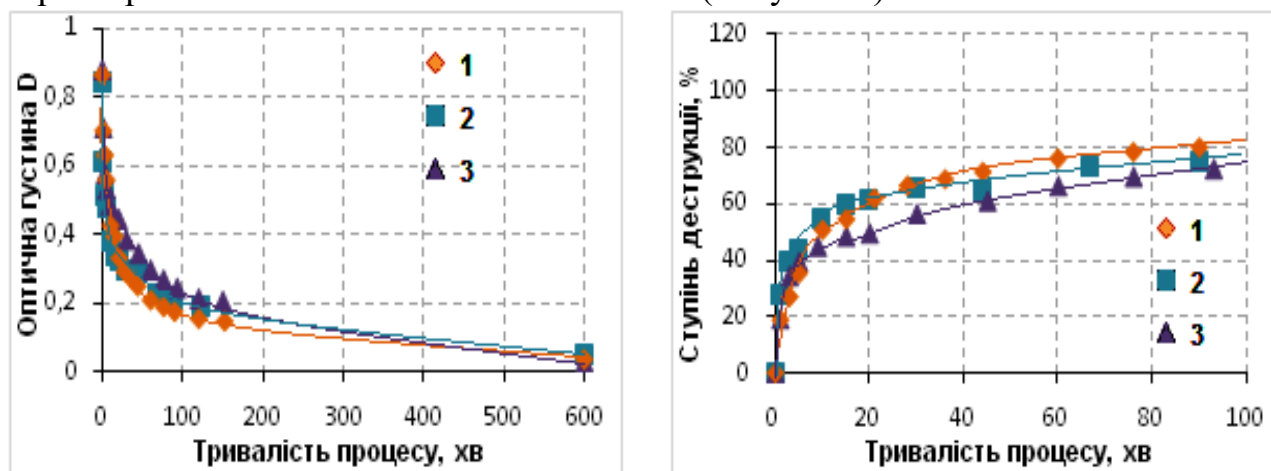

Рисунок 2. Кінетичні криві окиснення метиленового синього при повторному використанні каталізатора $\text{CoFe}_2\text{O}_4/\text{SiO}_2/\text{CoMnO}_2$: 1 – процес окиснення МС; 2 – 1 повтор використання каталізатора після промивання; 3 – 2 повтор використання каталізатора після промивання.

Результати проведених досліджень показали, що композит $\text{CoFe}_2\text{O}_4/\text{SiO}_2/\text{CoMnO}_2$, виготовлений за запропонованою технологією, може слугувати каталізатором у системі Фентона, а ефективність каталізаторів залежить від співвідношення кількості каталізатору та кількості барвника. Крім того, отримані каталізатори мають магнітні властивості, що дозволяє легко проводити їх сепарацію з реактора, характеризуються хорошою адсорбційною здатністю та можливістю рециркуляції за кімнатних температур без додаткових

стадій відновлення. Це робить їх перспективними для практичного використання в процесах очищення стічних вод від органічних забруднювачів.

Список літератури:

1. Sreeja P.H., Sosamony K.J. A Comparative Study of Homogeneous and Heterogeneous Photo-Fenton Process for Textile Wastewater Treatment. *Procedia Technology*. 2016, 24, 217–223. <https://doi.org/10.1016/j.protcy.2016.05.065>
2. Wang J.L., Wang S.Z. Removal of pharmaceuticals and personal care products (PPCPs) from wastewater: A review. *Journal of Environmental Management*. 2016, 182, 620–640. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2016.07.049>
3. Pavithra K.G., Kumar P.S., Jaikumar V., Rajan P.S. Removal of colorants from wastewater: A review on sources and treatment strategies. *Journal of Industrial and Engineering Chemistry*. 2019, 75, 1–19. <https://doi.org/10.1016/j.jiec.2019.02.011>
4. Yang G., Liu C.-X., Zhang W.-H. at all. *Chemistry - A European Journal*. 2018, 24, 16804–16813. <https://doi.org/10.1002/chem.201803306>
5. Madhavan J., Grieser F., Ashokkumar M. Combined advanced oxidation processes for the synergistic degradation of ibuprofen in aqueous environments. *Journal of Hazardous Materials*. 2010, 178, 202–208. <https://doi.org/10.1016/j.jhazmat.2010.01.064>
6. Cheng M., Zeng G.M., Huang D.L. at all. Hydroxyl radicals based advanced oxidation processes (AOPs) for remediation of soils contaminated with organic compounds: A review. *Chemical Engineering Journal*. 2016, 284, 582–598. <https://doi.org/10.1016/j.cej.2015.09.001>
7. Zhou C., Liu Z., Fang L. at all. Kinetic and Mechanistic Study of Rhodamine B Degradation by H₂O₂ and Cu/Al₂O₃/g-C₃N₄ Composite. *Catalysts*. 2020, 10, 317. <https://doi.org/10.3390/catal10030317>
8. Ding L., Zhang M., Zhang Y. at all. Tailoring the nickel nanoparticles anchored on the surface of Fe₃O₄@SiO₂ spheres for nanocatalysis. *Nanotechnology*. 2017, 28, 345601. <https://doi.org/10.1088/1361-6528/aa7b9c>

INDUSTRY4.0: NEW OPPORTUNITIES AND NEW CHALLENGES

Dovgal Olena,

Dr.Sci. (habil.) in Economics, Professor (Full),
V.N. Karazin Kharkiv National University

Dovgal Georgiy

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
V.N. Karazin Kharkiv National University

In public discourse, the fourth industrial revolution is described through modern trends in industrial automation, such as cyber-physical systems, the Internet of things and cloud computing. [1].

The proclaimed revolution is the result of the latest advances in information and communication and biotechnology, robotics and artificial intelligence. The foundations of Industry 4.0 are primarily interoperability (compatibility), virtualization, decentralization and real-time operation. Cyber-physical systems, cloud computing and big data technologies, the Internet of Things are becoming more and more popular in business, along with vertical and horizontal integration, virtualization and «digitalization» of the entire process of creating a value chain.

Many developed countries and business giants are active participants in the fourth industrial revolution: government programs, commercial associations and non-profit organizations are being created, aiming to remove barriers to the creation of Industry 4.0.

So, Germany, being the leader of production in Europe, was the first to make Industry 4.0 the goal of a special government program, with an emphasis on the joint work of business and the state in order to maintain and increase the competitive advantage of its manufacturers, and by 2030 Germany plans to completely switch to the Internet industry system. On the website of the consulting company Holz Expert, one can trace the background of the German program: «What is Industry 4.0? Figures and facts» [2].

«Industry 4.0» is a strategic project in Germany, the goal of which is to maintain leadership in industry by stimulating innovation in all sectors, when the state and business join forces with the best scientists in the country for a new technological breakthrough of the German economy.

But in their striving to maximize profits by being the first to enter the market with the latest solutions, both corporations and states risk underestimating the possible negative socio-economic consequences of a new round of technological progress. The displacement of people from production by robots and programs, inflation of diplomas and a general decline in human value, fundamental changes in the

understanding of human nature itself - these are just an incomplete list of problems provoked by the forthcoming fourth revolution.

Today, more and more human thinking functions and operations are being «transferred» to computers. While states are fighting with each other for the economic advantages of the fourth industrial revolution, competing in the effectiveness of programs and financial investments in R&D, not enough attention is paid to the equally important processes of changing people's perception of themselves in a rapidly technological and object-oriented world.

The notion of «objectification» in its extreme version implies that objects replace people in the role of mediators and partners in interaction, that they increasingly interfere in human relationships, because of which the latter become dependent on them.

At the same time, it is impossible to completely exclude, even with a minimal probability, certain security risks of certain technologies. Moreover, if purely technical safety problems are usually initially assumed by manufacturers and therefore the final result of the development is accompanied by various protective installations, action programs, recommendations in case of an emergency, then it is much more difficult to cope with socio-economic risks due to the complexity of their forecasting and assessment.

All industrial revolutions have contributed to structural changes in the labor market. If earlier automation deprived many workers of manual and heavy physical labor, now intellectual professions are also at risk. According to various estimates, over the next twenty years from one third to one half of jobs in industrialized countries will be replaced by robots, computer programs and other automated solutions [3].

Partly or completely, many types of work are transferred to guest workers or outsourcing. In modern Western society, progress has widened the gap between the poor and everyone else. The reason is migration and outsourcing to developing countries; the most low-skilled labor today is performed by residents of poorer countries, increasing competition in the corresponding labor market and reducing the level of wages in it. But in the future, most routine tasks will be performed by robots and programs. There are claims that a 3D printer and genetically modified bacteria could one day completely replace industrial production. The actual reality is that today the rate of creation and implementation of the latest developments is faster than ever in history and continues to grow.

Proponents of innovation see prospects for freeing themselves from the routine work of «blue collars» and the victory of creativity in all areas of production, since it is the ability to think outside the box that will be the main feature of a person in a rapidly cybernating world. But for now, the position of skeptics, pessimists and neo-Luddites looks more convincing: new forms and levels of automation will definitely lead to job cuts, and new professions will place orders of magnitude higher demands on people.

The existing education systems in many countries do not meet the requirements of even the third industrial revolution (computerization), and the socio-economic system itself as a whole is changing much more slowly than the technological one, and the gap will only grow in conditions when the new factor of inequality lies in the people themselves and their abilities, namely the ability to assimilate information and apply

the acquired skills and abilities in their activities. At the same time, the tendency towards inequality and polarization is not inevitable; it can be calculated and prevented by purposeful state policy [4].

The ever-increasing role of technology in the life of society makes it necessary for government regulation in this area. National and regional innovation systems need to be strengthened by supporting the development of small and medium-sized enterprises, which find it more difficult to compete with international corporations. We need a time-honored framework for innovation that fosters effective investment.

In this regard, it becomes necessary to predict the socio-economic consequences of the introduction of new technologies for risk management, a competent expert response to the challenges of the time and the coordinated work of society and the state for the benefit of humans in a rapidly cybernating world. This is necessary to curb the purely economic interests of corporations, take into account the views of various social strata and develop more balanced decisions at the level of individual states and the international community as a whole.

References:

1. INDUSTRY 4.0: The Computerization of Manufacturing // IK4-TEKNIKER. URL: <http://www.tekniker.es/en/industry-4-0-the-computerization-of-manufacturing>
2. Что такое индустрия 4.0? Цифры и факты // Holz Expert. URL: <http://holzex.ru/что-такое-industriya-4-0-tsifry-i-fakty/>
3. Industry 4.0. Challenges and Solutions for the Digital Transformation and Use of Exponential Technologies / Deloitte. URL: <https://www2.deloitte.com/ch/en/pages/manufacturing/articles/manufacturing-study-industry-4.html#>
4. Castells M. The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 1996. Vol. I.

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

Li Boda,

master's degree student in Administrative Management
Sumy National Agricultural University

Samoshkina Iryna

Ph.D., Associate Professor
Sumy National Agricultural University

As artificial intelligence gradually enters people's production and life, the era of artificial intelligence 1.0 has come. In the era of artificial intelligence, the widespread application of artificial intelligence will greatly improve production efficiency and management efficiency. Simple and repetitive tasks are gradually being replaced by intelligent robots. At present, artificial intelligence products have been increasingly used in the practice of human resource management, which will certainly promote the further flattening of the organizational structure and have a profound impact on human resource management. In order to effectively respond to the impact of artificial intelligence on human resource management, people need to take effective countermeasures based on a deep understanding of the relationship between artificial intelligence and human resource management, such as actively promoting the reform of human resource management, including actively promoting digital human resource management, Improve the core technical capabilities of human resource management and redefine human resource management in the era of artificial intelligence.

According to the role of knowledge in different historical stages of the organization, the organization can be divided into three stages of development: In the 1.0 stage, both hardware and software can only evolve naturally, and cannot be designed into an organizational shape; In the stage, the hardware can only evolve naturally, but the software can be designed into an organizational form to a large extent, that is, knowledge can act on the organization itself to a large extent; in the 3.0 stage, both software and hardware can be designed, that is, to achieve The organizational form of "Integrated Intelligent Era", the organizational mission at this stage is that everything comes from knowledge and everything returns to knowledge. Artificial intelligence will play an increasingly important role in the process of promoting organizational evolution, and its impact on human behavior will also increase. Human resource management practices need to respond in a timely manner to this and make appropriate adjustments or adjustments. Develop specific response

strategies. The application of artificial intelligence in the field of human resource management has already begun. Today, with highly developed information, it can be predicted that AI (Artificial Intelligence) will be widely used in human resource management in a short period of time.

According to a 2016 report by the Sankei Shimbun, BiReach, YAHOO and Salesforce.com in the United States have collaborated across borders and announced the development of an artificial intelligence technology HRTech, which will be another collaboration with IT after education and finance. Closely integrated emerging fields. Wal-Mart in the United States has begun to introduce this technology and is expected to gradually implement it to 2,000 companies in June 2019. HRTech is not only implemented in Europe and America, but China has also launched HRTechChina, a comprehensive service platform for human resources technology. In April 2018, Silicon Valley's new product AI recruitment management tool Hiretual3.0 version was launched. This product is based on the research and development concept of reducing the burden on recruiters. It has added three new items: adding recruiting managers, customizable workflows, and email integration. Function, and has more advantages in deep learning of customer behavior feedback.

At present, many artificial intelligence products have been used in the field of human resource management. For example, the Japanese have developed interview robots; Rusi HR Human Resources Network, as the first HR circle ecological community in China, has been launched. By introducing a deep learning mechanism, it can help people answer questions about human resources; Dabang Network integrates SaaS Cloud service model for enterprises provide solutions for salaries, benefits and social security; AI-based HRMIS system well realizes the scientific management of employee files. Although these products have not yet been fully popularized, the scope of application and design functions are constantly expanding. Wang Liang (2017) believes that the advent of the artificial intelligence era will bring huge value-added to the field of human resources, promote the development of human resources, and use artificial intelligence technology to improve the level of human resource management.

Nowadays, artificial intelligence is the most widely used in recruitment and the most products. The common function of these products is to cover big data, to establish a talent pool with their own characteristics, and to use data mining to accurately locate the target talents needed by the enterprise, and to avoid repeated comparisons between resumes and job descriptions (job description) by HR. Its deep learning ability can analyze HR recruitment work and establish a model for automatically screening resumes. Even in the later interview process, artificial intelligence can perform the preliminary screening of structured interviews, and can

predict the possibility of leaving the candidate from the performance of the candidate, and possible future career plans.

In our opinion, countermeasures for human resource management in the era of artificial intelligence can be:

- Promoting digital human resource management.
- Improving the basic technical capabilities of human resource management.
- Relocation of human resources management.

Technological changes promote the continuous development of society, and the widespread application of artificial intelligence heralds the arrival of the artificial intelligence era. Artificial intelligence has had a profound impact on people's work content and working methods, and artificial intelligence and human resource management will gradually achieve deep integration. Judging from the current situation, the widespread application of artificial intelligence has not only a positive impact on human resource management practices, but also a negative impact. On the positive side, artificial intelligence can improve the quality of human resource management, reduce the cost of human resource management, and promote human resource management reform; on the negative side, artificial intelligence may lead to human resource structural processes and lead to artificial intelligence professionals Shortage, and even subvert traditional human resource management.

References

1. Torrance S. Artificial Agents and the Expanding Ethical Circle [J]. *AI & Soc*, 2013. P. 399-414.
2. Jing Te Anders. *The Outdated: On the Soul of Man during the Second Industrial Revolution* [M]. Shanghai: Shanghai Translation Publishing House, 2010.P. 3-6.
3. China Science and Technology Policy Research Center, Tsinghua University. *China Artificial Intelligence Development Report 2018*[R].2018.
4. Cai Zixing. 40 years of artificial intelligence in China [J]. *Science and Technology Review*, 2016(15). P. 12-32.
5. Yu Naizhong. Self-awareness and object-consciousness: the nature of artificial intelligence[J]. *Academia*, 2017(9). P. 93-101.

FINANCIAL DUE DILIGENCE OF A BANK - EFFICIENCY OF APPROACHES

Lytvynenko Oleksii,

Ph.D. student,

Kyiv National Economic University Vadym Hetman

Prymostka Liudmyla

DEc., Professor

Kyiv National Economic University Vadym Hetman

Consolidation processes in the banking sector require a thorough review of the target object of the transaction. High-quality financial due diligence is the main priority on the way to form a correct perception of the object agreement value, as well as an excellent basis for developing a strategy of the consolidated company after the completion of the M&A transaction. Several approaches and indicators are used for objective financial evaluation, which allows different reviews of the same company and more thorough conclusions about its financial position.

Once the due diligence process is complete, the law firms representing the parties to the transaction prepare a detailed merger / acquisition agreement. Usually it is initiated by the buyer's law firm and is the subject of many negotiations. This document is usually long and complex, especially in a billion-dollar transaction involving state companies. However, some key components are the sections that determine the purchase price and the compensation to be used. (4, page 30)

Dictionary definitions of "due diligence" are descriptive, hinting at research and analysis of the company or organization made in preparation for the integration stage. However, as with any simple definition, bringing the understanding of "due diligence" to the concept of short form gives a very incomplete idea of its meaning in the M&A process. (1, page 8) The true meaning of due diligence can be understood by looking at the schematically related processes of the transaction level (see Table 1):

Table 1

Examples of due diligence in everyday life

<i>Transaction</i>	<i>Possible research</i>	<i>Type of due diligence</i>
TV Buying	Reviewing feedback on the Internet. Comparison of prices	Product Due diligence: evaluation
Hiring a lawyer	Request to Bar Association	Due diligence services
Restaurant selection	Survey of acquaintances, friends, current customers	Product Due diligence
Acquisition of service	Checking artist, license	Legal due diligence
Buying securities	Review / audit of financial statements	Financial due diligence: business

		valuation
Mobile app download, software	Studying user feedback	Technological due diligence
Property Buying	Verification of property rights, technical documentation	Legal due diligence
Acquisition of new device	Acquaintance with energy saving parameters	Environmental due diligence
Appointment of meeting	Discussion of date of meeting with the interlocutor	Personal due diligence

The above examples of due diligence in everyday life indicate that the essence of such inspections is to adequately inform yourself before entering into a transaction. The challenge for the buyer is to be well informed and to ensure that the right product or service is being purchased at the right price.

It should be noted that from the point of view of relations between the parties to the transaction, regardless of their plane, due diligence is a two-way process, and in practice verification is carried out both by the initiator of the transaction and by the owner of the transaction object. Banks, as a rule, when introducing the M&A process into a strategy, evaluate objects in their own competitive environment, market niche or sphere of business interests.

J.V. Berkman, based on the multifaceted relationship in the M&A process, describes due diligence in his work as a set of processes of studying and developing the necessary level of understanding of four factors of the transaction: (1, page 11):

- company,
- its business operations,
- the value of the business and/or its assets,
- personnel.

Understanding these factors, first of all, allows reducing the transaction risk, or the risk that the transaction costs will be irrational and the object of the agreement will actually have a lower cost. Therefore, as L. Spedding notes, in the process of due diligence it is necessary to pre-assess the future level of synergy, which will reduce the impact of financial burden on the decision to implement the agreement and objectively assess the payback. (2, page 17)

Western scientific thought does not provide a specific definition of due diligence. However, returning to the planes in which the questions are considered, the concept of the company, its operations, business and personnel is formed, they can be divided into questions that arise in the plane of finance, the legal plane, and questions in the plane of products and personnel. Schematic consideration of these issues allows you to form the objectives of due diligence and, as a result, to define it. The main objectives of due diligence are: (1, page 13)

- **For a company** - to understand the legal and financial structure of the company and determine the potential, organizational or structural risks;

- **For business** - to understand the nature of business and its products, assets and services, to assess operational aspects of business, to determine and measure legal, financial and business risks;

- **For valuation** - determine the appropriate assessment of the company or its operations and identify or measure financial risks;

- **For personnel** - to identify key personnel and determine whether they are capable of managing the business, fulfilling business plans or fulfilling obligations after closure.

You need to understand that these objectives are indivisible as part of the consolidation process. They are interrelated in the same way as the participants in the consolidation process, and comprehensively affect both the implementation of the M&A transaction and the resulting cost of the bank after the completion of integration processes.

So, **due diligence** - is, in fact, a set of interrelated processes to verify the conformity of the company, its components, its business, products, as well as the actual declared financial condition, aimed at establishing compliance between the information received about the object of the transaction and its value.

Typical financial due diligence (FDD) includes market and competitor analysis through the prism of finance and review of profit forecasts. The key question that shows the need for FDD in the process of consolidation of banks participating in the agreement is "What will be the future profit?" (3, page 18)

Usually, financial diagnostics are performed with the participation of an external auditor or an investment bank. A proper audit should confirm that all financial and management reports of the object of agreement are reliable and up-to-date. FDD also seeks to find out the current trading position and business prospects that cannot be seen from previous financial statements. The fact that the statements are verified in a certain way simplifies diagnostics, but as a rule, this information will not be complete enough. (2, page 57)

Financial diagnostics **usually have the following objectives:**

- Obtaining an overview of the company's financial position and the correctness of the figures presented;
- Identification of financial risks;
- Examination of the target bank balance sheet (assets and liabilities, including contingent liabilities);
- Checking the profit and loss of the target bank;
- Forecasting the future financial condition of the object (to provide realistic estimation and substantiation of the base value);
- Determination of possibility of realization of expected synergy;
- Determination of the resulting value of the transaction object;
- Formation of the report on conducted FDD to clarify the business plan and prepare the integration plan after signing the agreement.

In practice, there are some key differences in the purposes of financial diagnostics and financial statements audit. The duration of the audit of financial statements is relatively short, and therefore instead of auditing methods such as confirmation, physical monitoring of inventory and recalculation of financial indicators, methods such as trend analysis, structural analysis and other similar analytical tools are more often used.

In the course of the research, financiers, using the above tools, follow next methods (7):

- **Verification** - by reviewing financial statements and other financial materials, identifying critical and material financial factors;

- **Analytical procedures** - include such procedures as performance analysis, trend analysis, structural analysis, as well as analysis of materials obtained through all channels of interaction of structural subdivisions of the object of agreement and then by comparing the results of this analysis with the detected anomalies and important issues.

- **Interview** - sufficient communication with each level of the internal hierarchy with employees of different positions and roles, as well as with intermediary institutions.

- **Internal communication** - through employees of research groups of different origins and specializations, mutual communication and timely exchange of results, an effective method of achieving research objectives is created.

Based on the participants of the financial due diligence process, the above goals and methods, we can distinguish the approach to performance-based evaluation.

The "audit" nature of this approach is based on preliminary data, simulating the future value of the project based on the growth of activity results in previous periods. The advantage is speed and objectivity, but the resulting internal value will be approximate and will not take into account the investor's expectations.

On the other hand, representatives of investment banking believe that the purpose of financial diagnostics is to assess whether the proposed investment is financially sustainable. In order to determine whether an investment in a project is rational, it is necessary to assess its impact on the borrower. Therefore, future activity forecasting approaches are used to determine the internal value of the bank-project of the transaction:

- cash flow discounting (DCF);

- estimation of impact of internal rate of return on the weighted average cost of capital (IRR = WACC).

The advantage of the above approaches is that they take into account the interests of both parties to the M&A transaction, make forecasts over significantly longer time horizons, and take into account future benefits / risks through the expression in cash flows. Projects are accordingly divided into those that generate profit and those that do not (8).

- For profitable projects, financial analysis includes the preparation of financial and management reports (P&L, Cash-Flow analysis, Break-even analysis, Production analysis) to check the reliability of the financial condition and forecast it over time.

- For projects that are not profitable, financial analysis includes the preparation of a forecast of additional recurrent costs (Opex / Capex Forecast) together with an assessment of debt serviceability (6).

The result of modeling showed that the approach of estimating the object of transaction as an investment project by forecasting its activity through discounting cash flows, as well as determining the influence of internal rate of return on the

weighted average cost of capital is the most optimal from the point of view of determining the intrinsic (fundamental) value of the bank.

The problem of subjectivity can be leveled off if all factors influencing the forecast, which will generate cash flows, are objectively assessed in terms of their importance both for the target bank and the market in which the bank does business.

Objective cash flow modeling will provide the most accurate forecast, as well as significantly rationalize the value of the object of assessment, which will reduce transactional risks. And the multifactoriality of such assessment will allow to quickly track the gap between the results of forecasts and operating activities at the integration stage.

References:

1. Jef.W.Berkman. Due Diligence and the Business Transaction. – Apress, 2013 p.278
2. Linda S. Spedding. The Due Diligence Handbook Corporate Governance, Risk Management and Business Planning -Elseiver – 1st Edition, 2009 – 710p
3. P.Howson. Commercial Due Diligence. The Key to Understanding Value in an Acquisition – Gower Publishing Limited, 2006 p.400
4. Patrick A.Gaughan. Mergers, Acquisitions, and Corporate Restructurings – 6th edition, Wiley Corporate F&A,2015 p.671
5. William J. Gole, Paul J. Hilger. Due diligence. An M&A Value Creation Approach - John Wiley & Sons, Inc -2009 – 306p.
6. Investment banking : valuation, leveraged buyouts, and mergers & acquisitions / Joshua Rosenbaum, Joshua Pearl. – p.71
7. CCG Group. Financial Due Diligence Methods. Available at: <http://curatiocapitalgroup.com/services/mergers-and-acquisitions/performing-financial-due-diligence/methods-of-financial-due-diligence/>
8. Financial Due Diligence. Metodology note. Mandaluyong City, Philippines: Asian Development Bank, 2008 – 29p.

ФОРМУВАННЯ ЦІНОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Апостолакi (Мiтєва) Анастасiя

магістр Ізмаїльського

державного гуманітарного університету

Метiль Тетяна,

магістр Ізмаїльського

державного гуманітарного університету

Інноваційне співвідношення ціни та якості формується шляхом придбання усталеного підходу до практичного здійснення місії компанії при інвестуванні гео економічних та геополітичних факторів в контексті ділового середовища. Корпоративний вектор цін на новинку спрямований: проаналізувати весь ринок збуту і підготувати його до специфіки урахування державного регулювання; оцінка видимості ресурсного потенціалу компанії, її конкурентоспроможності; формулювання інноваційного потенціалу для впровадження нових продуктів та передових технологій; стратегічні рішення для обґрунтування каналів збуту та практичний моніторинг ефективних комунікацій та послуг з точки зору частки ринку в оптимальному режимі цін.

Проблема цінової стратегії полягає в тому, що, з одного боку, ціна може бути занадто високою, але може бути використана для продажу товарів на внутрішньому ринку через традиційні ринки збуту; з іншого боку - ціна може бути занадто низькою, але нові роздрібні ціни компанії будуть конкурентоспроможними на закордонних ринках.

При розробці цінової інноваційної політики беруть до уваги наступні моменти: яке місце займає ціна серед засобів конкурентної боротьби на кожному ринку, на яких діє фірма; який метод розрахунку ціни повинен бути обраний; чи зможе компанія витримати цінову війну на інновацію; як може змінитися ціна в залежності від життєвого циклу новинки; чи є в країні компанія-імпортер, обмеження на рівень цін, прибуток і свободу зміни цін.

У сучасній економіці інновації (і навіть *RR* – активність навколо них) здатні принести значну вигоду для новатора. Реалізації будь-якого інноваційного проекту в умовах ринкової економіки має передувати вирішення двох взаємопов'язаних методичних завдань: оцінка вигідності кожного з можливих варіантів здійснення інноваційного проекту; порівняння варіантів і вибір найкращого з них.

Розробка і успішне впровадження інновації приносять компанії певні вигоди: насамперед, інновація завжди передбачає певний прибуток від

продажів і можливий соціальний ефект. У вищій мірі важливо, що інновації підвищують соціальну відповідальність компанії. Використання менш шкідливих технологій, переробка вторинних матеріалів, зниження енергоємності технологічних процесів – все це робить позитивний вплив як на соціум, так і на навколишнє середовище. Пропонуючи товар, якого немає у конкурентів, компанія на якийсь час стає монополістом на ринку і може диктувати свої ціни. Поряд з цим, інновація підвищує *імідж компанії і вартість бренду*. Наприклад, купуючи навіть найпростішу авторучку, споживач, при інших рівних умовах, віддасть перевагу продукції компанії Pentel, ніж маловідомому бренду, оскільки добре відомо, що 2/3 інновацій в області письмового приладдя в світі належить *Pentel* [1].

У компанії, яка постійно займається інноваціями, є перспективи розвитку. Інвестори за кордоном прораховують можливу вигоду як мінімум на 10 років вперед. Що буде з компанією? Чи зможе вона втриматися на ринку? Наприклад, зараз на ринку домінують автомобілі з двигунами внутрішнього згоряння. Але є думка експертів, що в осяжному майбутньому такі двигуни будуть витіснені електричними. Відповідно інвестор, який збирається вкласти гроші в автомобільну компанію, в першу чергу дивиться, як у неї йдуть справи з інвестиціями в електромобілі. І навіть, якщо зараз виробництво електромобілів збитково, автомобільна компанія повинна займатися цим напрямком, якщо вона хоче, щоб її акції зростали в ціні.

Відомо, що «хайтек-бум» розпочався наприкінці 1990-х рр. Тоді з'явилися інтернет-компанії, так звані дотками (названі на честь домену «com», тобто «*dot com*»), які обіцяли інвесторам золоті гори. Це призводило до зростання вартості їхніх акцій. Перед інвесторами був наочний приклад Білла Гейтса як найбагатшої людини у світі, який розбагатів за рахунок зростання курсу акцій *Microsoft* [1].

Термін «хайтек» (*hi-tech*) у перекладі з англійської мови означає «високі технології». Відповідно хайтек-компанія – це така компанія, яка займається технологіями високого рівня. Це не обов'язково комп'ютерна техніка, тог ж автомобільний завод цілком може являти собою високотехнологічне підприємство. Але, з точки зору ряду біржових гравців, хайтек-компанія – це компанія, ринкова капіталізація якої в багато разів перевищує її річний оборот.

Управління творчим потенціалом і підвищенням ефективності інновацій займається *інноватика* як наука про формування нововведень, їх дифузії, а також факторах, протидіючих впровадженню нововведень; про адаптацію до них людини; організації та механізмі інноваційної діяльності; про вироблення інноваційних рішень і політики [2, с. 38]. Інноватика виникла як реакція на сучасні вимоги економіки, необхідність посилення сприйнятливості її елементів до з'явилися змін. Іншими словами, інноватика – нова галузь досліджень, необхідна для ефективного вирішення завдань інтенсифікації і прискореного розвитку інноваційної економіки, насамперед – створення, освоєння і поширення різних типів нововведень.

У інноватика новизна розглядається з трьох позицій: «відносної», «абсолютної» і «приватної».

Абсолютна новизна характеризується відсутністю аналогів даного нововведення; *відносна* – це нововведення, яке вже застосовувалося на інших підприємствах, але вперше здійснюється на даному підприємстві; *приватна* новизна – має на увазі оновлення елемента (деталі) виробу. Економічне гідність нововведення полягає в тому, що вигода від впровадження перевищує витрати на його створення. З моменту прийняття до поширення нововведення одержує нова якість – стає «інновацією». Тільки тоді різні ідеї, винаходи, нові види продукції і послуг отримують визнання споживача (у процесі комерціалізації), і вже в новій якості вони стають інноваціями. Таким чином, інновації орієнтовані на ринок і споживача [3, с. 140].

Інноваційний цикл складається з наступних складових: інвестиції – розробка – впровадження – отримання якісних поліпшень. На початковому етапі грошові кошти можуть бути витрачені на дослідження у власній лабораторії компанії. Однак у сучасних умовах частіше відбувається придбання прав на інтелектуальний продукт в іншій, дослідницькій, компанії, а потім придбана технологія вже впроваджується на власному виробництві. Однак на формування ціни повинні впливати попит і пропозиція на ринку в даній області, необхідно враховувати і конкурентоспроможність винаходи, і його переваги і недоліки, ступінь новизни, і наявність або відсутність подібного роду винаходів на ринку.

Бізнес-інновації – справа клопітка і витратна. Проте все більше компаній йде саме по інноваційному шляху розвитку. Інновації у виробничих процесах спрямовані на зниження витрат і підвищення якості продукції.

Моделювання цінової політики підприємства передбачає, з одного боку, зв'язок між ціною і ціноутворюючими факторами, з іншого – формування ціни, технологію її зародження, функціонування, зміни. Розглянемо основні етапи цінової політики на інновацію:

1. Визначення мети інновації.
2. Проведення сегментного аналізу ринку.
3. Оцінка споживчого попиту.
4. Дослідження ринкових цін.
5. Аналіз сукупних витрат на інновацію.
6. Розробка цінової політики на новий продукт [4, с. 70].

На першому етапі з'ясовуються фінансові цілі інновації з виділенням основної. Стратегія ціноутворення новинки повинна відповідати основним фінансовим цілям підприємства, прийнятим найближчим часом і в майбутньому. На додаток до максимізації прибутку можна включити цілі збільшення частки ринку та посилення корпоративного впливу у вашому цільовому сегменті продажів. На цьому етапі слід зробити спробу визначити вплив відповідних заходів конкуренції на рівень прибутковості та ефективність цінової стратегії, яку компанія має намір впровадити на ринку. Доцільно визначити рівень продажів та прибутковість подібного нового товару, якого компанія може реально досягти за можливої реакції конкурентів, шукати

заходів впливу на конкурентів з метою досягнення результатів своєї цінової стратегії та зменшення втрат конкуренції.

На другому етапі проводиться аналіз сегмента ринку з розподілом кількості та розміру конкуруючих компаній. Важливо визначити характер ринку, який залежить від типу конкуренції (вільна конкуренція, монополістична конкуренція, олігополія, монополія) та оцінка частки ринку лідера конкуренції. У процесі аналізу сегментів необхідно заздалегідь визначити склад реципієнтів у різних сегментах ринку та межі між окремими сегментами, щоб визначення знижених цін на нові товари в одному сегменті не зіткнулося з більш високими цінами в інших сегментах. Також необхідно диференціювати ціни за сегментами ринку та при аналізі відповідності чинному ціновому законодавству.

Третій етап - це оцінка споживчого попиту, на величину останнього впливає попит на товар, відсутність замінників чи конкурентів, платоспроможність потенційних покупців та споживчі переваги. Визначається еластичність попиту. Важливо диверсифікувати ланцюжок нових товарів, щоб максимізувати різницю між сегментами ринку у чутливості покупців до рівня цін на продукцію та рівня витрат підприємства, щоб найкраще відповідати вимогам споживачів.

Для ефективного позиціонування цін компанія визначає, як споживачі сприймають її продукцію порівняно з конкурентами. Здійснюються порівняльні закупівлі, в результаті яких проводиться аналіз цін, товарів, якості тощо.

П'ятий етап включає аналіз загальної вартості інновацій. Підприємство визначає залежність сукупних витрат від змін у виробництві, закономірностей граничних витрат. Ефективний підхід до ціноутворення в якості пріоритету передбачає аналіз рівня цін, що визначає продажі, масштаби виробництва, а вже потім їх відношення до витрат.

На найвищому рівні відповідальності, тобто шостий етап - розробка цінової політики на новий товар. Ціни, засновані на вартості товару для споживача. Головним фактором є не вартість підприємства, а сприйняття споживача. У маркетинговій та збутовій політиці компанії використовуються спеціальні методи, а ціни розроблені відповідно до відчутної вартості товару та новинки. До того вивчаються моделі поведінки споживача та вартості покупця, також застосовуються нецінові методи впливу: обслуговування, гарантії клієнтів тощо.

В результаті цих методів оцінки на практиці виділяються три підходи до оцінки інноваційного продукту:

- порівняльний аналіз цін конкурентів (аналіз конкуренції);
- оцінка собівартості як метод собівартості при оцінці;
- оцінка на основі купівельної спроможності (розрахунок ціни) з використанням оцінки співвідношення кривих попиту та пропозиції.

Як правило, ціна інноваційного продукту визначається за допомогою алгоритму, наведеного на рис. 1.

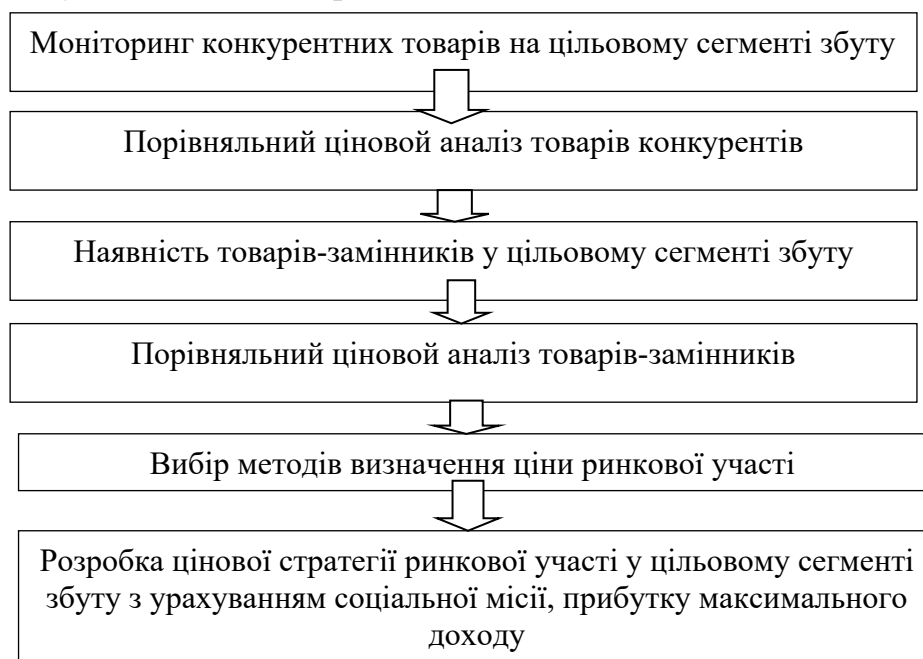

Рис. 1. Алгоритм визначення ціни на інноваційний продукт

Найвідповідальнішим етапом є завершальний етап розробки цінової стратегії в цільовому сегменті продажів. На соціально орієнтованому ринку включення фактору соціальної місії є вирішальним фактором при встановленні «гуманітарного» ціноутворення, спрямованого на максимальну кількість споживчих сегментів. Вибір стратегії ціноутворення "Збільшення прибутку" буде логічним, якщо корпоративний продукт захищений патентами та ноу-хау.

У цьому випадку компанія отримує певну монополію на виробництво нового товару. Мета максимізації прибутку за допомогою оптимальних цін може бути досягнута шляхом аналізу еластичності попиту. Крива еластичності покаже значення, до якого ціна може бути підвищена, так що збільшення граничного прибутку на 1% призводить до зменшення ємності ринку на подібну величину (1%). Подальше зростання цін характеризуватиметься порівняно більшими втратами доходів і, отже, меншим сукупним прибутком.

Варіант цінової стратегії «Максимізація виручки» цілком виправданий у випадку, якщо бар'єри при вході до цільового сегменту збуту, щодо інших учасників (наприклад, технології, компетенції, капітал, економіка масштабу), досить низькі. У даному випадку для компанії на ринку нового продукту важливо зайняти та зберегти позиції лідера.

Відомо, що будь-яке нововведення являє собою продукт або точніше - товар, на який в процесі виробництва були вироблені витрати і який в кінцевому результаті повинен продатися. Причому ціна даного інтелектуального продукту повинна виправдовувати не тільки витрати виробництва, розробки і роботу винахідника, в ціну повинен бути закладений і відсоток прибутку, необхідний для стимулювання діяльності та її розвитку.

Практика інноваційного підприємництва зазначає визначення ціни нового виробу за відомою формулою

$$C_{н.п} = I + P_n + P_{дод}$$

де $C_{н.п}$ – кінцева або так звана контрактна ціна нового продукту; I – витрати (змінні і постійні витрати) капіталу на створення; P_n – нормативний прибуток, тобто розрахована на підставі дійсної вартості інноваційного проекту; $P_{дод}$ – частка доданої прибутку, обчислена пропорційно заробітній платі персоналу, зайнятого в роботі над проектом, і узгодженої з умовами контракту [2, с. 39].

Однак на формування ціни повинні впливати попит і пропозиція на ринку в даній області. Необхідно враховувати і конкурентоспроможність винаходи, його переваги і недоліки, ступінь новизни і наявність або відсутність подібного роду винаходів на ринку. Проте в нашій країні таке визначення ціни зараз ускладнене через відсутність ринкового простору як такого і ринку інновацій в розкутому його стані. Тому ціну нововведенням, як правило, або диктують зверху, як було раніше, або ті, хто розробляв проект, встановлюють її самі, що приводить в кінцевому рахунку до того, що ціна часто не відображає реальної вартості проекту, витрат на доведення його від ідеї до кінцевій стадії. І це служить результатом якраз визначення ціни не витратами і відсотком прибутку, а факторами ринку, тобто конкуренцією, попитом, пропозицією і т.д.

Але бувають і протилежні ситуації. Тому індивідуальні інноватори найчастіше змушені звертатися в спеціальні професійні агентства, що займаються даним питанням, щоб не бути обдуреними.

Таким чином, з усього вищесказаного випливає, що для часткового вирішення даної проблеми необхідно створити вільний ринок інновацій, частково скорегувати його дії в процесі становлення, щоб унаслідок недосвідченості вітчизняні інноватори, як професійні, так і індивідуальні, не зазнали невдачі, паралізуючу їх діяльність.

Виходячи з цього рекомендується вирішити завдання в області встановлення цін: трохи вище, ніж у конкурентів; приблизно на рівні конкурентів; трохи нижче, ніж у конкурентів.

Встановлення ціни продукції, кілька більш високою, ніж у конкурентів (стратегія преміального ціноутворення), може бути обрано в тому випадку, якщо є сегмент ринку, в якому покупці готові платити за особливі властивості продукції, що випускається підприємством, дещо вищу ціну, ніж основна маса потенційних клієнтів. При цьому за допомогою маркетингових досліджень слід попередньо оцінити: чи може приріст обсягу прибутку за рахунок обсягу продажів даної продукції за підвищеною ціною (і відповідно з більшою рентабельністю до витрат) окупити втрату обсягу прибутку в порівнянні з рівнем обсягу продажів, можливим при більш низькій ціні; чи дозволить продаж підприємством продукції за відносно високими цінами створити йому рекламу підприємства, що виробляє високоякісну продукцію; чи можливо за рахунок скорочення обсягів продажів цієї продукції (і відповідно її виробництва) звільнитися від частини використовуваного обладнання, а також

скоротити обсяг запасів і оборотного капіталу в цілях підвищення рентабельності продукції.

Формування цінової політики вітчизняних компаній та компаній на ринку певною мірою залежить від стану регулювання цін державою. Відомо, що в сучасних умовах національної економіки метод лібералізації товарно-грошових відносин вибирається з урахуванням: досить низької конкурентоспроможності вітчизняного виробництва; недостатній розвиток національних систем сертифікації та контролю якості нової продукції на тлі значного підвищення загальних вимог до споживчих та екологічних характеристик, а також безпеки реалізованої продукції; недосконала ринкова інфраструктура, яка створює умови для виходу вітчизняних виробників на зовнішній ринок; відсутність координації діяльності більшості українських підприємств на міжнародному ринку та відсутність у їхніх спеціалістів знань та досвіду з експорту продукції та послуг у більшості випадків. Ці причини все ще залишаються основною причиною прийняття державними органами влади відповідних нормативних актів, що організовують та регулюють цінову політику всіх учасників ринку інноваційної продукції.

Література:

1. Цінова політика. URL: https://stud.com.ua/21759/ekonomika/tsinova_politika_innovatsiynogo_produktu (дата звернення: 12.09.20)
2. Безкоровайна С. В. Дослідження цілей цінової політики підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2002. №1. С. 38–40.
3. Корінев В. Л. Цінова політика підприємств: монографія. До.: КНЕУ, 2001. 257 с.
4. Корінев В. Л. Оцінка економічної ефективності цінової політики підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2001. №4. С. 70–76.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Борисова Вікторія

д.е.н., професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Сумський національний аграрний університет

Фінансове забезпечення страхової діяльності здійснюється за рахунок перерозподілу коштів страхового резервного фонду страховика, що формується із страхових премій за різними видами страхування. Діяльність страховика складається з декількох напрямів: безпосереднього проведення страхових операцій, інвестування фінансових ресурсів, здійснення інших функцій господарювання (фінансування власної діяльності, розрахунки з бюджетом, позабюджетними фондами тощо). Функціонування страхової компанії пов'язане з трьома видами ризиків: страховим, інвестиційним, фінансовим.

Забезпечення фінансової стійкості діяльності страховика здійснюється за рахунок обґрунтованого формування страхового портфеля, і вона залежить від розміру страхових тарифів, доходів від страхової та інвестиційної діяльності та ін. Фінансове планування страхової діяльності є процесом визначення фінансових потреб компанії на певний період, виходячи з надходження страхових платежів, наявності фінансових ресурсів і напрямів їх витрачання за звітний період. Воно є однією з центральних ланок управління фінансово-господарською діяльністю страховика, дозволяє забезпечувати фінансову стійкість страхової діяльності, що потребує більш детального розгляду та є актуальним для ефективного функціонування страховиків на страховому ринку.

У процесі фінансового планування узгоджуються цілі та завдання всіх напрямів діяльності страховика, оцінюється його потенціал, аналізуються можливі проблеми та способи їх вирішення. Реальний результат діяльності страхової компанії – це сальдо за усіма видами операцій протягом року. Сальдо за кожним видом діяльності може мати вигляд прибутку або збитку в залежності від характеру зовнішніх і внутрішніх обставин.

Страховий ризик залежить від здійснюваної страхової діяльності, взаємовідношення з перестраховувальниками, розміру тарифних ставок за укладеними договорами, обсягу прийнятого на себе страховиком ризику, можливості формування оптимального страхового портфеля, фактичного відхилення частоти настання страхових випадків, розмірів збитку від середньостатистичних та ін. Тому аналіз фінансового стану страхової компанії необхідно здійснювати на підставі дослідження групи показників, що дозволяють скласти уявлення про різні сторони діяльності страховика (проведення страхових операцій, інвестування фінансових ресурсів, здійснення інших господарських функцій). Існують різні підходи до визначення системи показників [1], нами пропонується проводити групування наступним чином:

- 1) об'ємні (абсолютні) показники, що характеризують масштаби діяльності страхової компанії;
- 2) показники оцінки платоспроможності страховиків;
- 3) показники, що характеризують рівень ліквідності активів;
- 4) показники, що оцінюють рівень зобов'язань за одним ризиком;
- 5) показники, що характеризують ступінь участі перестраховальників у страхових операціях;
- 6) показники, що характеризують інвестиційну діяльність страховиків;
- 7) показники оцінки досягнутих фінансових результатів за звітний період.

Основним завданням об'ємних показників є кількісна оцінка діяльності страхової компанії. До числа цих показників можуть бути віднесені: а) розмір власних засобів страховика; б) розмір активів, в) розмір страхових резервів; г) обсяг страхових внесків.

Результати аналізу об'ємних показників можуть бути основою для укладання рейтингу страхових компаній, виходячи з їх розміру. При цьому в залежності від цілей ранжування в основу може бути покладений будь-який із вищенаведених показників. Так, якщо мета – скласти список страховиків виходячи з розміру їх фактичних страхових операцій, то основну увагу слід приділити розміру страхових внесків, а якщо завдання – оцінити можливості страховика, то важливе значення має розмір власних засобів. Як правило, страховики, що збирають найбільшу суму внесків, зрештою стають найбільшими і за розміром капіталу [2].

Показники, що характеризують рівень платоспроможності страхової компанії, повинні допомогти відповісти на запитання, наскільки обсяг засобів, який має страховик, відповідає прийнятим ним на себе зобов'язанням, або, іншими словами, яка ступінь стійкості страхової компанії. Поряд із показником співвідношення між активами і зобов'язаннями страхової компанії, до нормативних показників платоспроможності пропонується віднести:

1. Для операцій за ризиковими видами страхування:

а) співвідношення власних засобів і заробленої нетто-премії; б) співвідношення суми власних засобів і технічних резервів; в) співвідношення технічних резервів і нетто-премії.

2. Для операцій по страхуванню життя: а) співвідношення власних засобів і резервів по страхуванню життя; б) достатність розміру резерву по страхуванню життя для виконання зобов'язань по виплатах на випадок смерті та дожиття до визначеного терміна, включаючи виплати ренти, ануїтетів тощо.

3. Загальний для всієї діяльності страховика – співвідношення розміру власних засобів і суми його активів.

Аналіз ліквідності повинний дати відповідь на питання, чи здатна страхова компанія у найкоротший термін виконати вимоги по пред'явленим їй зобов'язанням. Якщо платоспроможність характеризує здатність відповідати по зобов'язаннях у принципі, то ліквідність – здатність платити негайно.

У якості показника ліквідності по страхових зобов'язаннях доцільно розраховувати співвідношення технічних резервів і ліквідних активів на звітну

дату, яке не повинно перевищувати 100%. При цьому до ліквідних активів можуть бути віднесені наступні статті активу балансу:

- 1) кошти в касі, на розрахунковому і валютному рахунках, депозитних рахунках у банках, інші кошти;
- 2) короткострокові фінансові вкладення;
- 3) короткострокові цінні папери.

Показником, що характеризує загальну ліквідність балансу страховика, може бути прийняте співвідношення кредитної заборгованості в загальних активах страхової компанії, яке не повинні перевищувати 40%. При цьому до кредитної заборгованості відносять наступні статті пасиву балансу: 1) довгострокові кредити банків; 2) довгострокові позики; 3) короткострокові кредити банків; 4) короткострокові позики; 5) розрахунки з кредиторами.

Широко застосовується показник, що обмежує рівень відповідальності по індивідуальному ризику, є розмір максимальної відповідальності по окремому ризику. У світовій практиці прийнято лімітувати цю межу 10% від розміру власного капіталу, хоча на практиці страховики рідко беруть на свою відповідальність окремі ризики, що перевищують 1-2%.

Додатково до зазначеного нормативу може бути встановлений максимальний розмір серії великих індивідуальних ризиків. Наприклад, такими ризиками можуть вважатися перевищуючі 5% від розміру власних засобів, а їх сукупний розмір не може бути вище 50% розміру власних засобів страхової компанії [3].

Вплив ступеня участі перестраховальників в операціях страхової компанії на її фінансовий стан визначається тим, що незалежно від передачі ризиків у перестраховання первинний страховик цілком відповідає перед клієнтами за укладеними ним договорами страхування. Якщо перестраховальник не розплатиться за страховим випадком відповідно до договору перестраховання, уся вага покриття збитків ляже на страховика. Тому, якщо частка перестраховальників у ризиках, прийнятих на себе страховиком, значна, то й фінансовий стан страховика буде залежати також від діяльності перестраховальника.

Щоб обмежити залежність від перестраховальників, прийнято встановлювати норматив у вигляді співвідношення між розміром страхових внесків, переданих у перестраховання, і загальним розміром страхових внесків. У міжнародній практиці вважається, що цей розмір не повинний перевищувати 50%. Однак, з огляду на низьку ємність багатьох українських страховиків, протягом визначеного періоду може діяти більш пільговий норматив, наприклад 70%. У країнах ЄС застосовується й інший показник, що характеризує частку перестраховальників у страхових операціях, – відношення розміру страхових виплат, покритих за рахунок засобів перестраховальників, до загальної суми страхових виплат [4]. Він може бути використаний також для додаткового контролю при аналізі залежності від перестраховальників. Такий контроль можливий шляхом зіставлення частки перестраховальників у страхових резервах і загальної суми страхових резервів, сформованих

страховою компанією. Останній коефіцієнт особливо важливий при аналізі операцій зі страхування життя.

У випадку, якщо частка перестраховувальників виявляється досить високою, при аналізі фінансового стану страхової компанії необхідно з'ясувати, хто є її перестраховувальниками і який їх стан.

При аналізі інвестиційної діяльності вивчають ступінь диверсифікації активів, визначивши частку вкладень у найбільш великі об'єкти інвестицій. При цьому бажано, щоб вкладення в один об'єкт інвестицій не перевищували 10% інвестиційних активів страховика.

Прибутковість від інвестиційної діяльності можна визначити шляхом розподілу отриманого за рік прибутку від інвестицій на середньорічний обсяг інвестиційних активів, що може бути визначено шляхом розподілу на дві величини інвестиційних активів на початок і кінець року або, шляхом розподілу на п'ять величин інвестиційних активів на початок і кінець року, а також на початок кожного кварталу. Для того щоб оцінити прибутковість, отриманий результат слід зіставити із середньорічною дисконтною ставкою рефінансування.

Особливо важливо провести аналіз прибутковості від інвестиційної діяльності по операціях страхування життя, яка розраховується за формулою:

$$П_{id} = РП_{id} / Р_{сж}, \quad (1)$$

де $П_{id}$ – прибутковості від інвестиційної діяльності з операцій страхування життя;

$РП_{id}$ – річний прибуток від інвестицій резервів зі страхування життя;

$Р_{сж}$ – середньорічний розмір резерву зі страхування життя.

Отриманий результат необхідно порівнювати з нормою прибутковості, закладеною в тарифні ставки за договорами страхування життя. Якщо фактична прибутковість від інвестицій виявиться нижче закладеної в тариф, то страховик ризикує втратити можливість сформувати резерви, що дозволяють виконати зобов'язання перед застрахованими за виплатами у зв'язку із закінченням термінів договорів. В цьому випадку йому необхідно змінити інвестиційну політику або зменшити норму прибутковості, закладену в тарифну ставку.

Аналіз фінансових результатів діяльності страховика за звітний період дозволяє визначити підсумки його роботи за цей проміжок часу. Позитивний фінансовий результат сприяє поліпшенню фінансового стану, оскільки частина отриманого прибутку може бути спрямована на збільшення розміру власних засобів, що підвищує потенціал страхової компанії. Негативний фінансовий результат означає, як правило, зменшення розміру власних засобів, за рахунок яких звичайно покриваються збитки. При наявності збитків у звітному періоді важливо зрозуміти, чи пов'язані вони з випадковим збігом обставин (наприклад, із більш високої в порівнянні із середньостатистичною частотою страхових виплат) або є закономірністю, що вимагає застосування певних заходів (підвищення тарифних ставок, зміни структури страхового портфеля, корегування інвестиційної політики тощо).

При аналізі фінансових результатів спочатку слід оцінити окремо підсумки основної (страхової) діяльності, інвестиційної діяльності та розмір накладних витрат.

Для аналізу підсумків основної діяльності доцільно використовувати показник рівня виплат. У практиці державного страхування він розраховувався у вигляді співвідношення між розміром страхових виплат і розміром страхових внесків за звітний період. Однак, при переході на нову методику формування страхових резервів, цей показник розраховується за формулою:

$$P_{pv} = (B_c + P_z) / (P_{1nn} + P_{cv} - P_{2nn}), \quad (2)$$

де P_{pv} – показник рівня виплат;

B_c – страхові виплати за звітний період;

P_z – резерви збитків на кінець року;

P_{1nn} – резерв незаробленої премії на початок року;

P_{cv} – страхові внески звітного року;

P_{2nn} – резерв незаробленої премії на кінець року.

За операціями страхування життя показник рівня виплат буде виглядати так:

$$P_{pvcж} = (B_c + 3P_{cvж}) / P_{cv}, \quad (3)$$

де $P_{pvcж}$ – показник рівня виплат за операціями страхування життя;

$3P_{cvж}$ – зміна величини резерву зі страхування життя на протязі року.

Даний показник можна аналізувати як за сукупністю видів страхування, так і за кожним видом страхування окремо. При цьому позитивним є такий результат, що не буде перевищувати частку нетто-ставки в страховому тарифі за конкретним видом страхування.

При аналізі розміру накладних витрат використовують показник k_{nv} :

$$k_{nv} = P_{nv} / (P_{1nn} + P_{cv} - P_{2nn}), \quad (4)$$

де P_{nv} – розмір накладних витрат за звітний період.

При цьому в розмір накладних витрат слід включати витрати на ведення справи (разом із комісійною винагородою), податки і збори, що сплачуються незалежно від результатів фінансової діяльності страхової компанії. Крім того, на накладні витрати відносять різницю між іншими витратами й іншими прибутками страховика. Отриманий результат покаже фактичний рівень накладних витрат страхової компанії, який необхідно порівняти з рівнем накладних витрат, закладених у структуру тарифних ставок за видами страхування.

Страхові компанії, що мають ризики, передані в перестраховання, у вищенаведених формулах повинні відняти зі страхових внесків і страхових виплат відповідно розмір внесків, переданих у перестраховання, і суму страхових виплат, оплачених перестраховальниками.

При додаванні показників рівня виплат і частки накладних витрат одержимо комбінований показник, що відбиває частку витрат страхової компанії в страхових внесках. Якщо страховик робить відрахування в резерв фінансування попереджувальних заходів, то отриманий результат необхідно збільшити на частку відрахувань на фінансування попереджувальних заходів у заробленої страховій премії.

Фінансовий результат від інвестиційної діяльності розраховується за формулою:

$$\Phi p_{i0} = P p_{i0} / (P_{1nn} + P_{cv} - P_{2nn}), \quad (5)$$

де Φp_{i0} – фінансовий результат від інвестиційної діяльності.

Загальний фінансовий результат розраховується як різниця між комбінованим показником з урахуванням частки відрахувань на фінансування попереджувальних заходів і фінансового результату від інвестиційної діяльності. Якщо отриманий розмір менше 100% – результат діяльності страховика позитивний, більше 100% – негативний. Крім цього, при підведенні підсумків фінансової діяльності страховика за рік можна віднести отриманий прибуток (збиток) до розміру власного капіталу (показник, що характеризує рентабельність капіталу) і до розміру активів (показник, що характеризує рентабельність активів).

Науково обґрунтоване формування та використання фінансових ресурсів страховика дозволяє забезпечити його фінансову стійкість, стабільність проведення страхових операцій, конкурентоспроможність на страховому ринку. Особливості тимчасового розкладання збитку у ризикових видах страхування (як правило, короткостроковому) та накопичення страхової суми у довгострокових видах страхування життя та додаткової пенсії сформували два типи запасних фондів: запасний фонд з ризикових видів страхування та резерви внесків. У випадках страхування, де збиток може досягати катастрофічних розмірів, формуються запасні фонди перестраховального характеру. Чим вище ймовірність того, що створений страховиком фонд виявиться достатнім для виконання ним своїх зобов'язань (відшкодування збитку), тим вищою є фінансова стійкість страховика. Рух коштів, пов'язаний з формуванням та використанням запасних фондів, викликаний безпосередньо ризиковим характером грошового обігу.

Список літератури:

1. Нагайчук Н. Г. Фінансова безпека і стійкість страховика: порівняння понять та умов забезпечення. *Фінансовий простір*. 2018. №3 (31). С. 25–32.
2. Пікус Р. В., Балицька М. В. Характеристика джерел забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Науково-практичний збірник «*Финансовые услуги*». 2017. №1. С. 2–5.
3. Віленчук О. М., Пивовар П. В. Методичні підходи до моделювання рівня капіталізації компанії на ринку аграрного страхування. *Вісник Одеського нац. університету. Сер. Економіка*. 2017. Т. 22, вип. 10. С. 179–182.
4. Гриценко А. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. *Облік і фінанси*. 2017. №4 (78). С. 107–111.

ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ БАНКІВ

Бочаров Михайло Геннадійович,

студент економічного факультету

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

м. Дніпро, Україна

Федорова Наталя Євгенівна

*к.е.н., доцент. каф. підприємництва, організації виробництва
та теоретичної і прикладної економіки*

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

м. Дніпро, Україна

Однією з сучасних світових тенденцій, що супроводжують формування нового постіндустріального способу господарювання, виступає віртуалізація соціально-економічних процесів як наслідок тотального та динамічного процесу проникнення ІКТ (інформаційно-комп'ютерних технологій) в усі сфери життя. Цей процес науковці трактують як перехід відносин та форм взаємодії на ринках, у тому числі фінансовому, до якісно нового стану, що сприяє формуванню в економіці віртуального середовища, тобто заміщення реального простору простором віртуальним. Віртуалізація сприяє формуванню нового кола специфічних суб'єктів, об'єктів тощо і виходить із сприйняття інформаційно-комп'ютерного середовища як альтернативи традиційному для цілей провадження господарської діяльності.

Зазначені тенденції спостерігаються і в банківському секторі: упродовж останніх десятиліть в економіці розвинених країн починають формуватися й активно розвиватися віртуальні банки, тобто фінансові установи, які існують лише у віртуальному просторі, взагалі не використовуючи класичних відділень. Згідно з дослідженнями Массачусетського технологічного інституту (Massachusetts Institute of Technology), до числа цифрових відносять банки, що використовують новітні інформаційні технології і тісно інтегруються з повсякденним життям сучасних. Вказані банки виконують свої операції з клієнтами, використовуючи такі специфічні інструменти епохи віртуалізації, як онлайн-банкінг у формі home-banking (передача інформації телефонними каналами, двосторонньою системою кабельного телевізійного зв'язку тощо), direct banking – прямі банківські операції; phonebanking, telebanking – дистанційні операції телефоном; handy-pocket-banking – операції за допомогою мобільного телефону; faxbanking – операції факсом; PC-banking – операції через персональний комп'ютер тощо [1].

Перевагами використання онлайн-банкінгу виступають: для клієнта – значна економія часу; отримання різноманітної довідкової інформації з банку в єдиному зв'язаному вигляді; швидке оновлення інформації і доступ до неї в будь-який час; вільне обрання банку, незалежно від його територіального

розміщення. Для самого банку такими перевагами можуть виступати: економія часу працівників фронт-офісу на приймання та обробку документів клієнтів; скорочення адміністративних витрат: на персонал, приміщення тощо; уніфікація роботи з документами клієнтів та забезпечення їх різною довідковою інформацією; можливість продавати додаткові послуги та отримувати додаткові доходи шляхом оплати за використання системи клієнтами.

До недоліків використання інтернет-банкінгу слід віднести: для клієнта – необхідність у деяких випадках використання додаткового обладнання та більш високої кваліфікації користувачів електронних пристроїв; додаткова плата за використання онлайн-банкінгу; можливий злам системи; можлива затримка грошових переказів; помилки банку. Для банку такими недоліками можуть виступати: додаткові витрати на придбання або створення системи, її впровадження та навчання співробітників банку; витрати на обслуговування (у т. ч. каналів зв'язку з високою пропускнуною спроможністю при обслуговуванні великої кількості клієнтів); ризик здійснення шахрайств через онлайн-банкінг; розбіжності в законодавстві щодо ідентифікації клієнтів через дистанційні канали доступу [1].

В сучасних постіндустріальних високотехнологічних країнах розвиток ІКТ дозволяє сформувати фінансові установи, які повністю відмовляються від традиційного банківського обслуговування, тобто повністю переходять на віртуальну платформу. Вперше Інтернет став використовувати для надання банківських послуг у 80-х роках ХХ століття. У 1995 в США було створено перший у світі віртуальний банк – Security First Network Bank. Всього за рік його активи зросли до 110 млн. дол., приріст капіталу склав 20% за місяць, а кількість клієнтів склало понад 10 000 осіб. У Японії у 2001 році було засновано банк Sony, який лише протягом місяця відкрив 21 000 рахунків [2]. У 2012 р. в Польщі з'явився Mbank – онлайн-структура з високотехнологічною ІТ-платформою, що має понад 200 функцій. Також mBank належить однойменний віртуальний оператор мобільного зв'язку.

Сучасні тенденції в банківській сфері свідчать, що кількість віртуальних й цифрових банків в світі поступово зростає, хоча зараз вони функціонують переважно в гібридній формі, поєднуючи традиційний і цифровий банкінг. Подібні банки використовують спеціалізовану ІТ-інфраструктуру, яку на 60-80% дешевше реалізувати і на 30-50% дешевше підтримувати, ніж інфраструктуру класичного банку. Однак ці цифрові банки все ще застосовують централізовані бази даних, хмарні сховища і примітивні протоколи взаємодії. Нові віртуальні банки відмовляються від єдиного централізованого сховища даних, яке може стати джерелом загроз кіберзлочинів, на користь безпечних зашифрованих розподілених сховищ.

В сучасній економіці України операції інтернет-банкінгу представлені інтернет-сервісами ПриватБанку, Ощадбанку, АльфаБанку, VTB Банку, ПУМБ, Райффайзен Банку Аваль, УкрСиббанку та Укрсоцбанку [3]. Кількість онлайн-розрахунків в нашій країні, як і по всьому світу в цілому, постійно зростає. Так, Монобанк в Україні – це перший банк, який дозволяє вкладнику проводити всі свої фінансові операції в смартфоні, зокрема відкривати рахунок, отримувати

виписки для посольств і спілкуватися зі службою підтримки. Разом із додатком користувач отримує банківську картку для розрахунків у магазинах.

За даними консалтингової компанії McKinsey & Company, сьогодні за допомогою комп'ютерів і інших гаджетів українці проводять близько 40% фінансових розрахунків. Водночас, у Польщі, наприклад, через цифрові канали проходить вже 96% роздрібних платежів і переказів коштів [4]. В Україні стрімкому розвитку інтернет-банкінгу перешкоджає низький рівень інтернет-грамотності, а також доволі високий рівень недовіри клієнтів до національної банківської системи загалом. Так, за даними компанії B2B International, 46% користувачів Інтернету в Україні вважають, що відвідування традиційного банківського відділення безпечніше, ніж інтернет-банкінг [3]. Незважаючи на вищезазначене, процес розповсюдження в Україні мобільного та інтернет-банкінгу розгортається невпинно.

Список літератури:

1. Рисін В. В. Перспективи розвитку цифрового банкінгу на фінансовому ринку України / В. В. Рисін, М. В. Рисін // фінанси та банківська справа. – 2017. – Вип. 2 (124). – С. 123-127.
2. Вареник Н. Інтернет-банкінг: для людини чи проти неї? / Н. Вареник // Дзеркало тижня, 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <https://zn.ua/business/internet-banking-dlya-cheloveka-ili-protiv-nego-.html>.
3. Яким чином банки розвиватимуть цифрові послуги для населення у 2012–2015 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://ua.prostobank.ua/e_banking/dumki/yakim_chinom_banki_rozvivatimut_tsifrov_i_poslugi_dlya_naselennya_u_2012_2015_rokah.
4. Огієнко В. І. Розвиток Інтернет-банкінгу в контексті формування конкурентних переваг банків / В. І. Огієнко, І. М. Боярко // Фінансовий простір. – 2013. – № 4 (12). – С. 44–52.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Бут Тетяна Вікторівна

к.е.н., доцент,

доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу,
Національний університет «Запорізька політехніка»

Туристична галузь України є невід'ємною складовою світового туристичного процесу. Для її розвитку існують усі передумови: вигідне геополітичне розташування, сприятливі кліматичні умови, різноманітний рельєф, мережа транспортних сполучень, культурна спадщина. Крім цього, в Україні дедалі частіше розробляються нові маршрути, розвивається готельна інфраструктура, підвищується рівень якості обслуговування туристів і зростає відвідуваність туристичних об'єктів. Однак існує ряд проблем, вирішення яких дозволить підвищити економічну ефективність туристичної галузі країни. Оскільки оцінка кон'юнктури розвитку туризму в Україні, насамперед, залежить від розвитку регіонального туризму, тому дане дослідження спрямоване проаналізувати розвиток ринку туристичних послуг України.

Під туристичною послугою розуміється комплекс послуг індустрії гостинності (готельні, рекреаційні, транспортні, страхові, екскурсійні та ін.), який надається окремій особі чи групі осіб для задоволення їх потреб, пов'язаних із переміщенням з місця постійного проживання до іншого на певний проміжок часу з метою відпочинку, оздоровлення, навчання та ін. [1]. В широкому сенсі – це все те, що може задовольнити потреби туристів.

Туристична послуга характеризується складною структурою; невідчутністю, непостійністю якості; невідривністю від місця її виробництва і споживання; нездатністю до зберігання і транспортування; відсутністю можливості демонстрації зразків у матеріальній формі, за винятком окремих елементів; високою залежністю від компетентності та професіоналізму обслуговуючого персоналу; впливом просторових і тимчасових чинників на процес споживання туристичної послуги.

Для аналізу структури та динаміки зростання ринку туристичних послуг України з урахуванням фактору доступності, достовірності та адекватності статистичної інформації обрано такі показники: вартість реалізованих туристичних путівок; дохід від надання туристичних послуг; кількість суб'єктів туристичної діяльності; середньооблікова кількість штатних працівників; кількість обслуговуваних туристів; кількість реалізованих туристичних путівок. Аналіз динаміки туристичних потоків дає можливість стверджувати, що в Україні впродовж 2017 – 2019 рр. спостерігалось збільшення всіх показників, про що свідчать дані таблиці 1.

Слід визначити, що не дивлячись на зростання цін на туристичні путівки, кількість реалізованих туристичних путівок збільшується, що призводить до збільшення доходу від надання туристичних послуг. Також відбувається

збільшення кількості професійних кадрів, які надають якісні туристичні послуги, про що свідчить збільшення кількості обслугованих туристів. Крім того, збільшується і кількість суб'єктів туристичної діяльності.

Така динаміка розвитку ринку туристичних послуг позитивно впливає на економічний і соціальний стан країни, стимулює важливі галузі економіки, сприяє зміцненню позитивного іміджу України на світовій арені.

Крім того, туризм є своєрідним індикатором соціально-економічного розвитку держави, оскільки витрати на туристичні послуги не розглядаються як першочергові потреби для життєдіяльності людини, зростання туристичного попиту населення має пряму кореляцію з підвищенням рівня соціально-економічного розвитку держави та платоспроможності населення, тобто збільшенням ВВП, доходів та заробітної плати і, як наслідок, зростанням витрат на туристичні послуги, розваги та відпочинок.

Однак, дані рейтингів економічного розвитку туристичної сфери, які складаються Світовою Радою подорожей та туризму, свідчать, що прямий внесок сфери туризму у ВВП, зайнятість і капітальні інвестиції нашої країни нижче середніх європейських показників [2].

При порівнянні України із європейськими країнами, наша держава знаходиться після всіх країн ЄС і випереджає тільки Македонію, Сербію, Албанію, Боснію і Герцеговину та Молдову. Розвиток туристичної сфери в Україні сьогодні значно поступається найближчим країнам-сусідам з Євросоюзу – Польщі, Угорщині, Чехії. Європейськими і світовими лідерами в секторі подорожей і туризму останніх років є Іспанія, Франція і Німеччина [2].

На сьогодні сектор туризму є одним із найбільш постраждалих у світі від спалаху COVID-19, який впливає як на попит, так і на пропозицію.

Це провокуватиме подальший регрес в умовах слабшої світової економіки, геополітичної, соціальної та торговельної напруженості, а також нерівномірної ефективності серед основних виїзних ринків подорожей.

Найслабші позиції сфери туристичних послуг України виявились за такими показниками як: якість доріг; індекс тероризму; пріоритетність розвитку сфери туризму для уряду країни; ступінь впливу оподаткування до інвестування; захист прав власності; ступінь впливу оподаткування на стимули праці; щільність мережі аеропортів; рівень дотримання екологічних норм законодавства; ступінь регулювання екологічних норм; вплив регуляторного середовища на приплив прямих іноземних інвестицій; загальний рівень податків; розповсюдженість ВІЛ; якість туристичної інфраструктури (готелів, курортів, розважальних закладів тощо); кількість готельних номерів на 100 жителів; ефективність маркетингу та рекламних заходів для залучення туристів; якість авіаційної інфраструктури тощо.

Отже, для розвитку туристичної галузі в Україні, необхідно посилити роль держави, яка забезпечить матеріальну підтримку розвитку туризму.

Таблиці 1 – Розвиток ринку туристичних послуг України за основними показниками за період з 2017 – 2019 рр.

Показники	Юридичні особи				Фізичні особи-підприємці			
	2017р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019- 2017 рр.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019- 2017 рр.
Вартість реалізованих туристичних путівок, тис.грн. туроператорами та турагентами (юр осіб), та турагентами (фіз.особи)	23202923,2	43850845,7	60051850,2	36848927	4513014,5	7226797,3	9708835,6	5195821,1
Дохід від надання туристичних послуг від туроператорів, турагентів та суб., що здійснюють екск. діяльн. (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів), тис.грн"	18502975,3	21069268,5	31948701,2	13445725,9	519654,3	556652,4	751474,8	231820,5
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од	1743	1833	1867	124	1726	2460	2797	1071

THEORY, SCIENCE AND PRACTICE

Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	8190	8934	9120	930	2101	2943	3345	1244
Кількість туристів, обслугованих, ос. туropераторами та турагентами (юр осіб), та турагентами (фіз.особи)	2806426	3957623	5319952	2513526	402439	599824	812145-	409706
Кількість реалізованих туристичних путівок, од. туropераторами та турагентами (юр осіб), та турагентами (фіз.особи)	1 342 947	2 091 692	2 933 680	1590733	225998	314447	411492	185494

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Як свідчить досвід різних розвинених країн, успіх розвитку туризму залежить від того, як на державному рівні сприймається ця сфера. Значно збільшить експорт туристичних послуг зацікавленість держави сферою туризму.

Отже, для розвитку ринку туристичних послуг України необхідним є формування привабливого туристичного іміджу країни та її регіонів; створення нових робочих місць; впровадження ефективних економічних механізмів для залучення інвестицій ЄС для розбудови найбільш відвідуваних місць; проведення відкритих форумів серед молоді щодо пошуку нових ідей для поліпшення туристичної галузі; покращення екологічної ситуації; збільшення асортименту туристичних послуг; поширення реклами туристичних місць України за кордоном; забезпечення туристам безпеки та комфортних умов проживання і пересування; поглиблення співпраці з міжнародними туристичними компаніями.

Крім цього, державі потрібно розробити низку антикризових заходів у сфері туризму, які мають допомогти вийти країні з кризи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амеліна І.В., Попова Т.Л., Владимиров С.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 256 с.

2. Полковниченко С.О., Мурай А.О. Оцінка конкурентоспроможності України на Європейському ринку туристичних послуг [Електронний ресурс] // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка», №12, 2018. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.112

3. Статистичний збірник «Туристична діяльність в Україні у 2017 д.р.» – Київ: Державна служба статистики України, 2018. – 90 с.

4. Державна служба статистики України. Туристична діяльність в Україні у 2018-2019 рр. [Електронний ресурс] URL: www.ukrstat.gov.ua

ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ З ОБЛІКУ НЕПОТОЧНИХ АКТИВІВ НА ПРАКТИЦІ

Гордієнко Микола Іванович,

к.е.н., професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет

Індикова Марина Ігорівна

магістрант, спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Сумський національний аграрний університет

На сучасному етапі міжнародної інтеграції у економічній сфері посилюється увага до проблеми уніфікації бухгалтерського обліку. Ще у 1970 році за ініціативи Американського інституту сертифікованих бухгалтерів відбулася переорієнтація бухгалтерського обліку з процесу виявлення, відображення, накопичення, класифікації, узагальнення та інтерпретації подій та операцій господарської діяльності на використання одержаної інформації в управлінні. Мета сучасного бухгалтера, це аналіз, інтерпретація і використання інформації. На сьогодні на державному рівні прийнято цілу низку законодавчих та нормативних актів, які направлені на перебудову національної системи бухгалтерського обліку та звітності та приведення її у відповідність до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності. Зокрема статтею 12¹ Закону №996-ХІV визначено перелік підприємств для яких є обов'язковим складання фінансової звітності за міжнародними стандартами, при цьому зазначено, що для складання фінансової звітності застосовуються міжнародні стандарти, які викладені державною мовою та офіційно оприлюднені на веб-сторінці центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку [].

У свою чергу, відповідно пункту 1 статті 6, державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється, в першу чергу, з метою створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств та гарантують і захищають інтереси користувачів []. Концептуальна основа фінансової звітності передбачає, для того, щоб фінансова інформація була корисною для користувачів, вона повинна бути доречною та правдиво подавати те, що вона призначена подавати. Корисність фінансової інформації посилюється, якщо вона є зіставною, її можна перевірити, вчасною та зрозумілою [].

За Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) активи підприємства містять у собі грошові кошти, землю, будівлі, машини та інше майно, а також майнові права [].

Згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 (НП(С)БО 1) активи суб'єкта господарювання, це ресурси контрольовані

підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [].

Згідно Закону №996-XIV та МСФЗ економічна вигода трактується, як потенційна можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів []. Проте з таким трактуванням ми погодитися не можемо в повній мірі. Так у відповідності до універсальної енциклопедії, вигода в економіці – це задоволення, отримане від споживання (користування) матеріальними благами й послугами. Економічна енциклопедія, дає визначення вигоди, як отримання певних переваг, додаткового доходу. Якщо брати з практичної точки зору діяльності підприємства, то є різні вигоди, основними з них на нашу думку: матеріальні, соціальні, екологічні, економічні.

Матеріальною вигодою називається економічна вигода в грошовій або натуральній формі, яку можна оцінити й визначити як дохід у відповідності до вимог Податкового кодексу України. Вигода – це користь, тобто потенційний зиск від використання активів у операційній, фінансовій чи інвестиційній діяльності. Якщо розглядати категорії «економічна вигода» та «вартість», то ці поняття взаємопов'язані, це пояснюється наступною тезою: варто придбати, бо вигідно мати; вигідно мати, бо це приносить доходи.

На наше переконання найбільш важливою економічною складовою, яка забезпечує ефективне функціонування діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва в будь-якій країні, є непоточні активи, зокрема найбільш активна їх частина – основні засоби. Вони виступають головною позицією всіх фінансових звітів і суттєво впливають на фінансовий результат діяльності підприємств, тому правильність їх відображення в бухгалтерському обліку з урахуванням міжнародного досвіду є необхідною умовою сьогодення.

Пунктом 6 статті 12¹ передбачено, що підприємства, які відповідно до законодавства (або які самостійно визнали доцільність) складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами, зобов'язані забезпечити ведення бухгалтерського обліку відповідно до облікової політики за міжнародними стандартами після подання першої фінансової звітності або консолідованої фінансової звітності за міжнародними стандартами, що визнається такою у порядку, визначеному міжнародними стандартами [].

Першим етапом трансформації обліку непоточних активів, в тому числі основних засобів є розробка облікової політики у відповідності з вимогами МСФЗ 1 «Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності», МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» та додаткових внутрішньогосподарських стандартів з обліку основних засобів. При цьому, крім стандартних положень щодо визнання та порядку класифікації, обліку надходження та вибуття, амортизації, зменшення корисності та розкриття інформації у примітках до фінансової звітності, необхідно передбачити критерії визначення капіталізації витрат з ремонту та модернізації основних засобів. У МСБО 16 «Основні засоби» умови визнання подальших витрат на обслуговування та ремонт основних засобів є досить узагальненими та передбачають застосування бухгалтерського професійного

судження. При цьому ми підтримуємо думку вчених і практиків, що до обговорення даного важливого питання слід залучати не тільки бухгалтерів, а й представників технічних і планових служб, які займаються питаннями технічного обслуговування, ремонтами та модернізацією основних засобів. Це дозволить більш виважено визначити межу (у вартісному та/або у якісному вираженні) між витратами на щоденне обслуговування об'єкта та витратами, які суб'єкт господарювання визнає в балансовій вартості об'єкта основних засобів, якщо задовольняються критерії визнання.

Витрати на модернізацію основних засобів, які капіталізуються, збільшують первісну вартість основних засобів. При цьому, такі витрати збільшують вартість непоточних активів у Балансі (Звіті про майновий стан) та відображаються у Звіті про фінансові результати в частині накопиченої амортизації та Звіті про управління.

Не менш важливим питанням при переході підприємства на застосування МСФЗ та формуванні облікової політики є вибір моделі обліку основних засобів. Як визначено у МСБО 16 суб'єкт господарювання має обирати своєю обліковою політикою або модель собівартості (пункт 30 МСБО 16) або модель переоцінки (пункт 31 МСБО 16), при цьому цю політику слід застосовувати до всього класу основних засобів.

Сутність моделі собівартості, заключається в наступному: після визнання активом, об'єкт основних засобів слід обліковувати за його собівартістю мінус будь-яка накопичена амортизація та будь-які накопичені збитки від зменшення корисності. При цьому слід пам'ятати, що собівартість складається з наступних елементів: 1. ціни придбання, включаючи імпорتنі мита та невідшкодовувані податки на придбання після вирахування торговельних та цінових знижок; 2. витрат, які пов'язані з доставкою активу до місця розташування та приведення його стан, необхідний для експлуатації у спосіб, визначений управлінським персоналом; 3. первісної попередньої оцінки витрат на демонтаж, переміщення об'єкта та відновлення території, на якій він був розташований.

В свою чергу модель переоцінки передбачає, після визнання активом, об'єкт основних засобів слід обліковувати за переоціненою сумою, яка є його справедливою вартістю на дату переоцінки мінус будь-яка подальша накопичена амортизація та подальші накопичені збитки від зменшення корисності.

Ми вважаємо, що принцип собівартості є більш об'єктивним, оскільки оцінка ґрунтується на документально підтверджених даних. За предмет оцінки дійсно була (або повинна бути) сплачена відповідна сума; активи відображаються в обліку за тією ж ціною, за якою вони дійсно були придбані. Бухгалтери на практиці визнають вартість активів, посилаючись на їх вартість при придбанні, а не на вартість при реалізації. Але слід не забувати про недоліки які має принцип собівартості: по-перше – користувачі інформації повинні усвідомлювати, що вартість придбання активів не є надійною величиною, оскільки вона не відображає поточної їхньої вартості; по-друге – первісна вартість придбання активів не є надійною основою для визначення прибутку; по-третє – у фінансовій звітності вартість людських активів; по-четверте –

практика списання вартості активів у вигляді амортизації означає, що вартість цих активів можна взагалі вилучити із фінансової звітності.

В наступних наших наукових дослідженнях розглянемо документування наявності та руху непоточних активів, зокрема основних засобів, запропонуємо методичні підходи щодо визначення придатності об'єкта основного засобу до експлуатації, вибір методу нарахування амортизації та її вплив на результати діяльності суб'єкта господарювання.

Список літератури:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (версія перекладу українською мовою – 2016 рік). URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-finansovoi-zvitnosti>
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : наказ Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Дмитренко Г.М.

магістрант ОП «Адміністративний менеджмент»
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИВЧЕННЯ

Професійне вигорання - це синдром, який з'являється та розвивається на фоні хронічного стресу і призводить до загального виснаження організму людини. Три складники синдрому детальніше характеризують загальну картину: енергетичний (енергії не вистачає, фізична перевтома), емоційний (зниження настрою, чутливості та емоційності, байдужість) і екзистенціальний (втрата сенсу діяльності або навіть сенсу життя). Це стан, коли зовсім нічого не хочеться, коли опускаються руки, результативність і якість роботи знижується, а зацікавленість і мотивація в роботі зникають. Це стан, коли звичні повсякденні дії, спілкування з близькими людьми перестають приносити задоволення, а друзі та оточуючі починають дратувати. Загострюються проблеми зі здоров'ям, а задоволення від життя та його якість падають.

Професор Каліфорнійського університету К. Маслач трактує професійне вигорання як синдром фізичного та емоційного виснаження, визначає його складові: розвиток негативної самооцінки, пасивне ставлення до роботи, втрата розуміння й співчуття. Психолог зазначає, що професійне вигорання – це не втрата творчого потенціалу, а емоційне виснаження, що виникає на тлі стресу у процесі міжособистісного спілкування [1].

Професійне вигорання має досить складну структуру. Багато симптомів, які у кожної людини можуть проявлятися по-різному, з урахуванням конкретних обставин її професійної і особистісної життєдіяльності також зовнішніх і внутрішніх чинників. Зовнішні чинники, що провокують професійне вигорання, наступні: хронічна напружена психоемоційна діяльність; дестабілізуюча організація діяльності, підвищена відповідальність за виконувані функції і операції; неблагополучна психологічна атмосфера професійної діяльності; психологічно важкий контингент, з яким має справу професіонал у сфері спілкування. Внутрішніми чинниками, що обумовлюють професійне вигорання є схильність до емоційної ригідності, інтенсивне переживання обставин професійної діяльності, слабка мотивація емоційної віддачі в професійній діяльності, моральні дефекти і дезорієнтація особистості.

Професійне вигорання, як наслідок тривалого перебування в емоційно перевантажених ситуаціях спілкування – це двовимірна модель, що складається з емоційного виснаження та деперсоналізації; трикомпонентна система, що

охоплює емоційне виснаження, деперсоналізацію; редукцію особистісних прагнень [2].

Основна складова професійного вигорання є емоційне виснаження: почуття емоційного спустошення, втоми що породжується власною роботою, байдужість або емоційна перенасиченість [3]. Деперсоналізація проявляється як деформація стосунків із іншими, з'являється цинічне ставлення до праці. Редукція особистих досягнень – це хворобливе та нав'язливе усвідомлення фахової некомпетентності в своїй професійній сфері, не відчувається результативність, людина негативно оцінює себе, свої професійні досягнення та успіхи, відсутнє бажання професійно зростати.

Дж. Гринберг, Б.Парман, Е.А.Хартман, О.Рукавішніков, В.В.Бойко пропонують різні підходи вивчення професійного вигорання як діагностику декількох стадій протікання синдрому [2, 4]. Але перш за все це робота психолога безпосередньо з людиною (клієнтом). Це може бути запит самого «постраждалого»; діагностика; моніторинг персоналу організації; аналіз статистичних даних психологічних обстежень; консультативна робота; профілактика.

Система консультацій, семінарів і тренінгів – це цілеспрямована профілактика професійного вигорання, діагностика наявних психічних станів, підбір дієвих психологічних прийомів, які може самостійно використовувати кожен фахівець, допомагати тим, хто цього потребує. Профілактичні, лікувальні, реабілітаційні заходи вияву та подолання професійного вигорання особистості сприяють обмеженню дії чинників стресу: зняття психічної напруги, підвищення професійної мотивації, вирівнювання балансу між витраченими зусиллями, матеріальною, моральною винагородою, соціальним схваленням [5].

Ми вважаємо, що дослідження цих питань в роботі установи покращить їх роботу та систему управління.

Література:

1. Маслач К. Професійне вигорання: як люди справляються. URL: <http://www.top-personal.ru>.
2. Водопьянова Н.Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика. СПб.: Питер, 2008. 336 с.
3. Малец Л. Внимание: выгорание. *Персонал*. 2000. № 5. С. 99–102.
4. Орел В.Е. Феномен «выгорания» в зарубежной психологии. Эмпирические исследования. *Психологический журнал*. 2001. № 1. С. 16–22.
5. Орел В.Е. Феномен «выгорания» в зарубежной психологии. Эмпирические исследования. *Психологический журнал*. 2001. № 1. С. 16–22.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МАТЕРІАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Дорожко Владислав,

студент факультету готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
КНТЕУХТЕІ

Пшенична Єлизавета

студентка факультету готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
КНТЕУХТЕІ

Система стимулювання праці в сучасних умовах ринкової економіки є важливим елементом в управлінні та розвитку підприємства ресторанного господарства, адже вона створює такі умови праці для кожного працівника, які дозволять йому максимально використати свій трудовий потенціал. Від цього залежить реалізація цілей та завдань підприємства. В управлінській діяльності керівникам необхідно враховувати, що в виробничому процесі важливим аспектом стимулювання виступають мотиви, потреби, стимули, цілі.

Пошук можливостей підвищення ефективності стимулювання праці дає підприємству повноту дій. Персонал підприємства усвідомлює свою важливість та значущість. Важливим аспектом, у підвищенні ефективності стимулювання праці підприємства, є дослідження фінансового стану та таких показників, як: платоспроможність, ліквідність, прибуток, рентабельність та ін.

Для розвитку та стимулювання економічного сектору в Україні, ресторанне господарство повинно своєчасно реагувати на проблеми, які можуть загальмувати позитивні тенденції. Серед проблем, які потребують оперативного вирішення є пошук ефективної організації матеріального стимулювання праці персоналу підприємств ресторанного господарства. Велику роль в ефективному управлінні, на рівні задач економічного розвитку підприємства, в тому числі його персоналом, відіграє матеріальне стимулювання. Цей напрям впливу описується рядом загальних понять та тлумачень у наукових працях, які потребують за змістом суттєвого поглиблення, забезпечення термінологічної однозначності.

Важливим є те, що персонал підприємства ресторанного господарства є основою створення якісного продукту, задоволення потреб споживачів, підвищення конкурентоспроможності, досягнення економічних цілей діяльності підприємства. Усе це вимагає відповідних змін концептуальних поглядів, пошуку власних шляхів управління персоналом в ресторанному господарстві України.

Вагомий внесок у формування та розвиток концепції управління матеріальним стимулюванням персоналу здійснили науковці М. Амстронг [1],

В. Лагутін [6], А. Маслоу [7] та інші. Питання управління матеріальним стимулюванням персоналу підприємств ресторанного господарства представлені у наукових працях А. Мазаракі [8], С. Мельниченко [9] та інших.

Теоретичні аспекти матеріального стимулювання праці полягають у формуванні, використанні систем матеріальних стимулів праці та розподілі заробітної плати відповідно до закону розподілу за кількісними та якісними показниками (рис. 1). Система матеріальних стимулів праці складається з різноманітних взаємопов'язаних спонукальних мотивів, об'єднаних єдиним процесом створення матеріальної зацікавленості у здійсненні виробничої діяльності.

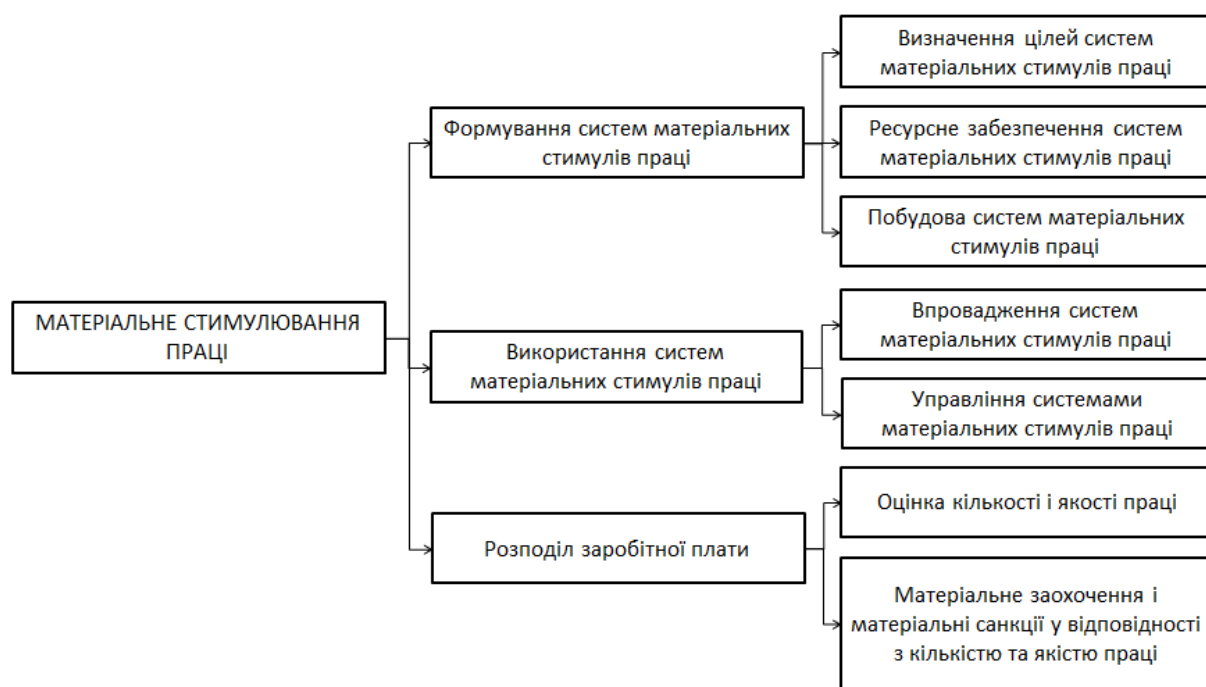

Рис. 1 Зміст матеріального стимулювання праці

Формування систем матеріальних стимулів включає три етапи: встановлення цілей, ресурсне забезпечення і побудову систем матеріальних стимулів. Використання систем матеріальних стимулів полягає у їх впровадженні та управлінні ними. Розподіл фонду заробітної плати передбачає оцінку кількості та якості затраченої праці, а також здійснення на її основі матеріального заохочення, використання матеріальних санкцій.

Найважливішими складовими матеріального стимулювання праці є формування і управління системами матеріальних стимулів праці.

Формування систем матеріальних стимулів праці здійснюється на основі структурно-функціональної моделі. Відповідно до структурно-функціональної моделі кожен етап реалізується при врахуванні конкретної групи факторів (рис. 2.).

Рис. 2 Структурно-функціональна модель процесу формування систем матеріальних стимулів праці

Характеризуючи цілі систем матеріальних стимулів праці слід зазначити, що однією з основних цілей є забезпечення співвідношень заробітної плати працівників відповідно до кількісних та якісних показників. Це передбачає виділення груп працівників організації за рівнями оплати праці. По-перше, визначають основну групу працівників, трудові процеси яких краще відображають основні поточні й перспективні завдання, потім формується наступний склад груп працівників. Співвідношення середньої заробітної плати основної та вторинної групи працівників виявить рівень стимулювання.

Другим напрямом визначення цілей систем матеріальних стимулів праці є вибір структури заробітної плати. Вибір доцільно здійснювати на основі класифікації факторів, які визначають внесок працівників у виробничій діяльності.

Стимулювання поділяють на матеріальне та нематеріальне, яке реалізується через різноманітні інструменти (стимули). Протилежним впливом є використання антистимулів. Воно спрямоване на дестимулювання персоналу. Всі стимули доповнюють один одного. Вони створюють зацікавленість персоналу в своїй роботі. Поділ стимулювання на матеріальне і нематеріальне умовний, оскільки ці форми впливу є взаємопов'язаними.

Наприклад, премія за результатами роботи по відношенню до працівника це визнання його заслуг, а не тільки матеріальне стимулювання. Що стосується матеріального стимулювання, то офіційне видання Міністерства праці та соціальної політики "Інструкція зі статистики заробітної плати" роз'яснює, що матеріальне стимулювання праці забезпечує матеріальні потреби працюючих у залежності від результатів їх колективної та індивідуальної роботи через систему законодавчих, нормативних, економічних, соціальних та організаційних чинників і заходів, пов'язаних з виробництвом [5].

Вищезазначене свідчить про те, що між матеріальними та нематеріальними стимулами існує взаємозв'язок. Заробітна плата (матеріальний стимул) впливає на оцінку та самооцінку працівника, формує її, задовольняючи

потреби у визнанні, повазі, самоствердженні та інше (нематеріальне стимулювання).

Ефективне стимулювання праці персоналу підприємств ресторанного господарства сприяє, насамперед, підвищенню загальної продуктивності праці, а саме вирішенню питань економічного сектору України.

Література

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами. 8-е издание / Перевод с англ. Под ред. С.К. Мордовина. – СПб: Питер, 2004.

2. Добрава Н.В. Основи бізнесу : навчальний посібник / Н.В. Добрава, М.М. Осипова. – Одеса : О.М. Бондаренко, 2018. – 305 с.

3. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / А.М. Колот, О.А. Грішнова О.О. Герасименко та ін.; за редакцією А.М. Колота, Київ, КНЕУ, 2009. 711 с.

4. Економіка ресторанів. Методичні рекомендації до виконання курсової роботи з навчальної дисципліни для студентів спеціальності 181 «Харчові технології» // Укл. О.В. Клепікова. – Харків: КНТЕУ ХТЕІ, 2019. – 40 с.

5. Інструкція зі статистики заробітної плати, затверджена Наказом Міністерства Держкомстату України №5 від 13.01.2004. [база даних]. – Режим доступу: <https://buh-ua.com.ua/uk/doc/52201/instruktsija-po-statistike-zarabotnoj-platy>. – Станом на 15.03.2020. – Назва з екрана.

6. Лагутін В.Д. Політика заробітної плати у стратегії економічної стабілізації: монографія. – Луцьк: "Вежа", 2000. – 109 с.

7. Маслоу о менеджменте. Самоактуализация. Про- священный менеджмент. Организационная теория/ Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2003. – 413 с.

8. Mazaraki A. Semantic modeling of service management of sanatorium resort and health enterprises/ A. Mazaraki, N. Vedmid // The economic annals-XXI journal. – 2013. – № 7–8 (1). – С. 80–82 / Scopus, EBSCOhost, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals, Directory, C.E.E.O.L., GESIS, RISC (0,8 д.а.).

9. Мельниченко С.В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія практика: монографія. / С.В. Мельниченко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 493 с.

ПРОЦЕС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Зацаріцина Юлія,
Студентка 2 курсу ЗМО Сумський НАУ

Стоянець Наталія
Д.е.н., професор кафедри менеджменту СНАУ

В умовах турбулентного економічного середовища на ринку України і, зокрема активного посилення конкурентного тиску, питання управління конкурентоспроможністю підприємства, що займається торгівлею спеціалізованими деталями та приладдям є актуальним і вимагає пошуку шляхів вдосконалення з урахуванням особливостей галузі. Існує необхідність в аналізі факторів впливу на управління процесом забезпечення конкурентоспроможності та пошуку підходів до створення моделі управління підприємством.

Розглядаючи конкурентоспроможність, як об'єкт управління, визначаємо зосередженість усієї сукупності взаємопов'язаних елементів управління на укріплення лідерських позицій на конкурентному ринку, а також формування та зміцнення конкурентних переваг. В умовах наростаючої конкурентної сили, що існує на ринку України, збільшується вагомість управлінських рішень топ менеджменту підприємств стосовно пошуку нових ефективних інструментів та способів управління процесом забезпечення конкурентоспроможності підприємства, що в свою чергу зумовлює актуальність вивчення цієї проблематики.

Основними напрямками управління конкурентоспроможністю є:

- усунення та зниження кількості негативних чинників впливу на рівень конкурентоспроможності з допомогою розробки спеціальних заходів;
- збільшення та розвиток конкурентних переваг підприємства за рахунок позитивних зовнішніх факторів впливу;
- підвищення гнучкості управлінських дій і рішень синхронно з динамікою [1].

Об'єктом управління конкурентоспроможністю підприємства є ступінь конкурентоспроможності, що в повному обсязі забезпечую життєдіяльність підприємства в умовах економічної конкуренції.

Суб'єкт управління конкурентоспроможністю підприємства – особа, або група осіб, що впроваджує основну мету підприємства, а саме: власник підприємства, що бере безпосередню участь у формуванні стратегічних цілей та завдань підприємства; топ-менеджмент; менеджери середньої ланки; менеджери економісти консалтингових фірм, що займаються розробкою та реалізацією стратегій та програм підвищення конкурентоспроможності; державні та відомчі

Виходячи з процесного підходу, управління конкурентоспроможністю підприємства – це процес реалізації функціоналу управління, а саме: ціле покладання, планування, організування, мотивування та контролювання діяльності з формування конкурентних переваг та забезпечення життєдіяльності підприємства як суб'єкта економічної діяльності [2].

Ефективне використання даної моделі можливе лише при урахуванні особливостей діяльності конкретного підприємства.

Блок 1. Обрання конкурентної стратегії підприємства: утворення конкурентних переваг (контроль за витратами, диференціація, фокусування); забезпечення конкурентоспроможності підприємства (формування товарно-ринкової, ресурсно-ринкової, технологічної, соціальної, фінансово-інвестиційної, інтеграційної, управлінської стратегій); формування конкурентної поведінки підприємства (наступальна, оборонна, коопераційна).

Блок 2. Досягнення синергізму в системі управління конкурентоспроможністю завдяки: реконструкції організаційно-господарської структури управління; формуванню продуктивних центрів прибутку і відповідальності за результати діяльності; упровадженню підприємницького типу внутрішньогосподарського менеджменту; забезпеченню комплексного підходу до реорганізації системи і структури внутрішньогосподарського управління; удосконаленню організаційних форм і методів маркетингових досліджень; оптимальному вирішенню завдань реформування відносин власності.

Блок 3. Перебудова системи управління персоналом і мотивацією праці на основі: підвищення об'єктивності оцінки результатів праці; забезпечення умов для розвитку креативності, формування ефективної системи преміювання, застосування нетрадиційних методів стимулювання й оплати праці; удосконалення механізму мотивації і відповідальності за забезпечення конкурентоспроможності; реорганізації системи підготовки та перепідготовки кадрів виходячи з особливостей стратегічного менеджменту; залучення працівників до прийняття управлінських рішень.

Блок 4. Комплексний підхід до підвищення якості і конкурентоспроможності продукції, який передбачає: переоснащення та модернізацію основних господарських процесів підприємства, впровадження прогресивних технологічних процесів; розробку ефективної стратегії зовнішньоекономічної діяльності; підвищення рівня ефективності співробітництва із провідними партнерами на ринку спеціалізованої техніки; підвищення тривалості життєвого циклу вже освоєних видів техніки й устаткування; освоєння та використання принципово нової наукомісткої конкурентоспроможної техніки й устаткування; оцінювання господарської діяльності підприємства на відповідність вимогам європейських і міжнародних стандартів якості; розробку та впровадження комплексної системи управління якістю; активізацію інвестиційної та інноваційної діяльності.

Блок 5. Системний підхід до диверсифікації та планування виробництва, який передбачає: диверсифікацію виробництва виходячи з динаміки змін кон'юнктури ринку; опрацювання та впровадження зв'язності перспективних,

річних і оперативних планів виробництва, продажу і прибутку; розробку стратегічних програм відновлення номенклатури техніки і обладнання по центрах прибутку; формування конкурентних переваг виходячи з оперативного планування бізнес-процесів; інтеграція господарського розрахунку в систему управління витратами на етапі планування і контролю діяльності; формування перспективних і річних бюджетів витрат на заплановані обсяги виробництва, що забезпечують прибутковість діяльності підприємства; удосконалення методів планування й аналізу собівартості продукції; розробку організаційно-економічних і технічних заходів виконання перспективних, поточних і оперативних планів.

Блок 6. Реорганізація системи внутрішньогосподарського обліку й аналізу на основі: інтеграції світових методологічних принципів і методологій облікової діяльності до українських реалій управління виробничими витратами; внесення змін в облікову діяльність відповідно до вимог комплексного підходу щодо інтеграції бухгалтерського (фінансового), управлінського і податкового обліку; опанування і введення внутрішньогосподарського обліку в систему стратегічного управління, контролю за веденням обліку витрат; автоматизації оперативної підготовки та перевірки облікової інформації; формування перспективних і річних бюджетів витрат коштів на заплановані обсяги виробництва, що забезпечують прибутковість діяльності підприємства і його структурних підрозділів; комплексної перебудови облікової системи підприємства, підвищення рівня координації та ефективності бухгалтерського підрозділу виходячи із загально ринкових вимог.

Блок 7. Удосконалення внутрішньогосподарського фінансового менеджменту — системо утворювальними компонентами є: інформаційне забезпечення топ-менеджменту консолідованою фінансовою звітністю для внутрішнього контролю і прийняття обґрунтованих управлінських рішень; управління оборотними (поточними) активами підприємства, формування портфеля інвестицій; удосконалення методичних підходів до оцінки й аналізу фінансового стану підприємства; удосконалення системи фінансового планування і контролю руху коштів, управління потоком фінансових ресурсів; розробка і реалізація фінансової політики підприємства в контексті підвищення якості й конкурентоспроможності. Блок 8. Інформаційне забезпечення системи внутрішньогосподарського управління, для формування якого необхідні: інтегрування наскрізної системи управління в діяльність підприємства для вирішення завдань менеджменту, проектування і виробництва; автоматизація робочих місць; упровадження передових інформаційних технологій і засобів зв'язку; розробка комп'ютерної системи управління якістю продукції; розробка єдиної інформаційної моделі бухгалтерського, внутрішньогосподарського і податкового обліку; створення єдиної інтегрованої системи планування, нормування й обліку витрат; технічне забезпечення інформаційної системи внутрішньогосподарського управління [3, с. 86-89].

References:

1. Віколов О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємства *Економіка і менеджмент культури* . 2013. № 1. С. 78-80.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ekmk_2013_1_17

2. Гончаровська І. Теоретичні аспекти сутності конкурентних стратегій підприємств. Маркетингові технології підприємств в сучасному науково-технічному середовищі. *Матеріали VI Регіональної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів*. Тернопіль, ТНТУ, 2016. 266 с

3. Ільїн В.Ю., Ільїна О. В. Конкурентоспроможність аграрних підприємств на інвестиційно-інноваційних засадах в умовах глобалізації: монографія. К.: ННЦ „ІАЕ”, 2016. 497 с

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ: СТВОРЕННЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ

Іванова Наталія Анатоліївна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет садівництва

Михайловина Світлана Олексіївна

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет садівництва

Внутрішньогосподарський контроль є одним із ефективних і результативних можливостей здійснення контролю за господарською діяльністю підприємства. Основним завданням такого контролю є надання оперативної та правильної інформації про діяльність підприємства для прийняття зважених управлінських рішень, що можливо лише при раціональній і практичній організації.

До конкретних завдань внутрішньогосподарського контролю Я.П. Мельничук відносить: перевірку достовірності інформації у внутрішніх документах підприємства, виявлення та усунення недоліків, контроль за виконанням рішень, щодо усунення помилок та коригування роботи підрозділів підприємства [3].

В.Ф. Максимова під внутрішньогосподарським контролем розуміє стан організаційних, управлінських, економічних, інформаційних характеристик підприємства, як організаційної системи, що має на меті виявлення недоліків у фінансово-господарській діяльності підприємства з подальшими пропозиціями поліпшення становища [2].

Ключовою метою більшості керівників, відповідно дослідження Р.В. Воронко є побудова внутрішнього контролю на засадах високої результативності, але без витрат зайвих ресурсів [1].

Питання створення та організації діяльності внутрішньогосподарського контролю на підприємстві, в повній мірі, не регламентовано законодавством. Але, відповідно із Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» № 996-14 від 16.07.1999 р. підприємство самостійно розробляє систему і форму внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, визначає права працівників на підпис бухгалтерських документів. Керівник підприємства зобов'язаний створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку, забезпечити неухильне виконання всіма підрозділами, службами та працівниками, причетними до бухгалтерського обліку, правомірних вимог бухгалтера щодо дотримання порядку оформлення та подання до обліку первинних документів [4].

Науковці вирішення питання організації внутрішньогосподарського контролю на підприємстві покладають на власника або керівника підприємства. Так Я. П. Мельничук розуміє внутрішньогосподарський контроль як перевірку

відповідності фактичних даних діяльності підприємства до існуючих обмежень, що здійснюється в межах господарюючого суб'єкта. І тому саме для таких цілей на великих підприємствах організують спеціальні відділи внутрішнього контролю, які відстежують фінансово-господарську діяльність організації, впроваджуючи шляхи її вдосконалення та зменшують ризики втрати ресурсів на підприємстві [3].

За дослідженнями О.Ю. Шоляк суб'єктами внутрішньогосподарського контролю виступають особа або група осіб, які наділені відповідними правами та обов'язками зі здійснення контрольних функцій над об'єктами контролю [5]. Звичайно, керівник або власник враховуючи специфіку діяльності, розмір підприємства та поставлені завдання, повинен створити надійну і безперервну систему внутрішньогосподарського контролю.

На підприємстві для позитивного і дієвого вирішення поставленого завдання потрібно розрізнити внутрішньогосподарський контроль в залежності від суб'єктів його здійснення, а саме: адміністративний, бухгалтерський, технологічний та спеціальний.

Адміністративний контроль повинен здійснювати безпосередньо керівник підприємства, його заступники та керівники структурних підрозділів, так як він забезпечує внутрішні положення (накази, розпорядження, посадові інструкції), чинні на підприємстві, вказівки вищого керівництва. Адміністративний контроль за процесами звичайної діяльності має здійснюватися автоматично в рамках затверджених внутрішніх організаційних і розпорядчих документів.

Важливою ланкою контролю є технологічний, який забезпечує дотримання технології виробництва, норм і нормативів витрат, якості отриманої продукції. Виконавцями є головні спеціалісти та керівники середніх і низових ланок управління. Від якості проведення технологічного контролю значною мірою залежить попит на кінцеву продукцію, а отже, конкурентоспроможність підприємства на ринку та його прибутковість.

Враховуючи той факт, що досить часто власник не приймає участі у процесі управління, важливого значення набуває спеціальний контроль який покликаний, в першу чергу, захищати права засновників підприємства. Органами, які виконують спеціальний контроль, виступають ревізійна комісія та спостережна рада підприємства.

Бухгалтерський контроль, спрямований на збереження активів та забезпечення достовірності облікових даних і фінансової звітності. Цей вид контролю виконується головним бухгалтером та іншим обліковим персоналом, у тому числі інвентаризаційною комісією. Головними завданнями є: забезпечення дотримання облікової політики, перевірка правильності облікових процедур, перевірка точності записів, забезпечення збереження активів, попередження помилок і зловживань.

Але внутрішньогосподарський контроль здійснюваний ГОЛОВНИМ БУХГАЛТЕРОМ, КЕРІВНИКАМИ ПІДРОЗДІЛІВ, співробітниками відділів управління підприємством та іншими посадовими особами має такі недоліки як відсутність незалежності та об'єктивності інформації.

Тому за бажанням і можливостями власника внутрішньогосподарський контроль на підприємстві доцільно здійснювати через створений відділ внутрішнього контролю і аудиторські фірми.

Отже, внутрішньогосподарський контроль повинен бути у підприємстві надійним, безперервним і поширюватись на всі види господарської діяльності. Для цього потрібно розрізняти внутрішньогосподарський контроль в залежності від суб'єктів його здійснення, що дозволить вчасно виявити порушення і запобігти значним втратам.

Список літератури

1. [Воронко Р. М.](#) Метастратегії формування внутрішнього контролю в організації. *Облік і фінанси*. 2015. № 2. С. 101-108.
2. Максимова В.Ф. Контроль в управлінні економічними процесами на підприємстві. Навчальний посібник. Суми: ВДТ «Університетська книга. 2008. 190с.
3. Мельничук Я.П. Теоретичні засади внутрішньогосподарського контролю. *Облік і фінанси*. 2016. № 4(74). С.132-139.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999р.№996-XIV. Дата оновлення: 03.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
5. Шоляк О.Ю. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з оплати праці. Наукові праці КНТУ. Економічні науки, 2009. Випуск 16. Ч.1. С177-183

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Кіяшко Анатолій,

Студент 2 курсу ЗАДМ Сумський НАУ

Лях Сергій,

Студент 2 курсу ЗАДМ Сумський НАУ

Стоянець Наталія

Д.е.н., професор кафедри менеджменту СНАУ

Успішний розвиток будь-якої сфери людської діяльності неможливий без управління, тобто систематичного процесу використання ресурсів для досягнення певної мети. Основним ресурсом кожної організації є люди (кадри, персонал), оскільки саме вони приводять в дію решту всіх ресурсів. Отже, мистецтво управління полягає в умінні організовувати певну діяльність, оптимально використовуючи людський чинник. В системі охорони здоров'я виключно важлива роль відведена безпосередньо медичному працівникові, тому управління розвитком кадрів визнається пріоритетним завданням менеджменту в галузі охорони здоров'я. Традиційні методи управління персоналом в галузі охорони здоров'я вже не забезпечують бажаних результатів, а навпаки, часто призводять до застою, а то й до дезорганізації в управлінських структурах. Зараз, коли засобів, що виділяються з державного бюджету на розвиток охорони здоров'я, явно недостатньо, найбільш перспективною є мобілізація прихованих можливостей системи на основі кращого використання кадрових ресурсів.

Міжнародний досвід, зокрема досвід Всесвітньої організації охорони здоров'я, свідчить про те, що серед організаційних змін, метою яких є підвищення ефективності системи охорони здоров'я, найбільшого успіху досягають дії, що проводяться в галузі управління кадрами. Сьогодні в Україні взято курс на кардинальне реформування, спрямоване на створення системи охорони здоров'я, орієнтованої на пацієнта (фінансування базового пакета послуг, розробка та реалізація стратегії розвитку кадрових ресурсів, вибір лікаря й медичного закладу, підвищення якості послуг тощо) і здатної забезпечити медичне обслуговування для всіх громадян на рівні розвинутих європейських держав [1]. Трансформація господарського механізму медичної галузі передбачає зміни організаційно-правового статусу медичних закладів, форми власності, характеру взаємовідносин між суб'єктами ринку, фінансових потоків тощо.

Згідно з ресурсним підходом інноваційний потенціал охорони здоров'я розглядають як упорядковану сукупність ресурсів, що забезпечують здійснення інноваційної діяльності суб'єктом ринку. Це дуже важливе посилення, оскільки

в практиці охорони здоров'я України гостро відчувається нестача таких основних ресурсів, як фінансові, матеріально-технічні, трудові, інформаційні, адміністративні.

Важливою умовою розвитку ринку медичних послуг в Україні є зміцнення інноваційного потенціалу системи охорони здоров'я. Під ним розумітимемо сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, фінансових, правових, соціокультурних та інших можливостей, які забезпечують сприйняття й реалізацію нововведень. Отже, поняття інноваційного потенціалу є концептуальним відображенням розвитку інноваційних процесів, без яких не мислиться будь-який національний ринок медичних послуг [2, с. 10].

Сьогодні складною є ситуація з матеріально-технічними ресурсами охорони здоров'я України: застаріла медична техніка, що випускає вітчизняна промисловість, не дає змоги здійснити сучасні медичні дослідження. Доводиться констатувати, що вітчизняна промисловість не випускає медичну техніку, яка відповідала б світовому рівню за багатьма, особливо високотехнологічними, напрямками. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми, з огляду на зарубіжний досвід, міг би стати розвиток виробництва медичної техніки на підприємствах оборонно-промислового комплексу України, а також використання нових організаційних форм та інноваційних технологій [2, с. 16].

Під інноваціями в медицині, як правило, розуміють оригінальні технології виробництва, використання лікарських засобів, виробів медичного призначення, приладів, а також нові способи діагностики, лікування, профілактики та реабілітації. Кожного року науковими колективами організацій, установ та підприємств зі сфери управління Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України виконується більше 200 науково-дослідних робіт (НДР), за результатами яких створюється інноваційна продукція – новий спосіб, методика, сполука, пристрій, тощо, що оформлюється в певні інформаційні об'єкти. Практичне використання цих інформаційних об'єктів слід вважати обов'язковою умовою для забезпечення подальшого впровадження інноваційних розробок. Незалежно від різноманітності видів інноваційної продукції існують певні правила описів (генерації інформації) про інноваційний продукт, в залежності від завдань, які будуть вирішуватися із використанням зазначеної інформації. Поняття інноваційної діяльності в охороні здоров'я містить всі види НДР (фундаментальні, прикладні, пошукові тощо), а також діяльність по освоєнню нововведень та впровадженню їх у практичну роботу закладів охорони здоров'я України, тобто реалізацію інновацій [3]

Інновації у сфері охорони здоров'я — це процес створення, одержання та комерціалізації результатів, який спонукає до матеріалізованих змін у сфері.

Пропонуємо виділяти соціальні інновації за економічними сферами і, таким чином, систематизувати інновації у сфері охорони здоров'я за різними ознаками. Отже, інновації у сфері охорони здоров'я це результат інноваційної діяльності, що реалізується у вигляді забезпечення модернізації матеріально-технічної бази, впровадження новітніх прогресивних засобів і методів лікування, медичних технологій, виробів медичного призначення і лікарських

засобів, удосконалення існуючих методів діагностики та лікування (медичні інновації), розробленні програмних засобів опрацювання інформації, створення нових моделей функціонування сфери охорони здоров'я і розвитку персоналу; має вплив на покращення здоров'я населення та економічних показників суб'єктів господарювання сфери охорони здоров'я.

Розкриття поняття інновації зумовлене практичним застосуванням у контексті здійснення інноваційного розвитку. Інноваційний розвиток сфери охорони здоров'я - це вагома та витратна для держави справа, яка потребує постійного удосконалення з метою поліпшення її функціонування та забезпечення виконання своїх соціальних функцій, що можливо за рахунок впровадження низки загальнонаціональних заходів та програм [4, с. 236].

Інноваційний розвиток сфери охорони здоров'я доцільно охарактеризувати як нову модель організації та забезпечення доступного медичного обслуговування населення, що ґрунтується на інноваціях, характеризується ухваленням стратегічних рішень в інноваційній діяльності на всіх ієрархічних рівнях національної економіки.

Інноваційний розвиток сфери охорони здоров'я динамічний процес структурного удосконалення сфери завдяки втіленню новітніх знань задля покращення якості надання медичних послуг, підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання сфери охорони здоров'я з орієнтацію на інноваційні перетворення.

References:

1. Бобришева О. В. Ефективний розвиток та функціонування ринку медичних послуг в умовах глобалізації економіки та інтеграційних процесів в охороні здоров'я. Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економіка". 2014. Вип. 8–2. С. 12–18.
2. Чоп'як В.В. Інноваційні методи впровадження результатів наукової діяльності в практичну медицину: методичні рекомендації, затверджені МОЗ України. К., 2015- 32 с.
3. Yurynets Z. Forecasting model and assessment of the innovative and scientific-technical policy of Ukraine in the sphere of innovative economy formation. *Investment Management and Financial Innovations*. 2016. Vol. 13. № 2 P. 16-23.
4. Корнійчук О. Стратегія побудови сучасної української системи охорони здоров'я. *Вільне слово*. 2017 Режим доступу: [https:// vilneslovo.com](https://vilneslovo.com)

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ НА ЦІНИ НА ЖИТЛО

Макаренко О.І.,

Кандидат економічних наук, доцент
Кафедра економічної кібернетики
Запорізький національний університет

Лось О.В.

Студентка 3-го курсу
Кафедра економічної кібернетики
Запорізький національний університет

Однією з основних потреб людини є потреба у житлі. Наявність власного житла є одним із показників достатнього рівня життя населення. На сьогоднішній день житло є насущною потребою багатьох українців. Згідно з даними Моніторингового звіту з Генеральної схеми планування території України, оприлюдненого Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, середній рівень забезпеченості житлом в нашій країні дорівнює 23,7 кв. метрів на одні людину. Такий рівень є найнижчим у Європі, де забезпеченість житлом коливається від 35 до 45 м² на одну особу [1].

Питаннями ринку нерухомості займалися багато науковців. Зокрема, Педько І.А. дослідив основні тенденції ринку житла в Україні, а Заворотній Р.І. у своїй роботі [4] проаналізував цінові тенденції на ринку нерухомості.

Однією з основних причин недоступності житла для громадян України є його вартість. Так, середня заробітна плата станом на липень 2020 р. складала 11,6 тис. грн. [2], отже далеко не кожен громадянин може дозволити купити собі квартиру в новобудові, де вартість одного квадратного метру - від 12 тис. грн. Тому, у даному дослідженні досліджено ринок вторинного продажу житла, оскільки ціни на цьому ринку є нижчими, отже вторинне житло є більш доступним.

Ціни на житло залежать від багатьох факторів, одним з основних є рівень доходу населення. Проаналізуємо офіційні статистичні дані за період з 2016 р. по другий квартал 2020 р. щодо індексів цін на житло вторинного ринку, а саме, індекс цін на однокімнатні, двокімнатні та трикімнатні квартири в Україні (рис. 1).

З рис. 1 видно, що динаміка цін на житло носить коливальний характер. Так, максимальне зростання цін спостерігається у четвертому кварталі 2018 року. Відповідно, зниження вартості, за досліджуваний період, зафіксовано у другому кварталі 2018 року. Загалом, середній індекс цін, за аналізований період, на однокімнатні квартири становить 125,6 %, на двокімнатні – 111,3%, на трикімнатні – 110,4%. Тож, ціни на однокімнатні квартири мають найбільший темп зростання.

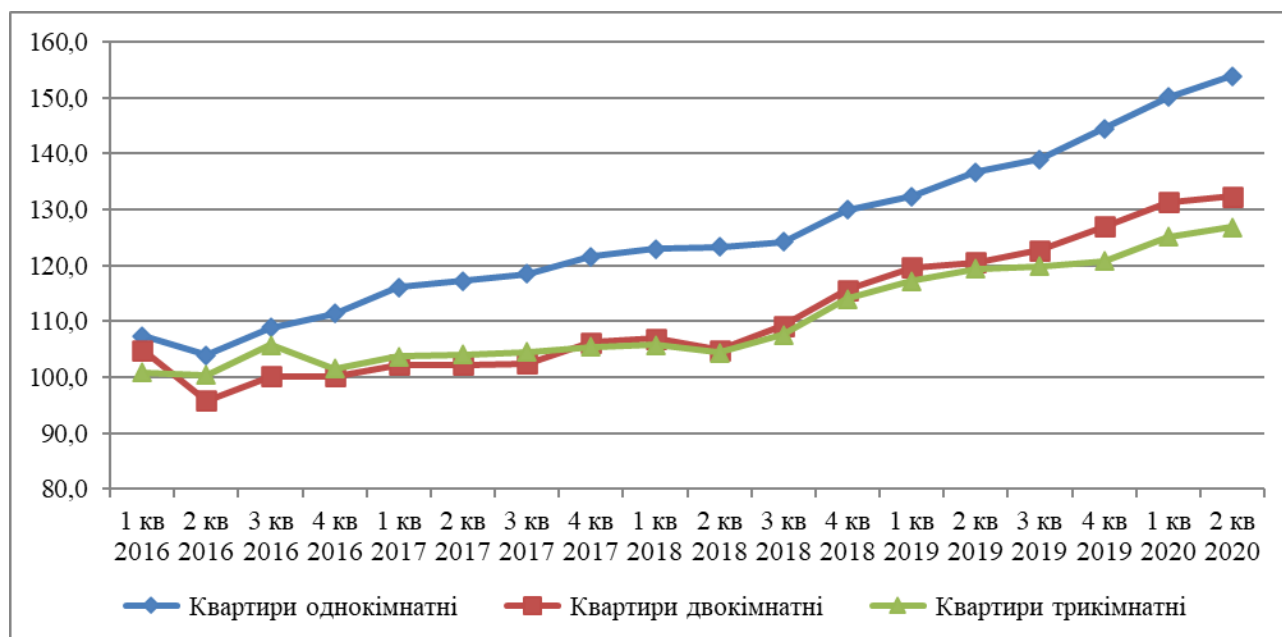

Рисунок 1. Динаміка цін на вторинному ринку житла в Україні, 1 квартал 2016 р.-2 квартал 2020 р. [2]

Для визначення впливу доходів населення на вартість нерухомості побудовано лінійні регресійні моделі залежності ціни на житло (y) від середньої заробітної плати (x).

1. Лінійна регресійна залежність цін на однокімнатну квартиру (\hat{y}_{t_1}) від середньої заробітної плати має вигляд:

$$\hat{y}_{t_1} = 73,82 + 6,28x. \quad (1)$$

Модель (1) є якісною, оскільки коефіцієнт детермінації дорівнює 90,6% та статистично значущою. Параметри моделі з ймовірністю 95 % статистично значущі. Інтерпретуючи параметр моделі (1) при змінній x , можна зробити висновок, що при зростанні середньої заробітної плати на одну тис. грн. ціна на однокімнатні квартири зростає на 6,28 %.

2. Лінійна регресійна залежність ціни на двокімнатні квартири (\hat{y}_{t_2}) від середньої заробітної плати:

$$\hat{y}_{t_2} = 72,73 + 4,68x. \quad (2)$$

Модель (2) є статистично значущою та описує 81% вихідних даних. Параметри моделі з ймовірністю 95 % статистично значущі. При зростанні середньої заробітної плати на одну тис. грн. ціна на двокімнатні квартиру буде зростати на 4,68 %.

3. Лінійна регресійна залежність ціни на трикімнатні квартири (\hat{y}_{t_3}) від середньої заробітної плати має вигляд:

$$\hat{y}_{t_3} = 81,01 + 3,56x. \quad (3)$$

Модель (3) пояснює 80% варіацій вихідних даних та є статистично значущою. Параметр при змінній x в моделі (3) показує, що при зростанні середньої заробітної плати на одну тис. грн. ціна на трикімнатні квартири зростає на

3,56%. Порівняння значень коефіцієнтів при змінній x у моделях (1)-(3) дозволило дійти висновку, що ціна на однокімнатні квартири в Україні є більш чутливою до зміни рівня середньої заробітної плати, ніж ціна на двокімнатні та трикімнатні квартири.

Варто зазначити, що вільні члени у моделях (1)-(3) показують базову вартість житла. Отже, порівняння значень вільних членів у моделях (1)-(3) дозволило дійти висновку, що в середньому в Україні базова вартість трикімнатних квартир є вищою ніж базова вартість однокімнатних квартир на 7,2 % та двокімнатних - вище на 8,3 %. Базова вартість однокімнатних та двокімнатних квартир майже однакова. Проте, на ринку вторинного житла середня вартість трикімнатних квартир у 1,5-2 рази вища за вартість однокімнатних, та у 1,2-1,5 разів вища ніж вартість двокімнатних [5]. Це свідчить про те, що на вартість житла впливають доходи населення, визначаючи попит на вторинне житло. Перспективою подальших досліджень авторів є визначення впливу інших факторів на вартість житла на вторинному ринку в Україні.

Список використаних джерел

1. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/> (дата звернення 30.09.2020).
2. Сайт державної статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 26.09.2020).
3. Педько І.А. Фактори впливу на розвиток ринку нерухомості та будівельної галузі в Україні. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/faktori-vplivu-na-rozvitok-rinku-neruhomosti-ta-budivelnoyi-galuzi-v-ukrayini/viewer>.
4. Заворотній Р.І. Аналіз цінових тенденцій на ринку вітчизняної нерухомості. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/369/1/238-245-%D0%97%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9.pdf>.
5. Средняя стоимость квартир на вторичном рынке. URL: <http://agent.ua/statistics/> (дата звернення 25.09.2020).

ТЕСТУВАННЯ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗСЕРВЕНОЇ ТА КЛАСИЧНОЇ АРХІТЕКТУР В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ БЮДЖЕТУ

Михалюк Микола Сергійович,

студент

Одеський Національний Політехнічний Університет

Шевчук Ігор Олександрович

студент

Одеський Національний Політехнічний Університет

Зростання обсягів даних та швидкості їх надходження вимагають нових підходів до їх обробки, в яких обчислення є мобільними. Вони також вимагають нових дизайнерських підходів, у яких монолітні програми можна розкласти на більш дрібні компоненти, які, в свою чергу, можуть виконуватися окремо та з більшою ефективністю використовувати ресурси.

Зазвичай, при розробці програмних продуктів використовується архітектура, яка будується на основі постійно працюючого сервера (Serverfull). Такий сервер постійно потребує ресурсів на підтримку роботи. Традиційні клієнт-серверні архітектури включають серверний процес, який зазвичай прослуховує TCP-сокет, чекаючи підключення клієнтів і надсилає запити. Класичним прикладом цього є веб-сервер або прослуховувач черги повідомлень.

Можливість перетворити запрограмовані функції або методи на хмарні служби, які одразу готові до використання. Це надало поштовх тенденції в галузі розробки програмного забезпечення, яка отримала назву «безсерверні обчислення», що базується на безсерверній архітектурі.

Безсерверна архітектура (Serverless) – це архітектура програмних застосунків, що включають сторонні послуги "Backend as a Service" (BaaS) та/або які включають власний код, що виконується в керованих ефемерних контейнерах на платформі "Function-as-a-service" (FaaS). На рівні FaaS команди виконуються синхронно або асинхронно за допомогою тригерів. Екземпляри функцій надаються на вимогу через холодний або теплий старт реалізації у поєднанні з асоційованою конфігурацією за кілька мілісекунд, яка за необхідністю масштабується. FaaS не тільки зменшує витрати на обчислення, але також зменшує оперативне управління, оскільки масштабування відбувається автоматично. При розгортанні програми, яка основана на безсерверній архітектурі, розробники відповідають за логіку обробки події, але платформа бере на себе відповідальність за отримання запитів клієнтів та відповіді на них, а також за відправлення та планування завдань.

Для порівняння Serverless та Serverfull архітектури була розроблена клієнт-серверна система, яка складається з мобільного застосунку та серверної частини, для ведення бюджету, який повинен швидко реагувати на його дії через використання графічного інтерфейсу. Цей застосунок дозволяє користувачу зберігати інформацію про свої доходи та витрати (рис.1), а також надавати статистику по таким витратам. Отримання статистики користувача - це операція, яка, на відміну від додавання нових об'єктів доходів та витрат, виконується не часто і не потребує постійної роботи сервера, а отже її виклик можна делегувати Serverless-функціям, які можуть бути викликані в будь-який момент часу, а користувач отримує готовий результат, замість очікування обробки даних. Такий підхід дозволить не витратити ресурси сервера на очікування запиту, однак збільшить час на виконання, оскільки в цьому випадку витрачається час на холодний/теплий старт.

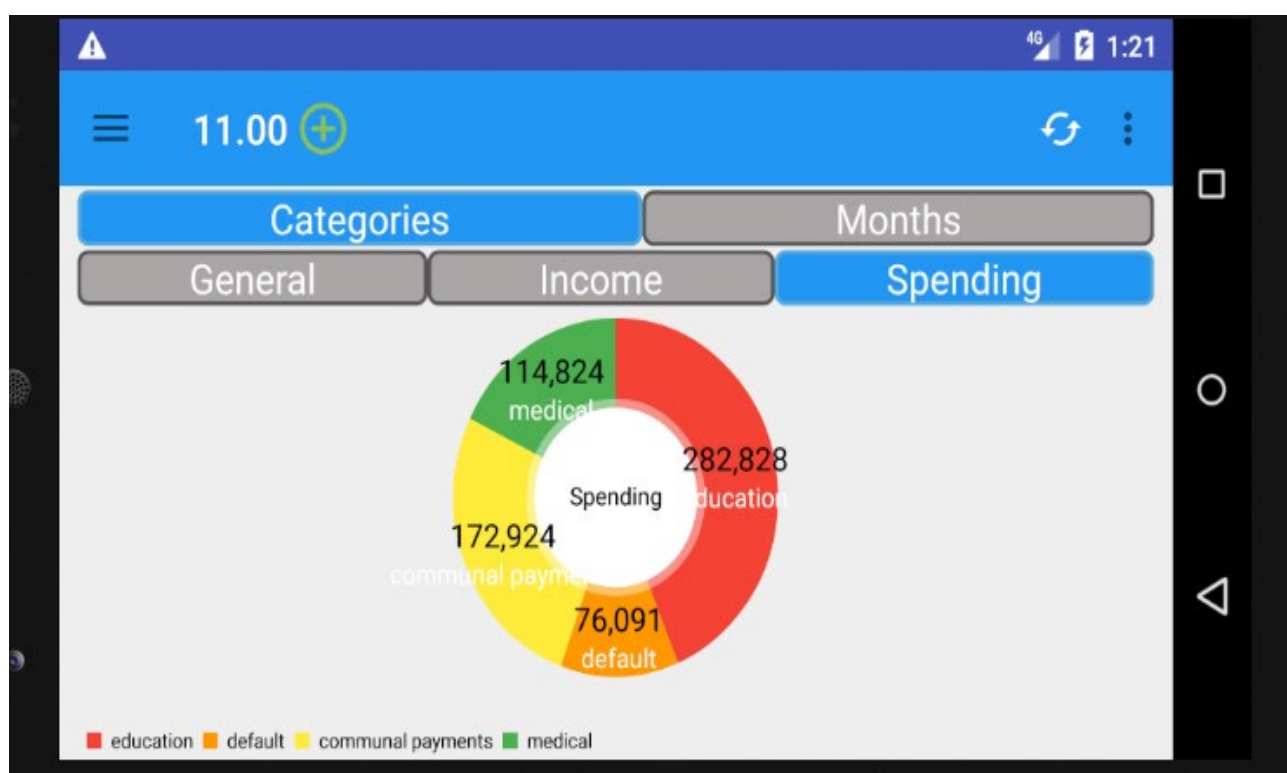

Рисунок 1. Статистика витрат користувача

На рис. 2 зображено графік співвідношення часу виконання запиту з кількістю об'єктів, які потребують обробки на архітектурах Serverless та Serverfull.

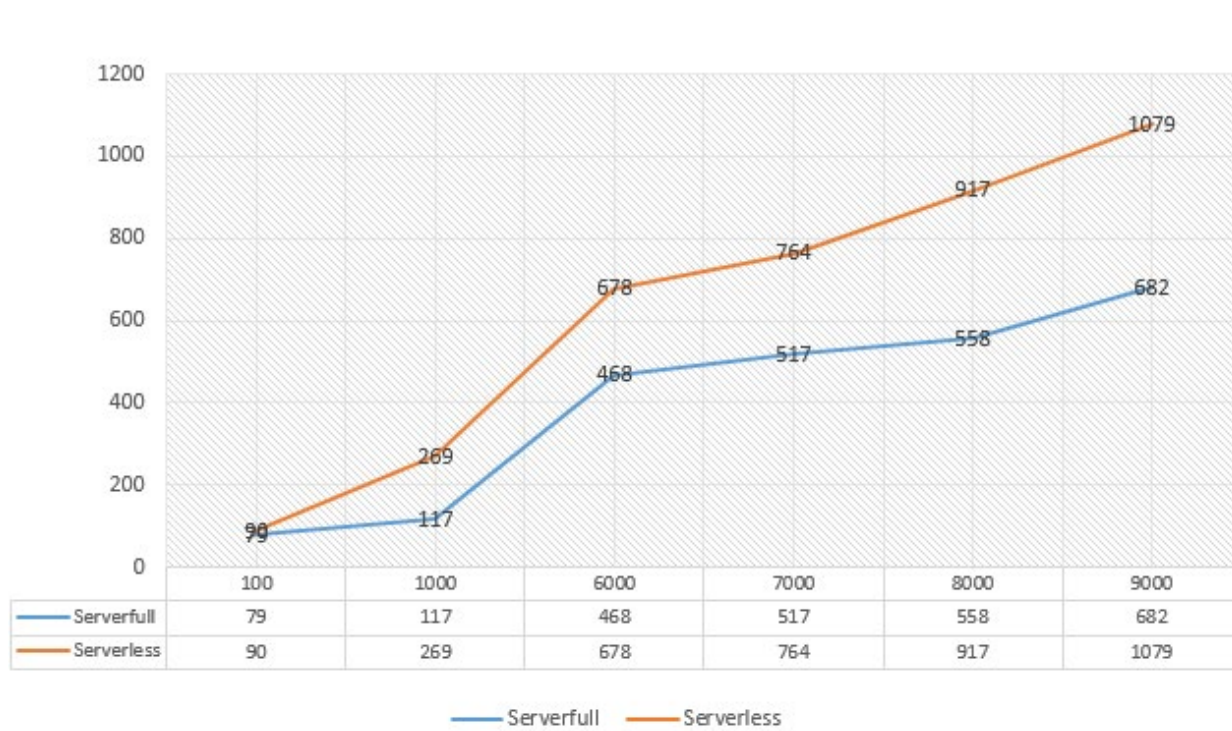

Рисунок 2. Графік порівняння часу обробки запиту для Serverfull та Serverless

Як можна побачити з графіку на рис.2, при збільшенні кількості даних, які необхідно обробити, Serverfull має перевагу в швидкості обробки, оскільки такий сервер постійно знаходиться в працюючому стані. В той же час, для обробки такої ж кількості даних Serverless витрачає більше часу, оскільки йому потрібен час на холодний або гарячий старт. Але враховуючи частоту виклику такого запиту, Serverfull споживає значно більше ресурсів, тому що він їх споживає навіть під час простою, коли він не потрібен.

Таким чином, можна зробити висновок, що для запитів які викликаються рідко і час отримання результату не надто важливий тоді доцільно використовувати Serverless для економії ресурсів. Коли запити викликаються постійно, а відповідь повинна бути швидкою, в такому випадку доцільно застосовувати Serverfull, так як час простою буде значно менший і різниця в спожитих ресурсах не надто великою.

Висновок. В цій роботі було протестовано архітектури Serverless і Serverfull на створеному застосунку та було визначено, що на обраному наборі даних Serverfull виграє в швидкості їх обробки приблизно на 33,42%. Однак враховуючи те, що цей запит рідко використовується, то доцільно застосувати Serverfull архітектуру так як споживання ресурсів значно зменшиться.

Список літератури:

1. Haines, Steven. Serverless computing with AWS Lambda, Part 1, JavaWorld.
2. Miller, Ron. "AWS Lambda Makes Serverless Applications A Reality".
3. Novet, Jordan. "Google has quietly launched its answer to AWS Lambda".

АНАЛІЗ РИНКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Родіна Ольга

здобувачка ступеня доктор філософії
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Сільське господарство України є досить перспективною галуззю та одним із лідерів експорту продукції рослинництва та тваринництва на світових ринках, забезпечує більше 50% фонду споживання населення, а також вже багато років має позитивне зовнішньоторговельне сальдо [1].

Доходність сільськогосподарських підприємств є дуже мінлива у розрізі регіонів та окремих галузей АПК, що ускладнює прогнозування ризиків та моделювання цінової політики. Для сталого розвитку аграрного сектору необхідно створити умови для підвищення рівня інвестиційної привабливості окремих регіонів і територій [2].

Обидві галузі агропромислового комплексу України – рослинництво та тваринництво займають важливе місце у сільськогосподарському виробництві України. Їх частка та роль у розвитку сільського господарства України є майже однаковою. Але галузь тваринництва не має на сьогодні таких стрімких темпів зростання поголів'я у порівнянні із стрімким зростанням посівних площ та збільшенням урожайності зернових.

Загалом, до складу галузі тваринництва України входить скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство та менш поширені кролеводство, рибицтво, бджільництво, звірівництво та інші. Птахівництво є однією з найбільш скоростиглих галузей тваринництва, що забезпечує швидкий оборот вкладених коштів та динамічний її розвиток завдяки диверсифікованому типу виробництва продукції. Останній може включати як м'ясний, ячний, так і ячно-м'ясний напрям спеціалізації [3].

Птахівництво як одна з галузей сільськогосподарського виробництва, будучи наукомісткою, матеріаломісткою і енергоємною, як і всі галузі сільського господарства, але на відміну від інших, найбільш легше піддається автоматизації, електрифікації та механізації виробничих процесів. Ця галузь являє собою складне агропромислове виробництво з тривалим безперервним циклом, який не можна періодично зупиняти. Кінцевою продукцією виробництва цієї галузі є інкубаційні і харчові яйця, м'ясо, продукти забою і переробки, пух та пір'я [4].

Загалом, за даними Держкомстату у 2019 році поголів'я птиці зосереджено у Вінницькій і Київській областях, відповідно 37,5 млн. голів (17,0 % до загального обсягу виробництва) і 31,4 млн. голів (14,2 % до загального обсягу виробництва). Також значне поголів'я у 2019 році утримували в Черкаській області - 25,2 млн. голів (11,5 %), Дніпропетровській – 17,8 млн. голів (8,1 %) та значно менша кількість вирощена у Львівській області – 9,9 млн. голів (4,5 %), після по областях іде тенденція до зменшення вирощування поголів'я птиці.

Разом із тим кількість птиці вирощеної на підприємствах України (у т.ч. фермерських господарствах) склала у 2019 році 127,7 тис. голів, у господарствах населення відповідно 92,7 тис. голів. По Україні 58% птиці вирощено підприємствами, у тому числі 2,1% фермерськими господарствами та 42% господарствами населення [5].

Сьогодні найбільшим українським виробником м'яса птиці є агроіндустріальний холдинг [«Миронівський хлібопродукт»](#), який також займає перше місце серед головних експортерів м'яса птиці у 2018 році. Окрім внутрішнього ринку птахівничі підприємства активно освоюють зовнішні ринки. Серед основних виробників м'яса птиці за структурою експорту, валютними надходженнями, видами продукції сімка лідерів підприємств виробників виглядає наступним чином [6]:

1. Агроіндустріальних холдинг «МХП» - 88,2%;
2. ТОВ «Птахокомплекс Дніпровський» - 4,4;
3. АГП «Пан Курчак» - 2,7%;
4. Компанія «Агро-Овен» - 1,9%;
5. ПрАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» (ТМ Чеботурка) - 0,4 %;
6. ТОВ «Західний торгівельний ресурс» (Улар) - 0,04 %;
7. ТОВ «Комплекс «Агромарс» (ТМ «Гаврилівські Курчата») – 0,03 %.

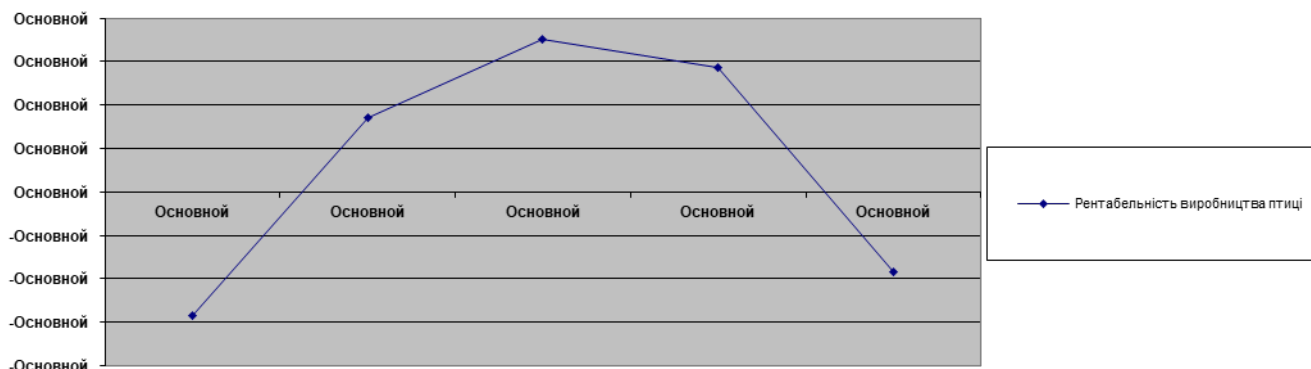
У період за 2018-2019 роки в Україні вирощено м'яса птиці відповідно 1770,2 та 1859,2 тис. тонн у живій вазі, і це перше місце серед усіх видів м'яса галузі тваринництва, друге місце – це свинина 966,9 тис. тонн та третє, відповідно, велика рогата худоба – 556,4 тис. тонн. Щодо структури, то м'ясо птиці у загальному об'ємі вирощування по Україні займає 53,2% від загальної кількості вирощених сільськогосподарських тварин.

Також важливими показниками виробництва продукції у галузі птахівництва є:

1. Кількість споживання м'яса на рік одним українцем за два роки майже не змінилась і незначно коливається у період з 2017-2019 роки, зокрема відбулися наступні зміни: у 2017 – 48,98 кг (4,08 кг на місяць), у 2018 – 48,45 кг (відповідно – 4,04 кг), у 2019 – на місяць в середньому 3,8 кг м'яса.

2. Загальна структура річного споживання теж має стабільний характер, у ній домінує частка м'яса птиці. Саме вона становить половину раціону пересічних українців і її частка зростає: 2017-й – 24,34 кг на одну особу (49,7% всього спожитого за рік), 2018-й – 25,15 кг (51,9%), січень-квітень 2019-й – 8,24 кг щомісяця (54,3%) [7].

Загальний рівень рентабельності виробництва птиці на м'ясо за період 2015-2019 роки має стабільну тенденцію до зростання відповідно (рис. 1).

Примітка: у 2019 році вказаний рівень рентабельності без урахування передачі на переробку для власних виробничих потужностей

Рис. 1. Загальний рівень рентабельності виробництва м'яса птиці в Україні у 2015-2019 роках

Отже, для галузі птахівництва притаманні такі важливі якості, як швидке зростання птиці, рівень споживання курячого м'яса на душу населення, період окупності інвестиції та рентабельність виробництва галузі птахівництва. Зокрема, навіть деякі негативні тенденції галузі тваринництва (незбалансованість розвитку галузей АПК, нестабільна політична та економічна ситуація в країні, низька інвестиційна привабливість) мають опосередкований вплив на результативність птахівничих підприємств та рентабельність галузі в цілому. Галузь птахівництва, не є виключенням, і на сьогодні, незважаючи на свої безмежні можливості також потребує державної підтримки та дотацій у напрямку експорту для подальшого розвитку і поповнення валютного фонду країни.

Список літератури:

1. Бурачек І.В., Михайленко Н.В. Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського господарства в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. вип. 21. С. 134-137.
2. Мацибора Т.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектору України: регіональний аспект. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 49-55.
3. Птахівництво – ефективна сфера агробізнесу: стаття. *Агробізнес сьогодні*. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/7898-ptakhivnytstvo-efektyvna-sfera-ahrobiznesu.html> (дата звернення 30.09.2020).
4. Іщенко Ю.Б. Птахівництво України: аналітичний огляд. Харків. 2013. 74 с.
5. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2020).
6. Топ-7 експортерів м'яса птиці (бройлерів) за 2018 рік: стаття. *Гаряча агрополітика*. URL: <https://agropolit.com/rating/top-7-eksporteriv-myasa-ptitsi-broyleriv-za-2018-rik> (дата звернення: 01.10.2020).

7. Ринок м'яса та м'ясопродуктів в Україні за 2017-2019 роки: стаття. *Гаряча агрополітика*. URL: <https://agropolit.com/infographics/view/94> (дата звернення: 02.10.2020).

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Славкова Олена Павлівна,

д.е.н., професор кафедри публічного управління та адміністрування
Сумський національний аграрний університет

Завора Олег Іванович

магістрант ОП «Адміністративний менеджмент»
Сумський національний аграрний університет

Діяльність закладів охорони здоров'я обумовлена суспільною цінністю здоров'я особистості, на яку впливає велика кількість різних чинників якості і доступності медичної допомоги, рівень розвитку медичної науки; особливості організації профілактичних заходів, лікарського забезпечення та багато ін., які знаходяться під впливом державної політики в сфері охорони здоров'я. Перспектива існування держави безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно вона дбає про збереження здоров'я громадян, створення сприятливих умов, що детермінують рівень і тривалість життя в країні. У зв'язку з цим здоров'я виступає стратегічним чинником забезпечення національного добробуту та безпеки держави.

На сьогоднішній день підтримці необхідного рівня здоров'я населення в Україні приділяється підвищена увага. В останні роки в країні проходить медична реформа, в ході якої відбулося зміцнення матеріально-технічної бази медичних організацій, розроблені і реалізуються нормативні правові акти, спрямовані на формування культури дбайливого ставлення громадян до свого здоров'я, а також побудова ефективної системи охорони здоров'я.

Політика держави в соціальній сфері будується з урахуванням основоположних цілей до яких ми відносимо збільшення тривалості життя людини, зміцнення його здоров'я а сталий розвиток охорони здоров'я як однієї з ключових основ державного управління.

Але важка економічна ситуація, яка склалася призводить до скорочення бюджетних витрат на охорону здоров'я а також створює значні перешкоди його розвитку. На хід реформування значний вплив мають такі чинники як недосконалість законодавства, декларативний характер деяких його положень, відсутність належних механізмів реалізації; недосконалість системи державного управління охороною здоров'я громадян, недостатньо ефективно здійснення органами державної влади окремих належних їм повноважень; нереалізованість нормативно закріпленої можливості участі медичних професійних некомерційних організацій в процесі управління охороною здоров'я громадян.

Ці обставини зумовили особливу значимість, своєчасність і актуальність вивчення питань розвитку державного управління формування стратегії розвитку закладу охорони здоров'я.

В ході проведеної реформи сучасна система охорони здоров'я переживає значні організаційно-правові та змістовні перетворення: створено законодавчу базу для реформи охорони здоров'я, яка спрямована на децентралізацію державної системи медичного обслуговування та управління охороною здоров'я; реалізується система обов'язкового медичного страхування, проводиться структурна перебудова галузі, розвивається приватний сектор охорони здоров'я.

Незважаючи на це, функціонування системи охорони здоров'я стикається з певними труднощами: зниженням якості медичної допомоги населенню, збільшенням числа захворювань соціально-небезпечного характеру, зростанням смертності і зниженням народжуваності, негативним природним приростом населення; недостатнім фінансуванням галузі та декларативним характером деяких нормативних документів. Їх наявність обумовлена деформацією системи медичної профілактики, зниженням доступності кваліфікованої медичної допомоги для більшої частини населення, розвитком неконтрольованої тіньової економіки в галузі.

Для усунення цих негативних явищ необхідні в першу чергу вдосконалення державного регулювання галузі охорони здоров'я та управління ним, розробка правової регламентації, подальше поглиблення і розвиток демократичних засад і підвищення якості та ефективності роботи органів та установ охорони здоров'я.

Ми вважаємо, що виходом з даної ситуації є використання закладами охорони здоров'я системи стратегічного планування в своїй діяльності.

Стратегічне планування є поширеним інструментом управління в будь-якій сфері. Мета планування в охороні здоров'я – покращення здоров'я населення та підвищення ефективності надання медичних послуг. Таке планування здійснюється з врахуванням політик, очікувань суспільства, нової інформації, доказової бази, показників реального стану здоров'я населення громади і навіть трендів медійного простору. Планування визначає, куди ми хочемо прийти, як це зробити та за які терміни. В успішному плані також є індикатори прогресу та способи їх вимірювання а будь-який план складається з візії, місії, цілей, аналізу ситуації, напрямів, плану дій, плану моніторингу та оцінювання [1, с.17].

Вивчення перспектив застосування в роботі медичних закладів стратегічного управління дозволить побудувати в Україні таку модель охорони здоров'я громадян, яка буде враховувати існуючі норми чинного законодавства, зарубіжний досвід, участь професійного медичного співтовариства в управлінні охороною здоров'я громадян. Ми вважаємо, що доцільним буде внесення пропозицій щодо зміни і доповнення діючих нормативних актів з метою подолання проблем, що склалися в сфері державного управління охороною здоров'я громадян.

Список використаної літератури:

1. Стратегічне планування в секторі охорони здоров'я в об'єднаних територіальних громадах. Програма «U-LEAD з Європою», 2019. 76с.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ

Славкова Олена Павлівна,

д.е.н., професор кафедри публічного управління та адміністрування
Сумський національний аграрний університет

Оношко Марія Василівна

магістрант ОП «Адміністративний менеджмент»
Сумський національний аграрний університет

Охорона здоров'я є одним з основних пріоритетів діяльності нашої держави. Стан системи охорони здоров'я на сьогоднішній момент не в повній мірі відповідає основним принципам, мінімальним гарантіям, які повинно мати населення сучасної демократичної держави, а саме гарантований державою якісний пакет медичної допомоги населенню (первинна та невідкладна допомога), медичне обслуговування, основні види амбулаторних послуг, чіткий перелік безкоштовних ліків, що відпускаються за рецептом). Держава повинна забезпечити належний рівень поваги до прав, свобод, інтересів та гідності пацієнтів системи. Одним із завдань реформування медичної галузі України є впровадження процесу реструктуризації закладів охорони здоров'я шляхом перетворення їх на державні та муніципальні некомерційні компанії.

Такі компанії отримують нові можливості та повинні працювати в автономному режимі, щоб визначити напрямок використання власних коштів, включаючи заохочення працівників, оптимальне функціонування свого підприємства та забезпечення населення високоякісними медичними послугами.

Їх ефективна робота в першу чергу залежить від забезпечення установи медичними працівниками, системою мотивації праці працівників, обслуговування висококваліфікованим персоналом пацієнтів.

Метою діяльності кадрових служб в медичних організаціях державного сектора є використання набагато різноманітніших принципів та методів адаптації персоналу до організаційних, технічних, соціально-психологічних та інших умов. Заходи, які давно практикуються або впроваджуються в приватних медичних установах на сучасному етапі повинні використовуватися і в новостворених медичних установах.

Найефективнішими методами регулювання є система постійного підвищення кваліфікації кадрів, наприклад оволодіння необхідними навичками в іншому відділі, залучення зовнішніх консультантів, захист прав та гідності персоналу, наприклад підтримка керівництва та захист працівника від необґрунтованих звинувачень; дистанційне навчання або змішане навчання, наприклад проходження стажування та інше.

Новостворені комунальні підприємства зустрічаються з наступними кадровими проблемами, які вирішують декількома способами, а саме: продовження трудових відносин з працівниками які працювали; переведенням працівників на

інші посади в межах однієї установи; скорочення працівників з зв'язку з недостатністю штатних одиниць в новоствореному підприємстві. В зв'язки з чим установі постійно необхідно вирішувати питання управління персоналом. Нами визначені головні напрямки діяльності закладів охорони здоров'я у сфері управління персоналом:

- визначення потреби у персоналі (планування кількісної та якісної потреби у персоналі, вибір методів розрахунку кількості потреби у персоналі);
- вплив на мотивацію поведінки (адекватна оплата, створення творчої атмосфери, підтримка кар'єри, виховання «корпоративного духу»);
- відбір персоналу (аналіз джерел відбору персоналу, встановлення зв'язків із зовнішніми організаціями, ділова оцінка кадрів під час відбору);
- управління безпекою персоналу (створення нормальних умов праці, охорона праці, спрямованих на формування у працівників безпечних дій, забезпечення соціальної інфраструктури);
- відбір персоналу (аналіз джерел відбору персоналу, встановлення зв'язків із зовнішніми організаціями, ділова оцінка кадрів під час відбору);
- правове та інформаційне забезпечення процесу управління персоналом (правове регулювання трудових взаєностосунків, облік та статистика персоналу [1]).

Підводячи підсумки дослідження можемо рекомендувати керівникам закладів охорони здоров'я наступне, а саме гарантувати в ринкових умовах для працівників закладів охорони здоров'я відповідної оплати парці яка буде складатися з основної оплати та преміальних. Таку форму оплати праці необхідно задекларувати в колективному договорі. Це буде сприяти мотивації співробітників, утримання висококваліфікованого персоналу в комунальній установі.

Список використаної літератури:

1. Поляков І.А. Управління персоналом у процесі реструктуризації підприємства на прикладі автономізації закладів охорони здоров'я. Автореферат дип.роб. магістр галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент». 18 с. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/907/1/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B2.pdf>. (дата звернення 25.09.2020).

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗАКЛАД ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ЙОГО ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ

Соколов Микола Олександрович,

д.е.н., професор кафедри публічного управління та адміністрування
Сумський національний аграрний університет

Сташко Оксана Володимирівна

магістрант ОП «Адміністративний менеджмент»
Сумський національний аграрний університет

Законодавство України про охорону здоров'я базується на Конституції України [1] і складається з різних законодавчих актів які регулюють суспільні відносини у сфері охорони здоров'я.

Відповідно до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» охорона здоров'я це система заходів, що здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, фізичними особами - підприємцями, які зареєстровані в установленому законом порядку та одержали ліцензію на право провадження господарської діяльності з медичної практики, медичними та фармацевтичними працівниками, громадськими об'єднаннями і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя[2].

При визначенні поняття «заклад охорони здоров'я» необхідно звернути увагу на багатогранність цього поняття. В першу чергу він має медичну спрямованість та часто вживається в медичній та загальній літературі. З іншого боку він часто зустрічається в законодавчих актах України, різних методичних рекомендаціях. Треба відмітити, що його часто використовують як в публіцистичній та і художній літературі. Незважаючи на широке використання чіткого визначення поняття на сьогодні в науковій та законодавчій літературі не має однозначного тлумачення.

Визначення поняття «заклад охорони здоров'я» в законодавчих актах декілька разів піддавалось змінам і на теперішній час на рівні Закону «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визначається таким чином: це юридична особа будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, що забезпечує медичне обслуговування населення на основі відповідної ліцензії та професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників [2].

Сучасна наукова література пропонує кілька визначень поняття "заклад охорони здоров'я". А саме, за визначенням В. М. Пашкової, заклад охорони здоров'я - це суб'єкт підприємницької діяльності чи суб'єкт господарювання та їх структурний підрозділ, завданням якого є задоволення різноманітних потреб населення у сфері охорони здоров'я шляхом надання медичної допомоги або

медичні послуги, засновані на професійній діяльності фармацевтичних препаратів та медичних працівників [3].

Поглиблюючи дослідження В. М. Пашков висловив дещо іншу позицію, наголосивши, що заклад охорони здоров'я - це заклад із відповідною матеріально-технічною базою та працівниками відповідної кваліфікації, створений суб'єктом господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в т.ч. у формі структурного підрозділу або неекономічного суб'єкта публічного права, завданням якого є задоволення різноманітних потреб населення в охороні здоров'я шляхом надання профілактичних медичних послуг або медичних чи фармацевтичних послуг, включаючи інформаційні та медичні, медичні та освіта та медико-статистична діяльність, заснована на професійній діяльності фармацевтичних та медичних працівників [4, с.12]. Такий вчений як А.В. Симонян визначив заклад охорони здоров'я як економічну організацію будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, яка на підставі ліцензії здійснює медичну практику самостійно або через відокремлений структурний підрозділ [5, с. 92].

Реалізація заходів щодо охорони здоров'я реалізується в закладах охорони здоров'я а саме лікарнях. Лікарня - лікувально-профілактичний заклад, призначений для надання стаціонарної медичної допомоги хворим. Лікарня, де надається стаціонарна допомога з однієї лікарської спеціальності, називається спеціалізованою, а з декількох спеціальностей - багатoproфільною. Багатoproфільні і спеціалізовані лікарні у своєму складі можуть мати поліклініку або амбулаторію.

Чанковська А. В. запропонувала наступне визначення поняття «заклад охорони здоров'я»: це корпоративна організація, яка надає медичну допомогу населенню самостійно або через його відокремлений підрозділ на основі професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників [6].

Підсумовуючи вищенаведене можна сказати, що законодавча база щодо поняття «заклад охорони здоров'я» потребує вдосконалення та впорядкування в нормативних документах та може слугувати напрямком подальших розвідок.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 25.09.2020).

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 15 грудня 1992 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T280100?an=14575>.

3. Пашков В.М. Суб'єкти господарювання та заклади охорони здоров'я: співвідношення правового статусу під час впровадження діяльності. *Еженедельник Аптека*. 2006. №22 (543). URL: <http://www.apteka.ua/article/34385>. (дата звернення 25.09.2020).

4. Пашков В.М. Проблеми господарсько-правового забезпечення відносин в сфері охорони здоров'я: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. «Господарське право, господарсько-процесуальне право». НЮАУ імені Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 37 с.

5. Симонян А.В. Господарсько-правовий статус суб'єкта медичної практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право». ДонНУ ім. Василя Стуса. Вінниця, 2017. 260 с.

6. Чанковська А. В. *Поняття та види закладів охорони здоров'я. Двадцять третя всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція.* URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/53-dvadtsyat-tretya-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/568-ponyattya-ta-vidi-zakladiv-okhoroni-zdorov-ya> (дата звернення 25.09.2020).

ДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІДТВОРЕННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Стахович Андрій Станіславович

Аспірант кафедри менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Сфера економічної діяльності включає об'єктивну необхідність постійно повторюваного процесу відтворення економічного продукту для задоволення життєвих потреб суспільства. Насамперед це зумовлено тим, що будь-який економічний продукт постійно витрачається, споживається, зношується і потребує заміни. Безперервність людського буття передбачає безперервне споживання, яке в свою чергу вимагає безперервного виробництва. Іншими словами, щоб жити, треба споживати, а щоб споживати – необхідно виробляти суспільний продукт. Саме такий стан речей і служить причиною наявності відтворювального процесу.

Процес відтворення відбувається під контролем певної людини або групи осіб, що складають керуючий орган. Завдання цього органу в будь-яких суспільно-економічних умовах організувати безперервність процесу відтворення, безперервне збільшення вартості, отримання додаткової вартості, та заново створеної вартості. Виконання функцій управління залежить від умов, в яких діє економіка, організаційно-правових форм здійснення виробництва, цілей, які стоять перед керуючою особою, сфери, в якій здійснюється відтворення.

Таким чином, особливості відтворювального процесу пов'язані з умовами, в яких він здійснюється (див рис.1.). Ці умови визначають і можливість безперервного відтворення, і можливість розширеного відтворення.

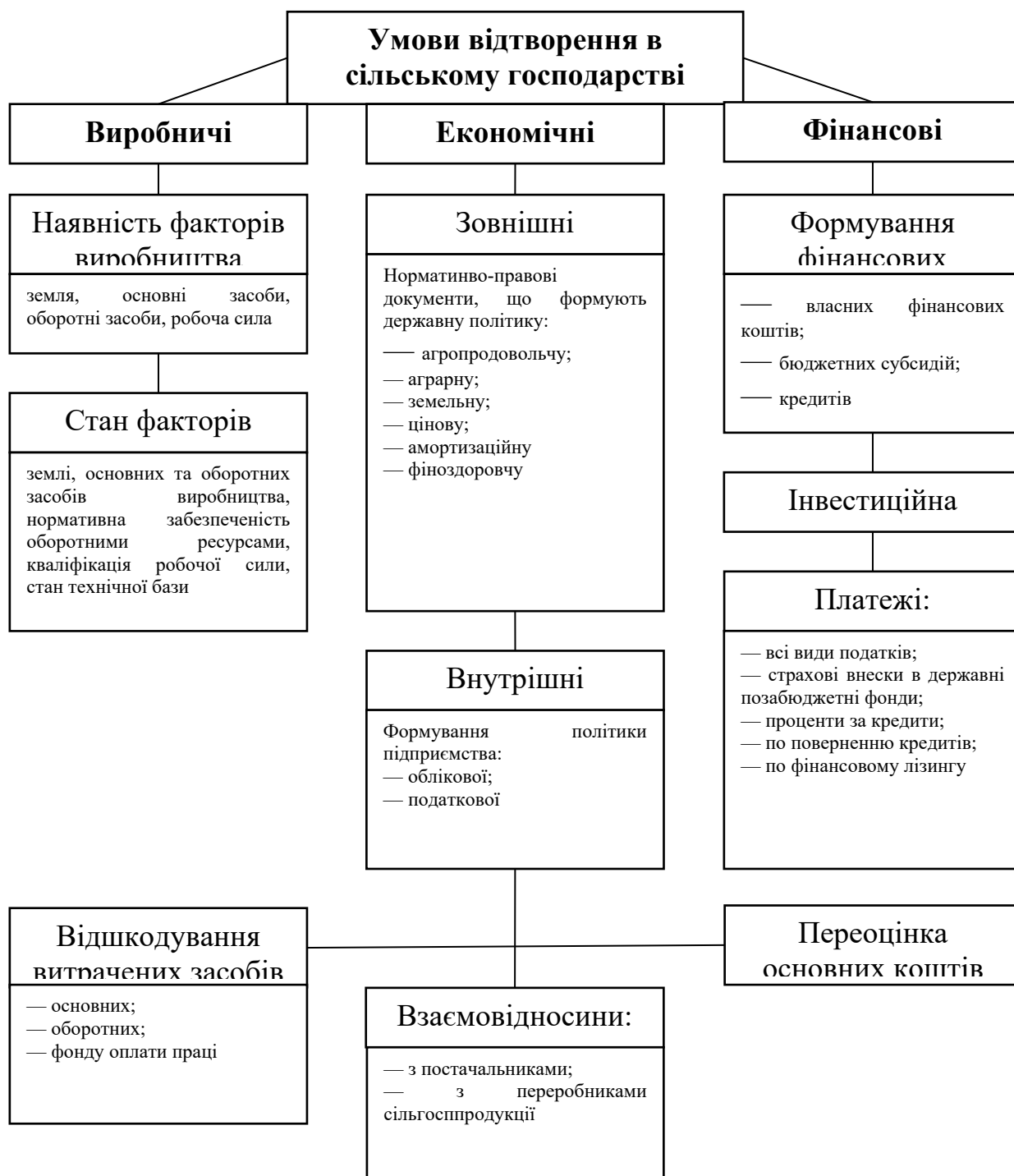

Рис. 1. Умови відтворення в сільському господарстві

Крім умов відтворення в сільському господарстві доречним є також виділення особливостей відтворення, які на думку вітчизняних науковців полягають в наступному:

- 1) цикл виробництва триває один календарний рік;
- 2) у сільському господарстві основним засобом виробництва є земля, яка має свої особливості власне як засіб виробництва;
- 3) сільськогосподарське виробництво в значній мірі залежить від природних, кліматичних умов;

4) значна зношуваність основних фондів у сільськогосподарських підприємств від бездіяльності, адже підприємство для здійснення технологічного процесу повинно мати повний спектр наявних механізмів, а їх використання відбувається лише протягом короткого терміну на рік;

5) у сільськогосподарських підприємствах значна частина продукції залишається в господарстві і не надходить до економічного обороту, що дає підстави для висновку про те, що вони в меншому ступені беруть участь в економічному обміні речовин у суспільстві;

6) у сільськогосподарському виробництві переплітаються і взаємодіють технічні, економічні, біологічні і соціальні фактори виробництва [1, с. 287]. Цілком погоджуючись з вищенаведеними особливостями, доречним, на нашу думку, є виокремлення ще таких:

1) висока частка проміжного продукту;

2) процес відтворення певною мірою залежить від організованості, рівня господарювання та результатів діяльності самого підприємства;

3) більш низькі темпи впровадження досягнень НТП.

Підсумовуючи вищенаведене дослідження хочемо зазначити, що відтворювальний процес в сільському господарстві, базовими елементами якого є відтворення тріади чинників виробництва – землі, праці і капіталу, розглядається нами як цілісний, багаторівневий, безперервний процес виробництва, продуктивного обміну, розподілу і споживання сільськогосподарської продукції, особливості якої визначаються впливом факторів виробництва, що формують специфіку галузі.

Література

1. Собченко (Кінецьва) Т.С., Шульга А.І. Процеси відтворення в сільському господарстві Науковий журнал «Молодий вчений» № 7 (59) липень 2018 р. С. 285-288

ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Федорова Наталя Євгенівна

к.е.н., доцент. каф. підприємництва, організації виробництва та теоретичної і прикладної економіки

*ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»
м. Дніпро, Україна*

Інформатизація суспільства як динамічний процес безпрецедентного зростання швидкості та кількості виробництва, розповсюдження та використання інформації, зростання ролі процесів, систем та мереж, що лежать в основі сучасних ІКТ, сприяє формуванню інформаційного суспільства. Незважаючи на масу нових можливостей, які надає людині інформатизація, таких як: простота та легкість отримання будь-якої інформації, зростання мобільності, а також підвищення ефективності ринкового механізму, цей процес породжує й безліч різноманітних загроз для окремої людини та суспільства в цілому. Однією з них виступає так звана цифрова залежність, або інтернет-залежність, яку у 2008 році китайські лікарі запропонували визнати хворобою (з англ. Internet Addiction Disorder (IAD)). Проте у західній медицині визнають проблему як нав'язливу потребу і звикання до інтернету, одну з численних форм психологічної залежності людини [1].

За світовою статистикою, серед загального числа дорослих користувачів Інтернету інтернет-залежних – від 3 до 5%. Для них характерні самоізоляція, втрата орієнтирів, неврівноваженість, розгубленість, неохайність, байдуже ставлення до близьких. Відповідно до нових діагностичних рекомендацій, інтернет-залежною визнається людина, яка проводить в мережі не менше шістьох годин на день і у якої спостерігався щонайменше один з симптомів залежності протягом попередніх трьох місяців.

Особливо ця хвороба розповсюджена серед дітей та підлітків, які в силу психологічних особливостей свого віку часто зазнають труднощів у вираженні емоцій, контактах з близькими і однолітками; до групи ризику потрапляють і особи, що страждають або страждали від будь-якої іншої залежності. Національні дослідження в США показали, що більше 70% інтернет-залежних також страждають від інших пристрастей, в основному, наркотиків, алкоголю, паління тощо [2].

Особливої гостроти проблема інтернет-залежності набула в країнах Азії, які характеризуються прискореними темпами інформатизації. Особливого розмаху проблема інтернет-залежності набула в Китаї та Республіці Корея, що змусило владу цих країн ініціювати проведення наукових досліджень з даної тематики та розробити шляхи подолання зазначеної недуги.

Залучення різноманітних спеціалістів та втілення в життя комплексу технічних, психологічних, реабілітаційних, медикаментозних методів подолання цієї хвороби стало вагомим фактором, що привертає увагу все більше країн світу.

Серед них можна виділити наступні: розробка системи діагностики та лікування інтернет-залежності; підготовка професійних консультантів з даного напрямку; запровадження центрів з попередження інтернет-залежності; створення та розповсюдження спеціалізованих корекційних та трудових таборів, шкіл-інтернатів для лікування інтернет-залежності; розробка та розповсюдження просвітницьких програм, співробітництво з приватним сектором; впровадження класів навчання інтернет-культури, поширення інформації щодо превентивних заходів, проведення індивідуальних / групових консультацій; автоматична розсилка через електронну пошту інформаційного матеріалу з даної проблематики; проведення кампанії «День без Інтернету» у школах тощо.

Європейський Союз займає одну з провідних позицій у світі за показниками доступу до Інтернету – відповідно до даних Internet World Stats, загальна чисельність користувачів мережі громадянами Європи складає більше 476 млн. осіб., тобто 58,3 % від усього населення країн континенту [3]. З метою вивчення проблематики інтернет-залежності серед найпомітніших ініціатив ЄС стало втілення Програми «Безпечний Інтернет» та дослідження «Мережева залежність в ЄС», налагоджена система проведення щорічних міжнародних конференцій, форумів та громадських консультацій щодо захисту дітей у мережі. Активну роль у цьому процесі відіграє Європейський альянс неурядових організацій з безпеки дітей в онлайновому середовищі (eNACSO), що здійснює реалізацію Програми «Правий клік».

У Німеччині були проведені одні з перших у Європі наукові дослідження тематики інтернет-адикції та втілені перші практичні кроки з її подолання. Зокрема, в Болтенхагені ще з 2003 року почав діяти Центр для відновлення підлітків з інтернет-залежністю, що стало першою суттєвою спробою використати медичні, психологічні, фізичні та педагогічні методи лікування даної недуги. Серед інших реабілітаційних центрів та клінік у країнах ЄС слід згадати клініку Smith & Jones Center в Амстердамі; в Лондоні у 2010 році була відкрита перша реабілітаційна клініка «Капіо Найтінгейл».

У країнах ЄС усе більше поширюється проблема такого підвиду інтернет-залежності, як патологічна схильність до азартних ігор, зокрема і в мережі (онлайн-гемблінг). Стрімкий розвиток ринку азартних ігор у мережі сприяв тому, що у березні 2011 року Європейська Комісія випустила «Зелену Книгу щодо онлайн-гемблінгу в Європі». Щодо захисту неповнолітніх та осіб, які належать до групи ризику, у «Зеленій Книзі» зазначається, що вікові обмеження повинні бути законодавчо закріплені в ліцензійних вимогах та умовах компаній, які надають гемблінг-послуги, а оператори мають здійснювати віковий контроль.

Одним з дієвих заходів боротьби з онлайн-гемблінгом, стало пропонування встановлення дітям та їхнім батькам спеціальних комп'ютерних програм, які мають попередити набуття інтернет-залежності. Одна програма підраховує час перебування в Інтернеті й у випадку перевищення заданого часу примусово відключає користувача від мережі; друга програма – «система втоми» – ускладнює гру доти, поки гравцеві не набридне проходити один і той же епізод.

заборона для неповнолітніх користувачів грати в он-лайнві ігри з опівночі і до 6 годин ранку.

В умовах загострення інетрнет-залежності в світі необхідним кроком стає розповсюдження медіаосвіти як частини освітнього процесу, спрямованої на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Головні завдання медіаосвіти визначено в документах ЮНЕСКО (Паризька програма-рекомендації з медіаосвіти, 2007), у резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрової інформації (2008). Наприклад, у Канаді медіаосвітній курс уперше включено до програми навчання для 11-го класу ще в 1959 р., на початку 1960-х років медіапрограму запроваджено в школах Франції [3].

В Сполучених Штатах Америки «Акт про захист приватного життя неповнолітніх» встановлює правило, за яким поширення інформації приватного характеру про дітей молодше 16 років можливо лише після відповідної згоди на це їх батьків. Неповнолітні не можуть мати свою інтернет-адресу, персональний канал і ін. Федеральної комісії зі зв'язку даний Акт наказує протягом 1 року розробити спеціальні правила щодо регулювання діяльності неповнолітніх в сфері Інтернету [4].

В світі функціонує ряд дослідницьких і консультативно-психотерапевтичних Web-служб з проблематики IAD. На жаль, наразі для користувачів Інтернету, що проживають в Україні, жодна з цих служб не представлена українською чи російською мовою.

Література:

1. Anderson E. Steen E.; Stavropoulos V. Internet use and Problematic Internet Use: A systematic review of longitudinal research trends in adolescence and emergent adulthood»/ E. Anderson, E Steen, V. Stavropoulos // International Journal of Adolescence and Youth. – 2017. – № 22 (4). – P. 430-454.
2. Saisan J. Internet and Computer Addiction: Signs, Symptoms, and Help for Balancing Your Time Online and Off / J. Saisan, M. Smith, L. Robinson, J. Segal [Электронный ресурс] – Режим доступу: URL: www.helpguide.org.
3. Інтернет-залежність як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми / за заг. ред. Д .В. Дубова. – К.: НІСД, 2011. [Электронный ресурс] – Режим доступу: URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Internet_zal-bcba2.pdf.
4. Federal Trade Comission. Children's Online Privacy Protection Act (COPPA) of 1998. [Электронный ресурс] – Режим доступу: URL: // <http://www.ftc.gov/ogc/coppa1.html>.

СУЧАСНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПАРТНЕРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ У БІЗНЕСІ

Хмелевський Денис Олегович

Аспірант 3 року навчання

Вінницького національного аграрного університету

У статті розглянуто проблеми формування сучасних форм і методів партнерських зв'язків, які розглядаються в якості підтримки розвитку підприємницької діяльності в ринкових умовах господарювання. Досліджено взаємовідносини між підприємствами, їхні види, форми співпраці. Обґрунтовано важливість врахування підприємствами властивостей та чинників широкої мережі взаємозв'язків. Виділено концептуальні засади управління відносинами з суб'єктами господарювання з метою їх ефективності для підприємств.

Ключові слова: партнерство, партнерські зв'язки, ділові контакти, конкурентні переваги, взаємодія, договір.

Партнерські зв'язки в сучасному бізнесі виступають не лише складовим елементом підприємницьких дій з реалізації ділового проекту взаємодії з ринком, з колективом, з партнерами, але й необхідною умовою договірних відносин між підприємцями. Партнерські зв'язки дають можливість кожному з партнерів отримати очікуваний прибуток, за рахунок партнерської взаємодії. Організація такої взаємодії потребує аналізу варіантів партнерських зв'язків і обрання серед них найбільш ефективних форм.

Механізмом реалізації партнерських зв'язків є ділові контакти. Вони розглядають як договірні відносини, які встановлюються між підприємцями, і дозволяють кожному з них досягти очікуваного результату за рахунок обміну наслідками своєї діяльності [3, с. 202]. Деякі вчені трактують ділові контакти як відносини, які дозволяють підприємству досягти, зберегти та посилити свої конкурентні переваги [9, с. 101]. Ділові контакти також тлумачать як сукупність способів та форм цілеспрямованої організації взаємовідносин сторін для досягнення спільної мети [1, с. 103].

Враховуючи всі аспекти можна вважати, що поняття «ділові» контакти відображає економічні відносини, які формуються між суб'єктами підприємницької діяльності на взаємовигідній основі за рахунок об'єднання ресурсів, відповідальності та ризиків з метою захищення та зміцнення конкурентних позицій на ринку.

Активний розвиток посилення конкурентного середовища спонукає підприємців до пошуку та використання різних форм ділових контактів. Такі форми бізнес взаємодії є досить звичними для вітчизняного підприємця, але на зміну їм приходять і якісно нові форми співпраці. У процесі здійснення торгово-економічних, науково-технічних та інших зв'язків між організаціями і фірмами укладається велика кількість договорів, як правило у формі контрактів.

Місце перебування сторін, а також місце укладення та виконання цих договорів не збігаються, що потребує визначення права, що підлягає застосуванню до такого договору з різними особами. Іншими словами, основу обороту складають цивільно-правові угоди, тобто дії юридичних осіб і громадян, спрямованих на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [8, с. 311].

Важливим аспектом ведення ділових контактів також являється взаєморозуміння й добрі стосунки в колективі, задоволеність працівників своєю роботою і власною роллю в ній, службовими функціями, практикують бесіди керівника з підлеглими. Вони не тільки не шкодять справі, а, навпаки, сприяють підвищенню інтересу працівника до роботи і тривалому діловому контакту. Деякі теоретики американського менеджменту навіть вважають, що бесіди з людьми є визначальними для успіху начальника.

Отже, невід'ємним аспектом сучасної ділової активності кожного підприємства, установи чи організації є професійне вміння володіти навиками успішного налаштування ділових контактів із тими суб'єктами, якими вона співпрацює. В сучасних умовах господарювання існують досить багато форм ведення ділових контактів між всіма суб'єктами господарювання, що дозволяють вдало будувати ділові відносини між сторонами та досягати бажаного з кожної сторони.

Список літератури

1. Зусін В. Я. Етика та етикет ділового спілкування: Навч. посібник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – 224 с.
2. Рудакевич М. І. Ділова етика як фактор утвердження моральності в економічних відносинах. Режим доступу: disser.com.ua/content/252791.html
3. Мамедов С. Бизнес-этика: современные подходы // http://www.businessdivss.ru/newspaper/article_mid_21960_aid_141289.html
4. Мартыненко Н. М. Основы менеджмента: Учебник. – К.: Каравелла, 2013. – 496 с.

MODERN FORMS AND METHODS OF PARTNERSHIP IN BUSINESS

Summary

In this article are considered the problems of foundation of modern forms and methods of partnerships as supportment of the development of entrepreneurship in market conditions. Investigated mutual relations between enterprises, their kinds, forms of collaboration. Substantiated the importance of accounting by enterprises the properties and factors of wide network of intercommunications. Highlighted the conceptual foundations of relationship management with the different business actors to their effectiveness for enterprises.

Keywords: Partnership partner's communications, business contacts, competitive advantages, interaction, agreement.

ВПЛИВ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ НА ВЕДЕННЯ ДІЛОВИХ ПЕРЕГОВОРІВ

Яхно Тетяна Петрівна

д.е.н., професор

кафедри міжнародних економічних відносин

Львівського торговельно-економічного університету

Етнічні конфлікти проявляються в кожній окремій країні по-різному, саме тому вони відрізняються за масштабами та наслідками. За наявності таких відмінностей етнонаціональні конфлікти мають деякі спільні риси, певну логіку свого розвитку, яка виявляється, зокрема, в порядку висунення вимог. Конфлікти часто починаються з постановки та обговорення проблеми національної мови, культури. Пізніше вони набувають певного політичного забарвлення та набувають форми територіальних претензій. Кожна сторона конфлікту під час обґрунтування своєї позиції часто використовує історичні факти, які досить часто неможливо заперечити. До етнічних відносять конфлікти будь-яких форм (організовані політичні дії, масові заворушення, сепаратистські заходи, громадянські війни тощо), в яких протистояння проходить по лінії етнічної спільності.

Етнос – це вид історично стійкого соціального угруповання людей, представлених плем'ям, народністю, нацією. Термін етнос близький до поняття «народ». Іноді їм позначають кілька народів (українці, росіяни, поляки та інші – слов'яни), а також відокремлені частини всередині народу.

Усі етнонаціональні конфлікти є по своїй суті складними. Причиною будь-якого етнонаціонального конфлікту полягає у прагненні певного етносу до набуття власної державності і досить часто вони мають політичний характер. Етнос повинен відчувати себе дискримінованим і за соціально-економічними показниками (низький рівень доходів, перевага непрестижних професій, недоступність освіти та ін), і за духовними (утиснення релігії, обмеження можливості використання мови, неповага звичаїв і традицій). Такі конфлікти супроводжуються гострими емоційними станами. Переважно етнонаціональні конфлікти мають історичне підґрунтя. Під час розгортання таких конфліктів захищаються етнічні особливості народу, такі як мова та віра, тому кожен член етносу захищаючи свої права об'єднується у найбільш сильні групи [1, с.115].

Проблема етнонаціональних конфліктів полягає в тому, що вони остаточно не вирішуються, а найчастіше переходять від покоління до покоління, оскільки виникають нові проблеми етносу і відповідно нова конфліктна ситуація..

У світі існує сотні таких конфліктів в різних країнах: Англія – Північна Ірландія, Франція – Корсика, Іспанія – баски, Туреччина – курди, Греція та Туреччина – Кіпр. Також і на пострадянському просторі існують такі конфлікти: Грузія – Абхазія, Молдова – Придністров'я, Вірменія / Азербайджан – Нагорний Карабах, Таджикистан та Узбекистан – Афганістан та інші.

Етнонаціональні відносини самі по собі є конфліктогенними. Так, на території колишнього СРСР тліє маса етнополітичних конфліктів, пов'язаних з помилками радянського керівництва. Це конфлікти, породжені проблемами відновлення прав депортованих народів (кримських татар, інгушів, турків-месхетинців), довільними територіальними змінами, що порушує цілісність етносів (Південна Осетія, Нагорний Карабах), надмірною русифікацією усього соціального життя в районах компактного проживання національних меншин та інші. Усі ці конфлікти розгортаються по загальній схемі: постраждалий етнос вимагає відновлення справедливості, а гарантія її встановлення – власна державність у тій чи іншій формі. Першою ж ознакою будь-якої держави є територія. Тому територіальні претензії виступають основою приблизно 2/3 всіх етнічних конфліктів на просторах колишніх республік СРСР. Це вимоги і зміни меж, і відтворення втрачених національних утворень, повернення репресованих народів на колишні місця проживання та ін.

Отже факторами виникнення етнонаціонального конфлікту можна вважати [2,с.125]:

- певний рівень національної самосвідомості, достатній для того, щоб етнос міг усвідомити ненормальність свого становища;
- скупчення в суспільстві небезпечної критичної маси реальних проблем і деформацій, що впливають на всі сторони національного буття;
- наявність конкретних політичних сил, здатних використовувати в боротьбі за владу два перших чинники.

Протиборчі сили етнонаціонального конфлікту ставлять перед собою в якості основної мети – набуття політичної влади, державності, реалізацію права на самовизначення. Разом з реалізацією основної мети вирішуються також соціально-економічні, культурно-мовні, територіальні, ідеологічні, соціально-психологічні та інші проблеми.

Такі конфлікти, як правило, закінчуються:

- перемогою однієї сторони над іншою;
- компромісом;
- консенсусом.

Природа ж етнонаціональних конфліктів впливає з характеру етносів і націй як державно-політичних, соціально-економічних і соціокультурних спільнот людей, комплексних, багатосторонніх взаємин між ними. Зрештою, конфлікти виростають на підґрунті суперечностей між інтересами етнонаціональних спільнот. Інтереси ж формуються: у разі етносу - як інтереси замкнутої групової організації людей і групового мислення, де індивід не відділяє себе від групи, і для нього будь-яка інша група виступає як ворожа, «чужа» по відношенню до своєї, для нації - як інтереси ширшої, не замкнутою, але все ж таки відокремленої, самостійно існуючої, державно оформленої спільноті, яка набуває свою соціально-економічну та соціо-культурну основу.

Отже, протистояння одного етносу іншому породжується їх групової замкнутістю, відсутністю зв'язуючих цінностей, що спонукують етноси до взаємного співробітництва. Єдині релігійні вірування або тривале співіснування

в рамках якого-небудь соціального простору можуть блокувати ворожість етносів і створювати передумови для їх злиття (як це відбувалося в Європі). Конфліктність у взаєминах між націями виникає в умовах ущемлення інтересів однієї і панування інтересів іншої. Будь-яка нерівність: політична, правова, економічна, культурна, нарешті, конфесійна, пов'язане з цим панування одних над іншими, перешкоджає вирішенню завдання самостійного розвитку національних спільнот і викликає протиборства. Причому, утиск інтересів може проявлятися і усвідомлюватися в різних галузях життя, зовсім не обов'язково в галузі політики. Поле конфлікту формується в різних ракурсах. Джерелом його може виступати будь-яка історична проблема, що повинна бути усунена; захоплення території - життєвого простору етносу; руйнування його системи культурних цінностей і нав'язування чужих цінностей; деградація з вини іншого екологічного середовища; господарсько економічна експансія; мовна нерівноправність та інше.

Список літератури

1. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху. – Ніка-Центр, 2006. – 320 с.
2. Соколов К.Н. Духовные основания геополитической борьбы. – Поколение, 2009. – 192 с.
3. Социология: Учебник для вузов / Под ред. проф. В.Н. Лавриненко.- 3-е изд., перераб. и доп.- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.- 448 с.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ СТРИМАННЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНУ

Патійчук Віктор Олексійович,

канд. геогр. наук, доцент кафедри
міжнародних відносин і регіональних студій
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Якубович Роман Павлович,

аспірант кафедри філософії
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Ціпошук Софія Анатоліївна

студентка географічного факультету
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Україна має достатні туристично-рекреаційні ресурси для того, щоб стати однією із перших у Східній Європі за числом відвідуванням іноземних туристів. Адже на її території сконцентровані потужні та різноманітні культурно-історичні та природно-заповідні об'єкти, а також наша держава має давню цікаву історію, древні етнічні й релігійні традиції та звичаї, смачну кухню та душевну гостинність. Її туристичний комплекс у міжнародному поділі праці може спеціалізуватися на видовищному, культурно-етнографічному, діловому, спортивному та лікувально-оздоровчому, зеленому, гастрономічному, релігійно-паломницькому, екстремальному, екзотичному та інших видах туризму. Проте в сучасних умовах затяжної суспільно-політичної та фінансово-економічної кризи, а також частих політичних революцій і потрясіннях у складному становищі опинилося багато галузей її економіки та господарства, які могли б давати значний прибуток, у тому числі й туристична сфера.

За офіційною статистикою, доходи від туризму в останні роки в Україні становили всього 2 % від сукупного ВВП [1]. Одночасно, за експертними висновками ВТО, українські туристи витрачають за кордоном 8 % від сукупного ВВП нашої країни [2]. Так, за даними Євростату, у 2018 р. наші співвітчизники потратили понад 8 млрд дол. США на придбання туристичних путівок за кордон і потратили близько 4 млрд дол. США на безготівковий розрахунок відпочинку за кордоном [3]. Що ж стосується українського туристичного сектора та прибуття іноземних туристів, то його динаміка, починаючи з 2014 р. значно скоротилася внаслідок революційних подій в країні, анексії Криму Росією та початком війни на Сході України. Окрім того, внаслідок невдалих урядових реформ, які часто змінювалися з приходом нової

влади та корупцією в її верхніх ешелонах, за висновками експертів Світового Банку, склалася катастрофічна ситуація, коли 90 % прибутків від іноземних туристичних прибуттів іде на стихійну організацію та самообслуговування іноземців [4]. Жоден із попередніх урядів не спромігся навести лад у багатьох сферах економічної та господарської діяльності країни. Наприклад, при наявності багатьох сприятливих ресурсів для розвитку іноземного туризму в Україні, незадовільним є її державне фінансування та залучення іноземних інвестицій на розвиток туристично-обслуговуючої інфраструктури, а також наявно багато інших груп чинників, які стримують іноземні туристичні потоки на її територію (табл. 1).

Таблиця 1

Основні чинники стримання іноземних туристичних потоків в Україну

№ з п	Групи чинників	Чинники стримування притоку іноземних туристів	Наслідки	Можливі шляхи вирішення
1	2	3	4	5
1.	<i>Політичні</i>	<i>Політична нестабільність у країні</i>	Зменшення напливу іноземних туристів у нашу державу	Прийняття відповідних законів і проведення комплексних реформ у державі
		<i>Військові дії на Сході України</i>	Значне скорочення іноземних прибуттів в Україну з туристичною ціллю	Припинення бойових дій та мирне вирішення конфлікту на Сході України
		<i>Корупція і бюрократія у владі</i>	Безвідповідальність чиновників та хабарництво посадових осіб у тому числі й тих, які повинні забезпечувати перебування іноземців на території держави та гарантують їм безпеку; складність і бюрократія в отриманні української візи	Подолання корупції у владних структурах; лібералізація візової політики

2.	Економіко-управлінські	<i>Недостатній рівень розвитку сфери туризму</i>	Скорочення працівників і відтік туристичних кадрів	Стимулювання розвитку сфери туризму з боку держави
		<i>Низький рівень фінансування туристичної галузі</i>	Недостатній розвиток туристичної інфраструктури та мережі туристичних об'єктів	Прийняття нових законів та рішень уряду щодо розвитку туризму, а також додаткове виділення коштів на фінансування туризму; залучення іноземних інвестицій
		<i>Негативні наслідки реалізації економічних реформ попередніх десятиріч</i>	Закриття багатьох туристичних об'єктів та підрозділів як неефективних і занепад деяких галузей туризму	Проведення нових господарчо-економічних реформ у сфері туризму
3.	Інфраструктурні	<i>Застарілі об'єкти туристичного обслуговування та їх інфраструктура</i>	Скорочення числа туристичних об'єктів і небажання їх відвідувати через незадовільні інженерно-технічні умови	Побудова нових туристичних об'єктів із надійною інфраструктурою
		<i>Недостатня транспортна інфраструктура та якість доріг у країні</i>	Небажання іноземцями відвідувати багато туристичних об'єктів країни через їх складну транспортну доступність і віддаленість	Реконструкція транспортної мережі та будівництво нових доріг і використання нових видів транспорту
4.	Рекламно-інформаційні	<i>Слабкий розвиток туристично-рекламної індустрії</i>	Незадовільна якість інформаційної продукції про вітчизняний турпродукт	Посилення рекламно-туристичної діяльності та виробництво нового якісного

				тур-інформпродукту
		<i>Нестача позитивної інформації про український тур-продукт на зовнішньому ринку</i>	Майже повна відсутність туристично-рекламної продукції на світовому ринку інформаційних ресурсів та їх низька якість	Розроблення нової рекламно-інформаційної продукції про вітчизняний турпродукт
		<i>Негативний зовнішній туристичний імідж України</i>	Мала кількість іноземних туристів у державі, недоотримання значних прибутків у твердій валюті	Покращення зовнішнього туристичного іміджу за рахунок створення якісного тур-продукту та реклами
5.	Соціальна безпека та ментальні	<i>Неготовність іноземних туристів правильно сприймати український менталітет</i>	Відсутність пізнавального інтересу до української культури, історії, традицій, звичаїв і способу життя	Популяризація усіма доступними способами українського способу життя та вітчизняної культури та її надбання
		<i>Проблема з підготовкою кадрів у сфері туризму та гостинності</i>	Низька якість надання туристичних та суміжних обслуговуючих послуг, які не задовольняють іноземних туристів і не відповідають міжнародним стандартам	Налагодження підготовки високопрофесійних кадрів у сфері туризму із знанням іноземних мов
		<i>Високий рівень бідності, злочинності та захворюваності в нашій країні</i>	Небажання багатьох іноземних туристів ризикувати своїм життям і здоров'ям, перебуваючи в Україні	Вжиття комплексних заходів із боку держави щодо підвищення соціального рівня життя в

			країні
	<i>Відсутність надійних безпекових гарантій перебування іноземних туристів в Україні</i>	Боязнь за своє здоров'я і життя в іноземців, які збираються подорожувати територією нашої держави	Забезпечення усіх необхідних заходів щодо гарантування особистої безпеки іноземних туристів у нашій країні

Серед останніх слід указати групу політичних чинників (політична нестабільність у державі, військові дії на Сході України, корупція у владі тощо); економіко-управлінських (недостатній рівень розвитку сфери туризму, низький рівень фінансування туристичної галузі, негативні наслідки вжитих господарчих реформ попередніх десятиріч тощо); інфраструктурні (застарілі об'єкти туристичного обслуговування та їх інфраструктура, недостатня транспортна інфраструктура та якість доріг у країні та ін.); рекламно-інформаційні (слабкий розвиток туристично-рекламної індустрії, нестача позитивної інформації про український тур-продукт на зовнішньому ринку, негативний зовнішній туристичний імідж України тощо); соціально-безпекові та ментальні (неготовність іноземних туристів правильно сприймати український менталітет, проблема з підготовкою кадрів у сфері туризму та гостинності; високий рівень бідності, злочинності та захворюваності в нашій країні; відсутність надійних безпекових гарантій за перебування іноземних туристів на українській території тощо) та інші.

Тому основними шляхами вирішення питання залучення іноземних туристичних потоків в Україну, на наш науковий погляд, є: покращення державного та регіонального регулювання розвитку туризму; удосконалення системи управління туристичною сферою та її повне реформування; підготовка високопрофесійних туристичних кадрів, здатних забезпечувати якісне туристичне обслуговування іноземних туристів; ефективна туристична рекламно-інформаційна діяльність; візова лібералізація і подолання корупційних схем у туристичному бізнесі; вирішення проблем транспортної та туристичної інфраструктури; стимулювання розвитку інноваційних видів туристичної діяльності та запровадження нових туристичних маршрутів у країні; забезпечення конкурентоздатності українського туристичного продукту на міжнародному туристичному ринку; збільшення можливостей для пошуку шляхів залучення іноземних і внутрішніх інвестицій для розвитку туризму в регіонах країни та удосконалення туристичної інфраструктури на основі реалізації міжнародних проєктів; залучення потенційно нових туристичних споживачів, включаючи іноземних, й переформатування туристичних потоків із Європейського на інші регіони світу, наприклад, Азійський, Північно- та Південно-Американський; популяризація усіма доступними способами українського способу життя та вітчизняної культури та

її надбання; налагодження підготовки високопрофесійних кадрів у сфері туризму із знанням іноземних мов; ужиття комплексних заходів із боку держави щодо підвищення соціального рівня життя в країні; забезпечення усіх необхідних заходів щодо гарантування особистої безпеки іноземних туристів у нашій країні, а також припинення війни на Сході тощо. Особливої уваги заслуговує проблематика покращення зовнішнього туристичного іміджу нашої держави. В Європі Україну знають переважно з негативного боку – як донора заробітчан, політично- та економічно нестабільного партнера та країну, в якій наявний військовий конфлікт з Росією. Проте в Азії про популярні українські туристичні об'єкти практично нічого не знають. Україна залишається туристично незвіданою також для громадян багатьох країн Латинської Америки, Австралії, США та Канади, хоча й наша територія є значно віддаленою. Проте там проживає значна частина представників української діаспори, яка могла б допомогти у налагодженні туристичних і ділових зв'язків нашої держави з їхніми країнами. Окрім того, у зв'язку з політичною нестабільністю та війною на Сході в багатьох державах світу на сайтах міністерствах іноземних справ наявна негативна попереджувальна інформація про безпекові загрози щодо відвідування України (наприклад, у більшості країн ЄС та США) [5].

Таким чином, щоб збільшити іноземні потоки туристів в Україну потрібно вирішити ряд важливих питань політико-економічного та соціально-управлінського характеру, покращити туристичний сервіс та рекламно-інформаційну діяльність у галузі туризму, а також необхідно виробити стратегію сталого розвитку туризму в Україні, законодавчо закріпити податкові пільги для розвитку туристичного бізнесу в державі, забезпечити надійну роботу туристичного та транспортного обслуговування та послуг зв'язку, забезпечити підготовку кваліфікованих туристичних кадрів і залучити значні іноземні інвестиції у розвиток туристичної діяльності й сформуванню новий і позитивний зовнішній туристичний імідж держави.

Список літератури

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrstat.gov.ua
2. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unwto.org
3. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/>
4. Статистика Світового Банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/data/databases.aspx>.
5. Прості рецепти для українського туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Pravda-com-ua.cdn.ampproject.org.

КАЗАХСКАЯ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ В КОНТЕКСТЕ ПРОТЕСТНОГО ДВИЖЕНИЯ НАЧАЛА XX ВЕКА

Ескалиев Самат

к.и.н., Ассоциированный профессор
Astana IT University

1917 год стал богатым на яркие политические события для России и ее окраин. Его начало знаменуется Февральской буржуазно-демократической революцией, которая привела к свержению самодержавия в Российской империи. Результатом Февральской революции стало возникновение двоевластия, что для Казахстана имело немаловажное значение. Если в советской историографии деятельность Временного правительства однозначно окрашивалась в темных тонах, то в условиях современной казахстанской историографической ситуации данная проблема изучается комплексно. В трудах ряда казахстанских ученых, в частности, академика М.К. Козыбаева, [1] было обращено внимание на положительные для Казахстана результаты Февральской буржуазно-демократической революции и в частности, деятельности Временного правительства.

После Февральской революции социально-политическая обстановка в стране изменилась. Ликвидация самодержавия и приход к власти Временного правительства были проблеском надежды для казахского народа к обретению автономии в начале XX века.

В газете «Казах» от 24 февраля 1917 г. была опубликована телеграмма из Минска за подписью А.Букейханова в которой, в частности, говорилось: «Взошло солнце свободы, равенства, братства вех народов России. Необходимо киргизам организовать для поддержания нового строя правительства» [2, с.9]. Здесь следует отметить, что принципиальную роль для происходивших в казахском обществе процессов сыграли события 1916 года. Народное восстание, непосредственной причиной которого послужил указ царя от 25 июня 1916г. о призыве коренного мужского населения Казахстана и Центральной Азии на тыловые работы, стало серьезным испытанием политических и нравственных основ казахского общества.

Западный Казахстан был одним из крупных центров восстания 1916 года. Амангельды Иманов объединил ряды восставших казахов Тургайского, Кустанайского, Иргизского, Актюбинского уездов. Февральскую революцию казахи – повстанцы во главе с Имановым встретили в сражениях с царскими отрядами. Причины восстания: массовое изъятие земель царского правительства в Казахстане, политика русификации, первая мировая война,

которая принесла народу неисчислимые страдания. По указу царя набору подлежало все трудоспособное население в возрасте 19-43 лет. Тем самым царское правительство хотело освободить массу русских солдат и рабочих от работы по устройству оборонительных сооружений и других тыловых работ, реквизируя из Туркестана и Степного края более 500 тысяч мужчин [3, с.5]. Люди видели, что часть соотечественников вообще не возвращалась, так как погибала при работах во время военных действий. С другой стороны цены на основные виды продовольствия и налоги возросли в несколько раз [4, с.82]. В таких условиях началось восстание в Казахстане.

Национальные движения совпали по времени с классовыми конфликтами в России, но во многом развивались параллельно, хотя, несомненно, испытывали влияние общей политической остроты в стране. События 1916 г. в Казахстане при этом рассматривались как предпосылка Октября в крае. «Революция 1917 г. выросла из восстания 1916 г.», - писал известный исследователь Петр Галузо. В сущности, эта точка зрения господствовала в советской историографии. Тогда же была закреплена мысль о предательской и антинародной роли национальной интеллигенции в 1916 году [5, с.95].

Каково же было отношение лидеров движения казахских автономистов к вооруженному восстанию казахов в тот период? Руководители движения «Алаш» А.Букейханов, А.Байтурсынов, М.Дулатов в случае развития протестного движения казахов против политики Российской империи, предвидело военное подавление конфликта и предлагало отсрочить мобилизацию [6, с.194 – 195]. Далее в своем воззвании в октябре 1916 года они писали «Послушайтесь, не проливайте кровь, не сопротивляйтесь».

Таким образом, представители национальной интеллигенции для достижения своей конечной цели шли на уступки царскому правительству, зная о неравных силах сторон и думая в первую очередь о выживании казахского этноса перед мощью Российской империи.

В течении лета 1916 года происходившие события немалой степени зависели от позиции руководителей движения Алаш. В этот тяжелое время лидеры общества приходят к мнению, что казахскую нацию нужно уберечь от новых потрясений и потерь. По этой причине казахская либеральная интеллигенция на страницах периодической печати призывают местное население выполнить указ царя. Во-первых, они считали, что нависшая над Россией внешняя опасность в полной мере касается и казахов, являющихся ее подданными. 11 июля 1916 года в обращении к гражданам «Алаш» А.Букейханов, А.Байтурсынов, М.Дулатов писали: «Соотечественники - русский народ, единоверцы - мусульмане, татарский народ, а также другие соседние народы – горят в пламени пожара. Нельзя нам оставаться в стороне...» (газета «Казах» 1916г. 16 июля.). Во – вторых, в случае победоносного для России исхода войны, они надеялись на облегчение участи казахов и создании национальной автономии.

Часть немногочисленной казахской молодежи, обучавшейся в центральных российских вузах активно помогала казахам, призванных на работу на оборонительных сооружениях. Важным источником о деятельности казахских

студентов являются письма Алихана Бокейханова написанные из Москвы, в декабре 1916 года и опубликованные в газете «Казах». Там пишется: «Через 2 – 3 дня я, Мырзагазы, Тел, Муса, Хасен – впятером выедем на Западный фронт, там будем оказывать помощь казахским джигитам. Возможно поедем и на другие фронты [7]. А в следующем письме, написанном 26 декабря, он сообщает, что они знакомятся с условиями проживания казахов из Актюбинской, Костанайской областей. Там же упоминаются его товарищи, московские студенты: Тел Жаманмурынов, Муса Сейдалин и Халел Бекентаев. К сожалению, имя Теля Жаманмурынова, уроженца Актюбинской области, одного из патриотов республики, стоявшего у истоков движения «Алаш» и внесшего огромный вклад в становление и развитие сельского хозяйства советского Казахстана, мало известно широкой общественности.

В 1916 году Тел Бокпанович Жаманмурынов добровольно вызвался на фронт в инородческое отделение для помощи казахам, работающим на оборонительных объектах (в район г. Минска). В конце призыва казахских джигитов Тел Жаманмурынов организывает возвращение простых рабочих с фронта. Об этом свидетельствуют данные из издания «Казах»: «До управления дошло и то, что актюбинские джигиты во главе с Телем Жаманмурыновым, джигиты из Семиречья с Билялом возвратились на родину» [8]. Таким образом, казахские интеллигенты, среди них и Тел Жаманмурынов, летом 1917 года приняли активное участие в ответственном деле – в деле оказания помощи казахам, занятых на тыловых работах Первой Мировой войны [9, с.210 – 211].

Вот что он пишет в своей автобиографии, написанной в 1935 году для Актюбинского обкома ВКП(б): «В начале 1916 и конце 1917 годов добровольно отправлялся на Западный фронт для исследования положения казахов, призванных на тыловые работы и оказания им помощи. По возвращении в мае 1917 года по мобилизации Тургайского областного гражданского комитета был направлен в Тургайский уезд на создание волостных комитетов. Здесь на уездном съезде (в июле 1917 года) был избран председателем уездного земельного комитета» [10, с.122]. В этом же году Т.Жаманмурынов входил в руководящий состав организации «Еркін дала», созданной в 1917 году в городе Оренбурге. Цель работы данной организации была в основном: просвещение и повышение общественно – политической активности народа [11]. 21 июля 1917 года Тел в качестве делегата участвует на съезде казахов Тургайской области (1-общекзахском съезде). В сентябре 1917 года его, как представителя партии «Алаш», выдвинули в депутаты Всероссийского учредительного собрания [12, д.30, л.12]. Жаманмурынов исполнял обязанности секретаря 2-го съезда казахов Тургайской области, который проходил 20 – 25 августа 1917 года в городе Актюбинске. На этом собрании были приняты программа и решения съезда, основанные на демократических принципах [13, д.50, л. 8 – 12]. В 1918-1919гг. Он вел борьбу против Советской власти в составе Тургайского отделения автономии Алаш-Орда. В 1920г., как и многие деятели Алаш перешел на сторону большевиков и был амнистирован. Однако, впоследствии в 1937-1938гг. Т. Жаманмурынова постигла участь многих достойнейших людей своего времени. Он был репрессирован тоталитарной системой.

Общественный деятель А.Байтурсынов писал «Февральская революция была правильно понята и с радостью встречена киргизами потому, что, во-первых, она освободила их от гнета и насилий царского правительства и во-вторых, подкрепила надежду осуществить свою заветную мечту - управляться самостоятельно» [14].

После февральской революции, как известно сформировалось двоевластие, это привело к резкому расширению поля политической борьбы, колоссальному усилению роли партий, общественных организаций и самых широких масс с их изменчивыми настроениями и ориентацией на силовые методы борьбы.

Первоначально, после февраля власть на местах принадлежала, как правило, общественным исполнительным комитетам – широким демократическим организациям, возникшим стихийно и объединившим самые различные социальные и политические силы. Так, газета «Оренбургское земское дело» от 12 марта 1917 г. сообщала, что в Актюбинске организован комитет народной власти [15, с.15].

В этот период наблюдался всплеск политической активности широких масс казахского народа. Во главе этого движения стояли лидеры «Алаш». История движения «Алаш» как общенационального явления получила широкое освещение в современной отечественной историографии [16]. Вместе с этим, история алашского движения и политические биографии его действующих лиц в нашем регионе еще ждет своего исследователя.

Весной 1917 г. в атмосфере ожиданий перемен к лучшему в разных регионах Степного края и Туркестана прошли областные казахские съезды. Одним из наиболее крупных и представительных был I Тургайский съезд, в работе которого приняли участие и актюбинские делегаты. Этот форум, который прошел со 2 по 8 апреля 1917 года в Оренбурге и собрал свыше 300 делегатов под председательством А.Байтурсынова, выступил в поддержку новой власти и продолжения первой мировой войны до победного конца, за упразднение устаревшей системы местного управления и введения земства, всеобщее обязательное бесплатное обучение на родном языке, удовлетворение религиозных нужд населения. Особое место в его решениях занимал земельный вопрос. Изъятие земель кочевников предлагалось проводить лишь после землеустройства самих казахов. Вот основной круг проблем, которые стояли на повестке дня перед нашим народом в те дни.

Эти же и другие вопросы были рассмотрены и на I Всеказахском съезде, которой прошел в Оренбурге 21-28 июля 1917 г. На нем присутствовали представители от Акмолинской, Семипалатинской, Тургайской, Уральской, Семиреченской, Ферганской областей, Букеевской Орды. На этом съезде были выдвинуты кандидаты во Всероссийское Учредительное Собрание. Тургайская область была представлена следующими участниками: Ахмет Байтурсынов, Миржакип Дулатов, Ахмет Беремжанов, Есенгели Турмухамедов, Ельжан Уразов, Тель Жаманмурунов, Сейтказы Кадырбаев.

В повестку дня вошли 14 вопросов, среди которых наиболее важными являлись: форма государственного управления, автономия, земельный, народная милиция, земство, просвещение, суд, религия и женский. На выборах

в Учредительное Собрание в Степном крае и Туркестане, проходивших в конце 1917 году, «Алаш» получил подавляющее большинство голосов коренного населения. В Западном регионе «Алаш» набрал 75% голосов [17, с.25]. Съезд высказался за установление в России демократической республики в форме федерации с «областной территориально- национальной автономией» казахов.

Становление национальной интеллигенции было сложным и длительным процессом. Ход его замедлялся реакционной политикой царизма в отношении казахского народа. Это обстоятельство несомненно отражалось на количественном росте специалистов как в области экономики, так и культуры Казахстана. Тем не менее, конец XIX – начало XX вв. стал новым этапом в развитии интеллектуальных сил народа. Интеллигенция являлась носителем духовной и нравственной культуры народа; она одна из первых предвидела результаты и последствия исторического события и призывала к решению проблем мирным способом, пытаясь уберечь народ от кровопролития.

Список использованных источников:

1. Козыбаев М.К. Казахстан на рубеже веков: размышления и поиски. Кн. 1. Алматы, 2000.-235с.
2. Хрестоматия по новейшей истории Казахстана (1917-1939г.г). т.1, А., 2002.-347 с.
3. Козыбаев М.К., Козыбаев И.М. История Казахстана. Алматы: Атамұра, 1997. – 230 с.
4. Жамбылов Д. Национально – освободительное движение в Казахстане. Алматы: Жеты жарғы, 2001. – 194 с.
5. Аманжолова Д.А. Очерки истории Алаш: монография. Ақтобе: ИП Жанадиллов С.Т., 2009. - 182 с.
6. Кусаинова М.А. История Казахстана. Алматы: 2006. – 270 с.
7. «Қазақ» газеті. 1916. №211.
8. «Қазақ» газеті. 1916. №231.
9. Қойгельдиев М. Алаш қозғалысы. – Алматы: Санат, 1995. 289 б.
10. Көрнекті мемлекет, қоғам қайраткері Тел Жаманмұрынов. Ақтөбе, 2013. -133 б.
11. «Қазақ» газеті. 1916. №236.
12. ОО МА ф.1. оп. 1. Д. 30. 12 п.
13. РГИА, ф.1291, оп.84, Д.50, 8 – 12 пп.
14. Байтұрсынов.А.Революция и киргизы //Жизнь национальностей. №27 (39).1919. 3 августа.
15. Хроника важнейших событий Великой Октябрьской социалистической революции на территории Актюбинской области. Актюбинск, 1967. – 168 с.
16. Қойгельдиев М.К. Алаш қозғалысы. А., 1995; Нұрпеис К Алаш һәм Алаш Орда. А., 1996; Мұхтар Құл-Мұхаммед «Алаш» бағдарламасы: қиянат пен ақиқат. –А., 2000; Аманжолова Д.А. Казахский автономизм и Россия. М., 1994 и др.
17. Аманжолова Д.А. Казахский автономизм и Россия. М., 1994. – 184 с.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ І СТИСЛИХ НАУК У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Качмар Володимир Михайлович,

К. і. н., доцент

Львівський національний університет ім. І. Франка

Швець Маркіян Володимирович

Аспірант

Львівський національний університет ім. І. Франка

З приєднанням України до Болонського процесу перед вченими Львівського національного університету імені Івана Франка актуалізувалась потреба в організаційній ідентифікації у нових умовах діяльності. Адже процеси глобалізації для навчальних закладів супроводжуються підвищеними ризиками втрати своєї ідентичності перед світовими лідерами навчально-освітнього процесу. Відтак, виникає необхідність у розширенні наукових досліджень з історії розвитку усіх наукових напрямків які досягли вагомих теоретико-методологічних і практичних результатів та вплинули на стан науки в інших університетах світу. Особливо це стосується розвитку природничих і стислих наук у Львівському університеті, оскільки його професорсько-викладацький склад починаючи з ХІХ ст. достойно представляв результати своїх досліджень на міжнародних виставках і комунікував з представниками інших університетів Європи.

Діяльність Львівського університету в кінці ХІХ – початку ХХ століть особливо привертає увагу в контексті наукового поступу і зростання викладацького потенціалу, що виводить університет на друге місце за чисельністю серед освітніх закладів Австро-Угорщини [1]. Роль університетського середовища у громадсько-політичному житті Львова і Галичини у цьому періоді надзвичайно зростає, як і науки загалом у світі. Особливо інтенсивно розвиваються природничі та стислі науки. Слід зауважити, що на сьогоднішній день поняття стислі науки набуває відновлення в українському мовному середовищі, що означає точні науки [1]. Саме такий термін зустрічаємо у лексиконі Михайла Драгоманова.

Отже, головною метою даного дослідження є висвітлення об'єктивних історичних фактів про розвиток природничих і стислих наук у Львівському університеті у кінці ХІХ – початку ХХ ст., які актуалізують потребу їх дослідження для формування цілісної картини місії Львівського університету в умовах глобалізації.

Період з кінця ХІХ – на початку ХХ ст. був особливим в історії Львівського університету у зв'язку із соціально-економічними та політичними змінами у всіх напрямках людської діяльності. Персональний склад викладачів

університету почали досліджувати Людвіг Фінкель і Станіслав Стажинський [2]. У 70-х роках ХХ ст. професор Львівського університету Микола Крикун займався дослідженням історії працівників та відділів, однак найбільш глибокими дослідженнями історії Львівського університету відзначається період після відновлення незалежності України (кінець ХХ – початок ХХІ ст). Адже саме у цей період відкриваються можливості об'єктивного висвітлення працівників університету та історичних подій без політичної заангажованості минулої системи. З огляду на величезний інформаційний вакуум, що виник у друкованому просторі за більш як 300-літню історію функціонування Львівського університету, а також враховуючи сучасні глобалізаційно-інформаційні потреби, керівництвом університету було прийнято рішення про підготовки фундаментальної історії навчального закладу до 350-ти річчя Львівського університету. Завдяки клопіткій науково-дослідницькій праці представницького колективу від усіх підрозділів, створюється унікальне, у двох томах, енциклопедичне видання з історії Львівського університету від початку його заснування [2-3]. Однак Encyclopedia не надає відповіді на питання, що постійно виникають у науковому середовищі на предмет поступу тієї чи іншої науки у Львівському університеті. Encyclopedia відкрила дорогу до нових досліджень у ракурсі розвитку окремих наукових напрямків фахівцями Львівського університету на різних етапах його розвитку.

Загальновідомо, що соціально-економічні процеси середини ХІХ ст. призвели до значних змін у суспільстві, й зокрема на зміну характеру вищої освіти. У зв'язку із скасуванням панщини та розвитком кооперації виникає потреба у підготовці фахівців з адміністрації та управління. До нових соціально-економічних та політичних умов і потреб пристосовувався також Львівський університет. Показовим у цьому плані може бути й те, що на Крайовій виставці в Галичині 1894 р. одним з центральних був окремий павільйон, де демонстрували найважливіші наукові досягнення та праці вчених Львівського університету [1].

Слід зауважити, що структура Львівського університету упродовж ХІХ ст (1817-1894 рр.) складалась із трьох факультетів – філософського, юридичного і теологічного. Філософський факультет складався з кафедр як природничих, так і гуманітарних. Факультет займався підготовкою учителів фізики, математики, хімії, географії, біології, історії та філології. До складу факультетів входили інститути (заклади), які мали свої приміщення, відповідне обладнання, бібліотеки. Науковими закладами Львівського університету був також ботанічний сад і бібліотека [6].

Педагогічний персонал Львівського університету, як й інших вищих шкіл Європи, складався з професорів, приват-доцентів, суплентів і лекторів. Слід зауважити, що професорів тоді поділяли на звичайних (ординарних), надзвичайних (екстраординарних), титулярних і почесних [6]. Звичайних і надзвичайних професорів затверджував австрійський уряд. Щодо наукової і педагогічної кваліфікації між ними не було принципової різниці, відрізнялися вони, зазвичай, стажем роботи у вищій школі і, відповідно, рівнем одержуваної від оплати праці. Звичайний професор вважався вищим за посадою від

професора надзвичайного. До почесних належали професори-пенсіонери; за бажанням вони могли бути частково залучені до педагогічного процесу. Приват-доценти за роботу одержували платню, залежну від кількості студентів записаних на їхні заняття і сплачували за це у касу університету.

З другої половини XIX ст. Львівський університет став потужним центром динамічного розвитку наукових дисциплін природничого циклу, а саме: астрономії, біології, географії, геології, геофізики, хімії та фізики. Цей процес був зумовлений двома причинами: по-перше, розвитком філософської парадигми позитивізму і в цьому контексті стислих наук [1]; по-друге, новими потребами епохи індустріалізації та формування підприємницьких об'єднань. Це виявилось насамперед у становленні системи наук про Землю й підготовці фахівців у цій сфері, які були затребувані у зв'язку з нафтовим "бумом" в Галичині. Саме з другої половини XIX ст. започаткувалося формування "школи математики" у Львівському університеті. До 1870 р. професором математики в університеті працював Ігнацій Лемох, який замість загального курсу математики розпочав читати окремі курси: аналітичну геометрію, вищу алгебру, диференціальне та інтегральне числення [1]. Самостійні наукові дослідження в галузі математики та механіки в університеті почали динамічно розвиватися після повернення до Львова у 1870 р. Лаврентія Жмурка. На той час в Європі його вже знали як відомого конструктора приладів та винаходів які демонструвались на різних міжнародних виставках. Лаврентій Жмурко (1824-1889 рр.) народився в Яворові біля Львова, навчався у 1834–1843 роках на філософському факультеті Львівського університету [3, С.498], а для подальшого вивчення математики та інших природничих наук В. Жмурко виїхав до Відня, де відвідував лекції у місцевому університеті та Політехнічній школі. В. Жмурко став автором оригінального підручника у двох томах "Wykład matematyki". За свої винаходи і прикладні дослідження В. Жмурко був обраний дійсним членом Краківської академії наук (1872), Французької академії рільництва, ремесел і торгівлі (1878), почесним членом Товариства точних наук у Парижі. Його неодноразово обирали президентом Польського товариства природодослідників ім. М. Коперніка у Львові.

Вагомий вплив на розвиток математичної школи у Львівському університеті зробив студент Л. Жмурка - Йосиф Пузина (1856 -1919 рр.). Й. Пузина народився на Рогатинщині (Івано-Франківська обл.) і походив з найдавнішої княжої родини Рюриковичів [4]. У 1880 закінчив Львівський університет, згодом здобув ступінь доктора філософії (1883 р.). Упродовж 1883–1884 рр. продовжував навчання у Берлінському університеті. Після повернення до Львова Й. Пузина пройшов габілітацію, а відтак працював на посаді приват-доцента з 1885 р., потім став надзвичайним професором, а від 1892 р. - звичайним професором Львівського університету до останніх днів життя. Він також обіймав такі посади: керівника кафедри математики; декана філософського факультету (1894–1895); ректора Львівського університету (1904–1905). Пропрацював у Львівському університеті до останнього року життя. Прочитав понад 30 різних математичних курсів, заснував і керував двома науковими семінарами, посприяв відкриттю другої кафедри математики.

Видав у двох томах монографію “Teoria funkcji analitycznych” яка стала на думку Ярослава Притули енциклопедією математичного аналізу [7]. Й. Пузина був обраний членом-кореспондентом Академії наук і мистецтв у Кракові (1900 р.), керівником Львівського математичного товариства (1917 р.).

Важливим осередком науково-дослідницького життя у сфері математики для української молоді у ці часи стало Наукове товариство ім. Т. Шевченка (НТШ). Членом НТШ у свій час був Альберт Ейнштейн. Львівський університет і НТШ єднали неофіційні але тісно пов'язані взаємозв'язки, адже більшість українського студентства під час навчання вступали у товариство, як і багато викладачів. Оскільки на той час загострилось питання українського університету і студентська молодь відкрито відстоювала права української мови у Львівському університеті [5]. Така співпраця надавала можливість молодим людям опубліковувати результати своїх досліджень. Прикладом такої співпраці є Володимир Левицький (1872-1956 рр.). У 1894 р. В. Левицький на засіданні Виділу випускник Львівського університету став членом НТШ [8]. На початку четвертого курсу В. Левицький написав свою першу самостійну оригінальну наукову працю "Про симетричне вираження з вартостий функції $\text{mod-}m$ ". Цього ж року її було опубліковано у четвертому томі "Записок НТШ", як першу математичну наукову працю українською мовою. Від цього часу і упродовж наступних 45 років В. Левицький став провідним математиком усієї України. На п'ятому засіданні Математично-природописно-лікарської секції 28 травня 1895 р. В. Левицькому доручили укласти матеріали до української фізичної та математичної термінології. У секції на той час, окрім В. Левицького був ще один математик за освітою – Петра Огоновського (1853–1917). У 1899 р. до Товариства вступив Клим Глібовицький. У 1897 р., через п'ять років після свого заснування, секція Математично-природописно-лікарська почала видавати свій окремих друкований орган "Збірник математично-природописно-лікарської секції", який став першим українським науковим журналом з природознавства, а його редакторами були І. Верхратський та В. Левицький. Тогочасний голова Товариства Кирило Студинський про них написав: "Великі заслуги на полі організації секції природописно-математично-лікарської поклав др. Вол. Левицький, що зрадагував досі, спільно з Ів .Верхратським, Евг. Озаркевичем, Миколою Мельником 27 томів "Збірника" своєї секції і 12 зшитків "Sitzungsbericht'iv". Загалом, здобутки математиків Львівського університету і НТШ у другій половині XIX – початку XX ст. стали предтечою формування всесвітньовідомої Львівської математичної школи.

Розвиток фізики в університеті пов'язаний з діяльністю Алоїзія Гандля, який працював тут у 1852–1872 роках. Він започаткував викладання в університеті математичної та експериментальної фізики. Згодом кафедру математичної фізики очолив Оскар Фабіан, який читав лекції з фізики і математики, а кафедру експериментальної фізики – Томаш Станецький, з 1893 р. – Ігнацій Закшевський [6]. Особливе піднесення в галузі фізики пов'язане з діяльністю Мар'яна Смолуховського, який упродовж 1899–1913 рр. очолював кафедру теоретичної фізики, викладаючи теоретичну фізику та математику.

Саме у Львівському університеті М. Смолуховський здобув світову славу й визнання своїми класичними працями зі статистичної фізики.

Засновником львівської наукової школи органічної хімії став Броніслав Радзішевський, який упродовж 1872–1894 років керував кафедрою хімії [6]. Саме він у 90-х роках ХХ ст. ініціював будівництво корпусу хімічного факультету, зважаючи на необхідність розширення площ для наукових досліджень. Діяльність кафедри хімії була спрямована на вивчення нафтових газів Прикарпаття, аналіз місцевих мінеральних джерел які на той час активно освоювались. З огляду на практичні затребуваність та наукову доцільність у 1895 р. кафедра хімії розділилась на дві кафедри: неорганічної хімії та органічної хімії.

Львівська університетська школа природо дослідництва пов'язана з першим завідувачем кафедри ботаніки Ігнацієм Лобажевським, який вивчав географію рослин, водорості, мохи [1]. Саме І. Лобажевський заклав та впорядкував Ботанічний сад університету, який організовано на території старого саду монастиря отців тринітаріїв. Тут було закладено дендропарк в англійському стилі, збудовано теплиці та високу оранжерею, створено колекцію квітничково-декоративних рослин та рослин місцевої флори. Стара ділянка саду стала зразком садово-паркового мистецтва кінця ХІХ – початку ХХ ст. У 1911 р. для потреб Ботанічного саду університет придбав нову ділянку за відомим Личаківським цвинтарем. Ще одним натуралістичним центром у Львівському університеті став Зоологічний музей започаткований на основі кабінету натуральної історії. Завдяки самовідданій праці професора Бенедикта Дибовського (1833-1930 рр.) музей збільшив свою колекцію тисячами експонатів і набув всесвітньої слави [1].

Починаючи від 1882 р. у Львівському університеті розвивається географія. Відомий географ і геоботанік Антоній Реман очолив новостворену кафедру географії, яка згодом переросла в інститут географії [6]. З ім'ям цього вченого, який керував кафедрою з 1883 р. до 1910 р., пов'язаний перший період становлення географії у Львівському університеті та надало поштовху створенню цілих наукових шкіл.

Отже, розвиток природничих і стислих наук у стінах Львівського університету у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. не тільки здійснювався надзвичайно динамічно, але й мав вплив на розвиток наукових досліджень як в Європі, так і у цілому світі.

References:

5. Сухий О. Львівський університет на рубежі ХІХ-ХХ ст.: організація, школи, громадське життя / Вісник Львівського університету. Серія історична. 2013. Випуск 49. С. 52–77.

6. Finkel L., Starzyński S. Historia Uniwersytetu Lwowskiego. Lwów, 1894.
7. Encyclopaedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. I : А–К / Видавнича рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011.–716 с.
8. Encyclopaedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. II : Л–Я / Видавнича рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 764 с.
9. Качмар В. Питання про створення українського університету у Львові в австрійському парламенті на початку ХХ ст. / В. Качмар // Львів: місто-суспільство-культура: зб. наук. пр. / За ред. Мар'яна Мудрого. Львів, 1999. С. 423.
10. Skład Uniwersytetu i program wykładów w półroczu letnim 1891/92. Lwów, 1892. 46 s.
11. Притула Я. Scientiae naturales: з історії природничих наук / Я. Притула, О. Шаблій // Каменяр. 2011. Січень. № 1. С. 4.
12. Сулим Г. Володимир Левицький. URL: <http://www.mmf.lnu.edu.ua/index.php/istoriia/vydatni-osobystosti/item/183-history-levyts.html>

ТЕНДЕНЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В ЯПОНІЇ УПРОДОВЖ ХХ СТ.

Трофимченко Анастасія Леонідівна

Аспірант

Київський університет імені Бориса Грінченка

Сучасний економічний розвиток Японії неможливо уявити без ефективних реформ пов'язаних з освітою. Саме в Японії з другої половини ХІХ ст. була створена одна з найефективніших систем народної освіти, яка сприяла формуванню «нової японської нації». На початку ХХ ст. Японія завдяки соціально–економічним реформам, які були проведені з другої половини ХІХ ст., вивели країну з ізоляції та долучили її до світової спільноти. Реформи сприяли формуванню індустріального суспільства і політичному розвитку країни.

Перші школи в Японії з'явилися ще в період Токугави (початок ХVІІ ст. – середина ХІХ ст.), до того ж поряд зі школами для дітей самураїв створювалися і школи для дітей простого народу. Практичні цінності освіти поступово охоплювало всі верстви японського суспільства, і до кінця періоду Токугави все частішими були випадки піднесення окремих здібних, талановитих людей з нижчих щаблів.[2] Взагалі ж, на той час японці вже обійшли китайців і корейців як за рівнем грамотності, так і за розвитком освітніх установ.[6] До середини 50-х років ХІХ ст. налічувалося приблизно 14 тис. шкіл.[5] З 60 — х рр. ХІХ ст. почалася підготовка до проведення освітніх реформ. Для цього вже у 1868 р. була створена комісія для підготовки реформ. Її очолив відомий просвітитель, прихильник європейської, особливо французької системи освіти Фукудзава Юкіті. Також почалося закриття шкіл, що діяли в попередній період і були невігідними владі. У 1969 р. закрили школи «теракоя», які забезпечували в період Едо достатньо високий рівень освіченості в країні. За деякими даними, у 1867 р. в Японії функціонувало понад 100 приватних шкіл, а в школах навчалося 40% хлопчиків і 25% дівчат, тоді як в Європі – лише 25% хлопчиків, а дівчата взагалі не відвідували школи.[1] Масова освіта отримала в Японії більший розвиток, ніж в європейських країнах. Вже у 1871 р. було створене Міністерство освіти, яке мало розробити закон про освіту. У вересні 1872 р. прийняли Закон про освіту, який запроваджував обов'язкову початкову освіту, право на освіту отримували представники всіх суспільних верств, а також жінки. Платна початкова освіта з терміном навчання 4 роки, а з 1907 р. — 6 років була оголошена обов'язковою.[8] Закон діяв під лозунгом: «в селі — щонайменше неосвічених, в родині — жодного неосвіченого». За цим законом до 1880 р. в країні мали відкрити 25 тис. початкових шкіл. Тоді в Японії майже всі діти відвідували школу. Саме в цей час залучаються іноземці, які допомагають пристосуватися до нової системи, а також викладають у школах. У 1874 р. в середніх школах працювало 211 іноземних викладачів. Також на той час в країні відкрили

близько 90 шкіл іноземних мов, які навчали 13 тис. студентів. У 1977 р. із 39 професорів Токійського університету 27 були іноземцями. Саме через таку ліберальну систему на Парижській виставці в 1878 р. Японія отримала першу премію за організацію шкільної освіти. Це був досить значний показник для Японії, адже за такий короткий час вони змогли модернізувати освітню систему, зробити її ефективною та ефективно розпочала боротьбу з неписьменністю.

Загальний термін отримання середньої освіти складав 7 років. Школи поділялися на тюгакко (середня школа) з 5 – річним терміном навчання і котогакко (підвищена середня школа) з 2 – річним терміном. Останні мали таку спеціалізацію: педагогіка, сільське господарство, комерція, тощо. Систему вищої освіти презентували приватні і державні університети. У 1877 р. був створений Токійський університет шляхом об'єднання старих державних медичних шкіл та шкіл іноземного навчання. У 1886 р. після приєднання до нього Технічного інституту та Сільськогосподарської школи він прийняв назву Імператорського університету. Імператорські університети були відкриті в Кіото, Саппоро, Фукуока і Сендай. Серед приватних закладів, які відіграли серйозну роль в поширенні освіти в Японії, було засновано школу Фукудзавою Юкіті і перетворено її пізніше в найбільшу приватну установу — університет Кейо, який ще в 1858 р. відкрили в Едо, в районі Цукідзі, як приватну школу «голландських наук», з метою вивчення досягнень науки та техніки Західної цивілізації, що передавалися в Японію через Голландію. Згодом заклад переформували у школу «англійських наук» (1863 р.). У 1868 р. шала змінила місце перебування на район Сіндзендза і її було перейменовано на «школу справедливості Кейо».

З середини 70-х рр. ХІХ ст. стала збільшуватися і відвідуваність середніх шкіл, хоча японці віддавали пріоритет загальній початковій освіті, справедливо вважаючи, що в довгостроковій перспективі саме такий підхід найбільш доцільний, по-перше, для розвитку загальної освіти, а по-друге, для створення бази для вищої освіти. Також, не виключено, що враховувалися і потреби японського суспільства того часу – очевидна недоцільність підготовки високоосвічених спеціалістів, якщо вони не можуть потім знайти застосування своїм знанням.

У перші десятиліття після реформи реальне розширення системи освіти, особливо початкової відбувався досить повільно. У 1878 р. відвідування початкових шкіл в країні охоплювала 41%. У 1881 р. викладачам початкових шкіл було заборонено займатися політикою, а в навчальну програму введено курс етики і моралі. Ісікава Такубоку, ґрунтуючись на власному десятилітньому досвіді роботи учителем в своєму рідному селі на початку ХХ ст., зазначає, що приписи, складені Міністерством освіти, повинні були неухильно дотримуватися, а інструкції виконуватися без найменшого порушення; в іншому випадку це буде означати «неправильну поведінку» щодо батьків учнів і «сільських властей, які платять високу заробітну плату».[3]

Після Другої світової війни в Японії була проведена так звана друга реформа освіти, націлена на надання всім громадянам рівних можливостей

навчання. У конституції 1947 р. було сказано, що всі мають рівне право на освіту, тому законом регламентувалося, що всі батьки повинні забезпечити обов'язкове навчання для своїх дітей, яке було безкоштовне. У рамках цієї реформи, на основі прийнятих в 1947 р. основного Закону про освіту і Закону про шкільну освіту, були введені принципи єдиного та спільного навчання хлопчиків і дівчат, а обов'язкову освіту продовжено до дев'яти років (шість років - початкова і три роки - неповна середня).

50-і рр. XX ст. були для Японії періодом бурхливого економічного розвитку і початком науково-технічної революції, що охопила всі галузі економіки. Інтенсивна технічна модернізація країни підвищила роль освіти як бази для підготовки висококваліфікованої робочої сили. «Закон про сприяння промисловому навчання», прийнятий в 50-ті рр. під натиском промислових кіл мав сприяти навчанню майбутніх спеціалістів. Закон дозволив ввести диференціацію учнів – одні після закінчення школи включалися відразу в виробничий процес, істотно поповнюючи робочі кадри, інші могли вступати до вузів.

Підготовка фахівців з високим рівнем науково-технічної освіти стала однією з найважливіших завдань державної політики. З 1950 до 1960 р. витрати на освіту склали 4,5-5,5% національного доходу. Швидко збільшувалася кількість вищих навчальних закладів, технічних коледжів, майже в усіх префектурах були створені університети. У 1962 р. були засновані нові спеціальні навчальні заклади для підготовки середньої ланки технічних фахівців – технічні коледжі з п'ятирічним терміном навчання.

Разом з тим, уряд посилив ідеологічний контроль над просвітою, особливо над школою. У 1953 р. в школі почалася «чистка червоних» (комуністів і прогресивно налаштованих викладачів). Учителів прирівняли до службовців державних установ і заборонили участь в політичній діяльності. Цьому сприяла державна переатестація вчителів, запроваджена в 1957 р. Кожен вчитель мав пройти анкету зі 160 питань, яка визначала професійну придатність. Атестаційна оцінка була не тільки засобом тиску на викладача, а й давала можливість дирекції позбутися тих, які їх не влаштовували. Реакційний урядовий курс щодо освіти полягав і в посиленні централізації управління народною освітою. Також Міністерство освіти отримало право керувати і контролювати місцеві органи освіти. були запровадженні єдині для всієї країни навчальні програми і підручники.

У результаті післявоєнної реформи в сфері освіти було ліквідовано існуючий до цього націоналістичний ухил, що знаходило відображення і в шкільних програмах, заборонено ідеологічну агітацію в навчальних закладах, тобто, власне, була усунена ідеологічна функція освіти. Проте, у 60-і роки реформування системи освіти стало узгоджуватися з потребами соціально-економічного розвитку країни, і одночасно все більше уваги стало приділятися «моральному вихованню» – прищепленню основних моральних норм і цінностей. Поступово в освіті більшого значення набула не тільки економічна, але й ідеологічна складова. Так, у 1962 р. прем'єр-міністр Японії Х. Ікеда виступив з програмною промовою про «формування людини», в якій

підкреслив важливе значення якості робочої сили і посилення морального виховання молоді. Відповідно до цього в 60-ті роки набула широкого поширення концепція «розвитку людських здібностей», яка розглядала освіту як засіб вдосконалення людини в епоху науково технічної революції. Її прихильники стверджували, що проведена після війни уніфікація освіти аж ніяк не є гарантом рівних прав на освіту. На основі цієї концепції в Японії робилися спроби здійснити диференціації та професіоналізації середньої школи, однак загалом подібність шкільного навчання продовжувала зберігатися. Та, вже на стику 60-70-х років японська система освіти стала відчувати серйозні труднощі.

На початку 70-х років зміна соціально-економічної ситуації, урядовий курс на розвиток наукомістких галузей промисловості, відображав розвиток НТР в Японії, а також програма формування «інформаційного суспільства» зумовили необхідність перегляду системи освіти. У школі для молодшого віку навчалися діти з 4 до 8 років, в початковій школі – з 8 до 12 років, в середній школі – з 12 до 18 років. Сутність нововведень в системі освіти полягала в ранній диференціації навчання на основі виявлення тестуванням «здібних» і «нездібних» учнів та організації груп відповідно до виявлених здібностями.

У 70-і роки в країні повсюдно стали говорити про необхідність нової, третьої реформи в системі освіти. У 1971 р. Центральна рада з освіти представила в Міністерство доповідь, в якій обґрунтовувалася необхідність реформи шкільної освіти.

З приходом до влади Я. Накасона, справа зрушила з «мертвої точки». У 1984 р. була створена Тимчасова рада з реформи освіти. Рада насамперед запропонувала скасувати існуючу жорстку систему стандартних оцінок і замість неї ввести систему, що базувалася виключно на накопиченні певного набору заліків з пройдених курсів, а також розпочали жорстку боротьбу з насильством і злочинністю в школах.[7]

Отже, проаналізувавши історичні передумови розвитку освіти в Японії ми зробили висновок, що всі позитивні зміни, які сталися у системі шкільної освіти беруть свій початок з періода Токугави у XVII ст., саме тоді було створено ефективну та доступну всестанову початкову школу. Загальний термін отримання середньої освіти складав 7 років. Школи поділялися на тюгакко (середня школа) з 5 – річним терміном навчання і котогакко (підвищена середня школа) з 2 – річним терміном. Останні мали таку спеціалізацію: педагогіка, сільське господарство, комерція, тощо.

Після Другої світової війни в Японії була проведена так звана друга реформа освіти, націлена на надання всім громадянам рівних можливостей навчання. 50-ті роки розпочали процеси індустріалізації, інтенсивна технічна модернізація країни ще більше підвищила роль освіти. Разом з тим уряд посилив контроль над вчителями. У 1953 р. в школі почалася «чистка червоних» (комуністів і прогресивно налаштованих викладачів). У результаті післявоєнної реформи в сфері освіти було ліквідовано існуючий до цього націоналістичний ухил.

60-ті роки промайнули у концепції «розвитку людських здібностей», яка розглядала освіту як засіб вдосконалення людини в епоху науково технічної

революції. 70-ті роки стали часом «розвитку інформаційного суспільства».

До ХХ ст. було впроваджено низку реформ, які продовжували сприяти змінам. Масова освіта в Японії перевищувала за кількістю та якістю європейську.

Наразі Україна знаходиться на активній фазі впровадження реформ в пов'язаних з освітою, ми можемо так само перебирати позитивний досвід Японії і реалізувати його в рамках НУШ.

Нині освіта відіграє ключову роль у суспільних процесах, завдячуючи її країна переживає економічну стабільність, успішні громадяни – це невід'ємна складова успішної країни.

Список літератури

1. Камо Х. Квику кайкакурон (Теория реформы образования). Токіо, 1996, р. 13
2. Nagai M. Higher Education in Japan. Tokyo, 1971, p. 215-216
3. Nagai M. Higher Education in Japan. p.228.
4. Nagai M. Higher Education in Japan. p.228.
5. Okamoto K. Education of the Rising Sun. Tokyo, 1992, p. 9
6. Reischauer E.O. The Japanese Today (Change and Conunuity). England, 1988, р. 187.
7. Woronoff Jon Japan as Anything hut Number One. L., 1996. p. 121.
8. Ямадзуми Масами. Нихон кейку сбой (Краткая история японского образования). Токіо, 1992, с. 11 -30.

LEGAL SCIENCES

INFORMATION RIGHT TO CYBER SECURITY

Khobbi Yuliya

Ph.D (Law), associate professor

Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Cyberspace has become an integral part of everyone's life, almost the main means of exercising their information rights. According to the Law of Ukraine "On Information" these rights include the possibility of free receipt, use, dissemination, storage and protection of information necessary for the exercise of their rights, freedoms and legitimate interests (Article 5) [1]. Additionally, Part 1 of Article 7 of this Law stipulates that the state guarantees equal rights and opportunities for access to information to all participants in information relations. No one may restrict the rights of an individual in the choice of forms and sources of information, except as provided by law.

Thus, the Internet is the main platform for the realization of information human rights, especially since UN resolution in 2016 enshrined the right to access the Internet as a non-negative human right [2].

The effective realization of these rights is hindered by cyber threats, which are manifested through hacker attacks, viruses, theft of personal data, financial information, etc. Therefore, the main criterion for the protection of information rights is to ensure cyber security.

According to Part 5 of Art. 1 of the Law of Ukraine "On Basic Principles of Cyber Security of Ukraine" of October 5, 2017, cybersecurity is considered to protect the vital interests of man and citizen, society and the state during the use of cyberspace, which ensures sustainable development of information society and digital communication environment, timely detection, prevention and neutralization of real and potential threats to the national security of Ukraine in cyberspace [3]. That is, cybersecurity is aimed not only at protecting information, but also protecting the entire system in the information field as a whole.

If we turn to the experience of European countries, in the understanding of the Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Security Cyberspace: cybersecurity usually refers to measures and actions aimed at protecting cyberspace, both in the civilian and military spheres, from threats that may damage or be associated with its interdependent networks and information infrastructure. Cybersecurity aims to preserve the availability and integrity of networks and infrastructure, as well as the confidentiality of information contained in them [4]. It should be noted that cybersecurity should extend not only to the public sector, but also to the private sector.

The Ukrainian law as an object of the cybersecurity also addresses the constitutional rights and freedoms of man and citizen, including information rights. However, they are not part of cybersecurity facilities, so there is no effective

mechanism for implementing or guaranteeing individual cybersecurity, except for the possibility of contacting the National Police.

Thus, in accordance with Section 3 of the Cyber Security Strategy of Ukraine, it is the National Police of Ukraine that is responsible for ensuring the protection of human and civil rights and freedoms, the interests of society and the state from criminal encroachments in cyberspace; prevention, detection, cessation and detection of cybercrime; raising citizens' awareness of security in cyberspace [5].

For this purpose, in accordance with the Regulation on the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine, approved by the order of the National Police dated 10.11.2015 № 85, the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine was established as an interregional territorial body of the National Police of Ukraine. It counteracts cybercrime, provides information and analytical support to the leadership of the National Police of Ukraine and public authorities on the state of resolution of issues within its competence. One of the tasks of the department is to ensure timely consideration of appeals and inquiries of citizens, enterprises, institutions, organizations on issues within the competence of cyberpolice, control over the proper observance of the procedure for their adoption, registration, accounting and consideration. The cyber police should also carry out explanatory work among the population on compliance with the legislation of Ukraine in the use of new technologies, as well as protection and counteraction to cyber threats in everyday life [6], but in what form this should not be clear.

That is, theoretically, you can apply to this Department to exercise your right to cybersecurity and protection, but its function is not to directly ensure the cybersecurity of citizens, but only to prevent, detect and stop criminal offenses in the field of combating cybercrime.

Thus, for the practical implementation of the information right to cybersecurity it is necessary to revise the national legislation taking into account the European experience, add a practical component of the implementation of these rights with the definition of a specific body responsible for ensuring the individual's right to cybersecurity. Because the National police and their departments are already investigating the fact of cybercrime, not its prevention.

References:

1. On information: Law of Ukraine of October 2, 1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

2. The right to Internet access. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Право_на_интернет-доступ

3. On the basic principles of cybersecurity of Ukraine: Law of Ukraine of October 5, 2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>

4. Naiman N. Safe information society in European style <http://jurblog.com.ua/2017/05/standarti-es-u-sferi-kiberbezpeki-konfidentsiynosti-ta-hmarnih-tehnologiy-bezpechne-informatsiynе-suspilstvo-po-European/>

5. Cybersecurity Strategy of Ukraine: Decree of the President of Ukraine of March 15, 2016 № 96/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>

6. On approval of the Regulations on the Cyber Police Department of the National Police of Ukraine: Order of the National Police of Ukraine of November 10, 2015 № 85. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/>

ОСНОВНІ РИСИ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Бірюкова Інна Георгіївна,

викладач циклової комісії юридичних дисциплін
Ірпінського державного коледжу економіки та права

Дяконенко Владислава Іванівна

студентка групи П-31і,
Ірпінського державного коледжу економіки та права,
м. Ірпінь, Україна

Сучасний етап розвитку світової цивілізації визначається як перехід від індустріального суспільства до інформаційного, появу якого пов'язують з інформаційною революцією, розвитком інформаційних технологій, що радикально змінюють суспільне життя.

Актуальність даної теми полягає у тому, що на даному етапі інформаційне суспільство відбувається в умовах прискореної автоматизації, роботизації і комп'ютеризації, що в свою чергу, призводить до корінних змін соціально-економічних структур і переходу працівників в інформаційну галузь діяльності й в сферу послуг. Це поняття сьогодні використовують для визначення суспільства, у якому економіка, політика та культура залежать від створення, збереження і доступності інформації у національному і світовому масштабах. У розвинених країнах світу існують різноманітні підходи до становлення і розвитку інформаційного суспільства, але все ж таки у науці недостатньо приділено уваги питанню правового регулювання інформаційного суспільства.

Інформаційне суспільство як новий етап в історії людства розглядали І. Арістова [2], В. О. Данильян [4], В. О. Ільганаєва, В. А. Ліпкан [5] та ін. Інформаційне суспільство як явище, в якому кожна людина може отримувати, накопичувати та розповсюджувати інформацію, розглядали В. М. Бебик [3], В. С. Цимбалюк [7] та ін.

Метою дослідження є виявлення основних рис інформаційного суспільства як новітнього етапу розвитку суспільства.

Дослідник І. Арістова тлумачить визначення інформаційного суспільства, як : «це суспільство нового типу, що формується внаслідок глобальної соціальної революції та породжується вибуховим розвитком і конвертацією інформаційних та комунікаційних технологій» [2, с. 89].

Багато дослідників у своїх працях розглядають поняття «інформаційного суспільства» як синонім до суспільства знань, тобто «суспільство, в якому головною умовою добробуту кожної людини і кожної держави є знання, здобуте завдяки безперешкодному доступу до інформації та вмінню працювати з нею».

Що ж до сучасного визначення, інформаційного суспільства, то це теоретична концепція постіндустріального суспільства, історична фаза можливого

еволюційного розвитку цивілізації, в якій інформація і знання продукуються в єдиному інформаційному просторі [1].

Науковець А. Новицький [6, ст. 26] визначає такі ознаки переходу постіндустріального суспільства до інформаційного:

- поняття «інформація» набуває нового значення;
- значний розвиток інформаційних та телекомунікаційних систем в усіх сферах життя людини;
- загальний доступ до мережі Інтернет;
- зміни, пов'язані із зайнятістю населення, формування, становлення і розвиток новітніх суспільних відносин, створення новин суспільних конфігурацій, суспільних груп, суспільних відносин;
- при здійсненні досліджень в різних галузях науки використовується різноаспектне визначення наукових підходів для вирішення проблем теоретичного обґрунтування у сфері суспільних змін;
- створення новинно-мережевих субкультур, що притаманні віртуальним відносинам;
- можливість аналізу, планування та наукового прогнозування суспільного розвитку, де найвищою цінністю є знання та інформація;
- різноманітність пізнавальних процесів, які зумовлені науковими дослідженнями у різних сферах науки; вивчення проблеми пізнання нових можливостей, що притаманні нашому суспільству, та співставлення знання та інформації з реальністю, дослідження умов вірогідності та істинності пізнання інформаційного суспільства;
- органи влади як вагомий важіль у розробці та запровадженні інформаційно-телекомунікаційних систем;
- виникнення та розвиток специфічних суспільних інститутів, що притаманні новим інформаційним відносинам у суспільстві.

В повному обсязі, існує велика кількість факторів, що визначають інформаційне суспільство, але всі вони діляться на три основні групи, як:

1. Вільний доступ людини до інформації;
2. Високий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій;
3. Наявність розвиненої інформаційної-інфраструктури суспільства.

Саме ці умови створюють те суспільство, яке всі називають інформаційним.

У центрі інформаційного суспільства постає людина, інформація, інформаційно-комунікаційні технології та інформаційні ресурси. Загалом, широке використання нових інформаційних технологій у повсякденному житті сприяє удосконаленню демократичних засад, сприяє підвищенню політичної активності громадян, встановлення ефективного діалогу держави та громадськості з подальшим зворотнім зв'язком.

Отже, під сумуючи вище сказане, можна дійти висновку що в умовах масштабної глобалізації світового розвитку та небаченої інформаційної відкритості національних кордонів інформація стає головним стратегічним фактором у міжнародному змаганні її позитивних сторін і мінімізації негативних наслідків глобальної трансформації людства.

Список літератури

1. Електронний ресурс [<https://uk.wikipedia.org/wiki>].
2. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Ун-т внутрішніх справ, 2000. С. 386.
3. Бебик В. М. Соціально-комунікаційна праксеологія: поняття і методології. *Інформація і право*. 2011. № 2. С. 53-60.
4. Данильян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально- філософський аналіз) [Текст] : монографія. К. : Право, 2008. С. 184.
5. Ліпкан В. А., В. А. Залізник Систематизація інформаційного законодавства України [Текст] : монографія. К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2012. С. 304.
6. Новицький А. М. Феномен «інформаційного суспільства як об'єкт наукового дослідження [Текст]. *Інформація і право*. 2011. № 1. С. 25-29.
7. Цимбалюк В. С. Мас-медіа в інформаційному суспільстві [Текст]. *Інформація і право*. 2011. № 1. С. 30-33.

СТАН ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Герасименко Олександр Олександрович

аспірант

Київський національний торговельно-економічний університет

Сучасні суспільні відносини, у тому числі суспільні відносини у податковій сфері постійно розвиваються та вдосконалюються, що зумовлено потребою у пристосуванні їх до реалій сучасного суспільного життя. Це у свою чергу безпосередньо впливає на їх правове регулювання та потребує внесення змін і доповнень, а часом і кардинальних переналаштувань сучасного законодавства в цілому та податкового законодавства, зокрема.

Проте не завжди правові норми встигають за змінами у суспільних відносинах та мають сучасне та адекватне відображення суспільної дійсності. Особливо це проявляється у питаннях процесуальних відносин належне врегулювання яких, багато в чому, є визначальним для правильного, чіткого і оперативного застосування відповідним норм матеріального права.

Саме така ситуація склалася у сучасному податковому законодавстві процесуальна частина якого, так і не знайшла свого кінцевого законодавчого закріплення та не відобразилась у належних процесуальних режимах їх правового регулювання.

Податкове законодавство основується на нормах Податкового кодексу України (далі – ПК України) [1] закріплює у ньому лише прообраз відповідного процесуального регулювання у вигляді розділу «Адміністрування податків, зборів, платежів», який зачіпає цілий ряд питань організаційного, адміністративно-управлінського та процесуального характеру податкових правовідносин. При цьому, він не носить виключно характеру саме процесуальної частини податкових правовідносин, а об'єднує у собі і інші питання оподаткування.

Таки стан справ потребує відповідної адаптації процесуальних норм чинного податкового законодавства до потреб саме процесуального регулювання з прив'язкою до режимів оподаткування, які закріплені у ПК України, як на цьому зокрема наголошує С.В. Сарана у своєму монографічному дослідженні [2, с. 135]. І вказує, що податковий режим є галузевим режимом, що діє в цілому на постійній основі і становить собою комплекс юридичних інструментів, спрямованих на створення необхідного впливу на податкові відносини та їх учасників з метою забезпечення належного функціонування податкової системи, будучи при цьому збірним (комплексним) поняттям, у якому поєднуються загальний, спеціальний та процесуальний податкові режими, що створюють єдину систему для всіх податкових відносин і стосуються всіх категорій платників податків з урахуванням їх розподілу за вказаними режимами [3, с. 65-66; 4, с. 313]. Визначає наявність лише загального

та спеціального податкових режимів Л.І. Колеснік [5], при цьому варто зауважити, що вона ґрунтується на існуючих режимах (загальному та спеціальному), що є цілком слушно.

Цілий ряд науковців серед яких Ю.І. Аністратенко [6], П.В. Коломієць [7], Л.В. Махинич [8], Н.С. Пудрик [9], Ю.М. Рогачова [10], А.М. Луцик [11] та інші аргументують потребу реформи податкового законодавства у його процесуальному аспекті шляхом унормування податкового процесу у його неюрисдикційній частині через удосконалення відповідних законодавчих процедур.

У цьому контексті Л.М. Касьяненко наголошує, що процесуальний режим дає вибір способів і засобів процесуальної діяльності. Це спеціальний порядок затверджений державою та забезпечений реальними заходами виконання правових приписів [12, с. 80]. Саме за рахунок останнього платники отримують можливість реалізувати норми матеріального права виконавши свій податковий обов'язок або захистити свої законні права і інтереси. А податкові органи мають належним чином врегульовану законодавством базу для взаємодії з платниками податків і у необхідних випадках примусового стягнення податкових платежів та притягнення платників до відповідальності за несплату чи не повну сплату податків або неподання податкової звітності.

Аналіз вищенаведених думок науковців та реалій чинного законодавства дає змогу визначити, що реформування процесуального податкового законодавства має проводитися на інституційній основі [13, с. 133], в якій має бути закладено наявність виокремленої частини у податковому праві – податкового неюрисдикційного процесу у межах якого має бути передбачено регулювання процесуальних відносин для загального та спеціального податкових режимів. Зокрема на базі податкових процедур, виокремлення яких для окремих податків обґрунтовано у монографічному дослідженні С.В. Сарани [14], а їх об'єднання має стати структурною основою та змістовним наповненням податкових режимів та податкового процесу загалом.

Таким чином можна констатувати, що стан законодавчого регулювання податкових процесуальних відносин в Україні не відповідає сучасним суспільним реаліям та потребам як платників податків, так і держави. А з метою його удосконалення потрібно провести виокремлення податкового процесу у межах ПК України заклавши в його основу податкові режими (загальний і спеціальний) у межах яких має бути передбачені податкові процедури, що відповідають окремим податковим платежам та призначаються для їх регулювання.

Список літератури

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17&p=1320175636836217>

2. Сарана С.В., Ліпський В.В. Процесуально-процедурні податкові режими: Монографія. Полтава: Полтавський інститут економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», 2015. 155 с.

3. Сарана С.В. Податковий режим у процесі формування інформаційного суспільства. *Інформація і право*. 2014. № 2(11). С. 62-67.

4. Сарана С. В. Склад спеціальних податкових режимів: законодавчий та науково-практичний аспект [Електронний ресурс]. *Право та управління*. 2011. № 2. С. 305-315. URL: http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/prtup/2011_2/pdf/11ccvnpa.pdf

5. Колеснік Л.І., Сарана С.В. Процесуальні режими у податковому процесі: монографія. Mauritius: LAP LAMBERT, 2018. 153 р.

6. Аністратенко Ю.І. Правове регулювання оподаткування малого та середнього бізнесу дисертація ... доктора юридичних наук: 12.00.07. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2017. 461 с.

7. Коломієць П.В. Правове регулювання спеціальних податкових режимів в Україні: автореферат дисертації ... кандидата юридичних наук: 12.00.07. Ірпінь: Нац. ун-т держ. подат. служби України, 2013. 22 с.

8. Махинич Л.В. Процесуальні норми податкового права: дисертація ... кандидата юридичних наук: 12.00.07. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2017. 234 с.

9. Пудрик Н.С. Податкове провадження: дисертація ... кандидата юридичних наук: 12.00.07. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2017. 209 с.

10. Рогачов Ю.М. Публічне адміністрування у сфері справляння податків і зборів в Україні: автореферат дисертації ... кандидата юридичних наук: 12.00.07. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 20 с.

11. Луцик А.М. Адміністративні процедури у сфері оподаткування в Україні: дисертація ... кандидата юридичних наук: 12.00.07. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2015. 192 с.

12. Касьяненко Л.М. Фінансово-правовий процес: монографія. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010. 505 с.

13. Колеснік Л. І. Інституційні основи податкового процесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 5. Т. 2. С. 131-134.

14. Сарана С.В. Податкові режими в Україні: Монографія. Полтава: Полтавський інститут економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», 2016. 414 с.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБУ ЗЛОЧИНУ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Дудніков Анатолій Леонідович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Визначення поняття «спосіб учинення злочину» – необхідна передумова ефективного вивчення злочинних діянь і використання отриманих даних для боротьби зі злочинністю взагалі. У криміналістиці протягом тривалого часу способи вчинення злочинів характеризувалися за обмеженою кількістю ознак, які передбачались у картках відповідного криміналістичного обліку. Так, спосіб крадіжки описували лише як спосіб проникнення у сховище (шляхом злому, підбору ключа, відкривання замка сторонніми предметами та ін.), спосіб убивства або нанесення тілесних ушкоджень фіксували залежно від знаряддя злочину (вогнепальна, холодна зброя, предмети побутового призначення тощо). Недостатність інформації про цей важливий елемент злочинної події негативно відбивався як на термінах, так і в цілому на можливості їх розкриття.

Точка зору науковців, які вивчали спосіб злочину, одностайна тільки в тому, що він являє собою комплекс (систему, сукупність) причинно і функціонально взаємопов'язаних актів поведінки, що є якісною характеристикою злочинного діяння (дії чи бездіяльності), що у способі злочину відбиваються певні якості особи злочинця, мотив і мета злочину, що він детермінований певними суб'єктивними й об'єктивними чинниками, а це, у свою чергу, зумовлює усталеність і повторюваність способів.

Системно-структурний аналіз способу злочину дозволяє правильно уявити його структуру й виділити основні складники. В умисних злочинах спосіб нерідко складається з дій по підготовці, безпосередньому вчиненню і приховуванню злочинного діяння. Але залежно від виду останнього, своєрідності поведінки суб'єкта, кримінальних ситуацій, виникаючих до і після вчинення злочину, та інших обставин деяких структурних елементів способу (наприклад, підготовка і приховування) може бракувати.

Вирішення розглядуваного питання має важливе і практичне значення, тому що з'ясування структури конкретного способу злочину дозволяє слідству найповніше виявити його сліди, взаємозв'язки між ними, встановити причетних осіб, диференціювати їх відповідальність, що, звичайно, сприяє повному й об'єктивному розкриттю злочинного діяння. У той же час виділення у способах злочину способів його підготовки і приховування не виключає наявності між ними взаємозв'язку і взаємозумовленості (особливо це стосується умисних злочинів).

У наукових роботах останніх років учені-криміналісти визначають поняття «спосіб злочин» з урахуванням деяких з вищевказаних положень, хоча далеко не всіх і не зовсім точно. Наприклад, М. В. Даньшин формулює спосіб злочину як систему дій, об'єднаних загальним злочинним задумом з його

підготовки, вчинення і приховування, детермінованих певними умовами [1, с. 9]. Близьке до цього, але більш розгорнуте, тлумачення пропонує С. С. Чернявський: це об'єктивно й суб'єктивно детермінована система дій (операцій, механізмів, прийомів) поведінки суб'єкта в процесі підготовки, вчинення і приховування злочину, кожна з яких залишає специфічні сліди, що дозволяють за допомогою криміналістичних прийомів і засобів отримати уявлення про сутність події, що мала місце, встановити особу злочинця та його причетність до злочинної дії, а також визначити найоптимальніші шляхи вирішення завдань розслідування [3, с. 55, 56]. С. М. Зав'ялов трактує спосіб учинення злочину як систему взаємопов'язаних, спрямованих на досягнення мети злочину дій суб'єкта (або утримання від них), що вчиняються з певною послідовністю, із застосуванням різних знарядь і засобів [2, с. 7].

Наведені дефініції розглядуваної категорії мають певні недоліки. Перш за все використання правової конструкції «спосіб учинення злочину» відбиває її криміналістичний зміст не повністю. До того ж, подібні інтерпретації стосуються в основному так званого заздалегідь обдуманого злочину, вчинення якого свідомо планувалося суб'єктом ще до настання ситуації, в якій здійснювався його злочинний намір. Безумовно, спосіб злочину найповніше і найбільш розгорнуто виявляється в групі злочинів умисних. Однак обов'язково треба мати на увазі, що існують і необережні злочини, де підготовчій діяльності суб'єктів місця немає. Серед умисних же вирізняють злочини, вчинені у стані афекту, заздалегідь не обдумані. Необґрунтованим є виділення у визначенні способу злочину також знарядь і засобів, оскільки деякі злочинні діяння можуть вчинятися й без їх використання.

Наведені та інші визначення поняття «спосіб учинення злочину» віддзеркалюють указані положення неповністю. А тому можемо запропонувати наступну дефініцію розглядуваної категорії: *спосіб злочину – це комплекс об'єктивно й суб'єктивно детермінованих дій (або бездіяльності), який може включати підготовку, вчинення і приховування злочину, які сприяють досягненню суспільно небезпечних наслідків злочину.*

Таким чином, до способу злочину належать не тільки прийоми, безпосередньо спрямовані на вчинення злочинних діянь, й дії з їх приготування і приховування злочину, які можуть утворювати самостійні групи способів і прийомів. Указані складники способу злочину можуть бути взаємопов'язані, інколи між ними немає чітких меж (що особливо характерно для злочинів економічних). Зокрема, дії по приховуванню злочину нерідко виконуються на етапі його підготовки, що дозволяє встановити спосіб злочину по прийомах його маскуванню. Перевагою цього трактування є також те, що воно охоплює умисні й необережні злочини, вчинені шляхом як активних дій, так і бездіяльності.

Пізнання теоретичних засад способів злочинів, їх віддзеркалення в зовнішньому середовищі має вагоме значення для розвитку науки криміналістики в цілому, особливо методики розслідування і профілактики окремих видів злочинних діянь. З урахуванням динамічного характеру способу злочину (оскільки саме через нього злочинці адаптуються до постійного

зміювання соціальних умов) аналізуються способи вчинення конкретних злочинів. На підставі цього у криміналістиці формулюються загальновидові характеристики способів, які надалі використовуються для розроблення й удосконалення окремих криміналістичних методик, тактичних і технічних засобів і прийомів.

Список літератури.

1. Даньшин М. В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М. В. Даньшин; Нац. юрид. акад. України. Харків, 2000. 19 с.

2. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: окремі проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. М. Зав'ялов; Нац. акад. МВС України. – Київ, 2005. – 19 с.

3. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. С. Чернявський; Київ: Нац. акад. внутр. справ України МВС України, 2002. 219 с.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Кавин Святослав Ярославович,
аспірант, факультет міжнародних відносин
Львівський національний університет імені Івана Франка

Кавин Ольга Миколаївна,
аспірантка, кафедра фінансово-економічної безпеки,
Українська академія друкарства

Кавин Богдан Ярославович
студент, факультет міжнародних відносин
Львівський національний університет імені Івана Франка

Важливим результатом формування сучасного інформаційного суспільства стала поява глобального інформаційного простору. Це породило нові форми конфліктів, такі як інформаційні, з якими суспільство раніше не стикалося, і які набагато інтенсивніші та масштабніші, відповідно, представляють серйозну загрозу безпеці суспільства та держави. Події останніх років у світі, спричинені кризою міжнародної системи безпеки, засвідчили невідповідність суспільства протистояти інформаційним війнам. Через це політику інформаційної безпеки потрібно вдосконалювати. Відповідно, вирішення питань законодавчого забезпечення інформаційної безпеки стало надзвичайно актуальним.

В даний час ЄС та кожна країна ЄС мають досить міцну правову базу в цій галузі, зокрема це стандарти НАТО щодо інформації, викладені в Документі CV (2002) 49 «Безпека в Організації Північноатлантичного договору (НАТО)» (Document CV (2002) 49: Security within the North Atlantic Treaty Organization (NATO)), офіційна політика НАТО у сфері кіберзахисту прийнята на Бухареському саміті (NATO Bucharest Summit Declaration, 3 April 2008), стратегічна концепція кібербезпеки, сформульована на Лісабонському саміті (NATO Lisbon Summit Declaration, 20 November 2010) й уточнена за результатами Варшавського саміту (NATO Warsaw Summit Communiqué, 9 July 2016), а також документ Європейської Комісії «Мережева та інформаційна безпека: європейський політичний підхід» (Communication from the European Commission: Network and Information Security: Proposal for a European Policy Approach. COM (2001)). Але проблема полягає в певній невідповідності законодавства ЄС та національних законодавств країн ЄС у підходах до вирішення певних питань інформаційної безпеки, що суттєво знижує ефективність правового регулювання у цій галузі. Тому вивчення особливостей регуляторної політики інформаційної безпеки ЄС в контексті можливого взаємозв'язку законодавства ЄС як іманентної складової національної безпеки з точки зору диверсифікації зовнішніх зв'язків у багатовекторній системі міжнародної безпеки є надзвичайно актуальним. З огляду на це, досвід країн

ЄС, зокрема Центральної та Східної Європи, а також країн Балтії, зокрема Хорватії, Угорщини, Румунії, Болгарії, Чехії, Словаччини, Польщі, Литви, Латвії та Естонії, показує, що сильний захист від викликів інформаційної війни може бути досягнутий лише за наявності національної стратегії інформаційної безпеки інтегрованої з політикою Європейського Союзу, ефективної та надійної правової бази для інформаційної безпеки та відповідних правових механізмів управління нею.

Разом з тим проведений аналіз нормативно-правових основ системи кібербезпеки країн Східної та Центральної Європи а також країн Балтії, свідчить про домінуючу роль спецслужб у забезпеченні кібернетичної безпеки. В зв'язку з цим, міжнародна співпраця стосовно уніфікованих підходів до боротьби з кіберзагрозами в інформаційному просторі носить до певної міри обмежений характер. Відповідно в ході дослідження даної проблематики, аналізувались особливості функціонування інституційно-правового механізму кіберзахисту в контексті законодавчої регламентації міжнародного співробітництва між державними інституціями та структурами національної безпеки. Була також обгрунтована необхідність вироблення узгодженої політики кіберзахисту держав Європейського Союзу в контексті інформаційної політики ЄС з метою уніфікації підходів щодо забезпечення інформаційного захисту та вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення інформаційної безпеки.

На сьогодні в цих країнах сформовано національні мережі інформаційної безпеки, які забезпечені відповідною законодавчою базою. Вони здатні швидко накопичувати сили та засоби для протидії всіляким кіберзагрозам. Основними сферами інформаційної безпеки в Центральній та Східній Європі та країнах Балтії є:

- створення європейської системи попередження та інформування про нові загрози;
- підтримка ринкової стандартизації та сертифікації;
- правовий супровід, пріоритетами якого є захист персональних даних, регулювання телекомунікаційних послуг та боротьба з кіберзлочинністю;
- посилення інформаційної безпеки на державному рівні;
- розвиток міжнародного співробітництва з питань інформаційної безпеки.

Хоча підходи до інформаційної безпеки, прийняті в цих країнах Європейського Союзу, ще не є уніфікованими, їх досвід є дуже важливим у процесі формування та розвитку інформаційного суспільства. Тому дослідження, оцінка та впровадження позитивного досвіду кожної з цих країн у формуванні нормативної бази щодо інформаційної безпеки ЄС, а саме в контексті аналізу законодавчих механізмів, включаючи національні стратегії кібербезпеки, мають важливе значення для побудови законодавчого законодавства. платформа для інформаційної безпеки з перспективою проєкції на українські реалії.

ОЗНАКИ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Киселевич Ірина Валентинівна

старший викладач
кафедри загальноправових та соціально-гуманітарних дисциплін
Херсонський факультет Одеського державного університету
внутрішніх справ
Україна

Юридична термінологія з точки зору комунікації, культури й історії є важливою лексичною підсистемою, яка швидко поширюється й оновлюється завдяки високому рівню розвитку юридичної науки [4, с. 47]. Сьогодні юридичну термінологію активно вивчають і юристи і лінгвісти. Для юристів інтерес до мови права визначається її функціональною специфікою та необхідністю вдосконалювати мовні форми нормативних актів з метою максимально адекватного висловлення законодавчої думки. Для лінгвістів мова права є цікавою з точки зору мови відповідної предметної галузі, лексичний склад якої вони вивчають з позиції термінологічності. Проблеми термінології є зумовлені практичними потребами «... оскільки термінологія є одним з найбільших шарів словникового складу сучасних мов. Терміни є такими одиницями мови, які допомагають їй здійснювати одну з основних функцій – пізнавально-інформативну» [7, с.23].

Юридична термінологія пов'язана з правознавством, як наукою, фахом та сферою професійної діяльності. Особливість юридичної термінології полягає у власних словотворчих моделях, у характерних для неї структурних і лексико-семантичних відносинах, у специфічному становленні та розвитку [9, с.142]. Юридичну термінологію утворюють слова та словосполучення, які вживаються у законодавстві, називають юридичні поняття, мають точний та визначений зміст і відрізняються однозначним значенням і функціональною стійкістю. [3, с.16]. Юридична термінологія також охоплює назви предметів, дій, явищ, осіб, безпосередньо пов'язаних з юриспруденцією та її функціонуванням у суспільстві.

Юридичний термін має певні характеристики. Це, перед усім, його 1) *дефінітивність*, за допомогою якої можна встановити абсолютну відповідність між компактним словесним вираженням юридичного поняття та його розгорнутим науковим визначенням або дефініцією. 2) *Однозначність*, яка свідчить про те, що термін повинен означати тільки наукове поняття, якому, у свою чергу, повинен відповідати тільки один термін [5, с.144]. Такий принцип реалізується за допомогою поняття *термінологічне поле*, тобто сфери існування термінів. Термінологічне поле замінює термінові контекст [6, с.50], в якому термін-слово набуває точності й однозначності, а поза його межами може означати інші поняття. Однозначність є бажаною, але не обов'язковою ознакою терміна [8, с.157]. Існує безліч прикладів неоднозначності термінів у будь-якій галузі науки, зокрема юридичній: *judge* (суддя, арбітр, експерт, оцінювач,

знавець) або *presumption* (самовпевненість, припущення, ймовірність, презумпція); ці багатозначні терміни вживаються не лише в юриспруденції. 3) *Системність* юридичного терміна означає закріплення його значення у системі, що утримує його своїми параметрами. Загальна тенденція слів мови до системності у словотворенні є особливо помітною серед термінів: системність понять, якщо це можливо, передбачає системність у повній структурі терміна. Явища одного порядку повинні знайти аналогічні позначення у термінологічних рядках [7, с.145]. Наприклад, суфікс *-ment* утворює в англійській мові велику кількість юридичних термінів: *judgment* (судове рішення, вирок); *punishment* (покарання); *endamage* (збитки, пошкодження); *disbarment* (позбавлення звання адвоката). 4) *Умотивованість* терміна сприяє його запам'ятовуванню, полегшує його зв'язок з іншими термінами і робить його становище усталеним [9, с.146]. Умотивований термін, як особливе слово, визначає дві екстралінгвістичні сутності: поняття, яке мотивує, та вмотивоване поняття. Створений таким чином термін розпочинає своє самостійне життя у термінологічному полі. Існує два способи вмотивованості термінів: *метафора* та *метонімія*. В основі метафоризації загальноживаного слова, що стає терміном юриспруденції, є схожість між предметами, ознаками, місцями: *colonize* (тимчасово переселяти виборців до іншого виборчого округу з метою незаконного голосування від *colonize* «колонізувати»); *resort* (злодійське кубло від *resort* «курорт») [1, с.9]. В основі метонімії – реальний зв'язок між процесом, місцем або предметом: *record* (запис судової справи; відомості про судимість); *Roman law* (римське право); *succession* (процес успадкування і майно, яке переходить у спадок). 5) *Лінгвістична точність* терміну забезпечується правильним використанням словотворчих засобів. Бажано, щоб терміни, які належать до певних частин мови, утворювалися б так само, принаймні, у межах одного термінологічного поля: *appropriate* (привласнити) – *disappropriate* (позбавити права власності); *imprison* (ув'язнити) – *disimprison* (звільнити від ув'язнення); *inherit* (успадкувати) – *disinherit* (позбавити спадщини) [1, с.11]. Довжина терміна має бути достатньою для позначення кожного поняття і для виокремлення його з низки схожих. Короткі терміни легше запам'ятати й часто вживати: юридичний термін *law* (закон, право) є коротким й абсолютно точним. У той самий час, багатослівні терміни *merchant shipping law* (морське право); *international convention law* (міжнародне договірне право); *executively inspired law* (законопроект, внесений за ініціативою виконавчої влади) точно вказують на місце поняття, яке вони позначають, серед інших понять даної галузі [2, с.70]. 6) *Термінологічна укоріненість* або *специфічність* вживання є дуже важливою ознакою для терміна. В юридичних рекомендаціях, перевага надається більш поширеному термінові, який можна почути у мові кількох поколінь фахівців, оскільки заміна давно укоріненних термінів на більш вдалі чи сучасні може призвести до руйнування старої системи й непотрібного вивчення [9, с.37]. Широко вживаний термін *nil debet* (лат. відсутність боргу, тобто заперечення відповідача за позовом) можна охарактеризувати як елемент фіксованої субмови, що вживається тільки в її межах і зустрічається частіше

ніж сучасний термін з аналогічним значенням *rejoinder* [10, с.88]. 7) *Мовна орієнтація*: за наявності термінів-конкурентів, створених на основі власної або чужих мов, слід надавати перевагу тим чи іншим термінам, зважаючи на ситуацію. Надмірне і не завжди виправдане захоплення іншомовними запозиченнями неминуче призводить до відокремлення термінології та робить її практично недоступною для нефакхівців. Однак, для юридичної термінології сучасної англійської мови це не є справедливим, оскільки вона, протягом тривалого часу, користується латинськими запозиченнями, які ніяк не перешкоджають ефективному спілкуванню фахівців у даній галузі: *nolo prosequi* (заява про відмову в подальшому судовому переслідуванні); *nihil habet* (той, хто не має майна, яке можна було б конфіскувати) [9, с.148].

Отже, враховуючи існування у лінгвістичній літературі різних думок стосовно ознак юридичного терміна, для нас релевантними залишаються його дефінітивність, однозначність, системність, умотивованість, лінгвістична точність, ступінь термінологічності, термінологічна укоріненість або специфічність вживання.

Список літератури

1. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів: Автореферат. дис. канд. філол. наук: - К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2003. - 19 с.
2. Лейчик В. М. Оптимальная длина и оптимальная структура термина // Вопросы языкознания, 1981. - №2. - С. 63-73.
3. Пиголкин А. С. Язык закона. - М.: Юридическая литература, 1990. - 192 с.
4. Пряшников Е. А. Терминология уголовно-процессуального законодательства // Правоведение, 1968, №4. - С. 47-50.
5. Реформатский А. А. Введение в языковедение. - М.: Просвещение, 1967. - 542 с.
6. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология // Вопросы терминологии. - М.: Просвещение, 1961. - С. 47-52.
7. Симоненко Л. О., Соколова С. О., Коропенко І. В. та ін. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах. К.: Наукова думка, 1993. - 235 с.
8. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. и др. Общая терминология: вопросы теории. - М.: Наука, 1989. - 243 с.
9. Толста С. А. Основні класифікації правничих термінів // Проблеми культури професійної мови фахівця: теорія та практика. Матеріали VI міжвузівської науково-методичної конференції. - Донецьк: Вид-во Донецьк.юридичного інституту про ДонНУ, 2006. - С.142-149.
10. Циткина Ф. А. Терминология и перевод. - Львов: Вища школа. - Изд-во Львов. гос. ун-та, 1988. - 156 с.

ЗАКОНОДАВЧЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ОСОБЛИВОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОДАТКОВОГО РЕЖИМУ

Колеснік Любомира Іванівна,

к.ю.н.,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Сарана Сергій Володимирович

к.ю.н., доцент

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Потреба у податкових платежах виникла у державі одразу із її появою, проте процес їх адміністрування (процесуального регулювання) залишається доволі складним питанням як з огляду на базове протиріччя між платниками і державою, так і з врахуванням необхідності цивілізованого (правового) шляху справляння податкових платежів та можливості платників податків захистити свої законні інтереси при їх сплаті та поданні податкової звітності.

Наявність загального податкового режиму, який стосується всіх без виключення податкових платежів та спеціального податкового режиму загалом має охоплювати переважну більшість податкових платежів. Проте ці режими не враховують особливості сплати кожного із податкових платежів загальної системи оподаткування та необхідності їх специфічного процесуального регулювання. Адже процесуальні режими відображають особливий порядок, форми і методи реалізації норм матеріального права [1, с. 20-21]. А ці норми є специфічними для цілого ряду податкових платежів загальної системи оподаткування включаючи ПДВ, акцизний податок, екологічний податок тощо. На що звертає увагу і Д.О. Коваль у своєму дослідженні [2, с. 165-166].

Особливий процесуально-процедурний податковий режим – це податковий режим, що спрямований на встановлення режимних вимог шляхом використання принципів, засобів, способів, гарантій загальноподатково-процедурного режиму з доповненням їх власними, в разі необхідності, для податково-процесуальних відносин, що стосуються окремих податкових платежів і виступають основою для їх процесуально-процедурного регулювання, з особливостями зумовленими тими чи іншими податковими платежами до яких вони стосуються, при цьому не охоплюючи всіх процесуальних аспектів виконання податкового обов'язку загалом та вміщуючи процедури не властиві загальному податково-процедурному режиму [3, с. 169].

Певною мірою приймаючи цю тезу, зазначимо, що перш за все, даний процесуально-процедурний режим є видом правового режиму податкового процесу загалом, у цілому використовує комплекс юридичних інструментів, спрямованих на створення необхідного впливу на процесуальні податкові відносини загалом і окремі податкові процедури, їх учасників у її процесуальному аспекті.

Він, будучи вторинним (похідним) від загального режиму використовує переважно його принципи і гарантії маючи власні лише в тому випадку коли це зумовлено особливістю спеціального податкового режиму, який він забезпечує в процесуальному аспекті. Разом з цим, йому можуть бути властиві і цілком особисті принципи і гарантії, які зокрема можуть полягати в відсутності чи зменшенні контролю, свободі вибору процедур взаємодії з податковими органами (в межах визначених законом), спрощенні процедур подання податкової звітності, звільнені від сплати і адміністрування окремих податкових платежів тощо [4, с. 120-121].

Даний режим фактично не може бути відокремленим від податкових платежів загального податкового режиму, маючи при цьому відповідне ділення на процедури відповідно до кожного із податкових платежів.

Так зокрема слід відзначити, що у межах особливого податкового режиму може спостерігатися динамічний рух пов'язаний із постійними змінами тих чи інших податкових платежів. У цьому зв'язку можна навести податок на доходи фізичних осіб, п. 7 підрозділу 1 Розділу XX ПК України щодо якого встановлює, що не підлягають оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб кошти, що відповідно до закону, що регулює питання створення та функціонування фондів банківського управління, виплачуються в період дії цього Закону фізичним особам згідно з договорами довірчого управління, укладеними з учасниками фондів банківського управління, та договорами пенсійних вкладів, укладеними в період проведення такого експерименту (за винятком випадків, коли кошти знімаються такими фізичними особами з порушенням умов відповідно пенсійного вкладу або фонду банківського управління) [5]. Проте ця норма не є постійною і може підлягати змінам чи мати встановлений час дії.

Стосовно податку на додану вартість то тут спостерігається аналогічна ситуація з огляду на положення п. 1 Розділу XX ПК України [5] вбачається, що в самій нормі безпосередньо встановлюється строк її дії.

Відповідно при законодавчому відображенні особливого податкового режиму має бути враховано динамічність змін матеріальних норм, які регулюють окремі податкові платежі. З огляду на склад інших складових податкових режимів зокрема спеціального податкового режиму [6], у його межах мають бути відображені процедури стосовно кожного податкового платежу із закріплення законодавчої вимоги щодо корегування процесуальних норм у разі зміни норм матеріального права стосовно того чи іншого податку, збору, платежу.

Таким чином законодавче відображення особливого процесуального податкового режиму має передбачати врахування процедур для окремих податкових платежів у межах даного режиму та закріплювати обов'язок внесення змін до процесуального регулювання, у тому силі включення чи виключення процедур регулювання податкових платежів, разом із зміною чи виключенням (скасуванням) тих чи інших податкових податків, зборів, платежів.

Список літератури

1 Андрієвський К. В. Спеціальні податкові режими: автореф. дисер. 12.00.07. Харків, 2009. 29 с.

2 Коваль Д. О. Теоретико-правові проблеми податкового процесу. Прикарпатський юридичний вісник. 2012. Вип. 2. С. 158-167.

3 Сарана С.В. Особливий процесуально-процедурний податковий режим: поняття та зміст. *Публічне право*. 2015. № 3. С. 164-169.

4 Колеснік Л.І., Сарана С.В. Процесуальні режими у податковому процесі: монографія. Mauritius: LAP LAMBERT, 2018. 153 р.

5 Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17&p=1320175636836217>

6 Сарана С. В. Склад спеціальних податкових режимів: законодавчий та науково-практичний аспект [Електронний ресурс]. Право та управління. 2011. № 2. С. 305-315. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/prtup/2011_2/pdf/11ccvnpa.pdf

ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Моргунова Тетяна Іванівна,

к.т.н., доцент

Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ

Семенов Аліна Олегівна

здобувач вищої освіти

Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ

На сьогоднішній день досить актуальним питанням є розвиток малого і середнього бізнесу. Гострою і невирішеною проблемою залишається реалізація суб'єктами господарювання своїх конституційних гарантій щодо захисту прав й охоронюваних законом інтересів. Основною причиною такого стану є виокремлення різних підходів до розуміння та забезпечення господарської діяльності.

Вивченню понять «захист прав», «охорона прав» приділяли увагу такі відомі науковці, як М. В. Амелеченко, О. А. Беяневич, С. Б. Кузьміна, О. В. Лаврін, М. С. Малєїн, В. Т. Нор, З. В. Ромовська, О. Ф. Скакун та ін.

Аналізу правової природи категорії «інтерес» присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні науковці, серед яких Р. Е. Гукасян, М. А. Гурвич, А. І. Екімов, Є. Ерліх, Р. Ієринг, С. В. Лучина, О. В. Малько, І. В. Прочанкіна, П. М. Рабінович, І. Г. Смірнова, В. В. Субочев, К. Е. Торган, Г. Ф. Шершеневич та ін.

Згідно з положеннями ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, а відповідно до її ст. 43, кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

Гарантуючи право на дозволена законом підприємницьку діяльність, а отже і право на безпечну, оплачувану працю, держава бере на себе обов'язок забезпечити дотримання конституційних положень і належного правопорядку в усіх сферах життя суспільства. Тому всі дії уповноважених державних органів у цих напрямках об'єднуються поняттям «захист», що застосовується в усіх галузях права.

Відповідно до ст. 2 ГКУ Учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і

несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Також ГКУ визначено 2 групи суб'єктів господарювання:

- 1) господарські організації — юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;
- 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці [2].

Захист прав суб'єктів господарювання – це введення в дію системи правових і організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації прав цих суб'єктів і недопущення їхніх порушень.

О.А. Беляневич розглядає складовою обов'язку держави по захисту прав суб'єктів господарювання та важливою юридичною гарантією розвитку підприємництва і забезпечення правового порядку в сфері суспільного виробництва наявність, створення та підтримання «ефективної, внутрішньо узгодженої системи форм, способів та процесуальних засобів захисту порушених суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів»

Господарсько-правовий захист прав господарюючих суб'єктів переслідує дві основні цілі:

- забезпечити безпеку від несприятливих дій зі сторони інших учасників ринкових відносин, які займають поряд з ним рівне становище;
- попередити вже на початковій стадії порушення його прав у відносинах, де стороною виступає держава в особі органів, наділених владними повноваженнями.

Метою захисних заходів є встановлення балансу інтересів держави та суб'єктів господарювання [3].

Право на захист є однією з найважливіших конституційно задекларованих гарантій для учасника господарських правовідносин, носія суб'єктивного цивільного права, який має охоронювану законом можливість звернутися до уповноваженого державою суб'єкта із заявою про застосування засобів правоохоронного і захисного характеру для відновлення порушеного права та застосування передбачених законом заходів з метою припинення дій, якими це право було порушено.

За умов ринкової економіки під захистом прав суб'єктів господарювання розуміють систему заходів (форм і способів діяльності), котрі здійснюються відповідно до закону як суб'єктом господарювання самостійно, так і через уповноважених осіб, і спрямованих на запобігання й усунення погроз порушення прав відповідних суб'єктів, усунення перешкод здійсненню цих прав, відновлення порушених прав і правового статусу та притягнення порушників до відповідальності [4].

Адміністративно-господарська діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування пов'язана з публічно-владними повноваженнями і полягає у

виконанні ними управлінських функцій щодо суб'єктів господарювання (регулювання господарської діяльності та контролю за нею) та наданні суб'єктам господарювання адміністративних послуг.

Поряд з загальними методами державного управління (переконанням та примусом) у регуляторній діяльності держави застосовуються спеціальні методи, притаманні лише функції державного регулювання господарської діяльності.

Спеціальні методи залежно від мети регуляторної діяльності класифікують на:

- 1) методи забезпечення соціальної спрямованості економіки (державне замовлення та державне завдання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; стандартизація і сертифікація);
- 2) методи забезпечення економічної безпеки суспільства і держави (ліцензування, патентування, квотування господарської діяльності);
- 3) методи стимулювання суспільно важливих видів господарської діяльності (метод пільг: інвестиційних, податкових тощо та метод фінансової підтримки: дотації, компенсації, цільові інновації, субсидії).

За своїм матеріально-правовим змістом захист включає в себе:

- можливість уповноваженої особи використовувати дозволені законом засоби власного примусового впливу на правопорушника, захищати належне йому право власними діями фактичного порядку (самозахист цивільних прав);
- можливість застосування безпосередньо самою уповноваженою особою юридичних заходів оперативного впливу на правопорушника;
- можливість уповноваженої особи звернутися до компетентних державних чи громадських органів з вимогою спонукання особи до певної поведінки [5].

На завершення, згадуючи ключові тези, відзначимо, що суб'єктами господарювання є учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарські права та обов'язки, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

В свою чергу під захистом прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання слід розуміти легітимну, здійснювану відповідно до встановленої компетенції діяльність уповноважених органів держави і суду, спрямовану на відновлення або визнання порушених або оспорених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, а також запобігання їх порушенням шляхом своєчасного й об'єктивного розгляду судами спорів.

Список літератури:

1. Конституція України ВВР 1996 р. № 30 ст. 141 редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k//96-вр> (дата звернення: 21.09. 2020).
2. Господарський кодекс України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 23. 09.2020).
3. Бігняк О. В. Захист корпоративних прав: співвідношення категорій «форми захисту», «способи захисту» та «засоби захисту» (Сучасні погляди та концепції). *Юридичний вісник*. 2019. № 2. С. 43–48.
4. Аушева О. В. Захист прав суб'єктів господарювання від порушень органами державної влади: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2007. 18 с.

5. Григорчук М. В. Захист прав і інтересів суб'єктів господарювання. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 1 (11). С. 13.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВИХ БІРЖ

Найда Інна Володимирівна,

кандидат наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Зіньова Ольга Сергіївна

старший викладач кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Поява функціонування фондових бірж має багатовікову історію. Прообразом фондових операцій є процес обміну валюти на іншу між торговцями на ярмарках. Внаслідок зростання торгівлі та збільшення кількості укладених термінових угод об'єктом фінансових операцій поступово стали довгострокові розписки - векселі. Вексель - перша класична цінний папір, яка поклала початок виникненню і розвитку фондового ринку.

Спочатку угоди з цінними паперами здійснювалися на товарних біржах і інших оптових ринках, але з плином часу виникла необхідність поліпшення такого роду операцій - сформувався ринок фондових цінностей [1].

Початок епохи великих географічних відкриттів послужило поштовхом для формування організованої торгівлі цінними паперами і появи їх класичних типів. Організація морських експедицій і великих торгових караванів в країни Нового Світу вимагало значних капіталовкладень. Це зумовило об'єднання купців, судновласників, банкірів, промисловців у товариства для створення загального капіталу. Внесення паю оформлялося спеціальним документом, який підтверджував право власності на свою частку в загальному капіталі і право на отримання частини прибутку у разі вдалого спільного підприємства. Цей документ отримав назву акція *quo*, а суспільство стало називатися акціонерним або компанією. Відомі перші в світі акціонерні товариства - Голландська і Англійська *Ост-Індська* компанії [2].

Почали з'являтися й урядові цінні папери - казначейські векселі та облігації, які стали об'єктом купівлі-продажу на фондових біржах. Вперше торги цінними паперами урядів Голландії, Німеччини, Франції, Англії, Бельгії, Іспанії пройшли в Антверпені в XVI столітті.

Перші форми торговельних і валютних бірж з'явилися вже в XVI ст. в Італії (Венеції, Генуї, Флоренції), а також великих торгових містах інших країн Західної Європи - в Гамбурзі, Лондоні, Амстердамі.

Перша фондова біржа була створена в Амстердамі в XVII ст. До цього операції з цінними паперами здійснювалися на товарних біржах. Головні позиції на біржових торгах займали акції та облігації приватних компаній.

Амстердамська фондова біржа грала в XVII ст. найбільшу роль. Тут здійснювалися котирування майже всіх типів цінних паперів різних емітентів.

Активізація ринку фондових цінностей і бурхливе зростання біржової торгівлі припадає на XVIII ст. У другій половині XVIII ст. на перше місце в Європі виходить Лондонська фондова біржа (1773). У США початком функціонування фондової біржі вважається 1792. Між фондовими біржами різних країн формувалися тісні взаємозв'язки. Однак національні фінансові ринки та фондові біржі різних держав набували характерні для них індивідуальні риси й особливості, що обумовлено винятковістю економіки кожної окремої країни .

Наприкінці XVIII - початку XIX ст. роль фондової біржі зростає. Йде процес первісного нагромадження капіталу. У країнах Європи та Америки з'являються перші акціонерні банки і промислові корпорації, хоча тоді операції з цінними паперами не здійснювали істотного впливу на економічні процеси. Фондові біржі не відразу, а поступово входили в систему фінансово-економічних відносин, ставали важливим елементом всього господарського механізму держави. Стихія ринку вільної конкуренції забезпечувала майже необмежене переливання великих грошових коштів з галузі в галузь, минаючи державне розподіл, через фондову біржу і сферу кредитування. Такий інтенсивний ріст суспільного виробництва, який суттєво перевищував попит, привів до значного підйому життєвого рівня, а також до зміни ролі фінансового капіталу в системі економічних відносин. Даний період характеризується як період неорганізованого дикого ринку. Тоді було майже відсутнє законодавство, яке б визначало ті чи інші господарські операції, що не були сформовані органи регулювання, більшість операцій не реєструвалися.

На рубежі XX століття світовий ринок фінансових активів починає помітно змінюватися. З виникненням монополій, великих об'єднань підприємств і збільшенням емісії цінних паперів росли як біржові, так і позабіржові обороти фінансових активів [3].

Найбільшу роль при цьому грали комерційні банки, які здійснювали первинне розміщення акцій корпорацій. Фондовий ринок ставав все більш регульованим. Особливо широкий розвиток отримав ринок цінних паперів в США. Він помітно обігнав в своєму розвитку європейський, на ньому склався більш сучасний механізм здійснення фінансових операцій, і в даний час по праву вважається найбільш організованим і демократичним ринком цінних паперів.

Однак фондовий ринок не може розвиватися без криз і потрясінь. Особливо страшним і грандіозним за своїми наслідками був біржова криза 1929 року, коли падіння курсу на Нью-Йоркській фондовій біржі призвело до світової економічної кризи [4].

Після кризи 1929 - 1933 років уряди більшості країн прожили кризу, взяли курс на проведення економічних реформ. У зв'язку з цим різко зросла роль держави в економіці. У США в 1933 р був прийнятий закон про цінні папери, і поступово фондовий ринок набув свого сучасного вигляду.

На фондовий ринок істотний вплив здійснювали війни, політична нестабільність, економічні депресії. У ці періоди емісія цінних паперів скорочувалася, кількість угод падало. Однак будь-яке пожвавлення економіки одразу проявлялося в обсязі фондових операцій, і відповідно, ринок цінних

паперів завжди служив і служить індикатором фінансово-економічного здоров'я держави.

У 60-ті роки ХХ ст. на фондовому ринку помітним стає новий сплеск біржової активності. Європа оговталася від наслідків Другої світової війни, стабілізувалася промисловість, з'явилися нові наукоємні виробництва. Механізм фондової біржі сприяв перерозподілу грошових коштів на користь галузей, які забезпечують найбільшу норму прибутку.

За допомогою фондової біржі величезні кошти, зібрані банками та іншими розрахунково-кредитними установами, спрямовувалися на фінансування найбільш ефективних економічних програм, винаходів і впровадження нових технологій. У цей період відбувається також бурхливе зростання міжнародних операцій з цінними паперами.

До кінця 70-х років, фінансові ринки країн з розвиненою ринковою економікою вже представляли собою складне утворення з удосконаленим механізмом, з розгалуженою мережею допоміжних структур, а також тісними міжнародними зв'язками. Величезну роль на світовій арені стали грати транснаціональні промислові та банківські корпорації, які акумулювали значні грошові кошти і проводили політику експорту капіталу.

За останні двадцять років міжнародна торгівля цінними паперами зросла в десятки разів порівняно з післявоєнним періодом. У зверненні з'явилися євроакції і єврооблігації, які стали головним об'єктом угод на світовому фінансовому ринку. Національні ринки фінансових активів функціонують у тісному взаємозв'язку один з одним. Емісія цінних паперів досягла таких розмірів, що в результаті міжнародний фондовий ринок став важливим елементом світової економіки [5].

Рівень розвитку ринку цінних паперів в Російській імперії за своїми масштабами і глибині операцій значно відставав від рівня розвитку фондових ринків західних країн, насамперед від Німеччини, Франції, Англії, США. Крім того, на російському ринку цінних паперів було мало випусків облігацій підприємств і компаній. Свого апогею фондовий ринок Росії досяг в 1914 році. Після революції, громадянської війни і проведення загальної націоналізації засобів виробництва ринок цінних паперів як такий перестав існувати.

У період НЕПу почалося деяке пожвавлення ринку за рахунок випуску державних облігацій і незначної кількості акцій. Економіка набуває ринковий характер, починає функціонувати щодо розгалужена кредитна система, використовується іноземний капітал. Однак ринок цінних паперів в період НЕПу носив досить обмежений характер [6].

Період так званої індустріалізації і колективізації призвів до ліквідації комерційного кредиту, реформуванню багатьох кредитних інститутів, до централізації банківських ресурсів в руках Держбанку і галузевих банків, а також до обмеженого механізму ринку цінних паперів у вигляді випуску державних позик. Причому обертання державних позичок носило добровільно-примусовий характер і таким чином вони розміщувалися в основному серед населення. До Великої Вітчизняної війни, а також в перші повоєнні роки і до кінця 50-х це були виграшні позички з подальшим періодичним погашенням

облігацій. Головна їх мета полягала в додатковій мобілізації грошових коштів населення в народне господарство СРСР для відновлення його після війни і надалі для реалізації різних великих промислово-інвестиційних проектів.

Однак наприкінці 50-х років стало очевидним, що державі досить важко одночасно випускати позики і оплачувати їх населенню. Тому випуск таких позичок був зупинений, а виплати по них заморожені на досить довгий період. Єдиним видом цінних паперів залишився Державна 3-х відсоткова вигрешна позичка, яка купувалася і продавалася через систему ощадних кас. Таким чином, відбулося ще більше звуження ринку. Ліквідація похідного ринку цінних паперів в радянський період була обумовлена розвитком командно-адміністративної системи управління, яка замінила ринкові відносини.

З 1990 року в Україні розпочався етап відродження ринку цінних паперів і фондової біржі. По суті, ринок фінансових активів формувався в умовах економічної і політичної нестабільності. Тим не менш, в останні роки стає помітною тенденція його успішного формування та подальшого розвитку.

В Україні в 1991 році був зроблений перший крок на шляху становлення найважливішої ланки фондовій системи - фондової біржі. 1991 рік стало роком створення Української фондової біржі, родоначальником якої вважається Київська біржа, утворена в 1865 році [7].

Крім того, в 1991 році були зроблені певні кроки до розширення ринку цінних паперів України. Насамперед, це поява фондових бірж і фондових відділів товарних бірж. У цьому ж році був прийнятий Закон України «Про цінні папери і фондову біржу», в якому визначалися види цінних паперів, дозволених для випуску та обігу на території України, давалися їх характеристики, визначався порядок здійснення операцій з цінними паперами та реєстрації їх випуску, а також давалося поняття фондової біржі, визначені її правове становище, установки і правила.

Однією з особливостей розвитку ринку цінних паперів в Україні став масовий випуск нового виду паперів - приватизаційного майнового сертифіката (ПМС). Він свідчив про право його власника на безумовне зміст у процесі приватизації частки майна державних підприємств.

Пізніше в обіг була випущена нова папір - компенсаційний сертифікат (КС), який надавав право його власнику на компенсацію певної суми ощадних вкладів [8].

Перший Український фондовий майданчик з'явився в лютому 1996 року.

Дослідження історії розвитку фінансового ринку на прикладі побудови американських та європейських фондових бірж доводять, що кожна країна має свій власний шлях розвитку фондового ринку. Спільним для всіх країн є принцип пріоритетності національного законодавства та ефективна стратегія економічного зростання.

Список літератури

1. Тьюлз Р., Бредлі Е., Тьюлз Т. Фондовий ринок.- 6-е вид., Пер. з англ.- М.: ИНФРА-М, 1997. - VIII + 648 с.

2. Клічков А. Інтернет-трейдинг в Росії//Фінансовий бізнес.- 2001. - № 3. - С. 52-54.
3. Головков О. Лістинг цінних паперів в Україні: правове регулювання//Цінні папери України.- 2003. - № 21. - С. 12
4. Еш С. М. Фінансовий ринок//Електронна книга – ежим доступу: http://pidruchniki.ws/14131112/finansi/finansoviy_rinok_-_esh_smg;
5. Губській В.В. Біржові технології ринк.- К .: Нора-принт, 1997. - 296с.
6. Аналітичні дані відносно розвитку фондового ринку /Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового Режим доступу – <http://nssmc.gov.ua/fund/analyticsgt>;
7. Крамаренко В.І., Холод Б.І., Воробйов Ю.М. Біржова діяльність. Учеб. посіб.- Сімферополь: Таврида, 2000. - 251с.
8. Боринець С.Я. Економічна природа та призначення державних цінних паперів / С.Я. Боринець, Л.В. Могилко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 13. – С. 29–31.

ПЕРСПЕКТИВНА СТРУКТУРА СПЕЦІАЛЬНИХ ПОДАТКОВИХ РЕЖИМІВ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Папко Василь Григорович

аспірант

Київський національний торговельно-економічний університет

Забезпечення функціонування держави у значній ступені залежить від наявності у неї фінансових ресурсів для забезпечення її функціонування та виконання основних державних функцій. Основні надходження до державного та місцевих бюджетів забезпечують податкові платежі від суб'єктів господарювання, у першу чергу підприємницьких структур, які здійснюють діяльність у різних сферах народного господарства.

Належне функціонування таких суб'єктів забезпечує не лише надходження до бюджетів всіх рівнів, а і в значній мірі впливає на валовий внутрішній продукт та зайнятість населення. Особливо чутливою сферою до державного впливу, у значній мірі через податкове навантаження є сфера малого бізнесу, яка не лише сплачує податки, а і забезпечує сама себе і найманих працівників зайнятістю, складаючи значну частину середнього класу суспільства.

Дана сфера суб'єктів підприємництва у значній мірі потребує підтримки держави, у першу чергу через зменшення податкового навантаження та спрощення процедур фінансового та податкового обліку у тому числі подання податкової звітності. Без такої підтримки, як показує вітчизняний і зарубіжний досвід, значна кількість суб'єктів малого підприємництва просто не зможуть функціонувати знаходячись на межі рентабельності або навіть зазнаючи збитків. У значній мірі це проявилось під час пандемії COVID-19, коли лише завдяки державним поступкам зі сплати ЄСВ та забороні на податкові перевірки вдалося підтримати та зберегти значну частину малого бізнесу в Україні.

Податковий кодекс України (далі – ПК України) у розділі XIV «Спеціальні податкові режими» закріплює наявність одного такого режиму – спрощеної системи оподаткування обліку та звітності [1], яка об'єднує єдиний податок та елементи скасованого фіксованого сільськогосподарського податку. Проте такий підхід законодавця є однобоким та частковим адже не враховує потребу у спеціальних податкових режимах для окремих сфер, у яких працюють суб'єкти малого бізнесу.

На слушний погляд Є.А. Опрі: «податковий режим» визначає загальний порядок обчислення і сплати податків, що застосовується до всього загалу платників, а «спеціальний режим оподаткування» означає встановлення особливого порядку нарахування та сплати обов'язкових платежів державі відносно окремих категорій платників [2, с. 6]. У свою чергу, К.В Андрієвський визначає такі ознаки даного режиму: спеціальний податково-правовий режим містить у собі сукупність юридичних засобів, що створюють для його суб'єктів

ті чи інші потенційні правові наслідки, можливість яких передбачена правовими нормами, внаслідок чого він належить до різновидів правового режиму; метою встановлення сукупності потенційних податково-правових наслідків, що становлять спеціальний податково-правовий режим, є залучення членів суспільства до тягаря сплати податків і зборів; крім зазначеної основної мети, кожному спеціальному податково-правовому режиму властива наявність додаткової цілі, яка може полягати в стимулюванні окремих видів економічної діяльності, полегшенні податкового тягаря для суб'єктів, що належать до окремих категорій, і т.д.; режим спеціальний податково-правовий не самодостатній і може існувати лише як доповнення до загального [3, с. 21-22]. З останньою тезою слід цілком погодитися адже спеціальний податковий режим визначає особливості застосування загального режиму і не може в повній мірі виступати, як окремий цілком незалежний податковий режим.

Ознаками спеціального податкового режиму загалом виступають наступні: система заходів з оподаткування, яка має відокремлений від інших систем характер, переважно виступаючи підсистемою в межах загального режиму оподаткування; застосування до особливих груп об'єктів оподаткування, якими можуть бути дохід (прибуток), вартість майна (землі) або вид діяльності, який здійснюється платником, чи тариф на постачання послуг; закріплення особливого порядку визначення елементів податку і збору, в тому числі оподаткування окремих категорій платників; звільнення від сплати окремих податкових платежів; застосування до певної території чи галузі економіки; застосування у відповідний податковий період; застосування альтернативних податків [4, с. 17-18; 5].

Спираючись на вказані ознаки до спеціальних податкових режимів можна віднести: спеціальний податковий режим у сфері сільського і лісового господарства та рибальства [6, с. 865], угоди про розподіл продукції [7, с. 865], режими технологічних та наукових парків [8, с. 88-89]. Які разом зі спрощеною системою оподаткування, обліку і звітності мають складати структуру спеціальних податкових режимів.

Узагальнення можливостей формування та структури спеціальних податкових режимів було здійснено П.В. Коломійцем [9] та С.В. Сараною [10], які приходять до думки про необхідність доповнення та реформування податкових режимів, С.В. Сарана окрім того пропонує структуру спеціальних податкових режимів з огляду ще на попередню структуру їх у ПК України. І за умови адаптації запропонованої ним структури до сучасних реалій податкового законодавства та практики сплати податкових платежів структура спеціальних податкових режимів має включати в себе режим у сфері сільського і лісового господарства та рибальства, угоди про розподіл продукції, режими технологічних та наукових парків. З приводу офшору як спеціального податкового режиму то він за сучасними реаліями та практикою тяжіє більше до трансфертного ціноутворення та не має відноситися до спеціальних податкових режимів.

Отже підсумовуючи все вищезазначене можна дійти висновку, що спеціальний податковий режим потребує удосконалення з огляду на сучасні

реалії податкових правовідносин. І у перспективі до його складу мають бути включені режим у сфері сільського і лісового господарства та рибальства, угоди про розподіл продукції, режими технологічних та наукових парків. З їх відповідним законодавчим закріпленням та прив'язкою до структури спеціальних податкових режимів.

Список літератури

15. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17&p=1320175636836217>

16. Опря Є.А. Спеціальні режими прямого оподаткування у сільському господарстві: автореферат дис. ... кандидата економічних наук: 08.00.08. Київ: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» Української академії аграрних наук, 2009. 23 с.

17. Андрієвський К.В. Спеціальні податкові режими: автореферат дис.... кандидата юридичних наук: 12.00.07. Х: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2009. 24 с.

18. Сарана С.В. До питання поняття спеціального податкового режиму. *Фінансове право*. 2011. № 4 С. 15-18.

19. Сарана С.В. Ознаки спеціального податкового режиму: законодавчий та науково-практичний аспекти. *Пошук концептуальних засад розбудови правової системи України: Всеукраїнська конференція, м. Львів, 10-11 червня 2011 року*. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2011. С. 67.

20. Сарана С.В. Спеціальний податковий режим у сфері сільського і лісового господарства та рибальства. *Форум права*. 2014. № 1. С. 860-866.

21. Сарана С.В. Стосовно можливості віднесення угод про розподіл продукції до спеціальних податкових режимів. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. №14 (1). С. 1-7.

22. Сарана С. В. Спеціальні податкові режими технологічних та наукових парків. *Публічне право*. 2012. № 3. С. 83-90.

23. Коломієць П.В. Правове регулювання спеціальних податкових режимів в Україні: автореферат дисертації ... кандидата юридичних наук: 12.00.07. Ірпінь: Нац. ун-т держ. подат. служби України, 2013. 22 с.

24. Сарана С. В., Семенко Б. М., Семенко Т. М. Спеціальні податкові режими: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Полтава : Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», 2012. 170 с.

ФІЛОСОФІЯ ПРАВОВОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

Романова Альона Сергіївна

доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри Теорії, історії та філософії права
Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Право у своєму первісному, природному значенні є нічим іншим, як необхідною формою духовного буття людини, воно вказує той лад рівної вільної самостійності кожного, при якому тільки й можливе на землі духовне життя.

Філософський підхід до дослідження правових проблем в умовах сучасного українського суспільства набуває особливого звучання, дозволяючи зрозуміти суть багатьох кардинальних перетворень при переході суспільства до нового якісного стану.

Право – це важливий не тільки юридичний і політичний, а й природний інститут, який разом з мораллю і моральністю відіграє вирішальну роль у контролі і регулюванні життєдіяльності людини. Саме право, правові явища і процеси не можуть бути всебічно і повно вивчені поза їх зв'язком із суспільством. Справді, суспільство не зможе обійтися без соціального регулювання, в системі якого провідна роль належить праву. Право як соціальний інститут являє собою спосіб регулювання поведінки людей, міру їх свободи, що виражається в системі загальнообов'язкових соціальних норм, встановлених або санкціонованих державою, що регулюють дії, поведінку і відносини людей та забезпечуються примусовою силою держави. Система правового регулювання спрямована на регулювання всього соціального поля без виділення будь-яких групових пріоритетів, оскільки всі повинні бути рівні перед законом.

Саме праву належить найважливіша роль в утриманні людей від асоціальної поведінки та забезпеченні виконання їх прав й обов'язків на благо демократичної правової держави.

Поняття «правове» охоплює такі взаємозалежні значення: 1) відображає правову дійсність; 2) виражає територіальну поширеність дії правових норм; 3) особливо відзначає роль права як найважливішого регулятора суспільних відносин [1, с.152].

Термін «життя» має безліч визначень, що різняться залежно від сфери наукового бачення предмету.

Життя, як явище, є сукупністю фундаментальних загальнобіологічних ознак, які характеризують живих істот, відрізняючи їх від неживих об'єктів. Життя визначається як форма існування матерії, як форма існування дієвих інструкцій з організації матерії.

Іншим свідченням філософського змісту названої проблеми є її глибокий зв'язок з проблемами свідомості й пізнання, з питаннями про природу

чуттєвого і логічного сприйняття, стійкість і мінливість людської життєдіяльності.

Поняття «життя» у філософії є дуже різним, що залежить від течій та напрямків цієї науки. Часто філософські концепції життя діаметрально відрізняються, ототожнюючи його (життя) з ідеальним існуванням, що має божественний початок; наділяючи рисами живого навіть неживі об'єкти; спрощуючи сутність явища життя до механічних моделей; обмежуючи рамками: органічне походить лише від життя; наділяючи усе живе розумом та здатністю до мислення тощо.

Аналіз правової реальності дозволяє виділити в ньому наступні форми буття права, що у сукупності виражають динаміку правової реальності [2, с. 437]: а) світ ідей: ідея права; б) світ знакових форм: правові норми і закони; в) світ взаємодій між соціальними суб'єктами (правове життя).

Правове життя – єдина категорія, яка охоплює, сферу буття права зі всіма його позитивними і негативними проявами; це не система, а саме сукупність всіх форм юридичного буття, що включає також негативні процеси, випадкові чинники, дозволяє охопити усі аспекти і прояви права, його структуру і динаміку [3].

Об'єднує такі знання соціальна філософія. В межах цієї науки люди намагаються осмислити своє соціальне буття, відповісти на питання: що таке суспільство, в чому полягає відмінність і зв'язок з природою, яка структура суспільного життя, яке значення суспільство має в житті людини.

Правове життя – багатопланове, неоднорідне загальнотеоретичне поняття, що поєднує в собі галузеві види правового життя. Саме так як говорять про політичне і культурне життя суспільства, можна і треба говорити про правове життя, яке є не менш інтенсивне і насичене, а інколи різноманітніше, оскільки саме у цій сфері виникають і вирішуються суспільні колізії [4, с. 7].

Правове життя характеризує специфіку і рівень правового розвитку певної країни. Від рівня розвиненості правового життя залежить правова активність, тобто чим більше вона відповідає формально визначеним, вираженим в нормативно-правових актах правилам поведінки, чим більше правові акти досконаліші і відповідають умовам, в яких вони приймаються і існують, чим вище правова дисципліна і правосвідомість суб'єктів права, тим, відповідно, і вищий рівень правового розвитку суспільства на певній території.

Список літератури

1. Волинка К. Г. Теорія держави і права : Навч. посіб. К. : МАУП, 2003. 240 с.
2. Нерсисянц В.С. Философия права. М. : Норма, 1997. 652 с.
3. Матузов Н. И. Правовая система и личность. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1987. 293 с.
4. Шиянов В. А. Правовая система и правовая жизнь общества: теоретический аспект взаимодействия : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : специальность 12.00.01; Москва, 2008. 26 с.

ФАРМАЦЕВТИЧНЕ ПРАВО: ІСТОРІЯ, СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Томіна Вікторія Юріївна

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ

Правовим, економічними, теоретичним, технологічними та практичним аспектам фармацевтичного права, фармакології та фармацевтичної діяльності були присвячені праці багатьох вчених. Під час роботи над науковою статтею ми орієнтувалися на ідеї та погляди таких вчених, як: О.Г. Алексеев, І.Д. Бойчук, Ю.С. Братішко, Л.М. Глущенко, Д.О. Дуюн, В.А. Загорій, Л.І. Куш, І.М. Перцев, М.С. Пономаренко, О.В. Посилкіна, І.В. Нековаль, О.А. Рубан, О.С. Соловйов, О.О. Цуркан, В.В. Шаповалов, В.О. Шаповалова та інших.

У «Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 роки визначено перспективним напрямком на створення відповідної нормативно-правової бази, що регулює фармацевтичну діяльність [1] у зв'язку з цим стрімкий розвиток державної політики у систематизації джерел інформації про лікарські засоби, довідники, підручники, фармацевтична енциклопедія, фахові словники, активна та плідна міжнародна співпраця та законотворча діяльність у сфері основ охорони здоров'я та лікарських засобів свідчать про формування фармацевтичного права в Україні.

Термін «фармацевтичне право» не є офіційно узаконеним, але широко використовується спеціалістами. Вперше термін «фармацевтичне право» було введено співробітниками кафедри судової фармації Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету в 1998 році, які вказують, що фармацевтичне право – це система загальнообов'язкових правових норм (сукупності взаємоузгоджених міжнародних і національних міжгалузевих чи тільки галузевих підзаконних актів, настанов, директив, кодексів фармацевтичної етики і деонтології), які регулюють правовідносини учасників світового чи тільки регіонального фармацевтичного ринку [4].

Системою фармацевтичного права слід вважати сукупність взаємопов'язаних, розміщених у певній логічній послідовності норм і правових інститутів, які регулюються правовідносини суб'єктів фармацевтичної діяльності. Фармацевтичні правовідносини поділяються на такі групи:

- доклінічне вивчення лікарських засобів;
- клінічні випробування лікарських засобів;
- виробництво лікарських засобів;
- державний контроль якості лікарських засобів;
- ввезення на територію України та вивезення з її території лікарських засобів;
- реалізація лікарських засобів;

- реклама лікарських засобів;
- фармацевтична освіта тощо. [3]

Передумови виникнення фармацевтичного права відображаються в історичних аспектах фармацевтичної освіти. Фармація – комплекс наук та практичних знань, що включають питання пошуку, добування, дослідження, зберігання та відпуску лікарських та лікувально-профілактичних засобів. Походження терміну «фармація» відноситься до глибокої давнини. Під зображенням лікаря древнього Єгипту Тота був знайдений напис: фар-ма-ки, що означало той, що дарує зцілення. Греки, які вчилися у єгиптян мистецтву лікування, утворили з цього кореня свій термін – «фармакон», що означає ліки, отрута. В елліністичному світі і в древньому Римі різні спеціалісти лікарської справи позначались термінами, які мали в своєму слові корінь «фарма». Знавці лікарської справи відомі дуже давно, але фармація, як наука була частиною медицини, і видатними діячами лікознавства були лікарі, які об'єднували у своїй діяльності не тільки всі галузі медицини, але й природознавство, і філософію (Гіпократ, Гален, Авіценна, Разес, Парацельс та інші). Остаточне виділення фармації як окремої галузі відбулося у XVIII ст. Історія розвитку фармацевтичного права бере свій початок з розвитку фармацевтичної освіти в Україні. У 1490 році у Львові розпочинає свою справу лікар і аптекар Олександр, який відкриває офіційну публічну аптеку в для загального користування. У 1578 році у Луцьку з'явилась приватна аптека. У 1594 році неподалік від Львова засновується Зайомська академія, яка готувала докторів права, філософії та медицини. В академії працював доктор медицини, професор Еразм Сикст, який вписав свою сторінку в історії медицини та фармації. На той час у Львові вже діяло 15 аптек.

У історичному контексті розвитку фармацевтичного права слід додати, що одним з головних інструментів державного регулювання у сфері забезпечення якості лікарських засобів є прийняття логічно взаємопов'язаних блоків нормативно-правових актів. З усього масиву нормативно-правової бази України було визначено 673 нормативно-правових актів і нормативних документів, введених протягом 1991-2012 років, що здійснювали (до моменту втрати чинності) або на даний час чинять регуляторний вплив, містять норми права або загальні й специфічні вимоги, які в цілому чи частково регулюють питання забезпечення якості лікарських засобів.

На нашу думку розвиток фармацевтичної освіти, науки, діяльності та законодавства зумовлює появу великої кількості нормативно-правових актів в цій галузі, що підтверджує факт існування фармацевтичного права в національній системі права. Слід зазначити, що при дійсній та ефективній систематизації фармацевтичного права населення України матиме більший доступ до сучасних та ефективних лікарських засобів найвищої якості, користуючись перевагами, які будуть одержані завдяки вдосконаленню системи фармацевтичного законодавства.

Предметом фармацевтичного права є комплексі відносини у фармацевтичній сфері та здійсненні фармацевтичної діяльності, яка стосується організації та управління фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я,

організація системи підготовки фармацевтичних працівників, проведення ліцензування й фармацевтичної діяльності та акредитації аптечних установ, визначення юридичній відповідальності фармацевтичних працівників або аптечної установи.

Немає сенсу обґрунтовувати життєву важливість відносин у фармацевтичній сфері, кінцевою метою якої є забезпечення населення ефективними, безпечними, якісними та доступними лікарськими засобами. Одним із прикладів коли пацієнт реалізує право на забезпечення лікарськими засобами. Безумовно ці відносини є вольовими та цілеспрямованими, адже вони є втіленням правовідносин відносно своїх прав та обов'язків. Якщо проаналізувати зміст поняття «обіг лікарських засобів – це вид діяльності, який формує цілісність сфер відтворення: безпосередньо виробництва, обміну, розподілу і споживання, тобто діяльність, пов'язана із створенням, виробництвом (виготовленням), зберіганням, перевезенням, увезенням в Україну та вивезенням з України, реалізацією, застосуванням, утилізацією або знищенням лікарських засобів» то всі складові цього явища є нормативно врегульованими. Контрольованість фармацевтичної сфери з боку держави не є спірним, адже існує Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, яка є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров'я, який реалізує державну політику у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, у тому числі медичних імунобіологічних препаратів, медичної техніки і виробів медичного призначення, та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу [5].

Виходячи з цього ми вважаємо, що фармацевтичне право має власний предмет правового регулювання, яким є суспільні відносини, що виникають під час здійснення фармацевтичної діяльності в Україні. Слід додати, що на думку В.М. Ширшової є актуальним та потребує прийняття Закон України «Про фармацевтичну діяльність», у якому має закріпитися дефініція «фармацевтична діяльність» як діяльність у сфері охорони здоров'я, яка охоплює маркетингові дослідження фармацевтичного ринку, визначення потреби в окремих препаратах, науковий пошук отримання лікарського препарату, дослідження щодо створення лікарського препарату, всебічне визначення їх властивостей, включаючи безпеку та специфічну дію, розроблення відповідної нормативно-технічної документації, аналіз препаратів, стандартизацію, реєстрацію, виробництво, контроль якості, умови зберігання, інформацію з постачання, реалізації та застосування ліків, фармацевтичну опіку, підготовку та перепідготовку фармацевтичних кадрів, а також керівництво фармацевтичним підприємством та їх структурними підрозділами, виробництво та торгівлю лікарськими засобами, їх зберігання, перевезення, вивезення за кордон України, ввезення до України та/або роздрібну торгівлю лікарськими препаратами, зберігання, транспортування, виготовлення лікарських засобів та інші дії, пов'язані з ними.

До методу фармацевтичного права ми відносимо встановленні нормами права прийому, способи та засоби правового регулювання суспільних відносин, що відносяться до предмету фармацевтичного права. Метод фармацевтичного права – це сукупність прийомів і способів впливу на правовідносини у сфері фармацевтичної діяльності. Комплексний характер фармацевтичних правовідносин, які поєднують у собі організаційні, інтелектуальні та майнові відносини, зумовлює складний характер методу правового регулювання. Диспозитивний метод ґрунтується на самостійності вибору варіанту поведінки суб'єктами суспільних відносин, що регулюється. Імперативний метод використовується для регулювання відносин між державою з одного боку та громадянами з іншого боку.

Підсумовуюче вищевикладене вважаємо, що фармацевтична галузь права регулюється нормами цивільного, господарського, адміністративного, медичного права та права соціального забезпечення, при цьому має свої особливості у зв'язку з тим, що ця діяльність пов'язана із виготовленням лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами та імпорту лікарських засобів, яку слід виокремлювати в якості комплексної галузі права зі своїм особливим предметом, методом та джерелами права.

Список літератури:

1. Про затвердження Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011-2020 роки: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13 вересня 2010 року № 769. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0769282-10>. (дата звернення 01.08.2019).
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. (дата звернення 01.08.2019).
3. Шаповалова В. О., Шаповалов В. В., Абросимов О. С. та ін. Фармацевтичне право та судова фармація: словник термінів // *Ліки України*. 2005. № 9. С. 213-236.
4. Про затвердження Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 року № 647. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2015-%D0%BF>. (дата звернення 01.08.2019).
5. Ширшова В. М. Завдання вдосконалення державного регулювання у сфері фармацевтичної діяльності в Україні // *Адміністративне право і процес*. 2016. № 1 (15). С. 116-123.

MANAGEMENT, MARKETING

EXPERIENCE OF REFORMS IN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX AT THE REGIONAL LEVEL IN UKRAINE

Malinoshevska Kateryna

PhD.,

Financial Director of «Highline Media» Ltd., Ukraine

The agro-industrial complex is an organizational and economic system that connects the branches of agricultural production, provides procurement, storage, processing and sale of products. Currently, regional stabilization and development programs are being developed in many oblasts, which identify the main directions of regional policy and link them to certain priorities. The absence of, as a rule, legislative documents that characterize in detail the goals, main directions, methods of regional agricultural policy is noteworthy. There are also no long-term comprehensive programs adopted at the legislative level. This situation is due to the general instability and reluctance of the administration to perform its duties in conditions of uncertainty. In fact, the regional policy pursued by the regional administration is reduced to the annual publication of resolutions that determine the directions and specific amounts of support for industries and various activities of the regional agro-industrial complex. The analysis of regional differences in the implementation of agrarian reform shows that the greatest diversity of forms of ownership is characteristic of areas of high agricultural development. In the regions where the development of farming continues, regional and district associations of farms are actively working, closely cooperating with state agricultural management bodies.

According to experts, the model of vertically integrated holdings and corporations is quite promising. New forms of organization of agro-industrial production provide for the creation of territorial-branch associations (companies, corporations) in the form of open joint-stock companies and other organizational and legal forms. However, in the creation and operation of agro-industrial formations there are significant shortcomings caused by the imperfection of the legal framework, in particular the lack of a legal basis for holding companies. In parallel with the creation of agro-industrial associations, order placement systems are being reorganized; agro-industrial complex financing; ensuring the supply of agricultural machinery, spare parts, fuel, agrochemistry; the systems of responsibility of the subjects of production for the used financial and commodity credits are improved.

These areas should be complemented by measures to restore the country's food security by giving priority in the domestic market to domestic producers through the establishment of customs regulators for the import of imported food; strengthening the regulatory and legal support of the agro-industrial complex in order to prioritize the protection of domestic producers. The most appropriate areas of market relations

in the agro-industrial complex of Ukraine are the following: increasing the role of the state in regulating intersectoral relations, forming a system of affordable agricultural credit, procurement and intervention in the market of agricultural products and food; gradual development of market relations as economic conditions and market infrastructure are created; state support of the social sphere of the village. It would be necessary to make fuller use of opportunities to regulate prices within the agro-industrial complex by stimulating the creation of cooperatives, the introduction of marginal coefficients of the ratio of prices for finished products and purchase of agricultural raw materials, setting marginal margins for certain products, retail and wholesale prices. For the dynamic development of infrastructure, it would be appropriate to develop organizational and economic measures to stimulate the creation and operation of a cooperative system of sales, the creation of wholesale food markets, increasing the role of exchanges, financial and industrial groups.

Thus, it is obvious that in many regions of Ukraine work is being done to develop agricultural policy programs, sometimes they are quite productive. However, they require serious state support, and at the same time it is necessary that the state does not put pressure on the regions in order to accelerate the implementation of programs or borrow the experience of other regions.

References:

1. Shumpeter, Y. A. (1995). Kapitalizm, sotsializm i demokratiia [Capitalism, Socialism and Democracy]. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
2. Zubets, M. V., & Volodin, S. A. (2009). Naukovo-orhanizatsiina baza innovatsiinoho rozvytku ahrarnoi nauky [Scientific-organizational base of innovative development of agrarian science]. Visnyk agrarnoi nauky – Bulletin of Agrarian Science, 6, 7–13 [in Ukrainian].
3. Krysalnyi, O. V. (2005). Orhanizatsiino-ekonomichni osoblyvosti innovatsiinoi diialnosti [Organizational and economic features of innovation activity]. Ekonomika APK – The economy of agroindustrial complex, 8, 10–13 [in Ukrainian].
4. Makarenko, P. M., & Vasilieva, N. K. (2008). Kontseptualni zasady systemnoho innovatsiinoho onovlennia silskohospodarskoho vyrobnytstva [Conceptual principles of systemic innovation of agricultural production]. Agrovit – Agroworld, 1, 17–20 [in Ukrainian].
5. Malik, M. Y. (2005). Metodychni pidkhody do orhanizatsii marketynhu innovatsii naukoiemnoho rynku ahropromyslovoho vyrobnytstva [Methodical approaches to the organization of marketing of innovations in the science-intensive market of agro-industrial production]. Ekonomika APK – The economy of agroindustrial complex, 8, 22–26 [in Ukrainian].
6. Sabluk, P. T., Vlasov, V. I., Kysil, M. I., & Prib, K. A. (2008). Mizhnarodnyi rukh kapitaliv i zaluchennia v Ukrainu priamykh inozemnykh investytsii [International capital movement and attraction of foreign direct investment to Ukraine]. Ekonomika APK – The economy of agroindustrial complex, 9, 3–14 [in Ukrainian].
7. Wehinger, Gert. (2011). Fostering long-term investment and economic growth: Summary of a High-Level OECD Financial Roundtable. OECD Journal: financial

market trends, 1.
[markets/48608840.pdf](https://www.oecd.org/finance/financial-markets/48608840.pdf).

Retrieved from [https://www.oecd.org/finance/financial-](https://www.oecd.org/finance/financial-markets/48608840.pdf)

MEDICAL SCIENCES

RÉHABILITATION MÉDICALE DES TROUBLES DE LA CIRCULATION SANGUINE PENDANT LA PÉRIODE PÉRIOPÉRATOIRE CHEZ LES PATIENTS PRÉSENTANT DES LÉSIONS PATHOLOGIQUES DU REIN UNIQUE

Barannik Constantine

Candidat en sciences médicales, assistant du département de chirurgie №1
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Barannik Andrew

urologue
Hôpital multidisciplinaire de la ville №2
Kryvyi Rih, Ukraine

Shevtsov Vadim

chirurgien
Hôpital d'urgence clinique de la ville
Dnipro, Ukraine

Actualité. L'analyse de la littérature, des recherches antérieures ont prouvé de manière convaincante que les lésions unilatérales de l'organe apparié des reins par tout processus pathologique affectent l'état de la circulation sanguine dans le parenchyme rénal. Ce dernier conduit non seulement à une violation de l'état fonctionnel du rein affecté, mais entraîne également le développement de changements morphologiques pathologiques dans le tissu rénal. Cependant, le rein controlatéral est également affecté négativement. Ce dernier devient une raison négative du ralentissement des réactions compensatoires-adaptatives à la restauration de la fonction de l'organe apparié. Même un rein qui reste après l'ablation de la personne affectée ne peut pas entièrement compenser la fonction totale et n'est pas «sain». Les reins, en raison de leurs caractéristiques fonctionnelles et anatomiques, sont un excellent modèle pour l'étude de l'hémodynamique, qui permet l'utilisation de l'imagerie Doppler des artères rénales pour déterminer le degré de lésion des organes dans les maladies systémiques. La circulation sanguine en eux est la principale variable régulée qui permet aux reins de s'adapter aux changements des processus métaboliques et de maintenir à tout moment le niveau de flux sanguin nécessaire. La perturbation du flux sanguin dans les deux reins à leur défaite unilatérale est provoquée tout d'abord par l'influence pathologique de la maladie sur le rein affecté et le développement par le réflexe réno-rénal du spasme régulier des récipients du parenchyme du rein controlatéral (en particulier dans les cas de la maladie aiguë). La

libération de substances vasoactives dans la circulation sanguine provoque un certain nombre de réactions vasculaires, une alternance de vasoconstriction et de vasodilatation perturbant le cours des réponses adaptatives adéquates à la restauration de la circulation sanguine dans les reins. L'effet supplémentaire de la chirurgie affecte également la restauration adéquate de la fonction rénale totale. Il existe deux façons d'influencer positivement l'état de la circulation sanguine: améliorer les propriétés rhéologiques du sang et prévenir ou réduire les spasmes vasculaires du parenchyme rénal.

Le but de l'étude. Développer et utiliser cliniquement une méthode de correction périopératoire du flux sanguin rénal chez les patients présentant des lésions rénales unilatérales.

Matériel et méthodes de recherche. Une étude clinique a été menée chez 108 patients âgés de 18 à 65 ans pour déterminer les modifications du flux sanguin vers le parenchyme rénal dans divers types de pathologie unilatérale, pour lesquelles un traitement chirurgical a été effectué. Parmi les unités nosologiques sur la lithiase urinaire, il y avait 51 cas, l'uropathie obstructive - 38 cas, les sténoses de l'uretère - 11, les autres - 8 cas. Pour éliminer l'effet des changements liés à l'âge dans les vaisseaux rénaux, l'étude n'a pas inclus les personnes âgées. Tous les patients ont subi un examen rénographique et Doppler radio-isotopique des artères rénales pour déterminer l'état circulatoire du parenchyme rénal. Des enquêtes auprès de 12 patients cliniquement sains ont été utilisées pour le contrôle. Les patients ont été divisés en 2 groupes de comparaison. Patients du groupe I (58 personnes) ayant reçu un traitement traditionnel selon les protocoles de soins médicaux pour une pathologie spécifique. Patients du groupe II (50 personnes) qui ont en outre subi des mesures d'amélioration périopératoire du flux sanguin dans le parenchyme des deux reins.

Tous les patients ont subi un examen Doppler des artères rénales pour déterminer l'état circulatoire du parenchyme rénal à l'aide du Philips HD11xE. Pour déterminer l'état de l'hémodynamique rénale, des indicateurs tels que le débit artériel systolique maximal (V_{max}) et la vitesse diastolique finale (V_{min}) ont été évalués. Dans l'analyse de Doppler a également déterminé les indices suivants: indice de résistance (IR), indice de pulsation (PI), rapport systolique-diastolique (DM). L'analyse quantitative de la rénographie a déterminé la durée du segment vasculaire (20-60 s); temps pour atteindre le niveau maximal de la courbe T_{max} (3-5 min), demi-vie du ^{131}I -hippurane des reins - $T_{1/2}$ (8-12 min).

Résultats et discussion. L'examen Doppler des artères rénales du rein affecté et l'inverse a permis de déterminer les changements suivants dans la circulation sanguine de leur parenchyme. Ainsi, dans tous les cas, la lésion était déterminée par une diminution constante du flux sanguin systolique dans l'artère du rein affecté, qui était plus prononcée dans sa partie distale, indiquant des modifications prédominantes des artères du parenchyme rénal. Si, V_{max} au niveau de l'artère rénale était réduite à $0,80 \pm 0,13$ m / s (témoin - $0,87 \pm 0,03$ m / s), alors V_{min} au niveau du tronc principal était de $0,25 \pm 0,12$ m / s (contrôle - $0,32 \pm 0,06$ m / s). Le rapport systolique-diastolique (ET) était de $3,60 \pm 0,23$. et presque 1,5 fois plus élevé que l'indicateur de contrôle ($2,70 \pm 0,23$). Des changements sont également survenus avec l'indice de résistance (IR), qui a également augmenté et s'élevait à $0,69 \pm 0,09$ au

niveau de l'artère rénale (témoin - $0,63 \pm 0,05$). L'indice de pouls (IP) était de $1,37 \pm 0,06$ (contrôle - $1,27 \pm 0,06$), ce qui a également exagéré sa valeur de contrôle. L'augmentation de la résistance vasculaire périphérique dans l'insuffisance rénale unilatérale, en particulier dans les cas d'obstruction aiguë, est associée à une augmentation de la pression dans le système pelvien, ce qui peut provoquer une augmentation des prostaglandines et d'autres substances vasoactives, qui à leur tour provoquent une vasoconstriction, également soutenue par une irritation. endothélium vasculaire et stimulation supplémentaire de la libération de prostaglandine. Tout cela peut être déterminé lors de l'examen Doppler.

L'étude de l'hémodynamique au niveau du parenchyme du rein affecté a montré les changements suivants. Ainsi, la Vmax dans les artères segmentaires du rein affecté a été réduite de près de 20% - à $0,42 \pm 0,05$ m / s (contrôle - $0,52 \pm 0,05$ m / s), et au niveau des artères interlobaires de près de 10% - jusqu'à $0,24 \pm 0,04$ m / s (contrôle - $0,34 \pm 0,04$ m / s). Dans le même temps, l'indice de résistance et l'indice d'impulsion ont également diminué. Au niveau des artères segmentaires, la valeur IR était de $0,47 \pm 0,08$ (contrôle - $0,60 \pm 0,04$) et $0,41 \pm 0,08$ (contrôle - $0,58 \pm 0,05$) au niveau des artères interlobaires du parenchyme. IP était au niveau des artères segmentaires - $0,95 \pm 0,09$ (contrôle - $1,23 \pm 0,09$) et $0,83 \pm 0,08$ (contrôle - $1,17 \pm 0,08$) au niveau des artères interlobaires parenchyme. La diminution relative de l'indice par rapport à l'indice de résistance au niveau de l'artère rénale distale est associée à l'écoulement du sang par shunts artério-veineux. Modifications déterminées du flux sanguin rénal dans les lésions unilatérales unilatérales en corrélation avec le degré de lésion et l'âge des patients (en tenant compte des modifications des vaisseaux sanguins liées à l'âge avec une diminution de leur élasticité).

L'examen rénographique a montré des changements presque similaires dans la détérioration du flux sanguin dans le rein affecté. Ainsi, la durée du segment vasculaire était de $67 \pm 2,4$ s (normal - 20-60 s), le temps pour atteindre le niveau maximal de la courbe Tmax $8 \pm 1,1$ min (normal - 3-5 min), la demi-vie de ^{131}I -hippurane des reins - T1 / 2 $24 \pm 3,2$ min (normale - 8-12 min).

On sait que le rein controlatéral assume la partie principale de la fonction générale des reins en raison d'un certain nombre de modifications compensatoires-adaptatives de son lit vasculaire et, par conséquent, d'une augmentation de la charge fonctionnelle. Mais le rein opposé est également affecté par le réflexe réno-rénal, qui peut interférer avec l'ajustement compensatoire de son flux sanguin. La détermination de l'état hémodynamique du rein controlatéral (tableau 5.1) a montré les valeurs suivantes. Vmax au niveau de l'artère rénale a été augmenté à $0,90 \pm 0,16$ m / s (contrôle - $0,87 \pm 0,03$ m / s), et Vmin au niveau du tronc principal, il était de $0,38 \pm 0,11$ m / s (contrôle - $0,32 \pm 0,06$ m / s). L'augmentation du flux sanguin avait un caractère compensatoire prononcé. Des changements mineurs se sont produits avec l'indice de résistance et l'indice d'impulsion. Ainsi, IR qui augmentait légèrement et était égal à l'artère rénale $0,57 \pm 0,16$ (contrôle - $0,63 \pm 0,05$). L'IP était de - $1,55 \pm 0,08$ (témoin - $1,27 \pm 0,06$). Ce dernier indique une certaine différence entre la capacité totale de la circulation sanguine du rein opposé et l'augmentation compensatoire de la vitesse du flux sanguin.

L'étude de l'hémodynamique au niveau du parenchyme du rein controlatéral a montré les changements suivants. Ainsi, la V_{max} dans les artères segmentaires du rein opposé a été augmentée à $0,58 \pm 0,06$ m / s (contrôle - $0,52 \pm 0,05$ m / s), et au niveau des artères interlobaires, ce chiffre n'a pas augmenté si clairement et était de $0,35 \pm 0,04$ m / s (norme - $0,34 \pm 0,04$ m / s). Des changements dans l'indice de résistance ont également été notés. Ainsi, au niveau des artères segmentaires, l'IR était de $0,31 \pm 0,06$ (contrôle - $0,60 \pm 0,04$) et restait inchangé au niveau des artères interlobaires, également - $0,31 \pm 0,06$ (contrôle - $0,58 \pm 0,05$). Les changements sont également notés dans PI. Au niveau des artères segmentaires, sa valeur était de $-0,62 \pm 0,04$ (contrôle - $1,23 \pm 0,09$) et $0,63 \pm 0,09$ (contrôle - $1,17 \pm 0,08$) au niveau des artères interlobaires du parenchyme. La diminution de l'indice de résistance correspond à un écart relatif la capacité totale du flux sanguin reconstruit, même compensatoire, du rein sain opposé. Cependant, l'augmentation compensatoire de sa fonction est due à une augmentation intensive des processus métaboliques. L'indicateur le plus informatif était l'indice de résistance.

Compte tenu de ce qui précède, nous avons développé et testé le schéma suivant de méthode périopératoire de correction du flux sanguin dans les deux reins dans les lésions unilatérales nécessitant une intervention chirurgicale. Tous les patients du groupe expérimental ont reçu un traitement selon les protocoles de soins médicaux en fonction du type de maladie. L'intervention chirurgicale a été réalisée dans un volume adéquat visant à éliminer le processus pathologique et ses conséquences avec des mesures peropératoires pour restaurer l'état fonctionnel du rein affecté. Compte tenu des résultats obtenus de la recherche clinique sur le flux sanguin, des données expérimentales sur la modélisation des conditions pathologiques avec perturbation persistante du flux sanguin et de l'urodynamique, les termes du plus grand trouble circulatoire ont été déterminés: 3ème, 7-10ème, 14 jours. Pour éliminer le spasme des vaisseaux du parenchyme rénal, on prescrit des médicaments appartenant au groupe des substances sympatholytiques et ne provoquant pas d'effets adrénolytiques (ornid, pyroxane). Ils ont été utilisés 3 jours avant la chirurgie et pendant 2 semaines après la chirurgie. Il était obligatoire de prescrire des anticoagulants (klexan, fraxiparine, daltéparine) avant la chirurgie et pendant 3 jours après la chirurgie. Dans la période postopératoire pendant 2 semaines, des désagrégants prescrits (cavinton, trental, pentoxifylline). Dans la période postopératoire éloignée allant jusqu'à 3-4 mois, les patients se sont vus proposer des phytopréparations ayant un effet anti-inflammatoire, antispasmodique et antiseptique. Pour contrôler la qualité de la restauration de la circulation sanguine dans le parenchyme rénal après activation complète des patients après une intervention chirurgicale pendant 10 à 14 jours, l'étude du flux sanguin a été réalisée par échographie ou par renographie par radio-isotopes. La méthode développée est utilisée dans le traitement de 50 patients atteints de lésions rénales unilatérales.

Après correction périopératoire du débit sanguin rénal chez les patients présentant des lésions rénales unilatérales pendant 10 à 14 jours, il y avait une diminution de l'IR sur l'artère rénale du rein affecté à $0,64 \pm 0,24$ vs $0,69 \pm 0,09$, sur l'indice de résistance des artères segmentaires augmenté à $0,50 \pm 0,16$ vs $0,47 \pm 0,08$, et sur les artères interlobulaires était de $0,45 \pm 0,24$ vs $0,41 \pm 0,08$. Ces données indiquent une

amélioration du flux sanguin, mais cette amélioration était davantage liée aux conséquences d'un traitement chirurgical pour éliminer le processus pathologique. Les changements dans le taux du rein sain opposé étaient les suivants. Sur l'artère rénale, sa valeur était de $0,55 \pm 0,14$ contre la valeur initiale de $0,57 \pm 0,16$, sur les artères segmentaires - $0,29 \pm 0,24$ contre $0,31 \pm 0,06$, et sur les artères interlobulaires - $0,29 \pm 0,16$ contre $0,31 \pm 0,06$. Autrement dit, les changements ont systématiquement marqué une amélioration du flux sanguin de 7 à 8%.

Conclusions. L'utilisation d'une correction médicamenteuse du flux sanguin dans les reins des patients présentant des lésions unilatérales en période périopératoire permet non seulement de l'améliorer de 7 à 8%, mais également de créer les conditions favorables à des réponses adaptatives compensatoires adéquates pour restaurer l'état fonctionnel des deux reins.

Liste de références:

1. Люлько А.В. Функциональное состояние и патология единственной почки / А.В. Люлько. К.: Здоров'я, 1982. 248 с.
2. Люлько О.В., Пепенін С.В., Світличний Е.О. Морфологічні та функціональні механізми адаптації єдиної нирки, яка залишилася після видалення контра латеральної. *Медичні перспективи*. 2001. Т. VI. №4. С. 87-91.
3. Квятковський Є.А., Хархота Б.В. Становище ниркової гемодинаміки єдиної нирки за даними ультразвукової доплерометрії. *Урологія*. 2000. Т. 4. №4. С. 41-44.
4. Стусь В.П., Бараннік К.С. Компенсаторні можливості протилежної нирки при різних видах однобічного порушення кровообігу в експерименті. *Південноукраїнський медичний науковий журнал*. 2015. №10(10) січень. С. 86-88.
5. Стусь В.П., Бараннік К.С. Стан кровообігу паренхіми нирок у хворих зі стійким порушенням уродинаміки. *Урологія*. 2013. №3. С. 17-19.
6. Стусь В.П., Бараннік К.С. Функціональний стан і компенсаторно-приспосовні можливості парного органа – нирок в умовах однобічного ураження або єдиної нирки, що залишилася після нефректомії (огляд літератури). *Урологія*. 2016. №1 (76). С. 5-16.
7. Черненко В.В., Черненко Д.В. Підвищення ефективності реабілітації у хворих на сечокам'яну хворобу після проведення літотрипсії. *Урологія*. 2015. №4. С. 14-20.
8. Stus V., Trofimov M., Barannik K. Medicamentous correction of the kidneys blood-groove in perioperatione the period. *The XVIII European Society of Surgery (ESS) Meeting & The 17th Spring Annual Congress of the Lebanese Society for General Surgery (LSGS)*. 2014. P. 53.

PARTICULARITÉS DE DÉVELOPPEMENT ET
PROBLÈMES DE PRÉVENTION
INFECTIONS DES VOIES URINAIRES CHEZ LES FEMMES

Barannyk Serhiy

docteur en sciences médicales, professeur au département de chirurgie générale
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Barannyk Catherine

gynécologue
Hôpital clinique multidisciplinaire de la ville №2
Kryvyi Rih, Ukraine

Chukhrienko Alla

assistant du service de chirurgie générale
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

L'infection ascendante est importante dans le développement de maladies inflammatoires non seulement des voies génitales mais également des voies urinaires chez la femme. Dans l'aspect physiologique, les parties inférieure et supérieure du système génital, ainsi que les voies urinaires inférieures - un système plutôt complexe, multiforme et interconnecté qui combine la généralité des structures anatomiques, de l'apport sanguin, de l'innervation et des caractéristiques de la topographie. Dans un complexe, ces corps exercent simultanément des fonctions de résistance, d'excrétion et de barrière. Les organes génitaux externes agissent comme un puissant facteur biologique de protection contre les processus infectieux invasifs [1].

Les caractéristiques anatomiques des voies urinaires chez la femme sont une construction différente du tissu adipeux surrénalien, ce qui facilite le développement de la néphroptose, ainsi que dans l'emplacement inférieur et presque horizontal de la vessie, dans sa grande capacité physiologique et dans la construction de l'urètre. Les tissus de l'urètre féminin peuvent s'étirer considérablement. Pour cette raison, d'une part, les femmes ont un acte de miction beaucoup plus facile et il y a rarement un retard dans la miction et les maladies connexes. D'autre part, l'urètre féminin court et droit, qui s'ouvre dans la paroi vaginale, peut jouer un rôle de facteur contribuant à l'infection ascendante des voies urinaires, ce qui explique les maladies inflammatoires assez courantes (par rapport aux hommes) de la vessie et des voies urinaires supérieures.

La vessie chez les femmes a une forme ovale. La pression du col de l'utérus modifie souvent la forme de la vessie, crée une dépression dans son contour supérieur et donne à la vessie une forme de selle. De plus, la configuration de la vessie est affectée par les maladies du péritoine et des ovaires. Avec l'âge, à partir de la période

postménopausique, l'élasticité des tissus de la vessie chez la femme diminue, ce qui peut entraîner une augmentation de la miction. Dans d'autres cas, au contraire, une diminution du tonus de la vessie conduit à des mictions plus rares et perturbe sa défécation [2].

Il convient de noter l'importance de l'influence de l'équilibre des hormones sexuelles sur l'état des organes urinaires d'une femme. L'origine embryogénétique des systèmes génital et urinaire détermine l'influence des hormones sexuelles féminines sur diverses parties du système urinaire d'une femme, en maintenant leur tonus, la dynamique de la défécation. Les perturbations de l'équilibre hormonal entraînent des troubles fonctionnels du système urinaire. Dans des conditions de processus pathologiques dans les organes génitaux féminins ou d'opérations gynécologiques, la proximité anatomique et physiologique dense, la connexion génétique, l'innervation générale, la circulation sanguine et lymphatique entre les organes génitaux et les systèmes urinaires peuvent entraîner des troubles dans l'une ou l'autre partie de ce dernier [3, 5].

Les malformations de la région génitale féminine sont souvent associées à des anomalies dans le développement du système urinaire, dues à la connexion entre les canaux paramésonephrique et mésonephrique dans la période embryonnaire.

Ainsi, un certain nombre de facteurs de relations anatomiques et physiologiques des organes génitaux et des voies urinaires chez la femme contribuent à la contamination de ces derniers par des microorganismes de la zone anogénitale et au développement d'un processus inflammatoire ascendant des voies urinaires inférieures et supérieures.

Ces dernières années, le concept d'infection de la vessie chez les femmes par l'urètre en raison de ses caractéristiques anatomiques a gagné de nombreux partisans. Il faut déterminer que la bactériurie (ou infection des voies urinaires), qui est un précurseur, un signe initial et un facteur étiologique des maladies aiguës et chroniques du système urinaire (pyélite, cystite, pyélonéphrite), est présente chez 10% des hommes et femmes «en bonne santé». Lors de l'inspection préventive, la bactériurie subjectivement asymptomatique est définie chez 3-7% des jeunes femmes pratiquement en bonne santé.

Il existe une corrélation entre l'infection des voies urinaires causée par *E. coli* et d'autres bactéries intestinales, ainsi que la colonisation par ces bactéries de la zone anogénitale et autour de l'ouverture externe de l'urètre.

La violation des propriétés de barrière des membranes muqueuses des organes urogénitaux, qui sont provoquées par des raisons quelconques, conduit à la colonisation bactérienne de ces zones et à la création des conditions pour la formation du réservoir de l'infection uniquement à l'ouverture externe de l'urètre, et souvent et dans son service distal. Cependant, l'invasion de bactéries dans la vessie n'est pas la condition principale du développement du processus inflammatoire. La vessie chez les femmes a une résistance significative à l'invasion bactérienne, qui est due à un certain nombre de mécanismes antibactériens qui agissent constamment et efficacement chez les femmes en bonne santé. L'épithélium de la vessie (urothélium) produit et sécrète à la surface une substance mucopolysaccharidique, qui recouvre la surface cellulaire et crée une couche protectrice, qui est un facteur anti-adhésif. La

formation de cette couche mucopolysaccharidique est considérée comme un processus hormono-dépendant: les œstrogènes affectent sa synthèse et la progestérone sur sa sécrétion par les cellules épithéliales. Le dysfonctionnement ovarien survient chez près de 7% des femmes atteintes de cystite chronique. Jusqu'à 15% des femmes souffrent de dysurie pendant la menstruation. Dans l'anamnèse, il y a presque trois fois plus de fausses couches après un stress hormonal.

Dans la genèse de l'inflammation de la paroi de la vessie chez la femme, l'activité sexuelle devient importante. Ainsi, chez la plupart des femmes ayant une infection des voies urinaires, l'apparition de la maladie survient pendant la puberté et la plus grande activité sexuelle. Des variantes de la relation topographique-anatomique de l'ouverture externe de l'urètre, de l'introitus et de la paroi antérieure du vagin créent des conditions pour le transport rétrograde des micro-organismes vers la vessie chez les femmes pendant le coït. Ceci est également facilité par le nombre de partenaires sexuels.

L'infection rétrograde de la vessie est activement favorisée par diverses interventions instrumentales, au cours desquelles la couche de mucopolysaccharide protectrice sur la membrane muqueuse de la vessie peut également être endommagée. La capacité des bactéries à adhérer ces dernières années non seulement aux cellules vivantes mais également à la surface des instruments (cathéters, bouges, endoscopes, etc.) utilisés pour les interventions diagnostiques et thérapeutiques transurétrales est importante pour la voie ascendante de l'infection. Cette propriété favorise l'introduction ascendante de l'infection lors de ces manipulations.

Ces dernières années, il y a eu une augmentation du rôle des mycoplasmes génitaux, y compris *Ureaplasma urealyticum*, dans le développement de maladies inflammatoires du système génito-urinaire. En outre, il convient de noter la prévalence des mycoplasmes génitaux chez l'homme. Selon les chercheurs, chez les femmes, qui représentaient 2/3 du nombre de patients atteints de dysurie et d'écoulement urétral, *U. urealyticum* était de 45%.

Déterminer des tactiques adéquates pour le traitement des femmes atteintes de maladies inflammatoires urogénitales est toujours un problème difficile. Le choix du médicament antibactérien doit être basé sur les résultats d'un examen clinique et microbiologique complet et les résultats de l'étude de la sensibilité aux antibiotiques aux agents pathogènes opportunistes et à *U. urealyticum*. En cas de signes cliniques et microbiologiques de trichomonose urogénitale concomitante, de candidose ou d'une autre infection, le traitement doit être prescrit conformément aux lignes directrices et aux normes de traitement. Les patients atteints de cystite doivent également se voir prescrire un traitement pathogène et symptomatique, ainsi que des médicaments antibactériens en fonction de la sensibilité des agents pathogènes opportunistes isolés [4].

La prévention des maladies inflammatoires urogénitales consiste à prendre les mesures nécessaires d'hygiène génitale et d'hygiène sexuelle, qui découlent de certains facteurs de risque d'infection ascendante des voies urinaires. Ils doivent être éliminés tout au long de la vie (certains d'entre eux - dès la petite enfance, la mère de l'enfant, puis - en transition - sous la surveillance de la mère, de la fille adulte et de la femme - seuls).

Les mesures de prévention hygiénique visent à éliminer de manière hygiénique les agents infectieux de la zone anogénitale, tandis que le but de la prévention clinique est le traitement et les mesures de prévention pour éliminer les maladies inflammatoires qui précèdent les infections des voies urinaires.

La prévention médicale au stade clinique, c'est-à-dire au stade de maladies inflammatoires graves déjà développées du système génito-urinaire, nécessite une consultation rapide avec un médecin et un traitement précoce de la cystite aiguë.

Les femmes qui ont souffert de cystite aiguë, en raison du risque ultérieur élevé de pyélonéphrite aiguë doivent être sous la surveillance d'un urologue, elles doivent subir des examens de suivi réguliers, à savoir pour déterminer la bactériurie résiduelle.

Le problème de la détection active de la bactériurie asymptomatique chez la femme est tout à fait pertinent, y compris pour la prévention de la pyélonéphrite aiguë, en particulier dans les groupes à haut risque: filles d'âge préscolaire et scolaire, femmes enceintes, patients gynécologiques. La prévention de la récurrence de la pyélonéphrite aiguë est importante. Les personnes ayant des antécédents de pyélonéphrite aiguë doivent être surveillées par un dispensaire et administrer ultérieurement un traitement antimicrobien et pathogénique avant une rémission prolongée.

Les mesures importantes pour la prévention des infections des voies urinaires et de la pyélonéphrite urinaire aiguë chez les femmes comprennent en premier lieu le diagnostic précoce et le traitement adéquat des maladies inflammatoires du système génital, y compris celles associées aux agents infectieux bactériens sexuellement transmissibles.

Liste de références:

1. Возіанов О.Ф., Пасечніков С.П., Руденко А.В. Гострий пієлонефрит у жінок репродуктивного віку. Чинники запального процесу нирок й фактори, що сприяють його розвитку. *Матеріали з їзду Асоціації урологів України, м. Одеса, 16-18 вересня 2010 р.: Урологія. 2010. Т. 14, Додаток. С. 97-102.*

2. Кисина В.И., Забирова К.И. Урогенитальные инфекции у женщин: Клиника, диагностика, лечение / Под. ред. В.И. Ксиной, К.И. Забирова. М.: ООО «Медицинское информационное агентство», 2005. 280 с.

3. Пасечников С.П., Митченко Н.В., Самчук П.А. Влияние менструального цикла и инфекционно-воспалительных процессов гениталий на частоту возникновения острого неосложненного пиелонефрита у женщин репродуктивного возраста. *Урология. 2015. Т. 19. № 2. С. 108.*

4. Пасечніков С.П., Сайдакова Н.О., Гродзінський В.І., Самчук П.О. Фактори ризику розвитку несприятливого перебігу гострого необструктивного пієлонефриту у жінок репродуктивного віку. *Урологія. 2016. Т. 20, №1. С. 17-22.*

5. Пасечніков С.П., Сайдакова Н.О., Гродзінський В.І., Самчук П.О. Менструальний цикл, як фактор оцінки важкості перебігу гострого необструктивного пієлонефриту у жінок репродуктивного віку. *Урологія. 2016. Т. 20, №2(77). С. 94-95.*

MEDICAL AND SOCIAL CONSEQUENCES SOCIALLY-DISADAPTATIVE POST-COMBAT SYNDROME

Danilevska Natalia

Ph.D., Assistant Professor
Zaporizhzhya State Medical University

Introduction. Participation in hostilities is a risk factor for the development of mental disorders associated with war. This group of disorders is called "combat stress reaction" [1, 2].

It is proved that "combat stress reaction" can lead to social maladaptation of servicemen who fell ill, and affect the combat effectiveness of the army, reducing it by 10-50% [3 - 6].

Mental disorders caused by participation in hostilities are divided into early and delayed disorders. Delayed disorders include post-traumatic stress disorder (PTSD) and Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome [7].

At the same time, it has been brought to the detriment of self-esteem of the service providers and may be seen from the legacy [8, 9].

The purpose of the study is to investigate the medical and social consequences of the Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome, which has not been cured.

Materials and methods. In Zaporizhzhya Military Hospital 334 combatants with signs of mental disorders who participated in the fighting in the Anti-terrorist operation / Joint Forces Operation zone in Ukraine were surveyed.

Research results. Among all the patients, in 14.7% of the Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome, there was an occurrence. The symptoms of the Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome are explosiveness, lability of emotions and moods, dysphoricity, emotional tension, conflict, nonconformity, egocentrism, increased sense of justice, which led to social and / or personal maladaptation of combatants. This condition does not meet the differential diagnostic criteria for PTSD.

We found that the Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome, which has not been cured, can provoke the development of mental disorders such as maladaptation, depression, acquired personality disorder, drug use.

The mental disorder caused by the Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome often forces patients to look for alternative ways to improve their mental well-being, such as using drugs for autocuration. 20,4% of patients with the syndrome did so.

Social maladaptation is one of the leading final consequences of the Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome. We found manifestations of social maladaptation of varying severity in all patients with the Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome. Patients cannot continue to serve or have problems at work caused by their behavior, worldview and emotions. The mental state of patients also affects their family life. The risk of divorce among patients with the Socially-

Disadaptative Post-Combat syndrome is significant. The way of thinking of patients and their worldview becomes so distorted that they remain incomprehensible to their friends and, with the rest, the range of social contacts of patients is significantly narrowed.

Conclusions. The Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome is a disorder of the "combat stress reaction" group. The Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome has its maximum manifestations after the return of servicemen from the combat zone, against the background of clashes with civilian life and the expansion of social contacts with civilians. The symptoms of this syndrome are explosiveness, lability of emotions and moods, dysphoricity, emotional tension, conflict, nonconformity, egocentrism, increased sense of justice. This disorder must necessarily be cured. The Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome, which has not been cured, can provoke the development of mental disorders such as maladaptation, depression, acquired personality disorder, drug use. For the rest, the Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome provokes the development of social and intra-family maladaptation. This leads to dismissal, divorce, loss of friends.

Continuation of research in this direction is relevant. We think that timely diagnosis and treatment of the Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome will avoid these negative consequences.

References

1. Department of the Army (2009). Field Manual No. 6-22.5. Combat and Operational Stress Control Manual for Leaders and Soldiers. – Department of the Army Headquarters, Washington, DC, 2009. – 12 p.
2. Rona R. J., Burdett H., Bull S., Jones M., Jones N., Greenberg N., Wessely S., Fear N. T. Prevalence of PTSD and other mental disorders in UK service personnel by time since end of deployment: a meta-analysis // *BMC Psychiatry*. – 2016. – №16(1). – p.333.
3. Shephard B. *A War of Nerves: Soldiers and Psychiatrists, 1914 – 1994*. – London, Jonathan Cape, 2000. – 487 p.
4. Shen Y. C., Cunha J. M., Williams T. V. Time-varying associations of suicide with deployments, mental health conditions, and stressful life events among current and former US military personnel: a retrospective multivariate analysis // *Lancet Psychiatry*. – 2016. – №3(11). – pp.1039-1048.
5. Bonde J. P., Utzon-Frank N., Bertelsen M., Borritz M., Eller N. H., Nordentoft M., Olesen K., Rod N. H., Rugulies R. Risk of depressive disorder following disasters and military deployment: systematic review with meta-analysis // *Br. J. Psychiatry*. – 2016. – №208(4). – pp.330-336.
6. Trautmann S., Goodwin L., Höfler M., Jacobi F., Strehle J., Zimmermann P., Wittchen H. U. Prevalence and severity of mental disorders in military personnel: a standardised comparison with civilians // *Epidemiol. Psychiatr. Sci.* – 2017. – №26(2). – pp.199-208.
7. Danilevska N. V. Clinical-psychopathological and dynamic features of Socially-Disadaptative Post-Combat syndrome in the military personnel of Ukraine in modern realities // *Psychiatry, neurology and medical psychology*. – 2018. – №10. – pp.7-12. doi: <https://doi.org/10.26565/2312-5675-2018-10-01>

8. Macmanus D., Dean K., Al Bakir M., Iversen A. C., Hull L., Fahy T., Wessely S., Fear N. T. Violent behaviour in U.K. military personnel returning home after deployment // *Psychol Med.* – 2012. – №42(8). – pp.1663-73. doi: 10.1017/S0033291711002327.

9. Magruder K. M., Goldberg J., Forsberg C. W., Friedman M. J., Litz B. T., Vaccarino V., Heagerty P. J., Gleason T. C., Huang G. D., Smith N. L. Long-Term Trajectories of PTSD in Vietnam-Era Veterans: The Course and Consequences of PTSD in Twins // *J Trauma Stress.* – 2016. – №29(1). – pp.5-16. doi: 10.1002/jts.22075.

NEW APPROACHES TO THE MANAGEMENT OF PRE-TERM NEWBORNS WITH OXIDATIVE STRESS DISEASES

Klymenko T.M.,

MD, Professor,

Head of Neonatology Department

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education

Kuzienkova G.A.

graduate student of Neonatology Department

Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education

Introduction. Nowadays prematurity remains the leading cause of child morbidity and mortality within the developed world, and the problem of management of pre-term infants is extremely relevant and has acute medical, social and economic significance. An important pathogenetic factor in the most prevalent diseases of prematurity is tissue damage due to oxidative stress. Oxidative stress occurs as a result of an imbalance between the production of free radicals and the protective ability of antioxidant system. Pre-term babies, adapted to a hypoxic intrauterine environment, have reduced antioxidant defense mechanisms and increased susceptibility to highly toxic free radicals, which makes them the most vulnerable to the damaging effects of hyperoxia [1, 2]. One of the promising areas in the therapeutic approach to oxidative stress diseases is the correction of the antioxidant status of a newborn. In the modern search for a safe and effective medications, researchers pay great attention to melatonin, a neurohormone secreted by the pineal gland, which has an outstanding antioxidant and anti-inflammatory effect.

The aim of the work is to analyze current data on the ontogenesis of the pineal gland, the world experience of melatonin therapy for the etiopathogenetic justification of the use of melatonin in the management of premature newborns with perinatal pathology and to highlight problems and prospects.

Research results. The effect of melatonin on the human body is profound and versatile. Reactivity and adaptability of the pineal gland are an important link in the compensation of perinatal pathology. During its intrauterine development fetus depends totally on transplacental melatonin. Maternal melatonin freely crosses the placental barrier and reaches the fetal circulation, showing numerous important effects: forms circadian rhythms, prepares the neuroendocrine system of the fetus to adapt to the future environment, promotes adequate neurodevelopment of the fetus [3]. Formation of neuroendocrine functional activity of the pineal gland occurs postnatally. In a full-term delivery nocturnal levels of melatonin may normalize even in 48 hours after birth, and its rhythmic secretion develops approximately at the age of 2-3 month [2]. Premature infants have a substantial delay in the rhythmic production of melatonin and its significant deficiency compared with full-term newborns, in addition, the existence of desynchronization in neonates with perinatal pathology and premature babies is a proven fact [4].

Current scientific data on the use of exogenous melatonin as an antioxidant replacement therapy for oxidative stress diseases in premature infants is quite reasonable and promising. In different tissues melatonin pronounced antioxidant and anti-apoptotic action, it is able to neutralize free radicals (reactive forms of oxygen and nitrogen) and to activate other protective enzymes. Melatonin demonstrates a significant neuroprotective effect, helps to manage oxidative and high-energy stress, reduces inflammation and supports genesis and maturation of nerve cells [5]. It improves vascular reactivity at the pulmonary level, reduces pulmonary artery pressure and reduces the contractile response to vasoconstrictors [6]. Numerous studies have proven the effectiveness of melatonin in the treatment of perinatal pathology such as hypoxic brain injury, respiratory distress syndrome, bronchopulmonary dysplasia, retinopathy of prematurity, neonatal sepsis [7]. Melatonin as a drug has notable benefits, such as low-toxicity, ability not to suppress patient's own synthetic function and easily penetrate blood-brain barrier.

However, there is no single view on the target therapeutic concentration and dosage of melatonin in neonatal practice. Due to numerous factors, such as immaturity of the liver enzymatic systems and low renal secretion, comparatively lower body fat, interaction with other drugs, extrapolation of the traditional adult dosage to low-term newborns turns unacceptable [2, 8]. For the safe and effective treatment it is necessary to consider the physiological and morphological features of the premature baby, external factors and interventions that affect the metabolism of the drug, and pathological conditions that significantly change the formation of its own pineal function in the newborn. In various studies the amount of substance administered differs tenfold. Furthermore, there is no single approach to the duration and frequency of administration. Controversial pharmacokinetic data is one of the limitations of the widespread use of melatonin in the management of extremely premature infants. Moreover, the ability to detect and deliver the "appropriate dose" of exogenous antioxidant to a pre-term baby is a problem itself. Firstly, little is known about the therapeutic level of antioxidants required to calculate dosing regimens. In general, dose assumptions are based on limited studies of antioxidant levels in preterm infants of later gestation, with little data on extremely preterm infants. Secondly, the ideal "therapeutic" level should be considered as a dynamic goal depending on the course of the disease [9]. For the etiopathogenetic substantiation of the optimal therapeutic dose of melatonin, further studies of the adaptive and compensatory capabilities of the pineal gland in premature infants are needed.

Conclusions. The direction of future clinical research on the expansion of the melatonin usage panel in premature infants, the establishment of a therapeutic range and the possibility of dynamic adjustment of the dose depending on pineal function is promising.

Список літератури

1. Melinda Matyas and Gabriela Zaharie. Antioxidants at Newborns. Antioxidants, Emad Shalaby, IntechOpen [Internet]. 2019 [cited 2019 May 9]. Available from: <https://www.intechopen.com/books/antioxidants/antioxidants-at-newborns>. doi: 10.5772/intechopen.85175.

2. Paprocka J, Kijonka M, Rzepka B, Sokół M. Melatonin in hypoxic-ischemic brain injury in term and preterm babies. *Int J Endocrinol*, Beata Rzepka, and Maria Sokół. 2019;9626715. doi: [10.1155/2019/9626715](https://doi.org/10.1155/2019/9626715), PMID 30915118.

3. do Amaral FGD, Cipolla-Neto J. A brief review about melatonin, a pineal hormone. *Arch Endocrinol Metab*. 2018;62(4):472-9. doi: [10.20945/2359-3997000000066](https://doi.org/10.20945/2359-3997000000066), PMID [30304113](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30304113/).

4. Biran V, Decobert F, Bednarek N, Boizeau P, Benoist JF, Claustrat B, Barré J, Colella M, Frérot A, Garnotel R, Graesslin O, Haddad B, Launay JM, Schmitz T, Schroedt J, Virlovet AL, Guilmin-Crépon S, Yacoubi A, Jacqz-Aigrain E, Gressens P, Alberti C, Baud O. Melatonin levels in preterm and term infants and their mothers. *Int J Mol Sci*. 2019;20(9):2077. doi: [10.3390/ijms20092077](https://doi.org/10.3390/ijms20092077), PMID [31035572](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31035572/).

5. Finch-Edmondson M, Morgan C, Hunt RW, Novak I. Emergent Prophylactic, Reparative and Restorative Brain Interventions for Infants Born Preterm With Cerebral Palsy. *Front Physiol*. 2019;10:15. doi:10.3389/fphys.2019.00015 Available from <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fphys.2019.00015>.

6. González-Candia A, Candia AA, Figueroa EG, Feixes E, Gonzalez-Candia C, Aguilar SA, Ebensperger G, Reyes RV, Llanos AJ, Herrera EA. Melatonin long-lasting beneficial effects on pulmonary vascular reactivity and redox balance in chronic hypoxic ovine neonates. *J Pineal Res*. 2020;68(1):e12613. doi: [10.1111/jpi.12613](https://doi.org/10.1111/jpi.12613), PMID [31583753](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31583753/).

7. Tarocco A, Carocchia N, Morciano G, Wieckowski MR, Ancora G, Garani G, Pinton P. Melatonin as a master regulator of cell death and inflammation: molecular mechanisms and clinical implications for newborn care. *Cell Death Dis*. 2019;10(4):317. doi: [10.1038/s41419-019-1556-7](https://doi.org/10.1038/s41419-019-1556-7), PMID [30962427](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30962427/).

8. Carloni S, Proietti F, Rocchi M, Longini M, Marseglia L, D'Angelo G, Balduini W, Gitto E, Buonocore G. Melatonin pharmacokinetics following oral administration in preterm neonates. *Molecules*. 2017;22(12):2115. doi: [10.3390/molecules22122115](https://doi.org/10.3390/molecules22122115), PMID [29194416](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29194416/).

9. Ofman G, Tipple TE. Antioxidants & bronchopulmonary dysplasia: beating the system or beating a dead horse? *Free Radic Biol Med*. 2019;142:138-45. doi: [10.1016/j.freeradbiomed.2019.01.038](https://doi.org/10.1016/j.freeradbiomed.2019.01.038), PMID [30769161](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30769161/).

STATIN USE FOR SECONDARY PREVENTION IN METABOLICALLY COMPROMISED PATIENTS WITH CORONARY ARTERY DISEASE: TO BE OR NOT TO BE?

Korolyuk Olga

Ph.D., Associate Professor

The Department of Internal Medicine No 2

Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Lviv, Ukraine

Background. Coronary artery disease (CAD) is a leading cause of morbidity and mortality worldwide [1]. Patients with established CAD comprise a very high-risk (VHR) group for the development of future cardiovascular complications, including fatal events. Patients with diabetes mellitus and target organ damage also belong to VHR group. However, many patients with established CAD have multiple cardiovascular risk factors, including arterial hypertension in combination with metabolic risk factors such as diabetes or prediabetes, abdominal obesity, dyslipidaemia, hyperuricaemia etc. This subgroup has the most unfavourable prognosis as the combination of multiple metabolic risk factors usually has a synergic influence on cardiovascular morbidity and mortality [2]. That is why secondary prevention is crucial in this population. Low-density lipoprotein cholesterol (LDL-C) remains the main target for cardiovascular risk reduction. Recently published ESC/EAS Guidelines for the management of dyslipidaemias, *proposed a new* LDL-C goal for patients with VHR: less than 1.4 mmol/L instead of previously recommended LDL-C goal <1.8 mmol/L [3]. Statins remain the first-line therapy. However, whether long-term statin use is safe and sufficient for achieving the new LDL-C goal among VHR patients, especially those with multiple metabolic risk factors, remains uncertain.

The purpose of our study was to estimate LDL-C lowering effect and occurrence of cardiovascular events (CVE) in ambulatory patients with CAD who received atorvastatin for 5 years.

Methods.

Design and protocol. This observational prospective study lasted five years. The protocol was approved by the Committee of Ethics at Danylo Halytsky Lviv National Medical University (No 2, March 23, 2009). The following inclusion criteria were used: 1) patient's agreement, 2) an established CAD, and 3) the presence of arterial hypertension (blood pressure $\geq 140/90$ mm Hg or regular use of antihypertensive agents) in combination with at least one of listed below metabolic risk factors: a) abdominal obesity (waist circumference >94 cm for men and >80 cm for women); b) newly detected type 2 diabetes mellitus (T2DM); impaired fasting glucose ≥ 6.1 mmol/l or impaired glucose tolerance (2-hour post load plasma glucose levels within the ranges from 7.8 to 11.0 mmol/l); c) serum LDL-C level above recommended targets, d) serum high density lipoprotein cholesterol (HDL-C) level < 1.0 mmol/l for men and 1.3 mmol/l for women; e) serum triglyceride level > 1.7

mmol/l. Previously detected diabetes, renal or hepatic dysfunction, severe exacerbation of concomitant diseases, and contraindications for chronic statin use were criteria for exclusion.

The initial assessment included anthropometry, lipid profile, standard oral glucose tolerance test (OGTT), and glycated haemoglobin. During observation once annually patients were interviewed about prior hospitalizations due acute myocardial infarction, decompensated heart failure or stroke with further screening for T2DM. In the absence of hospitalization during this period, fasting glucose was measured in capillary blood, using glucometer Super Glucocard II (Japan). Otherwise, the results were taken from medical records. Standard OGTT was conducted after detection of fasting glycaemia ≥ 5.6 mmol/l in capillary blood (≥ 6.1 mmol/l in plasma). At the end of the study, serum lipids were measured in all patients, and OGTT was performed for those who remained euglycemic during observation. New-onset T2DM was diagnosed in case of the following OGTT results: fasting glucose level ≥ 7.0 mmol/l and/or 2-hour post-load glucose level ≥ 11.0 mmol/l.

Patients. Totally 107 patients (white Europeans, 57 males and 50 females) with documented CAD who used atorvastatin at daily doses of 20 mg (group 1, n=40, baseline median LDL-C 2.4 mmol/L) or 40 mg (group 2, n=67, baseline median LDL-C 3.9 mmol/L) were enrolled the study.

Tests and methods used for the initial assessment. All participants underwent anthropometry with measurements of height, body weight, body mass index (BMI = height in m / [body weight in kg]²), waist and hip circumferences. Serum levels of total cholesterol, triglycerides, and HDL-C were measured by enzymatic methods, using standard kits HUMAN (Germany). The LDL-C was calculated using Friedewald's equation. Glycated haemoglobin (HbA1c) was measured in venous blood samples by ion exchange chromatography with a standard kit HUMAN (Germany). Standard OGTT was performed with blood sampling 10 hours after overnight fast and in 120 minutes after oral administration of 75 g of glucose dissolved in water. Plasma glucose levels were measured by glucose oxidase method, and serum insulin levels were assessed by solid phase enzyme immunosorbent assay on «TECAN sunrise remote / touch screen F 039300» analyser using a standard kit DRG Instrumentals GmbH (Germany). Homeostasis model assessment (HOMA) index was calculated as multiplication product of fasting insulin level in $\mu\text{U/ml}$ and fasting glucose level in mmol/l divided by 22.5.

Statistical analysis was performed using the program Statistica for Windows 6.0 (Statsoft, USA). *Since Shapiro-Wilk's test did not show normal distribution of the majority of analyzed parameters*, non-parametric methods were used. Relative values were presented in percentages; quantitative values were presented as median [25; 75 percentiles]. Two-tailed Fisher's exact test or Mann-Whitney U-criterion were used for group comparison. Wilcoxon matched pairs test was used for comparison of dependent samples (before and after statin therapy). Survival was analyzed by the Kaplan-Meier method, estimating the cumulative proportion surviving, and the difference between groups was defined by the Cox (F)-test. P values less than 0.05 were considered statistically significant.

Results and discussion. All participants had arterial hypertension and elevated LDL-C. However median level of total cholesterol and LDL-C were significantly higher in group 2 (table 1) that was a reason for higher dose of atorvastatin and thus, formation of groups.

Table 1.

The results of the initial assessment of participants with different statin regiments

Parameter, units	Group 1 (n=40)	Group 2 (n=67)	P value
1	2	3	4
Age, years	66 [56; 72]	62 [53; 70]	>0.05
Men, %	17 / 42.5	40 / 59.7	>0.05
Prior myocardial infarction or revascularization, n / %	21 / 52.5	34 / 50.7	>0.05
Stable angina II-III classes ¹ , n / %	6 / 15.0	22 / 32.8	0.068
Stable angina IV class ¹ , n / %	29 / 72.5	37 / 55.2	>0.05
Smoking, n / %	6 / 15.0	28 / 41.8	0.005
Systolic blood pressure, mm Hg	138 [120;152]	145 [128;160]	>0.05
Diastolic blood pressure, mm Hg	80 [73; 90]	85 [80; 95]	>0.05
Overweigh ² , n / %	14 / 35.0	19 / 28.3	>0.05
Obesity ³ , n / %	20 / 50.0	42 / 62.7	>0.05
Increased waist circumference, n / %	39 / 97.5	65 / 97.0	>0.05
Total cholesterol, mmol/l	4.5 [4.0; 5.4]	5.9 [5.4; 6.5]	<0.000 1
LDL-cholesterol, mmol/l	2.4 [2.0; 2.7]	3.9 [3.7; 4.6]	<0.000 1
Triglycerides, mmol/l	1.7 [1.3; 2.2]	1.7 [1.3; 2.2]	>0.05
HDL-cholesterol, mmol/l	1.0 [0.9; 1.6]	1.0 [0.9; 1.4]	>0.05
Hypertriglyceridemia, n / %	23 / 57.5	32 / 47.8	>0.05
Low HDL-cholesterol, n / %	25 / 62.0	42 / 62.7	>0.05
Prediabetes, n / %	24 / 60.0	44 / 65.7	>0.05
Newly detected type 2 diabetes, n / %	9 / 22.5	15 / 22.4	>0.05
Fasting glucose, mmol/l	6.2 [5.0; 6.7]	6.2 [5.2; 6.8]	>0.05
2-hour post-load glucose, mmol/l	8.8 [6.7; 10.9]	8.5 [6.8; 11.0]	>0.05
Fasting insulin, μ U/ml	23 [15; 51]	20 [15; 54]	>0.05
2-hour post-load insulin μ U/ml	62 [36; 84]	60 [37; 75]	>0.05
HOMA index mmol/l x μ U/ml	4.6 [2.6; 7.4]	4.3 [2.8; 6.4]	>0.05
Glycated hemoglobin, %	5.1 [4.4; 6.0]	5.4 [4.5; 6.0]	>0.05

Footnotes: ¹Canadian Cardiovascular Society Functional Classification of Stable Angina Pectoris; ²Body mass index > 25 kg/m² for women and >26 kg/m² for men; ³Body mass index more than 30 kg/m².

Other metabolic risk factors at the beginning of observation did not significantly differ between groups.

In the end of observation, LDL-C levels in both atorvastatin regimens were significantly lower comparing to baseline: 1.6 [1.5; 1.8] mmol/l and 2.1 [1.8; 2.4] mmol/L in groups 1 and 2, respectively, both $P < 0.0001$ (Fig. 1).

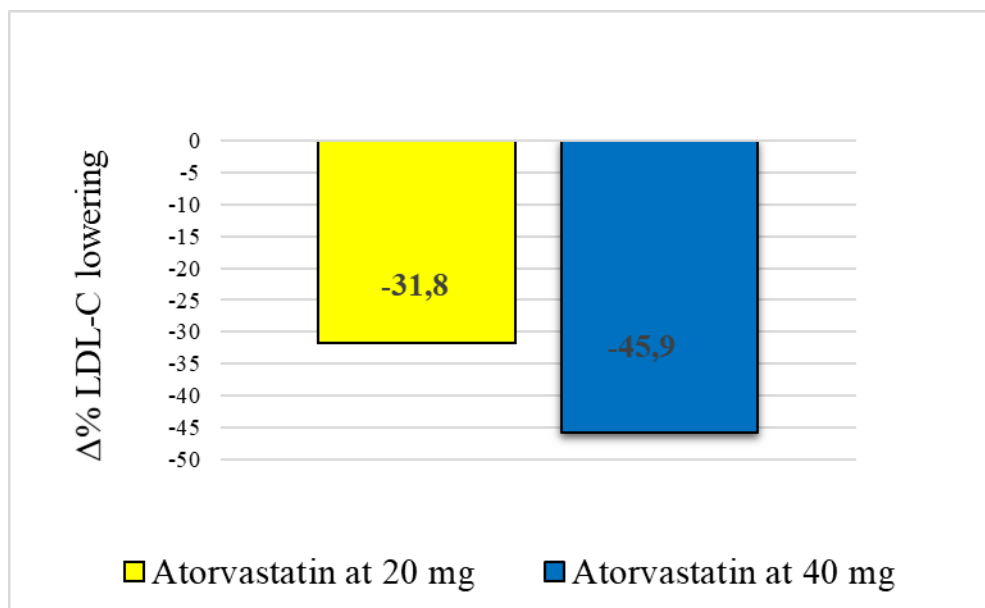

Figure 1. Final LDL-C lowering effect in groups with different statin regimens

However, only 40% of patients who used 20 mg of atorvastatin and 49.3% of those who used 40 mg of atorvastatin reached the LDL-C target < 1.8 mmol/L. Only 1.9% of participants had reached recently recommended LDL-C target < 1.4 mmol/L. During observation, CVE were documented in 34 patients, among them nine patients (23.1%) used 20 mg of atorvastatin and 25 patients (36.8%) used 40 mg of atorvastatin ($P=0.072$). This difference was significant when compared patients who achieved and did not achieved LDL-C target < 1.8 mmol/L (14.3% vs 46.6%, respectively), cumulative proportions surviving 85.7% vs 53.5%, respectively, $P=0.0001$ (Fig. 2).

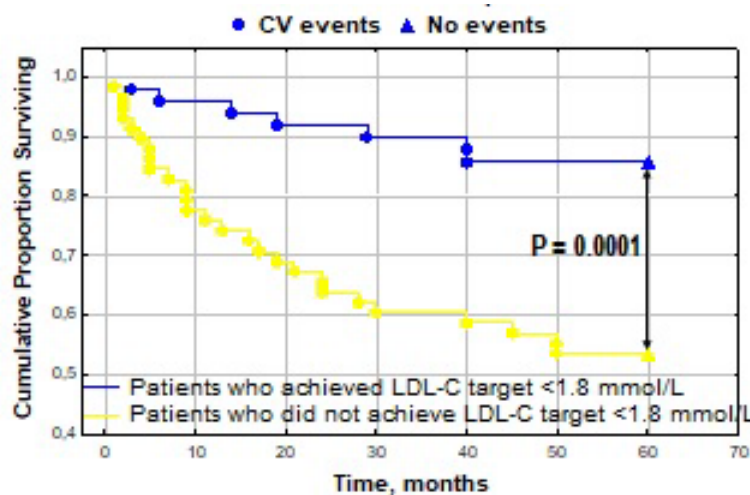

Figure 2. Kaplan-Meier survival curves with cardiovascular events taken as an endpoint

That indicates a clear benefit of LDL-C reduction, but inability to achieve even previously recommended LDL-C goals by long-term use low-to-median atorvastatin doses. According to 2019 ESC/EAS Guidelines for the management of dyslipidaemias, the next step should be intensification of statin therapy [3]. However, for the 5 years we observed 29 new cases of T2DM, including seven cases (22.6%) in group 1 and 22 cases (42.3%) in those who used 40 mg of atorvastatin. Cumulative proportions surviving were 77.4% vs 57.0%, respectively, $P=0.036$ (Fig 3).

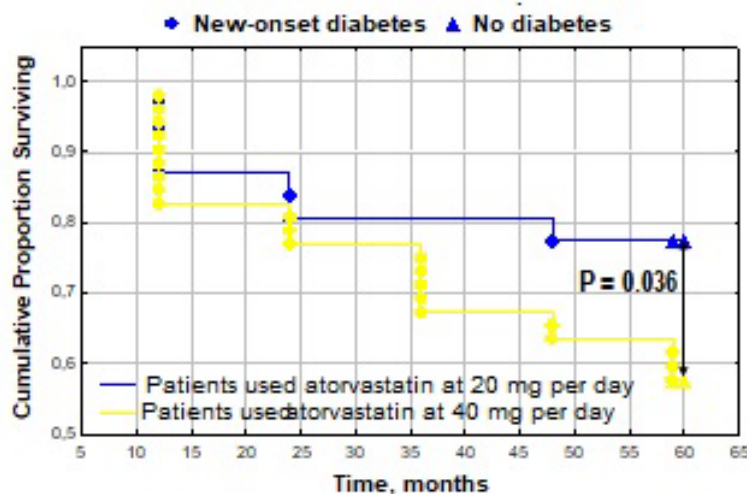

Figure 3. Kaplan-Meier survival curves with a new-onset diabetes taken as an endpoint

Taking into account an increased risk of diabetes in the participants, the intensification of statin therapy will ultimately lead to higher rates of T2DM, as the diabetogenic effect of this class is dose-dependent [4, 5]. Thus, to avoid dose escalation, the combination of statin with either ezetimibe or PCSK 9 inhibitor or monotherapy with these agents seems to be a better approach for metabolically compromised VHR persons. Both classes demonstrated atherosclerotic cardiovascular disease risk reduction in direct correlation with the achieved lowering of LDL-C and have not been reported to increase the risk of diabetes [3].

Conclusion. After 5-year of atorvastatin use, less than 50% of metabolically compromised VHR patients had achieved LDL-C targets <1.8 mmol/l and practically none achieved the new target <1.4 mmol/l. Therapy was associated with statistically significant dose-dependent risk for a new-onset T2DM. To avoid statin dose escalation, combination or alternative therapy might be considered in this population.

Conflict of interests. The author confirms that the research and publication of the results were not associated with any conflicts regarding commercial or financial relations, relations with organizations and/or individuals who may have been related to the study, and interrelations of coauthors of the article.

References

1. World Health Organization. Cardiovascular diseases (CVDs) Fact sheet (2019). https://www.who.int/health-topics/cardiovascular-diseases#tab=tab_1
2. Yusuf S et al. Modifiable risk factors, cardiovascular disease, and mortality in 155 722 individuals from 21 high-income, middle-income, and low-income countries

(PURE): A prospective cohort study. *Lancet* 2019 Sep 3; [e-pub]. ([https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)32008-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)32008-2))

3. Mach F, Baigent C, Catapano AL, Koskinas KC, Casula M, Badimon L, Chapman MJ, De Backer GG, Delgado V, Ference BA, Graham IM, Halliday A, Landmesser U, Mihaylova B, Pedersen TR, Riccardi G, RicHTGr DJ, Sabatine MS, Taskinen M-R, Tokgozoglul, Wiklund O, ESC Scientific Document Group. 2019 ESC/EAS Guidelines for the management of dyslipidaemias: *lipid modification to reduce cardiovascular risk*. The Task Force for the management of dyslipidaemias of the European Society of Cardiology (ESC) and European Atherosclerosis Society (EAS). *European Heart Journal* 2019, ehz455. Available from <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehz455>

4. Aiman, U., Najmi, A., & Khan, R. A. (2014). Statin induced diabetes and its clinical implications. *Journal of pharmacology & pharmacotherapeutics*, 5(3), 181–185. <https://doi.org/10.4103/0976-500X.136097>

5. Na, E., Cho, S., Kim, D.J. *et al.* Time-varying and dose-dependent effect of long-term statin use on risk of type 2 diabetes: a retrospective cohort study. *Cardiovasc Diabetol* 19, 67 (2020). <https://doi.org/10.1186/s12933-020-01037-0>

THE EFFECT OF CONCOMITANT ALIMENTARY OBESITY ON THE CLINICAL COURSE OF PSORIASIS

Yemchenko Ya.,

Ph.D., Associate Professor
Ukrainian Medical Stomatological Academy (Poltava)

Vasylieva Kateryna,

Ph.D., Associate Professor
Ukrainian Medical Stomatological Academy (Poltava)

Bezeha Olena

Assistant
Ukrainian Medical Stomatological Academy (Poltava)

Psoriasis is one of the most common chronic recurrent multifactorial diseases of the skin with a predominance of genetic bias, characterized by hyperproliferation of epidermal cells, impaired keratinization due to inflammatory reaction in the dermis, as well as the lesions of nails and joints [1]. According to the results of clinical and epidemiological studies, about 3-4% of the population of our planet, regardless of gender, age and ethnic group, suffers from psoriasis, and the share of this pathology in the general structure of skin diseases, according to various authors, ranges from 1% to 40 % [2]. However, despite the considerable spread of psoriasis and a large amount of research on this problem, there is still no single view of the pathogenesis of this dermatosis. In order to objectively understand the pathogenesis of psoriasis, it is necessary to take into account the understudied comorbidity of this disease [3].

Recently, an indisputable link between psoriasis and obesity has been proven. Alimentary obesity develops as a result of metabolic and eating behavior disorders. It is characterized by the accumulation of adipose tissue in the body. Obesity can be both an independent multifactorial disease – primary obesity (alimentary-constitutional), and a syndrome that accompanies the course of other diseases – secondary obesity (symptomatic). In the structure of morbidity, primary obesity occurs in 95% of patients, secondary – only in 5% [4]. The main etiological reason for the development of primary obesity is the alimentary factor. The inhabitants of developed countries are currently the hostages of readily available food. In this context, the food moves from the category of necessity to the category of pleasure. Thus, eating disorders are gradually formed, which anticipates the development of obesity. Most often, obesity occurs as a result of consuming foods of high energy value (caloric content) in combination with insufficient physical activity and a factor of genetic susceptibility. However, in isolated cases, the occurrence of the disease against the background of genetic endocrine disruptions or malignancies was observed [5]. A person is considered obese if the body mass index (BMI) exceeds 30 kg / m². Obesity has been found to increase the risk of many diseases, including psoriasis, contributing to its severe course with prolonged periods of relapse, which

are poorly treated with standard therapy. In contrast, weight loss leads to a more favorable course of dermatosis [6]. The literature has broadly covered the issue of identical pathogenetic mechanisms of inflammatory processes in psoriasis and obesity, which form a vicious circle at the level of the immune system, which must be broken in order to treat these diseases successfully [7]. Therefore, further study of the comorbidity of psoriatic disease and obesity makes it possible to identify new target therapies to prevent complications and develop a more effective treatment of this pathology [8].

The aim of the research is to study the features of the clinical course of psoriasis in patients with grade I-II alimentary obesity.

Materials and methods.

The study group consisted of 80 patients with advanced uncomplicated plaque psoriasis, progressive stage, moderate severity with concomitant grade I-II alimentary obesity, 51 (64%) men, and 29 (36%) women aged from 35 to 65 years.

To identify the features of the clinical course of psoriasis combined with grade I-II alimentary obesity, as a control for comparison of the studied parameters, we selected a group of patients, consisting of 20 persons of the appropriate age (8 women and 12 men), patients with common, vulgar psoriasis of moderate severity, progressive stage of the course with normal body weight.

The Psoriatic Area and Severity Index was used to assess the severity of psoriasis [9]. To determine the impact of skin rashes on the quality of patients' life, we used the DLQI (Dermatology Life Quality Index) questionnaires for assessment of the quality of life of dermatological patients [10]. To assess the severity of alimentary obesity, we determined body mass index (BMI) [10].

The study included individuals with a BMI of 30-40 kg / m². The statistical processing of the results was performed using Statistica 7.0. The difference was considered reliable with a probability of error $p < 0.05$.

Results of the research

In all patients, the clinical presentation of the disease was studied, anthropometric parameters were measured, the grade of obesity by BMI was determined, the history of life and disease was analyzed, and clinical and biochemical blood tests were conducted.

Based on the clinical presentation of psoriatic lesions, the PASI index was calculated, reflecting the area, color intensity, infiltration, and desquamation of psoriatic rash. Analyzing the results, it was found that the average group PASI index in patients with psoriasis and concomitant grade I-II alimentary obesity was - (21.8 ± 1.4), and in patients with psoriasis without obesity - (15.2 ± 1.2). The obtained results correspond to the average severity of psoriasis in both groups of patients. However, it should be noted that the average group PASI index was 30.3% higher in the group of patients with concomitant grade I-II alimentary obesity. The difference in PASI indexes depended on the severity of infiltration and hyperemia, while the area and intensity of psoriatic rash were approximately the same. Thus, in patients with psoriasis and concomitant grade I-II alimentary obesity, psoriatic rashes had a stagnant-red color with pronounced infiltration, whereas in patients without obesity, rashes had a pink color with less pronounced infiltration phenomena.

All patients complained of sleep disturbance, unrest, and anxiety, which resulted in poor quality of life. To study the impact of the disease on the patient's quality of life, we calculated the dermatological quality of life index (DLQI). Analyzing the results of the study, it was found that in patients with psoriasis and concomitant grade I-II alimentary obesity, the DLQI index was 20.3 ± 0.5 points, whereas in patients without obesity it was 14.5 ± 0.4 points, which indicates the pronounced impact of the disease on the quality of life for patients in both groups. It should be noted that the average group DLQI index is by 28.6% higher in the group of patients with concomitant grade I-II alimentary obesity.

From the history of the disease, it is known that all patients repeatedly received traditional outpatient and inpatient treatment for psoriasis. Patients with psoriasis and concomitant grade I-II alimentary obesity noted dissatisfaction with the treatment due to the duration of therapy and short periods of remission up to 3 months with episodes of exacerbation 3-4 times a year, and some of them did not notice complete recovery. Some of them indicated the presence of permanent (the so-called "regular") plaques, while patients with psoriasis without obesity were satisfied with the treatment, most noted the seasonality of the disease with recurrence of psoriasis 1-2, sometimes 3 times a year.

Table No.1. Clinical and anthropometric parameters of the examined patients (M±m)

Indicator	Value	
	Study group (n=80)	Control group (n=20)
PASI (points)	21.8±1.4*	15.2±1.2
DLQI (points)	20.3±0.6*	14.5±0.7
BMI (kg/m ²)	Value (number of patients)	
Normal weight	0	24.5 (20)
grade I obesity	34.04 (29)	0
grade II obesity	38.15 (51)	0
Number of psoriasis relapses:	Number of patients	
Once a year	0*	6
2 times a year	0*	12
3 times a year	13*	2
4 times a year	67*	0

Note: * The probability of error of differences $p < 0.05$

Analyzing the results, of psoriasis according to the PASI index, it should be noted that the difference in the experimental groups of patients depended on the severity of infiltration and redness, while the area and intensity of peeling psoriatic rash was approximately the same in all patients. In the group of patients with psoriasis and concomitant alimentary obesity of I-II degree psoriatic rashes had a stagnant red color with pronounced infiltration, while in patients without obesity the rash was pink with less pronounced infiltration. The results of the study indicate that concomitant alimentary obesity of I-II degree contributes to a more severe clinical course of psoriasis.

Analyzing the results of the study, it was found that in patients with psoriasis which indicates the pronounced impact of the disease on the quality of life for patients in both groups. It should be noted that the average group DLQI index is by 28.6% higher in the group of patients with concomitant grade I-II alimentary obesity. Thus, the study found that patients with psoriasis with alimentary obesity have a more severe course of dermatosis as compared to patients with psoriasis with normal body weight, which is well observed by DLQI of patients and the incidence of psoriasis exacerbations.

From the history of the disease, it is known that a significantly higher number of exacerbations was observed in patients with psoriasis and concomitant grade I-II alimentary obesity, which indicates a more severe course of psoriasis in combination with this pathology. It should be noted that patients with psoriasis and concomitant grade I-II alimentary obesity, and psoriasis patients with normal body weight received only general anti-psoriatic therapy, without taking into account the comorbid conditions, which could affect the insufficient effectiveness of treatment.

Conclusions

Concomitant grade I-II alimentary obesity in patients with psoriasis leads to complicating the course of dermatosis and worsening the patient's DLQI, PASI index, leading to frequent exacerbations of psoriatic disease and inefficiency of standard methods of therapy.

References

1. Valdimarsson H, Thorleifsdottir RH, Sigurdardottir SL et al. Psoriasis - as an autoimmune disease caused by molecular mimicry. *Trends Immunol* 2009; 30 (10): 494-501.
2. Yemchenko Ya, Ischeykin K, Kaydashev I. Analiz zahvoryuvanosti ta poshirenosti na psoriaz v Ukraïni ta v Poltav's'kiy oblasti [Analysis of the incidence and prevalence of psoriasis in Ukraine and in the Poltava region]. *Aktual'ni problemi suchasnoï medicini: Visnik ukraïns'koï medichnoï stomatologichnoï akademii*. 2014; 3 (47):72-76.
3. Yemchenko Ya. Osobennosti klinicheskogo techeniya psoriaza u bol'nyh s soputstvuyuschim metabolicheskim sindromom v zavisimosti ot urovnya sistemnogo vospaleniya [Peculiarities of the clinical course of psoriasis in patients with concomitant metabolic syndrome depending on the level of systemic inflammation]. *Georgian Medical News*. 2014; 11 (236):43-47.
4. Yemchenko Ya, Ishcheikin K. Deiaki spilni aspekty patohenezu psoriazu ta metabolichnogo sindromu. *Svit medytsyny ta biolohi* [Some common aspects of the pathogenesis of psoriasis and metabolic syndrome]. 2013; № 1:176-180.
5. Atkinson RL. Could viruses contribute to the worldwide epidemic of obesity *Int J Pediat Obes*. 2008; 3: Suppl 1: 37-43.
6. Kaydashev IP. Izmenenie obraza zhizni, narushenie energeticheskogo metabolizma i sistemnoe vospalenie kak faktory razvitiya bolezney civilizacii [Lifestyle changes, impaired energy metabolism and systemic inflammation as factors for the development of civilization diseases]. *Ukraïns'kiy medichniy chasopis*. 2013; 5: 103-108.

7. Babak OYa, Yarmish NV, Shkol'nik VV. Ozhirinnya yak puskoviy mehanizm adipocitokinovogo kaskadu [Obesity as a trigger mechanism of the adipocytokine cascade]. *Medicina transportu Ukrainy*. 2012; 2: 94-99.

8. Yemchenko Ya. Ozhyrinnia yak komorbidnyi stan pry psoriazi [Obesity as a Comorbid Condition in Psoriasis]. *Visnik ukrains'koï medichnoï stomatologichnoï akademii*. 2018; 18 (63):314-319.

9. National Institutes of Health (NIH), National Heart, Lung, and Blood Institute (NHLBI). *The practical guide: identification, evaluation, and treatment of overweight and obesity in adults*. Bethesda: National Institutes of Health. 2000, NIH publication 00-4084.

10. Finlay AY and Khan GK. Dermatology Life Quality Index (DLQI): a simple practical measure for routine clinical use. *Clin Exp Dermatol* 1994; 19:210-216.

ТРОМБОЦИТОЗ ЯК ЛАБОРАТОРНА ОЗНАКА НЕОПЛАСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Андріяка Артем Олександрович,
Аспірант

Видиборець Станіслав Володимирович

д.мед. н., професор, завідувач кафедри гематології і трансфузіології
Національна медична академія післядипломної освіти
імені П. Л. Шупика МОЗ України

Вступ. Актуальною проблемою для клінічної практики є встановлення причини підвищення кількості тромбоцитів у периферичній крові. Серед незрозумілих гіперцитозів тромбоцитоз, як лабораторний симптом, викликає певні труднощі для встановлення причини, що їх обумовила, а також - в плані прогнозу. Тромбоцитоз, як лабораторна ознака цілого ряду захворювань та станів, потребує від лікаря не тільки диференційно-діагностичних навичок і вмій, а і правильної оцінки ризику виникнення тромботичних ускладнень. Клінічна практика показує, що кількість тромбоцитів у крові понад 400 000 в 1 мм^3 може бути проявом різних за походженням та патогенетичними механізмами розвитку захворювань [2,7]. Обізнаність лікарів установ практичної ланки охорони здоров'я із причинами, станами і захворюваннями, що можуть супроводжуватися збільшенням кількості тромбоцитів у периферичній крові понад нормальні значення, дозволяє не ускладнювати діагностичний пошук, утримуватися від ряду додаткових, недоцільних і часто дорогих методів обстеження хворих, консультацій у спеціалістів, скорочує час діагностичних заходів та прискорює призначення повноцінного лікування причини, що обумовила тромбоцитоз. В останні роки з'явилися чисельні дані щодо епідеміології, особливостей патогенезу, клінічних проявів, методів діагностики та лікування захворювань, які можуть супроводжуватися тромбоцитозом [1,5]. Розширення знань з даної проблеми диктує нагальну необхідність інформування широкого загалу лікарів щодо тромбоцитозів. Так як у науковій літературі відсутні огляди присвячені тромбоцитозам, а накопичений останнім часом матеріал потребує систематизації та узагальнення, ми вирішили виконати дану роботу.

Під терміном “тромбоцитоз” розуміють вторинне, реактивне, симптоматичне збільшення кількості тромбоцитів, в той час як поняття “тромбоцитемія” стосується всіх первинних тромбоцитозів при мієлопроліферативних захворюваннях [1]. У здорової людини кількість тромбоцитів у периферичній крові, в середньому, складає (250000 ± 40000) в 1 мм^3 , при коливанні від 180000 за 340000 в 1 мм^3 . За нормальних фізіологічних умов їхня кількість може коливатися залежно від фізичного навантаження, гормонального фону, вживання їжі, часу доби тощо. Наприклад, у жінок

кількість тромбоцитів коливається залежно від фази менструального циклу, максимально знижуючись в перші дні місячних (на 20 - 50 %) [2,6].

Симптоматичні тромбоцитози спостерігають при гострих і хронічних інфекційних та запальних процесах (сепсис, остеомієліт, пневмонії, туберкульоз тощо), системних захворюваннях сполучної тканини (ревматоїдний артрит, вузликосий периартерит, системний червоний вовчак, ревматизм, склеродермія), захворюваннях травного тракту (хронічні гепатити, панкреатит, цироз печінки, неспецифічному виразковому коліті тощо) [1,3,5,6,7]. Тромбоцитоз може спостерігатись при залізодефіцитній анемії. При призначенні патогенетичного лікування він спостерігається у хворих на вітамін-В₁₂-дефіцитну та фолієводефіцитну анемію і носить транзиторний характер [5,7]. Тромбоцитоз відмічають у хворих після спленектомії. Розвиток його у означених пацієнтів пояснюють відсутністю секвестраційної функції селезінки після її видалення. Реактивний тромбоцитоз, що супроводжує спленектомію, може сягати понад 1 млн. в 1 мм³ і спостерігається від кількох тижнів до декількох місяців. Його розвиток у означеній ситуації представляє реальну загрозу виникнення тромбозів. Доцільним превентивним заходом профілактики тромботичних ускладнень у хворих після спленектомії є призначення протитромботичних та дезагрегаційних засобів [4].

Вторинні тромбоцитози спостерігають після масивного ушкодження тканин, при травмах і переломах кінцівок, у післяопераційному періоді, після пологів тощо [1-3,6,7]. За означених станів тромбоцитоз носить помірно виражений характер, а його поява пояснюється посиленням тромбоцитопоезу [1]. Внаслідок стимулювання тромбоцитопоезу у циркуляторному руслі виявляють переважно молоді форми тромбоцитів, спостерігають зрушення тромбоцитарної формули вліво, її помолодіння. Природньо, що молоді тромбоцити є функціонально активнішими і можуть реально обумовити виникнення тромботичних ускладнень [2].

Нерідко тромбоцитоз у крові є однією із перших лабораторних ознак пухлинних процесів [1,7]. Найчастіше підвищенням кількості тромбоцитів супроводжуються рак легень, мезотеліома плеври, карцинома печінки, рак нирки, яєчників, кишечника тощо. Виявлення тромбоцитозу у хворих на затяжні пневмонії, неуточнені захворювання у поєднанні з плевральними або абдомінальними випотіваннями, іктеричністю тощо, повинно спрямовувати лікаря на онкологічний діагностичний пошук. При фізикальному обстеженні таких пацієнтів слід звертати увагу на наявність таких симптомів як гіпертрофічна остеоартропатія кінцевих фаланг (“барабанні палички”, “годинникові скельця”), мігруючі тромбофлебіти, зміни шкіри, міастенічний синдром. Перелічені синдроми та симптоми можуть бути паранеопластичними проявами пухлин різної локалізації [1,2,5,6]. Іноді виявлення стійкого тромбоцитозу у пацієнта з симптомокомплексом дерматоміозиту дозволяє при спрямованих дослідженнях діагностувати пухлини певної локалізації [7]. Механізм виникнення тромбоцитозу при пухлинах полягає у надмірній

продукції інтерлейкінів (ІЛ), зокрема, ІЛ-1, ІЛ-6, фактора некрозу пухлин, які здатні стимулювати тромбоцитопоез [2,3].

Як лабораторна ознака тромбоцитоз може спостерігатись у хворих із наступними клінічними синдромами: Бехчета (Behcet), Бороша-Корані (Boros-Koranyi), Ледерера-Брілла (Lederer-Brill), Револя (Revol), Крона (Crohn) тощо [1,5,7].

Таким чином, вторинний тромбоцитоз є проявом патологічних процесів і станів, за яких не уражуються гемопоетичні стовбурові клітини та регуляторні механізми тромбоцитопоезу.

Тромбоцитоз у периферичній крові може бути ознакою хронічних мієлопроліферативних захворювань – справжньої поліцитемії, сублейкемічного мієлозу, хронічного мієлолейкозу, остеомієлосклерозу, фіброзної остеодистрофії, дисемінованого карциноматозу кісток, ідіопатичного мієлофіброзу тощо. Не часто, але мають місце випадки первинного тромбоцитозу при мієлодиспластичному синдромі, 5q-синдромі, гострих лейкозах [7]. Кількість тромбоцитів у хворих з хронічними мієлопроліферативними захворюваннями може змінюватися від величин, що ледь перевищують нормальні, до декількох мільйонів в мкл. Часто при цьому змінюється морфологія тромбоцитів. В мазках периферичної крові виявляють гігантські тромбоцити і, навіть, фрагменти цитоплазми мегакаріоцитів. Оскільки тромбоцитемія є результатом дефекту поліпотентних стовбурових клітин, вона може поєднуватися зі змінами гематокриту, кількості еритроцитів, лейкоцитів. Поєднання вищезначених проявів із спленомегалією свідчить на користь мієлопроліферативного процесу. Визначення часу кровотечі у хворих із тромбоцитемією дозволяє виявити порушення функцій тромбоцитів, насамперед, агрегації [4].

Клінічні прояви при тромбоцитемії визначаються особливостями основного патологічного процесу. Виникнення тромботичних і геморагічних проявів є властивим для мієлопроліферативних захворювань. Характерними тромботичними ураженнями можуть бути тромбози судин очеревини, печінкових вен, артерій кінцівок тощо. Клінічно дігитальна ішемія проявляється синдромом еритромелалгії. У осіб похилого віку можуть спостерігатися напади ішемії серця. Геморагічні ускладнення виникають частіше, ніж тромботичні, і локалізуються, за звичай, у травному тракті, сечовидільній системі [1,7].

Лікування тромбоцитемії повинно бути специфічним і спрямованим на регуляцію порушень клональної пухлинної проліферації мієлоїдного паростка кровотворення. Кожне із мієлопроліферативних захворювань, що супроводжується тромбоцитозом, має свої особливості лікування і здійснюється за відповідними схемами. При наявності загрози тромботичних чи геморагічних ускладнень будуть доцільними заходи спрямовані на зменшення кількості неповноцінних тромбоцитів. У проспективних дослідженнях показано, що до факторів, які підвищують ризик тромбозу є вік хворого, тривалість тромбоцитозу в периферичній крові та наявність тромботичних ускладнень в

анамнезі [2,3]. Лікування вторинного тромбоцитозу повинно спрямовуватися на усунення основного захворювання, що його спричинило.

Висновок. Таким чином, тромбоцитоз є лабораторно-гематологічним феноменом, який потребує пильної уваги для проведення направленого диференційно-діагностичного пошуку. Насамперед тому, що він може бути єдиною лабораторною ознакою непластичного процесу.

Список літератури

1. Виговська, Я. І. Тромбоцитози реактивні (вторинні). В кн: Гематологія і трансфузіологія : Підручник для медуніверситетів та лікарів. За ред. С.М. Гайдукової.- К.: Три крапки, 2001. – с 518.
2. Видиборець, С. В. Тромбоцити: структура і функції (лекція) / С. В. Видиборець, С. М. Гайдукова, О. В. Мулярчук // Сімейна медицина. – 2018. - № 2 (76). – С. 103 – 108.
3. Мулярчук, О. В. Загальна характеристика тромбоцитів: історичні аспекти / О. В. Мулярчук, С. В. Видиборець // Історія медичної науки, практики та освіти: зб. статей та тез науково-практичної конференції (26 – 27 квітня 2018 р., м. Київ). – К. :Б.в., 2018. - С. 289 – 295.
4. Kutti J. The management of thrombocytosis // Eur. J. Haematol. – 1990.- Vol.44, №2.- p.81-88.
5. Rodak B.F. Diagnostic hematology.- Philadelphia ect.: Saunders.-1995.-720 p.
6. L. Rejto, A. Schlamadinger, P. Laszlo et al. Use of a platelet filter test in patients wits thrombocytosis. Plateles.-2000.- Vol.11, №1.-p.38-42.
7. Wintrobe's Clinical Hematology.- Ed.: G.R. Lee...[et al.].- 7nd ed.- Lea and Febiger: Philadelphia, London.-1999, Vol.1.-2320 p.

АНГІОПРОТЕКТОРНА ТЕРАПІЯ ЖІНОК, ХВОРИХ НА РОЗАЦЕА

Куц Лариса Вікторівна,

доктор медичних наук, доцент, професор
Медичний інститут Сумського державного університету

Сарайрех Анас Аталла Салем,

аспірант
Медичний інститут Сумського державного університету

Бочарова Вероніка Володимирівна

доктор медичних наук, доцент
Одеський національний медичний університет

Розацеа займає від 2% до 8% у структурі дерматологічної захворюваності і виявляється у осіб активного працездатного віку, нерідко – резистентна до лікування, що супроводжується хронізацією перебігу дерматозу [1-3]. Суттєвою клінічною особливістю розацеа є ураження центральних відділів обличчя з утворенням стійких проявів у вигляді еритематозної, папульозної, пустульозної висипки, телеангіектазій, що негативно впливає на психоемоційний стан хворих [4-6]. Етіологія захворювання до кінця остаточно не з'ясована, а в патогенезі розацеа провідна роль відводиться судинним розладам, патології шлунково-кишкового тракту, дисфункції ендокринної системи, психосоматичним та імунним порушенням, а також низці різноманітних екзогенних та ендогенних провокуючих факторів [7-10]. Ці чинники є однією із причин недостатньої ефективності лікування хворих [11, 12].

Мета дослідження – порівняти ефективність лікування жінок, хворих на розацеа, при використанні стандартної та ангіокорегуючої терапії.

Матеріали та методи. Під спостереженням знаходилося 51 жінки у віці від 20 до 55 років, хворих на еритематозно-телеангіектатичну (21) та папуло-пустульозну (30) форми розацеа, які у залежності від методу лікування розподілялися на дві групи: перша – отримували лікування за стандартним методом (24) та друга – з використанням ангіокорегуючої терапії (27) у вигляді перорального прийому препарату «Флебодія» (по 1 таблетці на день вранці перед сніданком; тривалість курсу не перевищувала два місяці).

Статистична обробка даних проводилася на персональному комп'ютері за допомогою ліцензованої програми «STATISTICA® for Windows 6.0» (StatSoft Inc., ліцензія № AXXR712D833214FAN5).

Результати та їх обговорення. Регрес висипки у хворих першої групи, що отримували лікування за стандартним методом, відбувався повільніше ніж у другій групі, і після використання такої терапії з боку морфологічних елементів висипки на шкірі спостерігалось наступне: зберігалася еритема, яка залишалася яскравою та доволі інфільтрованою з чіткими межами, сплосчувалися папули,

підсихали пустули, але з'являлися і нові елементи висипки; прояви розладів з боку психоемоційної сфери практично не відрізнялися від початкових характеристик (до проведення стандартного лікування) і, зокрема, у хворих жінок залишалися невдоволення низькою ефективністю проведеною терапією, а також своїм виглядом, зберігалася низька самооцінка (відчуття, що за ними спостерігають, їх виділяють, від них відсторонюються), у результаті чого пацієнтки намагалися пристосуватися до ситуацій, маскуючи прояви змін на шкірі обличчя та декольте косметичними засобами; пацієнтки залишалися бути замкнутими в спілкуванні (перш за все – з чоловіками), у зв'язку із появою відчуття власної неповноцінності (так звані показники «якості життя»). Це диктувало необхідність, з метою досягнення стійкого позитивного клінічного ефекту призначати додатковий курс.

Динаміка проявів розацеа у жінок другої групи, що отримували лікування із додатковим використанням, відповідно, діосміну – Флебодія (27 жінок), характеризувалася більш швидким регресом морфологічних елементів висипки на шкірі, і до кінця лікування у переважній більшості з них еритема стала блідо-рожевого кольору, а у окремих пацієнток із ділянками нормального забарвлення шкіри, зникли прояви інфільтрації, папули зменшувалися у розмірах та поблідніли, пустули регресували, і після них залишалися гіперпігментовані плями. Після завершення лікування у цій групі вищезазначені показники якості життя дещо покращилися, але залишалися ще незадовільними (за даними опитування хворих).

Загалом у хворих першої групи клінічне одужання спостерігалось у 6 (25,0%), значне поліпшення – у 7 (29,2%), поліпшення – у 11 (45,8%); у другій групі відповідні результати відмічались у 9 (33,3%), 10 (37,1%) та 8 (29,6%), тобто були достовірно кращими ($p < 0,05$).

Такий клінічний ефект препарату «Флебодія» (Франція) обумовлено діючою речовиною засобу – діосмін, що відповідає діосміну безводному чистому, завдяки посиленню тропності пристінкового норадреналіну в міоцитах вен/венул підвищує синтез та/або його звільнення, а також інгібує активність катехол-о-метилтрансферази та помірно знижує активність фосфодіестерази, що забезпечує венотонізуючий ефект препарату. Судинозвужуюча дія діосміну стосується лише венозного та лімфатичного русла і не впливає на тонус артерій; в певній мірі препарат покращує трофіку і мікроциркуляцію та зменшує набряк тканин за рахунок зниження проникності капілярів та підвищення їх резистентності. Завдяки антикомпліментарній активності, гальмування реакції звільнення пероксиданіонів, зниження продукції лейкотрієнів, засіб здійснює антиагрегатну та протизапальну дію. У той же час, у 8 (із 16) пацієнток цієї групи з папуло-пустульозною формою перебігу розацеа відмічалось лише клінічне поліпшення (при еритематозно-телеангіектатичній у 6 із 11 наступало клінічне одужання, у 5 – значне поліпшення), що диктує необхідність удосконалення методики вазокорегуючої терапії при цьому дерматозі.

Висновки. Використання в системі комплексного лікування жінок, хворих на розацеа, ангіокорегуючої терапії («Флебодія» – діосмін) в значній мірі

підвищує його ефективність (клінічне одужання та значне поліпшення відмічається у 70,4% хворих, після стандартного методу – у 54,3%). Потребують подальшого з'ясування механізми впливу цього препарату з метою удосконалення методики його використання при папуло-пустульозній формі дерматозу.

Список літератури

1. Болотная Л. А. Дифференцированный подход к наружной терапии стероидчувствительных дерматозов. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. 2017. № 3 (66). С. 69-76.
2. Возианова С. В. Розацеа. *Дерматолог*. 2013. Т. 4 (№ 1). С. 46-53.
3. Ramasamy S., Barnard E. Dawson T. L., Li Jr. H. The role of the skin microbiota in acne pathophysiology. *Br. J. Dermatol.* 2019. V. 181 (4). P. 691-699. doi: 10.1111/bjd.18230
4. Головченко Д. Я., Пурьшкіна О. Д., Сологуб Л. В. К вопросу комплексного лечения розацеа. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. 2016. № 1 (60). С. 115.
5. Сторожук М. В. Динаміка показників прооксидантно-оксидантного гомеостазу у хворих на розацеа у процесі комплексного лікування. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. 2018. № 1 (68). С. 35-41.
6. van Der Linden M. D. M., van Pappard C. D., Daams G. J. et al. Helth-related quality of life on patients with cutaneous rosacea: asystematic review. *Acta Dermato-Venereol.* 2015. V. 4 (195). P. 395-400.
7. Дюдюн А. Д., Полион Н. Н., Горбунцов В. В. Эффективность применения секмидазола в комплексном лечении больных с акнеподобными поражениями кожи лица. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. 2014. № 2 (53). С. 96-101.
8. Коган Б. Г., Свирид-Дзядикевич О. С. Досвід системного застосування комплексу натуральних рослинних засобів у лікуванні жінок, хворих на акне. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. 2017. № 2. С. 51-58.
9. Солошенко Е. М., Кондакова Г.К., Шаповалова О. В. Щодо можливої участі еритроцитів у розвитку імунних реакцій. *Дерматологія та венерологія*. 2019. № 3. С. 8-12.
10. Isoda K., Seki T., Inoue Y. et al. Efficacy of the combined use of a facial cleanser and moisturizers for the care of mild acne patients with sensitive skin. *J. Dermatol.* 2015. V. 42 (2). P. 181-188.
11. Коляденко К. В., Ткачишина К. С. 28^й конгрес Європейської академії дерматології та венерології. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. 2019. № 4 (75). С. 107-108.
12. Сизон О. О., Бабак І. Д., Дашко М. О. Нові можливості зовнішнього лікування та косметологічного догляду хворих з акне і акнеформними дерматозами. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*. 2017. № 1 (64). С. 77-84.

ІНІЦІАЛЬНІ ШЛЯХИ ВІДТОКУ ВЕНОЗНОЇ КРОВІ ВІД ОСТРІВЦЕВОГО АПАРАТА ПІДШЛУНКОВОЇ ЗАЛОЗИ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ТА ДОРОСЛОЇ ЛЮДИНИ

Пелипенко Лариса Борисівна,

к.мед.н., доцент, доцент кафедри гістології,
цитології та ембріології Української
медичної стоматологічної академії

Єрошенко Галина Анатоліївна,

д.мед.н., професор, професор кафедри
гістології, цитології та ембріології Української
медичної стоматологічної академії

Лисаченко Ольга Дмитрівна

к.б.н., доцент, доцент кафедри гістології
цитології та ембріології Української медичної
стоматологічної академії

Проведене нами дослідження паренхіми підшлункової залози на глибині в серіях напівтонких зрізів дозволило встановити [1], що панкреатичні островці є певними локальними скупченнями ендокринних клітин, розташованих в глибині окремої часточки серед кінцевих відділів екзокринної паренхіми. Добре простежується спільне джерело кровопостачання ацинарної паренхіми та інсулярного відділу залози, завдяки міжчасточковій артеріолі, яка розгалужується на низку прекапілярів, що кровопостачають екзокринну та ендокринну частини залози [2].

До островців Лангерганса ендокринного відділу підходять артеріальні судини, що відповідають прекапілярним артеріолам, які після входження в тканину островця розгалужуються на ряд капілярів синусоїдного типу, що мають вигляд судинних клубочків, які відповідають формі та розмірам островця. Кількість приносних артеріол залежить від розмірів островця, біля великих островців спостерігається 3-4 приносні артеріоли. Судини островця з'єднані між собою в сітку анастомозуючих синусоїдів [3].

Острівцеві кровоносні капіляри мають петлеподібну форму, є більш звивистими, ніж ендокринні, відрізняються широким внутрішнім проствітом та тонкою ендотеліальною стінкою, яка щільно прилягає до клітин островця. Острівцеві капіляри займають в товщі островця таке положення, яку дозволяє кожній ендокринній клітині знаходитися в тісному контакті з їхньою стінкою, що сприяє надходженню продуктів синтетичної діяльності клітин у кров.

Надалі кров з судинних клубочків відтікає в посткапілярні венозні судини, що відводять ров від капілярної сітки островців і, з'єднуючись з посткапілярами

ацинарної тканини залози, а також безпосередньо, впадають в більшу збиральну венулу індивідуальної часточки підшлункової залози [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що васкуляризація острівцевого апарату підшлункової залози новонародженої та дорослої людини здійснюється за так званим магістральним типом галуження судин, коли острівець має приносну кровеносну судину, що розділяється на капілярні клубочки, і відвідну кровеносну судину, представлену посткапілярними венулами.

Список літератури

1. Костиленко Ю.П. Методы работы с полутонкими эпоксидными срезами в гистологической практике / Ю.П. Костиленко, Е.В. Ковалев //Архив анат.,гистол. и эмбриологии. – 1978. Т.75. - №12. – С.68-72

2. Костиленко Ю.П. Поредметность концепции о структурно – функциональных единицах органов / Ю.П. Костиленко, Л.Б. Пелипенко, Т.Ф. Дейнега // Вестник проблем биологии и медицины. – 1997. - №28. – С.31-36

3. Ульяновская С.А. Пренатальный и ранний постнатальный морфогенез поджелудочной железы человека / С.А. Ульяновская // Фундаментальные исследования. – 2013. - №9-3. – С.530-534

4. Пелипенко Л.Б. Особливості стереоморфології підшлункової залози людини у віковому аспекті / Л.Б. Пелипенко, В.І. Шепітько, Г.А. Єрошенко, О.Д. Лисаченко //Світ медицини та біології. – 2016. - №3. – С.125-129

СВОБОДНОРАДИКАЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ ПРИ ЖЕЛЕЗОДЕФИЦИТНОЙ АНЕМИИ

Попович Мирослава Юрьевна

аспирант

Ужгородский национальный университет

Анемия является типичным патологическим процессом, при возникновении которого, развивается другой – гипоксия. Доказано, что гипоксия сопровождается целым каскадом изменений в организме, что в конечном результате - приводит к оксидативному стрессу (ОС). Гемическая гипоксия как типичный патологический процесс формируется не только за счет снижения кислородной емкости крови, а также за счет нарушения кислородсвязывающих свойств гемоглобина, процессов транспорта кислорода кровью и утилизации кислорода тканями – т.е. имеет место полимодальный ее этиопатогенез [1, 3, 5]. Без сомнения в условиях высокогорья Закарпатья эти процессы усиливаются и имеют важное значение в патогенезе вторичных метаболических нарушений у пациентов при ЖДА [4].

Произвольное аутоокисление в клетках и внеклеточной жидкости регулируется физиологической антиоксидантной системой (ФАС), которая включает биоантиоксиданты (БАО), которые ингибируют переокисление на начальных стадиях образования свободных радикалов липидов или актианых форм кислорода (супероксидисмутаза). Одновременно с цепочкой биоантиокислителей, представляющим преимущественно витаминами антиоксидантного действия, в системе ингибирования свободнорадикального окисления клеток принимают участие ферменты, которые осуществляют окислительно-восстановительное превращение глутатиона и аскорбата, а также ферменты, расщепляющие перекиси. Нарушение баланса между влиянием прооксидантных факторов и возможностями ФАС приводит к избыточному не ферментативному свободнорадикальному окислению. Срыв антиоксидантной защиты вызывает развитие свободнорадикального повреждения различных компонентов клеток и тканей, которое формирует синдром пероксидации и включает следующие изменения: повреждение мембран, инактивацию или трансформацию ферментов, угнетение процессов клеточного деления, накопление в клетках инертных продуктов полимеризации.

Образование активных форм кислорода (АФК) к которым относятся супероксидный радикал, перекисный радикал, NO-радикалы и другие активные метаболиты кислорода, является неотъемлемым атрибутом функционирования живых клеток. Перечисленным веществам свойственен широкий спектр биологической активности: NO-радикалы регулируют тонус сосудов, ингибируют адгезию гранулоцитов, агрегацию тромбоцитов и пролиферацию лимфоцитов, влияют на транспорт глюкозы в миокарде, осуществляют противоопухолевое и мутагенное действие; перекись и супероксидный радикал обеспечивают микробицидное действие нейтрофилов,

активация реакций с участием АФК и азота является одним из главных пусковых механизмов апоптоза. В физиологических условиях – образование АФК поддерживается в клетках на низком уровне системой антиоксидантов. Преобладание продукции АФК или истощение систем антиоксидантной защиты сопровождается развитием ОС. При ЖДА имеют место оба механизма [2].

ОС проявляется усилением образования активных форм кислорода (наиболее опасным является синглетный кислород), супероксид-анион-радикалов, пероксида водорода, гидроксильных радикалов и т.д. АФК принимают участие в запуске как рецепторного, так и нерцепторного механизмов апоптоза, аутофагии, перекисного окисления липидов и опосредовано влияют на многие сигнальные пути молекулярно-биологических реакций.

Еще в 1894 году английский химик Фентон продемонстрировал, что сульфат железа и перекись водорода вызывают окисление тартроновой кислоты и приводят к фиолетовому окрашиванию в присутствии едких щелочей. Это легло в основу открытия реакции Фентона, которая приводит к образованию гидроксильных радикалов (-ОН), достаточно активных видов химических веществ в биологических системах: $\text{Fe (II)} + \text{H}_2\text{O}_2 \rightarrow \text{Fe (III)} + \text{-OH} + \text{-OH}$. Как видно из формулы, функционирование железа в окислительно-восстановительных реакциях связывают с образованием АФК.

Для понимания степени вовлечения выше указанной химической реакции в биологическую систему организма существенной является концепция каталитического или свободного железа, которая включает кроме возможности железа к диффузии (или транспорта в организме), а также достаточную окислительно-восстановительную активность. В биологических условиях при нейтральных рН восстановительный потенциал Fe (III) составляет 772 мВ, что близко для пара смеси вода-кислород. Однако, в нейтральной среде Fe (III) может растворяться в воде только в очень низких концентрациях (порядка 10-17 моль/л). Вместе с тем Fe (III), находясь в хелатной форме с цитратом или фосфатами, такими как аденозиндифосфат, аденозинтрифосфат и др. Может оставаться при нейтральных значениях рН и в виде «каталитического железа». В хелатах, часть лигандов железа проявляют свою каталитическую способность. Это относится к редокс-потенциалу любого хелату железа, так как в диапазоне окислительно-восстановительных потенциалов от +460 мВ до -160 мВ Fe (III) может быть восстановлено до Fe (II) радикалом O₂, а затем двухвалентное железо принимает непосредственное участие в реакции Фентона. Необходимо помнить, что каталитическое железо может увеличивать образование АФК, повреждение биологических молекул, в частности, и ДНК, из соответствующими отдаленными последствиями. Очевидно этим можно объяснить индуцирующую роль солей двухвалентного железа в возникновении опухолей пищеварительного тракта, в частности, толстого кишечника. В последнее время опубликовано ряд статей относительно неблагоприятного сочетания солей двухвалентного железа и аскорбиновой кислоты, и ее биохимических эффектов [2,3].

Таким образом, ЖДА сопровождается формированием вторичных оксидативных нарушений на фоне дефицита железа, степень выраженности которых зависит от соматического состояния пациента, выраженности патофизиологических изменений в организме, что требует от врача вдумчивого подхода к выбору препарата для фармакотерапии.

Тема безопасности лекарственных препаратов (ЛП) всегда находится в сфере публичных и медицинских интересов общества, поскольку касается самого широкого круга вопросов, которые связаны со здоровьем населения, качества жизни каждого человека. Сформулированы основные требования к современным ЛП – эффективность, безопасность, доступность, приемлемость для пациента. Эффективность и безопасность ЛП имеют первоочередное значение при их выборе для лечения заболеваний. При этом существует правило – в первую очередь назначают препарат из минимумом побочных реакций (ПР).

Современная медицина располагает препаратами железа как для внутреннего приема, так и для парентерального введения. Препараты железа для внутреннего приема могут содержать соли двухвалентного (Fe^{2+}) или трехвалентного (Fe^{3+}) железа. Рынок препаратов железа на сегодня довольно большой, что в определенной степени дезориентирует врача и больного у выборе препарата для терапии. Препараты железа для орального приема, применяемые для лечения ЖДА в Украине можно разделить на две большие группы: 1) железосодержащие препараты имеющие в составе ионы железа; 2) неионные препараты, содержащие гидроксид-полимальтозные комплексы трехвалентного железа [1-3].

Эти две группы препаратов отличаются по механизмам всасывания железа. Назначение оральных ионных форм железа должно проводиться врачом только после четкой верификации диагноза ЖДА с учетом анамнеза, возраста, физиологического состояния больного, наличия сопутствующих заболеваний. Всасывание железа из ионных соединений осуществляется преимущественно в двухвалентной форме, поскольку соли трехвалентного железа образуют в кислой среде желудка плохо растворимые гидроксиды. Хорошо растворимые соединения Fe^{2+} проникают в микроворсинки энтероцитов не только путем активного всасывания, а и путем пассивной диффузии, что может усиливать их повреждающее действие путем оксидативных реакций. В просвете кишечника соли железа взаимодействуют с компонентами пищи и медикаментами (фитины, оксалаты, танины, антациды тощо), что приводит к уменьшению абсорбции железа. Учитывая последний факт, ионные соединения железа назначают натощак, за 45-60 мин до еды, что также усиливает повреждающее действие данных препаратов на слизистую пищеварительного тракта. Хорошая растворимость, высокие диссоциативные свойства, пассивный механизм всасывания обуславливают целый ряд побочных эффектов и нежелательных свойств. Пероральное назначение препаратов ионного железа может осложняться такими явлениями как анорексия, тошнота, металлический вкус во рту, ощущение перенаполнения желудка, рвота, запор или диарея. Патогенетически диарея при назначении препаратов железа, как правило,

обусловлена образованием в кишечнике сернистого железа из сероводорода, там содержащегося. Сернистое железо стимулирует сократительную функцию гладких мышц стенки кишечника, что и проявляется диареей. Побочные эффекты, свойственные препаратам ионного железа, приводят к нарушению комплаенса - отказу больных от лечения или больные переключаются на прием лекарств с неадекватным содержанием железа (например, поливитамины с микроэлементами и железом). Таким образом не выполняются рекомендации врача, не выполняется программа лечения и не достигается главная задача – лечение ЖДА становится неэффективным [3].

Все выше изложенное заставило искать новые, эффективные лекарственные препараты железа для лечения ЖДА. Были созданы, и как свидетельствуют данные литературы последнего десятилетия, хорошо себя зарекомендовали препараты железа в неионной форме [1-3]. В подавляющем большинстве они созданы на основе гидроксид-полимальтозных комплексов, которые состоят из богатоядерных центров гидроксида Fe^{3+} , который окружен связанными молекулами полимальтозы. Химическая структура комплекса близка к структуре соединения железа в ферритине. Значительная молекулярная масса комплекса затрудняет его диффузию через мембрану слизистой пищеварительного тракта. Усвоение железа из гидроксид-полимальтозных комплексов в кишечнике осуществляется путем уникального механизма активного всасывания. При этом сохраняются физиологические процессы саморегулирования – при насыщении организма железом его резорбция прекращается, что полностью исключает возможность передозирования и отравления. В просвете кишечника гидроксид-полимальтозный комплекс- Fe^{3+} почти не взаимодействует с компонентами пищи и медикаментами, что позволяет применять данную группу препаратов независимо от режима питания и терапии основного или сопутствующих заболеваний, из-за минимальных побочных эффектов, хорошей переносимости и выраженной терапевтической результативности данная группа препаратов имеет хорошую дальнейшую перспективу.

Список литературы

1. Выдыборец С.В. (2015) Коррекция дефицита железа: современные аспекты. *Гематология. Трансфузиология. Восточная Европа*; 1(01): 117-122.
2. Выдыборец С.В., Гайдукова С.Н. (2015) Проблемы безопасности фармакотерапии железodefицитной анемии в пожилом и старческом возрасте. *Гематология. Трансфузиология. Восточная Европа*; 3(03): 91-98.
3. Выдыборец С.В., Гайдукова С.Н. (2015) Современная тактика диагностики и лечения железodefицитной анемии. *Гематология. Трансфузиология. Восточная Европа*; 2(02): 105-121.
4. Попович М.Ю. (2020) Железodefицитная анемия в условиях высокогорья Закарпатья: актуальность, диагностика и комплексное лечение. *Гематология. Трансфузиология. Восточная Европа*.6;3:372-382.
5. Шкляев А.Е., Корепанов А.М., Никитин Е.Н. (2015) Функциональное состояние эритроцитов при железodefицитной анемии *Гематология. Трансфузиология. Восточная Европа*; 1(01): 113-116.

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ПСИХІЧНИХ І ПОВЕДІНКОВИХ ПОРУШЕНЬ У СОМАТИЧНИХ ХВОРИХ, ЯКІ ВЖИВАЛИ АЛКОГОЛЬ ЗІ ШКІДЛИВИМИ НАСЛІДКАМИ

Салдень Вікторія Ігорівна

Аспірант 3-го року очної денної форми навчання
Державна установа «Науково-дослідний
інститут психіатрії Міністерства
охорони здоров'я України»

Медико-соціальне значення проблеми вживання алкоголю зі шкідливими наслідками обумовлене значним його поширенням у суспільстві, високим рівнем летальних випадків від погіршення перебігу та загострення супутньої соматичної патології, асоційованої із вживанням алкоголю (хронічні хвороби ендокринної, серцево-судинної систем, органів травлення тощо), особливо серед осіб працездатного віку [1]. Як свідчать епідеміологічні показники, за останні роки кількість психічних і поведінкових порушень внаслідок вживання алкоголю в Україні перевищує рівень захворюваності на розлади інших реєстрів [2,3]. Таким чином, питання психопрофілактики психічних і поведінкових порушень у соматичних хворих, які вживали алкоголь зі шкідливими наслідками, є вкрай актуальним.

З дотриманням принципів біоетики та деонтології було проведено комплексне обстеження 560 пацієнтів, які звертались з соматичними скаргами до сімейного лікаря в заклади амбулаторної допомоги загального профілю, зокрема в КНП «ЦПМСД №1» Солом'янського району м. Києва у період з 2017 по 2018 рр. Із загальної кількості осіб за допомогою критеріїв включення та виключення відібрано 240 хворих, яких в подальшому було розподілено на 2 групи: основна – 150 осіб з соматичною патологією, які вживали алкоголь зі шкідливими наслідками, котрим проводились психопрофілактичні і психотерапевтичні заходи у комплексному лікуванні та група порівняння – 90 осіб з соматичною патологією, які вживали алкоголь зі шкідливими наслідками з проведенням лише фармакотерапії.

Вказана вище психопрофілактика поділялася на первинну, вторинну і третинну. В цілому, первинну психопрофілактику проводили усім хворим (n=150) основної групи, виходячи із нозології захворювання в таких напрямках:

1 – інформування пацієнтів та їх близьких про негативні наслідки вживання алкоголю на перебіг і розвиток у них тих чи інших соматичних захворювань, нервову систему та психічне здоров'я;

2 – формування мотивації на позитивну соціально-ефективну поведінку;

3 – розвиток навичок адаптивної соціальної поведінки, вміння самостійно вирішувати особистісні проблеми, уявлення шкідливих наслідків вживання алкоголю для їх здоров'я.

Вторинна психопрофілактика включала в себе: ранню діагностику психічних і поведінкових порушень у соматичних хворих; виявлення у них за допомогою AUDIT-тестів вживання алкоголю зі шкідливими наслідками; розкриття психологічного неблагополуччя особистості, пов'язаного з причинами вживання алкоголю. Головною метою вторинної психопрофілактики було змінити ірраціональні і псевдораціональні моделі поведінки на раціональну модель здорової поведінки. Основні напрямки роботи: формування мотивації та зміна дезадаптивних форм поведінки на адаптивні, формування і розвиток соціально-підтримувальної мережі. Для цього використовували соціальні, педагогічні та психологічні технології – розвиток емоційних, когнітивних і поведінкових стратегій.

Третинна психопрофілактика проводилась соматичним хворим із психічними і поведінковими порушеннями з метою повної відмови від вживання алкоголю для покращення їх фізичного стану та нівелювання клінічних симптомів. Психологічними складовими цього напрямку є: осмислення особистісних, екзистенціальних, духовних та моральних цінностей, цілей і шляхів їх досягнення, усвідомлення негативних наслідків вживання алкоголю на їх соматичний, психічний стан здоров'я, зміна життєвого стилю в цілому, подальший розвиток комунікативної та соціальної компетенції, а також когнітивної, емоційної та поведінкових сфер.

Таким чином, застосовані нами психопрофілактичні заходи сприяли поліпшенню психічного здоров'я хворих за рахунок зменшення або повної відмови від вживання алкоголю та покращенню перебігу соматичних захворювань.

Список літератури:

1. Замкевич, В. Б., Грузєва, Т. С., Галієнко, Л. І., Паламар, Б. І., Іншакова, Г. В. (2018). Сучасні тенденції споживання алкоголю як чинник ризику розвитку НІЗ (Doctoral dissertation, НМУ імені ОО Богомольця) С. 286.

2. Табачников С.І., Харченко Є.М., Осуховська О.С., Салдень В.І та співавт. «Алгоритм надання профілактичної і лікувальної допомоги пацієнтам з психічними та поведінковими порушеннями внаслідок вживання психоактивних речовин в практиці сімейної медицини» Методичні рекомендації. – Київ, 2019. С. 26.

3. Табачников С.І., Харченко Є.М., Осуховська О.С., Салдень В.І. та співавт. «Критерії надання профілактичної і лікувальної допомоги пацієнтам з психічними та поведінковими порушеннями внаслідок вживання психоактивних речовин в практиці сімейної медицини» Методичний посібник. – Київ, 2018.

С. 36

PEDAGOGICAL SCIENCES

DÉVELOPPEMENT ÉVOLUTIONNAIRE DE LA «CLIP THINKING» CHEZ LES ÉTUDIANTS MÉDICAUX ET LEUR INTÉGRATION DANS L'ENSEIGNEMENT MÉDICAL SUPÉRIEUR

Barannyk Serhiy,

docteur en sciences médicales, professeur au département de chirurgie générale
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Ekhalov Vitaly,

candidat en sciences médicales,
professeur agrégé d'anesthésiologie, de réanimation et de soins intensifs
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Trofimov Mykola

docteur en sciences médicales, professeur agrégé,
chef du service de chirurgie générale
Académie médicale de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine
Dnipro, Ukraine

Introduction. On sait que le renforcement du rôle de l'information, la technologie de l'information a conduit au fait que la société moderne existe à un nouveau stade de développement - l'information. Il existe un mode de communication et de transmission d'informations fondamentalement nouveau, appelé «culture de l'écran». En fait, un nouvel environnement humain se forme - la société de l'information, dont la spécificité est la transmission d'informations à travers une image en mouvement, complétée par des sons. L'influence de la société de l'information affecte la sphère de la société des personnes, leurs processus d'apprentissage et de gestion. Sous son influence, il y a un changement de pensée, en rapport avec lequel de plus en plus souvent dans la littérature scientifique il y a des concepts tels que «écran-homme», «pensée de clip», «conscience de clip» [1, p. 9]. En raison de l'informatisation de l'éducation, considérée aujourd'hui presque comme une panacée, il existe un risque de perdre la capacité créative, culturelle et génératrice de générations entières. Si l'ancienne génération conserve encore d'autres formes de perception de l'information fournie (compréhension, comparaison, analyse, critique, etc.), la jeune génération, et les étudiants en premier lieu, est de plus en plus dynamique, mosaïque, «clip» de réception, de traitement et d'imagerie. l'information, tout d'abord - éducative. Une personne ne peut pas se concentrer sur des informations pendant une longue période,

sa capacité d'analyse est considérablement réduite. Il est difficile pour le propriétaire d'un clip pensant d'analyser la situation, car aucune information n'est retardée dans son esprit et est rapidement remplacée par une nouvelle [2, p. 39]. Le niveau de réussite diminue et le coefficient d'acquisition des connaissances diminue. Les gens oublient rapidement ce qu'on leur a récemment appris et ne peuvent pas maîtriser les œuvres de la littérature classique [3, p. 175; 4, p. 242]. La manière «clip» de travailler avec l'information ajoute du dynamisme à l'apprentissage cognitif, ce qui permet à une quantité croissante de matériel pédagogique d'avoir le temps, parfois au moins formellement, d'effectuer les tâches nécessaires: on se retrouve souvent dans une situation où l'on se souvient de quelque chose, mais pas totalement sûr de l'exactitude information. Le comportement «clip» vous permet de voir la polyvalence, la diversité, l'ambiguïté des approches d'analyse ou de solution de problèmes et de tâches spécifiques (une telle réflexion aide le public à mieux comprendre et comprendre les différentes connexions entre les phénomènes et les événements). La pensée par clip peut être utilisée comme une réaction protectrice du corps à la surcharge d'informations, favorise une plus grande adaptation à l'évolution de la réalité sociale et de sa cognition; si l'on prend en compte toutes les informations qu'une personne voit et entend en un jour, plus le "world dump" d'Internet, il n'est pas étonnant que sa pensée change, s'ajuste, s'adapte à de nouvelles conditions [6, p. 207-215]. Cependant, en même temps, la "culture du clip" est une réaction aux dynamiques sociales et au boom de l'information, qui aide une personne à se préserver et à s'adapter à l'environnement. Ainsi, on peut dire qu'avec l'aide de la "pensée clip", une personne échappe au flux d'informations qui la presse. En général, dans la science moderne, la pensée clip est le plus souvent mentionnée dans un sens négatif, dans le contexte de la transformation de la conscience, qui se caractérise par une dégradation. On parle beaucoup de la perception superficielle, éclectique et stéréotypée de l'information. Il y a aussi des points positifs: d'abord, c'est une fonction de protection qui coupe une énorme quantité d'informations, qui devient de plus en plus, permet d'obtenir rapidement le résultat en opérant sur certaines données. Dans tous les cas, les facteurs qui ont provoqué la formation de la pensée clip sont connus, et ce sont l'édition électronique et les médias en ligne, Internet, les appareils mobiles, c'est-à-dire les technologies qui sont le moteur du progrès, connu pour être irréversible. La culture clip devient une partie intégrante du type anthropologique de la société de l'information. Tout cela nécessite une étude approfondie distincte [9]. Clip Thinking est une nouvelle forme de développement de la relation d'une personne avec des informations qui doivent être largement étudiées.

Le but de l'étude. Dans nos travaux, nous avons tenté d'analyser l'impact de la «pensée clip» sur la capacité des étudiants en médecine à apprendre du matériel pratique pendant leurs études dans un établissement d'enseignement supérieur, ainsi que de déterminer son niveau dans différents groupes d'étudiants.

Matériel et méthodes. Le matériel pour l'étude était les résultats d'une enquête anonyme auprès de 300 étudiants et stagiaires en médecine de troisième année qui ont suivi un cycle à temps plein à l'Académie de médecine de Dnipropetrovsk du ministère de la Santé de l'Ukraine au cours de l'année universitaire 2016/17 (groupe A - 100 personnes), stagiaires B - 100 personnes) et groupe B (100 étudiants de

troisième année) année académique 2018/19. Un questionnaire a été utilisé pour l'enquête [5, p. 142; 6, p. 208], qui contenait un plan diversifié de 30 questions avec deux réponses possibles, dont l'une était correcte pour déterminer la propension à la «réflexion par clip». Le traitement des données obtenues, leur comparaison avec les données de la littérature d'autres chercheurs et deux groupes de recherche propre ont permis non seulement d'évaluer son niveau mais aussi de déterminer la personnalité de l'approche mentale de l'utilisation de ce type de pensée par des individus de différents groupes de recherche.

Résultats de recherche. Les données obtenues auprès des étudiants du groupe A ont montré que le taux moyen de réponses correctes (14,36) était de 14% des répondants, 53% ne l'ont pas atteint et 33% - dépassaient ce chiffre. Les stagiaires du groupe B ont montré une moyenne inférieure de réponses correctes (12,0). Il a été atteint par 10,25% des répondants, mais le nombre de ceux qui ne l'ont pas atteint ou qui l'ont dépassé était le même - 44,87%. Mais si nous définissons le critère d'évaluation en 15 réponses correctes, alors parmi les étudiants du groupe A qui l'ont exagéré se trouvaient des personnes (33%), et parmi les stagiaires du groupe B - 17 personnes (17%). Quant aux élèves du groupe B, le taux moyen de bonnes réponses était de 14,1 et il a été atteint par 17% des répondants. 37% des répondants de ce groupe ne l'ont pas atteint, mais 46% - ont dépassé ce chiffre. Si nous comparons avec le critère d'évaluation de 15 réponses correctes, parmi les étudiants du groupe B qui l'ont dépassé était de 36%, ce qui est également plus que dans les groupes A et B. Cela peut indiquer une tendance positive vers une croissance évolutive de la capacité à "bug thinking" dans les groupes d'âge d'étudiants suivants.

L'analyse qualitative des réponses spécifiques au questionnaire a montré que les étudiants sont plus susceptibles que les stagiaires de recevoir des informations par une démonstration visuelle du matériel, mais il leur est difficile de séparer les informations rationnelles des dispositions générales, ce qui prend beaucoup de temps lorsque l'on travaille avec de la littérature spéciale. Cela peut s'expliquer par le fait qu'ils sont dans un état d'accumulation de matériel de formation de base par rapport aux stagiaires, qui consolident davantage le niveau de connaissances précédemment acquis. Malgré un engagement suffisant dans l'utilisation des dernières technologies informatiques pour obtenir des informations (72% contre 49% des stagiaires), la plupart des étudiants aiment lire des livres (95% contre 75% des stagiaires), dont ils se souviennent mieux du contenu (79% contre 66%) et essayez d'enregistrer pour une utilisation ultérieure (93% contre 75%). Les élèves comprennent mieux le matériel qu'ils étudient avec l'enseignant (80% contre 64%) que ce qu'ils devraient recevoir en Internet. Mais il faut noter que le manque d'expérience oblige les élèves à accorder plus d'attention à l'étude attentive de l'objet au lieu de s'en faire une idée générale (66% contre 55%). L'analyse générale a montré que les étudiants et les stagiaires modernes sont tout à fait libres de naviguer dans le rythme de vie moderne et d'utiliser avec succès les sources d'information modernes.

Une analyse comparative qualitative menée auprès d'étudiants des groupes A et B, séparés par 2 années d'études en troisième année, a montré les données suivantes. Les élèves du groupe B étaient plus résistants aux éventuels obstacles externes à la maîtrise de certaines informations pédagogiques. Dans le même temps, ils utilisaient

également des informations pédagogiques et n'exigeaient pas de conditions particulières pour leur réception. En atteignant l'objectif, ils ont mieux réussi à résoudre des problèmes de soins extrêmes et à prendre la bonne décision. Cependant, un minimum d'informations a été utilisé. Pour obtenir les informations nécessaires, nous avons soigneusement analysé sa réception des médias électroniques et d'Internet. On pensait qu'il était possible de se développer avec succès sans un système d'information similaire à nos ordinateurs, mais il est nécessaire d'avoir un niveau de formation suffisant. Comme les élèves du groupe A, ils ont aimé lire la littérature professionnelle, mais ont souligné les avantages de l'information visuelle (vidéos, programmes informatiques). Ils sont attirés par la situation stable et essaient toujours de prendre les notes nécessaires dans les notes de cours, contrairement aux informations sur Internet. Pour la formation de l'idée générale du phénomène ou de l'objet ils envisagent l'existence de moyens de réception rapide de l'information.

Les données obtenues coïncident avec les données de recherches et publications antérieures [7, p. 2-3]. Oui, les élèves ont un «clipping» négatif plus prononcé: cela est dû au fait que les enseignants leur demandent d'étudier les sources primaires, la littérature pédagogique, de résumer et d'analyser des informations spéciales. et lorsqu'ils ne le font pas, la recherche de méthodes interactives d'apprentissage et d'influence commence; deuxièmement, avec l'informatisation mondiale de la société au cours de la dernière décennie, le rythme des échanges d'informations a accéléré, ce qui donne au jeune homme confiance dans une solution simple et rapide à une tâche difficile: pourquoi aller à la bibliothèque pour récupérer puis lire une monographie sur le sujet, quand il suffit d'ouvrir Google, trouvez, téléchargez sur le Web les premières informations (qui ne répondent presque jamais aux exigences modernes), ou dites ouvertement à l'enseignant: "Pourquoi se préparer à la maison, si vous nous expliquez encore tout." Il s'agit de la formation d'une approche du consommateur à l'apprentissage. La génération de «boutons rapides» souhaite que des informations pédagogiques leur soient fournies sous la forme habituelle de «clip» concis (présentations en classe, notes concises, schémas de référence, dessins, etc.). Ces exigences ne sont pas suffisamment prises en compte par les auteurs des nouveaux programmes éducatifs, des manuels modernes. Une personne ne peut pas se concentrer sur les informations pendant une longue période, sa capacité d'analyse est considérablement réduite. Il est difficile pour le propriétaire du clip pensant d'analyser la situation, car aucune information n'est retardée dans son esprit et est rapidement remplacée par de nouvelles. Le niveau de réussite diminue et le coefficient d'acquisition des connaissances diminue. Les gens oublient rapidement ce qu'ils ont appris récemment et ne peuvent pas maîtriser les œuvres de la littérature classique.

Conclusions. L'éducation médicale moderne nécessite la formation d'une nouvelle approche qualitativement nouvelle du processus éducatif, qui sera basée sur la formation et le développement de la pensée clinique, en tenant compte des caractéristiques psychologiques de la jeunesse moderne. La manière «clip» de travailler avec l'information ajoute du dynamisme aux activités d'apprentissage cognitif, ce qui permet dans le volume croissant de matériel pédagogique d'avoir le temps, parfois au moins formellement, pour effectuer les tâches nécessaires. Le

comportement «clip» vous permet de voir la polyvalence, la diversité, l'ambiguïté des approches d'analyse ou de solution de problèmes et de tâches spécifiques (une telle réflexion aide le public à mieux comprendre et comprendre les différentes connexions entre les phénomènes et les événements). Cependant, les conséquences négatives de ce processus ne peuvent être ignorées. La construction du processus éducatif conformément aux besoins du programme devrait prendre en compte leurs propres tâches dans le contexte de changements progressifs dans la pensée des jeunes. Les résultats ne doivent pas être définitifs, mais ils indiquent des tendances positives dans la croissance évolutive de la capacité à «couper la pensée» dans les groupes d'âge suivants des élèves. Les résultats obtenus coïncident avec le fait que la formation professionnelle des étudiants qui maîtrisent à peine les disciplines de base et des stagiaires qui ont terminé le cursus de base donne des données similaires, mais en même temps différentes, issues de la même enquête. Il est impossible de déterminer définitivement dans quel groupe le niveau de "clip thinking" prédomine. Cependant, ce fait indique l'irréversibilité des changements dans la «nouvelle pensée», dont il faut tenir compte dans l'enseignement. L'éducation moderne est incapable de forcer une personne à créer des chaînes logiques stables et à systématiser qualitativement les données obtenues. Au lieu de cela, le nombre de personnes ayant une pensée agressive dans l'enseignement supérieur augmentera chaque année. Et cela passe par la recherche de moyens pour adapter le système d'enseignement supérieur à la modernité.

Liste de références:

1. Баранник С.І., Єхалов В.В., Романюта Ш.А., Лященко П.В. Інтеграція «кліпового мислення» в сучасну вищу медичну освіту. *Південноукраїнський медичний науковий журнал*. 2018. №19(19) лютий. С. 8-12.
2. Гич Г. М. "Кліпове" мислення молоді: друг чи ворог навчання? *Наукові праці. Педагогіка*, 2016. Вип. 257. Т. 269. С.38-42.
3. Єхалов В.В., Седінкін В.А., Баранник С.І. «Кліпове мислення» та сучасна вища медична освіта. *Актуальні питання освіти і науки: збірник наукових статей, матеріали V міжнародної науково-практичної конференції 10-11 листопада 2017 р. / Національна академія Національної гвардії України Харків: ХОГОКЗ, 2017. 384 с. С. 172-178.*
4. Єхалов В.В., Самойленко А.В., Романюта І.А., Баранник С.І. Клінічне та «кліпове» мислення у лікарів-інтернів. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2018. Том 3, №1(10). С. 241-244.
5. Літвінова М.Б. Досвід діагностування кліпового мислення. *Педагогічні науки Випуск LXXVI, Том 3*. 2017. С. 140-145.
6. Нестерова Л.Ю., Напалков С.В. Развитие клипового мышления у студентов в системе высшего образования посредством опорных граф-схем. *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: Социальные науки*, 2016, № 4 (44) С. 207 - 215.
7. Семеновских Т. В. Феномен «клипового мышления» в образовательной вузовской бредде. *Интернет-журнал «Науковедение»*, 2014, вып. 5(24). С. 1-10.

HEARING IMPAIRMENT CHILDREN AS A CATEGORY OF STUDENTS WITH COMMUNICATION DIFFICULTIES

Zamsha Anna

PhD, Head of Sign Language Education Division,
Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and
Psychology of NAES of Ukraine

The issue of naming the category of children with hearing impairments is key aspect in organizing the optimal educational process.

From a medical point of view, hearing impairment children belong to the category of children with sensory impairment. Indeed, this does not raise objections from a medical point of view. Because considering that developed the technologies for optimizing the functional state of impaired sensory function such as hearing aids, cochlear implants, FM systems, etc.

For a long time, seeing the hearing impairment children as a category of students with sensory impairments dominated in the organization of their educational process. The simplest example of this is the division of special schools for children of this group according to medical opinion into the schools for the deaf and schools for the hard-of-hearing children. Based on the division of students with hearing impairments into two categories on the deaf and the hard-of-hearing students, there are two strategies for organizing the educational process of two types.

But this is too simplistic vision of how hearing impairment manifests itself in the educational process, what difficulties this type of impairment makes in student learning.

However, in recent decades, educators have rethought the learning difficulties that will arise in students with hearing impairments. The quintessence of this became the 21 paragraph of the Salamanca Declaration of 1994, which states that students with hearing impairments are treated as students who have difficulty in communicating at the educational process.

Let's look at this in more detail. If we look at the educational process in general, the main mechanism that provides learning is communication between teacher and student. The teacher is the bearer of knowledge and experience that humanity has accumulated during its evolution. The teacher must pass this knowledge on to the student, because society considers this knowledge and experience useful for the survival and self-realization of the individual. The process of communication, its quality, determines the success of the educational process. Traditionally, oral speech is used as the main means of communication between teacher and student. Traditionally, oral speech is used as the main means of communication between teacher and student. Despite the fact that all students from the group of children with special educational needs have some difficulties in the development of oral speech, especially those related to pronunciation or certain aspects of speech, but only students with hearing impairments have difficulty in learning based on oral speech. Students with hearing impairments have barriers in both the productive and receptive

aspects of oral communication in educational process. In view of the above, students with hearing impairments are defined as having communication needs. This is why the category of students with hearing impairments is the most difficult category of students among children with special educational needs.

Communication is the basis of the educational process and the end-to-end mechanism of all its aspects. Establishing communication in the educational process is one of the most difficult tasks.

Solving the problem of communication requires a new understanding of communicative learning tools.

The classical solution to the problem of communication through the "correction" of the students themselves has proved ineffective. Because none of the means of correctional and developmental work and technologies of hearing aids do not allow to restore full-fledged communication in the educational process by means of oral speech.

The new vision of the means of communication is associated with the use of sign language. Signing is based on the functioning of the visual analyzer that is preserved in students with hearing impairments. If sign language is used as a means of communication in the educational process, then this eliminates the physical barriers to learning. But in this situation there may be a barrier associated with unformed sign language competence, i.e. with ignorance or insufficient knowledge of sign language by both students and teachers. However, this limitation is easily to remove in the process of appropriate language training of students and teachers.

The first steps in this direction have already been taken in the Ukrainian education system. In particular, the Law of Ukraine "On Education" states that persons with hearing impairments have the right to study in Ukrainian sign language. The next step should be to change the language training of future special educators for students with hearing impairments in higher education institutions, as well as to change the in-service training programs for practicing teachers. Only the last final step in this direction is the introduction of sign language as a means of communication in the educational process of students with hearing impairments. In this context, students with hearing impairments are treated as a category of students with communication difficulties, the solution of which requires the use of other methods of communication than oral speech.

References:

1. Адамюк Н., Дробот О., Замша А., Федоренко О. До проблеми розроблення вітчизняної концепції бімодально-білінгвального підходу до навчання глухих та напівглухих. Інноваційна педагогіка. 2018. Вип.7, Том 1. С.125-129.
2. Дробот О., Замша А., Федоренко О. Бімодально-білінгвальний підхід до організації навчання глухих та слабкочуючих. Особлива дитина : навчання і виховання. 2017. №4 (84). С. 37-46.
3. Воробель Г. М., Замша А. В. Проблеми й перспективи впровадження білінгвального підходу у навчання дітей із порушеннями слуху. Збірник наукових праць : Педагогічні науки. 2016. Вип. 69, том 3. С.54-57.

4. Замша А. В. Білінгвальне навчання в контексті вивчення мовного питання осіб з порушеннями слуху в Україні. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної роботи у спеціальній школі. 2009. Вип. 11. С. 103 – 106.
5. Замша А. В. Жестова мова як предмет психолінгвістичних досліджень. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. 2008. Вип. 10. С. 86-91.
6. Замша А. В. Порівняльний аналіз монологічного та білінгвального підходів до навчання дітей з порушеннями слуху. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2014. Вип. 5, Том IV (55) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 175–183.
7. Tang, G. (2017). Sign Bilingualism in Deaf Education. *Bilingual and Multilingual Education*. Pp.191-203. doi: 10.1007/978-3-319-02258-1_35.

ІНТЕРГАЦІЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИКА»

Аврамчук Олена Євгеніївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних наук
Житомирський військовий інститут імені С.П.Корольова

Сучасність постійно змінює та посилює вимоги підготовки до випускників вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) шляхом пошуку інноваційних технологій підготовки курсантів: від розроблення і введення в навчальні плани нових навчальних спецкурсів, що відповідають сучасному та перспективному розвитку наукової думки, до впровадження інноваційних методів викладання дисциплін. Вже з самого початку навчання у ВВНЗ курсант-першокурсник повинен вбачати неопосередковане, а безпосереднє використання знань тих дисциплін, які він вивчає в перший рік навчання, у подальшій професійній діяльності за фахом. Не менш важлива і зміна ролі педагога: педагог нового типу повинен володіти не тільки висококваліфікованими професійними вміннями і навичками, а й мати високий рівень педагогічної компетентності, що ґрунтується на новітніх досягненнях педагогічної науки, бути здатним застосовувати інноваційні креативні методики у повсякденній педагогічній практиці. Творчий підхід педагога до своєї діяльності і власний приклад мотивуватиме курсантів-першокурсників до творчої інноваційної діяльності, спрямованої на гармонійний розвиток особистості [4, с. 17].

Дисципліни фундаментального циклу підготовки військового фахівця вивчаються на першому курсі. Викладач фізики має кожного заняття вказувати та звертати увагу курсантів на використання всіх отриманих у їх подальшому навчанні та професійній діяльності.

Дисципліна «Фізика» має вагоме значення для подальшої успішної підготовки майбутнього офіцера. На практичних заняттях з фізики курсанти опановують практичні навички та уміння розв'язувати задачі з урахуванням військового спрямування. Таким чином забезпечується підготовка майбутніх військових фахівців до навчання на спеціальних кафедрах підготовки та подальшої професійної діяльності.

Розглянемо для прикладу вивчення теми «Динаміка» та практичне заняття, яке входить до складу теми – «Динаміка поступального руху». Навчальна та виховна мета заняття:

1. Закріпити та поглибити знання курсантів з динаміки про характеристики та рівняння поступального руху.
2. Отримати практичні навички з розрахунку задач на динамічні характеристики поступального руху.

3. Виховувати та розвивати логічне мислення, самостійність, активність та ініціативу в процесі рішення задач та аналізу отриманих результатів.

4. Поглибити знання курсантів з дисципліни, виховувати наполегливість у досягненні мети, адекватно оцінювати власні знання, підвищити інтерес до вивчення дисципліни, розширити кругозір курсантів.

Звичайно, для розгляду теми «Динаміка поступального руху» необхідно опрацювати поняття: маса, прискорення, імпульс, сила. Як правило, пропонуються задачі для розв'язку на закріплення матеріалу. Типовими задачами є задачі на рух тіла вздовж горизонтальної площини та рух зв'язаних тіл – клин. А от яким же важливим є зміст таких задач, оскільки саме зміст (формулювання) спрямовуватиме курсанта на власну майбутню професійну діяльність.

Розглянемо декілька прикладів таких задач.

Задача 1а. Тіло маси m рухається прямолінійно під дією прикладеної зовнішньої сили з певним прискоренням a по горизонтальній площині. Визначити величину прискорення руху цього тіла, якщо коефіцієнт тертя між тілом і площиною дорівнює μ .

Задача 1б. Тіло маси m рухається прямолінійно з прискоренням a по горизонтальній площині під дією деякої сили F , яка утворює з горизонтом кут α . Визначити величину цієї сили, якщо коефіцієнт тертя між тілом і площиною дорівнює μ .

Такі формулювання задач з фізики є типовими, але якщо вказати, що *тіло маси m* є танк (з вказаним маркуванням, типом, розробкою і т.д.), то задача вже набуде зовсім іншого змісту – спрацює на досягнення мети: інтеграцію фундаментальних та спеціально орієнтованих дисциплін.

Приклади:

Задача 2. Зенітний ракетно-гарматний комплекс (ЗРГК) 2С6 «Тунгуска», загальною масою 32 т має можливість розвинути швидкість 15 м/с. Чи зможе цей тягач пройти на максимальній швидкості по опуклому мосту, що витримує навантаження 300 кН і радіус кривини якого 100 м?

Задача №4. Бойовий одномісний штурмовик Су-25 виконує петлю Нестерова зі швидкістю 720 км/год. Радіус петлі 1 км. Знайдіть силу, з якою тіло пілота, буде тиснути на сидіння літака у верхній та нижній точках петлі, якщо маса льотчика 80 кг. Яке перевантаження відчуває пілот у нижній точці петлі?

Задача №5. Снаряд, що летів із швидкістю 500 м/с, розірвався на два уламки масами 10 кг і 20 кг. Менший уламок полетів із швидкістю 600 м/с перпендикулярно напрямку руху снаряда. Знайти швидкість і напрямок руху більшого уламка.

Отже, викладач ВВНЗ має вміти: створити в аудиторії атмосферу, яка сприяє заохоченню курсантів здавати питання та шукати відповіді; аналізувати та критично відноситись до отриманого результату обчислень (перевіряти результат на достовірність); вибирати основні аспекти у кожній задачі та вміти прогнозувати результати.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. І голов. ред.. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ —Перун, 2003. – 1440с.
2. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг. ред. О.М.Пехоти. – К.: А.С.К. 2001. – 256с.
3. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: Метод. посіб. / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. – К.: А.П.Н.2003 – 72 с.
4. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К.,2002. – 135 с.

ПРОБЛЕМИ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ СІМ'Ї І ШКОЛИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Боднар Оксана Степанівна,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Винничук Олег Теофілович

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Сім'я та школа - це два дуже важливі заклади. На основі їх взаємодії повністю формується особистість учня. В умовах демократизації освітніх процесів така взаємодія постійно наповнюється новим змістом, зокрема, відповідальність як навчального закладу, так і батьківської спільноти стає все глибшою.

Актуальність управління взаємодією сім'ї і школи зумовлена багатьма факторами. По-перше, у світі постійно оновлюється нормативно-правова база, зокрема щодо посилення відповідальності батьків за виховання дитини. По-друге, у кожній країні розвиток паритету партнерства між родиною та школою ґрунтується на принципах демократизації та гуманізації, тому науці постійно потрібно оновлювати теоретичну підтримку та знаходити нові механізми їх взаємодії. По-третє, сім'я є досить закритою організацією, і тому існує необхідність застосовувати нові механізми взаємодії школи та сім'ї, щоб не порушувати особистий простір дитини, цінності сім'ї. По-четверте, у цій ситуації зростає роль керівництва закладу освіти, зокрема у регулюванні взаємодії вчителів та сім'ї та у побудові ефективної системи роботи з батьками.

Актуальність цієї проблеми зростає з кожним роком, оскільки демократизація управління освітою передбачає активну співпрацю із споживачами освітніх послуг, а також із зацікавленими сторонами.

Робота з батьками завжди була пріоритетом закладу освіти на всіх етапах розвитку цивілізації, але вона мала різні пріоритети в кожній країні та в кожен період. Спільне було одне – співпраця вчителя з батьками була обов'язковою, оскільки це дозволяло батькам краще розпізнавати свою дитину, а вчителі могли розуміти особливості виховання дітей у сім'ї та враховувати це при щоденній роботі з учнями. Водночас змінилася основна концепція: якщо раніше вчитель публікував інформацію про кожного учня на загальних батьківських зборах, то з 1991 року після прийняття Конвенції про права дитини така інформація стала конфіденційною.

Відповідно до нового Закону Про освіту мета Нової української школи – різнобічний розвиток, виховання та соціалізація особистості дитини, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадської активності.

Управління процесом взаємодії педагогів з батьками є однією з важливих і в той же час складних напрямів діяльності закладу загальної середньої освіти. Ця діяльність є процесом динамічним, що ґрунтується на принципах співробітництва, добровільності, варіативності, оптимальності, індивідуальності та креативності. Спільними характерними особливостями у діяльності суб'єктів педагогічної взаємодії виділяють *завдання, мету навчання і виховання дітей, відмінними – форми і методи педагогічного впливу, вибір яких, в значній мірі, визначається освітнім середовищем школи, рівнем освіти та культури учителів і батьків, складом сім'ї та соціальним становищем її членів* [1. с.178].

Для ефективної взаємодії сім'ї і школи необхідна дієва система управління, яка б здійснювала координацію заходів на усіх рівнях, піднімала престиж школи в освітньому середовищі та була здатна приймати рішення щодо врахування запитів батьківської громадськості на освітні послуги.

Відповідно до завдань державної політики у сфері освіти визначається *зміст взаємодії сім'ї й школи*. Він передбачає різні види спільної діяльності й зміну видів діяльності: управлінську, педагогічну, освітньо-просвітницьку, художньо-естетичну, господарсько-трудова, організаційну, профорієнтаційну, дозвілєву, спортивну тощо.

Будуючи систему управління процесом формування взаємодії сім'ї і школи, адміністрація закладу спирається на низку таких нормативно-правових актів як: Загальна декларація прав людини, Декларація прав дитини і Конвенція про права дитини, схвалені Генеральною Асамблеєю ООН і ратифіковані Верховною Радою України.

Взаємодія з батьками – особливий вид педагогічної діяльності, який потребує спеціальних психологічних знань, такту, терпимості. Особливу увагу сучасні дослідники звертають на те, що взаємодія сім'ї і школи має полягати не лише в допомозі цих соціальних інститутів одне одному, а й у – розумному об'єднанні можливостей, зусиль в організації життєдіяльності школярів [2, с. 51].

Повалій Л.В. наголошує, що традиційна взаємодія школи і сім'ї у вихованні підростаючих поколінь, коли всі члени громади переймаються станом розвитку, виховання, соціалізації дітей, готові надавати необхідну допомогу навчальним закладам, а школи намагаються коригувати сімейні взаємини, професійно підтримуючи батьків і дітей в облаштуванні родинного життя, була притаманна виключно радянському суспільству. Разом з тим у країнах розвиненої демократії школа і сім'я за своєю суттю різні, відносно незалежні і є окремими інституціями: сім'я – інтимно-персональною, школа – соціальною [6, с.110].

Т. Рибіна вважає найефективнішим механізмом взаємодії сім'ї і школи – *соціально-педагогічне партнерство*, під яким розуміє співдружність сім'ї та освітнього закладу, у якій усі суб'єкти мають рівні права і рівною мірою відповідають за якість результатів [7].

У контексті досліджуваної проблеми особливої уваги заслуговує теза Т. Виноградової про те, що програма взаємодії школи і сім'ї – в найбільш важливих моментах має інтегруватися з виховною програмою закладу і становити коротке формулювання проблем, форм і методів їх розв'язання [2, с.52].

Допомагає досягненню позитивних результатів, на думку Л. Грицюк, у відношеннях педагогів з батьками: добровільність у співпраці; відверта зацікавленість педагогів в рішенні сімейних проблем; впевненість батьків в доброзичливості і компетентності учителя; таємність індивідуального спілкування з педагогом. Найважливіша взаємодія відбувається на рівні школи та батьківських комітетів, які трактуються з наукової точки зору як *орган самоврядування*, що сприяє функціонуванню колективу батьків, роботі педагогічного колективу щодо здійснення навчання та виховання учнів, допомагає здійснювати педагогічну просвіту батьків [3, с. 44].

На сьогодні важливими є три основні підходи до проблеми *взаємодії сім'ї й школи*, які виокремлюють сучасні педагоги: 1) школа має визначальний вплив на виховання дитини; 2) навчання та виховання дітей у школі є логічним продовженням сімейного виховання; 3) сім'я й школа рівнозначні у своєму впливі на розвиток дітей; тільки у взаємодії вони можуть сформувати повноцінну особистість [5, с.4].

Значний вплив на процес управління взаємодією сім'ї і школи мають і процеси децентралізації влади у багатьох країнах. На думку Баррозу, «Зменшення вертикальної залежності шкіл від центральної влади» повинно супроводжуватися посиленням горизонтальної інтеграції до місцевої громади, що вимагає участі батьків та інших членів в освітній діяльності школи та відповідної в управлінні нею» [8].

Освічені батьки вимагають брати участь у роботі школи, бо вони знають, як це працює, вони мають знання та досвід, але держава наполягає на регулюванні шляхом адміністративної децентралізації та політичної децентралізації, що дає батькам право (більшість випадків це формально) брати участь у прийнятті рішень різних дорадчих органів. «З часом збільшення громадянської освіти зіткнуло школу зі свідомими громадянами, працівниками, платниками податків та батьками учнів, більш спеціалізованими, більш критичними, які прагнуть зрозуміти з меншою толерантністю невдачі в школі, а також вимагати підвищення прозорості» [9].

Сукупність цих та інших змін привела до фундаментальних зрушень у системі взаємодії сім'ї і школи. Однак у системі управління школою *функції управління* процесом взаємодії сім'ї і школи [4] знаходяться у тісному взаємозв'язку і не відокремлюються окремо.

Функція планування є визначальною. Планування такої взаємодії відбувається на усіх рівнях: від директорського до органів учнівського

самоуправління. Тобто у закладі освіти є багато різних планів, які між собою повинні бути взаємоузгоджені і включати типовий перелік заходів, серед яких: запрошення батьків до співробітництва, включення батьків у колегіальні органи управління; дотримання позиції рівноваги і партнерства, розробка правил співпраці з батьками, включення у правила внутрішнього розпорядку; формування батьківського університету; розробка тематики педагогічного лекторію; визначення термінів проведення відкритих батьків; розробка тематики батьківських зборів; розробка тематики батьківського консультпункту.

Функція організації взаємодії сім'ї і школи є важливою на кожному етапі управління, вона включає велику сукупність дій і впливів, пов'язаних суто з організаційними моментами. У тій функції найважливіше знайти суб'єктів виконання і задати ї алгоритм роботи.

Функція педагогічного нагляду здійснюється через адміністрацію закладу, яка постійно спостерігає за алгоритмом управління і вносить корективи в організацію заходів.

Функція коригування знаходиться у взаємозв'язку в управлінському циклі, її значення полягає у тому, що постійно постає потреба у внесенні коректив, виправлення окремих моментів, надання допомоги класним керівниками щодо розуміння особливостей окремих дітей та їх ровесників.

Функція маркетингу містить заходи щодо вивчення запитів батьків певного віку дітей щодо стимулювання їхнього навчання та психологічних проблем відповідного віку.

Функція перспективного розвитку означає формування сукупності управлінських впливів, розвиток батьківського врядування, зміцнення партнерських зв'язків у перспективі, тобто побудова стратегії управління процесом взаємодії сім'ї і школи засобами колективного обговорення.

З нашої точки зору, алгоритм управління взаємодією повинен включати такі кроки: 1. Вивчення запитів батьків; 2. Аналіз власного досвіду щодо взаємодії з батьківською громадою; 3. Пошуки інноваційних форм співпраці; 4. Аналіз участі батьків в управлінні та постійне оновлення списку батьків у різних колегіальних органах управління; 5. Взаємоузгодженість всіх видів планування; 6. Корегування всіх рівнів управління взаємодією; 7. Оцінювання ефективності взаємодії; 8. Прогнозування розвитку взаємодії.

Однією з найважливіших функцій управління процесом взаємодії сім'ї і школи є функція оцінювання. Ж. Вернидуб визначає такі критерії в процесі оцінювання результатів спільної діяльності педагогів з батьками: врахування виховних ресурсів сім'ї; психолого-педагогічні проблеми сільської школи; єдність педагогів, батьків, самих учнів у поглядах та позиціях щодо вибору профілю навчання та визначення шляхів його реалізації; активність батьків в освітньому процесі закладу; задоволеність батьків результатами спільної діяльності з учителями; ступінь участі батьків в управлінні школою; вплив співробітництва школи і сім'ї на усвідомлений вибір учнями профілю навчання; позиція у селі, громадська активність, освіта, коло спілкування [1].

Пропонуємо приклад параметрично-показникової таблиці для оцінювання (табл.1).

Таблиця 1

Параметрично – показникова модель оцінювання дієвості управління взаємодією сім'ї і школи

№ /п	Показники	Вагомість	Шкала оцінка	Максимальна оцінка	Реальна оцінка	Підсумковий інтегрована	Зауваження експерта
1	Використання інноваційних форм і методів у роботі з батьками	2	5	10	5	10	
2	Врахування конвенцій про права дітей у побудові взаємодії	3	5	15	5	15	
3	Налагодження взаємодії батьків з різними державними суб'єктами освіти.	2	5	10	4	8	
4	Участь батьків у взаємодії.	3	5	15	3	9	
5	Таямність індивідуального спілкування педагогів з батьками	2	5	10	3	6	
6	Врахування потреб дитини у сім'ї і школі	2	5	10	4	8	
7	Врахування впливу родинного середовища на виховання дитини	1	5	5	5	5	
8	Використання інтернет-ресурсів та соціальних мереж у роботі з батьками	1	5	5	5	5	
9	Ефективність проведення батьківських зборів	2	5	10	4	8	
10	Роль батьків у вихованні здорового способу життя	3	5	15	5	15	
11	Дидактична підготовка батьків	2	5	10	4	8	
12	Реалізація комплексу функцій управління роботою з батьками	3	5	15	3	9	
13	Ефективність планування роботи з батьками	2	5	10	5	10	

4	1	Діагностика рівнів взаємодії	2	5	10	4	8	
5	1	Дотримання алгоритму в управлінні взаємодією сім'ї та школи	3	5	15	5	15	

Оцінювання ефективності управління рівня сформованості взаємодії сім'ї і школи в експериментальному закладі пропонуємо здійснювати на основі такої градації: 165 – 120 – високий рівень; 119 – 80 – достатній рівень; 79 – 40 – середній рівень; 39 – 0 – низький рівень.

На основі проведення вимірювання визначили, що рівень дієвості управління взаємодією сім'ї та школи в експериментальному закладі становив 139 балів, що відповідає високому рівню.

Висновки. Отже, метою управління процесом взаємодії сім'ї і школи є складним процесом, що відбувається на основі усіх класичних функцій управління.

Список літератури

1. Вернидуб Ж. Взаємодія загальноосвітнього навчального закладу і сім'ї в організації ранньої профілізації учнів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 46, 201 С. 178-182.

2. Виноградова Т. Взаємодія батьків і педагогів – необхідна умова для виховання нового покоління. *Педагогічна скарбниця Донеччини*. 2003. № 2. С.51–52.

3. Грицюк Л. Співпраця батьків і школи: форми й методи взаємодії. *Школа*. 2017. № 11. С.32-55

4. Ковальська С. М. Оцінювання ефективності роботи з батьками. *Використання технологій менеджменту якості в управлінні навчальними закладами*. Збірник матеріалів I регіональної науково-практичної конференції з міжнародною участю. м. Тернопіль, Україна, 13 листопада 2017 року. 2017. С.36-37.

5. Оржеховська В.М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі. Х.: Видавництво «Точка», 2007. 192 с.

6. Повалій Л.В. Співпраця школи і сім'ї з проблеми формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин. *Молодий вчений*. 2014. 1(04). С.110-113.

7. Рибіна Т.А. Забезпечення системного підходу до роботи з батьками. *Таврійський вісник*. 2017. №1. с.152-159.

8. Barroso, J. (2001). Autonomie et modes de régulation locale dans le système éducatif,. *Revue Française de Pédagogie*, No 130, pp57-72.

9. Hutmacher W. (2001). Définir et articuler les missions du centre stratégique d'un système d'enseignement decentralize. in Dutercq, Y., Comment peut-on administrer l'école; ed. PUF, Paris, p.140.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОЇ ТА ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КЛАСІ, ДЕ НАВЧАЮТЬСЯ ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Бойчук Юрій Дмитрович,

доктор педагогічних наук,
професор, проректор з наукової роботи,
професор кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С.Сковороди,

Казачінер Олена Семенівна

доктор педагогічних наук,
доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С.Сковороди

Позаурочна робота – це форма організації учнів для виконання ними після уроків обов'язкових, пов'язаних із вивченням курсу, практичних робіт за індивідуальним або груповими завданнями учителя.

Завдання позакласної роботи – закріплення, збагачення та поглиблення знань, набутих у процесі навчання, застосування їх на практиці; розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування в них наукового світогляду, вироблення вмінь і навичок самоосвіти; формування інтересів до різних галузей науки, виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей та нахилів; поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання.

Позакласна робота дає можливість розвивати індивідуальні інтереси дітей, їхні здібності, нахили, розширювати кругозір, формувати стійкі потреби самостійно пізнавати оточуючий світ, покращувати стосунки між людьми. Вона забезпечує цікаве й корисне проведення школярами вільного часу. Діти, які беруть участь у позакласній роботі, мають конкретніші знання, їх відповіді більш точні й виразні [3].

Особливого значення організація позакласної та позаурочної діяльності набуває під час роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, тобто в класах, де поряд із дітьми типового розвитку навчаються діти з особливими освітніми потребами. Участь дітей, які мають порушення психофізичного розвитку, в різноманітних заходах сприяє їх соціалізації в дитячому колективі, розвитку комунікативних умінь, почутті повноцінності та формуванню ключових та предметних компетентностей у цілому.

Проте під час організації позакласної та позаурочної діяльності в класі, де навчаються учні з особливими освітніми потребами, виникає чимало проблем, у першу чергу пов'язаних із неприйняттям однолітками, батьками та вчителями дитини з нозологією.

Різноманітні питання організації позакласної та позаурочної діяльності було предметом наукових пошуків таких авторів, як Н.Грицай, З.Діхтяренко, О.Лаврентьева, І.Паласевич та інших. В.Ерніязовою [2] було вивчено психолого-педагогічні умови забезпечення корекційно-виховного впливу на учнів початкових класів загальноосвітньої школи у процесі позакласної виховної роботи. Ж.Сотник [5] запропоновано корекційну програму з проведення позакласних занять з фізичного виховання, яка є ефективним адаптогенно-реабілітаційним засобом оздоровлення дітей. У праці І.Дмитрієвої [1] зазначено найбільш вагомими у корекційному відношенні педагогічні умови активізації інтелектуальної діяльності та емоційної сфери розумово відсталих підлітків у процесі художньо-естетичного виховання на уроках образотворчого мистецтва та у позакласній роботі (поетапне формування художнього сприймання; використання спеціальних корекційних прийомів педагогічного управління пізнавальною діяльністю учнів).

Таким чином, ми бачимо, що дослідження проблеми позакласної та позаурочної діяльності в класі, де навчаються учні з особливими освітніми потребами, здійснювалося фрагментарно, несистемно, проте потребує обов'язкового вивчення.

Ми повністю поділяємо позицію О.Татаринцева про те, що дітей з особливими освітніми потребами потрібно залучати до позашкільної роботи відповідно до можливостей, інтересів, нахилів, здібностей, з урахуванням їхніх побажань, віку, психофізичних особливостей та стану здоров'я. Дуже часто дитина, яка не може достатньо виявити себе у навчальній діяльності, надолужує втрачене у позакласних формах роботи [6].

Як відомо, позакласна та позаурочна діяльність здійснюється в різних формах: проєкти, ігри, виховні заходи, подорожі, квести, КВК тощо.

Мета тез полягає у визначенні тих проблем, із якими пов'язаний процес організації позакласної та позаурочної діяльності у класах, де навчаються діти з ООП, а також у наведенні прикладів позакласних та позаурочних заходів, які вчителі можуть організовувати в класах, де навчаються діти з особливими освітніми потребами молодшого шкільного віку та 5 класі відповідно до наскрізних інтегрованих змістових ліній [4], призначення яких полягає у формуванні в учнів / вихованців здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях або виконання практичних завдань, наближених до життя. Цей вік учнів ми обрали не випадково, адже саме в початковій школі та на початку перехідного періоду (початкова – базова середня школа) відбувається становлення дитячого класного колективу, формування сприятливого / несприятливого мікроклімату, взаємин між дітьми, що суттєво впливає на подальше життя школярів, зокрема з порушеннями психофізичного розвитку.

Так, діти з ООП можуть зустрічатися з такими проблемами під час участі у позакласній та позаурочній діяльності: сором'язливість, почуття невпевненості, відторгнення, труднощі у вивченні слів наданої їм ролі, сміх, жарти, булінгу з боку однолітків. Діти з типовим розвитком можуть не приймати ровесників із тим чи іншим порушенням, мати нетерплячість, небажання брати участь у

груповій чи парній діяльності разом із ровесником з ООП. Щодо вчителів, то вони також можуть зазнавати проблеми під час залучення дітей з ООП до позакласної та позаурочної діяльності: небажання працювати з такою дитиною через необхідність витрати власного зайвого вільного часу, проблеми з вибором ролі у заході, додаткові зусилля щодо організації налагодження стосунків між учнями тощо.

Наскрізнi лiнii є засобом iнтеграцiї ключових i загальнопредметних компетентностей, навчальних предметiв та предметних циклiв; iх необхідно враховувати при формуваннi шкiльного середовища. Вони є соцiально значимими надпредметними темами, якi допомагають формуванню в учнiв уявлень про суспiльство в цiлому, розвивають здатнiсть застосовувати отриманi знання у рiзних ситуацiях.

Для наскрiзної лiнii «Екологiчна безпека та сталий розвиток» – це формування в учнiв соцiальної активностi, відповідальностi й екологiчної свiдомостi, у результатi яких вони дбайливо й відповідально ставитимуться до довкiлля, усвiдомлюючи важливiсть сталого розвитку для збереження довкiлля й розвитку суспiльства. Приклади: проєкт «За покликом природи», виховнi заходи «Весна», «Вода – джерело життя», гра-подорож у свiт домашнiх тварин, «Дивовижний свiт комах», Екологiчна конференцiя в початковiй школi на тему «Земля – наш спiльний дiм», Знайомство з кiмнатними рослинами, природничий квест «Зелена планета», «Екологiчний марафон» та iншi.

Метою вивчення наскрiзної лiнii «Громадянська відповідальнiсть» є формування відповідального члена громади й суспiльства, який розумiє принципи й механiзми його функцiонування, а також важливiсть нацiональної iнiцiативи. Ця наскрiзна лiнiя освоюється через колективну діяльнiсть – дослiдницькi роботи, роботи в групi, проєкти тощо, яка розвиває в учнiв готовнiсть до спiвпрацi, толерантнiсть щодо рiзноманiтних способiв діяльностi i думок. Приклади: «Посвята в першокласники – однокласники», «Ми довго будемо пам'ятати i вам забути не дамо», «З Україною в серцi», позакласний захiд за вiршами дитячих поетiв у початковiй школi, вiйськово-спортивна гра «Зiрниця» для початкової школи, гра з правил дорожнього руху, Свято для мам, Дорога до Доброти, iгрове заняття з патрiотичного виховання «Моя мала батькiвщина», квест «Захисник України» та iншi.

Завданням наскрiзної лiнii «Здоров'я i безпека» є становлення учня як емоцiйно стiйкого члена суспiльства, здатного вести здоровий спiсiб життя i формувати навколо себе безпечне життєве середовище. Приклади: «Подорож до Форту Здоров'я», «Подорож до Країни Чистоти i Здоров'я», «Лiкувальнi властивостi рослин», «Коли витiвка стає правопорушенням», Веселi старти «Безпека – це важливо!», «Чистота – запораука здоров'я» та iншi.

Вивчення наскрiзної лiнii «Пiдприємливiсть i фiнансова грамотнiсть» забезпечить краще розумiння молодим поколiнням українцiв практичних аспектiв фiнансових питань (здiйснення заощаджень, iнвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо); сприятиме розвитковi лiдерських iнiцiатив, здатностi успішно дiяти в технологiчному швидкозмiнному середовищi. Приклади: позакласний захiд з iнформатики

«Інформандрія», «Економічний батл: «Money, money... », математичний вечір «Перший мільйон» та інші.

Таким чином, наприкінці тез ми можемо дійти висновку про те, що організація позакласної та позаурочної діяльності набуває особливого значення в класах, де поряд із дітьми типового розвитку навчаються діти з особливими освітніми потребами. Участь дітей, які мають порушення психофізичного розвитку, в різноманітних заходах сприяє їх соціалізації в дитячому колективі, розвитку комунікативних умінь, почутті повноцінності та формуванню ключових та предметних компетентностей у цілому. Проте під час організації позакласної та позаурочної діяльності в класі, де навчаються учні з особливими освітніми потребами, виникає чимало проблем. Нами наведено приклади позакласних та позаурочних заходів, які вчителі можуть організовувати в класах, де навчаються діти з особливими освітніми потребами молодшого шкільного віку та 5 класі відповідно до наскрізних інтегрованих змістових ліній, а також розроблено авторські [3], які можна застосовувати з цією метою.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективою подальших наукових пошуків може, на нашу думку, стати наукове обґрунтування та розробка методичних рекомендацій для вчителів щодо ефективної організації позакласної та позаурочної діяльності учнів в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Список літератури

1. [Дмитрієва І.В.](#), 2002, Корекція художнього сприймання розумово відсталих підлітків засобами образотворчого мистецтва: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.03; Ін-т дефектології АПН України. К., 19 с.
2. [Ерніязова В.В.](#), 2003, Виховання молодших школярів з нейротичними ускладненнями: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.03; Ін-т спец. педагогіки АПН України. К., 19 с.
3. Казачінер О.С., 2010, Позакласна робота з англійської мови в початковій школі, Харків: Основа, 128 с.
4. Наскрізні змістові лінії. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/naskrizni-zmistovi-liniyi>
5. [Сотник Ж.Г.](#) 2002, Корекція функціонального стану школярів, що проживають в зонах радіаційного забруднення: Автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне, 21 с.
6. Татаринцев О. Методичні рекомендації щодо організації та змісту інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми потребами http://www.osvitajagotin.com.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=24&Itemid=71

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГАРАНТА ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Гелеш Анна Валентинівна

кандидат історичних наук,
доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національний університет «Львівська політехніка»

Вперше поняття гаранта освітньої програми з'явилося в Постанові Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 року № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти», де було визначено, що **керівник проектної групи (гарант освітньої програми)** – це науково-педагогічний або науковий працівник, який має науковий ступінь та/або вчене звання за відповідною або спорідненою до освітньої програми спеціальністю, стаж науково-педагогічної та/або наукової роботи не менше 10 років. Керівник проектної групи може одночасно бути гарантом лише однієї освітньої програми [3]. У 2019 році відповідно до «Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», розробленого Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти на гаранта покладено відповідальність за реалізацію його освітньої програми, зокрема підготовку відомостей про самооцінювання освітньої програми під час проходження акредитаційної експертизи цієї програми [2].

На сьогодні, немає нормативного документу МОН України чи Національного агентства, який би визначав функціональні обов'язки гарантів освітніх програм. Відтак, визначення статусу гарантів освітніх програм покладено на автономію закладів вищої освіти (ЗВО) України, згідно з яким гарант відповідає за забезпечення якості освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою. Найбільш типовим розподілом функціональних обов'язків гаранта є визначення його функцій щодо розроблення та реалізації освітньої програми, забезпечення і контролю якості підготовки здобувачів вищої освіти, а також проходження процедури акредитації освітньої програми.

Так, наприклад, функціональні обов'язки гаранта щодо розроблення освітньої програми полягають у:

- координації роботи з розроблення освітньої програми, навчального плану та навчально-методичного забезпечення освітніх компонент цієї програми;
- координації діяльності щодо актуалізації змісту освітньої програми з урахуванням пропозицій стейкхолдерів, аналізі тенденцій розвитку спеціальності, ринку праці, галузевого та регіонального контексту, а також урахуванні досвіду аналогічних вітчизняних та іноземних освітніх програм;
- формулюванні цілей та програмних результатів навчання відповідно до стандарту вищої освіти, Національної рамки кваліфікацій, реалізації місії і стратегії ЗВО та можливості впровадження освітньої програми.

Під час реалізації освітньої програми на гаранта покладається відповідальність за:

- координацію заходів, спрямованих на просування освітньої програми на ринку освітніх послуг відповідно до потреб ринку праці, програм міжнародної академічної мобільності;

- здійснення організаційних та координаційних функцій щодо забезпечення освітньої програми необхідними інформаційними ресурсами, навчально-методичними матеріалами, устаткуванням, обладнанням, технічними засобами навчання тощо;

- контроль та оперативне корегування даних щодо кадрового та матеріально-технічного забезпечення в Єдиній державній електронній базі з питань освіти (ЄДЕБО), а також щодо опублікування відповідної інформації про освітню програму на офіційному веб-сайті ЗВО.

До функціональних обов'язків гаранта щодо забезпечення та контролю якості підготовки здобувачів вищої освіти можна віднести такі, як:

- ініціювання періодичного перегляду та оновлення (за потреби) цілей і змісту освітньої програми внаслідок рекомендацій стекголдерів у результаті опитувань, урахування тенденцій змін на ринку праці тощо;

- контроль та координація забезпечення якості навчально-методичного забезпечення освітньої програми;

- контроль та вдосконалення практичної підготовки студентів, які навчаються на освітній програмі, визначення баз практик;

- контроль за дотриманням Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності щодо кількісних та якісних показників кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітньої програми;

- ініціювання самооцінювання, проведення планових процедур внутрішнього контролю якості з метою удосконалення освітньої програми;

- надання адміністрації ЗВО пропозицій щодо удосконалення забезпечення якості освітньої програми тощо.

Одними із найбільш важливих функцій гаранта є виконання ним визначених обов'язків під час проходження акредитаційної експертизи освітньої програми, зокрема:

- підготовка відомостей про самооцінювання освітньої програми та супровідних документів і завантаження їх в електронну інформаційну систему Національного агентства;

- узгодження та розміщення на офіційному веб-сайті ЗВО програми візиту експертної групи із врахування всіх її особливостей;

- виконання функцій координатора від ЗВО з питань, пов'язаних із акредитацією освітньої програми;

- формування переліку документів та інших матеріалів відповідно до Критеріїв оцінювання якості освітніх програм для ідентифікації необхідних фактів і доказів щодо відповідності певному критерію на вимогу експертної групи;

– участь (за потреби) у засіданнях галузевої експертної ради та Національного агентства, на яких приймається рішення щодо акредитації освітньої програми;

– врахування рекомендацій представників Національного агентства щодо методів/інструментів покращення якості освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою за результатами акредитаційної експертизи.

Окрім того, в межах виконання своїх обов'язків гарант зобов'язаний здійснювати періодичний моніторинг якості освітньої програми, дотримуватися норм етичної поведінки, академічної доброчесності та запобігання виникненню конфліктних ситуацій на усіх етапах реалізації освітньої програми та здійснювати заходи щодо забезпечення дотримання цих норм усіма учасниками освітнього процесу. Визначені вище функціональні обов'язки гарант виконує, як правило, в межах робочого часу науково-педагогічного працівника, що відмічається у індивідуальному плані роботи викладача у розділі «Навчально-методична робота».

Зазначимо, що відповідно до Закону України «Про вищу освіту» науково-педагогічні працівники – це особи, які за основним місцем роботи у ЗВО провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність [1]. Відтак, виконання функціональних обов'язків гаранта доцільно було б віднести до організаційної діяльності, яка потребує додаткових знань, умінь та навичок в освітній діяльності.

Таким чином, на думку авторки, дослідницької уваги потребує підготовка гарантів до здійснення такої багатофункціональної організаційної діяльності, особливо до проходження акредитацій освітніх програм. Тож, авторкою пропонується розробити методику підготовки гарантів до проходження акредитаційних експертиз освітніх програм ЗВО через курси підвищення кваліфікації.

Список літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII [Електронний документ] // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – С. 2716. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 11.07.2019 р. № 977, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 08.08.2019 р. за № 880/33851.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. №1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти».

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Кокнова Тетяна Анатоліївна

к.п.н, доцент

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

На сучасному етапі освітній процес в Україні спрямований на глобалізацію та інтеграцію з європейською спільнотою. Така тенденція зумовлює необхідність перегляду процесу і якості підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у закладах вищої освіти. Основою підготовки фахівців в умовах сьогодення виступає компетентнісний підхід. Такий підхід вбачається одним із напрямів модернізації професійної освіти як в Україні, так і закордоном. Лінгвометодична компетентність викладача іноземної мови в цьому контексті є логічним продовженням у напрямі уточнення та розвитку понятійного тезаурусу з проблеми компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх викладачів іноземних мов.

Проблему реалізації змісту лінгвометодичної підготовки висвітлено у публікаціях наступних зарубіжних науковців: Франк Дж. Кенінгс, Д. Ньюбай, К. Катор, К. Шнедер, С. Борг, М. Бернс, М. Валлас, Р. Дрей та ін. Важливо також враховувати досвід міжнародних організацій, орієнтованих на удосконалення процесу підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, наприклад, Британської ради (British Council) та Тематичної робочої групи Європейської комісії (Thematic Working Group “Teacher Professional Development”), яка заохочує розвиток компетенцій у вчителів іноземних мов.

Під лінгвометодичною компетентністю майбутнього викладача іноземної мови ми розуміємо інтегровану єдність сформованих, у випускника ЗВО (відповідно до означеної кваліфікації – викладач іноземної мови), предметно-фахових знань (про мову та про методику викладання), умінь, навичок та досвіду організації лінгвометодичної та наукової роботи (готовність, у процесі організації майбутнього освітнього процесу, використовувати різноманітні форми, методи та технології, задля забезпечення (оволодіння, прищеплення, ознайомлення, формування необхідних компетентностей у тих, кого майбутні викладачі іноземної мови навчатимуть) метапредметної функції іноземної мови та її статусу як соціально-культурного феномену); бути спрямованим на рефлексію, саморозвиток та самовдосконалення [1, с.79].

Кінцевий результат подібної фахової підготовки, на думку Н. Кузьміної, є показником ефективності педагогічної системи, бо він є „показником творчої готовності до майбутньої професійної діяльності” [2, с. 11].

До структурних компонентів лінгвометодичної компетентності належать наступні: лінгвопредметний, дидактико-методичний та науково-дослідницький [3, с.96-99)]. Лінгвопредметний компонент включає

предметну соціокультурну та комунікативну компетенції. Дидактико-методичний компонент спрямований на формування аутопсихологічної, психолого-педагогічної та організаційної компетенцій. Науково-дослідний компонент відповідає за дослідницьку компетенцію, що є важливою для здійснення науково-дослідницької діяльності викладача іноземної мови.

Якісному формуванню лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов сприяє деталізація змісту лінгвометодичної компетентності у процесі фахової підготовки, а також впровадження системного підходу. Такий підхід має бути цілісним та включати сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів, які орієнтовані на досягнення головного результату - формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі їх фахової підготовки, що віддзеркалений у цілі, змісті та технологіях навчання майбутніх викладачів іноземних мов.

Зміст педагогічної системи формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки створює підґрунтя для подальшої розробки інших компонентів педагогічної системи.

Отже, зміст педагогічної системи формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов має бути реалізований виключно за умови розкриття змісту та структури лінгвометодичної компетентності та встановлення її зв'язків з професійною компетентністю майбутнього викладача іноземних мов.

Список літератури:

1. Кокнова Т.А. Підґрунтя сутнісного походження лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. – 2019. – Вип. 1(44). – С. 75 – 79.
2. Кузьміна Н. В. Профессионализм педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина, А. А. Реан. – СПб. : СПбГУ, 1993.
3. Кокнова Т.А. Ключові компоненти лінгвометодичної компетентності викладачів іноземних мов // Інноваційна педагогіка. – 2019. – Вип. 15. - Т.2. - С. 96-99.

ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОНОВЛЕННІ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Лаппо Віолетта Валеріївна

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології
Коломийського навчально-наукового інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Реалізація будь-якого інноваційного впровадження у освітній процес залежить від підготовленості вчителя. Важливо, щоб його діяльність відповідала таким вимогам:

здатність реалізувати соціальне замовлення часу, передбачати перспективу і працювати так, щоб учні були здатними адаптуватися до реалій майбутнього;

спрямованість на самоосвіту (засвоєння нових технологій і формування власної технології навчання);

поінформованість про сутність традиційних та інноваційних освітніх технологій;

вільне володіння дидактичними методами, прийомами, організаційними формами, які є основою індивідуальної професійної майстерності;

використання під час навчання сучасного навчально-методичного оснащення, що виявляється в авторських програмах, посібниках тощо;

володіння інтуїцією, розвиненими комунікативними та організаторськими здібностями;

знання теорії навчання і виховання, на основі яких формуються власний досвід, оригінальні професійні знахідки;

саморегуляція, здатність оцінювати, розпізнавати кожну ситуацію, аналізувати власний досвід і досягати творчого стану.

Відтак перед сучасною педагогічною освітою постає нагальна потреба підготувати майбутнього фахівця здатного відповідати усім вище переліченим вимогам. Використання засобів нових інформаційних технологій дозволяє посилити мотивацію навчання; диференціювати процес навчання, реалізуючи інтерактивний діалог, уможливлуючи самостійний вибір режиму навчальної діяльності та комп'ютерної візуалізації об'єктів, що вивчаються; розширити межі того соціального оточення, в якому відбувається пізнавальний розвиток дитини. Аналіз стану сучасного розвитку інформаційних технологій, досвіду впровадження комп'ютера в освіту дозволив визначити фактори, що зумовлюють доцільність використання комп'ютера в навчально-виховному процесі, спираючись на: особливості психофізіологічного розвитку учнів молодшого шкільного віку; особливості навчально-пізнавальної діяльності школярів; можливості програмного забезпечення навчального призначення, орієнтованого на молодших школярів.

Майбутньому педагогу важливо усвідомити, що на уроках в початкових класах комп'ютер може виконувати різноманітні функції:

контролюючих машин, навчальних тренажерів, моделювальних стендів, інформаційно-довідкових систем, ігрових навчальних середовищ, електронних конструкторів, експертних систем та безліч інших. Використання комп'ютера в початковій школі припускає в основному орієнтування на ігрові форми, на роботу з програмним забезпеченням ігрового й навчально-тренувального характеру. Реалізація дидактичних ситуацій з використанням комп'ютера дозволяє привнести в процес навчання молодших школярів ігровий компонент. Виконання будь-яких навчальних завдань за допомогою комп'ютера молодшими школярами в будь-якому разі сприймається як ігрова діяльність через низку причин:

1) широке розповсюдження ігрових приставок, електронних та комп'ютерних ігор, використання мобільних засобів у різних сферах побуту тощо;

2) програмні засоби, розроблені для початкової школи є привабливими, пропонують завдання в незвичній ігровій формі, супроводжуються динамічними зображеннями з тривимірною графікою, анімацією, що асоціюється з грою;

3) програмне забезпечення для молодших школярів розробляється на основі добре знайомих учням мультфільмів і казок, що природно зацікавлює школяра [2].

Як заохочувальний засіб учитель може використовувати логічні завдання ігрового характеру, які входять до складу програмного засобу і пропонуються у випадку повного і правильного виконання основного завдання. Робота школярів оцінюється залежно від кількості спроб для одержання правильного результату та швидкості виконання завдань.

В процесі опанування професійними знаннями студентам необхідно виявити провідні чинники доцільності використання інформаційних технологій у своїй майбутній педагогічній діяльності. До чинників, що зумовлюють доцільність використання комп'ютера в навчанні молодших школярів, належать: унаочнити об'єкти пізнання; організації практичних дій молодших школярів з комп'ютерними моделями об'єктів; диференціювати процес навчання; навчатися в процесі гри; оперативно надати учневі індивідуальну допомогу; посилити мотивацію навчання; урізноманітнити способи заохочення школярів.

Водночас студентів необхідно знайомити з педагогічним потенціалом новітніх технічних пристроїв. Приміром може слугувати мультимедійні засоби навчання, що мають значні переваги у відображенні інформації порівняно з традиційними засобами навчання. Вони безпосередньо впливають на мотивацію навчального процесу, сприяють пришвидшенню сприйняття учнями навчального матеріалу, зменшенню втомлюваності, отже, покращують ефективність освітнього процесу в цілому.

Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі початкової школи вимагає врахування низки факторів: особливості психофізіологічного розвитку учнів молодшого шкільного віку; особливості навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів; дидактичний потенціал

мультимедійних технологій, орієнтованих на початкову школу; особливості використання мультимедіа у навчанні; вимоги до впровадження мультимедіа у навчальному процесі початкової школи (вимоги до влаштування й обладнання комп'ютерних класів; до організації роботи молодших школярів з мультимедіа продуктами; ергономічні вимоги до мультимедіа продуктів; вимоги до змісту навчального матеріалу в електронному ресурсі). Комп'ютерні технології дозволяють ставити перед учнем початкової школи пізнавальні і творчі завдання та допомагати йому вирішувати їх з опорою на наочність [3, с.41]. Уроки-презентації дозволяють не тільки ефективно і корисно використовувати час на уроках в початкових класах, але й сприяють розвитку інтересу учнів до предмету.

На початку двадцять першого століття з'явилося ще одне нововведення в школах: класна дошка перетворилася на великий плоский комп'ютер – SMART Board або інтерактивна дошка. Ця дошка поєднує унікальні можливості виводу довільної інформації з комп'ютера, шляхом відображення її мультимедійним проектором. За допомогою спеціальних маркерів можна робити кольорові помітки, виправлення і зберігати ці корективи в пам'яті комп'ютера. Робота з цим навчальним устаткуванням і широкі можливості для досліджень розвивають дискусію в класі і роблять уроки динамічними. Необхідний лише дотик, щоб вибрати значок, відкрити веб-сайт або пересунути зображення, учням досить торкнутися поверхні дошки – палець працює як миша. Такий простий і швидкий доступ до інформації змушує учнів міркувати і створювати нові ідеї. Такий урок з використанням SMART-дошки можна назвати інтерактивним уроком [3, с.11]. Викладання за допомогою інтерактивної дошки має наступні переваги:

1. Задіюється додатковий (крім аудіального і візуального) канал сприйняття інформації – кінестетичний.
2. Матеріали до уроку можна приготувати заздалегідь – це забезпечить оптимальний темп заняття й збереже час на обговорення.
3. Наявність програмного забезпечення з великою колекцією шаблонів, малюнків, фігур та ін., з усіх тем та дисциплін учбової програми дозволяє викладачам вільно використовувати їх для створення своїх авторських уроків і завдань.
4. Вчитель під час уроку знаходиться на своєму звичному місці – біля дошки.
5. Можливість управління усіма функціями комп'ютера та будь-яким програмним забезпеченням не тільки електронним або механічним маркером, а й простим дотиком руки або вказівника та наявність зручної панелі з аксесуарами.
6. Інтерактивна дошка Smart Board дозволяє працювати з будь-яким програмним забезпеченням, що встановлене на комп'ютері, як от: MS Word, MS Excel, MS PowerPoint, PhotoShop, Corel Draw та багато інших.
7. Матеріал можна структурувати по сторінках, що вимагає поетапного логічного підходу і полегшує планування.
8. Після заняття файли можна зберегти на комп'ютері або в шкільній мережі, щоб учні завжди мали доступ до них. Файли можна зберегти в

початковому вигляді або такими, якими вони стали наприкінці заняття разом з доповненнями. Їх варто застосовувати також під час перевірки знань учнів [2].

На особливу увагу заслуговує питання самоосвіти педагога. Адже після одержання необхідних знань й умінь у процесі фахової освіти необхідно поновлювати й розвивати їх у відповідності з вимогами сучасного інформаційного простору. Вже під час навчання майбутній педагог має опанувати провідні шляхи інформаційної самоосвіти. Це допоможе йому не тільки підвищити рівень професійності, але й сприяти розвитку інформаційної культури особистості студента.

Інформаційна самоосвіта охоплює низку компонентів:

- технологічне знайомство з апаратною та програмною складовими інформаційної системи, робота з операційною системою Windows, диференційно та індивідуально робота з текстовим, табличним процесорами;
- алгоритмічну – моделювання уроку з використанням ІКТ;
- модельну – робота в середовищі електронних засобів навчального призначення з електронними моделями Землі, Місяця, Сонячної системи;
- дослідницьку – здатність до пошуку, опрацювання й впровадження передового педагогічного досвіду;
- бібліографічну – опрацювання каталогів електронних бібліотек та вміння користуватись електронними, посібниками, електронними версіями педагогічних фахових видань;
- комунікативну – спроможність спілкуватись з українськими та зарубіжними колегами на фахових форумах, за допомогою електронної пошти, IP-телефонії, приймати участь у наукових інтернет-конференціях тощо;
- методологічну – опанування поняттями інформації, штучного інтелекту, інформаційного суспільства, законодавства про авторське право, правила використання комп'ютерних програм у навчальних закладах та організація роботи в комп'ютерному класі, позитивні та негативні наслідки використання ІКТ.

В процесі інформаційної освіти майбутні вчителі не тільки отримують нові знання, практичні навички, але й насамперед, впевнюються у значенні впровадження ІКТ в освітню діяльність.

Список літератури

1. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. URL :
2. http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/
3. Олефіренко Н.В., Андрієвська В.М. Дидактичні ситуації з використанням комп'ютера у навчанні молодших школярів. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em8/content/08onvspi.htm>
4. Туріщева Л.В. Професійний розвиток педагога: психологічний аспект. Харків: Основа, 2016. 144 с.

ДІЯЛЬНІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Левченко Фессалоніка Григорівна

Кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу профільного навчання
Інститут педагогіки НАПН України

Сучасні потреби, що викликані інтеграцією до європейських та світових освітніх просторів, одним зі шляхів оновлення змісту освіти вбачають орієнтацію навчальних програм на набуття ключових компетентностей та на створення ефективних механізмів їх запровадження.

Як показує досвід багатьох європейських країн, що займались визначенням, відбором і впровадженням ключових компетентностей, останнім часом відбулась орієнтація програм і педагогічних технологій на компетентнісний підхід.

Довкола запровадження компетентісного підходу виникло багато наукових дискусій, зокрема, до визначення одного з його ключових понять, як «компетентність».

Компетентність – це інтегральна здатність особистості, яка виявляється в її загальній здатності та готовності до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді, які набуті в процесі навчання і соціалізації та орієнтовані на самостійну і успішну участь у діяльності [1].

Компетентністю є спеціальним шляхом структуровані набори знань, умінь, навичок, спроможностей і ставлень, що дають змогу майбутньому фахівцю визначити, тобто ідентифікувати, і вирішувати незалежно від контексту проблеми, що є характерними для певного напрямку професійної діяльності[2].

Зміст поняття компетентність включає специфічну здатність людини, необхідну для ефективного виконання конкретної діяльності в певній предметній галузі. Ця здатність передбачає наявність у людини загальних і вузькоспеціальних знань, особливого роду предметних навичок, способів мислення, розуміння відповідальності за свої дії [3].

Компетентність у широкому сенсі розуміється як ступінь соціальної та психологічної зрілості людини, яка передбачає певний рівень психічного розвитку особистості, психологічну готовність до певного виду діяльності, що дозволяє індивіду успішно функціонувати в суспільстві та інтегруватися в нього. У вузькому сенсі компетентність розглядається як діяльнісна характеристика, як міра інтегрованості людини в діяльність, що передбачає певну світоглядну спрямованість особистості, ціннісне ставлення до діяльності та її предметів [4].

Проаналізувавши представлені визначення поняття «компетентність» з'ясували, що скрізь вживається категорія «діяльність». Отже діяльність є необхідною умовою набуття компетентностей. Відповідно одним з

дидактичних принципів, що має особливе значення для реалізації компетентісного підходу в освіті є принцип діяльнісної направленості навчального процесу.

Формування компетентності відбувається виключно в діяльності, що ставить вимогу до організації навчальної діяльності, щоб вона не лише сприяла формуванню та розвитку компетентностей школяра, але й створювала умови для їх прояву та реалізації.

До ключових компетентностей, які необхідно сформувати в учнів у процесі навчальної діяльності, належить уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності, а до предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проектно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язбережувальна компетентності.

З цією метою навчальна діяльність учнів має бути організована таким чином, щоб випускник сучасної школи вільно володів усіма перерахованими ключовими компетентностями.

Організація навчальної діяльності учнів на уроках здійснюється за фронтальною, індивідуальною і груповою формою.

На етапі первинного засвоєння матеріалу використовують фронтальну форму організації навчальної діяльності. Остання полягає в тому, що учні класу під безпосереднім керівництвом вчителя виконують спільне завдання. При цьому педагог проводить роботу зі всім класом в єдиному темпі. У процесі розповіді, пояснення, показу та ін. він прагне одночасно впливати на всіх присутніх. Уміння тримати в полі зору клас, бачити роботу кожного школяра, створювати атмосферу творчої колективної праці, стимулювати активність учнів є важливими умовами ефективності цієї форми організації навчання. Ця форма дає можливість залучити усіх учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності.

Індивідуальна форма роботи використовується на всіх етапах уроку, для вирішення різних дидактичних завдань: засвоєння нових знань і їх закріплення, формування і закріплення умінь і навичок, для повторення і узагальнення пройденого матеріалу. Ця форма організації роботи учнів на уроці передбачає самостійне виконання учнем однакових для всього класу завдань без контакту з іншими учнями, але в єдиному для всіх темпі. За індивідуальної форми організації роботи учень виконує вправу, розв'язує задачу, проводить дослід, пише твір, реферат, доповідь тощо. Індивідуальним завданням може бути робота з підручником, довідником, словником, картою та ін. Переважає ця форма у виконанні домашніх робіт, самостійних і контрольних завдань в класі.

На етапах закріплення, поглиблення і систематизації знань найбільш ефективною є групова форма організації навчання. Таким чином організована навчальна діяльність учнів дозволяє за короткий час актуалізувати теоретичні знання, оперативно перевірити засвоєння навчального матеріалу кожним

членом групи, здійснити систематизацію знань. Використання групової форми дає можливість не ізолювати учнів один від одного, не обмежувати їх спілкування, взаємодопомогу і співробітництво, а навпаки, створює можливості для об'єднання зусиль діяти погоджено і злагоджено, спільно відповідати за результати виконання навчального завдання. Водночас завдання в групі виконуються таким способом, що дозволяє враховувати й оцінювати індивідуальний внесок кожного члена групи.

Компетентнісний підхід визначає результативно-цільову спрямованість навчального процесу, управління яким передбачає поетапні дії вчителя та учнів з метою досягнення результату кожного року з кожної компетентності зокрема.

Ці етапи, по-перше, мають бути пов'язаними з послідовністю формування досвіду учнівської діяльності відносно предметів і процесів сучасності; по-друге, віддзеркалювати хід навчального процесу: мотивацію навчання (усвідомлення учнем цілей і завдань), актуалізацію мінімально необхідного досвіду діяльності, вивчення нового матеріалу з відпрацюванням теоретичного і практичного навчально-інформаційних блоків, самоаналіз отриманих результатів та співвіднесення отриманих результатів з передбачуваними.

При цьому особливу увагу слід звертати на те, що компетентність особистості нерозривно пов'язана не лише з продуктивною діяльністю з метою розв'язання теоретичних і практичних завдань, але й з відповідальністю за свої дії.

Отже, сучасний випускник за роки навчання в школі оволодіє компетентностями, якщо навчальний процес у освітньому закладі буде організовано на засадах компетентісного підходу, дотримуючись принципу діяльнісної направленості.

Література:

1. Селевко, Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
2. Пометун, О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : Вид-во А.С.К., 2004. – 432 с.
3. Равен, Дж. Педагогическое тестирование : проблемы, заблуждения, перспективы : пер. с англ. / Дж. Равен. – М. : Когито-Центр, 1999. – 144 с.
4. Варданян, Ю. В. Строение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием (На материале подготовки педагога и психолога) / Ю. В. Варданян : дисс. ... д-ра пед. наук – М., 1998. – 353 с.

БУЛІНГ - ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Майданенко Світлана

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри Дошкільної та початкової освіти

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

м. Дніпро, Україна

Сьогодні в освітньому просторі гостро постає питання насильства у школі. Дитяча несоціалізована агресія є серйозною соціальною психолого-педагогічною проблемою. Варто привернути увагу до так званого феномена «втраченого моменту». Коли дорослі могли втрутитися та зупинити насилля, пояснити, як називаються ті чи інші вчинки, показати, як слід вирішувати конфлікти. Але не втрутилися за якихось обставин. В наш час стрімкого технічного прогресу мало приділяється уваги саме духовному розвитку дітей. Діти бачать жорстокість з екранів телевізорів, інтернету, а деякі і в сім'ї. Прийшов час піти до школи і з чим новим стикаються діти, жорстокість серед однолітків і не тільки. Дітям не вистачає любові, ласки, теплого слова дорослих які б їх слухали і могли відповісти на самі цікаві і важливі для маленької дитини запитання. Малюк зростає жорстоким, бо ми забуваємо про те, що дитина дивиться і діє так як дорослі. Для наших пращурів був прийом виховання який ми нажаль забули, дивись на мене і роби як я. А хто виховує дитину, наскільки духовні люди які ідуть шляхом духовного розвитку і який приклад вони дають малюкам?

За народною педагогікою, *дитина* – дар Божий. Слово *дитина* походить від *детент* – годоване груддю, *дхоітент* – нагодоване, молода істота, говориться у словнику сучасної української мови.

Щодо поняття духовний, то наголосимо, що в старослов'янському словнику (по рукописам 10-11 століть) під редакцією Р. Вечорки, Цейтлін можна також довідатись, що слово духовний має значення - относящийся к Духу.

В своєму тлумачному словнику Даль трактує поняття Дух так: «Относя это слово к человеку, иные разумют душу его, иные же видят в душе только то, что дает жизнь плоти, а в духе высшую искру Божества, ум и волю, или же стремление к небесному. Духовность же составляющая Духовного.

Человек в своем теле – это орудие для проявления Духа и Души.

А що виховуємо ми в дитині, забуваючи про душу? Чи розвивається душа у малюка? Ми розвиваємо фізичне тіло. Раніше наші пращури з сіми рочків вчили дитину контролювати емоції і казали батьки дитині, не навчишся керувати емоціями, тобою будуть керувати, твоїм мозком. Діти зараз не вміють керувати емоціями, як і ті хто їх виховує. Багато правопорушень людина робить саме в емоційному стані. А про почуття майже забули, підмінивши емоціями. А розвиватися повинні саме почуття. І вчили дітей які почуття руйнують людину, а які сприяють духовному зростанню і не забували про право вибора,

який зробить сама дитина у 12 років і буде сама відповідати перед дідами за свої вчинки, а не хто небудь за неї. Вчили відповідальності за свої вчинки. Не роби іншому того чого ти не хотів би собі, бо за законами всесвіта за все скоєне треба платити. Забута народна педагогіка. Любов, це основа. Любов до пташки, комара, до людей, до зірок, всього що навколо тебе. Зараз важкий час який ми переживаємо, змінюються епохи, а люди змінюватися не хочуть. Якщо раніше керівництво і не тільки відбувалося за моделлю піраміди, зараз ця модель майже не працює. Нова модель керування коло. Це зовсім інша модель і людина повинна по іншому себе поводити і жити, а головне усвідомити відмінність і відповідальність і вірно виховувати малят. Як раніше говорили, бажаєш знищити народ виховай його дітей. Так щоб цієї помилки не було, хоча не той час і за все треба платити.

Мудрі люди завжди прагнули до того, щоб людина спрямовувала свої устремління на необхідність пізнання своєї внутрішньої, невидимої течії буття: пізнання себе, свого роду, свого народу, своєї землі, інших народів і земель, всесвіту. І коли людина "пізнає себе" (Г.Сковорода), вона побачить свою дорогу в житті та дасть їй живе продовження і для своїх нащадків.

У своїй лекції «О воспитании детей» в розділі «Общие условия семейного воспитания», А. Макаренко говорив: «Прежде всего обращаем ваше внимание на следующее: воспитать ребенка правильно и нормально гораздо легче, чем перевоспитывать. Правильное воспитание с самого раннего детства - это вовсе не такое трудное дело, как многим кажется. По своей трудности это дело по силе каждому человеку, каждому отцу и каждой матери. Хорошо воспитать своего ребенка легко может каждый человек, если только он этого действительно захочет, а кроме того, это дело приятное, радостное, счастливое». Той народ який шанує своє коріння, традиції і йде шляхом духовного зростання не буде мати таких проблем, людині такі прояви не притаманні, вони притаманні нелюдям які хочуть знищити все, що їм заважає, щоб мати те чого не мають і так виховують своїх дітей, наші пращури вчили своїх нащадків не застосовувати силу фізичну, бо не буде розвитку вгору, попрямуєш вниз, а висточить чи тобі сили щоб піднятися знову, це запитання і які для тебе будуть наслідки. Але кожен має право вибору куди йти і як жити та за якими цінностями і самому за це потім платити, а якою буде ціна це тільки Богу відомо. Тільки «вилікувавши» суспільство, можна позбутися булінгу як явища.

Список літератури

1. Запорожець А. К., Миронюк Т. В. Удосконалення заходів протидії булінгу в Україні / А.К.Запорожець, Т.В. Миронюк// Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2019. - № 3.-112с.
2. Кон И.С. Что такое буллинг и как с ним бороться? / И.С. Кон // Семья и школа. – 2006. – № 11. – С. 15 – 17.
3. Король А. Причины та наслідки явища булінгу / Анна Король // Відновно правосуддя в Україні. – 2009. – № 1 – 2. – 190 с.
4. Кормило О. Явище булінгу в освітньому просторі/ О. Кормило// Семья и школа. – 2016. – № 7. – С. 10 – 14.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЮНИХ ПАРАЛІМПІЙЦІВ

Малькова Ярослава Павлівна,

аспірантка

викладач КЗ «Донецький обласний спеціалізований коледж спортивного
профілю ім С.Бубки»

Бабич Вячеслав Іванович,

доктор педагогічних наук, доцент

завідувач кафедри олімпійського і професійного спорту
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Бабич Л.М.

аспірантка ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

У Конституції України в статті 3 зазначається: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Соціальне здоров'я є однією з надзвичайно важливих складових здоров'я людини. Всесвітньою організацією охорони здоров'я «здоров'я» визначається як стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не тільки через відсутність хвороб та фізичних вад. Прагнення України інтегруватись у Європейський та світовий цивілізований простір сприяло розширенню прав дітей з особливими потребами. Нажаль, байдужість, іноді навіть агресивність, а також відсутність розуміння та толерантності – це те, с чим приходиться стикатись дітям з інвалідністю. Підготувати до таких реалій задача складна і надзвичайно важлива. Отже, вирішення проблеми формування соціального здоров'я дітей з особливими потребами, серед яких юні паролімпійці, потребує розроблення відповідних технологій забезпечення цього процесу в навчальних закладах (ДЮСШ, ДЮШОР), що має відбиватись в підвищенні у відповідній категорії дітей відчуття власної гідності, усвідомленні себе повноцінною частиною суспільства, спрямованістю до максимального розкриття наявного потенціалу в різних сферах соціального середовища з урахуванням психофізичного стану кожної особистості, оволодінні вміннями взаємодіяти в мікро-, мезо- та макросередовищі тощо. А це, в свою чергу, потребує відповідної підготовки майбутніх тренерів до забезпечення вищезазначеного процесу на високому, якісному рівні.

Паралімпійський спорт приваблює своєю значущістю не тільки в якості реабілітації, а й з економічної сторони та соціальної. Паралімпійський спорт надає змогу не тільки проявити фізичні можливості, але забезпечує соціальну адаптацію в суспільство та привертає увагу громадськості до проблем інвалідності безбар'єрного середовища, підтримки гідності, прав і благополуччя [2]. Але, як і в Олімпійському, так і в паралімпійському спорті,

спортсменам притаманні спокуси, зокрема, застосування заборонених препаратів. Саме тому, вже з самого початку заняття спортом паралімпійцям особливо важливо навчитись терпляче переносити гіркоту поразки, критично мислити, правильно визначати власні сили та можливості, прагнути нових досягнень і не лише на спортивному Олімпі, але й в інших сферах життєдіяльності. Крім того, тренеру слід враховувати й постійні травми, які досить часто переслідують спортсменів. Для дітей з особливими потребами наявність таких травм особливо небезпечна. Й не менш важливим, в контексті формування соціального здоров'я юних параолімпійців, є врахування тренером того очевидного факту, що спорт не є довготривалим і після нього особистості потрібно буде адаптуватись до життя без спорту. Саме тоді, коли про спортсмена все рідше згадують, з'являються інші спортсмени. І це особливо болісно може позначитись на внутрішньому стані паралімпійця. З цього очевидно, що тренер має не лише мотивувати спортсменів до чергових перемог на змаганнях, але й допомагати їм пристосовуватись до складного життя, як в теперішньому так і майбутньому.

Таким чином, удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх тренерів до формування здоров'я юних паралімпійців має реалізовуватись на принципах відкритості, соціальної орієнтації й створення умов для адаптації дітей з обмеженими можливостями, їх успішної інтеграції у суспільство.

Список літератури

1. Закон України «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» та «Про фізичну культуру і спорт» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 16, ст.134) Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2307-19#Text>
2. Шамич О. М. Психологія самореалізації особистості в паралімпійському спорті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. псих. наук : спец. 19.00.01 "загальна психологія, історія психології" / Шамич Олександр Миколайович – Київ, 2020. – 41 с.

ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Мельніков Андрій Вікторович,

доктор педагогічних наук,
начальник кафедри фізичної підготовки та особистої безпеки
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Шинкарук Віктор Олександрович

старший викладач кафедри фізичної підготовки та особистої безпеки
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Проблема збереження й зміцнення здоров'я населення була і є головною у суспільстві. Адже здоровлення нації свідчить про цивілізованість держави та відображає рівень її соціально-економічного розвитку. На даний момент в Україні існує висока тенденція до погіршення здоров'я населення. Насамперед, зумовлюється це тим, що значна частина населення біднішає, погіршується екологічна ситуація, розповсюджуються руйнівні для здоров'я стереотипи поведінки, знижується доступність до якісних медичних послуг та витрати на здоров'я в сучасній системі освіти. Тому, насамперед, від освітньої галуззі України, а тоді й самого життя, суспільство, очікує пошуку нових підходів до вирішення питання: щодо організації навчально-виховного процесу, які б реалізовували валеологічну функцію й забезпечували створення оптимальних умов щодо збереження та зміцнення здоров'я. Тому у роботі проаналізовані підходи до вирішення даних проблем, зокрема визначені завдання розробки таких педагогічних технологій, які спрямовані на формування особистісних установок на здоровий спосіб життя, усвідомлення військовослужбовцями керівних ланок, зокрема майбутніми офіцерами цінностей здоров'я та вироблення у них позитивної моделі поведінки.

У зв'язку з трансформаційними процесами сучасного українського суспільства, прискореними темпами соціально-економічного розвитку, негативними наслідками практичної діяльності людини у довкіллі, тенденціями щодо зростання захворюваності учнівської та студентської молоді, масовим поширенням шкідливих звичок у молодіжному середовищі, знеціненням індивідуального й суспільного здоров'я в ньому, погіршенням екологічної ситуації в Україні, постає необхідність розв'язання такої проблеми, як збереження здоров'я підростаючого покоління. Існуюча система охорони здоров'я не в повному обсязі задовольняє потреби населення у високоякісній та ефективній медичній допомозі. Вона знаходить своє відображення у реформах,

які проводилися до 2019 року в галузі охорони здоров'я та не дали бажаного результату у зв'язку з тим, що носили непослідовний, переважно фрагментарний характер. Дані реформи не змінили застарілу з часів планової економіки систему надання медичної допомоги, що не дає можливості адаптувати їх до ринкових відносин в національній економіці України.

Ситуація, що склалася внаслідок наведених причин, є реальною загрозою виникнення незворотних процесів у стані фізичного та психічного здоров'я населення країни і, як наслідок, може негативно позначитися на соціально-економічному, політичному, духовному розвитку української нації в цілому, що створює загрозу національним інтересам держави. Так як однією з визначальних характеристик сучасної держави є її спроможність забезпечити захист в середині країни своїх громадян. То завдання пов'язані з ліквідацією збройних конфліктів й територіальною обороною виконує військова структура. А здатність військово службовців виконувати свої функції залежить не лише від їх професійної підготовки, а й потребує здоров'я (фізичного, психічного, соціального і духовного).

Отже, відзначимо, що валеологічна компетентність військовослужбовців – це складова їх життєвої компетентності, яка проявляється в знаннях, цінностях і мотивах, валеологічній позиції, діяльності щодо оздоровлення себе і своїх вихованців.

Загалом погіршення здоров'я нації негативно впливає на обороноздатність і безпеку нашої держави. Тому військова освіта має вирішувати проблеми охорони здоров'я молоді людини і надавати мотиви їх збереження, а отже, формувати валеологічну компетентність як майбутній так і діючих військовослужбовців.

Несприятливі умови військової служби, численні чинники ризику й екстремальний характер професійної діяльності зумовлюю ще більшу значущість стану здоров'я для військового.

Відсутність у багатьох людей пріоритету здоров'я й недостатність вмотивованості вести здоровий спосіб життя як провідного чинника збереження й зміцнення здоров'я спричиняє низький рівень здоров'я не тільки на фізичному, але й на духовному, психічному та соціальному рівнях. Тому у сучасних умовах залежність здоров'я від особливостей виробничих відносин, стосунків у сім'ї, колективі, що формуються у процесі виховання, навчання, трудової діяльності, відпочинку тощо, від сформованих в процесі онтогенезу соціальних особливостей кожної людини, групи, суспільства, конкурентоспроможною може бути лише фізично здорова, активна, соціально адаптована людина.

Запропонована проблематика пов'язана із подальшим дослідженням формування валеологічної компетентності засобами фізичної підготовки військовослужбовців, як способу якісного навчання у вищій школі.

Список використаної літератури:

1. Аксьонова О. В. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі / [О. В. Аксьонова, І. А. Балягіна, М. А. Богорад та ін.]. – К.: КНЕУ, 2007. – 527 с.
2. Бондаренко О. М. Розвиток оздоровчих ідей в історії людства: навчальний посібник для самостійної роботи з курсу „Валеологія” / Олена Бондаренко. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 56 с.
3. Бондаренко О. М. Психолого-педагогічні підходи до визначення поняття „компетентність” / Олена Бондаренко // „Педагогічний процес: теорія і практика”. зб. наук. пр. / С. О. Сисоєва. – К., 2007. – Вип. 3. – С. 31–41.
4. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості / О.В. Глузман // Педагогіка та психологія. – 2009. – №2. – С. 51-60.
5. Єлізаров В. П. Валеологічна компетентність основа створення передумов для духовно-морального вдосконалення людини / В. П. Єлізаров // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – валеологія: сучасність і майбутнє. – 2012. – Вип. № 13. – С. 22-26
6. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
7. Концепція Загальнодержавної програми Здоров'я 2020: український вимір/ Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/244717787>

СОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ АВСТРАЛІЇ

Покалюк Віктор Миколайович

Кандидат педагогічних наук, доцент,
начальник кафедри пожежної тактики
та аварійно-рятувальних робіт
Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля Національного
університету цивільного захисту України

Згідно з Конституцією Австралії, уряди 8 штатів і територій несуть повну відповідальність за захист, безпеку життя і майна громадян країни (The Australian Constitution, 2012). Тому кожен штат і територія мають власні служби, які забезпечують цивільний захист населення та їх майна: поліцію, пожежну службу, невідкладну допомогу, агенції з НС. Аналогічно, кожен штат і територія відповідають за підготовку фахівців для цих служб. Натомість, федеральний уряд допомагає урядам штатів і територій розвивати здатність до управління в умовах НС та реалізовувати їх освітні можливості.

Обов'язки з проведення різноманітних освітніх та навчальних заходів з підготовки населення, у тому числі й дітей, а також фахівців до дій в НС покладено на Інститут з управління в НС, структурний підрозділ Австралійського інституту з розвитку стійкості до катастроф AIDR. Нині Інститут функціонує у м. Канберра (до 2015 р. його місцезнаходження було у Маунт Македон, штат Вікторія) (АЕМІ – Australia Emergency Management Institute). Зокрема, Інститут здійснює підготовку керівників з НС, забезпечує обмін найкращими освітніми практиками і досвідом підготовки персоналу оперативно-рятувальних служб Австралії. Він по праву вважається центром передового досвіду з питань освіти, досліджень та навчання в секторі управління надзвичайними ситуаціями. Його головними завданнями є розробка нових освітніх продуктів і послуг для сектору управління в НС, зокрема практичні заняття, семінари, майстер-класи та інші заходи, об'єднання практиків, політиків та інших ключових стейкхолдерів для формування знань і колегіальності на вищому рівні. Пріоритетом в його діяльності є розробка, реалізація й популяризація програм обізнаності громад, шкільна освіта, неперервний розвиток Хабу знань (Knowledge Hub) від Австралійського управління з НС, включаючи розвиток й поповнення бібліотеки, публікацію австралійських посібників з управління в НС та випуску фахового журналу Australian Journal of Emergency Management (AJEM, 2015).

Як і США та Канада, Австралія будує свою політику з урегулювання НС на 4 основних принципах: підготовка, профілактика, реагування та відновлення. Такий підхід охоплює цілий комплекс заходів з управління в умовах НС у громадах і докільлі, що передбачає розробку та реалізацію планів і структур,

налагоджену координацію роботи уряду, волонтерів, приватних агенцій з вирішення різних термінових питань.

Управління в НС в Австралії вважається відповідальністю федерального уряду, урядів штатів і територій, громад, спеціальних служб екстреної допомоги та школи (McArdle, 2004). Покладання відповідальності за дії в умовах НС на школи зумовлене тим, що в Австралії саме школа вважається ключовим центром для громади. Якщо трапляється певний інцидент, що стосується школи, він відображається на житті всієї громади. Крім того, школи, як правило, слугують місцем збору і притулком для членів громади під час різних НС (McArdle, 2004).

З огляду на ту роль, що відіграє школа в умовах НС, формальна освіта у сфері цивільного захисту в Австралії розпочинається ще на рівні школи. Ця відмінна риса вирізняє підготовку австралійських оперативно-рятувальних працівників у формальній освіті з поміж інших країн. Крім того, у процесі дослідження освітньої діяльності Інституту АЕМІ, що є структурним підрозділом головного Управління з НС Австралії, було з'ясовано, що серед його пріоритетних напрямів є підготовка школярів і персоналу школи до різних НС.

Зазначимо, що дії в умовах НС в школах не є окремою навчальною дисципліною. Вони інтегровані в теми шкільних предметів і реалізуються в межах загальношкільного підходу сприяння навчання, здоров'я та добробуту усіх школярів і працівників школи, місцевих громад і країни в цілому. Багато шкільних програм орієнтовані на розвиток співпраці школярів, їх сімей, працівників оперативно-рятувальних служб і громад. Саме співпраця є ефективним інструментом запобігання та пом'якшення наслідків НС. Тому у всіх штатах підтримується й заохочується готовність усіх членів суспільства до співпраці. З цією метою школярів навіть включають в комітети з планування дій в НС, організують систематичні зустрічі зі старшими офіцерами поліції, пожежниками, представниками служб з НС, керівниками розділів і підрозділів. Між школами і підрозділами з НС установлені офіційні зв'язки. Проводяться, наприклад, такі заходи, як День пожежного автомобіля (Fire Truck Day), підготовка до пожежі, організуються спеціальні позашкільні програми з надання невідкладної допомоги в умовах НС (Emergency Service Cadet Programmes).

Варто також наголосити, що учителі школи в Австралії сприймаються як потенційні керівники в умовах НС, завдання яких полягає у виконанні будь-яких дій до, під час або після НС, які забезпечили б безпеку громадян від природних, антропогенних і технологічних катастроф (McArdle, 2004). З огляду на це, у школах організується спеціальне навчання для педагогічного персоналу. Як інструменти професійного розвитку для учителів шкіл проводяться майстер-класи і практичні заняття з дій в умовах НС. Наприклад, таке навчання є обов'язковим для директорів шкіл у більшості штатів. Навчання проводять представники агенцій з НС, навіть з використанням свого спецобладнання. Найефективнішим методом навчання є вирішення кейсів та аналіз дій в критичних ситуаціях.

Найбільш вагомим здобутком реформування сфери цивільного захисту є проведення навчань з готовності до НС у масштабах всієї країни. Звертають на себе увагу 3 таких навчання – симулятори реальних подій: в Королівській лікарні Аделаїди (Royal Hospital Adelaide) у 2003 р. «Верховна правда» (Supreme Truth), практичне навчання «Дослідник» (Explorer) у Сіднеї у 2004 р. та навчання «Меркурій 05» (Mercury 05). Ці масштабні навчання перевірили здатність Австралії реагувати на катастрофи техногенного характеру та тероризм, вказали шляхи подальшої оптимізації служб з НС, ідентифікували шляхи використання інфраструктури і необхідних засобів, підкреслили необхідність добре налагодженої міжвідомчої комунікації та співпраці (Edwards, 2003).

Завдяки симулятору для виконання визначеного сценарію кількість лікарень для НС збільшується в рази не за рахунок фактичного зведення спеціальних приміщень, а за рахунок імітації з білих дошок, які стають виділеними зонами лікарні, а також рухомих магнітних маркерів, що представляють пацієнтів, персонал, автомобілі та інші необхідні ресурси. Починаючи з 2008 р. австралійськими центрами було підготовлено понад 500 інструкторів для проведення навчання персоналу лікарень з дій в умовах НС. А у 2017 р. було започатковано підготовку педагогів для проведення такого навчання вже на педагогічному факультеті університету (ECU – Edith Cowan University) в м. Перт, Західної Австралії (Emergo Train, 2020).

Необхідно відмітити, що рівню вищої школи у підготовці фахівців оперативно-рятувальних служб в Австралії приділяється значна увага. На національному рівні, програми підготовки і професійного розвитку фахівців оперативно-рятувальних служб розробляються і пропонуються Управлінням з НС Австралії (ЕМА) через Австралійський Інститут з управління в НС (АЕМІ), через низку австралійських університетів та інших закладів вищої освіти. Вони пропонують відповідні навчальні програми і курси, як у комплексі, так і окремо; довгострокові та короткострокові; для стаціонарної та дистанційної форм навчання. Такі опції збільшують можливості не лише для здобуття освіти за цим профілем, але й для професійного розвитку.

Список літератури

1. The Australian Constitution. (2012). *Parliament of Australia*. URL: https://www.aph.gov.au/about_parliament/senate/powers_practice_n_procedures/constitution
2. AJEM –Australian Emergency Management Institute embarks upon a new chapter. (2015). *Australian Journal of Emergency Management*. Vol.30, Issue 1. January 2015, p. 62. URL: <https://knowledge.aidr.org.au/media/1942/ajem-30-01-23.pdf>
3. McArdle, D. (2004). *Education and training in emergency management in Australian schools*. Chapter 15 in *Emergency Management in Australia*. OECD. URL: <http://www.oecd.org/education/innovation-education/34739310.pdf>

4. Edwards, N. A. (2003). Exercise: “Supreme Truth” – The Report. Adelaide: Mediflight, 2003. URL: <https://www.yumpu.com/en/document/read/6801059/download-annual-report-2003-royal-adelaide-hospital-sagovau>
5. Emergo Train System. (2020). URL: https://www.emergotrain.com/index.php?option=com_content&view=article&id=92&Itemid=777

НАВЧАЛЬНА ПЛАТФОРМА H5P У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поторій Наталя Володимирівна,

к.філол.наук, доцент
Херсонський державний університет

Журавльова Єлизавета Олександрівна
студентка Херсонського державного університету

Підготовка студентів до міжкультурної педагогічної діяльності передбачає, насамперед, вихід за межі власної культури і набуття ролі посередника культур, не втрачаючи при цьому національної культурної ідентичності. Міжкультурна педагогічна діяльність учителя англійської мови виходить із міжкультурної компетентності, тобто здатності до професійної реалізації у межах діалогу культур. С. Радул складником міжкультурної компетентності називає сукупність професійних знань, умінь та навичок, необхідних для міжкультурної взаємодії у тій чи тій ситуації [2].

Важливою прогресивною частиною у процесі підготовки майбутніх учителів англійської мови до міжкультурної професійної діяльності є електронне навчання (E-learning). На сьогодні E-learning у вищій школі передбачає застосування широкого спектру навчальних та навчально-ігрових платформ, що забезпечують діяльність студентів у інтерактивному середовищі, дають можливість майбутнім учителям та викладачам розроблювати власні інноваційні завдання, що є важливим елементом підготовки до майбутньої педагогічної діяльності.

Л. Ноздріна у праці «*Исследование результатов e-learning проектов в высшей школе Украины*» виділяє наступні критерії готовності викладача до електронного навчання:

1. Володіння комп'ютерними технологіями;
2. Володіння сучасними педагогічними методиками;
3. Психологічна готовність [1].

Серед найпопулярніших навчальних та навчально-ігрових платформ, які доцільно використовувати на заняттях із англійської мови, виділяємо наступні: *Google Classroom, Moodle, Blackboard, CenturyTech, Schoology, Seesaw, Skooler, Kahoot!, H5P, LearningApps.org*.

Для розгляду візьмемо навчальну платформу H5P, яка дає можливість викладачеві створювати різноманітні інтерактивні завдання, серед яких доступні такі:

- *Accordion* – дозволяє створювати вертикально розташовані елементи, що розширюються, натискаючи на визначений заголовок, студенти отримують розширену інформацію з певної теми із виокремленими ключовими словами;

- *Course Presentation* складається із слайдів, що може містити мультимедіа, текст, різні види взаємодії, такі як інтерактивне резюме, тести множинного вибору, інтерактивні відео. Студенти мають можливість одночасно отримувати нові знання та перевіряти попередньо набуті за рахунок інтерактивності презентації;

- *Fill in the blanks* – студенти заповнюють пропуски в тексті, відповідно до налаштувань, відповідь на правильність/неправильність виконаного завдання можна отримати в кінці виконання завдання або після кожного пропуску. Такий вид діяльності підходить для засвоєння знань лексичного, граматичного матеріалу, знань із літератури тощо;

- *Flashcards*, такий тип завдань передбачає створення викладачем однієї або кількох флеш-карток, де на кожній картці є зображення, пов'язані із запитаннями і відповідями. Студенти мають заповнити текстове поле, а потім перевірити правильність своєї відповіді;

- *KewAr code* дозволяє викладачам створювати давно відомі QR-коди. Ці QR-коди можуть кодувати URL-адреси, а також контактну інформацію, події, географічні місця розташування тощо;

- *Multiple choice* – завдання множинного вибору можуть бути ефективним інструментом оцінювання. Студенти негайно отримують зворотній зв'язок за результатами роботи. Запитання H5P Multiple choice можуть містити одну або декілька правильних відповідей для одного завдання;

- *Summary* допомагає студентам запам'ятати ключову інформацію в тексті, відео чи презентації, шляхом створення summary з теми, що розглядається. Після виконання завдання, студент може бачити відображений повний список ключових тверджень з теми;

- *True/False Question* – такий тип завдань є звичний для студентів філологічних факультетів, він передбачає відповідь «True» чи «False» на певне твердження чи запитання. Для створення складнішого контенту викладач може додати в завдання ілюстрації або відео.

Для прикладу було взято завдання *Flashcards*, що передбачає створення флеш карток. Ми розробили інтерактивний пазл, який можна використовувати як стартер на початку задля зацікавлення студентів та налаштування їх на подальшу позитивну співпрацю.

Task 1

Solve the puzzle and write a slogan for English teacher

**’’Molecula 5 = T ’’ ’s cake 1 = m England 5,6,7 = i, s, h
the bridge but not the fall 1 = w**

Key: *Let’s make English the bridge but not the wall*

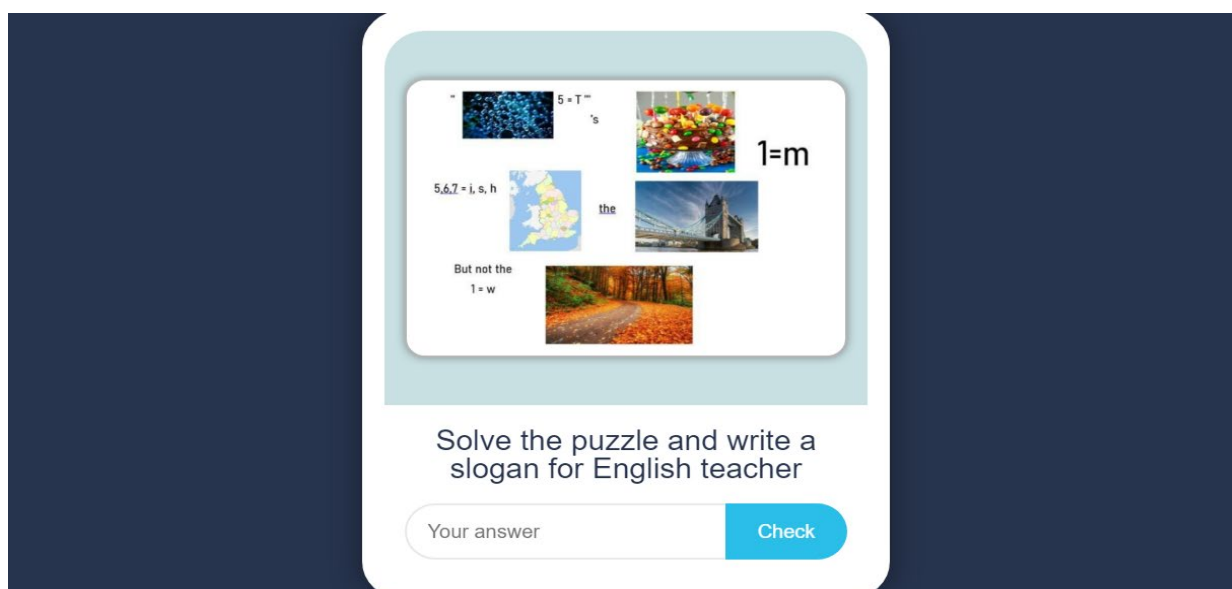

Рис.1 Slogan for English teacher

Яскравий та незвичний контент завдання зацікавлює студентів, варіації різних ілюстрацій, слів та модифікацій із ними налаштовують студентів-філологів на позитивну навчальну атмосферу, стимулюють бажання рухатися далі та набувати нових знань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ноздріна Л.В. Исследование результатов e-learning проектов в высшей школе Украины: веб-сайт: URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/issledovanie-rezultatov-e-learning-proektov-v-vysshey-shkole-ukrainy> (дата звернення 16.09.2020).
2. Радул С.Г. Формування міжкультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня к. пед. наук: 13.00.04 / Умань. Уманський держ. пед. ун-тет ім. П. Тичини. URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/Novuny/26.04.14/2.pdf>
3. Communicating across cultures / S. Ting-Toomey. New York : The Guilford Press. 1999. p. 13.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: РЕАЛІЗАЦІЯ І ДІАГНОСТИКА

Рогоза Валентин Володимирович

науковий співробітник відділу профільного навчання
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Нагальність формування в сучасної людини екоцентричного типу природорозуміння має філософсько-теоретичне обґрунтування й практичне підтвердження досвідом екологічних проблем. Це актуалізує завдання впровадження в освітній процес педагогічних умов, які б стимулювали формування екологічних цінностей у фахівців зі спеціальності 014.15 Середня освіта (Природничі науки) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти як потенційних adeptів екоцентричного типу природорозуміння. Це тим більше актуально, зважаючи, що аксіологічна складова в сучасних освітніх програмах відповідного профілю представлена мало, а формування екологічних ціннісних компетентностей не є їх метою.

Метою нашого дослідження постає з'ясування змісту методичного підходу, щодо перевірки ефективності реалізації виокремлених автором педагогічних умов з метою здобуття бажаного навчального результату – сформованості екологічних цінностей у майбутніх вчителів природничих наук.

Аналіз спеціальної літератури та наукових робіт за обраною темою вказує на те, що проблематика формування професійних компетентностей у студентів природничих спеціальностей була предметом досліджень таких українських та зарубіжних дослідників, як от: О. Блашкова (питання формування гуманістичних цінностей у студентів природничих спеціальностей [1]), Н. Грицай (щодо питань системи методичної підготовки майбутніх учителів біології [2]), М. Васильєва (проблематика деонтологічної підготовки педагога [3]), В. Дем'янюк (формування ціннісних професійних орієнтацій у фаховій підготовці [4]), Ю. Пелех (вирішення освітніх проблем сьогодення[8]) тощо. Водночас, проведений нами аналіз дає підстави стверджувати, що досі саме педагогічні умови формування екоцінностей у майбутніх учителів природничих наук не були предметом спеціального розгляду, власне як і зміст методичного підходу щодо перевірки ефективності їх реалізації з метою здобуття бажаного освітнього результату.

*Для перевірки висунутої робочої гіпотези, а саме: **рівень сформованості екологічних цінностей у майбутніх учителів природничих наук підвищиться при запровадженні у процес їхньої професійної підготовки авторських педагогічних умов і системи спеціально розроблених заходів (введення до навчального плану***

дисципліни «Аксіологія» та спеціального тренінгу) нами було застосовано низку традиційних та спеціально розроблених методів, що дозволи діагностувати рівень сформованості екологічних цінностей у майбутніх учителів природничих наук на початку, та на завершальній стадії експерименту.

Щодо переліку екологічних цінностей, які постають у нашому дослідженні у ролі бажаних освітніх результатів та пов'язані із сформованістю компетентностей аксіологічного плану у фахівців зі спеціальності 014.15 Середня освіта (Природничі науки) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, то ми застосували, з одного боку, аналітичний апарат філософсько-теоретичного аналізу, а з іншого – засоби соціологічного дослідження.

Зокрема, нами було взято до уваги описані в спеціалізованій літературі різні системи екологічних цінностей, а саме - такі варіанти: 1) загальнолюдські екологічні цінності; соціоприродні екологічні цінності; особистісно-екологічні цінності; 2) соціальні екологічні цінності; групові (професійні) екоцінності; особистісно-екологічні цінності; 3) інтегровані соціально-екологічні цінності: індивідуального або суспільного порядку. Водночас, виходячи з положень відомих філософських та еко-етичних концепцій нами було виокремлено такі екологічні цінності, що мають принципове значення саме у контексті професійної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін: 1) цінність життя в усіх його проявах; 2) природа як самоцінність; 3) цінність гармонії з природою; 4) біоцентризм як відповідальність за світ живих істот; 5) здорове довкілля як цінність; 6) цінність якісного життя (в екологічному дискурсі); 7) цінність екологічних знань; 8) екологічний імідж як цінність.

Педагогічні умови, детермінуючи досягнення певних результатів навчання, самі є предметом моделювання на підставі сучасних освітніх концепцій й технологічних підходів до освітнього процесу (професійної підготовки). При цьому ми вважаємо, що педагогічні умови, необхідні для формування професійних компетентностей, слід розділити на два блоки: об'єктивні і суб'єктивні умови. Така позиція в основі своїй має тезу, що зовнішні умови (фактично, об'єктивні) впливають на розвиток особистості опосередковано через внутрішні (суб'єктивні) умови, які формує сам індивід [5, с. 251].

Об'єктивні педагогічні умови ми потрактуємо як сукупність певних вимог щодо організації освітнього процесу. Об'єктивними педагогічними умовами очевидно є: 1) організація педагогічного процесу, що являє собою безпосередню взаємодію викладача і студента, де викладач організовує і планує навчальну діяльність, орієнтуючись на принципи особистісно-орієнтованої освіти, керується індивідуально-диференційованим підходом до студента; 2) міжособистісна взаємодія викладача і студента, де взаємовідношення в душі співробітництва створюють можливості для продуктивної атмосфери здійснення навчальної діяльності, вирішення конкретних освітніх завдань (це особливо важливо у контексті аксіологічної освіти, адже засвоєння цінностей можливе лише у просторі позитивної комунікації – співробітництва); 3) зміст

форм і технології навчання, що виявляється у забезпеченні сприятливої атмосфери для досягнення поставлених навчальних результатів (фактично йдеться про здійснення обґрунтованого вибору кращого співвідношення теоретично обґрунтованого змісту освіти з формами і методами професійної підготовки задля досягнення бажаних результатів навчання).

У свою чергу суб'єктивні педагогічні умови ми потрактуємо як умови, що забезпечують успішне здійснення навчальної діяльності, пов'язані зі урахуванням особливостей особистості студентів, їхніх особистісних якостей й вікової специфіки. Узагальнено можна говорити про обов'язкове врахування в організації освітнього процесу особливостей емоційного характеру, мотиваційної специфіки (потреб, бажання), інтелектуальних здібностей, наявних переваг й пріоритетів у контексті майбутньої професійної діяльності.

Показово, що реалізація об'єктивних і суб'єктивних педагогічних умов, у будь-якому разі передбачає активну освітню позицію викладача. Тут ми солідарні з думкою, що «професійна готовність майбутнього фахівця формується під домінуючим впливом діяльності викладача, який є основним транслятором освітнього досвіду» [6, с. 142].

Необхідно також зауважити, що на наше переконання, педагогічні умови формування екоцінностей у майбутніх учителів природничих наук неможливо розглядати у відриві від педагогічних умов здійснення їхньої професійної підготовки, що передбачає формування системи компетентностей та певного рівня професійної педагогічної культури. Освітньо-професійні програми, відповідно до чинного законодавства [7], чітко вказують, які саме програмні компетентності загального та фахового характеру мають бути сформовані під час освітнього процесу, а також артикують програмні результати навчання. Ми вважаємо, що для підвищення обґрунтованості формулювання педагогічних умов формування екоцінностей у майбутніх учителів-природничиків варто означити не лише бажані компетентності і програмні результати навчання, але й бажані позитивні зміни в особистості майбутнього внаслідок формування професійної педагогічної культури, зокрема маємо на увазі зміни ціннісного, когнітивного, дієво-практичного характеру.

Результатом нашого дослідження стало формування системи наукових методів, що дозволяють визначити ефективність реалізації педагогічних умов щодо формування екологічних цінностей шляхом реалізації авторських курсу «Аксіопедагогіка» та тренінгу «Забезпечення прийняття і трансляції професійних цінностей».

Елементами цієї системи стали методика К. Нобла «Вільні послідовні асоціації», психодіагностична методика Ш. Шварца, методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича в модифікації В. Каліти, методики діагностики інтенсивності суб'єктивного ставлення до природи «Натурафіл» В. Ясвіна, С. Деряби та визначення особливостей сформованості компонентів екологічної свідомості (М. Хроленко), технологія опитувальника «Екологічні уявлення», анкета «Визначення рівня оволодіння екологічними поняттями» Т.

Євдокимової, вербальна асоціативна методика діагностики екологічних настановлень людини «ЕЗОП», технологія опитувальника «Домінуювальне настановлення по відношенню до природи» С. Дерябо, методики «Незавершені речення» О. Грибанової та методики О. Асафовой «Тест дослідження рівня розвитку складових екологічної свідомості особистості», методика О. Набочука, адаптована до рівня студентів майбутніх учителів природничих наук

Важливим моментом є те, що обрані нами методи вже пройшли практичну перевірку в інших дослідницьких проектах, а їх результати – визнані доведеними та обґрунтованими. Водночас, нами вперше застосовано вказані методи як методологічну дослідницьку систему для аналізу вперше систематизованих і обґрунтованих екоцінностей як бажаних результатів освітнього процесу. Наголосимо, що забезпечення оптимальної та ефективної реалізації педагогічних умов формування екологічних цінностей майбутніх учителів природничих наук у процесі професійної підготовки передбачає здійснення обґрунтованого вибору кращого співвідношення теоретично обґрунтованого змісту такої підготовки з формами і методами професійної підготовки, що уможливають досягнення бажаних освітніх і окремо виховних результатів.

Пілотна перевірка описаної методологічної дослідницької системи із залученням студентів п'яти закладів вищої освіти довела її перспективність і, водночас, виявила певні проблемні моменти (дизайн анкет, методика обробки, способи узагальнення отриманої інформації). Останнє потребує додаткового опрацювання, що буде зроблено у подальшому. Втім загалом, вважаємо, що нам вдалося досягнути цікавого та перспективного у науково-дослідному плані результату: розробити авторську методологічну дослідницьку систему щодо оцінки результатів реалізації педагогічних умов формування екологічних цінностей у фахівців зі спеціальності 014.15 Середня освіта (Природничі науки) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Наше дослідження доводить, що результатом практичної реалізації вказаних педагогічних умов має стати сформованість екоцентричного природорозуміння в основі якого засвоєна й усвідомлена майбутнім викладачем-природничником система екологічних цінностей (цінність життя в усіх його проявах; природа як самоцінність; цінність гармонії з природою; біоцентризм як відповідальність за світ живих істот; здорове довкілля як цінність; цінність якісного життя (в екологічному дискурсі); цінність екологічних знань; екологічний імідж як цінність), що мають як термінально-позиційний характер, так і інструментально-поведінковий характер. При цьому необхідно відзначити, що дослідження не вичерпує усіх аспектів процесу формування екологічних цінностей у майбутніх учителів природничих наук і буде продовжене з огляду на зміну внутрішнього та зовнішнього освітніх середовищ.

Список літератури:

1. Блашкова О. М. Формування гуманістичних цінностей студентів природничих спеціальностей у навчально-виховному процесі педагогічних університетів: дис. ... к-та. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2019. 227 с.
2. Грицай Н. Б. Система методичної підготовки майбутніх учителів біології в педагогічних університетах : дис. ... д-та. пед. наук : 13.00.02. Полтава, 2016. 526 с.
3. Васильєва М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків, 2004. 38 с.
4. Дем'янюк В. В. Формування у майбутніх спеціалістів з бухгалтерського обліку ціннісних професійних орієнтацій у фаховій підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2019. 20 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Москва: Педагогика, 1973. 424 с.
6. Потапчук О. І. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2015. Вип. 37. С. 141–143.
7. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 17.03.2019).
8. Pelekh, Y. (2020). Urgent issues and modern challenges of Higher Education, *Problems of Education in the 21st Century*, Vol. 78, No. 5, 2020, 671-673, <https://doi.org/10.33225/pec/20.78.671>

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР

Романенко Людмила Віталіївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Київський університет імені Бориса Грінченка

Бортник Наталія Миколаївна,

заступник директора з навчально-виховної роботи,
Приватний заклад освіти «КМДШ»
(у формі товариства з обмеженою відповідальністю)

Сіменик Євгеній Станіславович,

методист, Приватний заклад освіти «КМДШ»
(у формі товариства з обмеженою відповідальністю)

Реалії сьогодення показують, наскільки сучасному керівнику закладу освіти необхідні знання з теорії та практики управління щодо модернізації системи управління персоналом. Підвищення ролі людського фактора в менеджменті педагогічного персоналу, пошук інноваційних технологій для контролю показників роботи педагогів в інформаційному суспільстві – головне завдання, які висувають перед системою менеджменту освіти.

Інформаційно-цифрові технології позитивно відбиваються на всіх компонентах системи освіти та є актуальними для управління, що забезпечує максимальне їх впровадження на основі системного підходу.

Розвиток суспільства потребує змін цілей, які стоять перед закладами освіти та обумовлює необхідність удосконалення управління педагогічного персоналу. Аналіз актуальних досліджень свідчить про те, що вивчаються багатогранні аспекти управлінської діяльності: низка науковців (Л. Калініна [1], В. Лазарєв, О. Моїсєєв, О. Онаць, М. Поташник, Є. Хриков та ін.) досліджує різні аспекти управління загальноосвітнім навчальним закладом, учені Ю. Алферова, І. Зязюн, Л. Мітіна, О. Пометун [2], О. Савченко та ін. Питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій управління закладами освіти шляхом систематизації інформаційного забезпечення управлінської діяльності досліджували В. Гуменюк, В. Драгун, В. Маслов [3] та ін. Новий етап розвитку управління розпочався із застосуванням сучасних цифрових технологій (В. Биков, А. Мартинов, Р. Осіпа, А. Підласий, П. Підласий, Сотніченко І.І. [4]). Ці технології дозволяють значно швидше та ефективніше обробляти велику кількість інформації, більш ефективно приймати управлінські рішення, використовуючи онлайн ресурси глобальної мережі Інтернет.

Успіх будь-якої організації, її функціонування і розвиток безпосередньо залежать від її якісного управління. Грамотне, стратегічно вірне управління сприяє досягненню потрібних результатів діяльності тієї чи іншої організації.

Найбільш важливим ресурсом будь-якого освітнього закладу є персонал, перспективного розвитку якого керівництво повинно приділяти першочергову увагу. Порівнюючи управління в різних сферах суспільної практики, дослідники відзначають наявність в управлінні закладів освіти таких особливостей:

- істотно більша (у порівнянні з типовими соціально-економічними системами) невизначеність зовнішнього замовлення, що обумовлено не тоталітарним розумінням завдань освіти; природної переоцінкою суспільством можливостей організованої освіти;
- множинність суб'єктів управління освітньою системою (керівники різного рівня, педагоги, які навчаються);
- специфічні особливості «управління виробництвом освітніх послуг», пов'язані з необхідністю обліку в цьому процесі взаємодії «вчитель – учень», «вчитель – учень – батьки». Важливо враховувати, що мета управління – забезпечення в освітньому закладі умов для розкриття природи і реалізації особистісних функцій освітніх процесів, більш глибокого розуміння їх сутності усіма учасниками освіти.

Від того, наскільки ефективно керівник освітнього закладу збудує взаємини з групою стратегічних партнерів, встановить з ними тісний контакт, скоординує загальні (або несуперечливі) цілі, багато в чому буде залежати стратегія розвитку освітньої установи на ринку освітніх послуг.

Для реалізації ефективної системи взаємовідносин (як зовнішнього її аспекту, так і внутрішнього) необхідно єдине бачення цілей і завдань всього педагогічного колективу, а також прийняття педагогічним колективом загальних цінностей і способів досягнення зазначених цілей. Це досягається за рахунок створення в організації особливої соціально-психологічної атмосфери єдності і взаємозв'язку співробітників всіх рівнів управління як по вертикалі, так і по горизонталі.

Модель управління персоналом в закладах освіти на основі педагогічних умов включає в себе три компоненти: організаційно-змістовний, технологічний і професійно-кадровий.

Організаційно-змістовний компонент, крім того, включає визначення основного змісту діяльності, тобто управлінські функції, а також об'єкти управління, по-суті, основних учасників освітнього процесу.

Технологічний компонент моделі включає самі педагогічні умови управління персоналом навчального закладу. Крім того, сюди ж віднесені форми, засоби, методи, стиль управління, а також сама система роботи з персоналом, що включає: кадрову політику освітнього закладу, підбір, оцінку, розстановку, адаптацію, навчання.

Кадровий компонент включає професійний склад управлінців освітньої установи, додаткові вимоги до професійної компетентності управлінців, а також умови підвищення кваліфікації управлінців і педагогів.

Однією з головних завдань управління персоналом навчального закладу є перетворення персоналу в єдину команду, що і створює синергетичний ефект від управління.

Керівник освітнього закладу повинен володіти розвинутою здатністю адекватної оцінки ситуації, соціокультурної (освітньої) ситуації в її актуальному та прогностичному аспектах, що передбачає спрямоване здійснення цілого ряду управлінських дій, рішень та ініціатив:

- розробку нормативно-правових основ діяльності освітньої організації, в тому числі, в аспекті оптимізації умов праці педагогічних працівників та підвищення рівня корпоративної підтримки і соціальної захищеності;
- забезпечення інтеграції освітньої установи, сім'ї та соціального оточення в інноваційній площині цілісного розвитку; проектування і реалізація розвиваючого освітнього середовища;
- педагогічне коригування науково-методичного супроводу освітнього процесу;
- орієнтацію педагогічних працівників на інноваційну діяльність в продуктивній співпраці з усіма зацікавленими суб'єктами;
- інноваційне збагачення компонентної структури освітнього управління, в тому числі, за рахунок створення спільних експертних груп, ініціативних об'єднань і творчих спілок педагогів, представників громадськості;
- орієнтацію педагогічних працівників на інноваційну діяльність в продуктивній співпраці з усіма зацікавленими суб'єктами;
- інноваційне збагачення компонентної структури освітнього управління, в тому числі, за рахунок створення спільних експертних груп, ініціативних об'єднань і творчих спілок педагогів, представників громадськості;
- оновлення матеріально-технічної та інформаційно-комп'ютерної бази освітньої організації;
- підвищення управлінської і професійної компетентності педагогів у системі неперервної освіти і самоосвіти, розвиток інноваційних форм педагогічного самоврядування, націлених на виявлення потенційних точок освітнього зростання і, в зв'язку з цим, актуалізацію здатності до прийняття самостійних, індивідуально-колективних рішень, управлінських новацій і творчих ініціатив [6].

Крім того, в будь-якій освітній організації працюють фахівці, які також беруть участь в управлінні персоналом. Посада, яку вони займають, зазвичай називається «фахівець з кадрів». Залежно від розміру освітнього закладу в ньому може працювати від одного такого співробітника до відділу, що включає в себе кілька людей. Спеціаліст по кадрам також бере участь в прийомі на роботу, організації системи підвищення кваліфікації та стимулювання. В першу чергу, його завданням є діловодство. Так, до обов'язків фахівця з кадрів в закладі освіти можуть ставитися вивчення і аналіз:

- посадової і професійно-кваліфікаційної структури персоналу установи і його підрозділів;

- встановленої документації з обліку кадрів;
- результатів атестації працівників і оцінки їх ділових якостей з метою визначення поточної і перспективної потреби в кадрах;
- підготовки пропозицій щодо заміщення вакантних посад та створення кадрового резерву;
- ведення особистих справ співробітників і т.д.

Узагальнюючи, можна сказати, що в більшості освітніх установ завданням фахівців з кадрів в основному є паперова робота, в той час як ключові рішення приймаються керівником або його заступниками.

Стимулювання працівників є однією з основних функцій управління будь-якою організацією, поряд з плануванням, організацією і контролем.

Стимулювання праці сприяє усвідомленню працівниками будь-якої організації, зокрема освітньої, необхідності більш продуктивного підходу до праці: з'являються мотиви до більш ефективної роботи, які і реалізуються в процесі трудової діяльності.

Стимулювання сприяє розвитку ініціативи і творчої активності працівників на шляху до реалізації поставлених перед ними завдань, підвищує ефективність і якість освітнього процесу.

Ми пропонуємо під мотивацією розуміти «прагнення задовольнити свої потреби в певних благах за допомогою праці, спрямованої на досягнення цілей організації», тобто у працівника формується внутрішнє спонукання задовольняти свої особисті потреби через трудову діяльність. Цими організаційними механізмами спонукання є стимулювання, здійснюване керівництвом організації, що приводить в дію процес мотивації трудової діяльності.

Стимулювання, в свою чергу, визначається як комплекс заходів, за допомогою яких задовольняються потреби працівників. Воно передбачає створення певного механізму, при якому трудова активність дає заплановані результати і стає умовою, що формує потреби працівника, мотиви, які спонукають до трудової діяльності. Це прагнення керуючих органів організації пробудити у працівників бажання підвищувати якість продуктивності праці, досягати намічених цілей виробництва.

Щоб система стимулювання працювала і приносила плоди, необхідно дотримати ряд умов:

- система стимулювання повинна бути обрана відповідно до стратегії організації;
- система повинна враховувати всі способи стимулювання;
- з системою повинні бути ознайомлені всі учасники трудового процесу.

Для грамотного стимулювання важливе врахування індивідуальних особливостей особистості працівника, аналіз затребуваності стимулів стосовно їх можливості задовольнити актуальні потреби працюючого, а не тільки на заробітну плату та преміювання. Ефективна система стимулювання працівників організацій сприяє розширенню і актуалізації здатності керівництва оптимально впливати стимулами для досягнення обраної мети.

Таким чином, стимулювання праці – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до праці, задають межі, форми, ступінь інтенсивності діяльності, рівень витрати зусиль, старання, сумлінності, наполегливості і надають їй спрямованість, орієнтацію на досягнення певних цілей.

Отже, під час проведення теоретичного аналізу процесу управління персоналом у закладах освіти, ми дійшли висновків про те, що майбутнє освітнього закладу в тому числі, безпосередньо залежить від можливостей і зростання продуктивності праці її співробітників. З іншого боку, майбутнє будь-якого співробітника залежить від його цінності для організації, цінності його знань, умінь і навичок. Кожен керівник освітнього закладу має свій арсенал технологій управління персоналом. Грамотне, стратегічно вірне управління сприятиме досягненню потрібних результатів діяльності закладу освіти.

Список літератури

1. Калініна Л. М. Наукові основи громадсько-державного управління загальною середньою освітою в регіоні:[моногр.]/За наук. ред. ЛМ Калініної / Л. М. Калініна, О. В. Пастовенський. – Житомир: ПП "Рута", 2014. – 385 с.
2. Пометун О. І. Педагогічні засади освіти для сталого розвитку в українській школі / О. І. Пометун. // Український педагогічний журнал. – 2015. – №1. – С. 171–182.
3. Масов В. І. Управлінське рішення в системі керівництва загальноосвітніх навчальних закладів / В. І. Масов. // Теорія та методика управління освітою. – 2015.
4. Керівник як лідер змін Нової української школи. // Електронне наукове фахове видання «Народна освіта». – 2019. – С. 18–22.
5. Мартинець Л. А. Управлінська діяльність керівника навчального закладу / Л. А. Мартинець. – Вінниця, 2018. – 196 с.

СТАН ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ У ТРЕТЬОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ

Руденко Тетяна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри спеціальної освіти та здоров'я людини
Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка

Здоров'я дітей і підлітків – основа здоров'я нації. Стан їхнього здоров'я відноситься до важливих медико-соціальних і педагогічних проблем, тому що від нього залежить майбутнє нашої держави, її трудовий та інтелектуальний потенціал.

Результати різноманітних досліджень свідчать про зростання в Україні за останні 15 років захворювань серед підлітків 15-17 років: 16 % мають порушення постави, 40 % – короткозорість, 35 % – порушення серцево-судинної системи та нервово-психічні відхилення. Кожен четвертий юнак за станом здоров'я не може проходити строкову службу в армії [1, 2].

Аналізу стану здоров'я підлітків Кіровоградщини в третьому тисячолітті серед праць науковців України ми не виявили, тому для об'єктивного аналізу стану здоров'я старшокласників (15-17 років) Кіровоградської області поставили мету проаналізувати на підставі щорічних статистичних звітів МОЗ України та Кіровоградського обласного центру медичної статистики стан здоров'я підлітків області за останні п'ятнадцять років (2004 – 2019 рр.).

Демографічний показник є одним із визначальних для забезпечення стабільного і безпечного розвитку держави, тому проблеми оптимального демографічного розвитку слід розглядати як першочергові інтереси держави, як фактор і водночас як результат її функціонування [3].

Проведений аналіз демографічної ситуації підлітків Кіровоградщини, а також її динаміки протягом 15 останніх років свідчить про наявність в області як і в цілому в Україні поряд з соціально-економічними проблемами глибокої демографічної кризи, так за даний період (2004 – 2019 роки) зафіксовано зниження чисельності підлітків 15-17 років від 45183 до 23697 чоловік, тобто на 90,67 %.

Рівень народжуваності на сьогодні найнижчий за всю історію Кіровоградської області (7,4 на 1000 населення), а індекс фертильності (середнє кількість дітей, народжуваних жінкою за все життя) в останні роки склав 1,1 – 1,2, в той час як для відтворення популяції показник повинен дорівнювати 2,2 – 2,4 [4].

Первинна захворюваність і поширеність хвороб – важливі показники здоров'я населення. Їх аналіз дозволяє виявити проблемні ситуації, пріоритетні профілактичні заходи як у дітей, так і в дорослих. Упродовж останніх 15 років в області здоров'я дітей підліткового віку залишається незадовільним, поширеність хвороб коливається в межах 14031, 5 – 20223,8 на 10 тисяч дітей

підліткового віку, а захворюваність 7887,2 – 12548,1 на 10 тисяч дітей відповідного віку.

Встановлено, що провідна тенденція змін стану здоров'я підлітків в період з 2004 року до 2019 року характеризувалась зростанням із року в рік як захворюваності, так і поширеності хвороб.

Іншою важливою закономірністю даного періоду є високий темп зростання у підлітків як первинної, так і хронічної захворюваності за наступними класами хвороб: хвороби ока (міопія), хвороби органів дихання, травлення, травми, отруєння (табл. 1).

Таблиця 1.

Показники поширеності захворювань та первинної захворюваності серед підлітків 15-17 років на 10 тисяч відповідного населення

	Класи хвороб	Поширеність захворювань			Первинна захворюваність		
		В середньому за 2004-2006 роки	В середньому за 2017-2019 роки	Зростання (+) та зменшення (-) патології, у %	В середньому за 2004-2006 роки	В середньому за 2017-2019 роки	Зростання (+) та зменшення (-) патології, у %
1.	Хвороби ендокринної системи, розладу харчування, порушення обміну речовин	1262,5	902,9	-39,8	249,1	212,8	-14,6
2.	Розлади психіки та поведінки	398,9	438,1	+9,8	64,1	28,5	-45,5
3.	Хвороби нервової системи	756,7	868,6	+14,8	239,0	225,2	-5,8
4.	Хвороби ока	1463,0	2012,2	+37,5	369,1	570,6	+54,6
4.1	Міопія	241,4	406,5	+68,4	61,0	115,5	+89,3
5.	Хвороби вуха	342,2	403,4	+17,2	247,9	340,1	+37,2
6.	Хвороби системи кровообігу	389,9	348,4	-12,6	142,4	84,6	-40,6
7.	Хвороби органів дихання	4605,1	7684,6	+66,9	3930,4	6740,9	+71,5
8.	Хвороби органів травлення	1178,8	1556,6	+32,1	335,3	641,8	+91,4
9.	Хвороби сечостатевої системи	1004,5	1060,9	+5,6	593,0	706,2	+19,1
10.	Травми, отруєння	461,1	762,5	+65,4	381,1	663,0	+73,2
	Разом	14800,9	19821,5	+33,9	8179,6	12209,9	+49,3

Найбільш стрімку динаміку в останні роки демонструють захворювання органів зору. Міопія – погіршення здатності бачити предмети на звичайній відстані, – набула характеру епідемії.

При аналізі динаміки поширеності ожиріння у підлітків упродовж 15 років встановлено значне його збільшення практично у 3 рази (2004 – 96,01 на 10000 дітей 15-17 років, у 2019 – 290,15 на 10000 дітей відповідного віку).

Зменшення як захворюваності, так і поширеності хвороб відбулося за такими класами хвороб: розлади психіки та поведінки, хвороби ендокринної системи, хвороби системи кровообігу (табл. 1).

Однак, незважаючи на це, факт погіршення стану здоров'я підлітків за досліджуваний нами період часу, залишається беззаперечним. У порівнянні з 2004 – 2006 рр. (вихідним рівнем дослідження) в середньому за 2017 – 2019 роки первинна захворюваність у підлітків збільшилась майже на 50 %, поширеність захворювань – на 33,9 %.

Підлітковий період вважається одним із найкритичніших у житті людини. Анатомо-фізіологічні та психологічні особливості підліткового віку обумовлюють особливий стан організму, певну соціальну незахищеність, залежність від впливу соціального середовища як на біологічному, так і на соціально-психологічному рівні.

За даними ВООЗ, погіршення умов життя та стабільності у суспільстві обумовлюють зростання стресових станів у підлітковій популяції більше, ніж в інших, що призводить до зростання захворюваності у цій віковій групі [5].

Результати соціологічних досліджень, проведених в Україні, свідчать, що проблеми здоров'я дітей, молоді зумовлені різким погіршенням стану їхнього фізичного, психічного, розумового розвитку. Крім того, на стан здоров'я впливає несприятливе навколишнє середовище, погіршення санітарно-гігієнічних умов навчання, якості медичного обслуговування, нездоровий спосіб життя тощо.

З усього вищевказаного очевидно, що ця проблема загальнодержавна, комплексна, а завдання педагога – виділити в ній конкретні питання, розв'язання яких під силу вихователю, вчителю [6]. У зв'язку з цим доречними є слова видатного вченого С.М. Громбаха: «Учитель багато чого може і якщо все, що він здатний зробити для зміцнення здоров'я школярів, він здійснює, діти виростуть такими, якими ми всі хочемо їх бачити – добрими, розумними і здоровими».

Список літератури:

1. Ємельянова А.Г., Воропаєв Д.С. Здоров'я як цінність в системі ціннісних орієнтацій підлітків // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Освіта і здоров'я, формування здоров'я підлітків та молоді в умовах навчального закладу». – м. Суми, 2008 р. – С. 75-79.
2. Ніколаєнко С.М., Тесленко Р.В. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості. – Київ, 2007. – 116 с.
3. Зоря О.П. Демографічний стан в Україні в умовах глибокої трансформаційної економічної кризи // Ж-л «Соціологія», № 2, 2015. – С. 89-92.
4. Руденко Т.В. Аналіз стану здоров'я дітей Кіровоградщини у третьому тисячолітті // Засоби і технології сучасного навчального середовища: Матеріали XVI (XXVI) міжн. наук.-практ. конф. м. Кропивницький, травень 2020 року / Відп. ред. С.П. Величко. – Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2020. – С. 85-87.

5. Зобова Н.В. Значення інформаційно-просвітньої роботи у формуванні здорового способу життя молоді // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – м. Суми. – С. 95-99.
6. Руденко Т.В. Теоретико-методичні аспекти валеологічного виховання учнів початкової школи // Наукові записки. – Випуск 12. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Ч. 3. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – С. 169-174.

РОЛЬ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ – ХХІ СТОЛІТТЯ

Ситнік Тетяна Іванівна

доктор педагогічних наук,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
Черкаська медична академія

Період кінця ХХ – початку ХХІ ст. виділяється як особлива епоха в розвитку вищої освіти України, коли вона адаптується до сучасного світового освітнього середовища. Це цілком стосується закладів вищої медичної освіти України, які, через специфіку своєї галузі, завжди залишаються чутливими до новітніх тенденцій у розвитку суспільства, науки, технологій.

Освітній процес у медичних закладах освіти України здійснюється в різних формах. До них належать навчальні аудиторні заняття (лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття, консультації), виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи. Практичне заняття – організаційна форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння й навички практичного їх застосування через індивідуальне виконання завдань [2, с. 137].

Практичні заняття завжди мають у медичній освіті суто професійну спрямованість. Часто проводяться у клінічних умовах, біля ліжок хворих, у лабораторіях і спеціально обладнаних приміщеннях. Їх змістом є застосування теоретичних знань до конкретних практичних ситуацій, відпрацювання навичок і вмінь. Така тенденція зберігається й у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Водночас, технічний прогрес і новітні світові освітні технології забезпечують можливості для вдосконалення практичних форм організації навчання в медичній освіті. Слід відзначити значне розширення різновидів практичних занять, залучення нетрадиційних, зокрема, ігрових форм організації навчання. Відбувається також наближення до практичної, професійної діяльності, пряме відпрацювання професійних навичок і вмінь.

Поширення набуває в медичних закладах освіти України на початку ХХІ ст. проведення занять у вигляді рольових ігор. Такий вид навчання, як зазначають дослідники, є процесом моделювання різних ситуацій, що максимально наближені до реалій життя. Ці ситуації зазвичай можуть мати декілька рішень. Крім того, рольова гра створює певний емоційний настрій її учасників, що сприяє творчому підходу до розв'язання визначених завдань.

Серед ігрових технологій навчання в медичних закладах освіти дослідники виділяють ігри-вправи, ігрові дискусії, створення ігрових ситуацій. Ігри-вправи містять кросворди, ребуси, вікторини. Застосування цього методу сприяє активізації певних психічних процесів, закріпленню знань, перевірці їх якості, набуттю навичок; ігри-вправи можуть бути елементами самостійної роботи

студента, гурткових занять, позааудиторної роботи. Ігрова дискусія передбачає колективне обговорення спірного питання, обмін думками, ідеями між кількома учасниками. Основою цього методу створення ігрових ситуацій є проблемна ситуація. Зорієнтована ігрова ситуація на встановлення зв'язку теорії й практики з теми, що вивчається: вміння аналізувати, робити висновки, приймати рішення в нестандартних ситуаціях.

Структуру організації та проведення дидактичної гри виділено О. Мурзіною, яка описує етапи діагностування, моделювання, реалізації та аналізу результатів ділової гри. Діагностування передбачає: аналіз змісту навчального матеріалу, визначення рівня підготовленості студентів і викладача, порівняльний аналіз методів навчання. Моделювання дидактичної гри складається з визначення місця гри в освітньому процесі, конструювання гри, вибору методів і прийомів керування грою, реалізації та аналізу результатів дидактичної гри, її обговорення й підбиття підсумків [3, с. 105 – 106].

Застосування мультимедійних техніки на практичних заняттях також змінює форму їх організації. Сучасні студенти, які здебільшого є представниками «покоління відеоігор», орієнтовані на сприйняття високо-інтерактивного, мультимедіа-насиченого освітнього середовища. Згаданим вище вимогам якнайкраще відповідають освітні програми, що моделюють об'єкти і процеси реального світу і системи віртуальної реальності. Прикладом таких навчальних систем є віртуальні хімічні лабораторії, які дають змогу імітувати хімічні процеси. Перевагою застосування віртуальної реальності в навчанні дослідники вважають можливість знайомства студентів із новим лабораторним аналітичним обладнанням і приладами, новими хімічними реактивами, удосконаленими методиками аналізу, які акредитуються в міжнародних і національних центрах. Робиться висновок, що застосування Інтернету відкриває широкі можливості для створення та наочно-демонстраційного супроводу під час виконання лабораторних робіт із фармацевтичної хімії.

Для методичного забезпечення практичних занять із терапії, педіатрії, хірургії, інфекційних хвороб застосовуються також інформаційні технології. Застосування прикладних програм допомагає студентам писати історії хвороби, заповнювати аркуш призначень, заносити лабораторні дані до листа лабораторних досліджень, працювати з температурним аркушем, установлювати діагноз, проводити обстеження.

Ще одним інтерактивним наочним методом навчання, який уможливорює краще засвоїти вивчений матеріал, є застосування навчальних таблиць, мультимедійних засобів (проектор, інтерактивна дошка), перегляд навчальних відеофільмів. Завдяки цьому студенти мають змогу відпрацьовувати практичні навички, визначити для себе альтернативні способи розв'язання ситуаційних завдань шляхом зворотного зв'язку, закріпити вивчений матеріал.

Провідним напрямом організації практичних занять стало на початку XXI ст. симуляційне навчання. Застосування діючих моделей і муляжів уможливорює відпрацьовувати практичні навички до рівня автоматизму. Це дає підставу вважати симуляційну форму навчання, за якої навчають у спеціальному штучно створеному імітованому середовищі з упровадженням манекенів або статистів,

найбільш прийнятною. Головні ознаки симуляційного навчання визначили дослідники з Запорізької медичної академії післядипломної освіти: це можливість застосування манекенів або статистів для повноти і реалістичності моделювання об'єкта в певній ситуації; відпрацювання конкретних практичних навичок з упровадженням сучасної апаратури без завдання шкоди здоров'ю людини; відпрацювання командної роботи в імітованій конкретній ситуації. У багатьох випадках для симуляційного навчання створюються навчально-тренінгові класи.

Особливо важливим симуляційне навчання є для професійної підготовки студентів хірургічних спеціальностей. Існує думка, що сучасні методики проведення навчання не здатні надати реальну картину операційного поля, не у змозі оцінити якість і точність рухів лікаря-початківця, зрештою, не можуть замінити реального оперативного втручання. Водночас лікар хірургічного профілю, йдучи в операційну, повинний мати вже базові моторні навички. Єдиним ефективним і безпечним способом для відпрацювання початкових практичних умінь у цей час є застосування віртуальних тренажерів – систем, що моделюють реальну операцію й повністю імітують реакцію тканин на дії хірурга.

Одна з найбільш поширених форм організації практичних занять у медичних закладах освіти України на початку XXI ст. – це робота з ситуаційними завданнями, виконання творчих пошукових завдань, яке часто буває організовано як робота у групі. Ситуаційні задачі, звичайно, формуються за темами. Задачі, які розв'язуються, є різними за складністю. Результати викладаються в усній формі з залученням усіх студентів групи, а також застосовуються на підсумкових заняттях для контролю засвоєння студентами матеріалу. Різновидом цієї навчальної технології є кейс-метод або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, що заснований на навчанні шляхом розв'язання конкретних задач-ситуацій (розв'язання кейсів). Безпосередня мета кейс-методу – спільними зусиллями групи студентів проаналізувати ситуацію – кейс, що виникає при конкретному положенні справ, і виробити практичне рішення, а по закінченні процесу – оцінити запропоновані алгоритми й вибрати оптимальний [1, с. 45]. Перевагою кейс-методу вважають наявність у його структурі дискусій, аргументації, що вчить студентів дотриманню норм і правил спілкування [1, с. 46]. Методи ситуаційних завдань є прикладом проблемно орієнтованого навчання, яке набуває поширення у вищій медичній освіті України на початку XXI століття та вважається прогресивною тенденцією в розвитку освітнього процесу.

Особлива форма організації практичних завдань пов'язана з методом проектів, який є видом інтелектуальної діяльності, яка полягає в тому, що самі студенти визначають собі певні практичні завдання (проекти) і у процесі їх виконання здобувають знання й навички, і яка передбачає комплексний характер діяльності всіх учасників із метою отримання освітнього продукту за певний проміжок часу.

Часто застосовується також у вищій медичній освіті початку XXI ст. в Україні технологія аналізу ситуації. Така освітня діяльність розвиває у студентів здатність до аналізу життєвих і професійних завдань.

Отже, одним із суттєвих аспектів історичного розвитку системи вищої медичної освіти є вдосконалення форм організації та методів навчання. В Україні кінця XX – початку XXI ст. цей процес відбувається під впливом технічного прогресу, розвитку медичної науки й практики, змін у суспільстві, адаптації вищої освіти країни до світового освітнього простору. Практичні заняття в медичних освітніх закладах України усе більше залучають мультимедійні та комп'ютерні засоби навчання, поширюються ігрові форми, ситуаційні завдання, а роль провідної форми практичних занять набуває симуляційне навчання. Загалом можна стверджувати, що вдосконалення форм організації й методів навчання в медичних освітніх закладах відбувається через упровадження в освітній процес нової техніки, насамперед, інформаційної. Напрямом удосконалення стає наближення навчання до професійної діяльності майбутніх медиків.

Список літератури

1. Гетало О. В. Застосування кейс-методу у процесі вивчення фармакоеконіміки / О. В. Гетало, О. С. Яковлева // Впровадження інноваційних технологій в медичну освіту: проблемно-орієнтоване навчання та віртуальні пацієнти : Матеріали Всеукраїнської науково-методичної відеоконференції з міжнародною участю (22 квітня 2015 року, м. Запоріжжя) – Запоріжжя, 2015. – С. 45–46.
2. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти : підручник / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 288 с.
3. Мурзіна О. А. Дидактична гра як засіб формування професійних ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця / О. А. Мурзіна // Впровадження інноваційних технологій в медичну освіту: проблемно-орієнтоване навчання та віртуальні пацієнти: Матеріали Всеукраїнської науково-методичної відеоконференції з міжнародною участю (22 квітня 2015 року, м. Запоріжжя). – Запоріжжя, 2015. – С. 104–106.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

Скріннік Віолетта

Магістрантка кафедри германської філології
та методики викладання іноземних мов,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Пошук методів навчання, спрямованих на створення проблемних ситуацій під час навчання іноземної мови, покликаних активізувати мовленнєву та мисленнєву діяльність та заохочувати різні форми спілкування між викладачами та студентами, призводить до звертання до проблемного методу як інтерактивного засобу викладання іноземних мов. Завдяки таким "ініціативними" вправами, що максимально наближені до реальних життєвих ситуацій, у студента формується вміння розпочати розмову, залучати співрозмовника до спілкування, привертати й утримувати його увагу тощо.

Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування дієвості методу проблемного навчання у формуванні мовленнєвої компетенції студентів мовних спеціальностей.

Дослідники з Польщі, Болгарії, Німеччини та інших країн досягли певних результатів в розробці теорії проблемного навчання (А. М. Алексюк, Воротняк Л. І., Ковалевская О. В., Кудрявцев В. Т., Л. С. Ейсерман) . Дослідники розуміють проблемне навчання як систему пошукових завдань, вирішення яких підтримує розвиток творчих здібностей учнів. У нашому дослідженні, яке фокусується на формуванні навичок діалогічного мовлення майбутніх учителів іноземної мови, ми визначаємо метод проблемного навчання як систему способів та засобів, що надають можливості для засвоєння нових знань, творчого мислення та пізнавальних інтересів засобами іноземної мови. В. Вікон, Г. В. Куписевич, аналізуючи умови реалізації проблемних ситуацій на матеріалі різного рівня освіти, продемонстрували переваги навчання за допомогою вирішення навчальних проблем, підкреслюючи можливості одночасного розвитку розумових здібностей студентів. [1, с.45]

Отже, провідною рисою теорії проблемного навчання є можливість розвитку мислення та накопичення знань (А. М. Матюшкін).

Цілі проблемного навчання орієнтовані на створення та подальше удосконалення творчих здібностей тих, хто навчається, шляхом активізації їхнього мислення на основі проблемних ситуацій, що створюються викладачами у процесі набуття нових знань, умінь та навичок [6, с. 7].

Завдання, що впливають із вищезазначених цілей, зосереджені на: формуванні компетенції діалогу студентів на основі проблемних ситуацій; розвиток творчих та пізнавальних здібностей студентів; формування в них навичок самостійного засвоєння знань; розвиток незалежності, ініціатив тощо.

Що стосується викладання іноземних мов, вони взаємодіють з методологічними принципами. Модифікація методологічних принципів дає можливість виявити принципи методу проблемного навчання для формування мовленнєвої компетенції в діалогічному мовленні:

1) принцип діяльності полягає в участі в дослідницькій діяльності у навчанні, творчому виконанні самостійної роботи, активному засвоєнні навчального матеріалу, активізації розумової діяльності та в забезпеченні питань навчально-виховного процесу;

2) принцип зрозумілості - один із провідних дидактичних принципів, згідно з яким навчання базується на конкретних образах, сприйнятих студентами. Принцип зрозумілості на заняттях з іноземної мови може бути реалізований двома способами: спеціально підібрані візуальні та аудіодемонстрації та наочні посібники;

3) принцип ситуативності означає, що формування діалогічної компетенції відбувається на основі ситуації, при чому остання передбачає практичне використання мови шляхом створення проблемної ситуації на занятті, оскільки обговорення проблем стимулює спілкування іноземною мовою [5, с. 252];

4) принцип професійної спрямованості змісту матеріалу полягає в організації навчально-виховного процесу, спрямованого на вирішення комунікативних завдань, пов'язаних із професійною орієнтацією студента. Цей принцип визначає залучення до навчальних ситуацій та тем усного професійного спілкування, зокрема «Майбутня професія», «Зайнятість» [10, с. 58 - 65];

5) принцип новизни широко застосовується у практиці викладання іноземних мов.

Ураховуючи індивідуальні психологічні особливості та початковий рівень студентів, вважаємо за доцільне використовувати такі техніки, як «метод прес», «займи позицію», «зміни позицію», «неперервна школа думок», що готують майбутніх учителів до дискусії, оскільки вони сприяють формуванню аргументації, активного слухання, особистого прийняття рішень та інших навичок. Використання різних типів дискусії, заснованої на вирішенні проблемних питань, дозволяє розвинути наступні навички: звернення до партнера, вибір відповідних мовленнєвих зразків, висловлення думки щодо проблеми, вираження впевненості у власній думці чи сумнівах щодо того, що сказав партнер, аргументація / суперечка, дивлячись на проблему.

Список літератури:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія, теорія: підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навч. закл. Київ: Либідь, 1998. 560 с.
2. Воротняк Л. І. Моделювання ситуацій міжкультурної комунікації в процесі навчання іноземної мови магістрів у вищих педагогічних

- навчальних закладах. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2010. Вип. 3. С. 1-10.
3. Ковалевская О. В. Генезис и современное состояние проблемного обучения (Общепедагогический анализ применительно к методике преподавания иностранных языков) : дисс. ... д-ра пед. Москва, 2000. 417 с.
 4. Кудрявцев В. Т. Проблемне навчання: витоки, сутність, перспективи. М.: Знання, 1991. 80 с.
 5. Лернер І. Я. Проблемне навчання. М.: Знання, 1974. 64 с.
 6. Набойщикова Л. В. Проблемне навчання – технологія, адекватна компетентнісного підходу. Відкритий урок: 1 вересня: вебсайт. URL: <http://xn1labbnckbmc19fb.xnp1ai/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8/629603/>.
 7. Павленко В. В. Методи проблемного навчання. Нові технології навчання: наук.-пед. зб. інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Київ, 2014. Вип.81 (спецвипуск). 84 с. С. 75-79.
 8. Романчук С. Є. Проблемні методи викладання іноземної мови професійного спрямування URL <http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/teza.pdf>.
 9. Цуркан Т. Г. Шлях до успіху особистості – через проблемне навчання. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 10 (54). С. 313-318.

РОБОТА З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Чубенко Валентина Анатоліївна

викладач

Черкаська медична академія

Творча діяльність як суто наукова проблема стала об'єктом досліджень ще в двадцяті роки ХХ століття, і здебільшого дослідження були спрямовані на з'ясування особистості творця. П. Ломброзо і З. Фрейд пов'язували творчість із такими психічними процесами, як діяльність підсвідомого, або «сексуальна енергія» (З. Фрейд), і особистісними якостями, що межують із психічною аномалією (П. Ломброзо). Ще свого часу ці напрями у вивченні творчості зазнали певної критики, але проблема зв'язку творчості із емоційно-мотиваційними системами, а також певним відхиленням від норми не була знята.

У зв'язку із стрімким науково-технічним прогресом інтерес до творчої діяльності і намагання наукового визначення творчої особистості стали предметом психологічних досліджень. Адже очевидно, що саме творчі особистості є носіями такого процесу.

Психологічно творчість є потребою людини, адже творча діяльність – це не лише відкриття в певній галузі науки, художні досягнення, певні продукти, значущі для суспільства, – творчості вимагає повсякденне життя, з його малими і великими проблемами. І людина досить часто повинна ці проблеми вирішувати. Для неї це вирішення буде особистісно творчим, і суб'єктивно вона його переживає як відкриття, як створення оригінального продукту, як новий підхід до відомого. Змінюючи свій побут, люди щось запозичують в інших, а щось створюють власними зусиллями.

На підтримку твердження про те, що творчість є потребою, свідчать вияви почуття невдоволення, нудьги, пригніченості, негативного самопочуття, коли людині доводиться виконувати одноманітну нетворчу роботу. Відомі експерименти, в яких досліджувані повинні були протягом деякого, відносно тривалого часу, скажімо, ставити крапки на папері у суворо регламентованій послідовності. Через деякий час у досліджуваних з'являлося почуття втоми, роздратованості, невдоволення і вони починали урізноманітнювати свою роботу. Так само одноманітність ситуацій, що не дає людині можливості включати творчість, теж містить у собі внутрішній конфлікт. Людину гнітить одноманітність оточення, повсякденна повторюваність, і вона шукає можливостей щось у ньому змінити. Отже, потреба у творчості вимагає від людини урізноманітнення нею своєї діяльності, створення чогось нового, зміни того, що її оточує, нового погляду на звичне. Такі внутрішні енергодіючі процеси майже упродовж усього життя надають їй сили й натхнення змінювати середовище: побутове, професійне, особисте, урізноманітнювати його і вдосконалювати.

Проблема обдарованості актуальна протягом кількох століть, але й до сьогодні залишається відкритою. Не викликає сумніву те, що потенціал обдарованості є найціннішим ресурсом духовного поступу й матеріального розвитку людства. Тому, як і будь-який ресурс, його слід вчасно виявляти і розумно використати. Наш час ставить нові завдання перед наукою і практикою, стимулює розвиток нових навчальних технологій, оригінальних вихованих ідей, форм і методів навчально-виховного процесу.

Створення широкої мережі інноваційних навчальних закладів (ліцеї, гімназії, коледжі, академії), а також інших форм навчання (недільна школа, гурток, курси тощо) передбачає виявлення, навчання та виховання обдарованих дітей та молоді, суттєво змінює соціокультурне середовище. Тому навчально-виховний процес має бути орієнтованим на перетворення обдарованого студента у справжнього суб'єкта освітнього процесу. Існує нагальна потреба змінити всю технологію цього процесу. Пояснюється це тим, що останнім часом утверджується принципово інший підхід до розуміння суб'єктної активності особистості: кожний студент – носій індивідуального (суб'єктивно-пізнавального) досвіду, який перш за все прагне розкриття власного потенціалу, даного йому від природи.

Завдяки цьому активність обдарованого студента, яка виражається у виявленні і становленні його суб'єктності, розвивається у двох різноспрямованих напрямках: адаптивності до вимог дорослих (батьків, педагогів, вихователів, викладачів) і креативності, яка дає змогу йому постійно шукати і «знаходити вихід із наявної ситуації, долати її, будувати для себе нову з опорою на знання, способи дії, котрі є в індивідуальному досвіді».

Реалізація такого підходу до навчання обдарованих може бути досягнена лише при визнанні студента головною діючою фігурою всього навчально-виховного процесу. Цілком зрозуміло, що особистісно-орієнтований розвиток обдарованих студентів передбачає розробку психолого-педагогічних технологій, метою яких є постійне збагачення учасників освітнього процесу досвідом творчості, формування в них механізму самоорганізації та самореалізації особистості.

Побудова взаємин обдарованої дитини з оточенням може сприяти (або гальмувати) виявленню її здібностей. Психологічні особливості студентів, що демонструють обдарованість, можуть розглядатися як ознаки, що супроводжують обдарованість, але не обов'язково породжуючи її.

Обдаровані студенти набагато швидше своїх однолітків проходять початкові рівні соціальної адаптації; їм властиві слухняність і зразкова поведінка, орієнтована на одержання позитивної оцінки дорослих; у підлітковому віці вони немов би минають фазу дитячого конформізму і чинять опір стандартним правилам, груповим нормам і внутрішньо груповим орієнтаціям на авторитарних лідерів.

Здавалось би, студентам, що виділяються серед однолітків розумовими творчими здібностями, буде легше вчитися, у них буде менше проблем та труднощів у житті. Однак у закладах освіти, в сім'ї у обдарованих студентів виникає чимало ускладнень. І практичним психологам, і викладачам слід знати

ці проблеми молоді. Науковці, досліджуючи проблеми, що виникають у обдарованих дітей, виділяють такі:

- ворожість до навчального закладу. Таке ставлення часто має місце через те, що навчальна програма нудна і нецікава для обдарованих дітей. Порушення в поведінці можуть бути тому, що навчальний план не відповідає їх рівню навченості. Внаслідок цього обдарована дитина може опинитися в ізоляції;

- конформність. Обдаровані студенти, відкидаючи стандартні вимоги, не схильні до конформізму, особливо якщо ці стандарти не збігаються з їхніми інтересами;

- заглиблення у філософські проблеми. Для обдарованих студентів характерним є замислення над такими явищами, як космос, смерть, природа, життя людей, релігійні вірування і філософські проблеми;

- невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком. Обдаровані студенти часто прагнуть спілкуватися із студентами старших курсів. Через це їм часом важко ставати лідерами в своїй групі;

- прагнення до досконалості. Для обдарованих студентів характерна внутрішня потреба досконалості. Звідси – відчуття незадоволеності, власної неадекватності і занижена самооцінка як результат прагнення до вищого;

- потреба в увазі дорослих. Через прагнення до пізнання обдаровані студенти нерідко монополізують увагу викладача, батьків та інших дорослих. Це викликає тертя у їхніх стосунках з іншими студентами. Нерідко обдаровані студенти нетерпимо ставляться до студентів, рівень інтелектуального розвитку яких є нижчим за їхній.

Важливим у роботі з обдарованими дітьми є принцип індивідуалізації, який передбачає наявність у викладача компетентності, що дозволяла б пристосовувати навчання до індивідуальних якостей кожного студента, попередньо вивчивши особливості його поведінки, застосовувати різні методи до різних груп студентів.

Працюючи у академії, ми зацікавились проблемою особистості обдарованої дитини та її активності під час занять, і взагалі у колективі. За нашими спостереженнями, такі студенти дуже часто залишаються непомітними на заняттях. Згодом ми зрозуміли, вони бояться бути активнішими, щоб не виглядати перед своїми одногрупниками найрозумнішими. Бували й такі ситуації, коли дитина має альтернативне вирішення завдання, яке запропоновано викладачем, і не впевнена в тому, що це рішення є правильним, та побоюється негативної оцінки викладача. Ми зрозуміли, що така дитина трішки затиснута, що їй не вистачає якогось поштовху для виявлення своєї особистості.

У кожному студентському колективі є діти, яким властиве нестандартне, творче мислення. Викладачу, звичайно, цікавіше працювати з такими дітьми, але за короткий час заняття він повинен приділити увагу всім своїм студентам. Тому потрібно підбирати такий механізм роботи, який спрямував би на співпрацю з обдарованими дітьми за обов'язкового розподілу уваги на усіх студентів групи. Тобто не можна виділяти групу обдарованих студентів ні з погляду переваги їхніх розумових здібностей над іншими (надання особливих завдань на

заняттях), ні з точки зору необхідності, приділяти їм більшу увагу викладача (частіше опитувати, викликати до дошки). Такі дії викладача можуть призвести до зворотного ефекту, а саме: студенти з групи обдарованих відчують свою перевагу над іншими і можуть втратити психологічний контакт з усім колективом або весь колектив негативно ставитиметься до активної у навчанні групи як до «любимчиків» викладача. В таких випадках обдаровані студенти можуть замкнутись у собі і навіть навмисне знижувати свою активність: не виконувати домашнє завдання, не піднімати руку на заняттях, що б не виділялись і не створювати перешкод нормальній психологічній взаємодії з усією групою.

За цих обставин викладач має бути насамперед психологом і не створювати подібних ситуацій. Він повинен так поводити себе з обдарованими студентами, щоб вони були не «любимчиками», а помічниками на заняттях. Краще зробити так, щоб це не було помітно для усієї групи і навіть для самих обдарованих студентів.

Цю проблему можна вирішити декількома шляхами, одним із яких є нестандартні заняття, або заняття-змагання, використання інноваційних методів навчання.

Для проведення заняття-змагання пропонуємо поділити групу на декілька груп, у кожному з яких включати одного-двох обдарованих студентів. Кожен студент у команді отримує свою картку із завданням. Виграє та команда, яка виконає всі завдання першою.

Студенти з високою успішністю у навчанні виконують свою частину завдання скоріше, ніж інші. Дбаючи про те, щоб її команда першою виконала завдання, обдарована дитина почне допомагати тим, хто відстає. Цей момент є ключовим, і він потребує особливої уваги з боку викладача. Дуже важливим є те, щоб обдарований студент не виконував завдання за іншого, а допомагав виконати його одногрупнику.

Сам процес співпраці з іншим студентом відкриває можливості виявлення таких якостей особистостей та рис характеру обдарованого студента, які були непомітними або й свідомо прихованими. Важливим моментом є самоствердження такої дитини, але не за рахунок іншого, а у взаємодії з ним. На певний час обдарований студент стає неформальним лідером, що відбувається мимоволі і не створює проблем у міжособистісному спілкуванні. У цьому разі важливим є, мабуть, не те, що студент стверджується перед колективом а те, що він відкриває для себе свої приховані риси особистості. Нехай це триває лише п'ять-десять хвилин, але вони дають поштовх подальшому становленню особистості обдарованого студента.

Таким чином, обдарована дитина своєю співпрацею з іншими студентами допомагає викладачу. Саме такі дії обдарованих студентів сприймаються колективом цілком природньо і не викликають створення психологічних перешкод, навіть психологічних конфліктів між студентами. Такий підхід до навчально-виховного процесу з обдарованими дітьми забезпечує гармонійний розвиток особистості.

Список літератури

4. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2014. – С. 8-14.

5. Родигіна І. В. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання.– Х.: Вид. група «Основа», 2015.

6. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації /Авт.: В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова /За ред. В. Г. Кремня. – К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – С. 7.

7. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: Науково-методичний посібник / За ред. І. Г. Єрмакова – Запоріжжя: ХНРБЦ, 2016.

Одаренные дети : Пер. с англ. / Под ред. Г. В. Бурменской и В. М. Слуцкого. – М.: Прогресс, 1991. – 376 с.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

EXPERIMENTAL STUDY OF POSSIBLE MECHANISMS OF 1,3-OXAZOLE-4-YL-PHOSPHONIC ACID DERIVATIVE ANTIHYPERTENSIVE PROPERTIES

Nizhenkovska Iryna,

MD, PhD, professor,
head of the pharmaceutical, biological and toxicological chemistry department of
Bogomolets National Medical University

Matskevych Kateryna

PhD,
ass.professor of the pharmaceutical, biological and toxicological chemistry
department of
Bogomolets National Medical University

One of the most common diseases of the cardiovascular system is arterial hypertension (AH). According to official WHO statistics, hypertension has affected approximately 1.1 billion people worldwide, while the disease causes the death of more than 9 million people annually [1]. There are many genetic and other factors which determine the further increase in the prevalence of pathology in our time [2]. Despite the presence of a significant arsenal of drugs, modern antihypertensive pharmacotherapy has a number of disadvantages, the main of which are: polypragmatism and reluctance of patients to adhere to complex treatment regimens, the presence of resistant forms of hypertension, short-acting antihypertensive drugs, the phenomenon of morning increase in blood pressure (morning "pharmacological deficit"), irrational combination of antihypertensive drugs, uncontrolled consumption of antihypertensive drugs with nonsteroidal anti-inflammatory drugs, etc. [3]. Given the lack of efficacy and unsatisfactory tolerability of antihypertensive drugs, resulting in low motivation of patients to treat, the study of new compounds capable of antihypertensive effects is an important area of modern pharmacological science and pharmacy.

One of the promising groups of compounds which are able to reduce vascular tone are phosphorylated oxazole derivatives. Previously, we studied the safety of this group and identified the antihypertensive effect of the leader compound OVP-1 in models of acute and persistent hypertension in animals, and confirmed the mediation of vasodilating action of OVP-1 by nitric oxide system [4].

The aim of the study was to investigate the possible mechanisms of antihypertensive action of the compound-leader of phosphorylated oxazole derivatives OVP-1 due to the effect on phosphodiesterase activity and calcium ion content in the model of stable hypertension in rats.

Materials and methods. The study was performed on Wistar rats. Stable AH was

modeled by saline drinking 1% NaCl solution for 21 days [5]. Determination of phosphodiesterase (PDE) activity was performed by fluorimetric method on a fluorometer RF-510 ("Shimadzu", Japan) using umbelliferon, determination of calcium ions was performed using a biochemical analyzer Biochem SA ("HTI", USA) in blood aorta and myocardium of rats.

Results. Because the antihypertensive activity of OVP-1 may be related to its effect on the synthesis of vasodilating factor cGMP, which is also affected by the signaling action of NO, we investigated the effect of the oxazole derivative on the change in the activity of its regulator, the PDE enzyme. In rats with saline hypertension, PDE activity was increased by 73.4% ($P < 0.05$) in the aorta, by 61.1% ($P < 0.05$) in the heart and by 34.8% ($P < 0.05$) in the serum in relation to the intact group of animals. Under the influence of OVP-1 at a dose of 25 mg / kg (ED_{50}) was observed a decrease in the studied parameter in the aorta by 24.5% ($P < 0,05$), in the myocardium - by 22,7% ($P < 0,05$), in serum - by 14.6% ($P < 0.05$) compared with the group of control pathology rats. The established data may indicate the possibility of implementing the vasodilating effect of OVP-1 by influencing the latter to increase the synthesis of cGMP due to inhibition of PDE activity.

In view of the results obtained, it was advisable to continue to study the mechanism of antihypertensive action of the oxazole derivative associated with the regulation of Ca^{2+} ions in the aorta and serum, the increase of which may lead to the activation of Ca-dependent PDE. It was found that under the influence of OVP-1 25 mg/kg Ca^{2+} content decreased by 47.3% ($P < 0.05$) in the aorta and 59.5% ($P < 0.05$) in the serum compared with the control pathology group, which may indicate the participation of calcium-mediated component in the mechanism of vasodilating action of oxazole derivative, in particular by reducing the activity of Ca-dependent PDE, that can stimulate the hydrolysis of cAMP and cGMP, resulting in increased sensitivity of myofilaments to calcium and vasoconstriction [6].

Conclusions. The obtained results of experimental studies could indicate that the mechanism of antihypertensive action of OVP-1 is mediated by the effect on the guanylate cyclase system (reduction of phosphodiesterase activity by 24.5% ($P < 0.05$) and reduction of Ca^{2+} content by 47.3% ($P < 0.05$) in the aortic wall). These results are the basis for further in-depth preclinical and clinical studies to develop a new original antihypertensive drug for preventing the development and treatment of hypertension.

Literature:

1. URL:

https://www.who.int/cardiovascular_diseases/publications/global_brief_hypertension/en/

2. Bouchy A., Weatherald J., Savale L., et al. Risk assessment, prognosis and guideline implementation in pulmonary arterial hypertension. *European Respiratory Journal* Aug. 2017. 50 (2). 1700889.

3. Whelton PK, Carey RM, Aronow WS, et al. ACC/AHA guideline for the prevention, detection, evaluation, and management of high blood pressure in adults. *Hypertension*. 2018. 71: e-13-e115.

4. Nizhenkovska I., Sedko K., Golovchenko O. I., Golovchenko O. V. Efficiency of the application of the 1.3-oxazole-4-il-phosphonic acid derivative on the sustained arterial hypertension model in rats. *Current Topics in Pharmacology*. 2018. №22. P. 63-68.

5. Badyal D.K. Animal models of hypertension and effect of drugs. *Indian Journal of pharmacology*. 2003. 35 (6). P. 349-362.

6. Fan P., Ning C., Shenghui X, et al. Calcium intake, calcium homeostasis and health. *Food Science and Human Wellness*. 2016. 5 (1). P. 8-16.

ИЗУЧЕНИЕ СОВМЕСТИМОСТИ ФИЛЬТРУЮЩИХ МАТЕРИАЛОВ С ОРАЛЬНЫМ РАСТВОРОМ НА ОСНОВЕ СОЛЕЙ МАГНИЯ

Алмакаева Людмила Григорьевна,

д. фарм.н, профессор, профессор кафедры фармацевтических дисциплин
Ужгородского национального университета, Ужгород, Украина

Девиняк Олег Теодозиевич,

к. фарм. н., доц., заведующий кафедрой фармацевтических дисциплин
Ужгородского национального университета, Ужгород, Украина

Снегирева Дарья Владимировна

аспирант кафедры косметологии и аромологии
Национального фармацевтического университета, Харьков, Украина

Магний является важным минералом в организме человека. Он регулирует деятельность множества ферментов, которые выполняют около 80% метаболических функций [1-2]. Среди населения Украины недостаточность магния занимает ведущую позицию вместе с дефицитом йода, кальция, цинка и селена. Дефицит элемента в определенной степени обусловлен современными технологиями обработки пищевых продуктов, применением в сельском хозяйстве минеральных удобрений, что приводит к уменьшению количества магния в почве и в пищевых продуктах. Также ведущую роль в развитии гипомagneзмии имеет нарушение режима питания, избыток кальция в пище, воспалительные заболевания желудочно-кишечного тракта, эндокринной системы (сахарный диабет и т.д.), стрессы, физические нагрузки [3-6].

Проблема дефицита магния настолько распространена во всем мире, что большинство развитых стран (Франция, Япония, Германия, Швейцария, Финляндия, Канада) проводили долгосрочные правительственные программы по компенсации дефицита элемента (рационального питания, прием специальных препаратов магния).

С целью обеспечения украинского фармацевтического рынка высококачественным отечественным препаратом нами разработаны и стандартизированы состав и технология получения орального раствора на основе солей магния. В качестве активных фармацевтических ингредиентов в состав препарата входят: магния L-лактат, магния L-пидолат, пиридоксина гидрохлорид. Вспомогательными веществами лекарственного средства являются: антиоксидант натрия метабисульфит, подсластитель натрия сахаринат, ароматизаторы «вишня» и «карамель», а также растворитель вода очищенная [7].

В ходе фармацевтической разработки были отработаны порядок загрузки основных и вспомогательных веществ, температурные и временные режимы

получения раствора, параметры рН [7]. Следующим этапом работы является фильтрация раствора и подтверждение пригодности выбранных типов фильтров.

Возможным фактором загрязнения готовых жидких лекарственных средств являются нежелательные механические примеси, которые попадают из воздуха, сырья, технологического оборудования. Для предотвращения этого используют такую технологическую стадию, как фильтрация. На процесс фильтрации могут влиять свойства фильтрующего материала, разница давления по обе стороны фильтра, сопротивление фильтровальной мембраны прохождению фильтрата, вязкость фильтрата, температура и так далее [8].

Нами были проведены исследования по выбору фильтрующих материалов для разрабатываемого орального раствора. Мембраны имели размер пор 1.0 мкм. Такой размер является достаточным для очистки данной лекарственной формы. Изучали мембранные фильтры из следующих материалов: капрона (типа МИФИЛ, Беларусь); нейлона (типа "Ultipor N 66", фирмы "Палл", Германия); полиэфирсульфона (типа "Веврог", фирмы "Домник Хантер", Англия).

Для проведения исследований были приготовлены образцы орального раствора, в каждый из которых помещали один из видов фильтрующих мембран. При проведении экспериментов контролировали показатели качества растворов после контакта с приведенными выше фильтрующими материалами согласно требованиям Государственной Фармакопеи Украины (ГФУ) и Европейской Фармакопеи (ЕФ) [7, 9-10]. Результаты приведены в таблице 1.

Таблица 1

Показатель	Время, сутки	Фильтрующий материал		
		капрон	нейлон 66	полиэфир-сульфон
рН (ГФУ/ ЕФ, 2.2.3) (5.5-6.5)	1	5.93	5.93	5.93
	2	5.94	5.94	5.93
	3	5.94	5.95	5.94
Внешний вид (визуально) (прозрачная жидкость светло-коричневого цвета)	1	П, К	П, К	П, К
	2	П, К	П, К	П, К
	3	П, К	П, К	П, К
Механические включения (частички фильтра, и. др.)	1	О	О	О
	2	О	О	О
	3	О	О	О
Количественное содержание:				
Магний (ГФУ/ ЕФ, 2.5.11) (9.5-10.5 мг/мл)	1	10.15	10.16	10.16
	2	10.18	10.17	10.18
	3	10.18	10.19	10.18
Пиридоксина гидрохлорид (ГФУ/ЕФ, 2.2.29) (0.95-1.05 мг/мл)	1	0.989	0.989	0.988
	2	0.991	0.991	0.991
	3	0.992	0.992	0.993

Примечания:

1. П – прозрачный;
2. К – светло-коричневый;
3. О – отсутствуют.

Как видно из таблицы 1, все исследованные типы фильтров не изменяли показатели качества орального раствора в течении трех суток. Это свидетельствует о пригодности изучаемых фильтров для данного препарата.

Таким образом, на основе проведенных исследований была подтверждена совместимость фильтров из капрона, нейлона и полиэфирсульфона для фильтрации комбинированного магнийсодержащего орального раствора. Кроме того, материал этих типов фильтров по рабочему диапазону рН соответствует разрабатываемому лекарственному средству.

Список литературы

1. Geiger H., Wanner C. Magnesium in disease. Clin. Kidney J. 2012. № 5. P. 25–38.
2. Volpe S.L. Magnesium in Disease Prevention and Overall Health. Adv. Nutr. 2013. № 4. P. 378-383.
3. DiNicolantonio J.J. Subclinical magnesium deficiency: a principal driver of cardiovascular disease and a public health crisis [Электронный ресурс] / J.J. DiNicolantonio, J.H. O’Keefe, W. Wilson // Open Heart. – 2018. – Режим доступа: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5786912/>.
4. Bertinato J. Serum Magnesium Concentrations in the Canadian Population and Associations with Diabetes, Glycemic Regulation, and Insulin Resistance / J. Bertinato, K. Wang, S. Hayward // Nutrients. 2017. № 3. С. 296.
5. Naithani M. Magnesium: The fifth electrolyte / M. Naithani, J. Bharadwaj, A. Darbari // Journal of Medical Nutrition and Care. 2014. № 2. С. 66–72.
6. Al Alawi A.M. Magnesium and Human Health: Perspectives and Research Directions [Электронный ресурс] / A.M. Al Alawi, S.W. Majoni, F. Falhammar // International Journal of Endocrinology. 2018. Режим доступа: <https://www.hindawi.com/journals/ije/2018/9041694/>.
7. Снегирьова Д. В., Алмакаева Л. Г. Вибір технологічних параметрів виготовлення орального розчину на основі солей магнію лактату і магнію підолату. Фармаком. 2019. № 1/2. С. 48-54.
8. Технология лекарств промышленного производства: учебник для высш. студ. завед. в 2 ч / В. И. Чуешов. Винница: Новая книга, 2014. Ч. 1. 696 с.
9. Державна Фармакопея України: в 3 т. / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». – 2-е вид. – Харків: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014-2015.
10. The European Pharmacopoeia. 9th ed. / European Directorate for the Quality of Medicines & HealthCare of the Council of Europe, Strasbourg, 2018.

ТОКСИКОЛОГІЧНИЙ СКРИНІНГ МОНОЦИКЛІЧНИХ АНТИДЕПРЕСАНТІВ ВЕНЛАФАКСИНУ ТА МІЛНАЦИПРАНУ МЕТОДОМ ТШХ

Баярка Сергій Васильович,

д. фарм. н., професор
Національний фармацевтичний університет

Карпушина Світлана Анатоліївна

к. хім. н., доцент
Національний фармацевтичний університет

Венлафаксин (Венлаксор) та мілнаципран (Іксел) відносять до тимоаналептиків останнього покоління з подвійним механізмом фармакологічної дії, що вибірково інгібують зворотне захоплення серотоніну та норадреналіну (ІЗЗСН) [1]. За хімічною будовою венлафаксин (1-[2-(диметиламіно)-1-(4-метоксифеніл)етил] циклогексанол) та мілнаципран ((1R, 2S)-ціс-2-(амінометил)-*N*, *N*-діетил-1-фенілциклопропанкарбоксамід) є моноциклічними сполуками.

Венлафаксин був першим представником групи ІЗЗСН і в теперішній час розглядається як один з найбільш ефективних і доступних українським пацієнтам антидепресантів [2]. Поєднання відносної безпеки і ефективності ІЗЗСН обумовлює їх широке застосування для лікування депресій різного походження і ступеня тяжкості [1, 2].

Проте, зафіксовані випадки смертельних отруєнь при передозуванні зазначеними антидепресантами [3–5]. Венлафаксин відзначений як найбільш токсичний препарат з підвищеним ризиком летальних випадків серед серотонінергічних антидепресантів [5]. Найбільшу кількість фатальних передозувань венлафаксином спостерігали при його сумісному прийомі з іншими антидепресантами, бензодіазепінами та алкоголем [4].

Токсикологічний скринінг лікарських речовин методом тонкошарової хроматографії є одним з найбільш доступних і широко впроваджених в вітчизняну практику судово-токсикологічних досліджень [6, 7].

Метою роботи була розробка методики виявлення та ідентифікації венлафаксину та мілнаципрану методом ТШХ в умовах токсикологічного скринінгу.

Матеріали та методи. Хроматографування проводили на хроматографічних пластинах Merck (Silica gel 60 F254, розмір 10×20 см). Як рухомі фази досліджували 9 скринінгових ТШХ-систем, що рекомендовані ТІАФТ [6], а також 5 інших рухомих фаз, які демонструють високу придатність для розділення лікарських речовин [7]. Візуалізацію проводили за допомогою проявників, що визначені ТІАФТ для ТШХ-скринінгу [8], а також хромогенних реактивів, які запропоновані ВООЗ та ООН для виявлення основних груп сильнодіючих речовин [8].

Результати та їх обговорення. Для виявлення та ідентифікації венлафаксину та милнаципрану методом ТШХ рекомендовані наступні рухомі фази (значення R_f венлафаксину і милнаципрану відповідно): етилацетат-метанол-25% розчин амоній гідроксиду (85:10:5) ($0,84 \pm 0,04$ та $0,31 \pm 0,04$), метанол-25% розчин амоній гідроксиду (100:1,5) ($0,65 \pm 0,03$ та $0,28 \pm 0,03$), толуен-ацетон-етанол-25% розчин амоній гідроксиду (45:45:7,5:2,5) ($0,71 \pm 0,05$ та $0,42 \pm 0,03$). Найбільш чутливим реактивом для виявлення антидепресантів був йодплатинат підкислений (2,0 мкг та 1,0 мкг в пробі відповідно). Селективними відносно до біогенних домішок виявилися нінгідрин і реактив Лібермана.

Висновки. Запропоновано рухомі фази та хромогенні реактиви для виявлення та ідентифікації антидепресантів венлафаксину та милнаципрану в умовах токсикологічного скринінгу.

Список літератури:

1. Аведисова А. С. Венлафаксин (Велаксин): результаты международных исследований антидепрессанта III поколения / А. С. Аведисова // Психиатрия и психофармакотерапия. – 2006. – Т. 8, № 2. – С. 2–7.
2. Матюха А. В. К вопросу о фармакологической и терапевтической эквивалентности антидепрессантов двойного действия / А. В. Матюха // Здоров'я України. – 2007. – № 17. – С. 66–67.
3. Fatal intoxication with milnacipran / L. Fanton, F. Bévalot, H. Grait [et al.] // J. Forensic Leg. Med. – 2008. – V. 15 (6). – P. 388–390. Вергейчик Т. Х. Токсикологическая химия / Т. Х. Вергейчик. – М.: МЕДпресс-информ, 2009. – 400 с.
4. Goeringer K. Postmortem tissue concentrations of venlafaxine / K. Goeringer, I. McIntyre, O. F. Drummer // Forens. Sci. Int. – 2001. – V. 121 (1–2). – P. 70–75.
5. Prevalence of risk factors for suicide in patients prescribed venlafaxine, fluoxetine, and citalopram / D. Mines, D. Hill, H. Yu, L. Novelli // Pharmacoevidenciol. Drug Saf. – 2005. – V. 14 (6). – P. 367–372.
6. Clarke's Analytical Forensic Toxicology / Ed. by Sue Jickells, Adam Negrusz. – London : Pharmaceutical 4. Press, 2008. – 648 p.
7. Вергейчик Т. Х. Токсикологическая химия / Т. Х. Вергейчик. – М.: МЕДпресс-информ, 2009. – 400 с.
8. United Nations Office on Drugs and Crime (Vienna). Rapid Testing Methods of Drugs of Abuse: Manual for Use by National Law Enforcement and Narcotic Laboratory Personnel. – New York, 2008. – 111 p.

ЛЮДИНА КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНОТАЦІЇ В ДІЛОВОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XVIII СТ.

Денисюк Василь

кандидат філологічних наук, доцент
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

Діловій писемності як одному з невід'ємних компонентів мовної культури та найважливішого елементу письмової утилітарної традиції належить важливе місце в історії української мови. І. Огієнко, вивчаючи особливості формування української літературної мови, наголошував на важливому значенні актової мови. Дослідник, зокрема, писав: «... актова мова завсіді вела в нас перед у розвої мови літературної, бо все мусила відбивати живу народну мову. Значення т. зв. актової мови в історії розвитку української літературної мови дуже велике, першорядне, бо вона стала провідником живої нашої мови до мови літературної» [1, 97].

Проблеми становлення і розвитку ділового стилю української мови, складу і структури текстів ділового змісту в різні історичні періоди, незважаючи на пильну увагу до них науковців, продовжують залишатися недостатньо вивченими. У зв'язку з цим особливий інтерес становить вивчення ділової писемності XVIII століття. З одного боку, саме в цей час в Україні відбувається поширення російського колегіального діловодства; з іншого боку, в історії української літературної мови XVIII ст. – це період, коли на всіх рівнях мови й майже в усіх сферах її функціонування відбувається активне проникнення народнорозмовних елементів з подальшим виробленням на їхній основі літературних норм. Ділова мова збагачується різноманітним матеріалом, поповнюючись запозиченнями, термінами; формуються терміносистеми; починають виокремлюватися канцелярські елементи як особливий стиль писемної мови, в якому відсутні просторіччя. Саме документи гетьманської канцелярії як однієї з центральних урядових установ були авторитетним взірцем для вироблення нової ділової мови.

Одразу зазначимо, що ділова документація Гетьманщини XVIII ст. становить собою своєрідний сплав штучних елементів канцелярського стилю і явищ, що відображають живу мову того часу. До таких явищ належить емоційно-оцінна лексика, зокрема негативно-оцінна, що інколи перебуває на межі з просторіччям чи то й вульгаризмами. Зрозуміло, що пласт негативно-оцінної лексики в ділових текстах не можна розглядати як повністю нормативний елемент. Але це з погляду ділової етики. А з погляду правильності, точності, скрупульозності оформлення тих чи тих різновидів ділових документів, де важливою була вербальна фіксація навіть незначної якоїсь події, негативно-оцінні слова потрапляють в епіцентр лексичної системи ділового тексту,

репрезентуючи кульмінаційний момент ситуації та набуваючи статусу вербального виразника її емоційного стану.

Досліджуваний мовний матеріал засвідчує, що група оцінної лексики є давньою за походженням, а також продовжує формуватися як морфологічними, так і неморфологічними способами. У нашій розвідці основну увагу звернемо на негативно-оцінні назви осіб, засвідчені в діловій документації XVIII ст. Зауважимо, що одразу кидається в очі суттєва диспропорція: контексти ілюструють уживання негативно-оцінних назв, які характеризують внутрішній світ людини – риси її характеру, вдачу, особливості поведінки, і майже не трапляються назви, мотиваційною основою для яких була б зовнішність людини, належність до того чи того етносу та ін.

В аналізованих текстах негативно-оцінні назви – переважно віддієслівні чи відприкметникові деривати або композити, напр.: *Онихъ войтовскихъ обивателей сискано будетъ и что другимъ воспослѣдовало, тако же и онимъ нахалника(м) воспослѣдуетъ* (ДДГ, 60); *А онъ мнѣ сказалъ: «Вѣда(й) же певне велю тебе якъ злодѣя вбыти и на санѣ зложити, щобъ и дѣти твои каялися, и ногою не бували у гаю»* (ДДГ, 84); ... *ω(т)повѣдѣлъ: «Якъ мнѣ не смѣются: смаркачъ, блазень брудить, будучи молоды(й) и не знающій нѣчого»* (ДДГ, 183); *Прето онъ, Ку(з)менко, козакъ со(с)новскы(й), яко явны(й) оказалъся быти за своимъ промо(л)чаніемъ между сторонами шко(д)ца и во(з)мутите(л), такъ таково(г)о ту(р)батаора по артикула(х) правни(х) судъ и право наказати правосудіемъ, виною и караннемъ* (ДДГ, 207–208); *Мы tedy его, Дениса, явно(г)о винова(т)цу, же за ни(мъ) значне чре(з) третолѣтное время суплѣкамы турбовано висоце поважную особу реймента(р)скую и Судъ войскови(й) енерални(й) яко промолчателя и ме(ж)ду сторонамы во(з)мутителя арма(т)ни(мъ) наказали(с)мо вязенемъ* (ДДГ, 208); *Уставуемъ: «Ижъ достоинства и вшеляки(х) урядовъ, староствъ, тиву(н)ствъ, на (с)праву чію ко(л)векъ, на обмову заочную мы потомкове њши не мѣемъ одиймовати, але кгда з(ѣ) урадникомъ њши(х), которій бы(л) бы разоритель, албо шко(д)никъ њшъ и дворовъ њшихъ, и до насъ в(ѣ) томъ обнесенъ и обвиненъ былъ»* (ДДГ, 216–217). Звертає на себе увагу активне функціювання номенів зі старослов'янським суфіксом **-тель** (*возмутитель, промолчатель, разоритель*), а також варіантів з українським **-ник** і польським **-ц(а)** суфіксами (*шкодник, виноватца, шкодца*), що є свідченням тісних українсько-польських мовних контактів у попередні століття. Узагальнену негативну семантику реалізує запозичений з латинської мови іменник *турбатаор* (лат. *turbatio* – «клопіт»).

Однослівними суфіксальними утвореннями номіновано і представниць жіночої статі. В основі мотивації – ознака за особливостями поведінки, напр.: *Они сказовали: «Коли септе(в)рія 2 (д) <...> ω(т)ць городниччи(й) по мало(й) розмовѣ начал ей ругати и дѣтей ей, називаючи дочку ей п. сотникову ку(р)вою и бля(д)кою, и и(н)шими безчестными словами»* (ДДГ, 178); *И самъ ω(т)ць горо(д)ниччи(й) ста(л) о(т)бивать фортку, питаючи(с) сторожа: «Где ваша бля(д)ка?»* (ДДГ, 178).

Наведений далі контекст, у якому йдеться про поведінку особи в церкві, дозволяє стверджувати, що лексема *шут* набуває нової негативної конотації,

оскільки слугує для номінації особи, яка порушує церковні канони, напр.: *Понеже и по нѣмъ нѣкоторые зъ братіи <...> стоятъ въ цр̃квѣ съ завязанными волосами и бе(з) мантіи, какъ **шутомъ** весма неприлично* (ДДГ, 61).

Досліджувані тексти засвідчують, що розширення аналізованої групи лексики на позначення осіб відбувалося й за рахунок субстантивованих одиниць, напр.: *... а **непо(с)лушній**, або кто цѣху задержитъ, повиненъ дати вини цеховой шагъ грошей* (ДДГ, 106); ***Винній** в посварцѣ, и **непокоривій** да да(ст) вини до скринки шостакъ* (ДДГ, 106).

Для номінації осіб обох статей фіксуємо й атрибутивні та генітивні словосполучення. Зазвичай іменник поза словосполученням не містить негативного компоненту оцінки, набуваючи його тільки у складі словосполучення, напр.: *... зара(з) поча(ль) его лаяти: «Чому ты, **скурви(й) сину, псяя борода**, не буваєшь у мене, и хто бунтуе(т)ся не пере(с)терѣгаєшь, але все перестаєшь з жидами?»* (ДДГ, 166); *В тотъ часъ // сотникъ крикнулъ: «Не оборони(т) тебе о(д) мене гетманъ, **скурви(й) синъ**, ось ему дуля!»* (ДДГ, 166); *Знову при его (ж) очахъ, атаманскихъ, лаявъ сотникъ сердюка <...> виговоруючи такіє слова: «Мнѣ полковникъ лубенски(й) **скурви(й) синъ**, не нѣмъ»* (ДДГ, 168); *... просили обѣ сторонѣ на Дениса Ку(з)менка, яко **явного дѣйцу пакости*** (ДДГ, 207). Про розвиток у лексемі сука переносного значення свідчить такий контекст: *Схватившися (ж) з(ь)-за стола, взявъ означенную свою тещу за груди, говори(т): «Я де тебе, **стару суку, побю**»* (ДДГ, 307).

Отже, аналіз використання негативно-оцінних назв у ділових документах Гетьманщини дозволяє зробити деякі висновки про особливості семантики і функціонування цих лексем, специфіка яких проявляється, по-перше, в тенденції до зближення семантики рис, дій, учинків і соціальних відносин і, як наслідок, розвитку переносних лексичних значень; по-друге, домінантним місцем негативно-оцінних номенів стають контексти з прямою мовою, а це є додатковим свідченням, що такі слова були в активному мовному вжитку пересічного українця.

Умовні скорочення

ДДГ – *Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.* : зб. документів / упоряд., автор передмови та комент. В. Й. Горобець ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ : Наук. думка, 1993. 392 с.

Список літератури

1. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). *Історія української літературної мови* / упоряд., авт. іст.-біогр. нариса та приміт. М. С. Тимошик. Київ : Наша культура і наука, 2001. 440 с., іл.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗВУКОЗОБРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ЕМІЛІ БРОНТЕ

Мельниченко Галина,

доцент кафедри германської філології
та методики викладання іноземних мов,
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Чумаченко Інна

магістрантка кафедри германської філології
та методики викладання іноземних мов,
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Головною функцією художнього стилю є естетична, тому для емоційного впливу на людину передбачається використання мовних засобів, стилістичних фігур та символів. У поетичному творі пов'язані між собою всі лінгвістичні рівні: лексичний, фонетичний, граматичний та інші, проте акустичний вплив на читача є найпотужнішим: саме він відрізняє поетичний твір від прозового і ставить поезію в один ряд з музикою або живописом. Майстерне звукове оформлення творів створює спеціальні образи й символи, роблячи індивідуальний авторський стиль легким для впізнавання, а самі тексти – скарбницею не лише поетичних елементів, але й фонових знань, важливих для розуміння автора й цілої епохи. Отже, проблема застосування звукозображувальних засобів в поетичних творах є досить актуальною й значущою для розвитку лінгвістичної думки.

Питання використання звукозображувальних засобів у поетичних творах порушується в роботах Р. Анісімової, М. Балаш, М. Кабиш, Ю. Маленовського, Л. Мацько, О. Титової, Е. Шарапілової та інш. Аналіз досліджень дозволяє виокремити наступні звукозображувальні засоби:

- 1) рима – звукові повтори наприкінці ритмічної одиниці;
- 2) звукові повтори на рівні поетичного тексту або його частини – асонанс та алітерація – повторення голосних та приголосних для створення емоційного впливу на читача;
- 3) лексико-звукові повтори – анафори й епіфори – повторення початкових звуків, частин слова, слів, словосполучень і синтаксичних конструкцій;
- 4) звуконаслідування – незмінні слова, які своїм звуко-буквеним складом нагадують звуки, що видають люди, тварини або машини.

Саме ці аспекти досліджуються науковцями під час вивчення звукозображувальних засобів у поетичній творчості Емілі Бронте.

Хоча кількість поезій англійки мізерна, проте звукозображальні засоби в них представлені яскраво. Проаналізуємо деякі з них.

1. Анафора використовується дуже часто для опису внутрішнього стану ліричного героя, аби зробити акцент на певному моменті, наприклад, у вірші «Remembrance» авторка втілює це таким чином:

*«All my life's bliss from thy dear life was given,
All my life's bliss is in the grave with thee».*

Емілі Бронте передає моменти туги та розпачу за допомогою повторів на початку рядку, що допомагає заглибитись у внутрішній стан героїні з більшим розумінням її печалі.

2) У поезії «Stars» дуже часто використовуються асонанси, тобто повторення тих самих голосних звуків (наприклад, звук [o]), які мимоволі зображають емоційність та почуття, що неможливо загасити:

*«Thought followed thought, star followed star
Through boundless regions on...»*

Цікавим є той факт, що навіть ті, хто не знає англійської, читаючи рядки цього вірша, мають майже ті ж відчуття й переживання, як і ті, хто розуміє слова твору.

3. Алітерації вживаються поетесою рідше. хоча лінгвісти зазначають, що даний стилістичний прийом є більш розповсюдженим художнім засобом. Можемо звернути увагу на деякі з них в поезії «High waving heather 'neath stormy»:

*«Shining and lowering and swelling and dying,
Changing forever from midnight to noon;
Roaring like thunder, like soft music sighing,
Shadows on shadows advancing and flying,
Lightning-bright flashes the deep gloom defying,
Coming as swiftly and fading as soon»*

У цих рядках прослідковується не просто алітерація певних звуків, а часте повторення закінчення «ing» та постійне використання слів «shadows» та «like».

Окрім того, характерною ознакою віршів Емілі Бронте є використання риторичних питань, вигуків, повторів слів, звуків. Наприклад, в наведеному уривку нижче знаходимо повторення вигуків:

*«Oh, thy bright eyes must answer now,
When Reason, with a scornful brow,
Is mocking at my overthrow!
Oh, thy sweet tongue must plead for me
And tell, why I have chosen thee!»*

Як бачимо, дослідження поезії Е. Бронте часто зводиться до вивчення найпоширеніших фонетичних тропів, таких як анафора, епіфора, асонанс, алітерація. Однак головним моментом, що забезпечує емоційне й смислове сприйняття поетичного тексту, є закономірний, мимовільний фонетично мотивований зв'язок між фонемами слова і покладеною в основу номінації неакустичною ознакою денотату. Відтак, звукозображувальність має спиратися на предмет фоносемантики – лінгвістичної дисципліни, яка вивчає зв'язок між

звук і семантикою, а отже метою нашого дослідження є дослідити використання функціонування звукозображальних засобів в поетичній творчості Е. Бронте не тільки на поверхневих, технічно виокремлених фонетичних експресивних засобах, але й глибинних, концептуальних засобах, наприклад, фонестемі.

Термін «фонестема» (англ. Phonaestheme, від грецьк. *phone*, “звук” й *aisthema*, “відчуття”) уперше вживається в 1930 р. британським лінгвістом Дж. Р. Фертом у значенні послідовності звуків і значення, з яким вона часто асоціюється. Отже, це – послідовність звуків, які зазвичай несуть в собі якесь значення, наприклад, у словах *spread*, *spring*, *sprinkle* звукосполучення *spr* асоціюються з розростанням або розприскуванням речовини в різні боки. Фонестеми можуть бути розташовані на початку, у середині й кінці слова; бути однофонемними й багатифонемними; консонантними, вокальними й змішаними; префіксальними, кореневими та суфіксальними; розповсюдженими й нерозповсюдженими; з широким та вузьким значенням тощо.

Е. Бронте, як і будь-який інший поет, широко використовує фонестемічні ресурси англійської мови, створюючи певний настрій. У творі “*Ah, why, because the dazzling sun*” вона спирається на звуковий символізм фонем [r] і [l], протиставляючи магію ночі, зірок, божественного сліпучості, яскравості і мерехтливості дня:

Ah! why, because the dazzling sun
Restored my earth to joy
Have you departed, every one,
And left a desert sky?
All through the night, your glorious eyes
Were gazing down in mine,
And with a full heart's thankful sighs
I blessed that watch divine!
I was at peace, and drank your beams
As they were life to me
And revelled in my changeful dreams
Like petrel on the sea.
Thought followed thought—star followed star
Through boundless regions on,
While one sweet influence, near and far,
Thrilled through and proved us one.

Підрахунки фонестем з фонемою [r] свідчать про їхню переважну кількість порівняно з тими, що містять фонему [l] (у цьому вірші перші налічують 21, у той час як інші – лише 16). Ураховуючи те, що перша фонема у багатьох творах асоціюється з темним, сумним, грізним, навіть демонічним, а друга – передає щось легке, світле, плавне, можна казати про мінорний настрій і песимістичне світосприйняття авторкою, що впливає на її авторський стиль та створює специфічну, містико-ліричну, медитативну атмосферу вірша.

Отже, звукозображальні засоби є одними із ефективних елементів створення авторського стилю та покращення сприйняття поезії читачами, що в свою

чергу, посилює контакт з автором твору. Творчість Емілі Бронте є яскравим прикладом використання таких засобів, які передають емоції й переживання поетеси.

Список літератури:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка. М.: Просвещение, 1990. 304 с.
2. Бронте Е.: зібрані вірші (в оригіналі); [пер. з англ. П. Соколовський; передмова й примітки Т. Н. Денисової]. Харків : Фоліо, 2004. 114 с.
3. Воронин С. В. Основы фоносемантики. Л. : ЛГУ, 1982. 244 с.
4. Колесник О. С., Гаращук К. В., Гаращук Л. А. Теоретична фонетика англійської мови. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2015. 232 с.
5. Лесин В. М. Словник літературознавчих термінів. К.: Рад. шк., 1965. 431 с.
6. Олєфіренко С. М. та ін. Універсальний літературний словник-довідник. Донецьк : БАО, 2007. 432 с.

ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Плотнікова Наталя Володимирівна,

к.філол.н., доцент, доцент кафедри іноземних мов
Національний фармацевтичний університет

Семенова Людмила Валентинівна,

ст. викладач кафедри іноземних мов
Національний фармацевтичний університет

Внукова Катерина Валеріївна

ст. викладач кафедри іноземних мов
Національний фармацевтичний університет

На сьогодні професія перекладача є важливою, оскільки людські зв'язки стають ширшими і постає необхідність задовольнити потреби людини у розумінні іншомовних реалій.

Дослідження особливостей перекладу літературних текстів завжди є актуальним, тому що розвиток літератури і загалом світу ніколи не припиняється, і з появою нових праць, які можуть надати необхідний матеріал, постає задача зробити доступними для отримання інформації різних текстів для людей, що розмовляють різною мовою, а для передачі інформації з іншої мови постає проблема правильності і адекватності перекладу.

Кожен переклад, і художній, і технічний, має свої труднощі, але на відміну від технічного перекладу, де встановлені норми перекладання, є спеціальна лексика, художній ускладнюється особливим стилем, лексикою, культурою, історією автора оригінального тексту. Відповідно, даному виду літератури притаманне постійне використання стилістичних фігур – метафор, оксюморонів, гіпербол, що у свою чергу ускладнює роботу перекладачу. Йому необхідно мати фонові знання, які допомогли б правильно сприймати та адекватно передати культурні, літературні, історичні алюзії та емоційні асоціації, що викликають у носія оригіналу мовні трансляційні рядки, тому буквальний переклад ні в якому разі не може бути використаний під час перекладання художніх текстів. Він не може відобразити глибину та значення літературного твору. Справа у сприйнятті перекладача, який переписує текст від початку до самого кінця.

Найбільш специфічні проблеми, з якими стикаються перекладачі, – нерозбірливий текст, відсутні посилання, велика кількість граматичних конструкцій, діалектних термінів та неологізмів, нераціонально розпливчаста термінологія, незрозумілі аббревіатури та скорочення, неперекладність, навмисне неправильне найменування, конкретні культурні посилання тощо.

Основними проблемами художнього перекладу є:

1. *Переклад мовних одиниць.* У перекладача є два варіанта перекладу: почати перекладати такі одиниці як окремі слова, або взяти за одиницю цілий текст. У першому варіанті можливо, що переклад вийде занадто буквально. У другому ж – перекладач може відхилитися від оригінальної роботи і може змінити задум автора, виконавши занадто вільний переклад.

2. *Еквівалентність.* Міжмовна еквівалентність є одним з базових і складних питань теорії перекладу, адже саме ступінь еквівалентності двох різномовних текстів дозволяє нам судити про успішність перекладу.

3. *Суб'єктивність.* Це означає, що задум автора у літературному тексті не може бути визначений легко і тлумачиться суб'єктивно перекладачем. Останній є передусім читачем і має свої параметри читання і передання повідомлення.

Два основні види художнього тексту, до якого вдається перекладач – це поезія і проза. Переклад прози є не плавною і прямолінійною діяльністю, яку можна легко здійснити за конкретними існуючими правилами. При перекладі помітне використання методів складання нових слів; пояснення значення виразу мови-джерела в заставці його перекладу; збереження мови-джерела недоторканою з можливим винесенням пояснення у нижній частині сторінки або у кінці книжки; вибір слова на цільовій мові, яке схоже або має таку саму "відповідність". Щодо поезії, то існує два підходи до її перекладу: незалежний, коли передається настрій і краса вірша, без уваги на форму оригіналу, і залежний: передати настрій і красу вірша, звертаючи увагу на форму оригіналу. Основне завдання незалежного підходу – змусити читача відчути емоції, що містяться у вірші, і передати форму поетичного твору з великою точністю. У випадку із залежним підходом перекладач намагається перетворити лише оригінальний вірш, не зберігаючи рими.

Ніякого перекладу не може бути без перекладацьких трансформацій. В більшості своїй вчені виділяють такі трансформації: лексичні, граматичні та лексико-граматичні. Лексичні трансформації – це заміни одиниці мови джерела цільовою мовною одиницею, яка не зареєстрована як її еквівалент словника. Граматичні трансформації – це зміни граматичних елементів структури речення або граматичної закономірності речення в цілому відповідно до вимог цільових мовних норм. Лексико-граматичні трансформації – це трансформації, які спричиняють зміни лексичних елементів, що супроводжуються граматичними змінами, під час перекладу.

Щоб дослідити, як на практиці відбуваються усі вищезгадані трансформації і як застосовуються правила, проведено аналіз декількох творів структурованих у вигляді прози і поезії.

Наведемо приклад з роману Стівена Кінга «Зелена миля» у перекладі О. Любенко:

<p>«<i>Besides being a hypocrite, he was incompetent, the kind of fellow who'd get himself photographed petting some lady's cat when it was someone else—Deputy Rob McGee, for instance—who'd actually</i></p>	<p>«<i>Він був не просто лицеміром, а лицеміром некомпетентним, із тих, що фотографуються з кішечкою якоїсь дами, тоді як хтось інший (наприклад, заступник шерифа Роб</i></p>
--	--

<i>risked a broken collarbone by going up the tree where Mistress Pussycat was and bringing her down.»</i>	<i>Мак-Гі) ризикував зламати собі ключицю, доки ліз на дерево, де сиділа пані Кішечка, і зносив її додола.»</i>
--	---

У даному уривку спостерігається граматична заміна безособової форми дієслова, іде додавання іменника «лицеміром», а також вилучення займенника і дієслова, вилучення «petting» і генералізація без втрати змісту, перестановка для адекватності перекладу, знову граматична заміна, конкретизація «сиділа».

Далі наведено переклад А. Немірової роману Джона Р. Р. Толкіна «Володарів Перснів».

<i>«There was a silence. At last Frodo spoke to Pippin and Sam: 'I ought to have guessed it from the way the gatekeeper greeted us,' he said. 'And the landlord seems to have heard something. Why did he press us to join the company? And why on earth did we behave so foolishly: we ought to have stayed quiet in here.'»</i>	<i>«Запала тиша. Нарешті Фродо сказав Піну та Сему: — Я мусив відразу здогадатися, з того, як брамник зустрів нас! І хазяїн заїзду, здається, щось чув... Для чого він так наполягав, щоб ми завітали до зали? Й чому ми ні з того ні з сього поводитися там як дурні? Ех, треба було сидіти тут!»</i>
---	--

У даному уривку спостерігаємо постійну перестановку частин мови. У першому реченні присутнє вилучення. У другому реченні присутні додавання і заміна герундію на інфінітив. У останньому реченні з уривку бачимо не багато змін, окрім додавання і вилучення.

Також у роботі досліджено переклад віршів. Розглянемо уривок з вірша К. П. Айкена «All lovely things» у перекладі В. Марача.

<i>Fine ladies soon are all forgotten And goldenrod is dust when dead, The sweetest flesh and flowers are rotten And cobwebs tent the brightest head.</i>	<i>Де сміх лунав ще вчора – тиша; Найкращій квітці не вціліть; І голова, хай найсвітліша, Ляга під павутиння сіть.</i>
---	--

З першого рядка видно, що сенс оригіналу тексту було втрачено. Далі у другому рядку автор перекладу використовує генералізацію разом з додаванням на початку і вилученням у кінці. У останніх двох рядках бачимо перестановку частин мови для правильності перекладу. Цей перекладач використовує незалежний переклад віршу, яким згадано раніше.

Для порівняння розглянуто переклад іншого перекладача, скориставшись ще одним віршем. Розглянемо уривок з вірша Редьярда Кіплінга «Якщо» у перекладі Василя Стуса.

<p><i>If you can keep your head when all about you Are losing theirs and blaming it on you; If you can trust yourself when all men doubt you, But make allowance for their doubting too:</i></p>	<p><i>Коли ти бережеш залізний спокій всупір загальній паніці й клятьбі, коли наперекір хулі жорстокій між невірів ти віриш сам собі.</i></p>
--	---

Отже, в уривку спостерігається вилучення, перестановка і заміна, генералізуючи сенс перших двох рядків. У наступних двох рядках відбувається значна перестановка – міняються місцями, а також вилучається присудок, і залишається лише підмет, але замінюється іншим смисловим іменником.

Обидва переклади доводять, що для перекладу віршів використовується частіше саме незалежний вид, щоб не прив'язуватись до точності у перекладі слів, а передати настрій і загальний сенс тексту.

Аналізуючи вищезазначене, можемо зробити такі висновки:

У перекладі художньої літератури не має бути буквральності. Потрібно слідити за стилістичними фігурами, фразеологічними одиницями, які можуть зустрітись під час перекладу, адже основна мета художнього перекладу – передати сенс самого тексту, а, переводячи буквально, його можна просто втратити. Прагнучи адекватності, перекладач не повинен про це забувати, мова перекладу повинна бути бездоганно правильною. Будь-яке бажання зберегти граматичні конструкції, фразеологічні комбінації чи стилістичні прийоми оригіналу не може виправдати порушення норм мови, на яких робиться переклад, в даному випадку української.

Під час перекладу існують перекладацькі трансформації – лексичні, граматичні, лексико-граматичні, – за якими, перекладач здатен передати оригінал, віднайшовши необхідний відповідник у цільовій мові.

Проаналізувавши перекладацькі трансформації, зазначимо, що неминучими можуть бути при перекладі зміна будови речення, заміна частин мови, додавання або вилучення для використання необхідного еквівалента у цільовій мові. Упродовж аналізу творів у перекладі різних перекладачів, стає помітною різниця між їх підходами. Отже, не існує досконалого перекладу, існують різні способи передати текст, і вже саме перекладач здатен зробити це якомога точніше і задовольнити потреби читача.

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Рябокінь Наталія Олександрівна,

к.ф.н., доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права

Шатковська Дарина Миколаївна,

магістр спеціальності «Філологія (переклад)»
Полтавський інститут економіки і права

Шатковський Ярослав Миколайович

магістр спеціальності «Філологія (переклад)»
Полтавський інститут економіки і права

Юридична термінологія як сукупність номінацій правових явищ і понять функціонує у мовно-правових сферах законодавства, ділової документації та правничих наук, а також у художній літературі. Це собою великий і надзвичайно важливий фрагмент літературного словника будь-якої мови насамперед з погляду його соціально-комунікативної та інформаційної значущості.

Сьогодні юридична термінологія загалом та кримінального права зокрема є доволі поширеною навіть поза межами професійного спілкування. Однією з найважливіших умов ефективності кримінального права є досконалість його мови. Серед вимог до неї можна зазначити точність, ясність, доступність, логічність, вичерпність, простоту, зрозумілість, насиченість узагальненими термінами й поняттями та офіційний характер. Будь-який закон чи нормативний акт повинен бути цілком зрозумілим не лише фахівцям (юристам), але й простим громадянам.

Тому актуальність обраної теми обумовлена недостатнім дослідженням термінології у галузі кримінального права загалом та особливостями перекладу такої термінології з англійської мови на українську.

Праці провідних науковців присвячені вивченню структурно-семантичних особливостей різноманітних моделей формування термінів, але особливості перекладу кримінально-процесуальних термінів англійської мови на українську юридичного дискурсу висвітлені недостатньо через їх ототожнення із загально-юридичною термінологією.

Загалом питаннями юридичного термінознавства займалися багато вчених, серед яких В.В. Виноградов, Б.М. Головін, С.В. Гриньов, І.М. Гумовська, В.П. Даниленко, Е.Т. Дерді, А.О. Дудка, В.А. Звєгінцев, І.І. Ковалик, А.В. Крижанівська, О.О. Реформатський, Л.О. Симоненко, О.В. Суперанська та інші [1, с.35-42].

Проблемою юридичного перекладу останнім часом займалися такі науковці як В. Карабан [2], Л. Черноватий [3], О. Шкута [4], І. Шумило [5] та інші. Проте питання особливостей та адекватності перекладу юридичних термінів кримінального права потребує подальшого вивчення.

Мета дослідження полягає в аналізі англомовних термінів кримінального права у просторі сучасної англійської мови в перекладацькому аспекті. Реалізація даної мети вимагає вирішення таких завдань: 1) розглянути основні шляхи перекладу термінів у кримінальному праві; 2) виділити основні труднощі і проблеми перекладу термінів кримінального права.

Матеріалом для дослідження особливостей перекладу термінів у галузі кримінального права слугували англомовна та україномовна версії детективної повісті Артура Конан Дойля «Собака Баскервілів».

Об'єкт дослідження – сучасна термінологічна англомовна лексика кримінального права.

Предмет дослідження – особливості перекладу англійських термінів кримінального права на українську мову.

Виклад основного матеріалу. Термінологія є однією з найбільш рухомих складових лексичної системи мови, оскільки внаслідок частотності вживання одні терміни детермінологізуються, тобто переходять до розряду загальноновживаної лексики, у той же час із появою чергових науково-технічних досягнень виникають нові терміни. Тому вивчення термінів та особливостей їх перекладу завжди є актуальним питанням.

Особливості взаємозв'язку мови та права здавна цікавлять як мовознавців, так і перекладачів. Важливою складовою юридичної мови є юридична термінологія. Юридичний термін – це слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях) [6, с.382]. Юридичні терміни, мовні за природою, є опорним пунктом у процесі пізнання правових явищ, вони безпосередньо пов'язані з регулятивною функцією права, запорукою реалізації якої є ефективна дія і застосування правових норм.

До юридичної термінології належить і термінологія кримінального права – це терміни, що виражають систему правих понять, які стосуються визначення видів злочинів і покарань, що передбачаються за їх учинення; розслідування злочинів; боротьби зі злочинністю та попередження злочинності; види процесуальних дій у кримінальному праві; суб'єктів правовідносин; назви професій, що задіяні у кримінальному праві та назви судів та інших установ у кримінальному праві, а також назви законів та законодавчих актів, що регулюють галузь кримінального права.

Окремо у термінологічній лексиці кримінального права слід виділити також використання метафор та фразеологізмів, незначну кількість жаргонізмів, аббревіатур та скорочень. Також слід відзначити і терміни – неологізми, які доволі нещодавно увійшли до складу термінологічної лексики кримінального права у зв'язку з стрімким розвитком даної галузі.

Практика перекладу юридичних текстів та юридичних термінів зокрема застосовувалась ще з давніх-давен під час укладання договорів між державами. Сьогодні вона набуває все більшого поширення, що можна пояснити розвитком нових засобів комунікації, становленням процесу правової інтеграції та адаптації законодавства України до вимог Європейського законодавства, а отже і розширенням міжмовної комунікації у сфері права.

Основними способами перекладу термінів у галузі кримінального права є:

• **вибір словникового еквіваленту (калькування)**

Then with an expression of interest he laid down his cigarette, and carrying the cane to the window, he looked over it again with a convex lens [7].

Потім, явно зацікавившись чимось, відклав люльку вбік, підійшов до вікна і знову став оглядати його, але вже кризь збільшувальне скло [8].

Since we have been so unfortunate as to miss him and have no notion of his errand, this accidental souvenir becomes of importance. Let me hear you reconstruct the man by an examination of it. [7].

А через те, що нам не пощастило, доведеться звернути особливу увагу на цей випадковий сувенір. Обстежте цівка і спробуйте відтворити за ним образ його власника, а я вас послухаю [8].

В цьому варіанті перекладу іменник *examination* було замінено дієсловом – обстежити, тобто переклад здійснено за допомогою вибору одного із словникових еквівалентів;

• **аналоговий переклад**

Of the origin of the Hound of the Baskervilles there have been many statements... [7].

Багато є свідчень про собаку Баскервілів... [8]

They had gone a mile or two when they passed one of the night shepherds upon the moorlands, and they cried to him to know if he had seen the hunt. And the man, as the story goes, was so crazed with fear that he could scarce speak, but at last he said that he had indeed seen the unhappy maiden, with the hounds upon her track [7].

Проїхавши милю або дві, вони зустріли пастуха з чередою й запитали, чи не бачив він погоні. А той, як оповідають, спочатку не міг вимовити жодного слова від страху, але потім усе-таки зізнався, що бачив нещасну дівчину, слідами якої мчали собаки [8].

Терміни *hunt* та *track* у даному випадку було перекладено за допомогою аналогового перекладу;

• **транскодування (транскрипція, транслітерація, змішане і адаптивне транскодування):**

It would be a poor expert who could not give the date of a document within a decade or so [7].

Який це експерт, якщо він не зможе встановити дату документа з точністю до одного-двох десятиліть? [8]

Тут перекладач використав трансформацію змішаного транскодування.

Everything was now in an uproar, some calling for their pistols, some for their horses, and some for another flask of wine. But at length some sense came back to their crazed minds, and the whole of them, thirteen in number, took horse and started in pursuit [7].

І тут усі здійняли гвалт: хто вимагав коня, хто пістолета, хто ще одну флягу вина. Згодом, трохи оговтавшись, вони всією компанією з тринадцяти чоловік, скочили на коней і приєдналися до погоні [8].

Термін *pistols* перекладачем було транслітеровано; а термінологічне словосполучення *started in pursuit* перекладено за допомогою аналогового перекладу.

• **описовий переклад**

I stood upon the hearth-rug and picked up the stick which our visitor had left behind him the night before. It was a fine, thick piece of wood, bulbous-headed, of the sort which is known as a “Penang lawyer” [7].

Я стояв на килимку біля комина й вертів у руках ціпка, якого вчора у нас залишив відвідувач, гарного товстого ціпка з набалдашником — із тих, які називають «вагомим доказом» [8] ;

• **лексичні трансформації (додавання, вилучення, заміна, перестановка)**

Being a heavy stick the dog has held it tightly by the middle, and the marks of his teeth are very plainly visible [7].

Цей ціпок не з легких, собака брав його посередині й міцно стискав зубами. Сліди від них досить чіткі [8].

У даному випадку перекладачем була використана трансформація аналогового перекладу.

Питання перекладу термінології кримінального права входить до кола найскладніших питань у галузі перекладознавства, адже термінологічні одиниці належать до складу лексики, яка розвивається швидкими темпами, користується попитом у фахівців різних сфер.

У процесі перекладу юридичної термінології неминуче виникають певні труднощі, адже адекватний переклад не можливий без додаткових фонових (дискурсивних) знань, пов'язаних із походженням, класифікацією, функціонуванням та специфікою перекладу різнотипних термінів кримінального права.

Однією з головних проблем в процесі перекладу юридичних термінів кримінального права є проблема вибору адекватного відповідника, адже існує ряд термінів, які можуть мати багато значень як у юридичній галузі, так і в звичайній мові. Вибір прийняттого варіанта перекладу визначається наявністю або відсутністю еквівалента в мові перекладу. Якщо такий існує, то процедура полягає в його звичайній підстановці, проте за його відсутності – у ретельному підборі одного з варіантних відповідників з урахуванням низки лінгвістичних факторів. Це такі фактори, як стилістична приналежність, контекстуальне оточення, мовні норми, сполучуваність слів тощо.

Таким чином, переклад юридичної термінології у галузі кримінального права в межах двох різних правових систем вимагає від перекладача:

- вільного володіння мовою перекладу та мовою оригіналу;
- володіння знаннями у галузі права країни, на мову/з якої перекладається юридичний документ або окремий термін;
- володіння спеціальною юридичною термінологією.

Важливою умовою перекладу юридичних термінів у кримінальному праві – це дотримання точності та адекватності.

Проаналізувавши особливості перекладу англійських термінів кримінального права українською мовою, можна стверджувати, що найбільш вживаною перекладацькою трансформацією є вибір словникового еквіваленту (калькування). Найменш вживаними перекладацькими трансформаціями є адаптивне та змішане транскодування.

Список літератури

1. Артикуца Н.В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію / Н.В. Артикуца // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. КНЕУ. К., 2005. с. 35–42.

2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. Вінниця: Нова Книга, 2004. 576 с.

3. Черноватий Л.М., Карабан В.І., Іванко Ю.П., Ліпко І.П. Переклад англійської юридичної літератури. Навчальний посібник. 3-є видання, виправлене і доповнене. Вінниця: Нова Книга, 2006. 656с.

4. Шкута О.Г. Репрезентація структурно-семантичних характеристик англійських юридичних термінів українською мовою (на матеріалі офіційних текстів міжнародно-правових документів) / О.Г. Шкута // Вісник КНЛУ. 2017. № 2. с. 147–155.

5. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів // Філологічний дискурс. 2016. № 4. с. 266–272.

6. Зеленська О. Деякі аспекти синонімії в англійській термінології кримінального права // Науковий вісник. Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. №6. С.382–386.

7. The hound of the Baskervilles. Another Adventure of Sherlock Holmes by A. Conan Doyle. М.: «Фолио», 2019. 347 с.

8. Собака Баскервілів / Артур Конан Дойл. К.: Вид-во «Арій», 2014. 144с.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ОФИЦИАЛЬНО-ДЕЛОВЫХ
ТЕКСТОВ ООН В СВЕТЕ ТЕОРИИ
ПОЛИПАРАДИГМАЛЬНОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ
АНГЛИЙСКОГО, РУССКОГО И УКРАИНСКОГО
ЯЗЫКОВ)

Терехова Светлана Ивановна,

доктор филологических наук, профессор,
профессор кафедры русского языка и литературы,
профессор кафедры английского языка и перевода
факультета востоковедения
Киевский национальный лингвистический университет

Реда Ахмет

магистрант 2 года обучения
факультета славянской филологии
Киевский национальный лингвистический университет

В современном лингвистическом переводоведении все больше внимания уделяют исследователи разных стран особенностям и способам перевода официально-деловых текстов разных жанров (Л. С. Бархударов, В. И. Карабан, А. И. Чередниченко, И. В. Корунец, В. Н. Крупнов, И. С. Алексеева, В. А. Лазарев, А. Ю. Ефремова, П. Р. Палажченко, М. С. Пестова, А. П. Чужакин, А. З. Измайлов, А. Б. Шевина, Л. Л. Лукманова, Р. Newmark, L. Wisson и др.), поскольку именно деловая сфера человеческой деятельности становится всё более насущной и жизненно необходимой в мире, что особенно стало очевидным в эпоху мирового экономического кризиса, глобализации и интеграции на рубеже XX-XXI веков. Особое внимание при этом требуется уделять тем разновидностям официально-деловых текстов, которые имеют глобальное, международное значение, коими и являются документы ООН. Особенности и оптимальные способы их перевода с английского языка на русский / украинский, выявленные в результате полипарадигмального сопоставительного анализа, предлагается рассмотреть в нашей работе.

При полипарадигмальном [1, 2] сопоставительном изучении специфики и тенденций перевода официально-деловых текстов, в частности, текстов ООН второй половины XX – начала XXI ст., важно принимать во внимание как собственно лингвальные их особенности и на этой основе подбирать оптимальные способы их передачи с английского языка на русский / украинский, так и экстралингвальные факторы, способствующие правильному пониманию текста на языке перевода (категорию адресатов, их национальную принадлежность, социальный статус, международную ситуацию в мире, экономическую и общественно-политическую ситуацию в стране и др.).

В современных условиях глобализации и интеграции мировой экономики перевод официально-деловой документации ООН является одним из самых востребованных видов перевода, поскольку изначально он выполнял важнейшую социальную функцию, обеспечивая межъязыковое общение сперва 50 стран-членов ООН, а теперь – 193, сохраняя и передавая информацию из одного языка / культуры в другую. Распространение письменных переводов официально открыло широкий доступ к социальным, экономическим и культурным достижениям других стран, сделало возможным взаимодействие и взаимообогащение литератур и шире – культур, а на рубеже XX-XXI столетий – стало также способствовать еще большему **взаимопониманию** и урегулированию сложных международных проблем в рамках общественной деятельности ООН.

Научно-технический прогресс, интенсивное развитие международного сотрудничества, демографическое развитие стран Азии и Африки, активизация трудовой миграции в страны Западной Европы и Северной Америки, как и другие проявления жизнедеятельности современного социума приводят к расширению международных, межгосударственных и межведомственных контактов. В этих условиях существенно возрастает и роль перевода как средства межъязыковой коммуникации, обслуживающего экономические, общественно-политические, научные, культурно-эстетические и другие отношения в мире.

Цель исследования – на основе полипарадигмального сопоставительного анализа официально-деловых текстов ООН, датированных XX – началом XXI века, определить и охарактеризовать особенности, которые следует принимать во внимание при переводе с английского языка на русский / украинский.

Основной материал исследования – официально-деловые тексты ООН (резолюции, хартии и проч.) [3, 4, 5], и их переводы начала XXI века на указанные выше языки [5].

В силу того, что основной единицей перевода является текст, именно на его характеристиках базируются многие современные классификации видов и жанров перевода. При этом важно соотнести типологию (т. е. совокупность классификаций) текстов с широкой палитрой способов перевода, в большей или меньшей мере используемых при переводе текстов разной жанровой принадлежности в рамках официально-делового стиля, обеспечить на этой основе переводчиков-практиков своего рода шаблонами подготовки различных видов официально-деловой документации.

Узкоспециальные тексты во многом стандартны по форме, их общей тематической направленности и использованным в них языковым средствам. Поэтому переводчику изначально приходится решать лингвистические проблемы, обусловленные различиями в семантической структуре, стилистических коннотациях, особенностях функционирования единиц перевода в языках оригинала и перевода, их употребления в конкретной ситуации коммуникации.

Исследуемые нами тексты ООН характеризуются следующими специфическими признаками, интегрирующими их в группу официально-

деловых текстов по жанрово-стилистической принадлежности и, вместе с тем, отличающих их от таковых текстов прежних десятилетий и текстов, относящихся к другим функциональным стилям языка, а именно:

1) официальность, отнесенность к так называемому высокому стилю в сочетании с доступностью, понятностью изложения, что определяет и ограничивает группу используемой в них лексики, грамматических конструкций, а также подчеркивает деловую основу отношений между коммуникантами, устанавливает параметры коммуникации, вносит ограничения в речь традиционными формами текстов);

2) точность изложения мысли наряду с дипломатичностью, регламентированностью и толерантностью, предполагающие использование однозначных изречений [6, с. 13], но при этом допускающие ограниченное употребление в речи (преимущественно в устных выступлениях) стилистических фигур, базирующихся на полисемии, полифункциональности, транссемантичности современной общеупотребительной и официально-деловой лексики, ее нарочитой десемантизации и ресемантизации в риторических целях;

3) лаконизм, тяготение к использованию простых логических формулировок, краткость изречений, что обуславливает употребление (преимущественно в письменных текстах) большого количества общепринятых в официально-деловой сфере и специальных аббревиатур, акронимов и других типов сокращений, появившихся и ставших интернациональными на рубеже XX-XXI веков, в т. ч. и мультидисциплинарных терминов;

4) высокая степень терминологичности, частотное употребление официально-деловых клише [7, с. 2-3];

5) упрощенные, «стереотипизированные» по видам документов стандарты их оформления и подготовки, характеризующиеся однообразием структуры текстов и их архитектоники;

5) логичное построение текста по принципам «тезис – вывод», «тезис – доказательство – пример», «тезис – опровержение – доказательство – примеры – ссылки на первоисточники», «тезис 1 о современном состоянии – пояснение – статистические данные – тезис 2 / вывод о перспективах»; такие структурные особенности, свойственные резолюциям ООН, предполагают отсутствие развернутой формы рассуждения, сопровождаемой многочисленными примерами и статистическими данными (которые, например, можно, как и прежде, видеть в отчетах комиссий ООН), абстрагирование, отказ от субъективной подачи информации; тематические единицы текста, как правило, фрагментированы абзацами.

Таким образом, официально-деловые тексты ООН периода конца XX – начала XXI века характеризуются как общими чертами, традиционно присущими текстам официально-делового стиля речи, так и некоторой упрощенностью изложения, доступностью в оригинале и переводе для среднестатистического носителя языка, по сравнению с текстами середины XX века, тяготением к всё большему использованию интернационализмов, в особенности, мультидисциплинарных терминов, унификацией и стандартизацией форм

разных типов анализируемых текстов, некоторым упрощением стандартов их подготовки, перевода и аутентизации. Тем не менее, это ни в коей мере не снижает традиционные параметры текстов официально-делового стиля, высоких требований их точного, адекватного перевода и аутентичности переводов по отношению к оригиналу. Типологические особенности разноструктурных флективных языков, исследуемых нами, их отдаленное родство (языка оригинала – английского языка, с одной стороны, и языков перевода – русского и украинского, с другой стороны) накладывают ограничения на использование таких переводческих трансформаций, как калькирование и буквальный перевод, отдавая предпочтение лексико-семантическим трансформациям (конкретизация, модуляция) и грамматическим заменам (замена грамматической категории, замена грамматической формы, синтаксические трансформации структуры предложения). При этом для передачи собственных имен и безэквивалентной лексики всё больше наблюдается тенденция к использованию устоявшихся в практике перевода и международной коммуникации номинаций в рамках эквивалентного перевода, транслитерации, в меньшей мере – транскрипции. В рамках текстовых единиц чаще очевидны комплексные трансформации при переводе на русский / украинский язык.

Список литературы:

1. Терехова С. І. *Типи референції в системі просторових, часових та особових координат (на матеріалі української, російської та англійської мов)* : монографія. Київ : КСУ ; ТОВ “Альфа Реклама”, 2010. 340 с.
2. Terekhova S. Gnoseological aspects of referential representations studies in Ukrainian, Russian and English (multy-paradigmal approach). *International Science Ukrainian Eddition. Gumanities and Medical Science*. New York : LuLu Press Inc., 2010. Vol. 2. P. 89-101.
3. *Report on the human rights situation in Ukraine 16 November 2018 to 15 February 2019*. In: <https://www.ohchr.org/en/countries/enacaregion/pages/uareports.aspx>
4. *Universal Declaration of Human Rights*. In: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
5. <https://www.un.org/en/>
6. Шевнин А. Б. *Официально-деловой стиль. Матрица переводческих проблем*: учеб. пособ. Екатеринбург, 2010.
7. Пестова М. А., Ефремова А. Ю. Особенности перевода текстов официально-делового стиля. В.: *Jazyk a kultura*. Nr 8/ 2011. S. 1-12.

SINGULAR INTEGRAL EQUATIONS OF THE PROCESS TM-WAVE PROPAGATION BETWEEN TWO PARALLEL PLANES IN THE PRESENCE OF THICK MEMBRANES

Dushkin Volodymir,

Ph.D., Professor

National Academy of the National Guard of Ukraine

Melnik Vyacheslav

Lector

National Academy of the National Guard of Ukraine

The possibility of applying the approach proposed in the works [1-3] to the solution of 2D problems of wave propagation in waveguide channels is considered. This approach has been used in a number of cases to solve problems of diffraction and wave propagation [3-8]. The original boundary value problem for the Helmholtz equation is reduced by a system of boundary integral equations (IE). Further, the problem is solved using the DSM [9-10].

The considered electrodynamic structure is located in the region between two metal screens, which completely fill the planes $y' = 0$ and $y' = l'$.

A metal layer is located between these planes (see Fig. 1). All waveguide elements have perfect conductivity. The layer has M rectangular waveguide channels:

$$\Omega^* = \left\{ (y', z') \in R^2 \mid |z'| \leq d', 0 < y' < l' \right\}$$

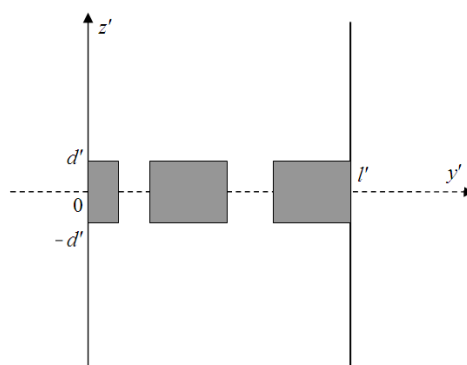

Figure 1. The structure under consideration.

We seek the total field resulting from wave scattering on membranes in the form:

$$u(y', z') = \begin{cases} u_0(y', z') + u^+(y', z'), & z' > 0; \\ u_q(y', z'), & (y', z') \in \Omega_q^*, \quad (q = 1, \dots, M); \\ u^-(y', z'), & z' < 0. \end{cases}$$

where

$$\begin{aligned} u^+(y', z') &= \sum_{n=1}^{\infty} a_n^+ \cdot \exp(-\gamma'_n(z' - d')) \cdot \sin(p'_n y'), \\ u^-(y', z') &= \sum_{n=1}^{\infty} a_n^- \cdot \exp(\gamma'_n(z' + d')) \cdot \sin(p'_n y'), \\ u_q(y', z') &= \sum_{n=1}^{\infty} \left(b_{n,q}^- \cdot \frac{sh(\gamma'_{n,q} z')}{sh(\gamma'_{n,q} d')} + b_{n,q}^+ \cdot \frac{ch(\gamma'_{n,q} z')}{ch(\gamma'_{n,q} d')} \right) \cdot \sin(p'_{n,q} (y' - \alpha'_q)), \\ p'_n &= \frac{\pi n}{l} \quad \gamma'_n = \sqrt{(p'_n)^2 - k^2}, \quad n \in N \quad \text{Re}(\gamma'_n) \geq 0, \quad \text{Im}(\gamma'_n) \leq 0, \quad n \in N \\ p'_{n,q} &= \frac{\pi n}{\beta'_q - \alpha'_q}, \quad \gamma'_{n,q} = \sqrt{(p'_{n,q})^2 - k^2}, \quad n \in N, \quad (q = 1, \dots, M). \end{aligned}$$

Let's introduce dimensionless parameters:

$$\begin{aligned} \gamma_n &= \frac{l' \gamma'_n}{\pi}, \quad n \in Z, \quad \alpha'_q = \frac{l'}{\pi} \alpha_q, \quad \beta'_q = \frac{l'}{\pi} \beta_q, \quad d'_q = \frac{l'}{\pi} d_q, \quad \theta_q = \frac{\pi}{\beta_q - \alpha_q}, \\ \gamma_{n,q} &= \frac{l' \gamma'_{n,q}}{\pi}, \quad p_{n,q} = n \cdot \theta_q, \quad n \in N, \quad (q = 1, \dots, M). \end{aligned}$$

Applying the approach outlined in the monograph, we obtain the boundary IE:

$$\begin{aligned} \frac{1}{2\pi} \int_L \left\{ ctg\left(\frac{t-y}{2}\right) - ctg\left(\frac{t+y}{2}\right) \right\} F^+(t) dt + \frac{1}{\pi} \int_L K_0(y, t) F^+(t) dt + \\ + \frac{\theta_q}{2\pi} \int_{\alpha_q}^{\beta_q} \left\{ ctg\left(\theta_q \frac{t-y}{2}\right) + ctg\left(\theta_q \frac{t+y-2\alpha_q}{2}\right) \right\} \cdot F_q^+(t) dt + \\ + \frac{1}{\pi} \int_{\alpha_q}^{\beta_q} K_q^+(y, t) \cdot F_q^+(t) dt = -\frac{\partial u_0}{\partial z}(y, d) \quad y \in (\alpha_q, \beta_q), \quad (q = 1, \dots, M), \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \frac{1}{2\pi} \int_L \left\{ ctg\left(\frac{t-y}{2}\right) - ctg\left(\frac{t+y}{2}\right) \right\} F^-(t) dt + \frac{1}{\pi} \int_L K_0(y, t) F^-(t) dt + \\ + \frac{\theta_q}{2\pi} \int_{\alpha_q}^{\beta_q} \left\{ ctg\left(\theta_q \frac{t-y}{2}\right) + ctg\left(\theta_q \frac{t+y-2\alpha_q}{2}\right) \right\} \cdot F_q^-(t) dt + \\ + \frac{1}{\pi} \int_{\alpha_q}^{\beta_q} K_q^-(y, t) \cdot F_q^-(t) dt = -\frac{\partial u_0}{\partial z}(y, d) \quad y \in (\alpha_q, \beta_q), \quad (q = 1, \dots, M). \end{aligned}$$

$$\int_{-1}^{-1} \frac{{}^{-1}V_q^+(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} = 0, \quad q = 1, \dots, M; \quad \int_{-1}^{-1} \frac{{}^{-1}V_q^-(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} = 0, \quad q = 1, \dots, M.$$

where

$$\begin{aligned} K_0(y, t) &= -\sum_{n=1}^{\infty} \frac{\Delta_n}{n} \cdot \{\sin(y-t) + \sin(t+y)\}, \\ K_q^+(y, t) &= -\sum_{n=1}^{\infty} \frac{\Delta_{n,q}^+}{n} \cdot \{\sin(\theta_q(y-t)) + \sin(\theta_q(t+y-2\alpha_q))\}, \end{aligned}$$

$$K_q^-(y, t) = -\sum_{n=1}^{\infty} \frac{\Delta_{n,q}^-}{n} \cdot \left\{ \sin(\theta_q(y-t)) + \sin(\theta_q(t+y-2\alpha_q)) \right\},$$

$$\Delta_n = \gamma_n - |n| = O\left(\frac{1}{n}\right), \quad n \rightarrow \infty,$$

$$\Delta_{n,q}^+ = \frac{\gamma_{n,q}}{\theta_q} \cdot th(\gamma_{n,q}d) - |n| = O\left(\frac{1}{n}\right), \quad n \rightarrow \infty, \quad \Delta_{n,q}^- = \frac{\gamma_{n,q}}{\theta_q} \cdot cth(\gamma_{n,q}d) - |n| = O\left(\frac{1}{n}\right), \quad n \rightarrow \infty.$$

Fourier amplitudes are expressed from the solution of a system of IE by the formulas:

$$a_n^+ = \frac{2}{\pi n_0} \int_0^{\pi} (F^+(t) + F^-(t)) \cos(nt) dt, \quad n \in N;$$

$$a_n^- = \frac{2}{\pi n_0} \int_0^{\pi} (F^+(t) - F^-(t)) \cos(nt) dt, \quad n \in N;$$

$$b_{n,q}^+ = \frac{2}{\pi n} \int_{\alpha_q}^{\beta_q} F_q^+(t) \cos(\theta_q \cdot n(t - \alpha_q)) dt, \quad n \in N, \quad (q = 1, \dots, M);$$

$$b_{n,q}^- = \frac{2}{\pi n} \int_{\alpha_q}^{\beta_q} F_q^-(t) \cos(\theta_q \cdot n(t - \alpha_q)) dt, \quad n \in N, \quad (q = 1, \dots, M).$$

In accordance with Meixner's conditions, we will look for functions $F_q^+(y)$ and $F_q^-(y)$ in the form:

$$F_q^+(y) = \frac{v_q^+(y)}{\sqrt{(y - \alpha_q)(\beta_q - y)}}, \quad y \in (\alpha_q, \beta_q), \quad q = 1, \dots, M;$$

$$F_q^-(y) = \frac{v_q^-(y)}{\sqrt{(y - \alpha_q)(\beta_q - y)}}, \quad y \in (\alpha_q, \beta_q), \quad q = 1, \dots, M.$$

Note that $v_q^+(y)$ and $v_q^-(y)$ are Lipschitz functions on segments $[\alpha_q, \beta_q]$.

Introduce mappings:

$$g_q(\tau): [-1, 1] \rightarrow [\alpha_q, \beta_q], \quad g_q(\tau) = \frac{\beta_q - \alpha_q}{2} \tau + \frac{\beta_q + \alpha_q}{2}, \quad (q = 1, \dots, M)$$

and designations:

$$R_{q,p}^+(\xi, \tau) = K_0(g_q(\xi), g_p(\tau)) + \delta_{q,p} \cdot K_q^+(g_q(\xi), g_q(\tau)),$$

$$R_{q,p}^-(\xi, \tau) = K_0(g_q(\xi), g_p(\tau)) + \delta_{q,p} \cdot K_q^-(g_q(\xi), g_q(\tau)),$$

$$f(\xi) = -\frac{\partial u_0}{\partial z}(g_q(\xi), d), \quad V_q^+(\tau) = v_q^+(g_q(\tau)), \quad V_q^-(\tau) = v_q^-(g_q(\tau)), \quad (q = 1, \dots, M).$$

Using the introduced designations, we transform the integral equations on segments $[\alpha_q, \beta_q]$ to the IE system on one interval $(-1, 1)$:

$$\begin{aligned} & \frac{1}{\pi} \int_{-1}^1 \left(\frac{1}{2} \operatorname{ctg} \left(\frac{g_q(\tau) - g_q(\xi)}{2} \right) - \frac{1}{2} \operatorname{ctg} \left(\frac{g_q(\tau) + g_q(\xi)}{2} \right) \right) \frac{V_q^+(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} + \\ & + \frac{\theta_q}{\pi} \int_{-1}^1 \left(\frac{1}{2} \operatorname{ctg} \left(\theta_q \frac{g_q(\tau) - g_q(\xi)}{2} \right) - \frac{1}{2} \operatorname{ctg} \left(\theta_q \frac{g_q(\tau) + g_q(\xi)}{2} \right) \right) \frac{V_q^+(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} + \\ & + \frac{1}{\pi} \sum_{p=1}^M \int_{-1}^1 R_{q,p}^+(\xi, \tau) \frac{V_q^+(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} = f(\xi), \quad |\xi| < 1; \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & \frac{1}{\pi} \int_{-1}^1 \left(\frac{1}{2} \operatorname{ctg} \left(\frac{g_q(\tau) - g_q(\xi)}{2} \right) - \frac{1}{2} \operatorname{ctg} \left(\frac{g_q(\tau) + g_q(\xi)}{2} \right) \right) \frac{V_q^-(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} + \\ & + \frac{\theta_q}{\pi} \int_{-1}^1 \left(\frac{1}{2} \operatorname{ctg} \left(\theta_q \frac{g_q(\tau) - g_q(\xi)}{2} \right) - \frac{1}{2} \operatorname{ctg} \left(\theta_q \frac{g_q(\tau) + g_q(\xi)}{2} \right) \right) \frac{V_q^-(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} + \\ & + \frac{1}{\pi} \sum_{p=1}^M \int_{-1}^1 R_{q,p}^-(\xi, \tau) \frac{V_q^-(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} = f(\xi), \quad |\xi| < 1; \end{aligned}$$

$$\int_{-1}^{-1} \frac{V_q^+(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} = 0, \quad q = 1, \dots, M; \quad \int_{-1}^{-1} \frac{V_q^-(\tau) d\tau}{\sqrt{1-\tau^2}} = 0, \quad q = 1, \dots, M.$$

The equations are solved numerically using the discrete singularities method.

References:

13. Gandel Y. V. , "Parametric representations of integral and pseudo-differential operators in diffraction problems," 10th International Conference on Mathematical Methods in Electromagnetic Theory, 2004., Dnipropetrovsk, Ukraine, 2004, pp. 57-62, doi: 10.1109/MMET.2004.1396929.
14. Gandel', Y.V. Boundary-value problems for the Helmholtz equation and their discrete mathematical models. J Math Sci.. 171, 74–88 (2010). doi.org/10.1007/s10958-010-0127-3.
15. Y. V. Gandel' and V. D. Dushkin, "The method of parametric representations of integral and pseudo-differential operators in diffraction problems on electrodynamic structures," 2012 Proceedings of the International Conference Days on Diffraction, St. Petersburg, 2012, pp. 76-81, doi: 10.1109/DD.2012.6402755.
16. Душкин В.Д. Решение двумерной задачи дифракции с краевыми условиями третьего рода на боковой поверхности волноводных каналов // Доп. НАН України. – 1999. – No 9. – С. 11 – 15.
17. Yu.V. Gandel and V.D. Dushkin, Mathematical Models of Two-Dimensional Diffraction Problems: Singular Integral Equations and Numerical Methods of Discrete Singularities Method, Academy of IT of the MIA of Ukraine, Kharkiv, 2012 544 p. (in Russian)

18. Gandel', Y.V., Dushkin, V.D. Mathematical Model of Scattering of Polarized Waves on Impedance Strips Located on a Screened Dielectric Layer. *J Math Sci* 212, 156–166 (2016). doi.org/10.1007/s10958-015-2656-2.
19. V. D. Dushkin, S. V. Zhuchenko and O. V. Kostenko, "Numerical analysis of wave scattering by periodic systems of impedance tapes," 2019 XXIVth International Seminar/Workshop on Direct and Inverse Problems of Electromagnetic and Acoustic Wave Theory (DIPED), Lviv, Ukraine, 2019, pp. 112-116, doi: 10.1109/DIPED.2019.8882633.
20. Dushkin, V., Zhuchenko, S., & Kostenko, O. (2019). Discrete mathematical model of the scattering process of E-polarized wave on a periodic impedance grating. *Visnyk of V. N. Karazin Kharkiv National University. Ser. Mathematics, Applied Mathematics and Mechanics*, 90, 4-25. doi.org/10.26565/2221-5646-2019-90-01.
21. S. M. Belotserkovsky, I. K. Lifanov *Method of Discrete Vortices*. – CRC Press, 1993. – 452 p.
22. Lifanov I.K. *Singular Integral Equations and Discrete Vortices*. – Utrecht, the Netherlands; Tokyo, Japan: VSP, 1996. – 475 p.

MATHEMATICAL MODEL OF BIOCHEMICAL PROCESSES RATES

Hubal Halyna

Ph.D. (Physical and Mathematical Sciences),
Associate Professor,
Lutsk National Technical University

While studying rates of various biological and biochemical processes, it is important to describe a complex system using a small amount of differential equations [1] that represents one of the main tasks of mathematical modeling. General laws for rates are the same for both chemical reactions and biochemical reactions and reproduction of individuals of coexisting species.

Problems of studying reaction rates of various substances are rather difficult and their solution requires application of many sciences including quantum mechanics.

Any real process consists of many separate stages as a rule. Thus, the mathematical model of the process (the model of a chain of reactions) involves many elementary acts. To construct the full mathematical model of the process, it is necessary to express rates of change of concentrations of different substances in terms of rates of separate elementary reactions. The rate of change of concentration of each substance

$\frac{dC_i}{dt}$ is a derivative of the concentration C_i with respect to time t . It is equal to the

difference between rates of formation and disappearance of this substance in separate reactions. If we write differential equations for all the components of the process (let their number be equal to n), then we get the system of differential equations:

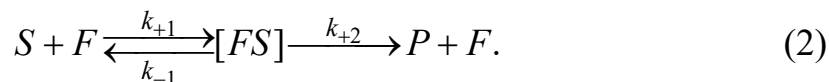
$$\left\{ \begin{array}{l} \frac{dC_1}{dt} = f_1(C_1, C_2, \dots, C_n), \\ \frac{dC_2}{dt} = f_2(C_1, C_2, \dots, C_n), \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ \frac{dC_n}{dt} = f_n(C_1, C_2, \dots, C_n). \end{array} \right. \quad (1)$$

The number of differential equations in this system is equal to the number of variables, i.e. the number of various substances taking part in the process. Then the system is always closed.

The functions $f_i(C_1, C_2, \dots, C_n)$ are algebraic sums of rates of separate reactions; as a rule, these functions are rational and often are polynomials of low degrees determining by the order of corresponding reactions.

Consider the reaction catalyzing by a biological catalyst (an enzyme), that is by a large protein molecule (i.e. by macromolecule which molecular weight is of the order of hundreds of thousands), often containing a special group of non-protein nature, i.e. coenzyme [2], [3]. The mechanism of catalysis is as follows: first, the molecule that

turns, so called substratum, as a rule, is a small molecule that joins enzyme and forms a complex. Then the enzyme processes the molecule of the substratum: either breaks it down or interchanges or replaces some groups of atoms. This usually takes place in several stages. The enzyme produces the molecule (product) formed ready, i.e. the substratum S connecting with the enzyme F , forms the complex $[FS]$:

The coefficient k_{+1} is a constant of a rate (or an absolute rate) of the reaction of synthesis of the complex. The reverse arrow indicates that the reaction is reversible; the absolute rate of decay of the complex is k_{-1} . The arrow on the right of $[FS]$ means that the complex decays into the product P and the enzyme F at the absolute rate k_{+2} . For simplicity, we consider this reaction to be irreversible which is in most cases. The process of synthesis of the complex is a second-order reaction and the process of its decay is a first-order reaction.

Denoting, for simplicity, concentrations of substances by the same symbols which were denoted substances by, according to the reaction scheme (2) and taking into account (1), we write the system of equations:

$$\left\{ \begin{array}{l} \frac{dS}{dt} = -k_{+1}FS + k_{-1}[FS], \\ \frac{dF}{dt} = -k_{+1}FS + k_{-1}[FS] + k_{+2}[FS], \\ \frac{d}{dt}[FS] = k_{+1}FS - k_{-1}[FS] - k_{+2}[FS], \\ \frac{dP}{dt} = k_{+2}[FS]. \end{array} \right. \quad (3)$$

Positive terms in the system of equations (3) describe the growth of corresponding concentrations and negative ones describe their decline.

The condition of conservation of enzyme molecules in the reaction simplifies the system of equations (3). Indeed, if we add the third differential equation of the system (3) to the second one, we obtain:

$$\frac{d}{dt}(F + [FS]) = 0$$

or

$$F + [FS] = F_0 = \text{const}, \quad (4)$$

where F_0 is initial concentration of the enzyme, F is concentration of a free enzyme, $[FS]$ is concentration of a bound enzyme.

Thus, one of the differential equations of the system (3), for example, the second one can be replaced by the algebraic relation (4) which expresses the law of conservation of the enzyme in the reaction.

We separately write the third differential equation of the system (3) taking into account (4):

$$\frac{d}{dt}[FS] = k_{+1}(F_0 - [FS])S - k_{-1}[FS] - k_{+2}[FS]$$

or

$$\frac{d}{dt}[FS] = k_{+1}F_0S - [FS](k_{-1} + k_{+2} + Sk_{+1}). \quad (5)$$

Consider a stationary (concerning $[FS]$) solution of the differential equation (5), i.e. put $\frac{d}{dt}[FS] = 0$ where $[FS] = \text{const} = [\overline{FS}]$. Then for the stationary (constant) concentration of the complex $[\overline{FS}]$, from the differential equation (5), we obtain:

$$[\overline{FS}] = \frac{F_0S}{K_m + S} \quad \text{or} \quad [\overline{FS}] = F_0 \frac{S}{K_m + S}, \quad (6)$$

where $K_m = \frac{k_{-1} + k_{+2}}{k_{+1}}$. As $S = K_m$, then from the formula (6), we obtain $[\overline{FS}] = \frac{F_0}{2}$,

namely in this case, a half of the enzyme molecules is in the state of the complex.

The concentration of the enzyme F being much less than the concentration of the substratum S , during the "turnover" time of the enzyme, the concentration of the substratum changes very slightly. As a rule, characteristic concentrations of substrata and products, during biochemical reactions, are of the order $S \approx P \approx$ from 10^{-2} to 10^{-3} mole per litre and the concentration of the enzymes $F \approx$ from 10^{-5} to 10^{-6} mole per litre. It is necessary for the enzyme "to work" for a long time to substantially change the initial concentration of the substratum. It is such situations that are in studies of enzymatic processes in vitro. Processes occur similarly in a live cell. The substratum enters the cell from the environment.

Since for the stationary mode $\frac{d}{dt}[FS] = 0$, then from the third differential equation of the system (3), we get:

$$-k_{+1}FS + k_{-1}[\overline{FS}] = -k_{+2}[\overline{FS}]. \quad (7)$$

Thus, for the stationary (concerning the concentration of the bound enzyme $[\overline{FS}]$) mode the system of equations (3) taking into account (7) and (6), takes on the form:

$$\begin{cases} \frac{dS}{dt} = -k_{+1}FS + k_{-1}[\overline{FS}], \\ \frac{dP}{dt} = k_{+2}[\overline{FS}] \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \frac{dS}{dt} = -k_{+2}[\overline{FS}], \\ \frac{dP}{dt} = -\frac{dS}{dt} \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} \frac{dS}{dt} = -k_{+2}F_0 \frac{S}{K_m + S}, \\ \frac{dP}{dt} = k_{+2}F_0 \frac{S}{K_m + S}. \end{cases} \quad (8)$$

As it is seen in (8), $\frac{dP}{dt} = -\frac{dS}{dt}$, namely if the substratum does not enter additionally from outside, the rate of decrease of the concentration of the substratum $-\frac{dS}{dt}$ is equal to the rate of increase of the concentration of the product $\frac{dP}{dt}$, which corresponds to the law of conservation of substance.

The system of equations (8) reflects the main property of enzymatic reactions, that is saturation. Indeed, as we see from the second equation of the system (8), as concentrations of the substratum are low, the rate of product synthesis depends strongly on S and as $S \rightarrow \infty$, the rate of product synthesis takes a constant independent of the concentration of the substratum value $k_{+2}F_0$ where $k_{+2}F_0$ is a maximum rate of the enzymatic reaction and a constant k_{+2} is an enzyme turnover number indicating how many acts of catalysis the enzyme can make per unit time when fully saturated with the substratum.

The characteristic time of the enzymatic reaction τ_F depends on the enzyme turnover number k_{+2} (or on the time $\tau = \frac{1}{k_{+2}}$ for which one enzyme turnover is occurred) but it is much greater than τ . Indeed, the denotation τ_F means such time for which the enzyme manages to process a great amount of the substratum. Then taking into account the first equation of the system (8) and assuming $\frac{S}{K_m + S} \approx 1$, we can determine τ_F :

$$\tau_F \approx \frac{S}{\left| \frac{dS}{dt} \right|} \approx \frac{S}{k_{+2}F_0}.$$

Thus,

$$\tau_F \approx \frac{S}{F_0} \tau \approx 10^3 \tau.$$

Similar to formulas (3)–(8), we can obtain formulas describing stopping of enzymatic reactions by special substances, i.e. inhibitors. It is very important because it enables us to control biochemical processes.

In nature, as a rule, enzymes rarely work at “maximum power” they are often taken with a “reserve”. Regulation of biochemical processes is carried out by inhibiting activities of enzymes and managerial regulatory apparatus of a cell is an apparatus of “violence and inhibition”. To speed up the process, the cell decreases stopping and to slow the process, it increases stopping. Biochemical processes regulate themselves in such a way.

As a rule, inhibitors are relatively small molecules often similar in structure to the molecules of substrata or products.

There are two types of stopping (inhibition): competitive (isosteric) and non-competitive (allosteric).

In the first case, the inhibitor is similar to the substratum and can take the place of the substratum in the active center; the inhibitor and substratum seem to compete for the same place on the enzyme, namely it is “the competitive stopping”.

In the second case, the inhibitor is not similar to the substratum and joins the enzyme molecule in another place. However, it does not interfere with the formation of the complex but paralyzes the work of the enzyme, i.e. interferes with the formation of the product.

In the case of competitive (isosteric) stopping, the second equation of the system (8) takes on the form:

$$\frac{dP}{dt} = k_{+2}F_0 \frac{S}{K_m + S + \frac{I_0}{K_i}}. \quad (9)$$

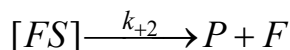
In the case of non-competitive (allosteric) stopping, the second equation of the system (8) takes on the form:

$$\frac{dP}{dt} = k_{+2}F_0 \frac{S}{(K_m + S) \left(1 + \frac{I_0}{K_i}\right)}. \quad (10)$$

In the formulas (9), (10), I_0 is a concentration of the inhibitor, K_i is an inhibitor constant determining by rates of formation and dissociation of the enzyme and inhibitor complex.

Along with the inhibitors are substances which can enhance the activity of the enzyme and speed up its work. This regulation method can be called the encouragement method.

The essence of the process is as follows: special substance, i.e. the activator A connects with the enzyme F or with the existing enzyme and substratum complex; along with the common reaction

occurs the decay of the triple complex:

where $k_{+2}^a \gg k_{+2}$, namely the decay constant of the active complex is much greater than of non-active one. In this case (if we neglect k_{+2} compared to k_{+2}^a), the rate of release of the product (taking into account the second equation of the system (8) and according to the scheme of the reaction (11)) can be written in the form:

$$\frac{dP}{dt} = k_{+2}^a F_0 \frac{S}{K_m + S} \cdot \frac{A}{K_a + A} \quad (12)$$

where K_a is an activation constant.

References:

7. Demidovich B.P. Differential equations / B.P. Demidovich, V.P. Modenov. – Saint Petersburg: Lan, 2008.

8. Luk L.Y.P. Protein motion and dynamic effects in enzyme catalysis / L.Y.P. Luk, E.J. Loveridge, R.K. Allemann // Phys.Chem.Chem.Phys. – 2015.

9. Marangoni A.G. Enzyme kinetics. A modern approach / A.G. Marangoni. – A John Wiley & Sons, Inc., Publication, 2003.

THE CALCULATION OF THE INITIAL PRE-FRACTURE ZONE NEAR THE CORNER POINT OF A PIECEWISE-HOMOGENEOUS ELASTIC BODY

Polishchuk Tetiana

Ph.D., Associate Professor

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

A symmetric problem of calculating the initial pre-fracture zone in a piecewise homogeneous isotropic elastic body near the corner point of the interface between two different media is considered. It is assumed that the elastic material of the thin tie layer is more brittle than the materials of the constituent body. With an increase in the external load near the corner point of the interface between the media, which is a pointed stress concentrator, a narrow pre-fracture zone appears and develops and which develops in the form of a pair of narrow stripes emanating from the corner point and located at the boundary of the environment. The size of narrow stripes is considered to be significantly smaller than the size of the body.

We will study only the initial stage of development of the pre-fracture zone modeling a strip-zone with a shear line of normal displacement, on which the normal stress is equal to a given constant of the binder σ . Thus the initial stage of the process of delamination of the considered piecewise homogeneous body takes place along the interface of the media near its corner point.

Taking into account the smallness of the pre-fracture zone, we arrive at the problem of the theory of elasticity for a piece-homogeneous region with the boundary of the separating media in the form of an angle containing cuts of finite length.

At infinity, the asymptotic behavior is realized, which is a solution to a similar problem without cuts and is generated by a single root λ on the interval $]-1;0[$ of its characteristic equation. It is assumed that this solution contains an arbitrary constant C . Using the Wiener-Hopf method in combination with the Mellin transform, the formulated problem of the theory of elasticity is reduced to the functional Winner-Hopf equation in the strip complex plane containing the imaginary axis regarding unknown functions $\Phi^+(p)$, $\Phi^-(p)$:

$$\Phi^+(p) + \frac{\sigma}{p+1} + \frac{\sigma_1}{p+\lambda+1} = A \operatorname{ctg} p \pi G(p) \Phi^-(p) \quad (1)$$

Factorization of the coefficient on the imaginary axis is carried out by splitting it into a function $A \operatorname{ctg} p \pi$ that can be factorized using gamma functions and a function $G(p)$ that can be factorized using the Gakhov formula.

The exact solution of the equation is constructed and expressed in terms of integrals of the Cauchy type, gamma functions.

$$\begin{aligned} \Phi^+(p) = K^+(p)G^+(p) & \left\{ \frac{\sigma}{p+1} \left[\frac{1}{K^+(-1)G^+(-1)} - \frac{1}{K^+(p)G^+(p)} \right] + \right. \\ & \left. + \frac{\sigma_1}{p+\lambda+1} \left[\frac{1}{K^+(-\lambda-1)G^+(-\lambda-1)} - \frac{1}{K^+(p)G^+(p)} \right] \right\} (\operatorname{Re} p < 0), \\ \Phi^-(p) = \frac{pG^-(p)}{AK^-(p)} & \left[\frac{\sigma}{(p+1)K^+(-1)G^+(-1)} + \frac{\sigma_1}{(p+\lambda+1)K^+(-\lambda-1)G^+(-\lambda-1)} \right] (\operatorname{Re} p > 0). \end{aligned} \quad (2)$$

On the basis of its solution, a formula is derived for the stress intensity factor at the end of the cut:

$$k_I = \frac{2\sqrt{2}(\alpha_1 + e)}{1 + \alpha_1 + (1 + \alpha_2)e} \sqrt{l} \left[\frac{g\Gamma(\lambda + 3/2)}{\Gamma(\lambda + 2)G^+(-\lambda - 1)} Cl^\lambda - \frac{\sqrt{\pi}}{2G^+(-1)} \sigma \right]. \quad (3)$$

The length $2l$ of the pre-deformed zone is determined from the condition of limited stress near the end of the cross-sectional line of the normal displacement (the stress intensity factor is zero). There is the following form

$$l = L \left(\frac{|C|}{\sigma} \right)^{-1/\lambda}, \quad L = \left[\frac{2|g|\Gamma(\lambda + 3/2)G^+(-1)}{\sqrt{\pi} \Gamma(\lambda + 2)G^+(-\lambda - 1)} \right]^{-1/\lambda} \quad (4)$$

Formula (3) establishes the law of development of the initial pre-fracture zone near the considered corner point.

It follows from the results obtained that with an increase in the modulus of the loading parameter C , the length of the pre-fracture zone increases according to a power law. With increasing constant σ , the length of the pre-fracture zone decreases. If $C > 0$ ($C < 0$), then the more the materials differ from each other, the wider (narrower) the range of angle values at which the pre-fracture zone will develop along the media interface.

References:

1. *Noble B.* Using of the Wiener-Hopf method for the solve of the Partial derivative equations, Moscow: Izdatelstvo Inostr. lit., 1962 (Russia).
2. *Uflyand Y. S.* Integralnyie preobrazovaniya v zadachakh teorii uprugosti. Leningrad: Nauka, 1967 (Russia).

ПАМЯТЬ И СОЗНАНИЕ В МОДЕЛИ ВСЕЛЕННОЙ С МИНИМАЛЬНОЙ НАЧАЛЬНОЙ ЭНТРОПИЕЙ

Петр Алексеевич Кондратенко

Доктор физико-математических наук, профессор,
Профессор кафедры общей и прикладной физики
Национальный авиационный университет, г. Киев, Украина

Казалось бы, какая связь может быть между моделью рождения Вселенной и Сознанием человека? Тем более, что традиционная Стандартная модель рождения Вселенной не в состоянии ответить на этот вопрос. Но это вызвано тем, что Стандартная модель несовершенна и противоречит законам физики. В частности, при рождении Вселенной из сингулярности (точечный объект, содержащий всю материю Вселенной при огромной температуре и давлении) она сразу же должна была оказаться внутри черной дыры, чего нет на самом деле. Стандартная модель не может ответить и на вопрос, как возникла жизнь на Земле. Все это привело автора данной статьи к необходимости изложить физические аспекты поставленных проблем исходя из модели Вселенной с минимальной начальной энтропией. [1]. В соответствии с этой моделью наша Вселенная является частью Супер-Вселенной, представленной расслоенным пространством, одним из слоев которого является наша Вселенная. Энергия в виде Скалярного Поля непрерывно с постоянной скоростью поступает в Супер-Вселенную, заполняя поэтапно все имеющиеся слои. Скалярное Поле несет с собой программу развития Вселенной и ответственно за все процессы в развивающейся Вселенной.

Исходя из модели рождения Вселенной [1], автор изложил в статье [2] физические аспекты возникновения жизни на Земле. В данном же сообщении будет изложен взгляд автора на суть памяти и Сознания человека.

Рассматривая жизнь, мы обратили внимание на то, что без программы она в принципе невозможна. Но для функционирования программы необходимо иметь определенное место ее локализации, хранения. Программа нужна для функционирования клетки. Она же в другом аспекте нужна для жизнедеятельности человека, познания законов бытия, общения между людьми, обучения и т.п. Итак, где же локализована память, где хранится осознание собственного "Я"?

Конечно, сторонники эволюционной теории в рамках единого материального мира не могут принять факт наличия программы и памяти, не заложенной в нейронах головного мозга. Но давайте познакомимся с фактами и расчетами специалистов.

Мозг состоит из нейронов. Нейрон напоминает автоматизированную телефонную станцию, но значительно более мощную. Сигнал поступает по аксону и передается к следующему (одному из тысяч) присоединенному к нему нейрону. Следовательно, сигнал должен быть закодированным, то есть,

содержать информацию об адресе его доставки. Обеспечивают передачу сигнала в нужном направлении синапсы.

Естественно, должны быть конечные нейроны, в которых генерируется сигнал. Такие нейроны являются сенсорными (афферентные нейроны). Они содержатся в органах ощущения: зрения, слуха, осязания, запаха, вкуса. А с другой стороны, они передают информацию из Сознания и памяти (банка информации). Понятно, что нейрон не может быть местом памяти человека.

Прежде всего, необходимо понять, из чего состоит человек. Существует три части человека: **тело, разум и Он сам, то есть Сознание**.

Когда Сознание управляет действиями человека, оно действует аналитически. То есть, когда человек находится в сознательном состоянии, работает *аналитический* ум. Аналитический ум работает как компьютер, однако он имеет значительно превышающие способности и несравненно сложнее любой машины. Аналитический ум имеет свои банки памяти. Чтобы действовать, аналитический ум должен иметь чувства (информацию), память (информацию) и воображение (опять-таки информацию). Аналитический ум никогда не ошибается до того времени, пока организм остается невредимым. Он постоянно проверяет и взвешивает новый опыт в свете старого, формулирует новые выводы, и вообще очень занят тем, чтобы всегда оставаться правым.

Аналитический ум обладает полной ответственностью и властью, необходимыми для внедрения в жизнь своих действий и желаний. При помощи механизма, регулирующего жизненные функции (он руководит всеми механическими функциями жизни), аналитический ум может повлиять на любую функцию организма по собственному желанию [3].

Теперь рассмотрим, что такое Сознание вообще [4]. Сознание - это осознание себя, своей личности, это большой анализатор всех наших чувств, эмоций, желаний, планов. Сознание – это то, что нас выделяет, что заставляет нас чувствовать себя не предметами, а личностями. Сознание - это осознание нами своего «Я». Несмотря на то, что мы очень мало знаем о Сознании, мы вполне вероятно знаем, что мы его имеем.

Одним из главных вопросов человечества является вопрос о природе этого самого Сознания ("Я", эго). Диаметрально противоположные взгляды по этому вопросу имеют материализм и идеализм. С точки зрения материализма человеческое Сознание есть субстрат головного мозга, продукт материи, порождение биохимических процессов, особого слияния нервных клеток. С точки зрения идеализма Сознание это - эго, «Я», дух - нематериальная, невидимая, вдохновляющая тело, вечно существующая, не умирающая энергия. В актах Сознания всегда участвует субъект, который все и осознает. Сознание всегда личное. Качества человека могут изменяться со временем, но его "Я" при этом останется неизменным.

Материализм привык раскладывать на механические составляющие весь многоаспектный мир. Самым наивным заблуждением воинствующего материализма относительно личности является представление, что личность - это совокупность биологических качеств. Однако сочетание безличных

предметов, будь они хоть атомами, хоть нейронами, не может породить личность и ее ядро - «Я».

Если бы нервные клетки составляли наше "Я", то мы ежедневно теряли бы часть своего "Я". С каждой умершей клеткой, с каждым нейроном, «Я» становилось бы меньше и меньше. С восстановлением клеток, оно бы росло в размерах. Даже при полной смене всех (включая нервные) клеток организма, «Я» человека остается прежним, следовательно, оно не принадлежит постоянно меняющемуся материальному телу.

Является ли Сознание продуктом деятельности мозга? Что говорит наука?

Большинство думает, что именно мозг воспринимает информацию через органы чувств (слух, зрение и т.д.) из окружающего мира, перерабатывает ее и решает, как действовать в каждом конкретном случае, думают, что именно мозг делает нас живыми, дает нам осознание личности. Но эта сказка не имеет отношения к науке. Мозг в наше время глубоко изучен. Никто и никогда не обнаружил связи мозга с самыми центрами нашей личности, нашего «Я».

Известный ученый, профессор МГУ Николай Кобозев в своей монографии показал, что ответственными за процессы мышления и памяти не могут быть ни клетки, ни молекулы, ни даже атомы [5]. Причина заключается в том, что записанная на материальных элементах информация не может долго жить при температуре тела человека. Н. Кобозев говорит: поскольку логический процесс и его результат (умозаключение) вполне упорядочены, т.е. безэнтропийные, то, следовательно, молекулярный механизм мозга, создающий эту логическую продукцию, также должен находиться в безэнтропийном состоянии. Согласно теории Нернста-Планка это невозможно для любого молекулярного множества при температуре выше абсолютного нуля, в том числе для молекулярных механизмов мозга.

Существует доказательство отсутствия связи между Сознанием и работой мозга. Оказывается, при хирургическом удалении правой или левой половины мозга Сознание человека остается неизменным.

Исследования, проведенные голландскими физиологами под руководством Пима ван Ломмеля, показали, что Сознание существует даже после того, как мозг перестал функционировать. Иными словами, Сознание "живет" само по себе, совершенно самостоятельно. Что же касается головного мозга, то это вовсе не мыслящая материя, а орган, как и любой другой, исполняющий строго определенные функции. Очень может быть, что мыслящей материи даже в принципе не существует [6]. Придя к пониманию того, что Сознания нет внутри тела, наука делает естественный вывод о **нематериальной природе Сознания** [7,8]. Таким образом наука приходит к выводу, что мозг является не источником мысли и Сознания, а самое большое - их ретранслятором. Мозг может работать как устройство, принимающее мысли, т.е. как антенна, с помощью которой возможен прием сигнала извне.

Живые структуры **активно противодействуют росту энтропии**, так что информационная упорядоченность организмов эквивалентна отрицательной тепловой энергии. Но именно такую структуру с эффективной отрицательной температурой ($T_e = -kT$) и отрицательной плотностью энергии имеют

виртуальные поля и частицы в так называемом "вакууме Риндлера" [9, 10]. С физической точки зрения возможно существование полевых форм как низшего, так и высшего порядка, связанных с другими формами организации материи.

То, что вакуумные структуры в нашей концепции оказываются определяющими в физике процессов жизни, не должно удивлять. Это полностью согласуется с современными теориями поля и космологией, в которых вся наблюдаемая Вселенная, ее вещество и ее динамика порождены вакуумными полями.

Итак, можно утверждать, что существует так называемое "тонкое тело", являющееся носителем самосознания, памяти, эмоций и "внутренней жизни" человека. Это тело, будучи на время существования физического тела его "параллельным компонентом", обеспечивает выше указанные процессы. Физическое тело - лишь посредник для их проявления на физическом (земном) уровне. Полевая структура представляет собой программу деятельности как отдельной живой клетки, так и всего организма. Она имеет свою базу данных, являющуюся памятью человека или любого живого существа. Эта полевая структура является обязательной частью живого организма. Электромагнитную составляющую этой структуры можно исследовать физическими приборами. В проведении таких исследований принимал участие и автор данного сообщения.

Естественно, Стандартная модель рождения Вселенной не может описать природу памяти и Сознания. В то же время модель создания Вселенной с минимальной начальной энтропией дает полный ответ. В основе этой модели лежит Скалярное Поле, несущее с собой фундаментальный код рождения Вселенной и живых организмов [11]. Скалярное Поле порождает вещество и ответственно за проявление всех физических взаимодействий [12]. Оно же обеспечивает наличие программы деятельности живых клеток и организма в целом. В живой клетке все процессы разумно организованы, хаос отсутствует. Это способствует минимизации затрат энергии для функционирования клетки.

Факт разумной организации процессов в клетке легко понять. Мы знаем о существовании бионики, науки, копирующей механизмы и процессы из живой природы. Так по большому счету был скопирован и компьютер. Понятно, что компьютер не сможет работать без подвода энергии и без наличия программы (фундаментального кода). Таким образом, возвращаясь к живому организму, можно понять, что ни организм, ни живая клетка не могут функционировать без подвода энергии и наличия программы. Используя внешние источники энергии (пища, солнечный свет) и имеющиеся вещества, живой организм синтезирует молекулу АТФ, молекулярный аккумулятор энергии. Затем накопленная энергия используется в процессе жизнедеятельности организма. В ДНК записана информация, позволяющая копировать белки и, в частности, ферменты и другие необходимые для функционирования организма молекулярные соединения. Программы функционирования клетки там нет. Наличие такой программы в клетке отличает живую клетку от мертвой, лишенной программы.

Появление и развитие жизни на Земле описывается в рамках Законов Подобия и Единства, на основании которых и создана модель создания Вселенной с минимальной начальной энтропией.

Закон единства проявляется многогранно. В частности, этот закон проявляется в одинаковых структурах клеток во всех живых организмах от микробов до человека. Если бы структура клеток у микробов, растений и животных, включая человека, была разной, тогда было бы невозможно создать безотходное производство, невозможным было бы и безопасное потребление пищи. Поэтому клетки всех живых организмов содержат ДНК, РНК, ферменты и т.д. По большому счету **все живые организмы вместе создают единый земной живой организм**. И все эти организмы нужны для обеспечения идеальных экологических условий жизни. А человек является частью этого организма. К сожалению, люди этого не понимают, считая себя царями природы, и поэтому наносят непоправимый вред жизни на Земле, уничтожая большое количество видов и родов живых организмов.

Приведенный анализ показывает, что мысли человека, его память и Сознание находятся в духовной (полевой) сфере, а организм человека имеет как физическую, так и полевую (духовную) составляющие. Такой вывод подтверждает мнение о том, что Сознание и память человека находятся за пределами его мозга. Роль же мозга сводится к взаимодействию с памятью и Сознанием человека.

Однако Сознание человека наделено и оперативной памятью, которая может быть локализованной в мозге. Оперативная память абсолютно необходима для нормального функционирования сознания. Все, что мы видим и слышим в течение дня, обрабатывается именно в оперативной памяти. Это огромные и чаще всего ненужные потоки информации, которые стираются в оперативной памяти. Для того чтобы определенные картины или определенный эпизод зафиксировались в постоянной памяти, необходимо обратить на них внимание и проанализировать.

Термодинамика не может распространяться и на память и Сознание человека. Другими словами, с точки зрения физического тела полевым телам и полевой (духовной) памяти и Сознанию можно поставить в соответствие температуру $T = 0$, а заодно и теплоемкость $C = 0$. Только в таком случае наша память со временем не исчезает, и мы в глубокой старости можем помнить то, что с нами происходило в детстве.

Список литературы

1. Petro O. Kondratenko. The Birth And Evolution Of The Universe With Minimal Initial Entropy // International Journal of Physics and Astronomy. December 2015, Vol. 3, No. 2, pp. 1-21. Published by American Research Institute for Policy Development DOI: 10.15640/ijpa.v3n2a1. <http://ijpanet.com/vol-3-no-2-december-2015-ijpa>; <https://kondratenko.biz.ua>

2. Petro O. Kondratenko. Creation of Life in the Model of the Universe with Minimum Initial Entropy (Создание жизни в модели вселенной с минимальной начальной энтропией) // Journal of science. Lyon. – 2020 - №11. P.40-47. http://www.lyon-science.com/wp-content/uploads/2020/09/Lyon_11_1.pdf

3. Л. Рон Хаббард. Дианетика: Современная наука душевного здоровья / Москва: Воскресенье.- 1993. – 317 с. www.koob.ru
4. М.И. Хасьминский. Смогу ли я убить «Я»? или Где живет Сознание // Журнал «Сознание и физическая реальность», № 6, 2005 г. и в тезисах докладов международного симпозиума «Ноосферные инновации в культуре, образовании, науке, технике, здравоохранении», 8 - 9 апреля 2005 года, Санкт-Петербург.
5. Н.И. Кобозев. Исследования в области термодинамики процессов информации и мышления. Издательство Московского университета (1971). 195 с. <http://rassvet2000.narod.ru/kobozev/kobozev.djvu>
6. Dr Pirn van Lommel, Ruud van Wees, Vincent Meyers, Ingrid Elfferich. Near-death experience in survivors of cardiac arrest: a prospective study in the Netherlands // The Lancet. Dec 2001. Vol 358. No 9298 P. 2039-2045.
7. П.К. Анохин. Системные механизмы высшей нервной деятельности: / Избр. тр. М., 1979. С. 455.
8. J. Eccles. The human mystery. / Berlin: Springer 1979. P. 176.
9. Н. Бирелл, П. Дэвис. Квантованные поля в искривленном пространстве-времени. — М. «Мир». 1984.
10. Б.С. Де Витт. Квантовая гравитация: новый синтез. /В сб. Общая теория относительности. — М. «Мир». 1983.
11. Petro O. Kondratenko. Scalar Field in Model of the Universe with Minimal Initial Entropy // International Journal of Advanced Research in Physical Science. Volume-4 Issue-4. – 2017. pp. 23-31. <https://www.arcjournals.org/international-journal-of-advanced-research-in-physical-science/volume-4-issue-4/>
12. Petro O. Kondratenko. Model of the Universe's Creation with Minimal Initial Entropy. Fundamental Interactions in the Universe / LAP LAMBERT Academic Publishing. - 2017. – 130 p. <https://kondratenko.biz.ua>

POLITICAL SCIENCE

LOBBYISM IN THE POLITICS OF UKRAINE

Shapovalova Alla,

PhD in political science, professor
Department of philosophy and political science
Interregional Academy of Personnel Management

Madiar Ivanna

Student
Tavrida National V.I. Vernadsky University

Today, modern challenges are especially acute for Ukraine. The study of lobbyism, lobbying, lobbying interests is due to the needs of Ukraine as a full-fledged subject of the international community on the basis of building a democratic, legal, developed society. After all, democracy develops where the laws are the same for everyone and are enforced by all, regardless of parties, powers, positions. In developed countries, lobbying is a tool for cooperation and communication that leads to progressive decisions that benefit both business and society. Today, lobbying mechanisms are used in almost every developed democracy in the world. In European countries, lobbying has positive consequences and is a means of cooperation between society and government.

Specialists such as G. Almond, A. Bentley, R. Dahl, M. Duverger, M. Olsen, D. Truman, O. Schmitter, M. Zablyuk, M. Krutogolov, S. Kocheryan, O. Mishin. give special attention to the study of lobbyism and lobbying.

It would not be an exaggeration to note that in Ukraine it is urgent to create European institutions that ensure the quality of electoral political processes, as well as promote the unification and development of relevant associations. However, it should be noted, that the level of public confidence in the government is falling sharply. What explains this? First, the lack of a clear political and ideological platform in political parties. Secondly, the creation of the business elite of "their" party structures. Third, the use of manipulative, "dirty" electoral technologies, as well as the opacity of funding [1, p. 112].

According to Timur's Chmeruk meaning, in a broad sense, lobbying is understood as any activity of citizens, business associations, parties (political) to defend their interests. It should be noted that within this approach, lobbying is not only the pressure of business and public organizations on the authorities but also the activities of the authorities themselves, aimed at promoting their corporate interests [2].

It is quite important to define that lobbying (from the English. Lobby - lobby, corridor) is also a political institution, method and tool for influencing interest groups in power [1, p. 113].

It is important to note that lobbying is based on the psychological influence on those authorized to make decisions by persuasion, bribery, coercion, pressure, blackmail. As we can see, lobbying is a set of strategies, technologies and techniques, the purpose of which is to convince the decision-maker that the lobbying issue is appropriate from the standpoint of the public good.

Instead, lobbying is seen as a set of mechanisms for the coordination of political and psychological relations between society, interest groups, business and government within the state.

In our opinion, the urgency of lobbying in modern parliamentarism is due, firstly, to the diversity of existing needs, interests, requirements in society, and secondly, the importance of reflecting unaccounted interests due to underrepresentation in government.

Interestingly, the need for lobbying in the Verkhovna Rada of Ukraine is caused by a wide range of value and ideological orientations of society, the unevenness of regional representation, the diversity of needs of the population. Even if we agree with Tamara Guzenkova's statement that the Ukrainian parliament is almost entirely a gathering of collective and individual lobbyists who defend the interests of various groups, "clans", parties [3, p. 84], so the problem of meeting the needs of interest groups is closely related to the imperfection of the system of political representation, which is structurally reproduced in the Verkhovna Rada, because, according to the author, many social and corporate needs are not taken into account in the programs of most political parties. support ", which causes the need for lobbying [3, p. 84].

In our opinion, political leadership is actively used in the lobbying system, because leadership itself is interpreted as a process of psychological influence on the group, which stimulates people to a certain action. Lobbyists are often equated with the activities of a political leader, arguing that in both cases the activist has a responsibility to communicate the interests of a particular group. However, a lobbyist is a person who tries to influence decision-makers in order to promote specific interests, while a political leader unites people around his beliefs, encourages action and fights for power. Therefore, in Ukrainian conditions, the "political leader" who was able to win power is a lobbyist of certain interests. A clear example in the Verkhovna Rada of Ukraine is the political party "Opposition Platform" For Life ", which is currently a pro-Russian lobbyist and" stretches "other people's interests under the guise of political leadership and public interests of the people.

Unlike the political parties "Sluha Narodu", "Golos", which operate on a pro-Ukrainian basis, lobbying group interests and using the level of their support. Another example is the "European Solidarity" political party, which is a pro-European lobbyist, as evidenced by its official membership in the European People's Party, the largest and most influential political family in a united Europe.

Note that the forms of lobbying in Ukraine are quite diverse. "The main ones are direct one-person (individual) lobbying, which is based on personal connections of entrepreneurs with officials and is very common today because only the most powerful companies can afford it, it belongs to the "shadow" type of lobbying and is usually carried out in the executive branch "[5].

The above convinces that clan lobbying, which promotes the interests of enterprises and companies belonging to certain oligarchic clans, is relevant and popular for Ukraine. Such lobbying is very active and quite effective because it is based on the capabilities of a group of oligarchic elites who work together and have significant financial resources, "manual" parties and the media, as well as strong ties.

It should be noted that a special form of lobbying in Ukraine also includes multi-vector lobbying, which is carried out with the maximum involvement of all possible means of influence and resources. It should be noted that interstate structures, lobbying structures, associations, unions, parliamentary lobby groups and factions, state committees, government committees, individual ministries, assistants and advisers to the Prime Minister and the President are used for this purpose [5].

Given the current realities of Ukraine, despite the lack of an appropriate legislative mechanism, lobbying is promising. Currently, lobbying is not regulated by any legislation, which gives room for the transformation of this democratic mechanism into corruption. Only a legal settlement will establish the boundary between lobbying and actions aimed at obtaining unilateral benefits. In our opinion, it is important to develop a scientifically sound, effective regulatory framework for regulating lobbying mechanisms.

Analyzing the above, it is appropriate to consider the following:

- communicative approaches, which are at the disposal of state bodies, the authorities need to change the attitude and intensify the participation of all participants in the process - state, municipal administration and local self-government;

- Ukraine needs to establish quality communication between business and government in order to implement European standards for the development of quality lobbying;

- a stimulus for the development of effective mechanisms of interaction between government and business, can be realistic and appropriate in Ukraine, and it will certainly simplify the work for business, potential investors and allow to move to a qualitatively new stage of communication;

- lobbying is a promising mechanism that will cover and realize the maximum range of interests of the population;

- The Ukrainian present needs to develop a legal framework for lobbying, which will fully implement the democratic mechanisms of lobbying and prevent its transformation into new corruption schemes.

Summarizing the prospects of lobbying in the Ukrainian context, we can conclude that international experience convinces us of the effectiveness of lobbying practices, and also proves that the country faces serious challenges to democratization. No European system of lobbying relations can be completely transferred to the Ukrainian reality. Finally, Ukraine's aspiration to become a European state, the use of democratic development, and the support of Europe point to positive trends and give faith in a bright future.

References

1. Шаповалова А. М. GR, PR та лоббiзм - новi виклики демократичних iнституцiй в Україні / Шаповалова А. М. // Modern educational space: the transformation of national models in terms of integration: Conference Proceedings, October 26, 2018. Leipzig: Baltija Publishing. 208 pages.. – 2018
2. Чмерук Т. GR та лобiзм – ефективний механiзм розвитку демократичних iнституцiй в Україні [Електронний ресурс] / Чмерук Т.. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/blog/tymur_chmeruk/338896_gr_lobizm-efektivniy_mehanizm.html.
3. Гузенкова Т.С. Политические партии и лидеры в Верховной Раде Украины (1998 - 2000) / Гузенкова Т.С., 2001. – 228 с.
4. «Європейська солідарність» офіційно увійшла до ЄНП - Порошенко [Електронний ресурс] / . // УКРiНФОРМ – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2777162-evropejska-solidarnist-oficijno-uvijsla-do-enp-porosenko.html>.
5. Лобiзм – неузаконена українська реалія. [Електронний ресурс] // Аналітичний центр "Академія". – 03.10.2015. – Режим доступу: <http://www.academia.org.ua/?p=622>

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ
ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
ЗМІН

Бочелюк Віталій Йосипович,

д. психол. наук, професор,
завідувач кафедри психології
Національний університет «Запорізька політехніка»

Гайворонська Таїсія Олексіївна

к. філософських [наук, доцент](#)
декан факультету [соціальних наук](#)
Національний університет «[Запорізька політехніка](#)»

XX століття стало періодом розгортання глобальної антропологічної кризи у західній цивілізації. Її визначальними властивостями є втрата ціннісних та екзистенційних основ буття, відчуження людини від суспільства, від виробництва, врешті, від самої себе. Світ постає хаотичним, ірраціональним, фрагментарним та невизначеним, що врешті призводить до зміни наукової парадигми. Постмодерна психологія шукає нові способи адаптації людини у рухливому світі без меж, де провідними орієнтирами є внутрішні.

В Україні ці глобальні процеси розгортаються в унікальних обставинах. Відхід від посттоталітарної ідеології та розбудова нових норм суспільної взаємодії виявилися складними та болісними, обтяженими революціями, потрясіннями, військовою агресією. Стрес триває роками, тому психологічні ресурси суспільства вичерпані. Слід розуміти, що наявні загрози для здоров'я людини (турбулентні соціальні трансформації, економічна та політична криза, інформаційно-емоційне перенавантаження) триватимуть ще довго. В цих умовах особливо актуальне вивчення психологічних механізмів адаптації, що супроводжують життя людини в період глобальних потрясінь.

Традиційні наукові погляди на подолання психологічних криз потребують уточнення в українських реаліях. Роками триває економічна криза, посилена суспільними протиріччями та конфліктами, загрозами особистій безпеці та добробуту. До загальних хвороб суспільства кризи додаються неодмінні життєві труднощі, що супроводжують життя будь-якої людини в будь-які часи. Очевидно, що адаптаційний потенціал в даному випадку є обмеженим. В цих умовах знижується цінність прогресивних особистісних змін та трансформацій, натомість набуває цінності самозбереження та безпека (про що свідчать результати соціологічних опитувань) [1].

Поступовий та невпевнений рух суспільства до нових форм громадського та індивідуального життя досі не піддається точній концептуалізації. Ситуація

ускладнена тим, що зміни способу життя, моделей поведінки, які сьогодні впроваджуються на всіх рівнях життєздійснення людини (на відміну від перевірених століттями традиційних зразків), не проходять достатньої апробації і часто не передбачають віддалених наслідків.

На основі проведеного теоретичного аналізу та власного професійного досвіду ми склали перелік завдань психологічної допомоги в ситуації життєвої кризи на тлі суспільної кризи (при вичерпаних адаптаційних ресурсах):

- переосмислення подій та перешкод, що лежать в основі кризи, як набуття корисного досвіду та знань, стимулу для самовдосконалення,
- перебудова ціннісної ієрархії, оновлення життєвої мотивації,
- пошук смисложиттєвих орієнтирів,
- самопізнання і реструктурування Я-образу, переоцінка себе, власних ресурсів та можливостей,
- відновлення позитивної життєвої перспективи,
- формування відповідальності за події та результати власного життя, активної життєвої позиції,
- формування толерантності до невизначеності,
- пошук ресурсного соціального середовища, що надає взірці ефективного подолання, а також довірливе та відкрите спілкування, підтримку та мотивацію,
- визначення та конкретизація соціальної ідентичності як опори для адаптації та формування нової самоідентичності,
- підкріплення відчуття самоефективності в значущій діяльності,
- рефлексія позитивних та негативних особистісних новоутворень, які формуються в результаті переживання та подолання життєвої кризи.

Ці ж напрямки служать профілактиці деформацій та регресу особистості в кризових переживаннях. Їх доцільно впроваджувати в психологічних службах ВНЗ, медичних установ, виробничих та комерційних підприємств, в роботі з вимушеними переселенцями, особами похилого віку та іншими верствами населення, чутливими до суспільно-економічних змін. Зрештою той шлях, що обирає кожна особистість для подолання власних кризових переживань, визначає загальний поступ суспільства в подоланні глобальної кризи.

Світ, у якому ми існуємо, інтенсивно і безперервно трансформується, тому класичні уявлення про особистість, її природу потребують перегляду. Річ в тому, що цілісна, стабільна, детермінована особистість буде неефективною у плінному та непевному суспільстві [2]. Як ми зазначали вище, зміст сучасної антропологічної кризи полягає у розриві зв'язків між особистістю та соціумом. Людина постмодерної культури вимушена існувати «поза системою», в транзитному, перехідному стані. Це вимагає перегляду звичної нам структури особистості як суб'єкта соціальних відносин та свідомої діяльності, оскільки сам характер цих відносин та діяльності докорінно змінився.

Таким чином, в наукових уявленнях про особистісні трансформації особистості як спосіб адаптації до критичних ситуацій життя простежується три етапи, що відповідають загальному соціальному контексту розвитку:

- 1) класичний, присвячений з'ясуванню негативних наслідків життєвих труднощів та можливостей їх конструктивного подолання;

2) некласичний, коли криза постає як потенційно-корисний ресурс самовдосконалення та умова досягнення особистісної зрілості;

3) постнекласичний, в якому криза є неминучим, повторюваним етапом життєвого шляху та суспільного устрою; вона актуалізує внутрішні механізми автобіографування та смислової інтерпретації отриманого досвіду.

Ці етапі не відмінюють один одного, а скоріше нашаровуються, зумовлюючи складну картину існування особистості, внутрішніх та зовнішніх джерел її розвитку в сучасному соціумі.

Список літератури:

1. Магун В., Руднев М. Жизненные ценности населения: сравнение Украины с другими европейскими странами. *Украинское общество в европейском пространстве* / под ред. Е. Головахи, С. Макеева. Киев: Ин-т социологии НАНУ, 2017. С.226–273.

2. Титаренко Т. М., Кочубейник О. М., Черемних К. О. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності. Київ : Міленіум, 2014. 206 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОШУКУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ВІДМІННОСТЕЙ В ГРУПАХ З РІЗНИМ НАХИЛОМ ПОЧЕРКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ВАЛІДНОГО ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ

Бочелюк Віталій Йосипович,

д. психол. наук, професор,
завідувач кафедри психології
Національний університет «Запорізька політехніка»

Погребна Вікторія Леонідівна

д. філологічних наук, професор,
завідувач кафедри журналістики
Національний університет «Запорізька політехніка»

В якості об'єкту емпіричної перевірки ми обрали нахил – просту та зрозумілу характеристику почерку, яка визначається за допомогою простих вимірювань. Кут нахилу кількісно вимірюється в інтервальній шкалі, що полегшує використання математичних процедур. Ця ознака досить глобальна та незмінна для того, щоб трактувати її як виразний маркер певної психофізіологічної та типологічної організації особистості.

Дослідження проходило в декілька етапів:

1. Збір даних про поширеність та варіативність змінної у достатньо представницькій вибірці. Опитуваними стали студенти старших курсів університету, які навчаються за гуманітарними та фізико-математичними спеціальностями (119 осіб віком від 20 до 32 років). Матеріали дослідження залучали продукти повсякденної письмової діяльності: зошити з конспектами, робочі записи, щоденники. Нахил визначався за кутом вертикальних ліній відносно горизонтальної основи рядків (великі літери Г та П, малі літери р, ф, т, цифра 4 в анкетах). Метод математично-статистичної обробки отриманих даних: кластеризація в програмі SPSS (ієрархічний кластерний аналіз з побудовою дендрограми; метод кластеризації Average Linkage (Between Groups), міра відстані між об'єктами – квадрат евклідової відстані); частотний аналіз. На основі проведеної кластеризації сформували дослідницькі групи з яскраво вираженими типами нахилу почерку: лівостороннім (12 осіб), прямим (23 особи) та правостороннім (50 осіб).

2. Вивчення інтерпретації нахилу в керівництвах з графологічного аналізу (всього зібрали 9 випадків, ще від п'яти відмовились через явну повторюваність описів). Складання загальної інтерпретації лівостороннього нахилу як психодіагностичної риси на основі проведеного змістовно-семантичного аналізу текстів.

3. Формулювання питань для перевірки ефекту персональної валідації у вибірці студентів. Вислови графологів ми майже дослівно відтворили у анкеті,

призначеній для визначення схильності погоджуватися з такими твердженнями (всього сформулювали 22 питання). Респондентів просили оцінити ступінь своєї згоди з запропонованими твердженнями за допомогою 5-бальної шкали: 1 – ніколи, 2 – рідко, 3 – іноді, 4 – часто, 5 – завжди.

Якщо графологічний аналіз містить недостовірні інтерпретації-фантазії, можливо існують інші, більш валідні пояснення відмінностей у нахилі? Або ж почерк взагалі не є діагностичним маркером, за яким можна вивчати психічні явища? Для відповіді на ці питання ми порівняли в групах результати стандартизованої діагностичної методики, спрямованої на вимірювання психологічного благополуччя особистості – табл. 1.

Таблиця 1

Діагностичні параметри Шкали психологічного благополуччя Ріфф в групах з різним нахилом почерку (середнє±SD)

Діагностичні параметри				Ідентифікаційні характеристики груп		
				лівосторо нній нахил	прямий почерк	правосторо нній нахил
<i>Основні шкали</i>						
Позитивні відносини з оточуючими		3	60,1±7,3	62,1±7,0	61,7±6,9	
	Автономія		58,3±7,7	60,7±6,9	57,5±7,5	
Управління середовищем			55,8±8,1	58,4±7,8	62,3±8,7 *	
Особистісний ріст			64,9±5,4	65,1±6,1	64,9±7,2	
Цілі в житті			64,0±7,1	61,3±8,2	62,8±6,6	
Самоприйняття			60,9±6,6	65,1±6,3	63,4±5,8	
Індекс психологічного благополуччя		5	366,7±21,5	370,7±20,7	368,3±21,8	
<i>Додаткові шкали</i>						
Шкала «Баланс афекту»			83,6±10,1	91,1±9,5	90,7±10,3 *	
Шкала «Осмислення життя»			97,8±9,2	99,3±9,3	98,5±9,0	
Шкала «Людина як відкрита система»			65,1±7,2	65,2±6,9	65,0±7,8	
Шкала «Автономія»			42,4±5,5	39,6±6,1	40,7±5,8	

Виявлені два випадки статистично значущої різниці між групами з різним нахилом почерку. Показники шкали «Управління середовищем» мають більшу виразність в групі в правостороннім нахилом ($p \leq 0,05$). Високі та нормативні значення за цією шкалою свідчать про почуття впевненості, компетентність в

управлінні повсякденними справами, здатність ефективно використовувати життєві обставини, вибирати та створювати умови, що задовольняють особистісним потребам і цінностям. За додатковою шкалою «Баланс афекту» отримані достовірно нижчі показники в групі з лівостороннім почерком ($p \leq 0,05$). Шкала описує загальну емоційну оцінку себе і власного життя (Шевеленкова & Фесенко, 2005). Низькі бали свідчать про переважання позитивної самооцінки, в тому числі власної здатності підтримувати контакти з іншими людьми; прийняття власних переваг та недоліків, впевненість у собі та загальну задоволеність власним життям.

Отримані результати частково підтримують, а частково суперечать наведеним вище графологічним описам. Вони призводять нас до думки, що почерк може бути інформативною психологічною ознакою, він певною мірою концентрує в собі особистісні властивості виконавця.

Завдяки тому що в текстах мовна особистість виступає у зафіксованому вигляді, вони зручні для аналізу. У вітчизняному науковому середовищі дослідження письмового тексту відбувається на основі психолінгвістичного підходу: змістовно-сміслові особливості, семантичні інтерпретації, комунікативно-мовленнєвий стиль і т. д. Хоча матеріал і предмет дослідження співпадають з такими у графології, науковий підхід має кардинально інший напрямок: будь яким теоретичним узагальненням та умовиводам передують емпіричні пошуки та перевірки. Дослідженнями доведена можливість визначення у писемному мовленні базових смислів, картини світу людини (Новикова-Грунд, 2006). Н.А. Фомина (Фомина, 2018) впроваджує концепцію цілісного аналізу мовленнєвої діяльності, що дозволяє розглядати виразність в тексті проявів не тільки лінгвістичних (мовних та змістовно-сміслових), але і психологічних (мотиваційних, динамічних, емоційних, регулятивних, когнітивних) характеристик. Репрезентація властивостей мовної особистості відбувається через використання певних засобів для вираження думок, бажань, емоцій, почуттів, регуляції поведінки та спілкування. В рамках цієї наукової школи досліджені прояви в тексті: домінування першої або другої сигнальної системи (Фомина & Мирчетич, 2013), мотиваційної спрямованості, емоційної виразності та саморегуляції (Фомина & Леева, 2013); відповідальності (Фомина & Орлов, 2017), товариськості (Фомина, 2018). Українськими дослідниками розроблені практичні способи фіксації психічних станів людини у письмовій продукції: діагностика душевного страждання (Волкова, 2014), вербальні прояви тривожності (Турчак, 2015). Виявлені лінгвістичні предиктори здоров'я, слова-маркери соматичних захворювань (Максименко & Орап, 2018). Все це підтверджує можливість поєднання психолінгвістичного аналізу текстів з вивченням почерку.

Таким чином, психографологія у тому вигляді, в якому представлена зараз, не є інструментом професійної психологічної діагностики. Наше дослідження підтвердило, що графологічні аналізи не містять діагностично цінної інформації; вони сформульовані у невизначених термінах, які можна інтерпретувати максимально широко та віднести до більшості людей. Проте почерк як сформований динамічний стереотип та продукт мовної діяльності має

потенціал в якості вимірювальної методики широкого спрямування. Використання рукописів для вивчення особистості потребує акуратності і можливе тільки в комплексі з іншими характеристиками тексту. Потрібно теоретично пояснити механізм індивідуалізації почерку, провести масштабну пошуково-дослідницьку роботу із систематизації ознак, співвіднесення їх з валідним психодіагностичним інструментарієм. Дана робота містить зразок методології подібного дослідження, але вона не дає вичерпної інформації про діагностичні можливості рукописного тексту. Цією роботою ми довели, що аналіз почерку може виступати предметом наукового дослідження, до якого застосовні визнані в сьогочасній психології методологічні процедури.

Список літератури:

Волкова А.Г. Диагностика душевного страдания: психолого-лингвистический анализ письменного текста в судебной экспертизе. *Психолінгвістика*. 2014. Вип.16. С. 203–211.

Максименко С. Орап М. Психолінгвістичні предиктори здоров'я. *Психолінгвістика*. 2018. Вип. 18(1). С. 252–269. doi: 10.31470/2309-1797-2018-24-1-252-268

Новикова-Грунд М.В. Семиотический подход к тексту в рамках культурно-исторической концепции. *Вестник РГГУ*. 2006. № 1. С. 274–303.

Турчак О.М. Вербальні прояви тривожності у писемному мовленні студентів. *Психолінгвістика*. 2015. Вип. 18(1). С. 121–129.

Фомина Н.А. Речевая диагностика целостной сущности личности. *Психолінгвістика*. 2018. Вип. 24(1). С. 360–380. doi: 10.31470/2309-1797-2018-24-1-360-380

Фомина Н., Орлов В. Речевая диагностика особенностей направленности личности подростков. *Психолінгвістика*. 2017. Вип. 22(1). С. 208–225. DOI 10.5281/zenodo.1088406

Фомина Н.А., Мирчетич М.А. Лингвистические и психологические характеристики продуктов речевой деятельности студентов с преобладанием первой сигнальной системы. *Психолінгвістика*. 2013. Вип. 14. С. 152–163.

Фомина Н., Леева А. Проявления индивидуальных особенностей личности в речевой продукции на предтекстовом уровне. *Психолінгвістика*. 2013. Вип. 12. С. 140–147.

Шевеленкова Т.Д., Фесенко П.П. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования). *Психологическая диагностика*. 2005. №3. С. 95–130.

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ У ЗВО

Дорожко Ірина,
зав.кафедри філософсько-психологічної антропології, професор

Туріщева Людмила,
доцент кафедри філософсько-психологічної антропології

Малихіна Олена,
доцент кафедри філософсько-психологічної антропології

19 січня 2019 року в Україні набув чинності закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу". Цей закон вносить зміни до кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) і в закон України "Про освіту".

У законі "Про освіту" є визначення поняття "булінг". Згідно з законом, під булінгом розуміють "дії учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що здійснюються щодо малолітньої або неповнолітньої особи, або такою особою щодо інших учасників освітнього процесу, в результаті чого могла бути чи була завдана шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого".

Статистичні дослідження свідчать, що шкільний булінг переживають від 4% до 50% дітей, у 15% булінг мав системний характер. Майже кожен третій учень зазнав булінгу.

За даними ВООЗ, Україна займає 7 місце у світі за кількістю переслідувачів та 9 місце – за кількістю жертв цькування серед 15-річних.

Психотерапевт І. Бердишев визначає булінг як свідоме, тривале насильство, що не носить характеру самозахисту і виходить від однієї або декількох осіб. І. Кон зазначає, що булінг – це залякування, фізичний або психологічний терор, спрямований на те, щоб викликати в іншого страх і підпорядкувати його собі. Ще зустрічається поняття «мобінг» - це груповий натиск, зараз ці поняття починають ототожнюватися.

Існують різні форми булінгу: словесні образи, глузування, обзивання, погрози, образливі жести чи дії, залякування, ігнорування, бойкот, вимагання грошей, їжі, речей, фізичне насилля, кібербулінг.

Види булінгу об'єднуються у групи словесного, фізичного, соціального (емоційного), електронного характеру (кібербулінг).

Кібербулінг, це вже так званий «оцифрований» булінг, який здійснюється за допомогою комунікаційних технологій: телефонного зв'язку, Інтернету та соціальних мереж. Кібербулінг може бути як додатковим до реального цькуванням, так і самостійним видом переслідування. Такий вид тиску стає все більш актуальним, адже люди проводять більше і більше часу у

віртуальній реальності, без страху реалізуючи там не тільки свої позитивні риси, але й негативні.

. Кібербулінг необмежений у часі та просторі, в нього відсутня локалізація (тож переїзд чи перехід в іншу школу не змінить ситуації, як це можливо з булінгом в реальному житті). Часто кібербулінг може мати анонімний характер та відчуття безкарності розв'язує руки булерам. Відомі всім групи смерті такі, як «Синій кит», «Червона сова», «Момо» - через булінг, шантаж та маніпуляції загубили вже не одне дитяче життя.

У суспільстві з'являється ще одна грань конфлікту поколінь, поглиблюється розрив між батьками та дітьми у сприйманні та використанні інформаційних технологій.

Існують такі види інтернет-переслідувань: перепалки (флеймінг), гіпернапад, ізоляція дитини, дратування (тролінг), поширення чуток та неправдивих відомостей, самозванство, шахрайство, кібергрумінг, доведення дитини до самогубства, контроль за місцем перебування, хеппіслеппінг.

Мотивацією до булінгу стають заздрість, помста, відчуття неприязні, прагнення відновити справедливість; боротьба за владу, потреба підпорядкування лідерові, нейтралізації суперника, самоствердження тощо, аж до задоволення садистських потреб окремих осіб.

Булінг може проявлятися в різних вікових періодах, але найактивніший пік – у підлітковому віці, саме в цей час діти ніби випробовують межі дозволеності, безнаказаності. У підлітковому віці застосовуються найагресивніші форми булінгу, бо це найскладніший, найемоційніший, але, водночас, і найважливіший період формування особистості. В юнацькому віці проблема виникнення булінгу може видозмінюватись.

Булінг має вплив практично на всіх дітей (незалежно від того чи дитина булер, жертва чи спостерігач) і є одним із механізмів соціалізації, що формують світосприйняття, систему цінностей саме через ту соціальну роль, яку виконують у дитинстві.

Жертви булінгу переживають важкі емоції – почуття приниження, сором, страх, розпач і злість.

Булінг вкрай негативно впливає на соціалізацію жертви, спричинюючи:

- неадекватне сприймання себе – занижену самооцінку, комплекс неповноцінності, беззахисність;
- негативне сприймання однолітків – відсторонення від спілкування, самотність, часті прогули у школі;
- неадекватне сприймання реальності – підвищену тривожність, різноманітні фобії, неврози;
- девіантну поведінку – схильність до правопорушень, суїцидальні наміри, формування алкогольної, тютюнової чи наркотичної залежності.

Гендерні особливості булінгу раніше були більш виражені, серед хлопців домінувала фізична агресія, а серед дівчат – вербальна, але останнім часом відбувається послаблення гендерної поляризації у суспільстві й дівчата все частіше стають учасниками фізичного насилля.

У ситуації булінгу виділяють: ініціатора (булера), жертву та спостерігачів. В індивідуальному аспекті подолання булінгу для жертви необхідно сприяти покращенню її самооцінки, прийнятті свого «я», фізичному удосконаленню через заняття спортом, налагодженню сприятливих соціальних контактів з однолітками, включення до різних соціальних груп (секцій, гуртків, літніх таборів), формувати культуру спілкування, навички стресостійкості та командної роботи. Необхідно сприяти реалізації дитини, що підніме її авторитет як в своїх очах, так і в групі. Психологам важливо звернути увагу на сімейні відносини та виховання дитини.

Щодо ініціаторів булінгу необхідно застосувати не тільки консультації, бесіди та роз'яснювальну роботу, але і корекцію їх соціальної поведінки. Вони можуть не усвідомлювати наслідків своїх дій і мати більші проблеми психологічні чи соціальні, ніж жертви й шляхом булінгу реалізувати себе. У булерів для вирішення конфлікту слід також формувати культуру спілкування та налагодження соціальних контактів, вміння ненасильницького вирішення конфліктів. Особлива увага також звертається на сім'ю, адже за статистикою близько 40% ініціаторів живуть у сім'ях, де насилля є прийнятним явищем. Слід визначити мотиви насильницької поведінки, бо від цього залежить подальший підхід вирішення проблеми, тих хто має лідерські амбіції – скерувати у конструктивне русло, доведення своєї зверхності фізично – залучення у спорт, у дітей зі слабким самоконтролем – необхідно працювати з батьками та психологом.

Отже, робота з подолання булінгу складається з: профілактичної роботи з учнями; роботи з батьками; роботи з іншими дорослими та учнями старших класів; надання спеціальної допомоги учасникам булінгу.

Допомога учасникам булінгу. Перший етап протидії насиллю у навчальному закладі – організація ефективної роботи класного керівництва щодо запобігання булінгу.

Другий етап – здійснення заходів, спрямованих, безпосередньо, проти булінгу.

Поради батькам для підтримки дитини: 1) Спілкування. Перш за все, потрібно з'ясувати причини та наслідки цькування. Допоможе: або розмова з учителем, або інша школа. 2) Підтримка. Важливо вислухати скарги і емоційно поспівчувати дитині. 3) Розмова в школі. Щоб припинити булінг і насильство, необхідно виходити на контакт з педагогічним колективом.

Психологічна допомога дітям у навчальному закладі може надаватися в індивідуальній чи груповій формі роботи, методами арт-терапії, тренінгів підвищення самооцінки, розвитку комунікативної компетентності, асертивної поведінки, психологічної підтримки та консультування.

В Україні проводиться антибулінгова кампанія «Стоп шкільний терор» Українським інститутом досліджень екстремізму. Працює Національна дитяча «гаряча» лінія 0 800 500 225 (зі стаціонарних) та 116111 (з мобільних).

У тому випадку, якщо вищезазначені дії не привели до розв'язання проблем - важливо звернутися до освітнього омбудсмена з відповідною заявою в порядку ст. 73 закону "Про освіту".

Література

1. Насильство. Булінг. Проблема в запитаннях та відповідях[Текст] / І. І. Дорожко, О. Є. Малихіна, Л. В. Туріщева.— Х. :ВГ«Основа»,2019.—144, [1]с.:іл., табл.—(Серія«Виховна робота»).
2. Система захисту дітей від жорстокого поводження : навч.-метод. посіб. / Л. Волинець, Т. Дорошок, М. Євсюковатаін. ; [ред. : К. Левченко, І. Трубавіна] ; Держ. соц. Служба для сім'ї, дітей та молоді. Міжнар. Жіночий правозахисн. центр «ЛаСтрадаУкраїна». – К. : Держсоцслужба, 2005. – 395 с.
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>.

ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ ТА ФРУСТРАЦІЇ ПІД ЧАС ВАГІТНОСТІ

Коренєва Юлія Петрівна

кандидат психологічних наук
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова (Миколаїв)

Реалії останніх років в Україні, а саме економічна нестабільність, військові дії на території країни та декілька політичних криз поспіль, спричиняють великий психологічний тиск на населення країни. Особливо ці негативні явища впливають на вагітних жінок. На тлі таких несприятливих умов підвищується кількість проявів негативних психоемоційних станів у майбутніх матерів, формується невротичне ставлення до материнства.

Серед основних детермінант, що зумовлюють невротичне ставлення до материнства та підвищену нервово-психічну напруженість вагітних жінок, на наш погляд слід вважати тривожність та фрустрованість. Тож метою моєї роботи стали аналіз та емпіричні вивчення саме тривожності та фрустрованості як чинників невротизації вагітних жінок різного віку.

Емпіричне вивчення цих чинників відбувалося на основі пакету діагностичних методик на складноструктурованій репрезентативній вибірці. Теоретичним базисом виступило сприйняття вагітності як так званого специфічного третього стану в континуумі «здоров'я-хвороба», який характеризується різноманітними афектами та переживаннями.

В ході комплексного дослідження були використані різноманітні методи: анкетування, спостереження, біографічний метод, фокусоване інтерв'ю та тестування, консультації з лікарями. Було проведено 12 тестів, які згодом дозволили зробити комплексні висновки, серед них були опитувальники та проєктивні тести. Отримані дані дозволили провести факторний аналіз для більш глибокого розуміння невротизуючих чинників майбутніх матерів.

Згідно результатів факторного аналізу проведених методик, у вагітних жінок виокремилися наступні фактори: «тривожно-песимістична готовність до материнства», «тривожно-фрустроване самопочуття через матеріальні труднощі очікування народження дитини», «тривожно-невротичне негативно-звинувачувальне переживання вагітності» та «надмірне нервово-психічне напруження вагітних як спосіб утримання чоловіка в шлюбі». Тож основний висновок аналізу – тривожність та фрустрованість є безпосередніми чинниками невротизації вагітних жінок різного віку.

Експериментальні результати порівняльного аналізу за критерієм віку дозволили констатувати прояви тривожності, фрустрованості та невротизації у вагітних та представити узагальнене уявлення про особливості їхніх психоемоційних станів. Згідно отриманих даних, понад половина досліджуваних з пізньою вагітністю демонструє високий рівень тривожності і майже половина проявляє високу і дуже високу фрустрованість. Більшість

жінок мають високий рівень невротизації та екстенсивну нервово-психічну напругу. Також для них є характерними афективні тривожно-песимістичні тенденції. Тип гестаційної доміанти в них також часто тривожний. На базі дослідження загального скринінгу неврозу визначено, що у жінок зі звичайною вагітністю рівень невротичних переживань в три рази нижчий, ніж у жінок, які завагітніли після тридцяти п'яти років.

На підставі отриманих даних була розроблена програма медіально-рефлексійного тренінгу для жінок з нормальною та пізньою вагітністю. Вона базується на гуманістичних принципах психологічної підтримки вагітних жінок, виваженому професійному впливі, виробленні або підсиленні в досліджуваних важливих когніцій та навичок: самоактивізації, самоосмислення, оптимізації поведінкових стратегій і тактик. Техніки та вправи тренінгу спрямовані на зниження рівнів невротизації, фрустрованості та різномодальної тривожності. Серед складових компонентів тренінгу є дихальні та психотілесні практики, гапнотомія, психофонія, пренатальний спів та інші.

Для перевірки ефективності технік тренінгу був проведений формувальний експеримент. Учасницями експериментальної групи були жінки віком понад 35 років та належали до умовної категорії «пізня вагітність». Внаслідок задіяння формувальних впливів з вправ тренінгу, базованих на генетично-психологічних засадах, збільшилась кількість досліджуваних з низькою тривожністю і зменшилась кількість високотривожних осіб. Відчуття ними соціальної фрустрації стало нижчим. В цілому учасницям групи вдалось суттєво знизити тривожно-фрустраційну скутість, оптимізувати вплив афективних станів та прийти до більш позитивного самосприйняття та хорошого настрою.

Ключові положення та остаточні результати дослідження було апробовано на всеукраїнських та міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, науково-практичних семінарах та навчальному проекті з перинатальної психології. Деякі результати дослідження впроваджено у практику студентів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Мукачівського державного університету, діяльність соціальних та медичних установ.

Таким чином медіально-рефлексійний тренінг вже запроваджений в ревіталізаційну практику. Він може використовуватися як в психологічних, так і медичних центрах, які працюють з вагітними різного віку.

На мій погляд саме різнобічний підхід до психоемоційної сфери майбутньої матері допомагає досягти комплексного зниження афективних станів та гармонізувати психологічний стан жінки. Виокремлення індивідуальних факторів, що спричиняють негативні переживання та невротичні стани, професійна корекція поведінкових патернів та своєчасна психологічна підтримка вагітної жінки, комплексна підготовка всієї родини до появи малюка та формування навичок, необхідних для гармонійного спілкування в родині, є найважливішими чинниками, які впливають як на якість життя родини, так і на демографічний стан в країні.

Список літератури:

1. Коренєва Ю. П. Психологічні особливості перебігу вагітності у пізньому репродуктивному віці: емпіричний ракурс. Науковий журнал «Молодий вчений». 2017. No 3 (43) березень. С. 259–262.

2. Коренєва Ю. П. Ускладнені психостани вагітних жінок різного віку: медіально-рефлексійний тренінговий підхід. Психогенеза особистості: норма і девіація / за заг. ред. Я.О. Гошовського. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. С. 87–93.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ НЕПРИЙНЯТТЯ «ІНШОГО» В СТУДЕНСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Лазарезь Мирослава Вікторівна

бакалавр психології

Рівненський державний гуманітарний університет

Проблема соціального неприйняття є актуальною в середовищі реалій сьогодення та важливою, для вивчення в контексті діагностики проявів соціального виключення.

Соціальне неприйняття – це акт виключення або ігнорування індивіда однолітками. Виключення може відбуватися в відкритій формі – ігнорування, або скритій – як мовчазне поводження з особистістю групою [5].

Реакція на соціальне неприйняття може бути різносторонньою: збільшення просоціальної поведінки з метою відновлення соціальних зв'язків, негативна реакція, така як зовнішні проблеми поведінки, включаючи агресію та правопорушення, або проблеми внутрішньої поведінки такі як соціальна замкнутість або навіть суїцидальність.

Оскільки контекст прояву даного явища в середовищі освіти, часто являється не проявленим – діагностика тенденцій виключення індивіда групою або неприйняття включає довготривале спостереження та ряд опитувальників, для різних суб'єктів соціальної взаємодії в студентському просторі [3].

Деякі кількісні експериментальні дослідження підтвердили, що соціальне відчуження може мати негативний вплив на соціальний розвиток студентів. За допомогою серії опитувальників, С. Салліван в своїх експериментах встановив, що приблизно 25% юнаків повідомляють про виключення їх з міжособистісної взаємодії групи за останні 30 днів. Крім того, виключення має позитивну кореляцію зі збільшенням кількості негативіської поведінки, включаючи правопорушення, девіантну та адиктивну поведінки [4].

В іншому дослідженні такого роду, Storch G. досліджував зв'язок між однолітками: віктимізація та соціальна тривожність серед студентського середовища. Автор вказував на позитивну кореляцію між реляційною віктимізацією (яка включає уникнення) та розвиток симптомів соціальної фобії [6].

О. Гросс виявив, що соціальне неприйняття однаково впливає на прояви як осіб студентського середовища та осіб зрілого віку [1]; С. Лейтнер виявив, що порушення поведінкових проявів було спричинено під впливом соціального неприйняття у двох студентських групах порівняно з зрілими особистостями [7]. Враховуючи вищезазначені результати досліджень, можна вказувати на негативний вплив соціального неприйняття в студентському середовищі, та прояв даних тенденцій, які впливають на процес розвитку особистості.

Соціальне виключення індивіда, впливає на чотири основні потреби: потреба в приналежності, потреба в самооцінці, потреба в контролі та потреба в змістовному існуванні [1].

Однією з основних груп, які піддаються впливу страху втрати соціальних зв'язків є студенти. Студенський вік – це період розвитку, під час якого соціальна взаємодія стає особливо важливою. На цьому етапі розвитку соціальний фокус переходить з батьківських стосунків, на однолітків, і більшість соціальної підтримки отримується від однолітків. Отже, однією з основних потреб у студенському віці – є ідентифікуватись з однолітком групи, і бути соціально прийнятим [3].

Однією з основних причин соціального відчуження особи є страх «іншого» або невідомого, як форми соціального захисту, для збереження власної ідентичності та соціальної цілісності групи. Неприйняття індивіда, через індивідуальні прояви, які є не нормалізованими в визначеному груповому просторі часто є ненавмисним та неусвідомлюваним [2].

Застосовуючи діагностичні опитувальники, для виявлення причин соціального виключення, констатовано, що 48,3 % опитаних студентів визначили основним фактором соціальної ізоляції індивіда – невміння встановлювати соціальні контакти, володіння низьким рівнем комунікативних здібностей, що буде свідчити про притаманну індивіду замкнутість, сором'язливість, низьке володіння прийомами самопрезентації, вузьке коло спілкування, в разі його неприйняття.

Аналізуючи результати дослідження, було зроблено висновки, про те що, прояви низької соціальної компетенції індивіда сприймаються групою як небезпека невідомого, непрявленого, «чужого», що в свою чергу призводить до виключення таких осіб з простору соціальної взаємодії [8].

Соціальне неприйняття впливає не тільки психічний стан осіб, яких виключають, а й на простір в якому вони перебувають, через подальші поведінкові реакції, оскільки поведінка соціально неприйнятої особистості може мати антисоціальні настрої і загрожувати екологічності психологічного клімату в просторі академічної групи і всього студентського середовища.

Список літератури:

1. Баумістер Р. Вплив соціальної ізоляції на когнітивні процеси: передбачувана самотність зменшує розумні думки / Р. Баумістер, Дж. Твенге, К. Нусс // *J. Pers. Соц. Психол.* – 2002. №83. – С. 817–827.

2. Баклі К. Реакції на прийняття та відхилення: ефекти рівня та послідовності реляційної оцінки / К. Баклі, Р. Вінкель, М. Лірі // *J. Exp. Соц. Психол.* – 2004. - № 40. – С. 14–28.

3. Вільямс К., Остракізм: модель часової потреби та загрози / К. Вільямс // *Досягнення експериментальної соціальної психології.* – 2009. - № 41. – С. 279–314.

4. Гарріс К. Наслідки міжособистісного відторгнення: між культурне експериментальне дослідження / К. Гарріс, К. Обучі, Х. Оікава // *Дж. Крос-культ. Психол.* – 2011. - №42. – С. 1066–1083.

5. Ускул А. Реакції на соціальну ізоляцію в культурному контексті: дані фермерських та пастухових громад / А. Ускул, Х. Овер // *J. Pers. Соц. Психол.* – 2014. - №106. – С. 752–771.

6. Хоклі Л. Відповіді на остракізм у зрілому віці / Л. Хоклі, К. Вільямс // *Соц. Пізнавальна. Вплив. Невроски.* – 2011. - №6. – С. 234–243.

7. Ходгінс Х. Вибачення проти захисту: попередні наслідки та наслідки / Х. Ходгінс, Е. Лібескінд // *J. Exp. Соц. Психол.* – 2003. - № 39. – С. 297–316.

8. Шривастава С. Як самооцінки пов'язані з подобанням іншим: інтеграція соціометра та перспектив прихильності / С. Шривастава, Дж. Бір // *J. Pers. Соц. Психол.* – 2005. - № 89. – С. 966–977.

ЗВ'ЯЗОК МІЖ РІВНЯМИ СПОЖИВАННЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА ЗАХВОРЮВАНІСТЮ НА ХВОРОБИ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

Медвін Юрій Олексійович

доктор психологічних наук, професор
Університет сучасних знань,
м Київ, Україна

Постановка проблеми. Відомо, що серед численних причин порушень здоров'я неадекватне харчування та спосіб життя займають більше 50 % [1, 2, 3, 4]. Це здавна підтверджується формулою: «Ми є те, що ми їмо». Традиційно для оцінки харчування використовується поняття «Раціональне харчування». Раціональне харчування – це правильно організоване своєчасне постачання організму поживної їжі, що містить оптимальну кількість різних харчових речовин, які необхідні для життя, росту та розвитку організму, а отже, для зміцнення здоров'я, опірності організму щодо дії шкідливих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища і підвищення працездатності людини. Раціональне харчування відповідає таким законам: 1. Закон відповідності енергемісткості раціону енерговитратам організму 2. Закон відповідності хімічного складу раціону фізіологічним потребам організму. 3. Закон збалансованості. 4. Закон розподілу їжі у часі (за трапезами, за кратністю, послідовністю страв та оптимальним часом прийняття їжі). 5. Закон адекватності (хімічний склад їжі має відповідати індивідуальним особливостям обмінних процесів в організмі здорової або хворої людини). 6. Закон естетичного задоволення від оформлення трапези та обстановки прийняття їжі і, навіть, від складу компанії, що об'єдналась для прийняття їжі. 7. Закон санітарної доброякісності та епідемічної безпеки їжі. 8. Закон профілактичної і де в чому лікувальної направленості їжі. Основними недоліками сучасного харчування є - вживання надлишку жирів, цукру, солі, подразнюючих приправ. Застосування високотемпературної обробки харчових продуктів позбавляє їжу багатьох вітамінів і інших біологічно цінних речовин [1].

Нині КМУ обговорюються варіанти для України програми на 5 років «Цілі сталого розвитку» у яких передбачаються певні заходи та стратегічні акценти щодо використання важелів споживання харчових продуктів з метою зниження захворюваності, охорони та зміцнення здоров'я населення України. Для цього необхідно визначити і математично описати прогноз захворюваності, що відповідає зменшенню чи збільшенню споживання тих чи інших харчових продуктів. Цими ж питаннями опікуються: Комітет сприяння охороні та зміцненню здоров'я Громадської Ради при ДССУ, новостворена структура «Взаємодія» (йдеться про взаємодію владних і громадських структур в Україні). Число структур та посадовців, які опікуються проблемами здоров'я населення збільшується, але для ефективної їх діяльності необхідна об'єктивна наукова інформація щодо потужності впливу тих чи інших чинників і, відповідно,

заходів на показники здоров'я. Краще щоб це було дослідження, результати якого отримані з використанням тонкого математичного аналізу з побудовою моделей змінних процесів та закономірностей. У такому аспекті ця проблема ще не вивчалася. Це пов'язано з браком підготовки лікарів та вчених медиків з вищої математики. Отже, **метою цього дослідження** є вимір значення тих чи інших продуктів харчування для запобігання захворюваності на хвороби нервової системи, що важливо для розроблення відповідних управлінських рішень, направлених на охорону і зміцнення здоров'я людей.

Методика дослідження. У даному дослідженні були використані офіційні статистичні дані про захворюваність на хвороби нервової системи в Україні по областях у період найбільш «спокійних» для економіки країни 2001 - 2003 років. Для виявлення та виміру зв'язку між рівнями споживання харчових продуктів з одного боку та захворюваністю на хвороби нервової системи було використано кореляційний аналіз Пірсона, який представлено у стандартному пакеті Excel. До першого (з двох порівнювальних масивів) були віднесені дані про споживання того чи іншого харчового продукту. До другого масиву віднесено дані про захворюваність на хвороби нервової системи у розрахунку на 100 тис населення. Дослідження проводилось у три етапи:

1 етап: Розрахунок та ймовірнісна оцінка коефіцієнта кореляції

2 етап: Побудова лінійної математичної моделі зв'язку між рівнями споживання харчового продукту та захворюваністю (хронічною, первинною та розповсюдженістю) на хвороби нервової системи.

3 етап: Побудова уточненої нелінійної (поліноміальної, логарифмічної або ступеневої як найбільш поширених) математичної моделі тобто математичного опису виявленої закономірності.

Ефективність використання коефіцієнта кореляції Пірсона високим значенням критерія k ($k = 78+78-2 = 154$). При такому рівні даного критерія математичний аналіз набуває надвисокої чутливості і селективності по відношенню до оцінки дії кожного окремого чинника у їх природній сукупності.

Знак коефіцієнта кореляції Пірсона «+» чи «-» і напрям лінії зв'язку на лінійному графіку свідчить про прямий чи зворотний зв'язок між рівнем споживання харчових продуктів та енергії з одного боку і показниками захворюваності на хвороби нервової системи – з другого. Прямий зв'язок свідчить про те, що при збільшенні рівня споживання даного харчового продукту захворюваність на хвороби нервової системи також збільшується. При зворотному зв'язку збільшення рівня споживання харчового продукту призводить до зниження рівня захворюваності. Найкращим підтвердженням впливу їжі та особливо реального споживання окремих груп харчових продуктів на стан захворюваності, зокрема на хвороби нервової системи є ймовірнісна оцінка коефіцієнта кореляції та розрахунок критерія ризику помилки висновку (p). Це надзвичайно цінна інформація, яка негативно чи позитивно характеризує роль харчового продукту при даній патології. Виявляються також і нейтральні ситуації, коли рівень споживання харчового продукту не відображається у той чи інший бік на рівні захворюваності на

хвороби нервової системи або за критерієм ризику помилки висновку (р) значення коефіцієнта кореляції Пірсона не є достатньо достовірним.

Висновки

1. Встановлено, що рівень споживання м'яса не відбивається на первинній захворюваності на хвороби нервової системи, у той час як показники хронічної захворюваності і в меншому ступені розповсюдженості хвороби тим більші, чим більше популяція споживає м'яса.

2. Молоко є потужним стимулятором усіх видів захворюваності на хвороби нервової системи тобто проявляє дію, протилежну тій, яка спостерігалась при розладах психіки і поведінки.

3. Зміст попереднього висновку свідчить про те, що хвороби нервової системи ґрунтуються на різних або протилежних механізмах патогенезу.

4. Захворюваність на хвороби нервової системи, як виявилось, несуттєво або зовсім не реагує на вміст курячих яєць у харчовому раціоні, що свідчить про відсутність зв'язку даної патології з рівнями споживання яєць.

5. Хлібні продукти суттєво стримують розвиток хронічної захворюваності та розповсюдженості хвороб нервової системи.

6. Картопля – потужний чинник, який здатен підвищувати за найвищими щабелями достовірності усі три форми захворюваності на хвороби нервової системи.

7. У той же час інші овочі виявились достовірним чинником стримування первинної захворюваності на хвороби нервової системи.

8. Збільшення споживання плодів є вагомим чинником ризику збільшення первинної захворюваності на хвороби нервової системи.

9. Підвищення рівня споживання плодів пов'язано з суттєвим підвищенням первинної захворюваності на хвороби нервової системи.

10. Збільшення рівнів споживання риби, цукру та олії є достовірними чинниками зменшення захворюваності на хвороби нервової системи.

11. Енергетична цінність харчового раціону не має зв'язку з будь-яким видом захворюваності на хвороби нервової системи.

12. Нелінійні моделі дозволяють здійснити нормування рівнів споживання харчових продуктів задля досягнення найнижчих рівнів захворюваності на хвороби нервової системи, але нормування не входило до завдань даного дослідження.

Література

1. Руть Ю. В., Руть Н. Ю. Аліментарна валеологія, 2014, С 48
2. Лисицын Ю. П. Слово о здоровье. — М.: [Советская Россия](#), 1986. — 192 с.
3. Лисицын Ю. П. Общественное здоровье и здравоохранение. — М.: Медицина, 2002. — 416 с
4. Лисицын Ю. П. Социальная гигиена и организация здравоохранения. — М.: Медицина, 1973. — 456 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ПОВЕДІНКИ КЕРІВНИКІВ РІЗНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО РІВНЯ

Нечипоренко Валентина Василівна,

д. педагогічних наук, професор
ректор

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

Бочелюк Віталій Йосипович,

д. психол. наук, професор,
завідувач кафедри психології

Національний університет «Запорізька політехніка»

Позднякова Олена Леонтіївна

к. педагогічних наук, доцент
перший проректор

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

В 2017-20 р.р. авторами було здійснено емпіричне дослідження чинників ціннісної регуляції діяльності керівників різного управлінського рівня (вищого та середнього). Базою для проведення опитування були торгові підприємства розгалуженої структури, з філіями в різних областях України. Вибірку склали 10 керівників вищого рівня (директори територіальних підрозділів та функціональні топ-менеджери головного офісу), а також 39 керівників середнього рівня.

В діагностичний комплекс увійшли методики, спрямовані на виявлення ціннісно-сміслових підстав управлінської діяльності, а також особливостей самоусвідомлення та самоздійснення, що чинять вплив на ефективність професійної діяльності керівників.

Порівняльний аналіз визначених показників дозволяє нам робити припущення про внутрішні глибинні регулятори поведінки, що визначають професійне самовизначення керівників різного рівня. Висновки зроблені на основі розрахунків U-критерію Манна-Уїтні (це найбільш потужний непараметричний критерій, що дає нам змогу оцінити статистичні відмінності між двома незалежними вибірками невеликого розміру). Кількісні результати представлені в табл. 1.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз даних психологічної діагностики
керівників різного рівня

Діагностичні інструменти	Діагностичні параметри та шкали	Керівники вищого рівня (10 осіб)	Керівники середнього рівня (39 осіб)	Mann-Whitney U (Asymp. Sig.)

Методика визначення загальної соціальної самоефективності	Самоефективність в сфері діяльності	M = 59,4 $\sigma = 8,55$	M = 45,1 $\sigma = 9,49$	0,018
	Самоефективність в сфері спілкування	M = 15,2 $\sigma = 12,33$	M = 14,0 $\sigma = 10,55$	0,385
	Загальний показник самоефективності	M = 74,6 $\sigma = 11,47$	M = 60,0 $\sigma = 9,94$	0,009
Тест смисложиттєвих орієнтацій	Цілі	M = 32,1 $\sigma = 7,15$	M = 34,9 $\sigma = 8,20$	0,261
	Процес	M = 35,5 $\sigma = 6,42$	M = 31,3 $\sigma = 5,85$	0,114
	Результат	M = 29,8 $\sigma = 5,31$	M = 25,8 $\sigma = 6,78$	0,136
	Локус контролю-Я	M = 24,8 $\sigma = 4,04$	M = 19,7 $\sigma = 3,85$	0,075
	Локус контролю-життя	M = 28,9 $\sigma = 6,51$	M = 30,3 $\sigma = 5,89$	0,245
	Загальний показник осмисленості життя	M = 107,5 $\sigma = 17,31$	M = 104,4 $\sigma = 16,92$	0,541
Опитувальник суб'єкт-об'єктних орієнтацій життєвих ситуаціях	Трансситуаційна мінливість	M = 2,68 $\sigma = 2,01$	M = 2,66 $\sigma = 1,69$	0,911
	Трансситуаційний локус контролю	M = 3,25 $\sigma = 2,12$	M = 4,04 $\sigma = 1,49$	0,573
	Трансситуаційне освоєння світу	M = 2,25 $\sigma = 1,38$	M = 2,67 $\sigma = 1,52$	0,576
	Трансситуаційна рухливість	M = 2,75 $\sigma = 1,83$	M = 1,33 $\sigma = 1,55$	0,111
	Загальний показник суб'єкт-об'єктних орієнтацій	M = 9,11 $\sigma = 3,36$	M = 8,66 $\sigma = 2,18$	0,507
Стиль саморегуляції поведінки	Планування	M = 6,04 $\sigma = 1,83$	M = 5,67 $\sigma = 0,58$	0,416
	Моделювання	M = 5,71 $\sigma = 1,60$	M = 7,33 $\sigma = 0,63$	0,053
	Програмування	M = 5,14 $\sigma = 2,11$	M = 6,96 $\sigma = 1,54$	0,194
	Оцінювання результатів	M = 6,57 $\sigma = 2,07$	M = 6,67 $\sigma = 2,15$	0,902
	Гнучкість	M = 5,42 $\sigma = 2,22$	M = 3,98 $\sigma = 2,16$	0,197
	Самостійність	M = 4,57 $\sigma = 2,29$	M = 3,17 $\sigma = 2,30$	0,354
	Загальний рівень саморегуляції	M = 29,43 $\sigma = 5,94$	M = 30,69 $\sigma = 4,56$	0,718
Шкала локусу рольового конфлікту		M = 14,8	M = 11,3	0,093

	$\sigma = 4,21$	$\sigma = 3,45$	
--	-----------------	-----------------	--

Аналізуючи описові статистики у вибірках, ми констатуємо, що середній показник самоефективності керівників набагато перевищує нормативні показники методики (Sheier *et al.*, 1982). Крім того, він послідовно збільшується разом із зростанням управлінського рівня ($p = 0,009$). Такий результат цілком очевидний, адже сам по собі процес кар'єрного росту неодноразово переконує людину у власних здібностях та уміннях, призвичаює її до виконання широкого спектру рольових функцій в різноманітних ситуаціях, формує наполегливість у рішенні життєвих та професійних завдань. При цьому самоефективність у сфері спілкування не демонструє значущого зростання – ми пояснює це тим, що комунікативна компетентність складає основу діяльності керівника на будь-якому рівні.

Життєві орієнтації керівників різного посадового рівня не виявили статистично-значущих відмінностей. Звертає на себе увагу помічена тенденція до переваги звичних умов здійснення життєдіяльності у керівників середнього рівня (показник транситуативної рухливості у табл. 1). Проте цей факт потребує додаткового уточнення та пояснення.

Стосовно смисложиттєвих орієнтацій у вибірці отримані результати, що свідчать про осмисленість та спрямованість життя керівників. Вони розглядають своє існування як цікавий, емоційно насичений і наповнений змістом процес. Опитувані цілком задоволені результативністю пройденого відрізка життя, своєю самореалізацією (керівники вищого рівня при цьому дещо більше спрямовані у минуле, проте ця відмінність не сягає статистично-значущого рівня). Високі діагностичні показники локусу контролю описують їх як сильних особистостей, що мають достатню свободу вибору, і будують своє життя відповідно до власних цілей і цінностей. Найбільш виразні відмінності між вибірками керівників різного управлінського рівня стосуються структури особистісних цінностей. Зупинимося на цьому аспекті детальніше – див. табл. 2.

Таблиця 2.

Порівняння базових особистісних цінностей керівників різного рівня

Шкали опитувальника Ш. Шварца	Частина 1. «Список цінностей»		Mann-Whitney U (Asymp. Sig.)	Частина 2. «Профіль особистості»		Mann-Whitney U (Asymp. Sig.)
	вищій рівень	середній рівень		вищій рівень	середній рівень	
Досягнення	M=5,67 $\sigma = 0,84$	M = 4,08 $\sigma = 0,62$	0,038	M = 2,78 $\sigma = 0,58$	M = 1,37 $\sigma = 0,48$	0,018
Влада	M=4,72 $\sigma = 0,61$	M = 3,73 $\sigma = 1,40$	0,118	M = 2,29 $\sigma = 0,84$	M = 1,44 $\sigma = 0,29$	0,050

Гедонізм	M=3,79 $\sigma = 1,29$	M = 2,02 $\sigma = 1,45$	0,089	M = 2,21 $\sigma = 1,42$	M = 0,34 $\sigma = 0,88$	0,051
Самостійність	M=5,60 $\sigma = 0,24$	M = 4,11 $\sigma = 0,67$	0,014	M = 3,09 $\sigma = 0,75$	M = 2,08 $\sigma = 0,80$	0,044
Стимуляція	M=3,88 $\sigma = 1,47$	M = 1,45 $\sigma = 1,17$	0,039	M = 1,41 $\sigma = 1,05$	M = 0,33 $\sigma = 1,17$	0,029
Конформність	M=4,44 $\sigma = 0,99$	M = 4,68 $\sigma = 1,07$	0,736	M = 1,51 $\sigma = 0,83$	M = 1,92 $\sigma = 0,94$	0,565
Традиції	M=2,82 $\sigma = 1,79$	M = 3,7 $\sigma = 1,44$	0,433	M = 0,78 $\sigma = 1,05$	M = 1,21 $\sigma = 0,85$	0,730
Доброзичли- вість	M=5,12 $\sigma = 0,52$	M = 5,33 $\sigma = 0,88$	0,584	M = 2,25 $\sigma = 0,50$	M = 2,16 $\sigma = 0,66$	0,371
Універсалізм	M=4,22 $\sigma = 1,22$	M = 3,75 $\sigma = 1,44$	0,436	M = 1,83 $\sigma = 1,10$	M = 1,38 $\sigma = 0,94$	0,509
Безпека	M=5,55 $\sigma = 0,96$	M = 5,07 $\sigma = 1,70$	0,658	M = 2,90 $\sigma = 0,71$	M = 2,33 $\sigma = 0,53$	0,179

Відповідно до результатів першої частини методики Шварца (Schwartz., 1996), керівники вищого рівня більше спираються у своєму житті на провідні нормативні принципи, що відносяться до мотиваційних типів «Самостійність» ($p = 0,014$), «Досягнення» та «Стимуляція». Отже із збільшенням рівня повноважень суттєво зростає значущість декларативних ідеалів, що стосуються: а) самостійності мислення, незалежного вибору цілей та способів дії, б) особистого успіху через прояв соціальної компетентності відповідно до домінуючих культурних стандартів; в) потягу до новизни, до різнобарвних і глибоких переживань, що стимулює і підтримує загальну активність людини. Стосовно опитувальника Шварца ми розрахували не тільки шкальні показники, але й фіксували та порівнювали оцінки кожного пункту, що відображають відношення керівників до конкретних ціннісних орієнтацій, поширених у суспільстві. У табл. 3 наведені термінальні та інструментальні цінності, стосовно яких виявлена значуща міжгрупова різниця при розрахунках U-критерію Манна-Уїтні.

Таблиця 3.

Цінності, яким віддають перевагу керівники різного рівня

Керівники вищого рівня (10 осіб)	Керівники середнього рівня (39 осіб)
– досягнення: конкретні і відчутні результати в значимій діяльності ($p =$	– вірність: відданість друзям, групі ($p = 0,036$)

<p>0,003) – успішний, що досягає мети (p = 0,011) – життя, повне вражень, прагнення до новизни (p = 0,013) – впливовість: на людей і події (p = 0,016) – потурання своїм бажанням: займатися тим, що приносить задоволення (p = 0,021) – цілеспрямованість: працьовитість, натхнення (p = 0,022) – обирати власні цілі і наміри (p = 0,027) – насолоджується життям: насолода їжею, близькістю, розвагами тощо (p = 0,031) – самостійність: сподіватися тільки на себе, самодостатність (p = 0,037) – мінливе життя: наповнене проблемами, новизною і змінами (p = 0,041) – сміливість: пошук пригод, ризик (p = 0,045) – соціальне визнання: престиж, визнання заслуг, схвалення і повага інших (p = 0,046)</p>	<p>– духовне життя: акцент на духовних, а не матеріальних питаннях (p = 0,049) – допитливість: цікавиться усім (p = 0,046)</p>
---	---

Як видно з табл. 3, керівники вищого рівня демонструють значно більшу навантаженість ціннісної сфери порівняно з керівниками середнього рівня. Ми пояснюємо це тим, що саме ціннісна регуляція поведінки виступає спонукальним фактором і джерелом активності особистості, вона підштовхує людину до позитивних змін у житті, до саморозвитку та самоздійснення.

Таким чином, аналіз результатів дослідження демонструє, що ціннісна регуляція поведінки виступає спонукальним фактором і джерелом активності особистості, вона підштовхує людину до позитивних змін у житті, до саморозвитку та самоздійснення. Для керівників вищого рівня характерні наступні особливості ціннісної сфери: загальна навантаженість значущими ціннісними орієнтаціями, перевага мотиваційних типів «Самостійність», «Досягнення» та «Стимуляція» (як базових нормативних ідеалів та реальних принципів діяльності), прояв потягу до влади та гедонізму на поведінковому рівні.

Список літератури:

THEORY, SCIENCE AND PRACTICE

Schwartz, S.H. 1996. Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. *The Psychology of Values: The Ontario Symposium*, 8, 1-24.

Sheier, M.F. Maddux, J.E. Prentice-Dunn, B.J., Rogers, R.W. 1982. The self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychological Report*, 51, 663-671.

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Панов Микита Сергійович,

к. психол. наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології
КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

Позднякова-Кирбят'єва Елліна Геннадіївна

д. соціологічних наук, професор,
проректор з навчальної роботи
[КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР](#)

У процесі наукового пошуку для формулювання теоретичних засад побудови моделі професійної реабілітації внутрішньо переміщених осіб було взято до уваги окремі положення гуманістичного й екзистенціального методологічних підходів на основі їхньої взаємодоповнюваності. Зокрема реалізація гуманістичного підходу, основні засади якого були визначені в працях К. Роджерса (Rogers, 1942), А. Маслоу (Maslow, 1944), Р. Мея (May, 1977)), дала змогу інтегрувати кризовий досвід внутрішньо переміщених осіб і визначити шляхи використання наявного потенціалу для актуалізації внутрішніх ресурсів особистості. Використання положень екзистенціального підходу, одним із теоретиків якого є І. Ялом (Yalom, 1999), стало доцільним у процесі розроблення індивідуальних програм з професійної реабілітації безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб, оскільки представники цього підходу виступають проти деперсоналізованої терапії, вважаючи, що до кожної людини потрібно знаходити підхід, зважаючи на її особистісні риси та життєву ситуацію.

Під час дослідження було використано комплекс методів, зокрема аналіз законодавчих і нормативно-правових документів, які визначають права й обов'язки внутрішньо переміщених осіб; аналіз наукової літератури з проблеми дослідження для визначення стану розроблення порушеного питання та методологічних і теоретичних засад дослідження; узагальнення й систематизації з метою формулювання висновків; моделювання для створення структурно-функціональної моделі професійної реабілітації безробітних з внутрішньо переміщених осіб.

К. Аксенченко пов'язує професійну реабілітацію безробітних з професійною кризою, яку дослідниця розглядає як психічний стан, зумовлений розбалансуванням, дезорганізацією або втратою зв'язків із професійним середовищем або трудовою діяльністю; цей стан може ініціюватися ззовні або самою особистістю, характеризуватися змінами у її психологічному благополуччі, соціальному, професійному і матеріальному статусі, супроводжуватися психічною напруженістю і переживаннями (Аксенченко, 2018). А. Шумейко вважає, що професійна реабілітація – адміністративно

скорегований державою процес формування освітньо-професійної сфери набуття чи відновлення навичок, необхідних для опанування професій, які мають найбільший комерційний запит на сучасному ринку праці. Дослідник виокремлює в межах цього явища гарантований державою та практично реалізований механізм підвищення вже існуючої виробничої кваліфікації особистості (Шумейко, 2017). На нашу думку, під професійною реадaptaцією варто розглядати поступове пристосування працівників, які вже мають досвід трудової діяльності, до нових умов професійної діяльності (соціальних відносин, професійних обов'язків, фізичних умов праці, виробничих завдань та операцій), при якому відбувається перебудова потребова-мотиваційної сфери особистості. Показником ефективності професійної реадaptaції є баланс між адаптаційним потенціалом особистості та її новою професійною діяльністю (людина реалізує свій професійний потенціал, зберігає психічне здоров'я, досягає професійного успіху). Це дає підстави для висновку, що професійна реадaptaція дуже важлива для соціокультурної інтеграції вимушених мігрантів, оскільки вона є одним із важливих показників їхньої успішної соціальної адаптації в новому середовищі. І. Баклицький вважає, що ефективність професійної адаптації можна визначити на основі таких діагностичних характеристик, як-от: рівень емоційної напруги і стійкість до стресу; особливості мікросоціальної взаємодії і міри адекватності міжособистісних стосунків; енергетичний потенціал і здатність до логічного структурування ситуації (Баклицький, 2008). Для фіксації і відслідковування динаміки зазначених характеристик потрібно сформулювати теоретичні засади і розробити практичні рекомендації щодо професійної реадaptaції зазначеної категорії населення, а також підібрати діагностичний інструментарій. З цією метою було створено структурно-функціональну модель професійної реадaptaції безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб, загальна концепція побудови якої має трирівневу структуру:

– методологічний рівень розкриває взаємозв'язки різних наукових підходів до розв'язання проблеми професійної реадaptaції безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб. Наголосимо, що ефективність і системність вирішення зазначеного питання забезпечується взаємоузгодженим застосуванням гуманістичного й екзистенціального підходів. Це дало змогу комплексно підійти до розв'язання досліджуваного питання, врахувати особистісні й соціальні стресогенні чинники, відібрати методики для психотерапевтичної роботи з вимушеними мігрантами;

– теоретичний рівень передбачав аналіз наукових напрацювань з соціальної психології загалом і з проблеми соціальної реадaptaції різних категорій населення. Зокрема Л. Орбан-Лембрик на основі аналізу праць зарубіжних дослідників з проблеми соціальної реадaptaції виділила три основні наукові підходи до цієї проблеми: з точки зору соціальної ідентифікації (увага сконцентрована на сприйнятті себе й нового оточення на основі наявної інформації); з урахуванням стресу та пошуку шляхів його подолання (вимушену міграцію, на відміну від добровільної, розглядають як ситуацію стресу, вивчають моделі стресових ситуацій і варіанти виходу з них); у

соціокультурному контексті (увага акцентується на психології міжкультурних контактів, формуванні умінь і навичок, які сприяють адаптації в новому середовищі) (Орбан-Лембрик, 2008).

Окрім того, у межах теоретичного рівня було обґрунтовано категоріально-понятійний апарат дослідження (поняття «адаптація», «реадаптація», «професійна реадаптація», «внутрішньо переміщені особи», «вимушена міграція» тощо), проаналізовано структуру досліджуваного феномена, розкрито сутність, зміст, етапи, закономірності і принципи професійної реадаптації безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб.

– практичний рівень, що передбачав моделювання й експериментальну перевірку системи корекційно-реабілітаційних заходів з професійної реадаптації безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб, розроблення змістово-процесуального, навчально-методичного, оцінювально-діагностичного забезпечення цього процесу.

Таким чином, у процесі дослідження сформульовано низку принципів науково-теоретичних положень, які визначають сутність розробленої моделі професійної реадаптації безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб. По-перше, запропонована модель спрямована на об'єднання зусиль фахівців різних напрямів (представників органів державної влади, громадських і волонтерських організацій, соціальних педагогів, психологів тощо), а також сприяє активній співпраці різних державних і громадських установ, які здійснюють комплексний супровід зазначеної категорії населення. По-друге, зазначена модель має не тільки теоретичне, але й конкретно практичне значення, тому що пов'язана з безпосередньою практикою роботи соціальних реабілітаційних установ, які здійснюють супровід і підтримку внутрішньо переміщених осіб, вона була апробована в реальних умовах. По-третє, модель відповідає таким основним технологічним вимогам, як-от: концептуальність, системність, керованість, ефективність, оптимальність, інноваційність. По-четверте, розроблену модель можна трансформувати, адаптуючи до змінних умов, оскільки вона заснована на компонентах універсального характеру.

Отже, у процесі дослідження було розроблено й обґрунтовано структурно-функціональну модель професійної реадаптації безробітних, що належать до внутрішньо переміщених осіб, у процесі визначення позиційного розташування компонентів якої з'ясовано, що воно, по-перше, має відображати послідовність розв'язання проблеми професійної реадаптації безробітних з категорії внутрішньо переміщених осіб, а по-друге, логіку здійснення корекційно-реабілітаційної роботи з ними. Визначено, що концепція побудови структурно-функціональної моделі містить три рівні – методологічний, теоретичний і практичний.

Список літератури:

- Аксенченко К. Б. Соціально-психологічні чинники професійної реадаптації безробітних в умовах сучасного соціуму: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.05 / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Северодонецьк, 2018. 21 с.
- Баклицький І.О. Психологія праці. Київ: Знання, 2008. 316 с.

- Орбан-Лембрик Л. Вплив міграційних процесів на поведінкові прояви особистості. Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. 2008. Вип. 13. Ч. 1, С. 3 – 15.
- Шумейко А.П. Види реадaptaції і психореабілітації учасників бойових дій. *Проблеми екстремальної і кризової психології*. 2017. №21, С. 220-229.
- Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 1944, Vol. 50, №4, PP. 370-396.
- May R. *The Meaning of Anxiety*. N.Y.: Pocket Books, 1977. 234s.
- Rogers C. R. *Counseling and psychotherapy*. Cambridge, MA: Riverside Press, 1942. 236 с.
- Yalom I. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Basic Books. 322 s.

КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Панов Микита Сергійович,

к. психол. наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології
КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

Панова Лідія Григорівна

методист вищої категорії

Позашкільного навчального закладу

«Міський палац дитячої та юнацької творчості»

Запорізької міської ради Запорізької області

Запропонована нами корекційна програма спрямована на корекцію емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами за допомогою арт-терапії, що, в свою чергу, дозволить нівелювати негативні емоційні стани у дітей.

В зв'язку з цим були визначені наступні основні цілі, завдання, принципи, умови й напрямки роботи з даною категорією дітей.

Були поставлені такі основні завдання:

1. Надання допомоги у подоланні негативних переживань.
2. Зниження тривожності, емоційної напруги, розвиток здатності розуміти емоційний стан іншої людини та вміння висловити своє.
3. Допомога у знятті страхів.
4. Створення умов задля дитини у подоланні недоліків агресивної поведінки.
5. Пом'якшення агресивних проявів, навчання прийомам саморегуляції.

В основу корекційно-розвиваючої програми закладені наступні основоположні принципи:

1. Принцип єдності діагностики й корекції був одним з основоположних при складанні корекційно-розвиваючої програми. Корекційно-розвиваюча робота з молодшими школярами з особливими освітніми потребами здійснювалася на основі проведеної діагностики їх емоційної сфери.
2. Принцип обліку вікових, психологічних і індивідуальних особливостей дитини погодить вимоги відповідності ходу психічного й особистісного розвитку дитини з нормотиповим розвитком, з одного боку, й визнання безперечного факту унікальності й неповторності конкретного шляху розвитку особистості – з іншого. Облік індивідуальних психологічних особливостей особистості дозволяє намітити у межах вікової норми, програму оптимізації розвитку задля кожної конкретної дитини з її індивідуальністю, стверджуючи право особистості на вибір свого самостійного шляху.

3. Принцип системності корекційних, профілактичних й розвивальних завдань задає необхідність їх визначення у будь-котрій корекційної програми. Системність завдань відображає взаємопов'язаність розвитку різних сторін особистості дитини і нерівномірність їх розвитку.

4. Принцип комплексності методів психологічного впливу, будучи одним з більш прозорих й очевидних принципів побудови корекційно-розвивальних програм, стверджує необхідність використання всього різноманіття методів, технік й прийомів з арсеналу практичної психології.

5. Принцип заохочення (й прояв цього психологічного заохочення) досягнень дитини у плані набуття творчої самостійності й продуктивності.

6. Принцип символічного відреагування дитячих страхів, агресивності, тривожності й перетворення їх у об'єкт творчого опрацювання. Графічне зображення страху не підсилює його, а навпаки знижує напругу від тривожного очікування його реалізації. В малюнку страх, вже багато у чому реалізований, як щось минуле, фактично те, що трапилось.

Задля реалізації поставлених завдань використовувалися такі елементи арт-терапії: 1) малюнкова терапія (власне арт-терапія); 2) музикотерапія; 3) танцювальна терапія.

Малюнкова терапія – вид арт-терапії, побудованої на використанні образотворчої діяльності. Застосування проєктного малюнка як форми арт-корекції матеріалізує й конкретизує переживання дітей, сприяє розумінню їх причин, переосмислення й у кінцевому підсумку вивільненню від них. Така форма роботи дозволяє перемикає дітей з вербального рівня осмислення своїх проблем на невербальний рівень. Музикотерапія – контрольоване використання музики у реабілітації дітей і дорослих. Танцювальна терапія бере свій початок у творчому танці. В сучасному суспільстві танцювальні рухи використовуються задля вираження емоцій. Використання у терапії танцю дозволяє спонтанно вивільнити почуття суб'єкта.

Примірна структура програми корекційно-адаптивної роботи з молодшими школярами з особливими освітніми потребами представлена у таблиці 1:

Таблиця 1.

Структура програми з корекції емоційної сфери молодших школярів з особливими освітніми потребами засобами арт-терапії

Блок	Завдання	Методи й прийоми корекції емоційної сфери
Установчий (1 заняття)	- установлення дружньої атмосфери серед школярів; - спонукання до співробітництва з психологом; - створення умов, за котрих дитина буде вмотивована задля корекційної роботи.	Елементи малюнкової терапії. Малювання на тему «Автопортрет», «Мое ім'я»
Корекційний (12 занять)	- зниження емоційної напруги; - корекція рівня тривожності; - зняття страхів і тривоги.	Елементи: малюнкова терапія, музикотерапія, танцювальна терапія. Малювання на тему

		«Я люблю це найбільш за все», виготовлення аплікації «Ромашка», танцювальний етюд «Подаруй рух», гра «Знайди радість», малювання на тему «Намалюй свій страх».
Контрольний (1 заняття)	Виявлення змін в рівні емоційного стану, кількості активних страхів, тривожності	Проведення повторного діагностичного дослідження

Пропонуємо окремі заняття програми.

Заняття № 1 «Знайомство».

Привітання учасників заняття

Кожен учасник називає своє ім'я й супроводжує це придуманим жестом, інша група повторює ім'я вголос й жест.

Гра «Мое ім'я» Мета: Ідентифікація себе із своїм ім'ям, формування позитивного ставлення дитини до свого «Я».

Дитина називає своє ім'я й якість, на першу букву імені, а всі інші називають його ім'я ласкаво.

Обговорення: Що тобі сподобалося? Що тобі не сподобалося?

Гра «Дізнайся по голосу» Мета: Розвиток уваги, вміння пізнавати один одного по голосу, створення позитивного емоційного фону. Діти стають у коло, вибирають ведучого. Він встає у центр кола й намагається дізнатися дітей по голосу.

Малювання на тему «Автопортрет».

Розслаблення – казка № 1.

Заняття № 5 «Настрій»

Привітання – звернення на ім'я і питання, котрий в тебе сьогодні настрій? (1 коло) На що схожий твій настрій? (2 коло) Цілі: Емоційне усвідомлення свого самопочуття, розвиток симпатії. Учасники гри по колу за допомогою порівняння говорять, на яку пору р., природне явище, погоду схожий їх настрій. Починає гру ведучий: «Мій настрій схожий на білу пухнасту хмаринку у спокійному блакитному небі. А твій «Ведучий узагальнює – котрий же сьогодні в усієї групи настрій: сумний, веселий, смішний, злий, й т. п.

Гра «Знайди радість» Цілі: Формування оптимального емоційного тону, відкритості зовнішніх вражень, розвиток допитливості, нівелювання тривожності. Психолог просить дітей назвати по черзі всі речі, події, явища, що приносять їм радість. Пропонує завести книгу-зошит з наступними главами: якості, що подобаються у людях; справи, що вдається робити добре; речі, що люблю; улюблені книги, фільми, мультфільми; улюблені місця; приємні сни; наші мрії.

Заняття № 9. «Ласка».

Розминка. Вправа на розвиток мимічних рухів: підняти брови, опустити брови, нахмурити брови, зрушити й надути губи, опустити куточки губ,

посміхнутися, відкопити губи, наморщити ніс й т. п. Бажано, аби діти виконали вправу перед великим дзеркалом.

Міні-конкурс «Назви й покажи» Мета: Визначення й передача емоційних станів, виражених за допомогою міміки. Діти сидять в колі. Ведучий говорить: «Коли я сумую – я такий». Показує мімікою свій стан. Потім продовжують діти по колу, кожен раз зображуючи відмінний від уже названих емоційний стан. Коли черга доходить знову до ведучого, він пропонує ускладнити вправу: один показує – все вгадують, котрий емоційний стан вони побачили.

Етюд «Страшний звір» Цілі: Корекція поведінки за допомогою рольових ігор.

Діти, що отримали ролі кішки, дурного й хороброго хлопчиків, діють згідно з текстом. (Модифікація гри: підключаються всі діти – все разом зображують персонажів вірша).

Малювання за наведеним етюдом Мета: Розвиток вміння передавати емоційні стани через художній образ. Коли діти закінчили малювати, ведучий пропонує їм вибрати найвдаліший малюнок чи та розповісти, чим йому сподобався саме цей малюнок. Етюд «Ласка» Мета. Розвиток вміння висловлювати почуття радості, задоволення.

Розставання.

Заняття № 12. «Зустріч з другом»

Привітання.

Етюд «Зустріч з другом» Мета: Передача за допомогою виразних рухів внутрішнього стану героїв. Ведучий говорить: «В хлопчика був друг. Влітку вони розлучилися. Хлопчик залишився у місті, а його друг поїхав з батьками на південь. Нудно у місті без друга. Пройшов місяць. Одного разу іде хлопчик по вулиці й раптом бачить, як на зупинці з автобуса виходить його товариш. Як же зраділи вони один одному!» Діти з допомогою обіймів й посмішки показують радість від зустрічі з одним.

З метою виявлення ефективності програми, спрямованої на корекцію емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку за допомогою арт-терапії після проведення формуючих впливів, ми провели контрольний експеримент. Його мета полягала у тому, аби простежити можливості програми по корекції емоційної сфери в молодших школярів за допомогою арт-терапії.

На етапі контрольного зрізу використовувалися ті ж методики, що та на етапі констатуючого експерименту. Контрольний зріз показав значні зміни у емоційній сфері молодших школярів.

1) За результатами тесту М. Доркі і Ф. Амена спостерігається позитивна динаміка в зниженні рівня тривожності: в більшості молодших школярів переважає середній рівень тривожності (75%), у меншій мірі представлений високий рівень тривожності (38%), меншою мірою – низький рівень тривожності (6%). Високий рівень тривожності на етапі контрольного експерименту не виявлено.

Таким чином, результати свідчать про позитивну динаміку: відсутній високий рівень тривожності, можна припустити, що він перейшов у середній й низький.

2) Методика «Страхи у будиночках» А. Захарова, М. Панфілова дозволила виявити кількість страхів в дітей після проходження корекційної програми.

В більшості (65%) молодших школярів з особливими освітніми потребами кількість страхів зменшилася й відповідає нормі. В меншій кількості молодших школярів (35%) не відповідає віковій нормі.

Таким чином, видна позитивна динаміка: збільшення кількості молодших школярів (з 25% до 65%) демонструють норму страхів, й зменшення випробовуваних демонструють велику кількість страхів (не відповідає віковій нормі) з 75% до 35%.

3) Графічна методика «Кактус» М. Панфілова, дозволила повторно вивчити стан емоційної сфери дитини, виявити наявність агресії.

Порівняльний аналіз даних показав, що в молодших школярів спостерігається позитивна динаміка. В більшості (65%) дітей прояв агресії став на рівні норми, прояви агресії як захисного механізму психіки. Стало менше випробовуваних (20%), що виявляють такі якості особистості: на тлі демонстративності поведінки, завищеної самооцінки виявляють: агресивність, імпульсивність, егоцентризм, прагнення до лідерства. А також змінився показник у групі дітей (15%), що демонструють на тлі агресії такі якості особистості як, невпевненість у собі, занижена самооцінка, залежність, скритність, обережність.

За результатами даної діагностики можна зробити висновок, що молодші школярі після застосування корекційно-розвиваючої програми стали менш агресивні, імпульсивні, залежні й приховані, найбільш впевнені у собі.

Таким чином, аналізуючи порівняльні результати за трьома методиками, можна зробити загальний висновок про те, що корекційно-розвиваюча програма з корекції емоційної сфери в молодших школярів за допомогою арт-терапії, дозволила нівелювати негативні емоційні стани в дітей. Рівень тривожності значно знизився, страхи відповідають віковим нормативам, прояв агресії став на рівні норми, що свідчить про позитивну динаміку.

Виконане дослідження продемонструвало ефективність психологічної допомоги, спрямованої на корекцію емоційної сфери в дітей молодшого шкільного віку за допомогою арт-терапії. Багаторівневість феномену соціальної адаптації молодших школярів з особливими освітніми потребами зумовлює існування різноаспектних поглядів і наукових підходів, проте більш продуктивним напрямом розробки даної наукової проблематики є суб'єкт-суб'єктна парадигма системно-діяльнісного підходу у контексті якого соціальна адаптація особистості такої дитини передбачає її перетворювальну активність спрямовану на створення відповідних зовнішніх умов задля розвитку і актуалізації власного індивідуального потенціалу.

TECHNICAL SCIENCES

MATHEMATICAL MODEL OF MOTION OF A CRANE UNDER THE WIND PRESSURE

Ivanenko Oleg,

Ph.D., Associate Professor
Kharkiv National Automobile and Highway University

Shchukin Oleksand,

Ph.D., Associate Professor
Kharkiv National Automobile and Highway University

Orel Oleksandr

Ph.D., Associate Professor
Kharkiv National Automobile and Highway University

Stopping the crane equipment for one reason or another leads to downtime of a large number of technological equipment, stopping the entire production process and, in some cases, to some significant material losses. [1].

The operation process, movement and braking of cranes, operating in open areas under the influence of wind, in our opinion, has not been fully explored. The solution to the problem of reducing equipment downtime is possible by identifying reserves of cranes and using them at wind speeds above 20 m / s. This can be achieved by the development of scientifically based methods for the effective use of cranes operating in open areas in order to expand the range of wind speeds where safe operation of the cranes is possible. [2].

It is known that even with a small wind load, it is possible to move cranes working outdoors.

However, the lack of information on the actual cranes speeds under the action of wind pressure of varying intensity, taking into account the technical condition of the crane (adjustment of the brakes of the movement mechanisms, resistance to crane movement, aerodynamic properties of metal structures of cranes, etc.) complicates the development of measures that further improve anti-movement protection and the expansion of the wind load ranges at which the operation of the cranes is possible.

In the general case, the differential equation of the crane when it is moved by the wind has the form [3]:

$$m_k \cdot \ddot{x} = P_B - W, \quad (1)$$

where m_k , \ddot{x} – mass and acceleration of a moving crane;

P_B – the wind power;

W – resistance to crane motion when it is moved by the wind.

When assessing the speed of a crane moved by the wind, as in the calculation of the supporting structures of overhead cranes, it is advisable to take into account the effect of the main static component of wind pressure, corresponding to the steady-state velocity head, as the pulsation component of the velocity is small in comparison with the average wind speed. Then, taking into account the change in the relative wind speed as the crane accelerates, the formula for the total wind load when the crane is moved by the wind is written in the form:

$$P_B = \sum_{i=1}^n \frac{(V_i - \dot{x}_i)^2 \cdot c_i \cdot F_i}{1,6}, \quad (2)$$

where V_i – wind speed on i -section of crane structures;

\dot{x}_i – the i -section of the crane speed of movement of the center of mass;

F_i – shadow area of the corresponding projection of the crane unit;

c_i – aerodynamic coefficient.

For overhead cranes type, the windward area of which is mainly determined by the span of the structure, we represent a formula (2) in the following form:

$$P_B = (V_i - \dot{x}_i)^2 \cdot I, \quad (3)$$

where V, \dot{x} – the wind speed at the height of the center of mass of the crane and the crane movement speed;

$$I = \frac{\sum_{i=1}^n c_i \cdot F_i}{1,6} \text{ – aerodynamic factor of the crane.}$$

Substituting the expression for I from (3) into (1), we obtain a mathematical model of the crane moved by the wind ($X = 0$):

$$\dot{X} = V - \sqrt{\frac{W}{I}} \quad (4)$$

Solving the differential equation (1), we can also determine the acceleration time of the crane to the speed and the length of the path of the wind acceleration of the crane.

And then, according to the known wind speeds V , the resistance W and the aerodynamic factor of the crane I , we determine the maximum speed of the crane under the action of the wind, the time and the acceleration path, or we solve one of the problems of identifying the wind speed.

References:

1. Ivanenko O.I. Analiz prichin i puti sokrasheniya prostoev gruzopodemnyh kranov pri vetrovyh nagruzkah / O.I. Ivanenko, N.G. Tarovik // *Tehnologiya priborostroeniya*. – 2016. – No.2. – Pp. 97-100;
2. Ivanenko O.I. Doslidzhennya ruhu vantazhopidjomnih kraniv pid diyeyu vitrovih navantazhen / O.I. Ivanenko, L.O. Prihodko // *Pidjomno-transportna tehnika*. – 2016. – No.4. – Pp. 72-77;
3. Ivanenko O.I. Opredelenie parametrov ugona gruzopodemnyh kranov vetrom. / O.I. Ivanenko, A.V. Martynov // *Konstruirovaniye i proizvodstvo transportnyh mashin*. – Harkov. 1989. – Vyp. 21 – Pp.47-52.
4. Ivanenko O.I. Doslidzhennya vplivu vitrovih navantazhen na robotu portalnih kraniv / O.I. Ivanenko, I.I. Pirsch // *Zb. nauk. pr. YII–yi mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi «Problemi rozvitku transportu i logistiki» – SNU im. Dalya*. – 2017. – Pp. 205-209.

DIRECTION OF ARRIVAL ESTIMATION BY MIN-NORM METHOD IN BEAMSPACE IN THE PRESENCE OF OUT-OF-BAND SOURCE

Vasylyshyn Volodymyr

Dr.Sc, Associate Professor

Chief of department

Kharkiv National Air Force University

Direction of arrival (DOA) estimation is the one of important problems that has a place in the modern radar and communication systems. Besides DOA estimation the problem of frequency estimation, time of delay estimation and others are interesting problems from the practical point of view [1-5].

Nowadays the so called superresolution methods are used for DOA estimation. The examples are MUSIC, Root-MUSIC, ESPRIT, Min-Norm, Root-Min-Norm. Traditionally the preprocessing is performed together with superresolution methods. The most known examples of preprocessing are indicated in table.1. Such preprocessing allow to improve the performance of these methods.

Table 1.
Examples of preliminary preprocessing for superresolution methods
and role of preprocessing approaches

beamspace transformation	spatial smoothing	noise reduction methods	unitary transformation
reduces the computational load (preliminary information is required)	improves the robustness to signal correlation	improves the signal-to-noise ratio	uses the properties of covariance matrix of data and reduces the computational load

In the paper the beamspace preprocessing is considered with Min-Norm method. The performance of Min-Norm and another methods depends on influence of out-of-band source (i.e. interference source). Therefore, it is of interest idea proposed in [5] for ESPRIT. In the paper this idea is adapted for Min-Norm method. The shift of the beams is performed and the null of array pattern corresponds to the angular coordinate of the out-of-band source.

The graphical explanation of the shift of discrete Fourier transform (DFT) beams results is presented in Fig.1 where the position of interfering source is indicated by das-dot line. In this case the influence of interfering source is reduced significantly.

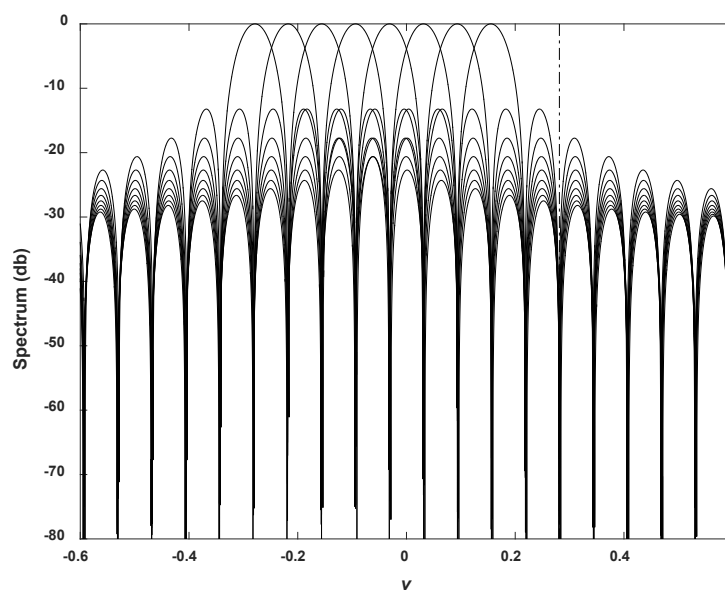

Figure 1. Shifted DFT beams

Simulation results confirm the improvement of performance of Min-Norm used with proposed preliminary preprocessing as compared to Min-Norm with usual beamspace transformation. Proposed approach can be additionally improved by using the another type of preprocessing mentioned in the table 1.

References:

1. Trees H.L.V. Optimum array processing. Part IV of detection, estimation and modulation theory. Wiley–interscience, 2002.
2. Haykin S., Liu K. J. Ray Handbook on array processing and sensor networks. John Wiley & Sons, 2009, 924 pp.
3. Vasylyshyn V. I. Antenna array signal processing with high-resolution by modified beamspace MUSIC algorithm/ V. I. Vasylyshyn //Proc. of 2007 6th International Conference on Antenna Theory and Techniques, Sevastopol. – 2007. – pp. 455-457.
4. Vasylyshyn V.I. High-resolution phased array signal processing via DFT Beamspace TLS-ESPRIT with structure weighting / V.I. Vasylyshyn // IEEE Phased Array Systems and Technology Symposium: int. symp., USA. – 2003. – pp. 605-610.
5. Mathews C. P. Implementation and performance analysis of 2D DFT beamspace ESPRIT/ C. P. Mathews, M. Haardt, and M. D. Zoltowski// Proc. of the 48th Asilomar Conference on Signals, Systems, and Computers, Pacific Grove, CA, Nov. –1995. – pp. 726-730.

INFORMATION SYSTEMS DEVELOPMENT
METHODOLOGIES APPLICATION ANALYSIS FOR
CYBER-PHYSICAL PRODUCTION SYSTEMS
DEVELOPMENT

Yevsieiev Vladyslav

Ph.D., Professor

Kharkiv National University of Radio Electronics

Bronnikov Artem

Senior Lecturer

Kharkiv National University of Radio Electronics

This article analyzes the existing methodology for the information systems (software products) development from the point of their application in the additive cyber-design (ACD) creation for solving processes automation problems for the complex cyber-physical production systems (CPPS) development management.

The purpose of this study is the existing methodologies for the SADT, RED products software development application analysis and the possibility of their application to create additive cyber-design in the framework of management processes for the complex CPPS development automation.

Consider the cyber-physical production system (CPPS) as a complex interconnected multi-level architecture that combines cybernetic and physical properties [1-4]. Taking into account the managing the complex CPPS development process specific, it can be determined that the dominant for the the cybernetic component development is the information base obtained from the physical layer [5]. The cybernetic component is a large set of elements, which consists of: PLC software scripts that process data on the PLC from sensors, software control modules at each stage, SCADA system elements for technological information visualization, as well as software solutions for MES and ERP levels that are connected in a unified digital environment based on modern information technologies – additive cyber design [6]. During the implementation of this study, it is necessary to analyze the existing methodologies for the information systems development from the their possible partial or full application point of view in solving the problems of creating an additive cyber design to automate the management processes for the complex CPPS development.

For the analysis, we define the following common methodologies for the design of information systems:

- functional modeling methodology SADT;
- RED methodology.

We will investigate each methodology and the their application possibility to solve the additive cyber-design development problems for automating the complex CPPS development management processes.

SADT methodology (Structured Analysis and Design Technique) is a structural analysis and design methodology proposed by Douglas T. Ross and is based on structural systems analysis and a graphical organization in the form of a system of functions representation, which are divided into three classes of structural models [8-9]:

- functional model;
- information model;
- dynamic model.

The SADT methodology in most cases is suitable for describing top-level models, and the strict requirements presence ensures the standard type systems models development. With these SADT methodology advantages, it has a number of disadvantages: the complexity of perception (a large number of connections (arcs) in the diagram), a large number of decomposition levels, which leads to the difficulties of linking several processes that are presented in different models within Smart Manufacturing. Based on the SADT methodology (IDEF0 + DFD), a unified modeling language UML has been developed, which makes it possible to implement the complex information-rich object systems specification, visualization, design and documentation. With all the declared capabilities of the UML language, it has a number of disadvantages that do not allow it to be used as a basic methodology for designing CPPS:

- redundancy of the language, due to the fact that it includes many diagrams and structures that are practically not used;

- fuzzy semantics, due to the fact that the UML is defined by a self-combination using an abstract syntax, a constraint description language (OCL) and English (detailed semantics). In some cases, the abstract syntax of the combination of UML, OCL and English contradicts each other, in other cases they are incomplete. UML inaccurate description affects users and tool developers, leading to incompatibility of developed tools for UML due to the unique specification interpretation;

- UML was developed as a general purpose modeling language in an attempt to achieve compatibility with all possible development languages. In the context of the research data, in order to achieve the creating an additive cyber design for CPPS automations goal, the applicable UML capabilities should be selected. Which imposes restrictions on its application, due to the fact that at the moment there is no fully formulated CPPS description formalization.

As a result, the use of the SADT methodology, namely the UML modeling language for automating the additive cyber-design for CPPS creation, is not possible without new models and methods development, as well as an architecture that formalizes all the level, stages and sequence of management processes for complex CPPS development on the basis of which additive cyber design is created. Considering all the shortcomings, one can conclude that the UML at this point in time is descriptive with fuzzy semantics, which is not permissible in hierarchical CPPS development models, therefore it cannot be used to create additive cyber design.

The RED (Rapid Application Development) methodology is based on the incremental prototyping principles, which allows at the information system design possible to demonstrate to the customer a valid interactive prototype model, clarify

the design decisions and evaluate the operational characteristics. In this methodology, the development speed is achieved through the use of component-oriented design and makes sense when:

- limited development budget;
- requirements for the developed system are not clearly defined;
- minimum development time;
- decomposition of the project into its constituent elements according to functional purpose [10-11].

Considering the RAD methodology in the context of research data and its applicability in creating additive cyber-design for CPPS, the following disadvantages can be highlighted::

- lack of scalability (analysis showed that the RAD methodology is predominantly used for the rapid development of small systems by small and medium project teams);
- the focus of RAD methodologies on prototypes in most cases leads to the problem of constantly making small changes to individual system elements and at the same time ignoring the system architecture problems, which is not acceptable in CPPS development managing process.

Based on the above disadvantages of the RAD methodology, we can conclude that its use for solving the creating additive cyber design problems from the point of automating the management processes for the complex CPPS development is not advisable.

Based on the SADT methodology critical analysis results, inclusive of the UML language and the RED methodology, we can conclude that the studied methodologies do not lengthen the requirements for the CPPS cybernetic component, in the additive cyber design creating context for solving automating complex CPPS development management processes problem.. As a result, it is necessary to develop new models, methods and technologies for the creation of additive cyber design for the CPPS cybernetic component automation..

REFERENCES:

1. IEC PAS 63088:2017 (E) Smart manufacturing-Reference Architecture Model Industrie 4.0 (RAMI4.0), page 34. ISBN 978-2-8322-4053-3
2. Jehn-Ruey Jiang An improved cyber-physical systems architecture for Industry 4.0 smart factories//Advances in Mechanical Engineering 2018, Vol. 10(6) 1–15 ([DOI: 10.1177/1687814018784192](https://doi.org/10.1177/1687814018784192))
3. Lee J., Bagheri B., Kao H.-A., A Cyber-Physical Systems architecture for Industry 4.0-based manufacturing systems, Manufacturing Letters 3, 2015 pp.18–23, ([DOI: 10.1016/j.mfglet.2014.12.001](https://doi.org/10.1016/j.mfglet.2014.12.001)).
4. V. Yevsieiev, O. Jijavadze Analysis architectural model of Industry 4.0 (RAMI 4.0) // XXIV Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті». Зб. матеріалів форуму. Т. 2. – Харків: ХНУРЕ. 2020. –188 с. с.93-94
5. Igor Nevliudov, Vladyslav Yevsieiev, Svitlana Maksymova, Inna Filippenko Development of an architectural-logical model to automate the management of the process of creating complex cyber-physical industrial systems // Eastern-European

Journal of Enterprise Technologies, Vol 4, No 3 (106) (2020) pp. 44-52. (DOI: 10.15587/1729-4061.2020.210761)

6. Hietam Elhoone, Tianyang Zhang, Mohd Anwar, Salil Desai Cyber-based design for additive manufacturing using artificial neural networks for Industry 4.0 // Journal International Journal of Production Research, Volume 58, pp. 2841-2861, 2020. (DOI: 10.1080/00207543.2019.1671627)

7. Fahim Ahmed, Stewart Robinson, Antuela A. Tako Using the structured analysis and design technique (SADT) in simulation conceptual modeling // Proceedings of the Winter Simulation Conference, 7-10 Dec. 2014, Savannah, GA, USA. (DOI: 10.1109/WSC.2014.7019963)

8. Simon Micheler, Yee Mey Goh, Niels Lohse A transformation of human operation approach to inform system design for automation // Journal of Intelligent Manufacturing (Published: 05 June 2020) (DOI: 10.1007/s10845-020-01568-z)

9. Hager, T.; Wafik, H.; Faouzi, M. Manufacturing System Design Based on Axiomatic Design: Case of Assembly Line //Journal of Industrial Engineering and Management, Abril 2017, vol. 10, núm. 1, p. 111-139. (DOI: 10.3926/jiem.728)

10. Vivi Rahmawati, Susy Rosyida Analisa Model Rapid Application Development Dalam Membangun Sistem Informasi Sekolah Mengemudi //Paradigma – Jurnal Informatika dan Komputer, Vol. 22 No 1, 2020. (DOI: 10.31294/p.v21i2)

11. Maria Valentina Tombolini Echeverria, Senen Gonzalez Cornejo, Francisco Alarcon Pontigo Development of an information platform for observation of seismic events in Chile using RAD methodology //2016 IEEE International Conference on Automatica (ICA-ACCA) 19-21 Oct. 2016, Curico, Chile. (DOI: 10.1109/ICA-ACCA.2016.7778515)

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ СТАНУ ТРУБОПРОВІДНОГО ТРАНСПОРТУ

Біньковська Анжела Борисівна,

Кандидат технічних наук, доцент;
Харківський національний
автомобільно-дорожній університет

Кудирко Ольга Миколаївна,

Асистент, Харківський національний
автомобільно-дорожній університет

Кудирко Софія Сергіївна

Студент, Харківський національний
автомобільно-дорожній університет

Розвивати паливно-енергетичний комплекс, забезпечувати суспільство енергетичними ресурсами - одне з найважливіших завдань будь-якої держави.

Паливно - енергетичний комплекс (ПЕК) України є основою функціонування суспільного виробництва. Забезпечення енергетичної безпеки України багато в чому залежить від ефективного управління паливно-енергетичним комплексом [1-4].

Паливно-енергетичний комплекс - це сукупність галузей промислового виробництва, які здійснюють видобуток палива, виробництво електроенергії, їх транспортування та використання. До складу паливно-енергетичного комплексу входять галузі паливної промисловості (вугільна, нафтова, газова, торф'яна, сланцева) і електроенергетика, що включає теплові, гідро- та атомні електростанції, а також трубопровідний транспорт і лінії електропередач.

ПЕК країни складається з двох самостійних галузей (рисунок 1):

- паливна промисловість;
- електроенергетика.

Паливна промисловість України охоплює сукупність процесів з видобування природних видів палива та їх переробки (сортування, збагачення і безпосередня переробка), що реалізуються:

- вугільною промисловістю;
- газовою промисловістю;
- нафтовою промисловістю (видобування);
- нафтопереробною промисловістю;
- торф'яною промисловістю
- атомною промисловістю.

Рисунок 1 – Склад ПЕК країни

Електроенергетика - галузь промисловості, що виробляє і транспортує електроенергію, забезпечує нею споживачів. Електроенергетика, продукція якої широко використовується в господарстві та населенням, - найбільший споживач палива.

Електроенергетика є базовою галуззю економіки України. Порівняно з іншими галузями промисловості вона працює найбільш стабільно, хоч знизилася випуск продукції за останні десять років на одну третину. Особливо різко скоротилося електроспоживання в промисловості, будівництві, тобто в галузях, що зазнали найбільшого спаду виробництва. При цьому відбувалися зміни в структурі енергетики — частка виробництва електроенергії атомними станціями швидко зростала.

Електроенергетика України - велике і багатогалузеве господарство. До її складу входить, крім теплових, атомних і гідроелектростанцій, велике господарство електромережі, в якому зайнято значно більше працівників, ніж на всіх електростанціях разом.

Аналіз показав, що транспортування трубопроводами є найбільш фондоемкою галуззю економіки. Державний сектор підприємств транспортування трубопроводами складає 38% і на сьогоднішній день в повній мірі знаходиться в управлінні держави. При чому державі належить 95% вартості усіх основних фондів галузі. До цієї групи підприємств належать лінійні виробничі управління магістральних газопроводів, управління з експлуатації систем газопостачання, виробничі управління підземного зберігання газу, нафтоперекачувальні станції, магістральні нафтопроводи, лінійні виробничі

диспетчерські станції та ремонтно-технічні підприємства [5].

Визначаючи напрями, шляхи і форми підвищення ефективності газотранспортна система (ГТС) України, необхідно зазначити наступне: будь-який з відомих світовій практиці напрямів забезпечення і підвищення ефективності ГТС, має право на реалізацію в Україні і може принести їй значну економічну користь, але винятково в тому випадку, якщо, по-перше, зміниться характер державної політики, по-друге, заходи із забезпечення і підвищення ефективності ГТС здійснюватимуться як складова реформування української економіки загалом, її ПЕК і врешті - трубопровідного транспорту.

В умовах сучасного стану трубопровідного транспорту України все більшу увагу слід приділяти контролю усієї трубопровідної системи, по якій відбувається транспорт нафто- і газопродуктів.

Своєчасна інформація про стан трубопроводу і про продукт, що транспортується, набуває все більшого значення [7,8]. При вирішенні проблеми, пов'язаної із спостереженням, контролем і своєчасною реєстрацією показників в системах такого типу, на перший план виходить створення систем моніторингу (СМ) стану, які забезпечать безперервний комплексний вимір показників і аналіз функціонування трубопровідного транспорту (ТТ) в реальному часі.

У центрі уваги знаходяться системи моніторингу на основі систем телемеханіки і телеметрії, які своєчасно можуть передавати необхідну інформацію про стан трубопроводної системи і про продукт, що передається по трубопроводу. При цьому під моніторингом розуміють [9] безперервне комплексне спостереження за об'єктами, вимір показників і аналіз їх функціонування в режимі реального часу.

До сьогоднішнього дня не вирішена до кінця і вимагає детального дослідження проблема моніторингу стану системи трубопровідного транспорту, оскільки транзит нафто- і газопродуктів по території України залишається одним з основних напрямів [10,11], отже, є необхідність в створенні сучасних систем для спостереження і контролю за процесами транспорту нафто- і газопродуктів - систем моніторингу стану трубопровідного транспорту (СМСТТ). Існуючі моделі і методи створення систем моніторингу не відповідають усім вимогам, що пред'являються користувачами.

Створення СМСТТ за рахунок об'єднання вибраних раціональних засобів вимірів, облаштувань збору і передачі інформації та комутуючих пристроїв в єдину систему, яка дозволить проводити контроль і реєстрацію показників в режимі реального часу, є дуже актуальним питанням, а удосконалення існуючих і розробка нових, ефективніших, моделей, методів і інформаційних технологій структурно-топологічного і параметричного синтезу у рамках створення системи моніторингу представляє як теоретичний, так і практичний інтерес.

Таким чином, науково-прикладну проблему роботи можна сформулювати так - узагальнення і розвиток методологічних основ створення систем моніторингу стану трубопровідного транспорту шляхом формування концепцій, принципів, моделей і методів організації, планування, структурно-

топологічного і параметричного синтезу. Це дозволить усунути протиріччя між розвитком теорії і практики транспорту нафто- і газопродуктів і відсутністю підходів, моделей і методів організації, планування і синтезу системи моніторингу стану трубопровідного транспорту, а також підвищити функціональні характеристики і понизити витрати на створення системи моніторингу.

Список літератури:

1. Гайдук В. Розвиток паливно-енергетичного комплексу України як основи її економічної безпеки // Економіка України. - 2001. - № 5. - С. 4-7
2. Про заходи щодо стабілізації становища в паливно-енергетичному комплексі: Постанова від 22 березня 2000 року №538/ Україна. Кабінет Міністрів; Україна. Кабінет Міністрів // Офіційний вісник України. - 2000. - № 12. - С. 128-139
3. Стельмахук А.М. Державне регулювання економіки : Навчальний посібник. – Тернопіль : ТАНГ, 2000. – 315 с.
4. В.Л. Годосійчук Регіональна економіка: Підручник. – Вінниця, ВДАУ, 2008. – 434 с
5. Костров Д.С. Щодо напрямків інституційного реформування об'єктів трубопровідного транспорту // Стратегія соціально-економічного розвитку: держава, суспільство, особистість. – К.: Видавничий дім “Корпорація”, - 2005. - С. 122-136.
6. Костров Д.С. Потенціал нафтогазового комплексу і перспективи його нарощування // Тенденції і пропорції розвитку економіки України / За ред. В.Ф.Беседіна. - К.: НДЕІ – 2005. - С. 295-304.
7. Кроленко О. Є. Теоретичні аспекти формування фінансової стратегії розвитку газотранспортної системи України // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 84-88.
8. Безугла Ю. Є. Фінансова стратегія розвитку газотранспортної системи України // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 4 – С. 111-113.
9. Фатхутдинов Р. А. Организация производства. – М.: ИНФА, 2002. – 672 с.
10. Иевлева С. Н. Методы оценивания и мониторинга технического состояния технологического оборудования газотранспортной системы // Восточно-европейский журнал передовых технологий. – 2012. – №4/7 (58). – С. 32-34.
11. Гораль Л. Т. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку газотранспортної системи України // Науковий вісник ІФНТУНГ. – 2011. – № 2(28). – С. 56-62.

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ МЕТОД КОДУВАННЯ МОВЛЕННЕВОГО СИГНАЛУ ЗГОРТКОВОЮ НЕЙРОННОЮ МЕРЕЖЕЮ З МОДИФІКАЦІЄЮ

Глибовець Андрій Миколайович,

доктор технічних наук, доцент
Національний університет “Києво-Могилянська Академія”

Редчиць Є.В.

Магістр
Національний університет “Києво-Могилянська Академія”

Широке застосування нейронної мережі для розпізнавання зображень та акустичних сигналів зумовлене швидкістю та точністю алгоритмів відбору відповідних значень для великих об'ємів даних [1,2]. Розповсюдженим напрямком застосування нейронної мережі є застосування алгоритмів розпізнавання зображень. У порівнянні з розпізнаванням акустичних сигналів, навчальна вибірка зображень є дещо доступнішою, що дозволяє реалізувати дані алгоритми швидше. Таким чином, постає питання про можливість застосування алгоритмів розпізнавання зображень в системах, що аналізують мовленнєві сигнали.

Особливістю даного методу є використання трьох згорткових шарів (ЗШ) [3]. Кожен з ЗШ відповідає за відповідну характеристику сигналу, а саме: часову згортку, згортку спектральних коефіцієнтів (ЗСК) та спектральну згортку загалом. Використання часової згортки допомагає позбавитись проблем пов'язаних з часовими розбіжностями. Проблеми з спектральним зсувами, пов'язані з різною довжиною вокальних пачок, вирішуються за допомогою використання частотної згортки. Використання згортки спектральних коефіцієнтів зменшує чутливість до сторонніх завад та шумів, а також дозволяє адаптувати частотний аналіз мовленнєвого сигналу, який близький до сприйняття сигналу людським вухом [4,5].

Проаналізований метод дозволяє використовувати нейронну мережу з новими можливостями, застосовуючи для цього зображення характеристик сигналу на спектрограмі, а не сам сигнал. Даний метод використовується на етапі аналогово-цифрового та цифро-аналогового перетворення. Також запропоновано модифікацію для зазначеного методу, застосовуючи зображення бітового потоку мовленнєвого сигналу на етапі кодування та декодування.

Даний метод дозволяє кодування мови за допомогою зображення RGB формату. Для кодування ЗСК було виділено R компонент, для кодування часових характеристик застосовано G компонент, і для кодування загального спектру G компонент відповідно. Згортка всіх трьох компонентів R, G, B відбувається паралельно.

Запропонований метод кодування мовленнєвого сигналу застосовуючи потрібну згортку трьох основних характеристик сигналу показав свою

ефективність в лабораторних умовах з можливістю подальшого використання в промисловості. Отже, враховуючи методологію зазначеного методу та позитивні аспекти проведених досліджень можна використати даний підхід для кодування мовленнєвих сигналів в каналах зв'язку. Для прикладу обрано базовий вокодер LPC-10, який є основою для багатьох наступних вокодрів та досить простий в застосуванні.

Кодування відбувається виділенням трьох основних характеристик сигналу, а саме: тон сигналу, амплітуда та спектральні коефіцієнти. Бітовий період кадру складає 54 біти – тон сигналу 7 біт, амплітуда сигналу 5 біт та 10 коефіцієнтів 5, 5, 5, 5, 4, 4, 4, 4, 3, 2 біти відповідно, також в каналах зв'язку додатково використовується біт синхронізації, який не розглядається в даному методі.

Отже, основний принцип модифікації альтернативного методу полягає у згортці зображень бітового потоку характеристик тону голосу, формантів та спектральних характеристик до генерування спектру на проміжному етапі кодування.

На рисунку 1 зображено структурна схема модифікації альтернативного методу.

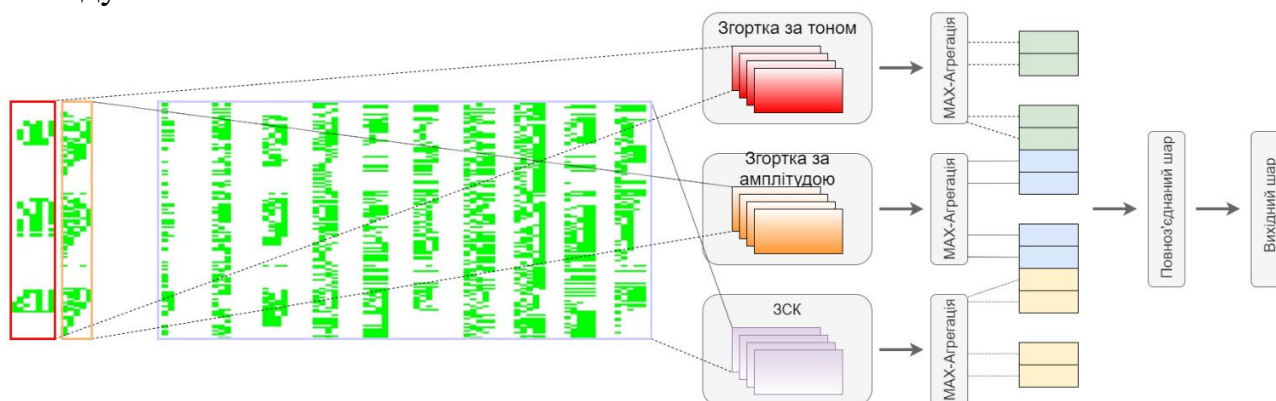

Рисунок 1 – Структурна схема модифікації альтернативного методу.

Список літератури

1. Rawat W., Wang Z. Deep Convolutional Neural Networks for Image Classification: A Comprehensive Review. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mitpressjournals.org/doi/pdfplus/10.1162/neco_a_00990 (дата звернення 20.03.2020 р.).
2. Kubanek M, Janusz Bobulski J, Kulawik J A Method of Speech Coding for Speech Recognition Using a Convolutional Neural Network. – Режим доступу: <https://www.mdpi.com/2073-8994/11/9/1185/htm#B18-symmetry-11-01185> (дата звернення 22.03.2020 р.).
3. He K., Zhang X., Ren S., Sun J. Deep Residual Learning for Image Recognition. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://arxiv.org/pdf/1512.03385.pdf> (дата звернення 28.03.2020 р.).
4. Alwan A., Ozgu Ozun O., Steurer P., Thell D., Wideband Speech Coding With Linear Predictive Coding (LPC) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.seas.ucla.edu/spapl/projects/ee214aW2002/1/report.html> (дата
звернення 05.04.2020 р.).

5. Rabiner L., Schafer R. Digital Processing of Speech Signals – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asa.scitation.org/doi/pdf/10.1121/1.384160> (дата звернення 20.04.2020 р.).

ВИКОРИСТАННЯ ГРАНИЧНИХ УМОВ INFLOW (ВХІДНИЙ ПОТІК) І TEMPERATURE (ТЕМПЕРАТУРА) ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ ПОШИРЕННЯ ТЕПЛОВОГО ПОТОКУ

Кавин Ярослав Михайлович,

доцент, к.т.н., начальник управління міжнародних зв'язків
Українська академія друкарства

Кавин Богдан Ярославович

студент, факультет міжнародних відносин
Львівський національний університет імені Івана Франка

Гранична умова Inflow (вхідний потік) використовується при моделюванні неізотермічних течій, коли необхідно спільно вирішувати рівняння руху і енергії. Якщо температура середовища на вході в розрахункову область відома, можна скористатися граничною умовою Temperature (Температура). Однак в деяких випадках більш доцільно використовувати граничну умову Inflow (вхідний потік), яке дозволяє підвищити точність. Моделювання теплопередачі за допомогою граничної умови Inflow (вхідний потік), є продовженням досліджень поширення теплового поля в процесі конвективного теплообміну неізотермічним потоком перенесення енергії.

Граничні умови Inflow (Вхідний потік) можна застосовувати на зовнішніх межах доменів для рідини з додаванням віртуального каналу із заданою температурою на вході, в якому формується профіль швидкості на основі параметрів заданих в налаштуваннях граничних умов. Відповідно це дозволяє розрахувати тепловий потік на вході, на основі розв'язку повноцінного рівняння конвективного теплообміну в напрямку за потоком. Якщо на вході переважає конвективний теплопереніс то градієнт температури, а отже, і тепловий потік за рахунок теплопровідності до вхідної межі дуже малі. В цьому випадку різниця ентальпій близька до нуля. Навпаки, якщо масова швидкість мала то тепловим потоком за рахунок теплопровідності нехтувати не можна.

Враховуючи, що гранична умова Inflow (Вхідний потік) моделює віртуальний канал, звідки середовище поступає на вхід розрахункової області, повинен бути перепад тиску між входом віртуального каналу і межею, на якій задана умова. Це пояснює, чому тиск вгору за течією відрізняється від тиску у вхідному перетині. Над середовищем, що рухається по каналу, здійснюється робота сил тиску, в результаті чого температура на вході віртуального каналу відрізняється від температури на межі, на якій задано граничну умову Inflow (вхідний потік).

Оскільки застосування граничної умови Inflow (вхідний потік) при рішенні задач переносу теплоти потоком не викликає труднощів чи додаткових розрахункових затрат, його бажано використовувати при розрахунку

теплопередачі для визначення граничної умови у вхідному перерізі. Тому порівняння граничних умов Inflow (вхідний потік) і Temperature (температура) для розрахунку та моделювання теплопередачі має сенс в плані застосування розрахунків неізотермічного потоку при різних швидкостях з використанням віртуального каналу для отримання більш реального профіля температури. Крім профілю температури, слід також звернути увагу на величину щільності теплового потоку, що суттєво впливає на візуалізацію термічної картини поширення теплового поля в процесі конвективного теплообміну неізотермічним потоком перенесення енергії.

Щоб продемонструвати, як працює гранична умова Inflow (вхідний потік) в порівнянні з граничною умовою Temperature (температура), необхідно проаналізувати профіль стаціонарної температури в довгому каналі в двох вимірах, в якому направлений потік між двома пластинами. До певної точки, канал з обох сторін охолоджується конвективним тепловим потоком.

У той час як у багатьох випадках Temperature (температура) і Inflow (вхідний потік) служать для опису схожих умов і дають схожі результати моделювання, існує ряд завдань, в яких інтенсивність перенесення тепла за рахунок теплопровідності співставна з конвективним потоком, а значить гранична умова Inflow (вхідний потік) дає більш реальний профіль температури, ніж гранична умова Temperature (температура). Крім того, використання граничної умови Temperature (температура) може давати невірні значення температури, в результаті чого в розрахунку з'являються необґрунтовано високі теплові потоки.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СКЛАДНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Королюк Анастасія Олександрівна,

здобувач вищої освіти

[факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу](#)

Харківський національний університет імені В. Каразіна

Коршець Олена Антонівна,

канд. техн. наук, заступник начальника кафедри

Національний університет оборони України ім. І. Черняховського

Королюк Наталія Олександрівна

канд. техн. наук, доцент, заступник начальника кафедри,

Харківський національний університет Повітряних Сил імені І.Кожедуба

Попередній розгляд перспективних зразків озброєнь пов'язаний з прогнозуванням значень показників їх якості. Довгочасне прогнозування потребує врахування умов нестохастичної невизначеності природної, поведінкової та невизначеності мети операції. Особа, яка приймає рішення, (ОПР) зацікавлена в тому, щоб з урахуванням фізичного змісту показника якості зразка озброєння, який розглядається, інтервал значень показника відносно того його значення, яке може бути прийнятим як найбільш очікуваним, був би визначений з достатньо високим рівнем довіри.

Враховуючи умови нестохастичної невизначеності, як це наведено в [1], довгочасне прогнозування може базуватись на постановці експертизи та обробці експертних даних. Якщо показнику якості зразка озброєння, який розглядається на момент часу t , поставити у відповідність нечітку підмножину, то відповідна їй функція приналежності з ростом t , буде характеризуватись більшою "розмитістю", яка свідчить про те, що із зростанням часу прогнозування невпевненість експертів щодо висловлювання своїх суб'єктивних суджень, зростає.

Прогнозування напрямів розвитку процесу функціонування складної системи в умовах нечіткої нестохастичної невизначеності пов'язано з урахуванням взаємовпливовості факторів різної природної спрямованості. Особливу зацікавленість та складність для ОПР, складає обґрунтованість визначення методичного підходу щодо формалізованого опису сили впливу факторів якісної природи на процес прийняття рішень.

Методичний підхід щодо формалізованого опису сили впливу фактору можна вважати доцільним в залежності від того, наскільки природно він відповідає якісній ознаці фактору. Так, наприклад, при прийнятті рішення щодо прогнозування основних тактико-технічних характеристик (ТТХ) зразка

озброєння та військової техніки необхідно враховувати фактори: необхідність зразка на ринку озброєнь; конкурентоспроможність зразка на ринку озброєнь; необхідність застосування зразка за його призначенням в операціях, які можуть бути розглянутими в майбутньому. Такі фактори мають чітко визначену якісну ознаку. Сутність таких факторів може бути вкладена в змістовність лінгвістичної змінної. Це слід вважати належністю переконливості ОПР в тому, що методичний підхід щодо формалізації опису сили впливу факторів, які мають якісну ознаку, повинен базуватись на введені лінгвістичних змінних.

Під лінгвістичною змінною розуміють кортеж $\langle \beta, T(\beta), G, M \rangle$, де β – назва лінгвістичної змінної; $T(\beta)$ – терм-множина лінгвістичної змінної, G – синтаксичне правило, яке породжує назву нечіткої змінної; M – синтаксичне правило, яке ставить у відповідність кожній нечіткій змінній нечітку підмножину. Визначення функцій приналежностей нечітких змінних терм-множин забезпечуються проведенням експертиз та подальшою обробкою експертних даних. Визначення області визначеності нечіткої змінної, яка прийнята до розгляду, та відповідної їй функції належності оснований на якісній шкалі виміру значущості факторів. Експертиза передбачає реалізацію наступної схеми: експерти висловлюють свої суб'єктивні судження незалежно, зворотній зв'язок відсутній, обробка експертних даних є обґрунтованою.

Таким чином, пропонується методика формалізованого опису «сил впливу» факторів якісної природи на прийняття рішень в умовах нестохастичної невизначеності, в основу розробки якої покладені: декомпозиція проблемного завдання в ієрархію; формування підмножин визначення нечітких змінних введеної до розгляду у відповідності до фактору лінгвістичної змінної за якісною шкалою; формування шкал функцій належності за бальною шкалою відношень їх значень для нечітких змінних як значень лінгвістичної змінної.

Список літератури

1. Saaty, T., (2009), Structures in decision making: On the subjective geometry of hierarchies and networks [on line]. European Journal of Operational Research, vol. 199, is. 3, pp.867–872.
2. Alimpiev, A., (2017), Selecting a model of unmanned aerial vehicle to accept it for military purposes with regard to expert data/ P.Berdnik, N.Korolyuk, O.Korshets, M. Pavlenko // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies ISSN 1729-3774. - №1/ 9 (85), pp.53-60.
3. Korolyuk, N., (2014), “Hybrid model of knowledge for situation recognition in airspace”, [Automatic Control and Computer Sciences](#), Vol. 49, pp.16-25.

ОБҐРУНТУВАННЯ ДИНАМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДИСКОВОГО РОБОЧОГО ОРГАНУ ДЛЯ РОЗРІЗАННЯ ГРУБОСТЕБЛОВИХ ЗАЛИШКІВ В МІЖРЯДДЯХ

Корчак Микола Миколайович

к.т.н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет

Дискові ножі при запропонованій технології обробітку поля, засміченого рослинними залишками грубостеблових культур здійснюють технологічний процес розрізання стебел в міжряддях, забезпечуючи при цьому більш ефективне протікання послідуєчих процесів.

Математичний опис динамічних властивостей плоских дисків мало досліджений у зв'язку з вирішенням інших застосувань [1, 2]. При використанні дискових робочих органів для роботи з ґрунтом вони вважаються абсолютно жорсткими. Але експериментальні спостереження показують, що оброблювана смуга ґрунту набагато ширша товщини диска. Це пов'язано, з однієї сторони – з недостатнім центруванням дисків на валу, з іншої сторони – з не врахуванням пружних властивостей диска (і, можливо, несучої стійки). Безумовно, розширення ширини оброблюваної ґрунтової смуги є позитивною стороною застосування диска. З цієї точки зору обидві вище названі причини не відіграють негативної ролі. Проте недостатнє центрування диска на валу призводить до швидкого зношення як вала, так і диска, і акцентування цього способу небажане. Більш надійним є врахування пружних властивостей диска (хоча в цих випадках відіграють значну роль процеси старіння металу).

При розрахунку динаміки дискового ножа для обробітку ґрунту його пружні властивості до теперішнього часу не використовувались.

Найважливішим об'єктом при процесі подрібнення дисковим ножом є моделі рослинних залишків (листочестеблових та кореневих). Такі об'єкти, зокрема їхні фізико-механічні властивості, мало вивчені, тому використовувані моделі неминує носитимуть феноменологічний характер. Для розгляду їхніх динамічних процесів можна використовувати такі моделі як: в'язко-пружне середовище (на певних етапах процесу); реологічні моделі.

Числові параметри для цих моделей можуть бути отримані в результаті експериментальних досліджень.

Окремо слід розглянути модель рослинних залишків на зібраному полі. Специфіка цієї моделі порівняно з вищерозглянутими моделями полягає в тому, що ця модель геометрична. На відміну від вище розглядуваних моделей нами проведені експериментальні дослідження в польових умовах. На базі експериментальних досліджень і будується ця модель [3].

Зрозуміло, що дискретний опис розміщення листочестеблових залишків не зовсім зручний для подальшого опису динамічних процесів, які описують взаємодію польової установки з рослинними залишками. Тому подальший аналіз пов'язаний із введенням неперервної функції розподілу $N(\varphi, x)$, де φ –

кут розміщення стебел залишків відносно напрямку руху установки (вісь Ox), N – кількість стебел. У подальшому залежність $N(x)$ може бути прийнята постійною величиною (рівномірний розподіл залишків вздовж руху або майже рівномірний). Ця умова може бути записана у такому вигляді [4]:

$$\frac{|N_1 - N_2|}{N_1 + N_2} \ll \frac{|X_1 - X_2|}{X_1 + X_2}, \quad (1)$$

де N_1, N_2 – кількість рослинних залишків в точках X_1 та X_2 .

Ми використовуємо плоскі ножі, але особливість їх використання значно відрізняється від традиційного. По-перше, вони використовуються до оранки, тобто мова не може йти про розрізання масивних брил – вони до оранки просто відсутні. Тому ця функція дискових ножів є вторинною. Первинною технологічною функцією слід вважати вплив дискових ножів на листостеблові залишки зібраних грубостеблових культур. Цей вплив полягає в розрізанні тих стебел, які потрапляють в зону дії цих ножів, а також в частковому їх повертанні. Таке повертання стебел змінює функцію розподілу $N(\varphi)$. У рамках функції розподілу діаграма розподілу рослинних залишків на поверхні поля може бути зображена графічно (рис. 1). Якісне зображення зміненої функції розподілу зображене на рис. 1 (пунктирна крива).

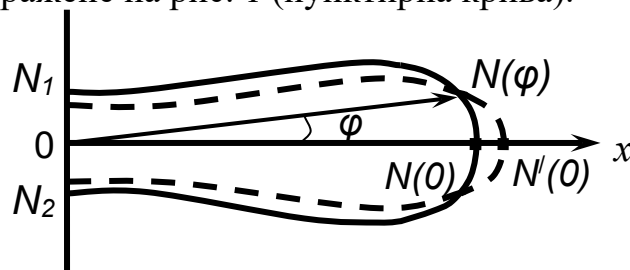

Рисунок 1. Схематичне зображення функції розподілу рослинних залишків $N(\varphi)$ в полярній системі координат

Зрозуміло, що вигляд функції розподілу $N(\varphi)$ залежить від багатьох факторів (умова збирання, збиральні пристрої, сорт кукурудзи і т. д.).

У рамках функції розподілу можна виразити наступні величини [4]:

– математичне сподівання:

$$N_{cp} = \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} N(\varphi) d\varphi. \quad (2)$$

– математичне сподівання квадрата очікуваної величини:

$$N^2 = \int_{-\frac{\pi}{2}}^{\frac{\pi}{2}} N^2(\varphi) d\varphi. \quad (3)$$

– дисперсія:

$$D(N) = N^2 - N_{cp}^2. \quad (4)$$

Для подальшого аналізу роботи дискового ножа вважаємо, що він абсолютно жорсткий, вільно закріплений на горизонтальній осі (опір тертя на осі можна врахувати). Поперечний радіальний переріз – прямокутник, на одній із менших сторін якого знаходиться рівнобедрений трикутник (зона заточки).

Оскільки використання дискових ножів відбувається до оранки, і різкі зміни густини і твердості ґрунту відсутні, то можна прийняти ґрунт як суцільне однорідне середовище як по глибині (невелике заглиблення ножа – до 5 см), так і по горизонту [5]. Врахування незначних флуктуацій, які носять стохастичний характер, можуть бути враховані. Але, по-перше, слід мати експериментальні результати, а подібні дослідження не проводилися. По-друге, таке врахування значно ускладнює математичні розрахунки.

Нехай радіус диска рівний R , товщина a , висота заточки b , глибина заглиблення диска в ґрунт рівна h , причому $h > b$. Вважаючи ґрунт суцільним середовищем, запишемо силу вологого тертя у вигляді:

$$F_c = \beta \cdot V; \quad \beta = \beta' \cdot S, \quad (5)$$

де F_c – сила вологого тертя, Н;

V – поступальна швидкість агрегату, м/с;

β – коефіцієнт пропорційності (визначається експериментально), Н·с/м;

β' – коефіцієнт тертя, Н·с·м;

S – площа контакту, м².

Зрозуміло, що β залежить від площі контакту. Тертя між диском і залишками може бути прийняте сухим (закон Кулона), оскільки площа контакту відносно невелика. Розрахункова схема ножа приведена на рис. 2.

Диск виконує плоский поступально-обертний рух. V_0 – швидкість руху агрегату, P – миттєвий центр швидкостей диска. Якщо позначити радіус диска через $R = c + b$, то кутова швидкість обертання буде рівна:

$$\omega = \frac{V_0}{R} = \frac{V_0}{c + b}. \quad (6)$$

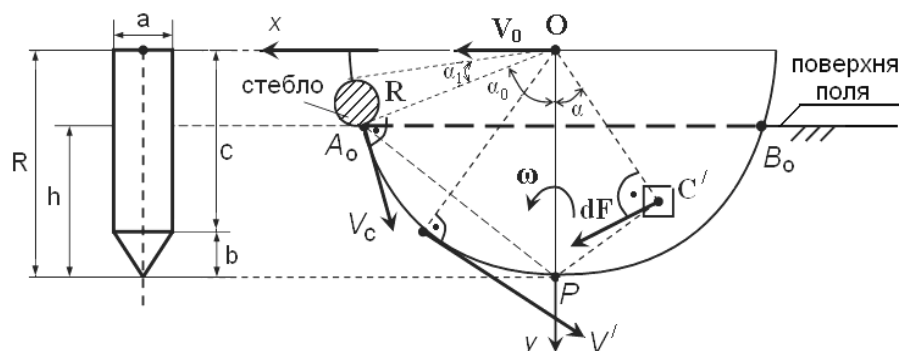

Рисунок 2. Розрахункова схема дискового ножа

Позначимо діаметр стебла, яке потрапляє в зону дії дискового ножа, через d . Тоді час взаємодії ножа і стебла рівний t :

$$t = \frac{d}{V_c \cdot \sin \varphi}, \quad (7)$$

де V_0 – лінійна швидкість диска, яка може бути визначена із наступного співвідношення:

$$\frac{V_0}{R} = \frac{V_c}{R \cdot \sin \frac{1}{2} \left(\alpha_0 + \frac{\alpha_1}{2} \right)} = \omega; \quad \varphi = \frac{1}{2} \left(\alpha_0 + \frac{\alpha_1}{2} \right). \quad (8)$$

$$\text{Звідси} \quad V_c = V_0 \cdot \sin \frac{1}{2} \left(\alpha_0 + \frac{\alpha_1}{2} \right), \quad (9)$$

де V_c – лінійна швидкість точок на ободі диска.

Ці вирази справедливі лише в тому випадку, коли стебло знаходиться горизонтально на поверхні ґрунту.

Обчислюємо силу тертя між дисковим ножом і ґрунтом, а також між диском і розрізаними листостебловими залишками. Для цього введемо декартову систему xOy (рис. 2). Виділимо елементарну поверхню на дисковій площі $dx dy$. Координати центра цієї площадки: $x(|x| \leq R \cdot \cos \alpha_0)$ та $y(R-h \leq y \leq R)$. Згідно з теоремою про миттєвий центр швидкостей:

$$V_{c'} = V_0 \cdot \frac{\sqrt{x^2 + y^2}}{R}, \quad (10)$$

де $V_{c'}$ – миттєва швидкість точок на ободі відносно миттєвого центра обертання.

Тоді сила тертя, яка діє на цю ділянку, рівна:

$$dF = \left(\frac{\beta'}{V_{c'}} \right) dS = \frac{\beta'}{V_{c'}} dx dy. \quad (11)$$

У проекції на вісь Ox :

$$dF_x = \left(\frac{\beta'}{V_{c'}} \right) \sin \alpha dx dy. \quad (12)$$

Тоді сила тертя, яка діє на всю заглиблену в ґрунт ділянку в проекції на вісь x , визначається виразом:

$$F_x = \int_S dF_x = \int_{-R \cdot \sin \alpha_0}^{R \cdot \sin \alpha_0} \int_{R-h}^R \left(\frac{\beta'}{V_{c'}} \right) \sin \alpha dy dx. \quad (13)$$

Або з врахуванням виразу (10):

$$F_x = \frac{V_0 \beta'}{R} \int_{-R \cdot \sin \alpha_0}^{R \cdot \sin \alpha_0} \int_{R-h}^R \sqrt{x^2 + y^2} \cdot \frac{xdx dy}{\sqrt{x^2 + y^2}} = \frac{V_0 \cdot \beta'}{R} \int_{-R \cdot \sin \alpha_0}^{R \cdot \sin \alpha_0} x dx \int_{R-h}^R dy. \quad (14)$$

Той факт, що подвійний інтеграл розділився, дозволяє в закінченому вигляді провести інтегрування, і результат відносно нескладного інтегрування може бути записаний в наступному вигляді:

$$\begin{aligned} F_x &= \frac{V_0 \cdot \beta'}{2R} \cdot [R^2 \sin^2 \alpha_0 + R^2 \sin^2 \alpha_0] \cdot [R^2 - (R-h)^2] = \\ &= V_0 \cdot \beta' \cdot R \sin^2 \alpha_0 \cdot (h^2 - 2R \cdot h) = V_0 \cdot \beta' \cdot R \frac{\sqrt{h^2 - 2R \cdot h}}{R} \cdot (h^2 - 2Rh) = \\ &= V_0 \cdot \beta' (h^2 - 2R \cdot h)^{\frac{3}{2}}. \end{aligned} \quad (15)$$

Для забезпечення рівномірного обертання диска тягове зусилля F_0' мусить бути більшим або рівним силі:

$$F_0' \geq F_x + F_l + F_c, \quad (16)$$

де F_x – сила тертя;

F_l – сила лобового опору диска в ґрунті;

F_c – сила тертя диска по розрізаних стеблових залишках.

Сила лобового опору ґрунту після нескладних обчислень може бути подана в наступному вигляді:

$$F_{\lambda} = \rho \cdot S_1 \cdot V_0^2 = \rho \cdot V_0^2 \cdot \left[a(h-b) + \frac{ab}{2} \right], \quad (17)$$

де ρ – середня густина ґрунту в зоні обробітку.

Для обчислення F_{cx} приймаємо силу різання стебла рівною F_p . Час різання визначається виразом (7), іншими словами, сила тертя F_c носить імпульсний характер (рис. 3).

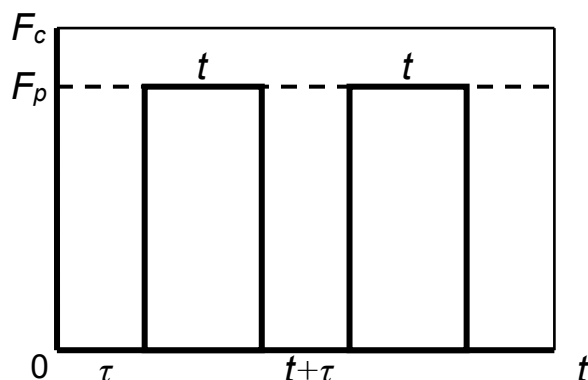

Рисунок 3. Діаграма сил різання

Тут τ – інтервал між послідовними імпульсами, який залежить від функції розподілу $N(\varphi)$.

$t + \tau$ – інтервал через певний проміжок часу t .

Зручно ввести усереднене значення сили тертя диска F_c по розрізаних стеблових залишках:

$$F_c = \sum_{i=1}^{t+\tau} \int_{\tau} F(t) dt = F_p \frac{t}{t + \tau}. \quad (18)$$

Тоді проекція сили тертя на вісь x :

$$F_{cx} = \frac{t}{t + \tau} F_p \cdot \sin(\alpha + \alpha_0), \quad (19)$$

де F_p – сила різання;

α – кут між радіус-вектором dS і вертикаллю;

α_0 – кут між вертикаллю (Oy) і радіус-вектором стебла.

Тоді загальна сила тертя F_x може бути записана:

$$F_x \geq 2\beta' V_0 (h^2 - 2R \cdot h)^{\frac{3}{2}} + \rho \cdot V_0^2 \left(a(h-b) + \frac{a \cdot b}{2} \right) + \frac{t}{t + \tau} F_p \cdot \sin(\alpha + \alpha_0). \quad (20)$$

Проаналізуємо залежність сили тертя F_x від кута обертання диска φ . Позначивши перші два доданки у виразі (20) через F_x'' і F_x''' , одержимо:

$$F_x = F_x'' + F_x''' \frac{d}{V_c \cdot \sin \varphi \left(\tau + \frac{d}{V_c \cdot \sin \varphi} \right)} = F_x'' + F_x''' \cdot \frac{d}{\tau \cdot V_c \cdot \sin \varphi + d}. \quad (21)$$

$$F_x''' = F_p \cdot \sin(\alpha + \alpha_0), \quad (22)$$

де F_x'' – складова сили тертя, яка не залежить від кута обертання ножа φ ;
 F_x''' – складова сили тертя, яка залежить від кута обертання ножа φ .

Розглянемо найбільш актуальну ситуацію – “тонкі стеблові залишки-невелика засміченість”:

$$\frac{d}{\tau \cdot V_c} \ll 1. \quad (23)$$

У цьому випадку:

$$\frac{dF_x}{d\varphi} = -\frac{F_x'''}{\tau \cdot V_c} \cdot \frac{\cos \varphi}{\sin^2 \varphi}; \quad \frac{F_x}{\tau \cdot V_c} = const. \quad (24)$$

Мінімум функції $F_x(\varphi)$ досягається в точках $\varphi_k = \frac{\pi}{2}$ і рівний:

$$F_{x\min} = F_x'' + \frac{2F_x'''}{\pi \cdot \tau \cdot V_c}. \quad (25)$$

Залежність $F_x(\varphi)$ для випадку (1) приведена на рис. 4.

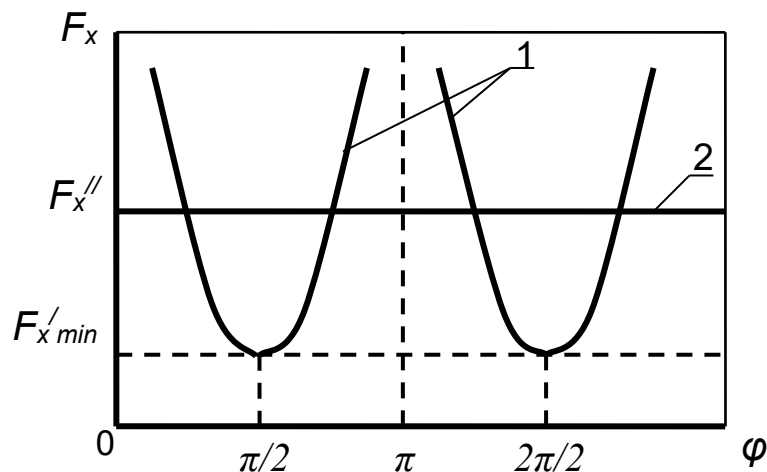

Рисунок 4. Залежність сили тертя F_x від кута обертання дискового ножа φ для випадків: 1 – тонкі стеблові залишки-невелика засміченість; 2 – грубі стебла-велика засміченість

У випадку “грубі стебла-велика засміченість” виконується нерівність:

$$\frac{d}{\tau \cdot V_c} \gg 1. \quad (26)$$

$$F_x = F_x'' + F_x''' \quad (27)$$

Залежність (2.47) приведена на рис. 4 (пряма 2).

Висновки. Вперше обґрунтовано динамічні властивості дискового робочого органу, який реалізовано при розробці комбінованого подрібнювача рослинних залишків грубостеблових культур. Основні результати досліджень опубліковані в матеріалах конференцій та наукових фахових виданнях [6-15].

Список літератури

1. Войтюк Д.Г. Сільськогосподарські машини. Основи теорії та розрахунку / Войтюк Д.Г., Барановський В.М., Булгаков В.М. – К. : Вища освіта, 2005. – 464 с.
2. Синеоков Г.Н. Теория и расчёт почвообрабатывающих машин / Г.Н. Синеоков, И.М. Панов. – М. : Машиностроение, 1977. – 327 с.
3. Корчак М.М. Дослідження характеру засміченості поля листостебельними та кореневими залишками після збирання кукурудзи / М.М. Корчак, С.В. Єрмаков // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Вип. 15. – С. 498-504.
4. Корчак М.М. Теоретичні дослідження впливу дискового ножа на процес розрізання рослинних залишків грубостеблових культур в міжряддях / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Вип. 17. – С. 450–458.
5. Корчак М.М. Розробка комбінованого способу та подрібнювача для ґрунту, засміченого рослинними залишками / М.М. Корчак // Вісник Львівського національного аграрного університету: Агроінженерні дослідження. – Львівський національний агроуніверситет, 2009. – №13, т. 1. – С. 155–163.
6. Корчак М.М. Результати основних польових експериментальних досліджень подрібнювача рослинних залишків грубостеблових культур / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Вип. 19. – С. 531–542.
7. Корчак М.М. Теоретичні дослідження впливу розподільника на процес розподілу розрізаних рослинних залишків грубостеблових культур з міжрядь на рядки посіву / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2010 – Вип. 18. – С. 517–524.
8. Корчак М.М. Теоретичні дослідження впливу котка на процес ущільнення розрізаних та згорнених рослинних залишків грубостеблових культур по смугах обробітку / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2013. – Вип. 21. – С. 407–410.
9. Корчак М.М. Обґрунтування технологічної функціональної моделі способу обробітку ґрунту після збирання грубостеблових культур / М.М. Корчак // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 24, ч.2. – С. 165–174.
10. Корчак М.М. Аналіз результатів пошукових експериментальних досліджень подрібнювача рослинних залишків грубостеблових культур / М.М. Корчак // Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. – Кам'янець-Подільський, 2017. – Вип. 25. – С. 99-114.
11. Корчак М.М., Дудчак Т.В., Вільчинська Д.В. Теоретичне обґрунтування робочого органу для вирівнювання ґрунту / Вісник Житомирського державного технологічного університету, Вип. 1, 2019 – С. 69-76. (ISSN 1728-4260).

12. M. Korchak, S. Yermakov, V. Maisus, S. Oleksiyko, V. Pukas, I. Zavadskaya. Problems of field contamination when growing energy corn as monoculture. E3S Web of Conferences. **Krynica, Poland**. 6th International Conference – Renewable Energy Sources. Volume 154 (2020). (ISSN: 2267-1242).

13. V. Sheichenko, I. Marynchenko, I. Dudnikov, M. Korchak. Development of technology for the hemp stalks preparation. Independent Journal of Management and Production. State agrarian and engineering university in Podilia. V. 10, № 7. p. 687 – 701 (2019). (ISSN: 2236-269X).

14. Корчак М.М. Подрібнювач рослинних залишків з напрямними орієнтирами / М.М. Корчак // Abstracts of XIV International Scientific and Practical Conference «Actual problems of science and practice» (27-28 April 2020), Stockholm, Sweden 2020. – С. 408-414. (ISBN - 978-1-64871-632-4).

15. Корчак М.М. Технологія обробітку ґрунту, засміченого рослинними залишками з орієнтуванням згорнених стебел / М.М. Корчак // Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference «Impact of modernity on science and practice» (13-14 April 2020), Edmonton, Canada 2020. – С. 404-409. (ISBN - 978-1-64871-914-1).

ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Крайнюк Олена Володимирівна,

кандидат технічних наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Буц Юрій Васильович,

доктор технічних наук, доцент
Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

Bogatov Oleg Igorovych,

кандидат технічних наук, професор,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В умовах високої конкуренції сучасні компанії впроваджують цифрові технології для забезпечення ефективності та безпеки виробництва. Автоматизація складних процесів вирішується за допомогою ІТ-технологій, що забезпечують постійний контроль, всебічний аналіз інформації і вірне прийняття рішень.

В Україні все більше уваги приділяється питанням цифровізації, з вересня 2019 створено Міністерство цифрової трансформації України. У 2020 році Україна в рейтингу по впровадженню електронного уряду та електронної участі громадян, який складений ООН, піднялася у списку і зайняла 69 місце серед 193 країн. Цифрові технології неминуче все інтенсивніше входять в сучасне життя. Сьогодні – час промислової цифрової революції, час впровадження штучного інтелекту, нейросетей, біотехнології, інтернету речей та ін. Для вирішення питань безпеки виробництва ефективно можна використовувати смартфони, різні «розумні» пристрої, доповнену реальність, хмарні обчислення, роботів, соціальні мережі, інтелектуальну аналітику, біометрику, дрони, телематику (супутниковий моніторинг транспорту), кібербезпеку та ін.

Найбільш затребувані розумні технології в аналітиці для оцінки професійного ризику. Наприклад, компанією «Ліндстрем» впроваджуються технології з новим рішенням «Розумний склад» (Storage Solution). За допомогою RFID-міток, нанесених на уніформу, відстежується життєвий цикл робочого одягу, ступінь її зносу, збереження захисних властивостей. Сервіс оптимізує використання спецодягу [1].

Розроблено розумну каску BIOT SMART від компанії COM3, що самостійно контролює дотримання працівниками правил безпеки праці і попереджає про відхилення від нормативів. Каска обладнана телеметричним модулем, що обмінюється даними з хмарної платформи.

Ефективно можна використовувати цифрові технології для навчання співробітників, перевірки знань, проведення інструктажів. Крім навчальних

комп'ютерних програм, якими вже нікого не здивуєш, впроваджуються в навчання технології віртуальної реальності (VR). Використання спеціальних окулярів занурює у штучний світ з можливими професійними небезпеками. Створення VR-тренажерів віртуальних копій обладнання допоможе ефективно використовувати період навчання і стажування.

Мобільні пристрої, гаджети [2] міцно увійшли в наше життя, тому розробка мобільного додатка для навчальних курсів і тестів стане зручною і корисною для підготовки, роботи і перевірки знань з безпеки праці (рис. 1) [3].

Рисунок 1. Використання цифрових технологій для забезпечення охорони праці

Звичайно, не можуть цифрові технології в охороні праці обійти електронний документообіг. Наприклад такі продукти як myObject і «1С: Підприємство 8. Виробнича безпека. Комплексна» представляють собою платформу для електронного документообігу в сфері звітності з охорони праці. Програма реєструє результати проведення спеціальної оцінки умов праці, відстежує проходження співробітниками медичних оглядів і аналізує результати розслідування нещасних випадків.

Використання цифрових інструментів для забезпечення промислової безпеки буде сприяти підвищенню ефективності управління охороною праці, скороченню втрат від штрафних санкцій, промислових аварій, зниженню травматизму, а також:

- переведенню процесу щодо забезпечення виробничої безпеки в русло цифрової економіки;
- переходу на ризик-орієнтований підхід в управлінні підприємством;
- проведенню необхідних заходів з виробничої безпеки вчасно і відповідно до вимог законодавства;
- реалізації ряду превентивних заходів і впливу на причину подій, а не реагування на наслідки;

– виявленню і усуненню невідповідності, а також зниженню кількості порушень;

– вдосконаленню управління ризиками в області охорони праці, що забезпечує зниження травматизму і поліпшення умов праці;

– підвищенню ефективності та вдосконаленню процесів техніки безпеки з вивільненням ресурсів, що дозволяють зосередити увагу на більш актуальних питаннях;

– підвищенню якості прийнятих рішень на основі надійних даних, одержуваних в режимі реального часу, для більш ефективного розподілу ресурсів;

– розширенню можливостей для застосування працівниками нових технологій в області безпеки праці, що призводить до трансформації технологій і формування навичок, необхідних для вирішення різних завдань.

– підвищенню рівня культури безпеки і створенню сприятливих умов праці, що, безсумнівно, призведе до підвищення продуктивності.

В перспективі слід очікувати зростання розвитку технологій: вони будуть створюватися у співпраці з постачальниками найсучаснішого обладнання та програмного забезпечення і ставати все більш доступними.

Перелік використаних джерел:

1. Цифровые технологии в функционировании системы охраны труда в пао "ростелеком" / Ольховская О.А. // Инновационная траектория развития современной науки: становление, развитие, прогнозы: сборник статей Международной научно-практической конференции, 2020. С. 182-185.
2. Зубкова Е.В. Совершенствование управления охраной труда на основе внедрения "умных" средств индивидуальной защиты / Зубкова Е.В., Самарина В.П. // Фундаментальные исследования. 2020. № 7. С. 36-41.
3. Verdantix Global EHS Survey: Budgets, Priorities and Tech Preferences 2017.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ НА ВИРОБНИЦТВІ

Тарасов В.К.,

дійсний віце-академік АТНУ, к.т.н.

Румянцев В.Р.,

к.т.н., доц, Запорізький національний університет

Манідіна Є.А.

к.т.н., доц., Запорізький національний університет

Травматизм на виробництві пов'язано з впливом різноманітних факторів: особливістю технологічних процесів, надійністю роботи обладнання, наявністю сучасних засобів захисту, можливістю достатньої механізації і автоматизації небезпечних операцій, рівнем професійної підготовки працівників. Разом з тим аналіз причин виробничих травм показує високу ймовірність вини постраждалих (до 50-80%). В зв'язку з цим на сучасних підприємствах в світі багато уваги приділяється професійному навчанню працівників з врахуванням психофізіологічних можливостей людини в несприятливих умовах роботи.

Психологічні якості визначаються чутливістю людини до небезпек під час її виявлення та швидкості відповідної реакції. При цьому особливо важливу роль має мотиваційна частина дії людини: недооцінка безпеки, неухважність, схильність до ризику. Деякі помилки пов'язані з невідповідністю системи «людина-машина», засобів відображення інформації, органів керування машин і механізмів та впливом індустріального стресу. Останнє викликано монотонністю праці, високим темпом виробництва та особливостями його організації. При розгляді діяльності людини необхідно брати до уваги також ряд двійних ергономічних підсистем: людина-виробниче середовище, людина – трудовий колектив. В першому випадку основною причиною небезпек є неузгодженість дій людини і технологічного обладнання, а виробничий процес формує антропометричні і психофізіологічні елементи умов праці та організації трудової діяльності. В другому випадку трудовий колектив впливає на мотивацію праці, рівень дисципліни, конфліктність, ступінь задоволеності роботи. Міжособистісні, інформаційні і колективні зв'язки багато в чому забезпечують безпеку праці. Розглянуті чинники діють в разі виникнення аварійних ситуацій. Їх практично неможливо передбачити, тому що вони пов'язані з надійністю обладнання та стабільністю технологічних процесів. Значно ускладнює ситуацію так званий фактор випадковості. Проте часто людина недооцінює реальність виникнення небезпечних ситуацій та ідеалізує навколишнє і робоче середовище, яке може бути небезпечне і шкідливе. Ймовірність безпечної праці можливо визначити за формулою [1,2]:

$$P = (N - n) / N,$$

де N – загальна кількість виконаних операцій,
 n – кількість помилок.

Рівень безпеки пропорційно зростає при зменшенні кількості помилок працюючих і підвищується, якщо зменшується їх доля в загальному числі операцій процесу (рис.1) [3]. Звичайно, підвищити ймовірність P можливо також за рахунок спрощення характеру роботи і підвищення рівня професійного навчання.

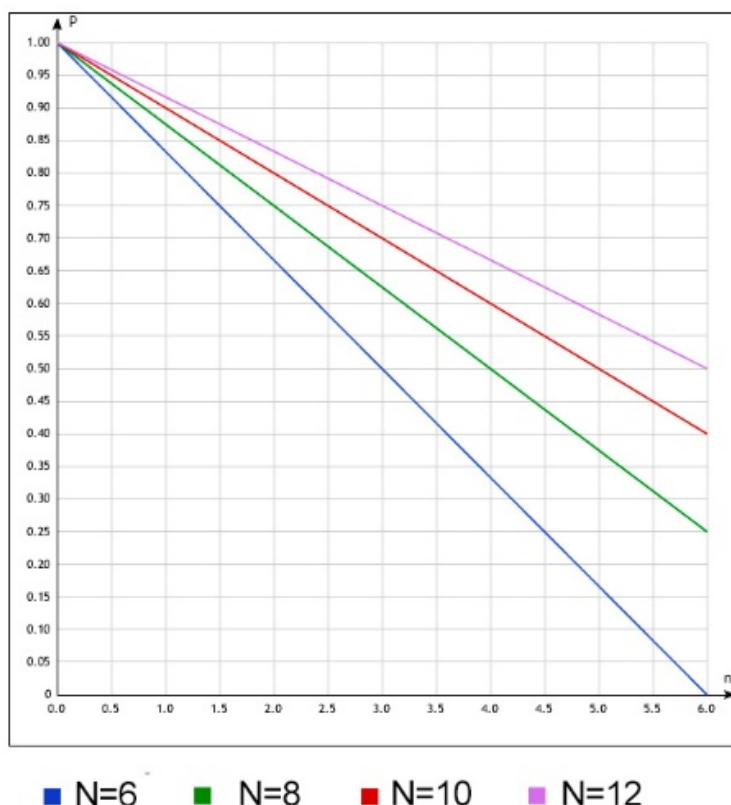

Рисунок 1 – Вплив кількості помилок і кількості виконаних технологічних операцій на безпеку праці

Експериментальна оцінка персональних даних конкретного працівника дозволяє визначити його сумісність до системи «людина-машина».

Важливе значення для зниження травматизму має характер поведінці працівника при виникненні небезпечних ситуацій. Його дію можна розподілити на ряд етапів: сприйняття і усвідомлення небезпеки, аналіз і визначення її рівня; розробка доцільного рішення щодо усунення небезпеки з врахуванням можливостей людини і техніки. На першому етапі використовуються основні аналізатори людини: зір, слух, органи нюху. Ступінь відчуття можна оцінити за формулою Вебера-Фехнера [1,2]:

$$E = k \cdot \lg I + C,$$

де I – інтенсивність подразника;

к, С-постійні коефіцієнти.

Органи відчуття людини включають 8 аналізаторів: зоровий, слуховий; смаковий; тактильний; температурний; вестибулярний; нюховий; внутрішньо-м'язовий.

Інформація сприймається як відхилення елементів виробничого середовища або режимів роботи технологічного обладнання. Схема розвитку небезпечної ситуації наведена на рис.2.

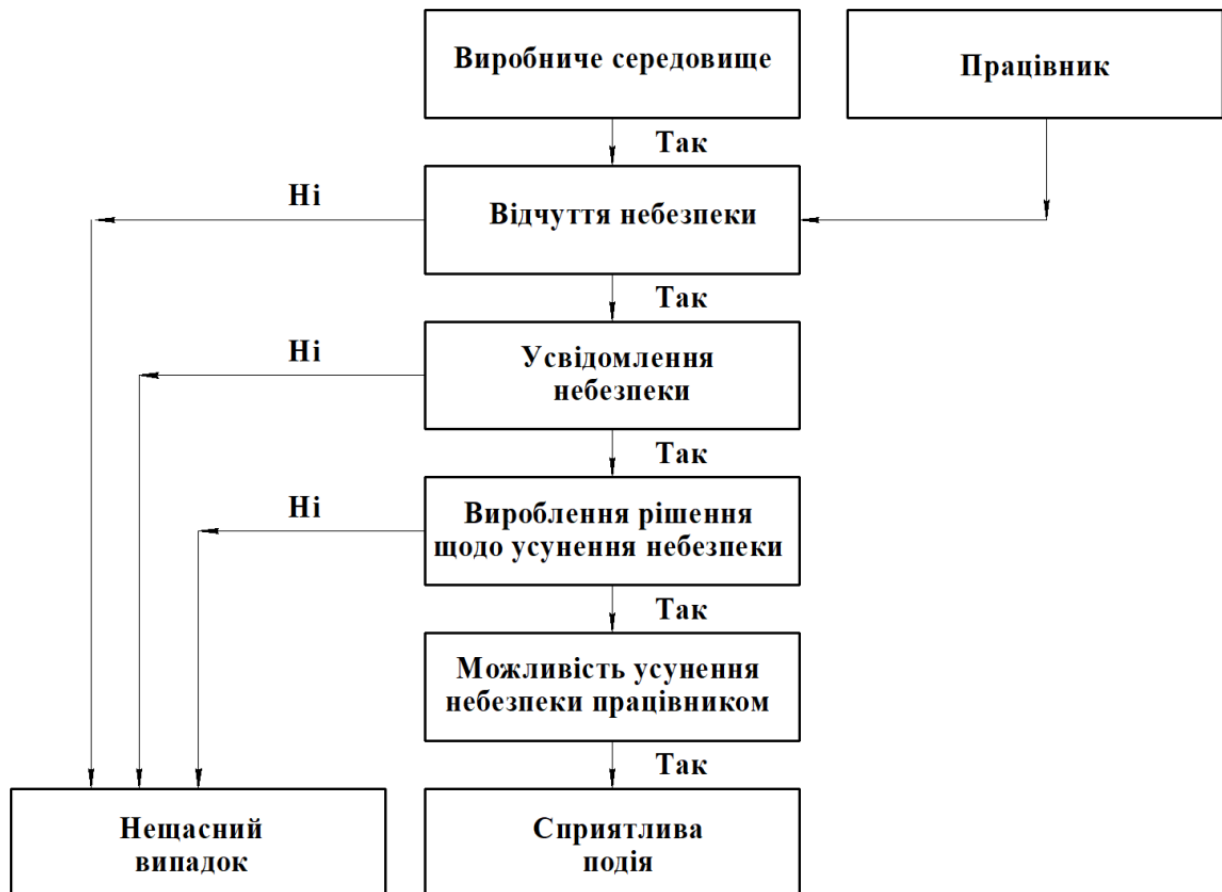

Рисунок 2 - Схема розвитку небезпечної ситуації наведена

На другому етапі проводиться первинний аналіз прийнятих відомостей, прогноуються можливі негативні події і усвідомлення небезпеки. При цьому особливе значення має досвід і професійна підготовка працівника. На наступних етапах виробляється загальне рішення, а також швидкість і кількість керуючих впливів працівника для усунення небезпек. При негативному результаті будь-якого з етапів виникнення нещасного випадку підсумковий результат визначається тільки ймовірністю небажаних наслідків.

На рівень травматизму також впливає престижність професії, можливості кар'єрного зросту, гідна зарплата. При наявності цих чинників є можливість вибору добре підготовлених спеціалістів із широкого кола бажаючих або працівників з достатнім рівнем знань. Крім того, доцільно створення психологічної сумісності, надійної і безпечної колективної поведінки, наявність

формального і неформального лідера. Важливим є сучасний неконфліктний і раціональний стиль керівництва, можливість вирішення проблем адаптації початківців.

Висновки. Проведено оцінку впливу психологічних аспектів характеру людини на ймовірність нещасних випадків на виробництві. Визначено залежність рівня безпеки праці від кількості помилок та кількості виконаних технологічних операцій, побудовано спеціальні графіки.

Взято до уваги основні чинники сприйняття інформації органами відчуття людини з врахуванням основних аналізаторів. Представлена схема бажаних дій працівника під час розвитку небезпечної ситуації з метою виключення нещасного випадку.

Перелік джерел посилань .

1. Тарасов В.К. Безпека технологічних процесів і обладнання : навчальний посібник. Запоріжжя, ЗДІА, 2008. 164 с.

2. Адамчук В.В. Ергономика. М.: Юнити-Дана, 1999. 254с.

3. Рижков В.Г., Белоконь К.В., Румянцев В.Р., Манідіна Є.А., Матухно О.В. [Застосування методу побудови дерева відмов для профілактики електротравматизму на промислових підприємствах.](#) *Вісті Донецького гірничого інституту.* 2013, 2 (33), С. 170-176.

4. Рижков В.Г., Белоконь К.В., Манидіна Е.А., Троицкая Е.А. К расчету вентиляции производственных помещений с учетом изменений выделения вредных веществ. *Металургія.* 2019, 1(41), С. 118-121.

ПРОЦЕС ВЗАЄМОДІЇ ЕЛЕМЕНТАРНОГО ОБ'ЄМУ МАТЕРІАЛУ ІЗ ПОВЕРХНЕЮ ШНЕКА

Шаленко Вадим Олегович,

Кандидат технічних наук, доцент
Київський національний університет будівництва і архітектури

Корнійчук Борис Валерійович,

Кандидат технічних наук, доцент
Київський національний університет будівництва і архітектури

Маслюк Андрій Анатолійович

Асистент, аспірант,
Київський національний університет будівництва і архітектури

Відміно від конвеєрних і транспортувальних шнеків, механізм переміщення сипких матеріалів у зоні подачі черв'яка екструдера має ряд особливостей, пов'язаних з конструкцією і процесами, що проходять в екструдері. У більшості канали черв'яка в зоні подачі від самого початку повністю заповнений гранулами полімеру. Його переміщення відбувається в закритому просторі, утвореному відносно неглибокими нарізками та стінками циліндра. Тому в каналі черв'яка матеріал ущільнюється за рахунок сил тертя й відповідного зростання тиску.

У теоретичних працях [1-3], яких аналізується процес подачі, лежить фізична модель, в якій приводиться припущення, що під час руху сипких матеріалів у каналі черв'яка частинки не переміщуються одна відносно, оскільки сили тертя полімеру значно перевищують сили тертя по сталі, і рухаються як суцільна еластична стислива пробка за рахунок відповідного співвідношення сил сухого тертя полімеру по стінці циліндра й черв'яка.

Тому основними положеннями взаємозв'язка циліндра, матеріалу і черв'яка в оберненому переміщенні зображено на розгортці каналу (рис. 1). Де циліндр рухається відносно нерухомого каналу з кутовою швидкістю V . Матеріал рухається вздовж каналу із швидкістю V_m . Вектор відносної швидкості ковзання циліндра по матеріалу $V_{ц/м}$ напрямлений під кутом α до осі каналу z .

В ущільнюючому матеріалі виникає тиск, який збільшується в напрямку свого переміщення. Під дією цього тиску на поверхні матеріалу виникають сили тертя.

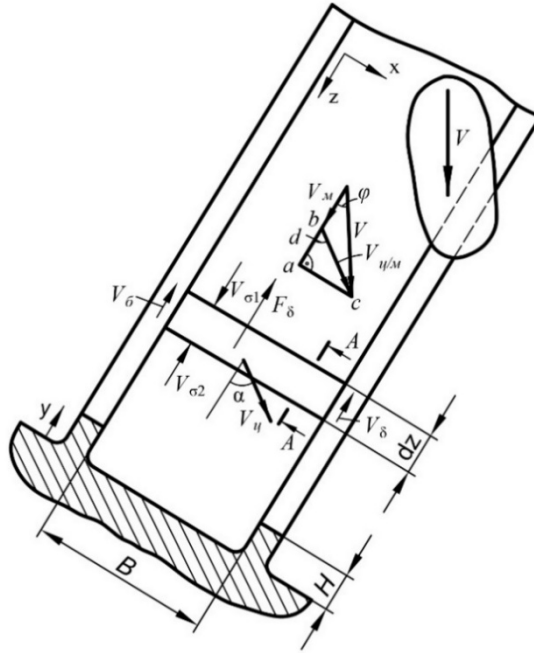

Рисунок. 1. Схема дії сил на матеріал в зоні живлення.

При складанні рівняння рівноваги сил, які діють на елемент матеріалу розмірами B, H та dz в напрямку осі z (рис. 1), приймають наступні припущення:

1. дотичні напруження на поверхні тертя прямопропорційні коефіцієнту тертя f та нормальних напружень на цих поверхнях;

2. напрям дотичних напружень на поверхні співпадають з напрямом відповідних швидкостей ковзання;

3. нормальні напруження, які виникають в напрямку зміщення частини матеріалу при його ущільненні, більші напружень σ_{xx} та σ_{yy} на коефіцієнт бокового стиску: $\sigma_{xx} = k\sigma_{zz}$; $\sigma_{yy} = k\sigma_{zz}$; $k < 1$;

4. зміна всіх напружень в напрямку осі x практично відсутні, проте в напрямку осі y за рахунок кривизни каналу їх розміщення нерівномірне.

Рівняння проекції сил, які діють на елемент в напрямку осі z , має вигляд:

$$F_{\sigma_1} + F_u \cos \alpha - F_{\sigma_2} - F_g - 2F_{\delta} = 0,$$

де $F_{\sigma_1}, F_{\sigma_2}$ – сили від нормальних напружень σ_{zz} , які діють в поперечному перерізі каналу; F_u – сила тертя циліндру із матеріалом; F_g, F_{δ} – сили тертя валу черв'яка та бокових поверхонь із матеріалом відповідно.

Дані сили мають наступні значення:

$$F_{\sigma_1} = \tilde{\sigma}_{zz} BH; \quad F_{\sigma_2} = (\tilde{\sigma}_{zz} + d\tilde{\sigma}_{zz}) BH; \quad F_u = \sigma_{yy} |_{y=0} fBdz;$$

$$F_g = \sigma_{yy} |_{y=H} fBdz(R_g / R); \quad F_{\delta} = \tilde{\sigma}_{xx} fHdz \cdot 0,5(1 + R_g / R),$$

де $\tilde{\sigma}_{zz} = \frac{1}{H} \int_0^H \sigma_{zz}(y) dy$ та $\tilde{\sigma}_{xx} = \frac{1}{H} \int_0^H \sigma_{xx}(y) dy$ – відповідно середньоінтегральні

значення σ_{xx}, σ_{zz} по висоті каналу; R, R_g – радіус витка та валу черв'яка відповідно.

Після перетворень та інтегрування отримаємо залежність, яка дає можливість знайти нормальне напруження $\tilde{\sigma}_{zz}$ залежно від координати z :

$$\tilde{\sigma}_{zz}(z) = \sigma_0 \exp(fF_\alpha z / H),$$

де $\sigma_0 = \rho gh$ – початкове напруження, яке створюється матеріал висотою h ; ρ – густина матеріалу; g – прискорення вільного падіння; F_α – параметр, який характеризується кутом транспортування α .

Теоретичні дослідження обробки полімерів в екструдерах дають зрозуміти основні процес взаємодії елементарного об'єму матеріалу із поверхнею шнека та циліндричного корпусу. Що у подальшому формулюватиме вимоги до певної геометрії черв'яка, яка би враховувала математично можливим визначення частоти обертання, тиску та заданих масових витрати (продуктивності) забезпечивши потрібний розплав на виході екструдера.

Список літератури:

1. Техника переработки пластмасс / Под ред. Н.И. Басова и В. Боря. – Совместное издание СССР и ГДЗ (Издательство «Дейтчер Ферлаг Фюр» Грундштоффиндустри, г.Лейпциг). – М.: Химия, 1985. – 528с., ил.
2. Основы технологии переработки пластмасс: Учебник для вузов/ С.В. Власов, Л.Б. Кандырин, В.Н. Кулезнев и др. – М.: Химия, 2004. – 600 с.; ил.
3. Основы проектування одночерв'ячних екструдерів : навч. посіб. / І. О. Мікульонок, О. Л. Сокольський, В. І. Сівецький, Л. Б. Радченко . – К. : НТУУ «КПІ», 2015. – 200 с. : іл. – Бібліогр. : с. 196. – 300 прим

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВОДНОГО ТУРИЗМУ ЯК ВИДУ ДОЗВІЛЛЯ ТА ВІДПОЧИНКУ

Бакало Надія Віталіївна,

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та туризму
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Маховка Вікторія Михайлівна

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та туризму
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Сучасний швидкий темп життя, урбанізація міст все більше актуалізує суспільну потребу у спорті, активному дозвіллі, відпочинку та туризмі. Все більше людей надають перевагу в активному відпочинку на природі, рекреації, що обумовлює розвиток таких видів туризму як спортивний, пригодницький, рекреаційний, водний морський, подієвий, пляжний тощо. А пропагування спорту, активного дозвілля та здорового способу життя спонукають розвитку особливо спортивних видів туризму, до яких і відновить зокрема водний. Сьогодні вибір спортивного відпочинку має широкий вибір: від аматорського до професійного, від індивідуального до командного, від дороговартісного до дешевого, від необхідності використання спеціального обладнання до просто застосування певних вмінь та навичок.

Водний туризм – це вид спортивного туризму передбачає пересування туристів водними маршрутами. Безумовно до водного туризму доцільно відносити й інші різновиди туризму, які мають певне відношення до водних ресурсів чи транспортування водними видами транспорту. Тобто, розглядаючи даний вид туризму необхідно брати до уваги не лише відвідування певних водних пам'яток (наприклад, водоспадів, озер, узбережжя морів та океані тощо), а й відпочинок на воді, біля води, на березі, що включає, наприклад, вітрильний спорт, веслування і риболовлю. Безумовно, доцільно розглядати водний туризм як одну з найбільш динамічно розвиваються галузей спортивного туризм, адже більшість туристів не можуть уявити свої подорожі і відпочинку без води.

Велика кількість туристів щороку надає перевагу подорожам по водним маршрутам (круїзам), або відвідування під час екскурсій певних водних об'єктів, або відпочинок на узбережжі морів, океанів, річок та озер. Враховуючи дані потреби споживачів водний туризм дедалі більше включається до активного відпочинку.

На сьогодні виділяють наступні типи водного туризму: морський, річковий та озерний туризм.

Під морським туризмом необхідно розуміти вид водного туризму, заснований на туристському попиті, пов'язаний із задоволенням туристських потреб в

активному і пасивному відпочинку з використанням ресурсного потенціалу морських акваторій, берегових зон (пляжів) і інфраструктури морського узбережжя, що сприяє сталому розвитку територій. Базовим елементом просторової організації туристської дестинації зі спеціалізацією в сфері морського туризму є морська акваторія (включаючи товщу води і дно) дозволяє задовольнити туристські потреби в активному і пасивному відпочинку, і територія в межах прибережної смуги з наявністю природних ресурсів для його організації та об'єктами інфраструктури, що обслуговують його сферу [2].

Відповідно річковий та озерний типи водного туризму передбачають відпочинок з використанням акваторії річок та озер.

З розвитком морського туризму тісно пов'язаний круїзний туризм, який як правило, поділяється на морські та річкові круїзи. Морські круїзи – подорожі замкненим колом із радіальними поїздками з портів до внутрішніх районів країн. Річкові круїзи – подорожі водним транспортом внутрішніми водними артеріями (річками, озерами, каналами) [1].

Термін круїз походить від англ. Cruise, що означає морську подорож, зазвичай – по замкнутому колу. Також круїз доцільно розглядати як туристську поїздку з використанням транспортних засобів (як правило, водних) не тільки для перевезення, але і як засобів розміщення, харчування і обслуговування. У туристській практиці активно реалізується програма круїзів на морських і річкових маршрутах» [6]. На думку А. Бабкіна: «круїз – це мандрівка на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд визначних пам'яток портових міст, різноманітні розваги на борту морських і річкових лайнерів [1, 5].

На сьогоднішній день, круїзи набули значної популярності як вид водних подорожей морями та річками з відвідування припортових населених пунктів декількох країн. Сама ідея організації морських подорожей за системою круїзу належить американцю Бобу Дікенсону, співробітнику компанії Ford Motors. Саме Б. Дікенс в 50-х роках ХХ століття вперше розробив концепцію круїзних подорожей та відпочинку, що включала цілий спектр послуг розваг на теплоході.

Круїзи річками виникли задовго до морських подорожей, оскільки мали значно простіший спосіб організації та відрізнялися більшою можливістю огляду берегової лінії та значної кількості стоянок. В перше річковий круїз було організовано у 1843 році Томасом Куком, який запропонував річковий екскурсійний маршрут на човнах по річці Темза (Велика Британія). А приблизно в той час американська компанія American Express починає реалізовувати регулярні екскурсії на колісному пароплаві «Mississippi» по річці Міссісіпі [4].

Отже, водний туризм також можна розглядати як ряд розважальних заходів, пов'язаних з подорожами, які відбуваються на воді або біля води. Тому водний туризм можна розглядати з позиції організації прибережного відпочинку, а саме як

форму рекреаційного відпочинку, коли туристи використовують човни з ручним приводом, вітрильні яхти і моторні транспортні засоби в якості засобу пересування.

Відповідно водний туризм можна розглядати як складову туристичного продукту для таких видів туризму як:

спортивний туризм (веслування, вітрильний спорт, рибалка і т. д.).

зелений або сільський туризм;

екотуризм, де присутність води крім природи є одним з найважливіших мотивів;

молодіжний туризм за віком, так як водний туризм, як правило, є найкращою формою відпочинку для молоді, а не для дорослих [3].

Проведені дослідження дозволяють дійти висновку, що водний туризм можна розглядати як окремий вид відпочинку чи подорожі, або як складовий елемент туристичного продукту інших видів туризму та є важливою складовою сфери туризму в цілому.

Водний туризм передбачає поїздки в певні місця, щоб взяти участь у заходах на водних об'єктах. Для туристів, які не бажають брати участь у водних заходах, пропонуються туристичні поїздки по водних маршрутах, щоб відвідувати туристичні об'єкти, розташовані поруч з водоймами, такими як озера або океани.

Варто зауважити, певні природні умови в деяких частинах світу ідеально підходять для серфінгу та інших видів водного спорту. Щороку багато туристів відвідують узбережжя гавайських островів, Каліфорнії, Австралії та Океанії для серфінгу. Туристи, які надають перевагу пасивному спортивному відпочинку відвідують змагання серферів, зупиняючись в місцевих закладах розміщення. Відвідують інші осередки розваг та культурного відпочинку. Туристам пропонують послуги пляжного відпочинку, а також розваги з катання на вейбордингу, водних лижах або інших видах спорту на воді.

Хоча водний туризм часто включає в себе активні заняття, деякі туристи відвідують острова і прибережні райони, щоб взяти участь в більш пасивних заняттях, таких як дайвінг або сноркелінг. В рамках подібних турів пропонуються екскурсії по коралових рифів і організують для місцевих гідів керівництво експедиціями, в яких мандрівники можуть плавати з місцевими морськими мешканцями, такими як дельфіни або навіть акули. Водний туризм також може передбачати зосередження туристів на плаванні і сонячних ваннах. Якщо говорити про такі водні об'єкти як річки чи озера, то їх часто використовують для рафтингу, яхтингу та катамаранінгу, сплавах на каное або каяках.

Отже, водний туризм це відпочинок або подорожі пов'язані з відвідуванням водних об'єктів, або здійснення тих чи інших видів діяльності на воді. Водний туризм, як правило, підтримується об'єктами та туристичними заходами, пов'язаними з водними розвагами або розвагами, насолоджуючись краєвидами чи активними туристичними атракціонами. В залежності від водного об'єкту або способу пересування по воді виокремлюють велику кількість видів водного туризму.

Список літератури:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм. М.: Аспект Пресс, 2001. 461 с.
2. Деркачева Л.Н. Морской туризм в Приморском крае: состояние и направления развития // Вестн. Тихоокеанского гос. ун-та. 2014 № 4. С. 225-234.
3. Электронный ресурс. Режим доступа: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0051_Turizmus_es_kozlekedes/ch07s02.html. (Дата звернення 20.09.2020 р.).
4. Электронный ресурс. Режим доступа: <https://www.tarasportrafting.com/blog/rafting-techniques-and-moves-youll-be-using-rafting>. (Дата звернення 20.09.2020 р.).
5. Корнілова В.В., Корнілова Н.В. Сучасні тенденції розвитку круїзного ринку світу. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 5. С. 20-25.
6. Федоренко А. Пробилися! [каякери і рафтери (водний туризм)]/ Антон Федоренко. // Карпати. Туризм. Відпочинок. 2007. № 12. С. 39-40.

ПРІОРИТЕТУ РОЗВИТКУ ВИННИНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Мартинюк Уляна Андріївна

к. с./г. н., старший викладач
кафедри історії України, економічної теорії та туризму
Львівського національного університету ветеринарної медицини та
біотехнологій ім. С.З. Гжицького

В сучасному світі винний туризм є важливим елементом двох галузей, а саме: виноградарсько-виноробної та туристичної. Для туристичної індустрії вино є суттєвим фактором привабливості туру, мотивом спеціальної подорожі, елементом харчування, лікування та розваг. Для виноробних підприємств винний туризм є одним зі способів привернути увагу до своєї торгової марки, завоювати довготривалу прихильність споживача, який познайомився із запропонованою винною колекцією, а також збільшити обсяги прямих продажів у дегустаційних залах та винних підвалах.

Вино з давніх часів вважалося даром богів. Ця думка червоною ниткою проходить через всю міфологію Середземноморської цивілізації. Саме завдяки «божественному походженню» древні лікарі використовували вино у фармакології, готували на його основі різні ліки. Крім того, цей напій прописували видужуючим людям для відновлення сил. У Древній Греції ще Гіппократ рекомендував використовувати терапевтичні властивості вина проти багатьох хворіб.

У дослідженнях вітчизняних науковців іноді можна зустріти визначення «алкотуризм» і «п'яний туризм» – подорож у будь-яку географічну місцевість для розпиття спиртних напоїв. На думку Т.І. Божук та Л.А. Прокопчук, які у своїх працях досліджують поняття винного туризму, – це спеціалізований вид туризму, що має на меті дегустацію, споживання, купівлю вина безпосередньо у виробника. Він включає відвідування плантацій виноградників, дегустаційних залів, підвалів та ресторанів, що пропонують послуги дегустації вина; відвідування винних фестивалів; відвідування інших спеціалізованих заходів. Також винний туризм передбачає не лише дегустацію напоїв, а й ознайомлення з традиціями виноробства в країні[2,с.25].

З точки зору В.О. Патійчук, винний туризм – це туристичні подорожі, пов'язані з відвідуванням різних місць виробництва, винний туризм передбачає не лише дегустацію напоїв, а й ознайомлення з традиціями виноробства в країні.

О.Л. Михайлюк визначає виноробний туризм як симбіоз пізнавальної програми, пов'язаної з вивченням вирощування і збору винограду, його переробкою, подальшою дегустацією готової продукції, з відвідуванням визначних пам'яток виноробного регіону. Автор зазначає, що це спеціалізований туризм, що стоїть на стику розважального та зеленого туризму.

Винний туризм може трактуватися як відвідування виноградників, винних заводів, винних фестивалів для дегустації та придбання вина.

Зарубіжні дослідники вважають, що в основі моделі винного туризму лежить інтерес до вина, який мотивований привабливою місцевістю та можливістю дегустації. Культурний пейзаж виноградної плантації, пам'ятки архітектури, мальовничі села, замки, шато, виноробні заводи, особлива атмосфера спілкування з людьми, які закохані у вино, феєричні свята і багата палітра смаків під час дегустації – це важливо і для туристів, і для виробників вина, які приймають ділові рішення щодо організації винного туру[2,с.75].

Винний туризм як комплексний туристичний продукт включає набір основних, додаткових і супутніх послуг. З огляду на особливості кожного виду туризму, вони можуть бути традиційними і специфічними.

Найбільш поширеною формою винного туризму в Україні є екскурсії на виноробні підприємства з дегустацією вин у дегустаційних залах. Тут можна спробувати вина та коньяки з гарантією якості та автентичності. Під час екскурсій відвідувачі дізнаються багато цікавої інформації про вина регіону, історію виноробства, отримують навички правильного споживання вина. Туристам пропонують ознайомитися з технологічним процесом виробництва, спуститися в підвали з величезними бутами і бочками, познайомитися з таїнством дозрівання вина, дізнатися про унікальні традиції та асортимент вин і міцних напоїв конкретного господарства.

Провідні туристично-екскурсійні фірми пропонують відвідування дегустаційних залів, екскурсії на виноробні підприємства з дегустацією вин, а також відвідування винних фестивалів і навіть спеціальні багатоденні програми – винні тури з відвідуванням підприємств відомого виноробного регіону. Окремими туристичними операторами в Україні за сприяння фахівців-єнологів розробляються тематичні винні маршрути. За повідомленнями світових інформаційних агентств популярність винного туризму зростає. На сьогоднішній день тільки в Італії налічується приблизно п'ять мільйонів активних винних туристів, прибутковість цього бізнесу - близько 2.5 мільярдів євро на рік. Експерти вважають, що винний туризм використовує тільки 20% потенціалу і може легко подвоїти обороти в найближчому майбутньому[3,с.36]. Винний туризм в Україні пропонує наступні тури: виноробне господарство князя Трубецького (Херсонська обл., село Веселе); будинок марочних коньяків «Таврія» (Херсонська обл., Нова Каховка); винарня «Колоніст» (Одеська обл., село Криничне); винзавод «Шабо» (Одеська обл., село Шабо); винарня «Grade Valle» (Одеська обл., село Великодолинське); винарня «Бейкуш» (Миколаївська обл., село Чорноморка); виноробний комплекс «Чизай» (Закарпатська обл., місто Берегове, урочище Чизай); винзавод «Леанка» (Закарпатська обл., селище Середнє); дегустаційний підвал «Старий підвал» (Закарпатська обл., місто Берегове); винарня Олександра Ковача (Закарпатська обл., місто Ужгород); виноробне господарство «Колоніст» (Одеська обл., село Криничне).

Отже, справжній винний туризм розрахований на тих, кого цікавить не стільки кінцевий продукт, скільки таємниця його походження і технологічний ланцюжок виготовлення. Справжні поціновувачі вин сприймають винні тури як

можливість доторкнутися до древніх традицій і зануритися в особливу атмосферу спілкування. Найбільший інтерес у професіоналів і любителів викликають винні тури до Італії та Франції, після відвідування яких кожен новий учасник туру переглядає своє ставлення не тільки до улюбленого напою, але і до культури його споживання.

Список літератури

1. Басюк Д.І. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Здобутки, проблеми та перспективи розвитку готельно-ресторанного та туристичного бізнесу". - м. Київ, 29-30.10.2012 р.

2. <https://vokrugsveta.ua/food/top-10-mists-dlya-vinnogo-turizmu-v-ukrayini-30-10-2017>

3. Науковий вісник Ужгородського національного університету. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/17.pdf

TRANSPORT

«ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ВЕЛИКОГАБАРИТНИХ ТА ВЕЛИКОВАГОВИХ ВАНТАЖІВ»

Кунда Неоніла Тарасівна,

кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри
міжнародних перевезень та митного контролю

Кучай Тетяна Валеріївна

магістрант факультету транспортних та інформаційних технологій
Національний транспортний університет, м. Київ, Україна

Перевезення великогабаритних та великовагових вантажів – це транспортний процес, який полягає у переміщенні вантажу, що має нестандартні габарити, збільшену масу або ж зміщений центр ваги. Саме ці параметри обумовлюють значне ускладнення операції доставки. Цей вид перевезень є найбільш складним і потребує, як правило, численних узгоджень із державними підрозділами та транспортними службами.

Доставка великогабаритного вантажу є детально регламентованою і дуже трудомісткою процедурою, що має виконуватися лише висококваліфікованими працівниками.

Великогабаритний та великоваговий вантаж (ВВВ) – це вантаж, у якого будь-який з габаритів автотранспортного засобу разом з вантажем перевищує встановлене значення, або вантаж, у якого повна маса або осьове навантаження автотранспортного засобу разом з вантажем перевищує встановлені значення [1]. Великогабаритним вважається вантаж, у якого розміри перевищують такі параметри:

- по висоті від поверхні проїжджої частини 4 метри (для контейнеровозів на певних маршрутах 4,35 м);
- по ширині 2,6 метри;
- по довжині (з урахуванням одного причепа) 22 метри (для маршрутних транспортних засобів 25 метрів);
- якщо вантаж виходить за крайній задній габарит транспортного засобу більш ніж на 2 м.

Важковаговим вважається транспортний засіб, у якого хоча би один з параметрів перевищує один з таких показників:

- фактична маса 38 т;
- навантаження на одиничну вісь 11 т, на здвоєні осі 16 т, на строєні 24 т.

У зарубіжній літературі часто використовують термін «мегавантажівка». Існує багато інших комбінацій, а саме супервантажівка, гігалайнер, мегалайнер, мегатрак.

Нині в Україні збільшується попит на такий вид перевезень до країн ЄС та СНД. Це продукція підприємств Харкова, Дніпропетровська – надгабаритні і великовагові вантажі – турбіни, металоконструкції, трактори, устаткування тощо.

За статистичними даними, ринок перевезень ВВВ зростає на 15% щороку. Такі темпи зростання свідчать про випередження темпу приросту регулярних перевезень звичайних вантажів. Це зростання обумовлене розвитком будівельної індустрії, яка потребує доставки великогабаритної будівельної техніки та металоконструкцій. З іншого боку, це зростання гальмується станом застарілої виробничої бази, що, у свою чергу стимулює модернізацію промислових підприємств. Збільшується обсяг замовлень на постачання устаткування для енергетики, машинобудівної, добувної та металургійної промисловості. Відповідно, збільшуються обсяги змішаних перевезень ВВВ у прямих міжнародних залізнично-водних сполученнях за участю залізничного, морського, автомобільного, повітряного транспорту.

Слід зауважити, що асортимент надгабаритних перевезень представлений значним діапазоном унікальних великовагових вантажів. Це котли та трансформатори, екскаватори і комбайни до бурового обладнання, яхти, катери, кожен з яких має індивідуальні габаритні розміри. Переміщення таких вантажів за допомогою авіаційного транспорту є капіталомістким процесом, тому саме автомобільні, і подекуди залізничні перевезення ВВВ є найбільш доступним і разом з тим економічно вигідним способом їх транспортування.

Основними великогабаритними об'єктами, що транспортуються автомобільним транспортом, є промислове обладнання і будівельна спецтехніка. Це складні конструкції (залізобетонні і металеві великі елементи, балки, а також крани, бульдозери, асфальтоукладальники, екскаватори та бурові агрегати; сільськогосподарське обладнання (трактори, комбайни, сівалки) та мобільні заводи; наливні, насипні та тарно-штучні вантажі. Таким чином, послуги з транспортування великовагових вантажів надаються, в основному, будівельним, добувним, промисловим, сільськогосподарським, а також оборонним підприємствам. При цьому габарити і маса вантажу, мають вимірюватись разом з автомобільним транспортним засобом (рис.1).

Кожен етап перевізного процесу великогабаритних вантажів вимагає ретельної попередньої підготовки та чіткої послідовності всіх дій. Процес базується на розрахунку і складанні логістичного плану транспортування. Він включає такі процедури: отримання дозволу на перевезення; вибір маршруту, розробку та узгодження схем навантаження та кріплення ВВВ на транспортному засобі; перевірку та підготування траси (укріплення мостів, демонтажу повітряних мереж енергопостачання); розробку індивідуальних транспортних рішень для кожного вантажу; оформлення усіх необхідних документів при проходженні митного контролю.

Рисунок 1. Перевезення гірничодобувної техніки
ТМ «НегабаритТрансСервіс»

Національне законодавство України регламентує перевезення ВВВ на автотранспорті Постановою Кабінету Міністрів України № 30 «Про проїзд великогабаритних та великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами» та Правилами дорожнього руху (ПКМУ від 10.10.2001 р. № 1306, від 09.07.2008 р. № 634 і від 01.10.2008 р. № 876 «Про внесення змін до Правил дорожнього руху» [2]. На міжнародному законодавчому рівні на ВВВ поширюються всі положення Конвенції МДП щодо перевезення великовагових або громіздких вантажів з дотриманням процедур МДП (статті 29-33 Конвенції МДП). Перевезення здійснюються за так званою «відкритою книжкою МДП».

Документом, що дає право на рух ВВВ автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами та визначає умови і режим їх проїзду, є дозвіл, що видається перевізнику на одне перевезення за погодженням з дорожніми, комунальними та іншими підприємствами і організаціями. У разі постійних проїздів ВВВ по одному маршруту тим самим транспортним засобом дозвіл може видаватися на кілька проїздів, але не більше ніж на три місяці. Категорично забороняється проїзд великовагових транспортних засобів без дозволу або документа, який підтверджує внесення плати за проїзд, що має знаходитися у водія і пред'являтися на вимогу уповноважених осіб. При виникненні ситуації, що вимагає зміни затвердженого маршруту, організація, що взяла на себе відповідальність за перевезення ВВВ, повинна одержати новий дозвіл по зміненому маршруту.

Необхідність супроводу великовагового транспортного засобу патрульним автомобілем чи автомобілем прикриття визначається підрозділом під час видачі дозволу. Для інформаційного забезпечення супроводу автомобіль прикриття обладнується проблісковим маячком оранжевого кольору, який не дає переваги в русі, та дорожнім знаком "Об'їзд перешкоди з лівого боку". Патрульні автомобілі вмикають пробліскові маячки синього кольору та фари ближнього світла. Перевезення ВВВ відбувається в період найменшої інтенсивності руху.

Обов'язкова умова для водіїв – дотримання встановленого маршруту, безпечний проїзд зустрічних транспортних засобів, надання можливості для обгону транспортними засобами, що рухаються позаду, категорична заборона обгону транспортних засобів, що рухаються з швидкістю 30 км/год і більше, буксирування інших транспортних засобів; заборона руху в несприятливих погодних умовах (туман, ожеледиця, снігопад, недостатня видимість).

Технічний стан великовагових транспортних засобів має відповідати Правилам дорожнього руху та інструкціям заводів-виробників. Комплектація передбачає таке обладнання: жилети оранжевого кольору із світловідбивними елементами та не менш як один проблісковий маячок оранжевого кольору; не менш як два протівідкотні упори для фіксації коліс автомобіля-тягача та причепа; комплект ланцюгів протиковзання (на період з 1 жовтня до 1 квітня); буксир та миготливий ліхтар червоного кольору або знак аварійної зупинки; вісім конусів з горизонтальними почерговими світловідбивними смугами білого та червоного кольору; знаки "Об'їзд перешкоди з лівого боку" та "Об'їзд перешкоди з правого боку";

Щодо самого транспортного засобу, то його кабіна з лівого і правого боку обладнується не менш як двома дзеркалами заднього виду, що забезпечують достатній огляд у горизонтальній і вертикальній площині з урахуванням габаритів вантажу, що перевозиться. На зворотному боці дзеркал нанесені під кутом 45 градусів світловідбивні смуги білого та червоного кольору.

Для перевезення ВВВ використовують транспортні засоби, що відповідають високим європейським екологічним нормам (євро-4, євро-5, євро-6). Перелік документів для транспортування ВВВ містить дозвіл або ліцензію; товарно-транспортну накладну; рахунок-фактуру, якщо мова йде про перевезення товарів; сертифікат походження для товарів імпортного виробництва; гарантійний лист про оплату в випадку, якщо оплата за доставку буде проведена після доставки одержувачу.

Організація і перевезення ВВВ стикається з низкою труднощів. Вкажемо на деякі з них. Нормативно-технічна та нормативно-економічна база цього виду перевезень залишається досить слабкою та застарілою. Сучасні спеціалізовані транспортні засоби не створюються, а наявні є практично зношеними. Наукові дослідження та підготовка фахівців у галузі важкого транспорту практично припинені. На ринку перевезень з'явилося багато недостатньо кваліфікованих організацій і приватних осіб, що пропонують і виконують послуги з перевезення ВВВ. Їх діяльність нескоординована, професійна поінформованість низька, можливість отримання юридичної, фінансової, технічної, консультативної допомоги обмежена і недостатня.

Тому назріла гостра необхідність вирішення проблем в найближчі роки. Одним із шляхів є створення в Міністерстві інфраструктури України Центру з координації перевезень великогабаритних і великовагових вантажів усіма видами транспорту. Програма діяльності Центру передбачає ліцензування діяльності в галузі перевезень ВВВ, підготовку міжвідомчих правил та інструкцій з перевезень ВВВ окремими видами транспорту та ґрунтовну підготовку науково-технічної програми розвитку перевезень ВВВ.

До прикладу, висвітливо окремі моменти використання ВВВ в деяких галузях господарства. В Україні з урахуванням сезонності особливо гостро питання перевезення великогабаритних вантажів, а саме сільськогосподарської техніки постає ранньою весною та восени, перед початком посівних та збиральних робіт. Для вчасного початку робіт в сільському господарстві необхідно заздалегідь попідквалуватися про вчасну доставку техніки до місця роботи. За останні роки прослідковується зростаюча динаміка попиту на сільськогосподарську техніку. На початку осені починається збір урожаю; потреба буде збільшуватися залежно від того, який об'єм роботи та яка техніка потрібна для виконання самої роботи. При великій напруженості роботи буде потреба в ремонті або заміні деяких деталей транспортних засобів, що також підвищить рівень замовлень на перевезення вантажів автомобільним транспортом від виробника до споживача.

Розглянемо на основі статистичних даних, яким є стан перевезень ВВВ в Україні станом на сьогодні [3].

Україна відноситься до країн з економікою, що розвивається, але завдяки своїм природним ресурсам і вигідному географічному положенню її можна віднести до потенційно багатих країн. Що стосується транспортування великогабаритних вантажів, то до основних видів товарів зовнішньої торгівлі України належать такі вантажі (табл. 1). Товарна структура зовнішньої торгівлі за останній рік має наступний вигляд (табл. 2).

Таблиця 1.

Основні види великовагових та великогабаритних товарів зовнішньої торгівлі України станом на 2020 рр.

Вид товару	Перевезено вантажів – усього	З них у міжнародному сполученні
основні метали; готові металеві вироби, крім машин і устаткування (залізо, чавун, феросплави, труби, конструкції та вироби будівельні)	1222,72	214,33
машини й устаткування (машини й устаткування для сільського та лісового господарства)	822,76	168,40
транспортні засоби	207,83	51,29

Визначимо головні «за» і «проти» використання мегавантажівок. Переваги – це збільшення обсягу перевезення товарів на 50%, економія пального на 16%, заощадження коштів на 25%, скорочення викидів CO₂ на 30%. Недоліки – це важке маневрування, збільшення ДТП на дорогах, більш швидкий знос транспортного засобу.

У країнах Західної Європи понад десять років активно практикується залучення мегавантажівок до транспортного процесу. Однак спільної думки з приводу їх використання до цих пір немає. Одні вбачають у цьому майбутнє транспорту, для інших це дорожній монстр, який тільки збільшить кількість аварій на дорогах.

Таблиця 2.

Товарна структура зовнішньої торгівлі великоваговими та великогабаритними товарами за поточний рік

Назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт			Імпорт		
	тис.дол. США	у % до 2019 р.	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до 2019 р.	у % до загального обсягу
Машини та електротехнічне обладнання	1996885,4	92,2	8,7	4946719,1	87,0	20,4
реактори ядерні, котли, машини	914513,4	117,5	4,0	2530060,3	83,0	10,5
електричні машини, станки	1082371,9	78,0	4,7	2416658,8	91,6	10,0
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	389640,0	92,2	1,7	2357018,0	81,3	9,7
залізничні локомотиви	241365,3	101,1	1,1	47085,5	47,3	0,2
засоби наземного транспорту, крім залізничного	58164,1	92,4	0,3	2270314,8	82,4	9,4

Один із основних факторів збільшення обсягів перевезення ВВВ в Україні є спрощення процедури узгодження дозвільної документації на перевезення у структурних державних підрозділах та транспортних службах. Майбутнє мегавантажівок можливе тільки при виконанні наступних умов: наявності попиту на ринку перевезень, покращення дорожньої інфраструктури, зниження тарифів. Враховуючи зростаючі тенденції щодо перевезень ВВВ, автотранспортні підприємства, проводячи маркетингові дослідження за напрямками доставки та видами вантажів, мають можливість зайняти цю цікаву нішу на ринку міжнародних перевезень вантажів

Список літератури

1. Кунда Н. Т. Організація міжнародних автомобільних перевезень : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за напрямом "Транспортні технології"/ Н. Т. Кунда. - К. : Слово, 2010. - 462 с.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.06.2001р. №30 Київ «Про проїзд великогабаритних та великовагових транспортних засобів автомобільними дорогами, вулицями та залізничними переїздами» <https://zakon.rada.gov.ua>.

3. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

АЕРОПОРТ ЯК СИСТЕМА КЕРУВАННЯ

Шевчук Д. О.,

Д.Т.Н., С.Н.С.,

завідувач кафедри організації авіаційних перевезень
Факультету транспорту, менеджменту і логістики
Національного авіаційного університету

Мединський Д.В.,

аспірант кафедри організації авіаційних перевезень
Факультету транспорту, менеджменту і логістики
Національного авіаційного університету

Маляренко Д.Л.

Аспірантка кафедри організації авіаційних перевезень
Факультету транспорту, менеджменту і логістики
Національного авіаційного університету

Аеропорт є державним підприємством цивільної авіації і в Україні входить до сфери управління Міністерства інфраструктури. Зовнішньоекономічна діяльність аеропорту в першу чергу здійснюється в сфері обслуговування як регулярних, так і нерегулярних повітряних перевезень пасажирів на комерційній основі. Аеропорт забезпечує наземне обслуговування літаків авіакомпаній, приватних перевізників на міжнародних та внутрішніх авіалініях, розробляє разом із авіакомпаніями розклад руху літаків через аеропорт.[1]. У рамках своєї діяльності аеропорт забезпечує безпеку і регулярність польотів літаків, технічно їх оснащує та обслуговує. Аеропорт самостійно визначає структуру управління і встановлює штати. [2].

Керівництво діяльністю аеропорту здійснює генеральний директор. Безпосередньо генеральному директорові підпорядковуються заступники і директори за напрямками, а також ряд самостійних структурних підрозділів і служб.

Служба обслуговування повітряних суден(СОПС), або перонний комплекс аеропорту, є однією з основних ланок, що визначає особливості його функціонування. Безпосередньо СОПС здійснює наземне обслуговування повітряних кораблів(НОПК) та забезпечує повітряні перевезення в аеропорту.[3].

Типову структуру перонного комплексу аеропорту подано на Рис.1.

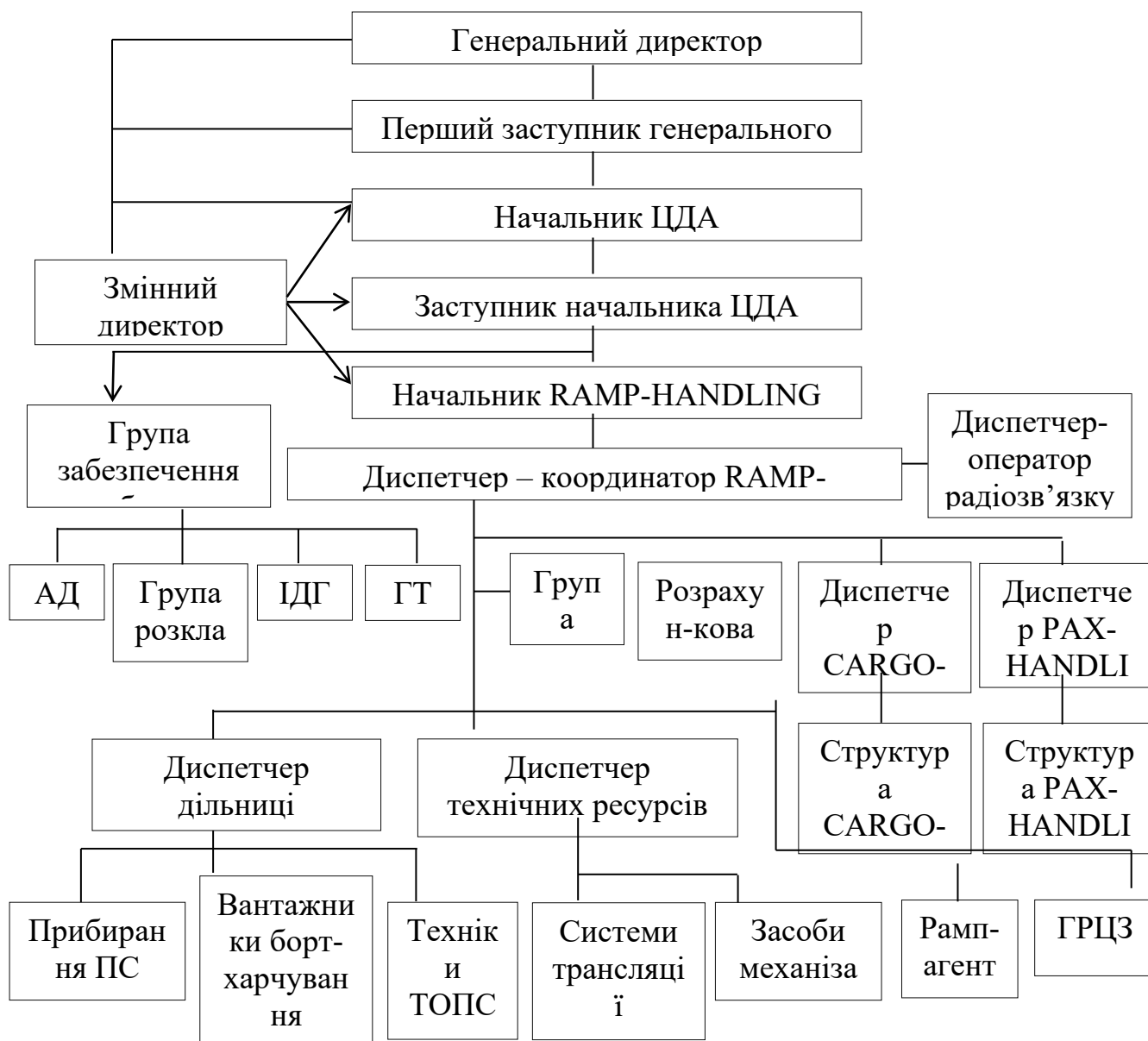

Рис.1. Типова структура перонного комплексу аеропорту

Діяльність центральної диспетчерської аеропорту(ЦДА) полягає в наступному:

- організації ефективного довгострокового і добового плану польотів;
- забезпеченні оперативного керівництва і коригуванні діяльності служб аеропорту з метою своєчасних відправлень повітряних кораблів(ПК) відповідно

до добового плану польотів;

- організації інформаційно-довідкової роботи;
- забезпеченні потреб з НОПК і контролю.

Структура ЦДА складається з:

- групи забезпечення розкладу польотів;
- групі забезпечення обслуговування ПК;
- виробничо-диспетчерської служби;
- інформаційно-довідкової групи(ІДГ);
- групи добового планування;
- аеродромно-диспетчерського пункту(АДП);
- групи технічного обслуговування(ГТО);
- групи розрахунків центрування завантажень(ГРЦЗ).

Діяльність СОПС полягає в плануванні й організації НОПК і його своєчасному проведенні в аеропорту відповідно до вимог Стандартної Угоди ІАТА про наземне обслуговування, технологічних графіків підготовки ПК до вильотів та інших нормативних документів.[4].

СОПС аеропорту виконує наступні функції:

- планування обслуговування польотів згідно із добовим планом польотів(ДПП), використанням трудових і технічних ресурсів;
- організацію і проведення радіообміну з ПК, що прибувають з метою уточнення видів НОПК й організацію підготовки до його проведення;
- контроль і забезпечення готовності і обладнання місць стоянки(МС) до прийому й обслуговування ПК;
- забезпечення паркування ПК і проведення робіт згідно з прийнятими технологіями обслуговування;
- організацію і проведення НОПК на місцях стоянок їх використанням авіаційної наземної техніки(АНТ) відповідно до Стандартної угоди ІАТА на аеропортове обслуговування або за REQUEST;
- проведення розрахунків і стягнення аеропортових зборів, наземних зборів, організацію взаємодії зі службами PAX-CARGO-HANDLING і технічного директора робочої зміни аеропорту з метою своєчасної підготовки ПК до вильоту, а також із представником авіакомпанії;
- контроль і координація проведення робіт із НОПК, прийняття рішень у разі виникнення збійних, позаштатних ситуацій;
- технічне обслуговування повітряного корабля(ТОПК).

Аеровокзальний комплекс(АВК), який складається з підрозділів, що організовують перевезення пасажирів і багажу, впроваджує заходи, які забезпечують раціональне й ефективне використання ПК, високий рівень обслуговування пасажирів, дотримання термінів виконання польотів, інформаційних послуг.[5]

Оперативними функціями АВК є:

- організація вантажних перевезень, перевезення пасажирів і їхнього багажу для окремих авіакомпаній;
- оперативний контроль за ходом виконання плану повітряних перевезень пасажирів та комерційного завантаження ПК;
- інформаційне обслуговування пасажирів;
- прийом, обробка і передача всієї комерційної інформації щодо вильоту та прильоту ПК;
- проведення робіт із забезпеченням регулярності польотів ПК;
- забезпечення виконання технологічних операцій щодо комерційного обслуговування ПК, як прилітають і відлітають, відповідно до технологічних графіків підготовки їх вильоту;
- обробка ручної поклажі та багажу під час перевезення;
- розгляд претензій і скарг пасажирів та прийняття рішень щоденних;
- взаємодія з митницею і контрольно-пропускним пунктом;
- організація надання разом із іншими підрозділами різноманітних послуг;
- координація роботи з місцевими органами влади щодо транспортного забезпечення пасажирів з аеропорту та в аеропорт;
- контроль за виконанням договорів із концесіонерами.

Наземне обслуговування ПК полягає у комплексі організаційно-технічних і технологічних операцій з підготовки до польоту ПК. [6].

До цих операцій належать:

- зустріч ПК, забезпечення їх стоянки і вильоту;
- надання допомоги при усуненні несправності ПК;
- надання допомоги екіпажу для підготовки ПК до вильоту;
- заправка і зарядка систем ПК;
- прибирання салонів ПК;
- буксирування ПК;
- очищення поверхні ПК від бруду, льоду, і снігу;
- оформлення документації на виконану роботу;
- виконання робіт за заявками екіпажу;
- підключення наземного джерела електроживлення до ПК;
- обробка санвузлів ПК;
- у разі необхідності установка і зняття чохла, заглушок, фіксаторів ПК;
- організація підготовки до пуску двигунів, їх пуск;
- зв'язок із екіпажем і контроль руління з місця стоянки ПК.

Зазначені роботи виконуються за наявності відповідних сертифікатів у виконавців робіт. У разі їх відсутності роботи провадяться під керівництвом представника авіакомпанії.

Надзвичайно важливим технічним підрозділом аеропорту, що пов'язаний з експлуатацією авіаційної наземної техніки, є служба спецтранспорту(ССТ).

На ССТ покладається забезпечення спецмашинами та механізмами процесів:

- наземного обслуговування ПК;
- перевезення авіаційного майна, господарських вантажів та здійснення інших видів робіт, згідно з призначенням наявних спецмашин;
- ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Основні функції ССТ:

- відповідно до добового плану польотів і заявок з інших служб планування обсяг робіт та необхідні для цього трудові й матеріально-технічні ресурси;
- організувати і здійснювати правильне використання, утримання(зберігання) й ремонт спецмашин та механізмів, які перебувають на балансі ССТ;
- організувати і контролювати безпечну роботу спецмашин та механізмів, надавати своєчасну технічну допомогу обслуговуючому персоналу на лінії;
- проводити навчання з особовим складом ССТ з опанування навиків роботи на новій техніці, впроваджувати прогресивні технології в галузі експлуатації та ремонту спецмашин;
- розробляти та реалізувати заходи щодо убезпечення і регулярності польотів, запобігання зіткненню по пошкодженню ПК, а також запобігання дорожньо-транспортним пригодам;
- виконувати під час експлуатації спецмашин та механізмів вимоги «Настанов службі спецтранспорту», заводських інструкцій, вести встановлений облік, звітність, організувати цільове використання запасних частин та пально-мастильних матеріалів;
- брати участь в маркетингу під час закупівлі нової техніки;
- забезпечувати своєчасне проведення сертифікації та ліцензування служби і персоналу;
- впроваджувати систему управління якістю експлуатації, технічного обслуговування та ремонту спецмашин і механізмів;
- впроваджувати виробничий процес енергозберігаючі технології;
- здійснювати близьку за профілем діяльності, спрямовану на підвищення економічної ефективності роботи ССТ;
- розробляти та реалізувати заходи із виконання особовим складом ССТ вимог нормативних документів з охорони праці та навколишнього середовища, а також дотримання трудової дисципліни;
- виховувати в особового складу почуття відповідальності за доручену техніку та своєчасне і якісне виконання виробничих завдань.

Для реалізації вищезначених завдань ССТ забезпечується виробничими, службовими і побутовими приміщеннями, спецмашинами та механізмами згідно із табелем засобів механізації й автоматизації основних технологічних процесів в аеропортах, технологічним обладнанням для діагностики, технічного

обслуговування та ремонту спецмашин, обчислювальною і копіювальною технікою, засобами зв'язку й іншими матеріально-технічними ресурсами.

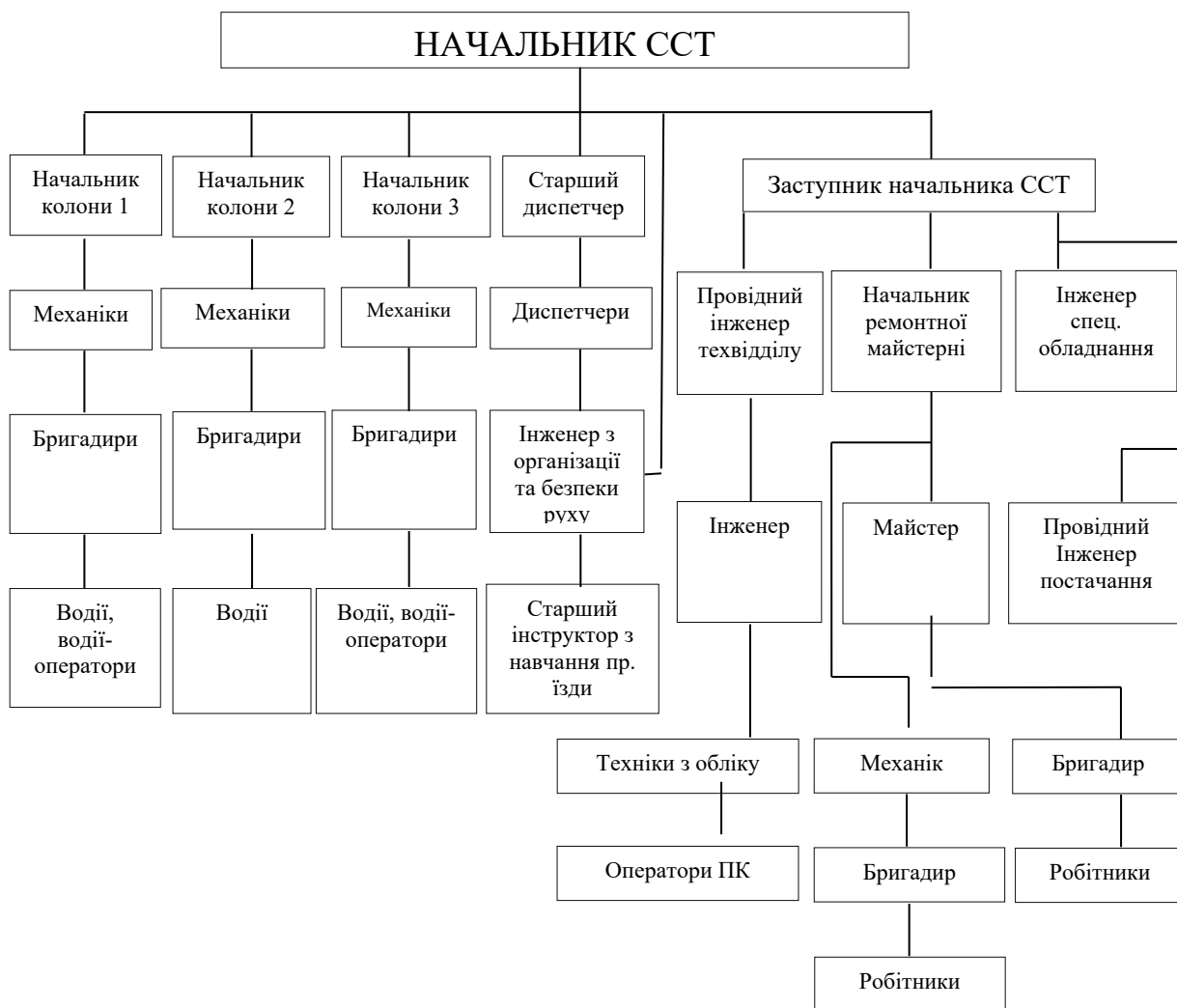

Рис. 2. Схема структури Служби спецтранспорту

Структура та штатний розклад ССТ затверджується генеральним директором аеропорту. До складу ССТ входять такі структурні підрозділи:

- колони;
- ремонтна майстерня з дільницею підготовки виробництва і зонами для технічного обслуговування(ТО) та поточного ремонту(ПР) спецмашин;
- технічний відділ із дільницею діагностування та групами обліку, технічного навчання й обчислювальної техніки;
- виробничо-диспетчерська дільниця, клас і технічні кабінети організації безпеки руху;
- група матеріально-технічного забезпечення.

Структурно ССТ складається з трьох колон, ремонтної майстерні і персоналу спеціалістів та службовців.

Наведені функції основних структурних підрозділів і керівників аеропорту є узагальнені. Вони охоплюють основні напрямки діяльності аеропорту. Однак специфіка кожного аеропорту може як розширювати, так і звужувати функції його підрозділів, вносити корективи в управлінську та виробничу структури, які, як правило, змінюються залежно від конкретних обставин і розвитку аеропорту.

Організацію взаємодії служб авіапідприємства НОПК здійснює виробничо-диспетчерська служба аеропорту. Аналіз роботи служби вказує на те, що в роботі диспетчера(оператора НОПК) значний вагомий внесок складають аналітичні процедури, які потребують оперативного вирішення, особливо у позаштатних та збійних ситуаціях при НОПК. Прийняття рішень в умовах роботи та за існуючих технологій невимовно веде до порушення організаційно-технологічних регламентів у виконанні робіт. Тому надважливим і необхідним завданням для науковців постає питання оптимізації чисельності використання авіаційної наземної техніки(АНТ) при НОПК та покращення показників роботи спецтранспорту призначених для НОПК.

Література

1. Ашфорд Н., Стентон Х.П.М., Мур К.А. Функционирование аэропорта. 1991. 372 с.
2. Запорожець В.В., Личик В.І. Функціонування аеропорту. Київ: НАУ, 2001.
3. Брусиловський В.Е. Моделі реструктуризації авіапідприємств. 1997. С. 22-25.
4. Руководство по организации движения воздушных судов, спецавтотранспорта и средств механизации на аэродромах гражданской авиации. Москва. 1987.
5. Запорожець В.В., Варюхно В.В., Личик В.И. Надежность авиационной наземной техники. Київ, 1989. 107 с.
6. Запорожець В.В., Шматко М.П. Аеропорт: організація, технологія, безпека. Дніпро, 2002. 168 с.